ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନୀ ନାମ

ୱିଭଙ୍ଗ-ଅଟ୍ଠକଥା

୧. ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗୋ

୧. ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

ଚତୁସଚ୍ଚଦସୋ ନାଥୋ, ଚତୁଧା ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଂ;

ପକାସଯିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ସେୱ ସମନନ୍ତରଂ.

ଉପେତୋ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହି, ଅଟ୍ଠାରସହି ନାଯକୋ;

ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାଦି-ୱିଭଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଯଂ.

ୱିଭଙ୍ଗଂ ଦେସଯୀ ସତ୍ଥା, ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ;

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସମ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ.

କରିସ୍ସାମି ୱିଗାହେତ୍ୱା, ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଯଂ;

ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଗାରୱଂ କତ୍ୱା, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତାତି.

୧.ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା – ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଇଦଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣସ୍ସ ଆଦିଭୂତେ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନାମ. ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ. ତେନ ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ନ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେତି. ଖନ୍ଧାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ. ତତ୍ରାଯଂ ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ବହୁଲେସୁ ଠାନେସୁ ଦିସ୍ସତି – ରାସିମ୍ହି, ଗୁଣେ, ପଣ୍ଣତ୍ତିଯଂ, ରୁଳ୍ହିଯନ୍ତି. ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ନ ସୁକରଂ ଉଦକସ୍ସ ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ – ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକାନୀତି ୱା ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସତାନୀତି ୱା ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସହସ୍ସାନୀତି ୱା ଏତ୍ତକାନି ଉଦକାଳ୍ହକସତସହସ୍ସାନୀତି ୱା, ଅଥ ଖୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ. ନି. ୪.୫୧; ୬.୩୭) ହି ରାସିତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ. ନ ହି ପରିତ୍ତକଂ ଉଦକଂ ଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବହୁକମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି. ତଥା ନ ପରିତ୍ତକୋ ରଜୋ ରଜକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକା ଗାୱୋ ଗୱକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ବଲଂ ବଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି. ବହୁକମେୱ ହି ରଜୋ ରଜକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁକାୱ ଗୱାଦଯୋ ଗୱକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି. ‘‘ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ. ନି. ୩.୩୫୫) ପନ ଗୁଣତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ. ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ଗଙ୍ଗାଯ ନଦିଯା ସୋତେନ ୱୁଯ୍ହମାନ’’ନ୍ତି (ସଂ. ନି. ୪.୨୪୧). ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ. ‘‘ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ. ସ. ୬୩, ୬୫) ରୁଳ୍ହିତୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ. ସ୍ୱାଯମିଧ ରାସିତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ. ଅଯଞ୍ହି ଖନ୍ଧଟ୍ଠୋ ନାମ ପିଣ୍ଡଟ୍ଠୋ ପୂଗଟ୍ଠୋ ଘଟଟ୍ଠୋ ରାସଟ୍ଠୋ. ତସ୍ମା ‘ରାସିଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ଧା’ତି ୱେଦିତବ୍ବା. କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଇଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୋଦିଯମାନା ‘ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ଦସ୍ସାମ, ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଦସ୍ସାମା’ତି ୱଦନ୍ତି. ଇତି ‘କୋଟ୍ଠାସଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ଧା’ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି. ଏୱମେତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ରୂପରାସି ରୂପକୋଟ୍ଠାସୋ, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱେଦନାରାସି ୱେଦନାକୋଟ୍ଠାସୋତି ଇମିନା ନଯେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ.

ଏତ୍ତାଵତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଯ୍ୱାୟଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତା ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପ’’ନ୍ତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଦୀସୁ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ ‘ପଞ୍ଚୱୀସତି ରୂପକୋଟ୍ଠାସା’ତି ଚ ‘ଛନ୍ନଵୁତି ରୂପକୋଟ୍ଠାସା’ତି ଚ ଏଵଂପଭେଦୋ ରୂପରାସି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପରିପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେସି। ଯୋ ପନାୟଂ ‘‘ସୁଖା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା’’ତି ତେସ୍ୱେଵ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ ଚତୁଭୂମିକୱେଦନାରାସି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପରିପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେସି। ଯୋ ପନାୟଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା’’ତି ତେସ୍ୱେଵ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞାରାସି , ତଂ ସବ୍ବଂ ପରିପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେସି। ଯୋ ପନାୟଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା’’ତି ତେସ୍ୱେଵ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ ଚତୁଭୂମିକଚେତନାରାସି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପରିପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେସି। ଯୋ ପନାୟଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ, ମନୋଧାତୁ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତି ତେସ୍ୱେଵ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ ଚତୁଭୂମିକଚିତ୍ତରାସି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପରିପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେସି।

ଅପିଚେତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, କାମାୱଚରଅଟ୍ଠକୁସଲଚିତ୍ତାଦୀହି ଏକୂନନଵୁତିଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଫସ୍ସାଦଯୋ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକୂନନଵୁତି ଚିତ୍ତାନି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି। ଏଵମ୍ପି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୨। ଇଦାନି ତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। କତମୋତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପୁଚ୍ଛିତଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଇଦାନି ତଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅନଵସେସପରିଯାଦାନଂ। ରୂପନ୍ତି ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗନିଯମନଂ। ଏଵଂ ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ରୂପସ୍ସ ଅନଵସେସପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି।

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ରୂପନ୍ତି? ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

‘‘କିଞ୍ଚ , ଭିକ୍ଖଵେ, ରୂପଂ ୱଦେଥ? ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି? ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତି, ଜିଘଚ୍ଛାଯପି ରୁପ୍ପତି, ପିପାସାଯପି ରୁପ୍ପତି, ଡଂସମକସୱାତାତପସରିସପସମ୍ଫସ୍ସେନପି ରୁପ୍ପତି। ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩। ୭୯)।

ତତ୍ଥ କିନ୍ତି କାରଣପୁଚ୍ଛା; କେନ କାରଣେନ ରୂପଂ ୱଦେଥ, କେନ କାରଣେନ ତଂ ରୂପଂ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୁପ୍ପତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତୀତି କାରଣୁଦ୍ଦେସୋ। ଯସ୍ମା ରୁପ୍ପତି ତସ୍ମା ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୁପ୍ପତୀତି କୁପ୍ପତି ଘଟ୍ଟୀଯତି ପୀଳୀଯତି ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଵଂ ଇମିନା ଏତ୍ତକେନ ଠାନେନ ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ ୱୁତ୍ତଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ରୂପନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଞ୍ହେତଂ।

ସୀତେନପିରୁପ୍ପତୀତିଆଦୀସୁ ପନ ସୀତେନ ତାଵ ରୁପ୍ପନଂ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯେ ପାକଟଂ। ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଞ୍ହି ଚକ୍କୱାଳାନଂ ଅନ୍ତରେ ଏକେକୋ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯୋ ନାମ ହୋତି ଅଟ୍ଠଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣୋ, ଯସ୍ସ ନେଵ ହେଟ୍ଠା ପଥୱୀ ଅତ୍ଥି, ନ ଉପରି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯଦୀପମଣିଆଲୋକୋ, ନିଚ୍ଚନ୍ଧକାରୋ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ତିଗାଵୁତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି। ତେ ୱଗ୍ଗୁଲିଯୋ ୱିଯ ପବ୍ବତପାଦେ ଦୀଘପୁଥୁଲେହି ନଖେହି ଲଗ୍ଗିତ୍ୱା ଅଵଂସିରା ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ଯଦା ସଂସପ୍ପନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ହତ୍ଥପାସଗତା ହୋନ୍ତି ଅଥ ‘ଭକ୍ଖୋ ନୋ ଲଦ୍ଧୋ’ତି ମଞ୍ଞମାନା ତତ୍ଥ ୱ୍ୟାଵଟା ୱିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଲୋକସନ୍ଧାରକେ ଉଦକେ ପତନ୍ତି, ସୀତୱାତେ ପହରନ୍ତେପି ପକ୍କମଧୁକଫଲାନି ୱିଯ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଦକେ ପତନ୍ତି। ପତିତମତ୍ତାଵ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେନ ସୀତୋଦକେନ ଛିନ୍ନଚମ୍ମନ୍ହାରୁମଂସଅଟ୍ଠୀହି ଭିଜ୍ଜମାନେହି ତତ୍ତତେଲେ ପତିତପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ୱିଯ ପଟପଟାଯମାନା ୱିଲୀଯନ୍ତି। ଏଵଂ ସୀତେନ ରୁପ୍ପନଂ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯେ ପାକଟଂ। ମହିଂସକରଟ୍ଠାଦୀସୁପି ହିମପାତସୀତଲେସୁ ପଦେସେସୁ ଏତଂ ପାକଟମେଵ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ସୀତେନ ଭିନ୍ନଚ୍ଛିନ୍ନସରୀରା ଜୀୱିତକ୍ଖଯମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତି।

ଉଣ୍ହେନ ରୁପ୍ପନଂ ଅୱୀଚିମହାନିରଯେ ପାକଟଂ। ତତ୍ଥ ହି ତତ୍ତାଯ ଲୋହପଥୱିଯା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦିକରଣକାଲେ ସତ୍ତା ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭଵନ୍ତି।

ଜିଘଚ୍ଛାଯ ରୁପ୍ପନଂ ପେତ୍ତିୱିସଯେ ଚେଵ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକାଲେ ଚ ପାକଟଂ। ପେତ୍ତିୱିସଯସ୍ମିଞ୍ହି ସତ୍ତା ଦ୍ୱେ ତୀଣି ବୁଦ୍ଧନ୍ତରାନି କିଞ୍ଚିଦେଵ ଆମିସଂ ହତ୍ଥେନ

ଗହେତ୍ୱା ମୁଖେ ପକ୍ଖିପନ୍ତା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି । ଅନ୍ତୋଉଦରଂ ଆଦିତ୍ତସୁସିରରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ହୋତି। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେ କଞ୍ଜିକମତ୍ତମ୍ପି ଅଲଭିତ୍ୱା ମରଣପ୍ପତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ପିପାସାଯ ରୁପ୍ପନଂ କାଲକଞ୍ଜିକାଦୀସୁ ପାକଟଂ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ଦ୍ୱେ ତୀଣି ବୁଦ୍ଧନ୍ତରାନି ହଦଯତେମନମତ୍ତଂ ୱା ଜିୱ୍ହାତେମନମତ୍ତଂ ୱା ଉଦକବିନ୍ଦୁଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ‘ପାନୀଯଂ ପିୱିସ୍ସାମା’ତି ନଦିଂ ଗତାନମ୍ପି ନଦୀ ୱାଲିକାତଲଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ତାନମ୍ପି ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ପିଟ୍ଠିପାସାଣୋ ହୋତି। ତେ ସୁସ୍ସନ୍ତା ବଲୱଦୁକ୍ଖପୀଳିତା ୱିଚରନ୍ତି।

ଏକୋ କିର କାଲକଞ୍ଜିକଅସୁରୋ ପିପାସଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଯୋଜନଗମ୍ଭୀରୱିତ୍ଥାରଂ ମହାଗଙ୍ଗଂ ଓତରି। ତସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ଉଦକଂ ଛିଜ୍ଜତି, ଧୂମୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ତେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ଚଙ୍କମନକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ତସ୍ସ ଉଦକସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତସ୍ସେୱ ରତ୍ତି ୱିଭାଯି। ଅଥ ନଂ ପାତୋୱ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ତିଂସମତ୍ତା ପିଣ୍ଡଚାରିକଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କୋ ନାମ ତ୍ୱଂ, ସପ୍ପୁରିସା’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ‘‘ପେତୋହମସ୍ମି, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘କିଂ ପରିଯେସସୀ’’ତି? ‘‘ପାନୀଯଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ଅଯଂ ଗଙ୍ଗା ପରିପୁଣ୍ଣା, କିଂ ତ୍ୱଂ ନ ପସ୍ସସୀ’’ତି? ‘‘ନ ଉପକପ୍ପତି, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ତେନ ହି ଗଙ୍ଗାପିଟ୍ଠେ ନିପଜ୍ଜ, ମୁଖେ ତେ ପାନୀଯଂ ଆସିଞ୍ଚିସ୍ସାମା’’ତି। ସୋ ୱାଲିକାପୁଳିନେ ଉତ୍ତାନୋ ନିପଜ୍ଜି। ଭିକ୍ଖୂ ତିଂସମତ୍ତେ ପତ୍ତେ ନୀହରିତ୍ୱା ଉଦକଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆହରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ମୁଖେ ଆସିଞ୍ଚିଂସୁ। ତେସଂ ତଥା କରୋନ୍ତାନଂଯେୱ ୱେଲା ଉପକଟ୍ଠା ଜାତା। ତତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖାଚାରକାଲୋ ଅମ୍ହାକଂ, ସପ୍ପୁରିସ; କଚ୍ଚି ତେ ଅସ୍ସାଦମତ୍ତା ଲଦ୍ଧା’’ତି ଆହଂସୁ। ପେତୋ ‘‘ସଚେ ମେ, ଭନ୍ତେ, ତିଂସମତ୍ତାନଂ ଅଯ୍ୟାନଂ ତିଂସମତ୍ତେହି ପତ୍ତେହି ଆସିତ୍ତୋଦକତୋ ଅଡ୍ଢପସତମତ୍ତମ୍ପି ପରଗଲଗତଂ, ପେତତ୍ତଭାୱତୋ ମୋକ୍ଖୋ ମା ହୋତୂ’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ପିପାସାଯ ରୁପ୍ପନଂ ପେତ୍ତିୱିସଯେ ପାକଟଂ।

ଡଂସାଦୀହି ରୁପ୍ପନଂ ଡଂସମକ୍ଖିକାଦିବହୁଲେସୁ ପଦେସେସୁ ପାକଟଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଡଂସାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା, ମକସାତି ମକସାୱ ୱାତାତି କୁଚ୍ଛିୱାତପିଟ୍ଠିୱାତାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସରୀରସ୍ମିଞ୍ହି ୱାତରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦପିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଭିନ୍ଦତି, କାଣଂ କରୋତି, ଖୁଜ୍ଜଂ କରୋତି, ପୀଠସପ୍ପିଂ କରୋତି। ଆତପୋତି ସୂରିଯାତପୋ। ତେନ ରୁପ୍ପନଂ ମରୁକନ୍ତାରାଦୀସୁ ପାକଟଂ। ଏକା କିର ଇତ୍ଥୀ ମରୁକନ୍ତାରେ ରତ୍ତିଂ ସତ୍ଥତୋ ଓହୀନା ଦିୱା ସୂରିଯେ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ୱାଲିକାଯ ତପ୍ପମାନାଯ ପାଦେ ଠପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ସୀସତୋ ପଚ୍ଛିଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଅକ୍କମି। କମେନ ପଚ୍ଛିଯା ଉଣ୍ହାଭିତତ୍ତାଯ ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ତସ୍ସା ଉପରି ସାଟକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅକ୍କମି। ତସ୍ମିମ୍ପି ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଙ୍କେନ ଗହିତଂ ପୁତ୍ତକଂ ଅଧୋମୁଖଂ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା କନ୍ଦନ୍ତଂ କନ୍ଦନ୍ତଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ତେନ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ଉଣ୍ହାଭିତତ୍ତା କାଲମକାସି।

ସରୀସପାତି ଯେ କେଚି ଦୀଘଜାତିକା ସରନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେସଂ ସମ୍ଫସ୍ସେନ ରୁପ୍ପନଂ ଆସୀୱିସଦଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ’ନ୍ତି ପଦେନ ସଂଗହିତଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସଛନ୍ନୱୁତିକୋଟ୍ଠାସପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ଅତୀତାଦିକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଆହ। ତତୋ ପରଂ ତଦେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଦୁକାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଏକାଦସସୁ ପଦେସେସୁ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ରୂପଂ ଏକତୋ ପିଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ତଦେକଜ୍ଝନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ତଦେକଜ୍ଝନ୍ତି ତଂ ଏକଜ୍ଝଂ; ଅଭିସଞ୍ଞୂହିତ୍ୱାତି ଅଭିସଂହରିତ୍ୱା; ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା; ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତେ ଏକୱିଧଭାୱେ ପଞ୍ଞାଯ ରାସିଂ କତ୍ୱା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏତେନ ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେ ରାସିଭାୱୂପଗମନେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ନ ହି ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ରୂପଂ, ଏୱଂ ୱେଦନାଦଯୋପି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ରାସିଭାୱୂପଗମନେନ। ନ ହି ୱେଦନାଦୀହି ଅଞ୍ଞେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି।

୩। ଇଦାନି ଏକେକସ୍ମିଂ ଓକାସେ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ରୂପଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କତମଂ ରୂପଂ ଅତୀତନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପିତମାତିକାଯ ଭୁମ୍ମଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଠପିତାଯ ମାତିକାଯ ଯଂ ଅତୀତଂ ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କତମନ୍ତି? ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବପୁଚ୍ଛାସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତିଆଦୀନି ପଦାନି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡସ୍ସ ଅତୀତତ୍ତିକଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୪୪) ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତାତି ଇଦଂ ଅତୀତନ୍ତି ୱୁତ୍ତରୂପସ୍ସ ସଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି – ଅତୀତରୂପମ୍ପି ଭୂତାନି ଚେୱ ଭୂତାନି ଉପାଦାଯ ନିବ୍ବତ୍ତରୂପଞ୍ଚ, ଅନାଗତମ୍ପି… ପେ… ଦୂରସନ୍ତିକମ୍ପି । ନ ହି ଭୂତେହି ଚେୱ ଭୂତାନି ଉପାଦାଯ ପୱତ୍ତରୂପତୋ ଚ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅତୀତଂସେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ, ଏତ୍ଥେୱ ଗଣନଂ ଗତଂ। କିନ୍ତି? ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତା ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ

ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନିଦ୍ଦେସପଦାନିପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

ଇଦଂ ପନ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯତୋ ଅଭିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସତୋତି ଦୁୱିଧଂ। ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେ ଭୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ପଟିସନ୍ଧିତୋ ହି ପଟ୍ଠାଯ ଅତୀତଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ରୂପଂ, ଅନନ୍ତରଭୱେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତଂ ହୋତୁ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ଅତୀତମେୱ ନାମ। ଚୁତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନାଗତଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନକରୂପଂ, ଅନନ୍ତରଭୱେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତଂ ହୋତୁ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ଅନାଗତମେୱ ନାମ। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଅନନ୍ତରେ ପୱତ୍ତରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଅଭିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଖଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ତଯୋ ହି ରୂପସ୍ସ ଖଣା – ଉପ୍ପାଦୋ, ଠିତି, ଭଙ୍ଗୋତି। ଇମେ ତଯୋ ଖଣେ ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ରୂପଂ, ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ହୋତୁ ଅତୀତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ଅତୀତମେୱ ନାମ। ତଯୋ ଖଣେ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ ରୂପଂ, ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣମତ୍ତେନ ୱା ଅସମ୍ପତ୍ତଂ ହୋତୁ ଅନାଗତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ଅନାଗତମେୱ ନାମ। ଇମେ ତଯୋ ଖଣେ ସମ୍ପତ୍ତଂ ରୂପଂ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଭିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସେନେୱ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଇଦଞ୍ହି ରୂପଂ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିସମଯଖଣୱସେନ ଚତୁଧା ଅତୀତଂ ନାମ ହୋତି। ତଥା ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଅଦ୍ଧାୱସେନ ତାୱ ଏକସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନାଗତଂ, ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ସନ୍ତତିୱସେନ ସଭାଗଏକଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏକାହାରସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ୱିସଭାଗଉତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। ଚିତ୍ତଜଂ ଏକୱୀଥିଏକଜୱନଏକସମାପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପାଟିଯେକ୍କଂ ସନ୍ତତିୱସେନ ଅତୀତାଦିଭେଦୋ ନତ୍ଥି। ତେସଞ୍ଞେୱ ପନ ଉତୁଆହାରଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୱସେନ ତସ୍ସ ଅତୀତାଦିଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମଯୱସେନ ଏକମୁହୁତ୍ତପୁବ୍ବଣ୍ହସାଯନ୍ହରତ୍ତିଦିୱାଦୀସୁ ସମଯେସୁ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଂ ତଂ ସମଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। ଖଣୱସେନ ଉପ୍ପାଦାଦିକ୍ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ।

ଅପିଚ ଅତିକ୍କହେତୁପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ଅତୀତଂ। ନିଟ୍ଠିତହେତୁକିଚ୍ଚଂ ଅନିଟ୍ଠିତପଚ୍ଚଯକିଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଉଭଯକିଚ୍ଚମସମ୍ପତ୍ତଂ ଅନାଗତଂ। ସକିଚ୍ଚକ୍ଖଣେ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଖଣାଦିକଥାୱ ନିପ୍ପରିଯାଯା, ସେସା ସପରିଯାଯା। ତାସୁ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଦୁକସ୍ସାପି ନିଦ୍ଦେସପଦାନି ହେଟ୍ଠା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୫୦) ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଓଳାରିକାଦୀନି ରୂପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୭୪) ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

୬। ହୀନଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି ବହୂସୁ ସତ୍ତେସୁ ସାମିୱଚନଂ। ଅପରସ୍ସାପି ଅପରସ୍ସାପୀତି ହି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଦିୱସମ୍ପି କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପି ୱଦନ୍ତୋ ଏତ୍ତକମେୱ ୱଦେଯ୍ଯ। ଇତି ସତ୍ଥା ଦ୍ୱୀହେୱ ପଦେହି ଅନୱସେସେ ସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯନ୍ତୋ ‘ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନ’ନ୍ତି ଆହ। ଏତ୍ତକେନ ହି ସବ୍ବମ୍ପି ଅପରଦୀପନଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଉଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅୱମତଂ। ଅୱଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱମ୍ଭେତ୍ୱା ଞାତଂ। ରୂପନ୍ତିପି ନ ୱିଦିତଂ। ହୀଳିତନ୍ତି ଅଗହେତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଖିତ୍ତଂ ଛଡ୍ଡିତଂ, ଜିଗୁଚ୍ଛିତନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପରିଭୂତନ୍ତି କିମେତେନାତି ୱାଚାଯ ପରିଭୱିତଂ। ଅଚିତ୍ତୀକତନ୍ତି ନ ଗରୁକତଂ। ହୀନନ୍ତି ଲାମକଂ। ହୀନମତନ୍ତି ହୀନନ୍ତି ମତଂ, ଲାମକଂ କତ୍ୱା ଞାତଂ। ହୀନସମ୍ମତନ୍ତି ହୀନନ୍ତି ଲୋକେ ସମ୍ମତଂ, ହୀନେହି ୱା ସମ୍ମତଂ, ଗୂଥଭକ୍ଖେହି ଗୂଥୋ ୱିଯ। ଅନିଟ୍ଠନ୍ତି ଅପ୍ପିଯଂ, ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ୱା ଅପରିଯେସିତଂ। ସଚେପି ନଂ କୋଚି ପରିଯେସେଯ୍ଯ, ପରିଯେସତୁ। ଏତସ୍ସ ପନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଏତଦେୱ ନାମଂ। ଅକନ୍ତନ୍ତି ଅକାମିତଂ, ନିସ୍ସିରିକଂ ୱା। ଅମନାପନ୍ତି ମନସ୍ମିଂ ନ ଅପ୍ପିତଂ। ତାଦିସଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ମନସ୍ମିଂ ନ ଅପ୍ପୀଯତି। ଅଥ ୱା ମନଂ ଅପ୍ପାଯତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ମନାପଂ, ନ ମନାପଂ ଅମନାପଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅନିଟ୍ଠଂ ସମ୍ପତ୍ତିୱିରହତୋ। ତଂ ଏକନ୍ତେନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ଅକୁସଲକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅକନ୍ତଂ ସୁଖସ୍ସ ଅହେତୁଭାୱତୋ। ଅମନାପଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ। ରୂପା ସଦ୍ଦାତି ଇଦମସ୍ସ ସଭାୱଦୀପନଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଦେ ଅକୁସଲକମ୍ମଜୱସେନ ଅନିଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ୱିଭତ୍ତା। କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଂ ଇଟ୍ଠମେୱ।

ପଣୀତପଦନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପଦେ କୁସଲକମ୍ମଜୱସେନ ଇଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ୱିଭତ୍ତା। କୁସଲକମ୍ମଜଞ୍ହି ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଂ ଇଟ୍ଠମେୱ। ଯଥା ଚ କମ୍ମଜେସୁ ଏୱଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତା ଅତ୍ଥି ଏୱାତି ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପଟିୱିଭତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ତାୱ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନଟ୍ଠକଥା। ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ନାମ ପାଟିଯେକ୍କଂ ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତେସଂ ତେସଂ ରୁଚିୱସେନ କଥିତଂ।

ଯଥାହ –

‘‘ମନାପପରିଯନ୍ତଂ ଖ୍ୱାହଂ, ମହାରାଜ, ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ୱଦାମି। ତେୱ, ମହାରାଜ, ରୂପା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ମନାପା ହୋନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅମନାପା ହୋନ୍ତି। ତେୱ, ମହାରାଜ, ସଦ୍ଦା, ଗନ୍ଧା, ରସା, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ମନାପା ହୋନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅମନାପା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୩)।

ଏୱଂ ଯସ୍ମା ତେୟେୱ ରୂପାଦଯୋ ଏକୋ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତତ୍ଥ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏକୋ କୁଜ୍ଝତି ପଟିହଞ୍ଞତି, ତତ୍ଥ ଦୋସଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଏକସ୍ସ ଇଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି କନ୍ତା ମନାପା, ଏକସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠା ଅକନ୍ତା ଅମନାପା। ଏକୋ ଚେତେ ‘ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା ମନାପା’ତି ଦକ୍ଖିଣତୋ ଗଣ୍ହାତି, ଏକୋ ‘ଅନିଟ୍ଠା ଅକନ୍ତା ଅମନାପା’ତି ୱାମତୋ। ତସ୍ମା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ନାମ ପାଟିୟେକ୍କଂ ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀନଞ୍ହି ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦାପି ଇଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି କନ୍ତା ମନାପା, ମଜ୍ଝିମଦେସୱାସୀନଂ ଅତିଜେଗୁଚ୍ଛା। ତେସଞ୍ଚ ମୋରମଂସାଦୀନି ଇଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, ଇତରେସଂ ତାନି ଅତିଜେଗୁଚ୍ଛାନୀତି।

ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – ‘‘କିଂ ପନ ତ୍ୱଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱଦେସୀ’’ତି? ‘‘ଆମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦାମି। ପୁନ ତଥେୱ ଯାୱତତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଇଟ୍ଠଂ ଉଦାହୁ ଅନିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି? ଜାନମାନୋ ‘‘ଇଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱକ୍ଖତି। ସଚେପି ନ ୱଦେୟ୍ୟ, ମା ୱଦତୁ। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଏକନ୍ତେନିଟ୍ଠମେୱ। ‘‘ନନୁ ଏକୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣେ କଥିଯମାନେ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା – ‘ତ୍ୱଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସି, କିଂ ତତ୍ଥ ଅନ୍ନପାନମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନସଯନଚ୍ଛାଦନସମିଦ୍ଧା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଅତ୍ଥୀ’ତି ୱତ୍ୱା ‘ନତ୍ଥୀ’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ଅଲଂ ତୱ ନିବ୍ବାନେନା’ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣେ କଥିଯମାନେ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉଭୋ କଣ୍ଣେ ଥକେତୀତି ଇଟ୍ଠେତଂ। ଏତସ୍ସ ପନ ୱସେନ ତୱ ୱାଦେ ନିବ୍ବାନଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି । ନ ପନେତଂ ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏସୋ ହି ୱିପରୀତସଞ୍ଞାଯ କଥେତି। ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସେନ ଚ ତଦେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଏକସ୍ସ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଏକସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଂ’’।

ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପନ ପାଟିୟେକ୍କଂ ୱିଭତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି। କସ୍ସ ୱସେନ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି? ମଜ୍ଝିମକସତ୍ତସ୍ସ। ଇଦଞ୍ହି ନ ଅତିଇସ୍ସରାନଂ ମହାସମ୍ମତମହାସୁଦସ୍ସନଧମ୍ମାସୋକାଦୀନଂ ୱସେନ ୱିଭତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ଦିବ୍ବକପ୍ପମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ଅମନାପଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ନ ଅତିଦୁଗ୍ଗତାନଂ ଦୁଲ୍ଲଭନ୍ନପାନାନଂ ୱସେନ ୱିଭତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି କଣାଜକଭତ୍ତସିତ୍ଥାନିପି ପୂତିମଂସରସୋପି ଅତିମଧୁରୋ ଅମତସଦିସୋ ଚ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମକାନଂ ପନ ଗଣକମହାମତ୍ତସେଟ୍ଠିକୁଟୁମ୍ବିକୱାଣିଜାଦୀନଂ କାଲେନ ଇଟ୍ଠଂ କାଲେନ ଅନିଟ୍ଠଂ ଲଭମାନାନଂ ୱସେନ ୱିଭତ୍ତଂ। ଏୱରୂପା ହି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି।

ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ‘‘ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ନାମ ୱିପାକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ନ ଜୱନୱସେନ। ଜୱନଂ ପନ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଇଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ରଜ୍ଜତି, ଇଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ଦୁସ୍ସତି; ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ରଜ୍ଜତି, ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ଦୁସ୍ସତୀ’’ତି। ୱିପାକୱସେନେୱ ପନେତଂ ଏକନ୍ତତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ନ ହି ସକ୍କା ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ୱଞ୍ଚେତୁଂ। ସଚେ ଆରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି, କୁସଲୱିପାକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଚେ ଅନିଟ୍ଠଂ, ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା ବୁଦ୍ଧଂ ୱା ସଙ୍ଘଂ ୱା ମହାଚେତିଯାଦୀନି ୱା ଉଳାରାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଦିସ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ପିଦହନ୍ତି, ଦୋମନସ୍ସଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ଧମ୍ମସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା କଣ୍ଣେ ଥକେନ୍ତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନି ପନ ନେସଂ କୁସଲୱିପାକାନେୱ ହୋନ୍ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଗୂଥସୂକରାଦଯୋ ଗୂଥଗନ୍ଧଂ ଘାଯିତ୍ୱା ‘ଖାଦିତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମା’ତି ସୋମନସ୍ସଜାତା ହୋନ୍ତି, ଗୂଥଦସ୍ସନେ ପନ ତେସଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ଗନ୍ଧଘାଯନେ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ, ରସସାଯନେ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅକୁସଲୱିପାକମେୱ ହୋତି। ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱରସଯନେ ସଯାପିତସୂକରୋ ଚ କିଞ୍ଚାପି ୱିରୱତି, ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସେନ ପନସ୍ସ ଜୱନସ୍ମିଂୟେୱ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲୱିପାକମେୱ। କସ୍ମା? ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଟ୍ଠତାଯ।

ଅପିଚ ଦ୍ୱାରୱସେନାପି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଞ୍ହି ଗୂଥକଲଲଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଘାନଦ୍ୱାରେସୁ ଅନିଟ୍ଠଂ, କାଯଦ୍ୱାରେ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ମଣିରତନେନ ପୋଥିଯମାନସ୍ସ, ସୁୱଣ୍ଣସୂଲେ ଉତ୍ତାସିତସ୍ସ ଚ ମଣିରତନସୁୱଣ୍ଣସୂଲାନି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, କାଯଦ୍ୱାରେ ଅନିଟ୍ଠାନି। କସ୍ମା? ମହାଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ଏୱଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ଏକନ୍ତତୋ ୱିପାକେନେୱ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତଂ ତଂ ୱା ପନାତି ଏତ୍ଥ ନ ହେଟ୍ଠିମନଯୋ ଓଲୋକେତବ୍ବୋ। ନ ହି ଭଗୱା ସମ୍ମୁତିମନାପଂ ଭିନ୍ଦତି, ପୁଗ୍ଗଲମନାପଂ ପନ ଭିନ୍ଦତି। ତସ୍ମା ତଂତଂୱାପନୱସେନେୱ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ହୀନପ୍ପଣୀତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନେରଯିକାନଞ୍ହି ରୂପଂ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ହୀନଂ ନାମ; ତଂ ଉପାଦାଯ ତିରଚ୍ଛାନେସୁ ନାଗସୁପଣ୍ଣାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସଂ ରୂପଂ ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ପେତାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ଜାନପଦାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ଗାମଭୋଜକାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ଜନପଦସାମିକାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ପଦେସରାଜୂନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ

ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତସ୍ସାପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ଭୁମ୍ମଦେୱାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନଂ; ତଂ ଉପାଦାଯ ତାୱତିଂସାନଂ ଦେୱାନଂ ରୂପଂ ପଣୀତଂ ନାମ…ପେ… ଅକନିଟ୍ଠଦେୱାନଂ ପନ ରୂପଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ପଣୀତଂ ନାମ।

୭। ଦୂରଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱିଭତ୍ତାନେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଦୁକେ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠେନ ଲକ୍ଖଣଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତାଯ ସୁଖୁମରୂପଂ ଦୂରେତି କଥିତଂ। ସୁଖପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠେନ ଲକ୍ଖଣସୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତାଯ ଓଳାରିକରୂପଂ ସନ୍ତିକେତି। କବଳୀକାରାହାରପରିଯୋସାନେ ଚ ନିପ୍ଫାତନଟ୍ଠାନେପି ‘ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପଂ ଦୂରେ’ତି ନ ନୀପ୍ଫାତିତଂ। କସ୍ମା? ଦୁୱିଧଞ୍ହି ଦୂରେ ନାମ – ଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଓକାସତୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦୂରେତି ନ କଥିତଂ, ତଂ ଓକାସତୋ କଥେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଦୂରେତି ଅକଥିତଂ। ଓଳାରିକରୂପଂ ଓକାସତୋ ଦୂରେତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନିପ୍ଫାତେତ୍ୱାୱ ଯଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପୀତିଆଦିମାହ। ସନ୍ତିକପଦନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଅନାସନ୍ନେତି ନ ଆସନ୍ନେ, ଅନୁପକଟ୍ଠେତି ନିସ୍ସଟେ, ଦୂରେତି ଦୂରମ୍ହି, ଅସନ୍ତିକେତି ନ ସନ୍ତିକେ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପଂ ଦୂରେତି ଇଦଂ ପଣ୍ଣରସୱିଧଂ ସୁଖୁମରୂପଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦୂରେ, ଦସୱିଧଂ ପନ ଓଳାରିକରୂପଂ ଯେୱାପନକୱସେନ ଓକାସତୋ ଦୂରେତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସନ୍ତିକପଦନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେୱ।

ଇଦଂୱୁଚ୍ଚତି ରୂପଂ ସନ୍ତିକେତି ଇଦଂ ଦସୱିଧଂ ଓଳାରିକରୂପଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ସନ୍ତିକେ, ପଞ୍ଚଦସୱିଧଂ ପନ ସୁଖୁମରୂପଂ ଯେୱାପନକୱସେନ ଓକାସତୋ ସନ୍ତିକେତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିତ୍ତକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ରୂପଂ ଓକାସୱସେନ ସନ୍ତିକେ ନାମ? କିତ୍ତକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦୂରେ ନାମାତି? ପକତିକଥାଯ କଥେନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥୋ ସୱନୂପଚାରୋ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ସ ଓରତୋ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ, ପରତୋ ଦୂରେ। ତତ୍ଥ ସୁଖୁମରୂପଂ ଦୂରେ ହୋନ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣତୋପି ଓକାସତୋପି ଦୂରେ ହୋତି; ସନ୍ତିକେ ହୋନ୍ତଂ ପନ ଓକାସତୋୱ ସନ୍ତିକେ ହୋତି, ନ ଲକ୍ଖଣତୋ। ଓଳାରିକରୂପଂ ସନ୍ତିକେ ହୋନ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣତୋପି ଓକାସତୋପି ସନ୍ତିକେ ହୋତି; ଦୂରେ ହୋନ୍ତଂ ଓକାସତୋୱ ଦୂରେ ହୋତି, ନ ଲକ୍ଖଣତୋ।

ତଂ ତଂ ୱା ପନାତି ଏତ୍ଥ ନ ହେଟ୍ଠିମନଯୋ ଓଲୋକେତବ୍ବୋ। ହେଟ୍ଠା ହି ଭିନ୍ଦମାନୋ ଗତୋ। ଇଧ ପନ ନ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦୂରଂ ଭିନ୍ଦତି, ଓକାସତୋ ଦୂରମେୱ ଭିନ୍ଦତି। ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ଦୂରସନ୍ତିକଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସିତଂ। ଅତ୍ତନୋ ହି ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ ନାମ; ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସାପି ପରସ୍ସ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ; ବହିଠିତସ୍ସ ଦୂରେ। ଏକମଞ୍ଚେ ସଯିତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ; ବହିପମୁଖେ ଠିତସ୍ସ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋପରିୱେଣେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିପରିୱେଣେ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋସଙ୍ଘାରାମେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିସଙ୍ଘାରାମେ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋସୀମାଯ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିସୀମାଯ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋଗାମଖେତ୍ତେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିଗାମକ୍ଖେତ୍ତେ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋଜନପଦେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିଜନପଦେ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋରଜ୍ଜସୀମାଯ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିରଜ୍ଜସୀମାଯ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋସମୁଦ୍ଦେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିସମୁଦ୍ଦେରୂପଂ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋଚକ୍କୱାଳେ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ; ବହିଚକ୍କୱାଳେ ଦୂରେତି।

ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

୨। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୮। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ପହାଯ ଅପୁବ୍ବମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ଯା କାଚି ୱେଦନାତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନଂ ପରିଯାଦିଯତି। ସୁଖା ୱେଦନାତିଆଦୀନି ଅତୀତାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱେଦନଂ ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ସୁଖା ୱେଦନା ଅତ୍ଥି କାଯିକା, ଅତ୍ଥି ଚେତସିକା । ତଥା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ପନ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ପସାଦକାଯେ ସନ୍ଧାଯ ପରିଯାୟେନ ‘ଅତ୍ଥି କାଯିକା, ଅତ୍ଥି ଚେତସିକା’। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି କାଯିକା କାମାୱଚରା। ତଥା ଚେତସିକା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା । ଚେତସିକା ସୁଖା ପନ ତେଭୂମିକା। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ଚତୁଭୂମିକା। ତସ୍ସା ସବ୍ବପ୍ପକାରାଯପି ସନ୍ତତିୱସେନ, ଖଣାଦିୱସେନ ଚ ଅତୀତାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକୱୀଥିଏକଜୱନଏକସମାପତ୍ତିପରିଯାପନ୍ନା, ଏକୱିଧୱିସଯସମାୟୋଗପ୍ପୱତ୍ତା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତା, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତା। ଖଣାଦିୱସେନ ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତମଜ୍ଝଗତା ସକିଚ୍ଚଞ୍ଚ କୁରୁମାନା ୱେଦନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତା, ପଚ୍ଛା ଅନାଗତା। ତତ୍ଥ ଖଣାଦିୱସେନ ଅତୀତାଦିଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୧। ଓଳାରିକସୁଖୁମନିଦ୍ଦେସେ ଅକୁସଲା ୱେଦନାତିଆଦୀନି ଜାତିତୋ ଓଳାରିକସୁଖୁମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଓଳାରିକାତିଆଦୀନି ସଭାୱତୋ। ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନାତିଆଦୀନି ପୁଗ୍ଗଲତୋ। ସାସୱାତିଆଦୀନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତୋ

ଓଳାରିକସୁଖୁମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲା ତାୱ ସଦରଥଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖୱିପାକଟ୍ଠେନ ଚ ଓଳାରିକା। କୁସଲା ନିଦ୍ଦରଥଟ୍ଠେନ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠେନ ଚ ସୁଖୁମା। ଅବ୍ୟାକତା ନିରୁସ୍ସାହଟ୍ଠେନ ଅୱିପାକଟ୍ଠେନ ଚ ସୁଖୁମା। କୁସଲାକୁସଲା ସଉସ୍ସାହଟ୍ଠେନ ସୱିପାକଟ୍ଠେନ ଚ ଓଳାରିକା। ଅବ୍ୟାକତା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସୁଖୁମା।

ଦୁକ୍ଖା ଅସାତଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠେନ ଚ ଓଳାରିକା। ସୁଖା ସାତଟ୍ଠେନ ସୁଖଟ୍ଠେନ ଚ ସୁଖୁମା। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ସନ୍ତଟ୍ଠେନ ପଣୀତଟ୍ଠେନ ଚ ସୁଖୁମା। ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଖୋଭନଟ୍ଠେନ ଫରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଓଳାରିକା। ସୁଖୱେଦନାପି ହି ଖୋଭେତି ଫରତି। ତଥା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାପି। ସୁଖଞ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭେନ୍ତଂ ଆଲୁଳେନ୍ତଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନଂ ମଦ୍ଦଯମାନଂ ଛାଦଯମାନଂ ସୀତୋଦକଘଟେନ ଆସିଞ୍ଚଯମାନଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ତତ୍ତଫାଲଂ ଅନ୍ତୋ ପୱେସେନ୍ତଂ ୱିଯ ତିଣୁକ୍କାଯ ବହି ଝାପଯମାନଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସୁଖୁମା। ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା ନାନାରମ୍ମଣେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱତୋ ଓଳାରିକା । ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା ଏକତ୍ତନିମିତ୍ତେଯେୱ ଚରତୀତି ସୁଖୁମା। ସାସୱା ଆସୱୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ଓଳାରିକା। ଆସୱଚାରୋ ନାମ ଏକନ୍ତଓଳାରିକୋ। ଅନାସୱା ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସୁଖୁମା।

ତତ୍ଥ ଏକୋ ନେୱ କୁସଲତ୍ତିକେ କୋୱିଦୋ ହୋତି, ନ ୱେଦନାତ୍ତିକେ। ସୋ 'କୁସଲତ୍ତିକଂ ରକ୍ଖାମୀ'ତି ୱେଦନାତ୍ତିକଂ ଭିନ୍ଦତି; 'ୱେଦନାତ୍ତିକଂ ରକ୍ଖାମୀ'ତି କୁସଲତ୍ତିକଂ ଭିନ୍ଦତି। ଏକୋ 'ତିକଂ ରକ୍ଖାମୀ'ତି ଭୂମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦତି। ଏକୋ ନ ଭିନ୍ଦତି। କଥଂ? ''ସୁଖଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଓଳାରିକା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ସୁଖୁମା''ତି ହି ୱେଦନାତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଏକୋ ପଟିକ୍ଖିପତି – ନ ସବ୍ବା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ସୁଖୁମା। ସା ହି କୁସଲାପି ଅତ୍ଥି ଅକୁସଲାପି ଅବ୍ୟାକତାପି। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲା ଓଳାରିକା, ଅବ୍ୟାକତା ସୁଖୁମା। କସ୍ମା? କୁସଲତ୍ତିକେ ପାଳିଯଂ ଆଗତତ୍ତାତି। ଏୱଂ କୁସଲତ୍ତିକୋ ରକ୍ଖିତୋ ହୋତି, ୱେଦନାତ୍ତିକୋ ପନ ଭିନ୍ନୋ।

କୁସଲାକୁସଲା ୱେଦନା ଓଳାରିକା, ଅବ୍ୟାକତା ୱେଦନା ସୁଖୁମା''ତି ଯଂ ପନ କୁସଲତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଏକୋ ପଟିକ୍ଖିପତି – ନ ସବ୍ବା ଅବ୍ୟାକତା ସୁଖୁମା। ସା ହି ସୁଖାପି ଅତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖାପି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାପି। ତତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଓଳାରିକା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ସୁଖୁମା। କସ୍ମା? ୱେଦନାତ୍ତିକେ ପାଳିଯଂ ଆଗତତ୍ତାତି। ଏୱଂ ୱେଦନାତ୍ତିକୋ ରକ୍ଖିତୋ ହୋତି, କୁସଲତ୍ତିକୋ ପନ ଭିନ୍ନୋ। କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ପନ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱେଦନାତ୍ତିକଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ୱେଦନାତ୍ତିକସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ କୁସଲତ୍ତିକଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା କୁସଲାଦୀନଂ କୁସଲତ୍ତିକଲକ୍ଖଣେନ, ସୁଖାଦୀନଂ ୱେଦନାତ୍ତିକଲକ୍ଖଣେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତଂ କଥେନ୍ତୋ ନ ଭିନ୍ଦତି ନାମ।

ଯମ୍ପି ''କୁସଲାକୁସଲା ୱେଦନା ଓଳାରିକା, ଅବ୍ୟାକତା ୱେଦନା ସୁଖୁମା''ତି କୁସଲତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ରେକୋ 'କୁସଲା ଲୋକୁତ୍ତରୱେଦନାପି ସମାନା ଓଳାରିକା ନାମ, ୱିପାକା ଅନ୍ତମସୋ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତାପି ସମାନା ସୁଖୁମା ନାମ ହୋତୀ'ତି ୱଦତି। ସୋ ଏୱରୂପଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ଲୋକୁତ୍ତରୱେଦନଂ ଓଳାରିକଂ ନାମ କରୋନ୍ତୋ, ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅହେତୁକଂ ହୀନଂ ଜଳଂ ୱେଦନଂ ସୁଖୁମଂ ନାମ କରୋନ୍ତୋ 'ତିକଂ ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀ'ତି ଭୂମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦତି ନାମ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୂମିଯଂ କୁସଲଂ ପନ ତଂତଂଭୂମିୱିପାକେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋ ନ ଭିନ୍ଦତି ନାମ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – କାମାୱଚରକୁସଲା ହି ଓଳାରିକା; କାମାୱଚରୱିପାକା ସୁଖୁମା । ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲା ଓଳାରିକା; ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକା ସୁଖୁମାତି। ଇମିନା ନୀହାରେନ କଥେନ୍ତୋ ନ ଭିନ୍ଦତି ନାମ।

ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ''ଅକୁସଲେ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ନାମ ନ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା। ତଞ୍ହି ଏକନ୍ତଓଳାରିକମେୱ। ଲୋକୁତ୍ତରେପି ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ନ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା। ତଞ୍ହି ଏକନ୍ତସୁଖୁମ''ନ୍ତି । ଇମଂ କଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରସ୍ସ କଥଯିଂସୁ – ଏୱଂ ଥେରେନ କଥିତନ୍ତି। ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୋ ଆହ – ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ଏକପଦସ୍ସାପି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ନଯଂ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନଯୋ ଅଦିନ୍ନୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ନଯଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନଯୋ ଅକତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇଧ ପନେକଚ୍ଚୋ 'ଆଚରିଯୋ ଅସ୍ମୀ'ତି ୱିଚରନ୍ତୋ ଅକୁସଲେ ଓଳାରିକସୁଖୁମତଂ ଉଦ୍ଧରମାନୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରେପି ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ଉଦ୍ଧରିତା''ତି। ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରି – ''ତତ୍ର, ଭନ୍ତେ, ଯାଯଂ ପଟିପଦା ଦୁକ୍ଖା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ଅଯଂ, ଭନ୍ତେ, ପଟିପଦା ଉଭଯେନେୱ ହୀନା ଅକ୍ଖାଯତି – ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଦନ୍ଧତ୍ତା ଚା''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୫୨)। ଏତ୍ଥ ହି ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା।

ତଂ ତଂ ୱା ପନାତି ଏତ୍ଥ ନ ହେଟ୍ଠିମନଯୋ ଓଲୋକେତବ୍ବୋ। ତଂତଂୱାପନୱସେନେୱ କଥେତବ୍ବଂ। ଦୁୱିଧା ହି ଅକୁସଲା – ଲୋଭସହଗତା ଦୋସସହଗତା ଚ। ତତ୍ଥ ଦୋସସହଗତା ଓଳାରିକା, ଲୋଭସହଗତା ସୁଖୁମା। ଦୋସସହଗତାପି ଦୁୱିଧା – ନିଯତା ଅନିଯତା ଚ। ତତ୍ଥ ନିଯତା ଓଳାରିକା, ଅନିଯତା ସୁଖୁମା। ନିଯତାପି କପ୍ପଟ୍ଠିତିକା ଓଳାରିକା, ନୋକପ୍ପଟ୍ଠିତିକା ସୁଖୁମା। କପ୍ପଟ୍ଠିତିକାପି ଅସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ସସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା। ଲୋଭସହଗତାପି ଦ୍ୱିଧା – ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଓଳାରିକା, ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ସୁଖୁମା। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ନିଯତା

ଓଳାରିକା, ଅନିଯତା ସୁଖୁମା। ସାପି ଅସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ସସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା।

ସଙ୍ଖେପତୋ ଅକୁସଲଂ ପଥ୍ୱା ଯା ୱିପାକଂ ବହୁଂ ଦେତି ସା ଓଳାରିକା, ଯା ଅପ୍ପଂ ସା ସୁଖୁମା। କୁସଲଂ ପଥ୍ୱା ପନ ଅପ୍ପୱିପାକା ଓଳାରିକା, ବହୁୱିପାକା ସୁଖୁମା। ଚତୁବ୍ବିଧେ କୁସଲେ କାମାୱଚରକୁସଲା ଓଳାରିକା, ରୂପାୱଚରକୁସଲା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଅରୂପାୱଚରକୁସଲା ସୁଖୁମା । ସାପି ଓଳାରିକା, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲା ସୁଖୁମା। ଅଯଂ ତାୱ ଭୂମୀସୁ ଅଭେଦତୋ ନଯୋ।

ଭେଦତୋ ପନ କାମାୱଚରା ଦାନସୀଲଭାୱନାମଯୱସେନ ତିୱିଧା। ତତ୍ଥ ଦାନମଯା ଓଳାରିକା, ସୀଲମଯା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଭାୱନାମଯା ସୁଖୁମା। ସାପି ଦୁହେତୁକା ତିହେତୁକାତି ଦୁୱିଧା। ତତ୍ଥ ଦୁହେତୁକା ଓଳାରିକା, ତିହେତୁକା ସୁଖୁମା। ତିହେତୁକାପି ସସଙ୍ଖାରିକଅସଙ୍ଖାରିକଭେଦତୋ ଦୁୱିଧା। ତତ୍ଥ ସସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ଅସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା। ରୂପାୱଚରେ ପଠମଜ୍ଝାନକୁସଲୱେଦନା ଓଳାରିକା, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନକୁସଲୱେଦନା ସୁଖୁମା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକୁସଲୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱେଦନା ସୁଖୁମା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲୱେଦନା ଓଳାରିକା…ପେ…। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ୱିପସ୍ସନାସହଜାତା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସହଜାତା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସହଜାତା ସୁଖୁମା।

ଚତୁବ୍ବିଧେ ୱିପାକେ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନା ଓଳାରିକା, ରୂପାୱଚରୱିପାକୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା…ପେ… ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୱେଦନା ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ତାୱ ଅଭେଦତୋ।

ଭେଦତୋ ପନ କାମାୱଚରୱିପାକା ଅତ୍ଥି ଅହେତୁକା, ଅତ୍ଥି ସହେତୁକା। ସହେତୁକାପି ଅତ୍ଥି ଦୁହେତୁକା, ଅତ୍ଥି ତିହେତୁକା। ତତ୍ଥ ଅହେତୁକା ଓଳାରିକା, ସହେତୁକା ସୁଖୁମା। ସାପି ଦୁହେତୁକା ଓଳାରିକା, ତିହେତୁକା ସୁଖୁମା। ତତ୍ଥାପି ସସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ଅସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା। ପଠମଜ୍ଝାନୱିପାକା ଓଳାରିକା, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୱିପାକା ସୁଖୁମା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱିପାକା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିପାକା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱିପାକା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ସୋତାପତ୍ତିଫଲୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ସକଦାଗାମି…ପେ… ଅରହତ୍ତଫଲୱେଦନା ସୁଖୁମା।

ତୀସୁ କିରିଯାସୁ କାମାୱଚରକିରିଯୱେଦନା ଓଳାରିକା, ରୂପାୱଚରକିରିଯୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଅରୂପାୱଚରକିରିଯୱେଦନା ସୁଖୁମା। ଏୱଂ ତାୱ ଅଭେଦତୋ। ଭେଦତୋ ପନ ଅହେତୁକାଦିୱସେନ ଭିନ୍ନାଯ କାମାୱଚରକିରିଯାଯ ଅହେତୁକକିରିଯୱେଦନା ଓଳାରିକା, ସହେତୁକା ସୁଖୁମା। ସାପି ଦୁହେତୁକା ଓଳାରିକା, ତିହେତୁକା ସୁଖୁମା। ତତ୍ଥାପି ସସଙ୍ଖାରିକା ଓଳାରିକା, ଅସଙ୍ଖାରିକା ସୁଖୁମା। ପଠମଜ୍ଝାନେ କିରିଯୱେଦନା ଓଳାରିକା, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ତତିଯେ…ପେ… ଚତୁତ୍ଥେ ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକିରିଯୱେଦନା ସୁଖୁମା। ସାପି ଓଳାରିକା, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକିରିଯୱେଦନା ସୁଖୁମା। ଯା ଓଳାରିକା ସା ହୀନା। ଯା ସୁଖୁମା ସା ପଣୀତା।

୧୩। ଦୂରଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଅକୁସଲୱେଦନା ୱିସଭାଗଟ୍ଠେନ ୱିସଂସଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲାବ୍ୟାକତାହି ଦୂରେ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଦୂରତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଚେପି ହି ଅକୁସଲାଦିୱେଦନାସମଙ୍ଗିନୋ ଦୁକ୍ଖାଦିୱେଦନାସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ତଯୋ ତଯୋ ଜନା ଏକମଞ୍ଚେ ନିସିନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ତା ୱେଦନା ୱିସଭାଗଟ୍ଠେନ ୱିସଂସଟ୍ଠେନ ଚ ଦୂରେଯେୱ ନାମ। ସମାପନ୍ନୱେଦନାଦିସମଙ୍ଗୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅକୁସଲା ପନ ଅକୁସଲାଯ ସଭାଗଟ୍ଠେନ ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ଚ ସନ୍ତିକେ ନାମ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ସନ୍ତିକତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଚେପି ହି ଅକୁସଲାଦିୱେଦନାସମଙ୍ଗୀସୁ ତୀସୁ ଜନେସୁ ଏକୋ କାମଭୱେ, ଏକୋ ରୂପଭୱେ, ଏକୋ ଅରୂପଭୱେ, ତେସମ୍ପି ତା ୱେଦନା ସଭାଗଟ୍ଠେନ ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ଚ ସନ୍ତିକେଯେୱ ନାମ। କୁସଲାଦିୱେଦନାସମଙ୍ଗୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତଂ ତଂ ୱା ପନାତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠିମନଯଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ତଂ ତଂ ୱାପନୱସେନେୱ କଥେତବ୍ବଂ। କଥେନ୍ତେନ ଚ ନ ଦୂରତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବଂ, ସନ୍ତିକତୋ ପନ ଦୂରଂ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବଂ। ଦୁୱିଧା ହି ଅକୁସଲା – ଲୋଭସହଗତା ଦୋସସହଗତା ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋଭସହଗତା ଲୋଭସହଗତାଯ ସନ୍ତିକେ ନାମ, ଦୋସସହଗତାଯ ଦୂରେ ନାମ। ଦୋସସହଗତା ଦୋସସହଗତାଯ ସନ୍ତିକେ ନାମ, ଲୋଭସହଗତାଯ ଦୂରେ ନାମ। ଦୋସସହଗତାପି ନିଯତା ନିଯତାଯ ସନ୍ତିକେ ନାମାତି। ଏୱଂ ଅନିଯତା। କପ୍ପଟ୍ଠିତିକଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକଭେଦଂ ଲୋଭସହଗତାଦୀସୁ ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ଓଳାରିକଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ୱିତ୍ଥାରିତୱସେନ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଏକେକକୋଟ୍ଠାସୱେଦନା ତଂତଂକୋଟ୍ଠାସୱେଦନାଯ ଏୱ ସନ୍ତିକେ, ଇତରା ଇତରାଯ ଦୂରେତି

ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଅୟଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

୩। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୧୪। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଯା କାଚି ସଞ୍ଞାତି ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞଂ ପରିୟାଦିୟତି। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତିଆଦୀନି ଅତୀତାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସଞ୍ଞଂ ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସତୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ମିଂ ୱା ଜାତା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ନାମ। ସେସାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ । ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାୱ। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ହଦୟୱତ୍ଥୁକାପି ଅୱତ୍ଥୁକାପି। ସବ୍ବା ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞା।

୧୭। ଓଢଆରିକଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ସପ୍ପଟିଘେ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦୟୋ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ସପ୍ପଟିଘେ ରୂପାଦୟୋ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଫସ୍ସୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ। ତତୋ ତସ୍ମିଂ ୱା ଜାତା ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜା ନାମ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା...ପେ... କାୟସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତିପି ତସ୍ସାୟେୱ ୱତ୍ଥୁତୋ ନାମଂ। ରୂପସଞ୍ଞା...ପେ... ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଞ୍ଞାତିପି ତସ୍ସାୟେୱ ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମଂ। ଇଦଂ ପନ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣତୋ ନାମଂ। ସପ୍ପଟିଘାନି ହି ୱତ୍ଥୂନି ନିସ୍ସାୟ, ସପ୍ପଟିଘାନି ଚ ଆରମ୍ମଣାନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଏସା ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତା। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜାତିପି ପରିୟାୟେନ ଏତିସ୍ସା ନାମଂ ହୋତିୟେୱ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ମନୋ ନାମ। ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସେ, ତସ୍ମା ୱା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସା ଜାତାତି ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋ ନାମ। ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସେ, ତସ୍ମା ୱା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସା ଜାତାତି ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା।

ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତିପି ପରିୟାୟେନ ଏତିସ୍ସା ନାମଂ ହୋତିୟେୱ। ତୟୋ ହି ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ସୟଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହଜାତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତିପି ନାମଂ କରୋନ୍ତି। ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞା , ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା ନାମ ମନୋଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞା ଓଲୋକେତ୍ୱାପି ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି ଓଢଆରିକା। ରଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାୟନ୍ତଞ୍ହି 'ରଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାୟତୀ'ତି, କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାୟନ୍ତଂ 'କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାୟତୀ'ତି ଓଲୋକେତ୍ୱାୱ ଜାନନ୍ତି।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଦ୍ୱେ କିର ଇତ୍ଥିୟୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସୁତ୍ତଂ କନ୍ତନ୍ତି। ଦ୍ୱୀସୁ ଦହରେସୁ ଗାମେ ଚରନ୍ତେସୁ ଏକୋ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକଂ ଇତ୍ଥିଂ ଓଲୋକେସି। ଇତରା ତଂ ପୁଚ୍ଛି 'କସ୍ମା ନୁ ଖୋ ତଂ ଏସୋ ଓଲୋକେସୀ'ତି? 'ନ ଏସୋ ଭିକ୍ଖୁ ମଂ ୱିସଭାଗଚିତ୍ତେନ ଓଲୋକେସି, କନିଟ୍ଠଭଗିନୀସଞ୍ଞାୟ ପନ ଓଲୋକେସୀ'ତି। ତେସୁପି ଗାମେ ଚରିତ୍ୱା ଆସନସାଲାୟ ନିସିନ୍ନେସୁ ଇତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପୁଚ୍ଛି – 'ତୟା ସା ଇତ୍ଥୀ ଓଲୋକିତା'ତି? 'ଆମ ଓଲୋକିତା'। 'କିମତ୍ଥାୟା'ତି? 'ମୟ୍ହଂ ଭଗିନୀସରିକ୍ଖତ୍ତା ତଂ ଓଲୋକେସି'ନ୍ତି ଆହ। ଏୱଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞା ଓଲୋକେତ୍ୱାପି ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ପନେସା ପସାଦୱତ୍ଥୁକା ଏୱ। କେଚି ପନ ଜୱନପ୍ପୱତ୍ତାତି ଦୀପେନ୍ତି। ମନୋଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞା ପନ ଏକମଞ୍ଚେ ୱା ଏକପୀଠେ ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱାପି ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତଞ୍ଚ 'କିଂ ଚିନ୍ତେସି, କିଂ ୱିତକ୍କେସୀ'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଚନୱସେନେୱ ଜାନିତବ୍ବତୋ ସୁଖୁମା। ସେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସମେୱାତି।

ଅୟଂ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

୪। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୨୦। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରାତି ଚତୁଭୂମିକସଙ୍ଖାରେ ପରିୟାଦିୟତି। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନାତିଆଦୀନି ଅତୀତାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସଙ୍ଖାରେ ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଚେତନାତି ହେଟ୍ଠିମକୋଟିୟା ପଧାନସଙ୍ଖାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠିମକୋଟିୟା ହି ଅନ୍ତମସୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ପାଠଇୟଂ ଆଗତା ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ଚେତନା ପଧାନା ଆୟୂହନଟ୍ଠେନ ପାକଟତ୍ତା। ତସ୍ମା ଅୟମେୱ ଗହିତା। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତସଙ୍ଖାରା ପନ ତାୟ ଗହିତାୟ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ଇଧାପି ପୁରିମା ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାୱ। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ହଦୟୱତ୍ଥୁକାପି ଅୱତ୍ଥୁକାପି। ସବ୍ବା ଚତୁଭୂମିକଚେତନା। ସେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସମେୱାତି।

ଅୟଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

୫। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୨୬। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚତୁଭୂମକୱିଞ୍ଞାଣଂ ପରିଯାଦିଯତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀନି ଅତୀତାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନେୱ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁକମ୍ପି ଅୱତ୍ଥୁକମ୍ପି। ସବ୍ବଂ ଚତୁଭୂମକୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସମେୱାତି।

ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

ପକିଣ୍ଣକକଥା

ଇଦାନି ପଞ୍ଚସୁପି ଖନ୍ଧେସୁ ସମୁଗ୍ଗମତୋ, ପୁବ୍ବାପରତୋ, ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦତୋ, ଏକୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତୋ, ନାନୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତୋ, ଏକୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତୋ, ନାନୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତୋ, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରତୋ, ଓଳାରିକସୁଖୁମତୋ, ହୀନପଣୀତତୋ, ଦୂରସନ୍ତିକତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋ, ସମୁଟ୍ଠାନତୋ, ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତୋ, ସଙ୍ଖତତୋତି ସୋଳସହାକାରେହି ପକିଣ୍ଣକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋ ସମୁଗ୍ଗମୋ – ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକସମୁଗ୍ଗମୋ, ଓପପାତିକସମୁଗ୍ଗମୋତି। ତତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକସମୁଗ୍ଗମୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅପଚ୍ଛାଅପୁରେ ଏକତୋ ପାତୁଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପାତୁଭୂତା କଲଲସଙ୍ଖାତା ରୂପସନ୍ତତି ପରିତ୍ତା ହୋତି। ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ଏକୱାଯାମେନ ପାତବ୍ବମତ୍ତାତି ୱତ୍ୱା ପୁନ 'ଅତିବହୁଂ ଏତଂ, ସଣ୍ହସୂଚିଯା ତେଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉକ୍ଖିତ୍ତାଯ ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗେ ଠିତବିନ୍ଦୁମତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା 'ଏକକେସେ ତେଲତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଗହିତେ ତସ୍ସ ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗେ ଠିତବିନ୍ଦୁମତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା 'ଇମସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ମନୁସ୍ସାନଂ କେସେ ଅଟ୍ଠଧା ଫାଲିତେ ତତୋ ଏକକୋଟ୍ଠାସପ୍ପମାଣୋ ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ କେସୋ; ତସ୍ସ ପସନ୍ନତିଲତେଲତୋ ଉଦ୍ଧଟସ୍ସ ଅଗ୍ଗେ ଠିତବିନ୍ଦୁମତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା 'ଏତଂ ବହୁ, ଜାତିଉଣ୍ଣା ନାମ ସୁଖୁମା; ତସ୍ସା ଏକଅଂସୁନୋ ପସନ୍ନତିଲତେଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଟସ୍ସ ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗେ ଠିତବିନ୍ଦୁମତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନେତଂ ଅଚ୍ଛଂ ହୋତି ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପସନ୍ନତିଲତେଲବିନ୍ଦୁସମାନୱଣ୍ଣଂ । ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

ତିଲତେଲସ୍ସ ଯଥା ବିନ୍ଦୁ, ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ଅନାୱିଲୋ;

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣପଟିଭାଗଂ, କଲଲନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏୱଂ ପରିତ୍ତାଯ ରୂପସନ୍ତତିଯା ତୀଣି ସନ୍ତତିସୀସାନି ହୋନ୍ତି – ୱତ୍ଥୁଦସକଂ, କାଯଦସକଂ, ଇତ୍ଥିଯା ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ପୁରିସସ୍ସ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଭାୱଦସକନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ, ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ତଂନିସ୍ସିତା ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସୋଜା, ଜୀୱିତନ୍ତି – ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁଦସକଂ ନାମ। କାଯପସାଦୋ, ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ତନ୍ନିସ୍ସିତା ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସୋଜା, ଜୀୱିତନ୍ତି – ଇଦଂ କାଯଦସକଂ ନାମ। ଇତ୍ଥିଯା ଇତ୍ଥିଭାୱୋ, ପୁରିସସ୍ସ ପୁରିସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ତନ୍ନିସ୍ସିତା ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସୋଜା, ଜୀୱିତନ୍ତି – ଇଦଂ ଭାୱଦସକଂ ନାମ।

ଏୱଂ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ସମତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ପନ ସହଜାତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି। ଏୱଂ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ସଚେ ପନ ନପୁଂସକପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ଭାୱଦସକଂ ହାଯତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦସକାନଂ ୱସେନ ସମୱୀସତି କମ୍ମଜରୂପାନି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ ହୋତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଏୱାତି। ଏୱମ୍ପି ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ତିସମୁଟ୍ଠାନିକପ୍ପୱେଣୀ କଥେତବ୍ବା ଭୱେଯ୍ଯ। ତଂ ପନ ଅକଥେତ୍ୱା 'ଓପପାତିକସମୁଗ୍ଗମୋ' ନାମ ଦସ୍ସିତୋ। ଓପପାତିକାନଞ୍ହି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନି ତୀଣି, ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାଦସକାନି ଚାତି ସତ୍ତ ରୂପସନ୍ତତିସୀସାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦସକାଦୀନି କାଯଦସକସଦିସାନେୱ। ନପୁଂସକସ୍ସ ପନ ଭାୱଦସକଂ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ଓପପାତିକାନଂ ସମସତ୍ତତି ଚେୱ ସମସଟ୍ଠି ଚ କମ୍ମଜରୂପାନି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଏୱାତି। ଏୱଂ ଓପପାତିକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ 'ଓପପାତିକସମୁଗ୍ଗମୋ' ନାମ। ଏୱଂ ତାୱ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା 'ସମୁଗ୍ଗମତୋ' ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ପୁବ୍ବାପରତୋ’ତି ଏୱଂ ପନ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଅପଚ୍ଛାଅପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ କିଂ ରୂପଂ ପଠମଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଉଦାହୁ ଅରୂପନ୍ତି? ରୂପଂ ରୂପମେୱ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ନ ଅରୂପଂ। କସ୍ମା? ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ନ ରୂପଜନକତ୍ତା। ସବ୍ବସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପୱିପାକାନୀତି ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ତାୱ ୱତ୍ଥୁନୋ ଦୁବ୍ବଲତାଯ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲତାଯ ଆଗନ୍ତୁକତାଯ ଚ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ହି ସହଜାତଂ ୱତ୍ଥୁ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଦୁବ୍ବଲଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ଥୁନୋ ଦୁବ୍ବଲତାଯ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଯଥା ଚ ପପାତେ ପତନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ଏତମ୍ପି କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ପପାତେ ପତମାନଂ ୱିଯ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଇତି କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯପି ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଅପଚ୍ଛାଅପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସଚେ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେଯ୍ୟ। ଯତ୍ରାପି ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ପୱେଣୀ ଘଟିଯତି, ତତ୍ରାପି ଚିତ୍ତଂ ଅଙ୍ଗତୋ ଅପରିହୀନଂଯେୱ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଯଦି ହି ଚିତ୍ତଂ ଠାନକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେଯ୍ୟ, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତମ୍ପି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେଯ୍ୟ। ନ ପନ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂ ଖଣଦ୍ୱଯେ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଯଥା ପନ ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକମକୁଳଂ ପଥୱିତୋ ଉଟ୍ଠହନ୍ତଂ ପଂସୁଚୁଣ୍ଣଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁରେଜାତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚ ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲତାଯପି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଯଥା ଚ ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସୋ ଅଗତପୁବ୍ବଂ ପଦେସଂ ଗତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ – ‘ଏଥ ଭୋ, ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱୋ ଅନ୍ନପାନଗନ୍ଧମାଲାଦୀନି ଦସ୍ସାମୀ’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯତାଯ ଅପ୍ପହୁତତାଯ, ଏୱମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତୁକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଗନ୍ତୁକତାଯପି ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଅପିଚ ସମତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତାନୀତିପି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟମୂଲସ୍ସ ୱୂପସନ୍ତତ୍ତା ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତସ୍ସ ହି ସବ୍ବଭୱେସୁ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ୱୂପସନ୍ତଂ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଂ ପୁନବ୍ଭୱେ ପୱେଣୀ ନାମ ନତ୍ଥି। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପନ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେୱ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ୱୂପସନ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ସତ୍ତସୁ ଭୱେସୁ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି , ସକଦାଗାମିନୋ ଦ୍ୱୀସୁ, ଅନାଗାମିନୋ ଏକସ୍ମିଂ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସବ୍ବଭୱେସୁ ୱଟ୍ଟମୂଲସ୍ସ ୱୂପସନ୍ତତ୍ତା ନେୱ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ପନ ଝାନଙ୍ଗଂ ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ନତ୍ଥି, ହେତୁ ନତ୍ଥୀତି ଚିତ୍ତଙ୍ଗଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ହୋତୀତି ଚିତ୍ତଙ୍ଗଦୁବ୍ବଲତାଯ ତାନି ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଚତ୍ତାରି ଅରୂପୱିପାକାନି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପସ୍ସ ନତ୍ଥିତାଯ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତାନେୱ, ଯାନି ଅଞ୍ଞାନିପି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲାନି, ଦସ ଅକୁସଲାନି, ନୱ କିରିଯଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଆରୁପ୍ପକୁସଲାନି, ଚତସ୍ସୋ ଆରୁପ୍ପକିରିଯା, ତୀଣି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି ଦ୍ୱେଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନିପି ତତ୍ଥ ରୂପସ୍ସ ନତ୍ଥିତାଯ ଏୱ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଉତୁ ପନ ପଠମଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। କୋ ଏସ ଉତୁ ନାମାତି? ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସମତିଂସକମ୍ମଜରୂପାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରା ତେଜୋଧାତୁ। ସା ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଉତୁ ନାମ ଚେସ ଦନ୍ଧନିରୋଧୋ; ଚିତ୍ତଂ ଖିପ୍ପନିରୋଧଂ। ତସ୍ମିଂ ଧରନ୍ତେଯେୱ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଅନନ୍ତରଂ ପଠମଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେୱ ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଯଦା ପନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତଦା ଉତୁଚିତ୍ତାନି ସଦ୍ଦନୱକଂ ନାମ ସମୁଟ୍ଠାପେସ୍ସନ୍ତି। କବଳୀକାରାହାରୋପି ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। କୁତୋ ପନସ୍ସ କବଳୀକାରାହାରୋତି? ମାତିତୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୀ ମାତା, ଅନ୍ନଂ ପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫);

ଏୱଂ କୁଚ୍ଛିଗତୋ ଦାରକୋ ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହଟଅନ୍ନପାନଓଜାଯ ଯାପେତି। ସାୱ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ନନୁ ଚ ସା ଓଜା ଖରା? ୱତ୍ଥୁ ସୁଖୁମଂ? କଥଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାତୀତି? ପଠମଂ ତାୱ ନ ପତିଟ୍ଠାତି; ଏକସ୍ସ ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱା ସତ୍ତାହାନଂ ଗତକାଲେ ପତିଟ୍ଠାତି। ତତୋ ପନ ପୁରେ ୱା ପତିଟ୍ଠାତୁ ପଚ୍ଛା ୱା; ଯଦା ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହଟଅନ୍ନପାନଓଜା ଦାରକସ୍ସ ସରୀରେ ପତିଟ୍ଠାତି, ତଦା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଓପପାତିକସ୍ସାପି ପକତିପଟିଯତ୍ତାନଂ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାନଂ ଅତ୍ଥିଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରତୋ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ରୂପଂ

ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏକୋ ଅନ୍ନପାନରହିତେ ଅରଞ୍ଞେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ମହାଛାତକୋ ହୋତି, ଅତ୍ତନୋୱ ଜିୱ୍ହାୟ ଖେଳଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଗିଲତି। ତତ୍ରାପିସ୍ସ ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି।

ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା କୋଟ୍ଠାସେସୁ ଦ୍ୱେୱ ରୂପାନି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି – ତେଜୋଧାତୁ ଚ କବଳୀକାରାହାରୋ ଚ। ଅରୂପେପି ଦ୍ୱେୟେୱ ଧମ୍ମା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି – ଚିତ୍ତଞ୍ଚେୱ କମ୍ମଚେତନା ଚ। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ଦୁବ୍ବଲଂ, ଠାନକ୍ଖଣେ ବଲୱନ୍ତି ଠାନକ୍ଖଣେ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଚିତ୍ତଂ ଠାନକ୍ଖଣେ ଚ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ଦୁବ୍ବଲଂ, ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ବଲୱନ୍ତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। କମ୍ମଚେତନା ନିରୁଦ୍ଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅତୀତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେପି ହି ଆୟୂହିତଂ କମ୍ମଂ ଏତରହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏତରହି ଆୟୂହିତଂ ଅନାଗତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସପରିୟୋସାନେପି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ‘ପୁବ୍ବାପରତୋ’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦତୋ’ତି ରୂପଂ କିତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ତିଟ୍ଠତି? ଅରୂପଂ କିତ୍ତକନ୍ତି? ରୂପଂ ଗରୁପରିଣାମଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧଂ। ଅରୂପଂ ଲହୁପରିଣାମଂ ଖିପ୍ପନିରୋଧଂ। ରୂପେ ଧରନ୍ତେୟେୱ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତଂ ପନ ସତ୍ତରସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ୟଥା ହି ପୁରିସୋ ‘ଫଲଂ ପାତେସ୍ସାମୀ’ତି ମୁଗ୍ଗରେନ ରୁକ୍ଖସାଖଂ ପହରେୟ୍ୟ, ଫଲାନି ଚ ପତ୍ତାନି ଚ ଏକକ୍ଖଣେୟେୱ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ତତ୍ଥ ଫଲାନି ଅତ୍ତନୋ ଭାରିକତାୟ ପଠମତରଂ ପଥୱିୟଂ ପତନ୍ତି, ପତ୍ତାନି ଲହୁକତାୟ ପଚ୍ଛା। ଏୱମେୱ ମୁଗ୍ଗରପ୍ପହାରେନ ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ଫଲାନଞ୍ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁତ୍ତକାଲୋ ୱିୟ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପାତୁଭାୱୋ; ଫଲାନଂ ଭାରିକତାୟ ପଠମତରଂ ପଥୱିୟଂ ପତନଂ ୱିୟ ରୂପେ ଧରନ୍ତେୟେୱ ସୋଳସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନଂ; ପତ୍ତାନଂ ଲହୁକତାୟ ପଚ୍ଛା ପଥୱିୟଂ ପତନଂ ୱିୟ ରୂପସ୍ସ ସତ୍ତରସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୁଜ୍ଝନଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ରୂପଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧଂ ଗରୁପରିଣାମଂ, ଚିତ୍ତଂ ଖିପ୍ପନିରୋଧଂ ଲହୁପରିଣାମଂ, ରୂପଂ ପନ ଅରୂପଂ ଅରୂପଂ ୱା ରୂପଂ ଓହାୟ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଏକପ୍ପମାଣାୱ ପୱତ୍ତି। ତତ୍ରାୟଂ ଉପମା – ଏକୋ ପୁରିସୋ ଲକୁଣ୍ଟକପାଦୋ, ଏକୋ ଦୀଘପାଦୋ। ତେସୁ ଏକତୋ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ୟାୱ ଦୀଘପାଦୋ ଏକପଦୱାରଂ ଅକ୍କମତି, ତାୱ ଇତରୋ ପଦେ ପଦଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ସୋଳସପଦୱାରେନ ଗଚ୍ଛତି। ଦୀଘପାଦୋ ଲକୁଣ୍ଟକପାଦସ୍ସ ସୋଳସ ପଦୱାରେ ଅତ୍ତନୋ ପାଦଂ ଅଞ୍ଛିତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଏକମେୱ ପଦୱାରଂ କରୋତି। ଇତି ଏକୋପି ଏକଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଗମନଂ ଏକପ୍ପମାଣମେୱ ହୋତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲକୁଣ୍ଟକପାଦପୁରିସୋ ୱିୟ ଅରୂପଂ; ଦୀଘପାଦପୁରିସୋ ୱିୟ ରୂପଂ; ଦୀଘପାଦସ୍ସ ଏକଂ ପଦୱାରଂ ଅକ୍କମଣକାଲେ ଇତରସ୍ସ ସୋଳସପଦୱାରଅକ୍କମନଂ ୱିୟ ରୂପେ ଧରନ୍ତେୟେୱ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ସୋଳସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନଂ; ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ଲକୁଣ୍ଟକପାଦପୁରିସସ୍ସ ସୋଳସ ପଦୱାରେ ଇତରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପାଦଂ ଅଞ୍ଛିତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଏକପଦୱାରକରଣଂ ୱିୟ ରୂପସ୍ସ ସତ୍ତରସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ; ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୋହାୟ ଏକପ୍ପମାଣେନେୱ ଗମନଂ ୱିୟ ଅରୂପସ୍ସ ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ ଅରୂପଂ ଅନୋହାୟ ଏକପ୍ପମାଣେନେୱ ପୱତ୍ତନନ୍ତି। ଏୱଂ ‘ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦତୋ’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ଏକୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତୋ’ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମକମ୍ମଜଂ ଠପେତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ପଠମସ୍ମିଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଦୁତିୟଂ ଭୱଙ୍ଗଂ, ତତିୟଂ ଭୱଙ୍ଗଂ…ପେ… ସୋଳସମଂ ଭୱଙ୍ଗଂ। ତେସୁ ଏକେକସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗୱସେନ ତୟୋ ତୟୋ ଖଣା। ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ସମତିଂସ ସମତିଂସ କମ୍ମଜରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି; ଠିତିକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଠିତିକ୍ଖଣେୟେୱ; ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ଦୁତିୟଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ତରସମେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ନୟୋ ନେତବ୍ବୋ। ଇତି ସୋଳସ ତିକା ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତି। ଅୟଂ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସକମ୍ମଜରୂପପୱେଣୀ ନାମ। ସା ପନେସା ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଦିୱା ଚ ଖାଦନ୍ତାନମ୍ପି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତାନମ୍ପି ସୁତ୍ତାନମ୍ପି ପମତ୍ତାନମ୍ପି ନଦୀସୋତୋ ୱିୟ ଏକନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି ୟେୱାତି। ଏୱଂ ‘ଏକୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତୋ’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ନାନୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତା’ ପଚ୍ଛିମକମ୍ମଜେନ ଦୀପେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଆୟୁସଂଖାରପରିୟୋସାନେ ସୋଳସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ୱାରେ ସତି ହେଟ୍ଠାସୋଳସକଂ ଉପରିସୋଳସକନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଏକତୋ ୟୋଜେତବ୍ବାନି। ହେଟ୍ଠାସୋଳସକସ୍ମିଞ୍ହି ପଠମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ସମତିଂସକମ୍ମଜରୂପଂ ଉପରିସୋଳସକସ୍ମିଂ ପଠମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି; ଠିତିକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେୟେୱ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ହେଟ୍ଠିମସୋଳସକସ୍ମିଂ ପନ ଦୁତିୟଚିତ୍ତସ୍ସ…ପେ… ସୋଳସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ସମତିଂସକମ୍ମଜରୂପଂ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି; ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେୟେୱ; ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ କମ୍ମଜରୂପପୱେଣୀ ନ ପୱତ୍ତତି। ୟଦି ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ, ସତ୍ତା ଅକ୍ଖୟା ଅୱୟା ଅଜରା ଅମରା ନାମ

ଭଙ୍ଗେୟ୍ୟଂ।

ଏତ୍ଥ ପନ ଯଦେତଂ ‘ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଭଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ‘‘ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ‘‘ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି? ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୭୯) ଇମାଯ ପାଠଇଯା ୱିରୁଜ୍ଝତି। କଥଂ? କାଯସଙ୍ଖାରୋ ହି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୱାତୋ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାୱ ଅଞ୍ଞାନି ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତାୱ ତିଟ୍ଠତି। ତେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଇତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତରସମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି; ନ କସ୍ସଚି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୱା ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ନାପି ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଧମ୍ମତାତି ନିଯମତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯୋ ଚାଯଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଖଣନିଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ଅଯମେୱ ଖଣନିଯମୋ। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତରସମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠାରସମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠାରସମସ୍ସ ଠାନକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଇମିନା ନଯେନେତ୍ଥ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ତତୋ ପରଂ ପନ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକପୱେଣୀୟେୱ ତିଟ୍ଠତି। ‘ନୀହରିତ୍ୱା ଝାପେଥା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି। ଏୱଂ ‘ନାନୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତୋ’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ଏକୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତୋ’ତି ରୂପଂ ପନ ରୂପେନ ସହ ଏକୁପ୍ପାଦଂ ଏକନିରୋଧଂ। ଅରୂପଂ ଅରୂପେନ ସହ ଏକୁପ୍ପାଦଂ ଏକନିରୋଧଂ। ଏୱଂ ‘ଏକୁପ୍ପାଦଏକନିରୋଧତୋ’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ନାନୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତା’ ପନ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପେନ ଦୀପେତବ୍ବା। ଇମସ୍ସ ହି ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲା ଅଧୋ କେସମତ୍ଥକା ତଚପରିଯନ୍ତସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପଂ ଘନପୁଞ୍ଜଭାୱେନ ୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ୱତ୍ତମାନସ୍ସାପିସ୍ସ ନ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିତା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା। ଯଥା ପନ ଉପଚିକରାଜି ୱା କିପିଲ୍ଲିକରାଜି ୱା ଓଲୋକିଯମାନା ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋତି, ନ ପନ ଏକାବଦ୍ଧା। ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ହି ସୀସସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ସୀସମ୍ପି ଉଦରମ୍ପି ପାଦାପି, ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ଉଦରସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ସୀସମ୍ପି ଉଦରମ୍ପି ପାଦାପି, ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ପାଦସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ସୀସମ୍ପି ଉଦରମ୍ପି ପାଦାପି ହୋନ୍ତି। ଏୱମେୱ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପାନମ୍ପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋପି ହୋତି ଠିତିପି ଭଙ୍ଗୋପି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋପି ହୋତି ଠିତିପି ଭଙ୍ଗୋପି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋପି ହୋତି ଠିତିପି ଭଙ୍ଗୋପି। ଏୱମେତ୍ଥ ‘ନାନୁପ୍ପାଦନାନାନିରୋଧତା’ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ଅତୀତାଦୀନି’ ପନ ଦୂରଦୁକପରିଯୋସାନାନି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନେୱ। ‘ପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନାନି’ପି ‘‘କମ୍ମଜଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୯୭୫) ନଯେନ ହେଟ୍ଠା କଥିତାନିୟେୱ। ପଞ୍ଚପି ପନ ଖନ୍ଧା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାୱ ହୋନ୍ତି, ନୋ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନା; ସଙ୍ଖତାୱ ନୋ ଅସଙ୍ଖତା; ଅପିଚ ନିପ୍ଫନ୍ନାପି ହୋନ୍ତିୟେୱ। ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ହି ନିବ୍ବାନମେୱେକଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନଞ୍ଚ। ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ପନ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ କଥନ୍ତି? ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାତି ୱା ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାତି ୱା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାପରିନିପ୍ଫନ୍ନାତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନିପ୍ଫନ୍ନା ପନ ହୋତି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ତଥା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି। ସାପି ହି ଲୋକିଯାଦିଭେଦଂ ନ ଲଭତି; ନିପ୍ଫନ୍ନା ପନ ହୋତି ନୋ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା; ନାମଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋୱ ଗଣ୍ହାତୀତି।

କମାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥା

ଏୱଂ ପକିଣ୍ଣକତୋ ଖନ୍ଧେ ୱିଦିତ୍ୱା ପୁନ ଏତେସ୍ୱେୱ –

ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଭେଦତ୍ଥଂ, କମତୋଥ ୱିସେସତୋ;

ଅନୂନାଧିକତୋ ଚେୱ, ଉପମାତୋ ତଥେୱ ଚ।

ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦ୍ୱିଧା ଏୱଂ, ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ;

ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ସମ୍ମା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିଭାୱିନା।

ତତ୍ଥ ‘କମତୋ’ତି ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ, ପହାନକ୍କମୋ, ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ, ଭୂମିକ୍କମୋ, ଦେସନାକ୍କମୋତି ବହୁୱିଧୋ କମୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ପଠମଂ କଲଲଂ ହୋତି, କଲଲା ହୋତି ଅବ୍ବୁଦ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫) ଏୱମାଦି ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ। ‘‘ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା, ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୮) ଏୱମାଦି ପହାନକ୍କମୋ। ‘‘ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୯; ପଟି। ମ। ୩।୪୧) ଏୱମାଦି ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ। ‘‘କାମାୱଚରା , ରୂପାୱଚରା’’ତି ଏୱମାଦି ଭୂମିକ୍କମୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୫) ୱା ‘‘ଦାନକଥଂ ସୀଲକଥ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୬୯; ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮) ୱା ଏୱମାଦି ଦେସନାକ୍କମୋ। ତେସୁ ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ତାୱ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କଲଲାଦୀନଂ ୱିଯ ଖନ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବାପରିଯୱୱତ୍ଥାନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ; ନ ପହାନକ୍କମୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ; ନ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ ଅକୁସଲାନଂ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନୀଯତୋ; ନ ଭୂମିକ୍କମୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ଚତୁଭୂମକପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା।

ଦେସନାକ୍କମୋ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଭେଦେନ ହି ଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହପତିତଂ ୱେନେଯ୍ଯଜନଂ ସମୂହଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଦସ୍ସନେନ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହତୋ ମୋଚେତୁକାମୋ ଭଗୱା ହିତକାମୋ ତସ୍ସ ଜନସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁଆଦୀନମ୍ପି ୱିସଯଭୂତଂ ଓଳାରିକଂ ପଠମଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦେସେସି। ତତୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠରୂପସଂୱେଦିତଂ ୱେଦନଂ, ଯଂ ୱେଦଯତି ତଂ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ଏୱଂ ୱେଦନାୱିସଯସ୍ସ ଆକାରଗ୍ଗାହିକଂ ସଞ୍ଞଂ, ସଞ୍ଞାୱସେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରକେ ସଙ୍ଖାରେ, ତେସଂ ୱେଦନାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯଂ ଅଧିପତିଭୂତଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ‘କମତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

‘ୱିସେସତୋ’ତି ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ୱିସେସତୋ। କୋ ପନ ତେସଂ ୱିସେସୋ? ଖନ୍ଧା ତାୱ ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତା, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ସାସୱୌପାଦାନୀଯଭାୱେନ ୱିସେସେତ୍ୱା। ଯଥାହ –

‘‘ପଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖନ୍ଧେ ଦେସେସ୍ସାମି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଚ, ତଂ ସୁଣାଥ। କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା? ଯଂ କିଞ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଯା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ଯା କାଚି ସଞ୍ଞା…ପେ… ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ …ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା? ଯଂ କିଞ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା ସାସୱଂ ଉପାଦାନିଯଂ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ରୂପୂପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଯା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା ସାସୱଂ ଉପାଦାନିଯଂ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୪୮)।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ୱେଦନାଦଯୋ ଅନାସୱାପି ସାସୱାପି ଅତ୍ଥି, ନ ଏୱଂ ରୂପଂ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି ତସ୍ମା ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ସାସୱଟ୍ଠେନ ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି ତସ୍ମା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେଦନାଦଯୋ ପନ ଅନାସୱାୱ ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତା, ସାସୱା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ‘ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା’ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଉପାଦାନଗୋଚରା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧାତି ଅଧିପ୍ପେତା।

‘ଅନୂନାଧିକତୋ’ତି କସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ପଞ୍ଚେୱ ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା ଅନୂନା ଅନଧିକାତି? ସବ୍ବସଙ୍ଖତସଭାଗେକସଙ୍ଗହତୋ, ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଏତପ୍ପରମତୋ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତଦୱରୋଧତୋ। ଅନେକପ୍ପଭେଦେସୁ ହି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ସଭାଗୱସେନ ସଙ୍ଗୟ୍ହମାନେସୁ ରୂପଂ ରୂପସଭାଗସଙ୍ଗହୱସେନ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି, ୱେଦନା ୱେଦନାସଭାଗସଙ୍ଗହୱସେନ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ସଞ୍ଞାଦୀସୁପି। ତସ୍ମା ସବ୍ବସଙ୍ଖତସଭାଗସଙ୍ଗହତୋ ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ଏତପରମଞ୍ଚେତଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁ ଯଦିଦଂ ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ରୂପେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତି ରୂପଂ ଉପାଦାଯ ରୂପଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୦୭)। ୱେଦନାଯ… ସଞ୍ଞାଯ… ସଙ୍ଖାରେସୁ…। ୱିଞ୍ଞାଣେ ସତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପାଦାଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’’ତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଗ୍ଗାହୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଏତପରମତୋପି ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା। ଯେପି ଚଞ୍ଞେ ସୀଲାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା, ତେପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଏତ୍ଥେୱ ଅୱରୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞେସଂ ତଦୱରୋଧତୋପି ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତାତି। ଏୱଂ ‘ଅନୂନାଧିକତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

‘ଉପମାତୋ’ତି ଏତ୍ଥ ହି ଗିଲାନସାଲୂପମୋ ରୂପୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗିଲାନୂପମସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ନିୱାସନଟ୍ଠାନତୋ, ଗେଲଞ୍ଞୂପମୋ ୱେଦନୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ ଆବାଧକତ୍ତା, ଗେଲଞ୍ଞସମୁଟ୍ଠାନୂପମୋ ସଞ୍ଞୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ କାମସଞ୍ଞାଦିୱସେନ

ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତୱେଦନାସମ୍ଭୱା, ଅସପ୍ପାଯସେୱନୂପମୋ ସଙ୍ଖାରୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦନାଗେଲଞ୍ଞସ୍ସ ନିଦାନତ୍ତା। ''ୱେଦନଂ ୱେଦନତ୍ତାଯ ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ''ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖସହଗତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୫୬)। ଗିଲାନୂପମୋ ୱିଞ୍ଞାଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦନାଗେଲଞ୍ଞେନ ଅପରିମୁତ୍ତତ୍ତା। ଅପିଚ ଚାରକକାରଣଅପରାଧକାରଣକାରକଅପରାଧିକୂପମା ଏତେ ଭାଜନଭୋଜନବ୍ୟଞ୍ଜନପରିୱେସକଭୁଞ୍ଜକୂପମା ଚାତି, ଏୱଂ 'ଉପମାତୋ' ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

'ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦ୍ୱିଧା'ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ପେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଆସିୱିସୂପମେ (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକପଚ୍ଚତ୍ଥିକତୋ, ଭାରସୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୨୨) ଭାରତୋ, ଖଜ୍ଜନୀଯପରିଯାଯୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ଖାଦକତୋ, ଯମକସୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୮୫) ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଙ୍ଖତୱଧକତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଉଦକପୁବ୍ବୁଳଂ ୱିଯ ୱେଦନା, ମରୀଚିକା ୱିଯ ସଞ୍ଞା, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରା, ମାଯା ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଫେଣପିଣ୍ଡୂପମଂ ରୂପଂ, ୱେଦନା ପୁବ୍ବୁଳୂପମା;

ମରୀଚିକୂପମା ସଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାରା କଦଲୂପମା;

ମାଯୂପମଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଦେସିତାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା''ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୯୫);

ତତ୍ଥ ରୂପାଦୀନଂ ଫେଣପିଣ୍ଡାଦୀହି ଏୱଂ ସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା – ଯଥା ହି ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ନିସ୍ସାରୋୱ ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି ନିଚ୍ଚସାରଧୁୱସାରଅତ୍ତସାରୱିରହେନ ନିସ୍ସାରମେୱ। ଯଥା ଚ ସୋ 'ଇମିନା ପତ୍ତଂ ୱା ଥାଲକଂ ୱା କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଗହିତୋପି ତମତ୍ଥଂ ନ ସାଧେତି ଭିଜ୍ଜତେୱ; ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି 'ନିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ୱା 'ଧୁୱ'ନ୍ତି ୱା 'ଅହ'ନ୍ତି ୱା 'ମମ'ନ୍ତି ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଗହିତମ୍ପି ନ ତଥା ତିଟ୍ଠତି, ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା ଅସୁଭଞ୍ଞେୱ ହୋତୀତି। ଏୱଂ 'ଫେଣପିଣ୍ଡସଦିସମେୱ' ହୋତି।

ଯଥା ୱା ପନ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦୋ ଅନେକସନ୍ଧିଘଟିତୋ ବହୂନ୍ନଂ ଉଦକସପ୍ପାଦୀନଂ ପାଣାନଂ ଆୱାସୋ, ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ ଅନେକସନ୍ଧିଘଟିତଂ। କୁଲୱସେନ ଚେତ୍ଥ ଅସୀତି କିମିକୁଲାନି ୱସନ୍ତି। ତଦେୱ ତେସଂ ସୂତିଘରମ୍ପି ୱଚ୍ଚକୁଟିପି ଗିଲାନସାଲାପି ସୁସାନମ୍ପି। ନ ତେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗବ୍ଭୁଟ୍ଠାନାଦୀନି କରୋନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଫେଣପିଣ୍ଡସଦିସଂ। ଯଥା ଚ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ଆଦିତୋୱ ବଦରପକ୍କମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପବ୍ବତକୂଟମତ୍ତୋପି ହୋତି, ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି ଆଦିତୋ କଲଲମତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ବ୍ୟାମମତ୍ତମ୍ପି ଗୋମହିଂସହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ୱସେନ ପବ୍ବତକୂଟମତ୍ତମ୍ପି ହୋତି, ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦୀନଂ ୱସେନ ଅନେକଯୋଜନସତପ୍ପମାଣମ୍ପି। ଏୱମ୍ପି ଫେଣପିଣ୍ଡସଦିସଂ। ଯଥା ଚ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ଉଟ୍ଠିତମତ୍ତୋପି ଭିଜ୍ଜତି, ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି, ସମୁଦ୍ଦଂ ପତ୍ୱା ପନ ଅୱସ୍ସମେୱ ଭିଜ୍ଜତି; ଏୱମେୱ ରୂପମ୍ପି କଲଲଭାୱେପି ଭିଜ୍ଜତି, ଅବ୍ବୁଦାଦିଭାୱେ, ଅନ୍ତରା ପନ ଅଭେଜ୍ଜମାନମ୍ପି ୱସ୍ସସତାଯୁକାନଂ ୱସ୍ସସତଂ ପତ୍ୱା ଅୱସ୍ସମେୱ ଭିଜ୍ଜତି, ମରଣମୁଖେ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ ହୋତି। ଏୱମ୍ପି ଫେଣପିଣ୍ଡସଦିସଂ।

ଯଥା ପନ ପୁବ୍ବୁଳଂ ଅସାରୋ, ଏୱଂ ୱେଦନାପି। ଯଥା ଚ ସୋ ଅବଲୋ, ଅଗଯ୍ହୁପଗୋ, ନ ସକ୍କା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଫଲକଂ ୱା ଆସନଂ ୱା କାତୁଂ, ଗହିତଗ୍ଗହିତୋପି ଭିଜ୍ଜତେୱ; ଏୱଂ ୱେଦନାପି ଅବଲା, ଅଗଯ୍ହୁପଗା, ନ ସକ୍କା 'ନିଚ୍ଚା'ତି ୱା 'ଧୁୱା'ତି ୱା ଗହେତୁଂ, ଗହିତାପି ନ ତଥା ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ଅଗଯ୍ହୁପଗତାଯପି ୱେଦନା 'ପୁବ୍ବୁଳସଦିସା'। ଯଥା ପନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଉଦକବିନ୍ଦୁମ୍ହି ପୁବ୍ବୁଳଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକୋ ହୋତି; ଏୱଂ ୱେଦନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି, ଏକଚ୍ଛରକ୍ଖଣେ କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ଯଥା ଚ ପୁବ୍ବୁଳଂ ଉଦକତଲଂ, ଉଦକବିନ୍ଦୁଂ , ଉଦକଜଲ୍ଲକଂ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପୁଟଂ କତ୍ୱା ଗହଣୱାତଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଏୱଂ ୱେଦନାପି ୱତ୍ଥୁଂ, ଆରମ୍ମଣଂ, କିଲେସଜାଲଂ, ଫସ୍ସସଙ୍ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱମ୍ପି ୱେଦନା ପୁବ୍ବୁଳସଦିସା।

ସଞ୍ଞାପି ଅସାରକଟ୍ଠେନ 'ମରୀଚିସଦିସା'। ତଥା ଅଗଯ୍ହୁପଗଟ୍ଠେନ; ନ ହି ସକ୍କା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପିୱିତୁଂ ୱା ନ୍ହାଯିତୁଂ ୱା ଭାଜନଂ ୱା ପୂରେତୁଂ। ଅପିଚ ଯଥା ମରୀଚି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ସଞ୍ଜାତୂମିୱେଗୋ ୱିଯ ଖାଯତି; ଏୱଂ ନୀଲସଞ୍ଞାଦିଭେଦା ସଞ୍ଞାପି ନୀଲାଦିଅନୁଭୱନତ୍ଥାଯ ଫନ୍ଦତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି। ଯଥା ଚ ମରୀଚି ମହାଜନଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି , 'ପରିପୁଣ୍ଣୱାପୀ ୱିଯ ପରିପୁଣ୍ଣନଦୀ ୱିଯ ଦିସ୍ସତୀ'ତି ୱଦାପେତି; ଏୱଂ ସଞ୍ଞାପି ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି, 'ଇଦଂ ନୀଲକଂ ସୁଭଂ ସୁଖଂ ନିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ୱଦାପେତି। ପୀତକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭନେନାପି ମରୀଚିସଦିସା।

ସଙ୍ଖାରାପି ଅସାରକଟ୍ଠେନ 'କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧସଦିସା'। ତଥା ଅଗୟ୍ହୁପଗଟ୍ଠେନ। ଯଥେୱ ହି କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧତୋ କିଞ୍ଚି ଗହେତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଗୋପାନସୀଆଦୀନମତ୍ଥାଯ ଉପନେତୁଂ, ଉପନୀତମ୍ପି ନ ତଥା ହୋତି; ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରାପି ନ ସକ୍କା ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହେତୁଂ, ଗହିତାପି ନ ତଥା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ବହୁୱଟ୍ଟିସମୋଧାନୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋପି ବହୁଧମ୍ମସମୋଧାନୋ। ଯଥା ଚ କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାନାଲକ୍ଖଣୋ, ଅଞ୍ଞୋଯେୱ ହି ବାହିରାଯ ପତ୍ତୱଟ୍ଟିଯା ୱଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ତତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରବ୍ଭନ୍ତରାନଂ; ଏୱମେୱ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋପି ଅଞ୍ଞଦେୱ ଫସ୍ସସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚେତନାଦୀନଂ। ସମୋଧାନେତ୍ୱା ପନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏୱମ୍ପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅସାରକଟ୍ଠେନ 'ମାଯାସଦିସଂ'। ତଥା ଅଗୟ୍ହୁପଗଟ୍ଠେନ। ଯଥା ଚ ମାଯା ଇତ୍ତରା ଲହୁପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ତତୋପି ଇତ୍ତରତରଞ୍ଚେୱ ଲହୁପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତରଞ୍ଚ। ତେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ ପୁରିସୋ ଆଗତୋ ୱିଯ, ଗତୋ ୱିଯ, ଠିତୋ ୱିଯ, ନିସିନ୍ନୋ ୱିଯ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଦେୱ ଚାଗମନକାଲେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଗମନକାଲାଦୀସୁ। ଏୱମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମାଯାସଦିସଂ। ମାଯା ଚ ମହାଜନଂ ୱଞ୍ଚେତି, ଯଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ 'ଇଦଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ ରଜତଂ ମୁତ୍ତା'ତିପି ଗହାପେତି। ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ମହାଜନଂ ୱଞ୍ଚେତି, ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱିଯ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱିଯ, ଠିତଂ ୱିଯ, ନିସିନ୍ନଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଗାହାପେତି। ଅଞ୍ଞଦେୱ ଚ ଆଗମନେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଗମନାଦୀସୁ। ଏୱମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମାଯାସଦିସଂ। ୱିସେସତୋ ଚ ସୁଭାରମ୍ମଣମ୍ପି ଓଳାରିକମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପଂ ଅସୁଭନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱେଦନା ତୀହି ଦୁକ୍ଖତାହି ଅୱିନିମୁତ୍ତତୋ ଦୁକ୍ଖାତି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରା ଅୱିଧେଯ୍ୟତୋ ଅନତ୍ତାତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉଦଯବ୍ବଯଧମ୍ମତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

'ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ'ତି ଏୱଞ୍ଚ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ପସ୍ସତୋ ଯା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତି, ତତୋପି ୱିନିଚ୍ଛଯନଯୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ସଙ୍ଖେପତୋ ତାୱ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକପଚ୍ଚତ୍ଥିକାଦିଭାୱେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖନ୍ଧେହି ନ ୱିହଞ୍ଞତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ରୂପାଦୀନି ଫେଣପିଣ୍ଡାଦିସଦିସଭାୱେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ଅସାରେସୁ ସାରଦସ୍ସୀ ହୋତି। ୱିସେସତୋ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପଂ ଅସୁଭତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ କବଳୀକାରାହାରଂ ପରିଜାନାତି , ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, କାମୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, କାମଯୋଗେନ ୱିସଂୟୁଜ୍ଜତି, କାମାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, କାମୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି। ୱେଦନଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଫସ୍ସାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଭୱୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଭୱଯୋଗେନ ୱିସଂୟୁଜ୍ଜତି, ଭୱାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି। ସଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାରେ ଚ ଅନତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତାତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଦିଟ୍ଠିଯୋଗେନ ୱିସଂୟୁଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ଇଦଂ ସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ପରିଜାନାତି, ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ ଉତ୍ତରତି, ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗେନ ୱିସଂୟୁଜ୍ଜତି, ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ଏୱଂ ମହାନିସଂସଂ, ୱଧକାଦିୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ଯସ୍ମା;

ତସ୍ମା ଖନ୍ଧେ ଧୀରୋ, ୱଧକାଦିୱସେନ ପସ୍ସେୟ୍ୟାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୩୨। ଇଦାନି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ ହେଟ୍ଠା ରୂପକଣ୍ଡେ ୱିତ୍ଥାରିତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୪। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଏକୱିଧେନାତି ଏକକୋଟ୍ଠାସେନ। ଫସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଫସ୍ସେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବାପି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା। ସହେତୁକଦୁକେ ସହେତୁକା ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା, ଅହେତୁକା କାମାୱଚରାୱ। ଇମିନା ଉପାଯେନ କୁସଲପଦାଦୀହି ୱୁତ୍ତା ୱେଦନା ଜାନିତବ୍ବା। ଅପିଚାଯଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଏକୱିଧେନ ଫସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଦୁୱିଧେନ ସହେତୁକାହେତୁକତୋ, ତିୱିଧେନ ଜାତିତୋ , ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଭୂମନ୍ତରତୋ, ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯତୋ। ତତ୍ଥ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କାଯପ୍ପସାଦୱତ୍ଥୁକାନି କାମାୱଚରାନେୱ। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଛଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକଂ ୱା ଅୱତ୍ଥୁକଂ ୱା ତେଭୂମକଂ । ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଛଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକଂ କାମାୱଚରଂ। ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚକ୍ଖାଦିଚତୁପ୍ପସାଦୱତ୍ଥୁକଂ ଛଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକଂ ଅୱତ୍ଥୁକଞ୍ଚ ଚତୁଭୂମକଂ। ଛବ୍ବିଧେନ ୱତ୍ଥୁତୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ଥ ପୁରିମା ପଞ୍ଚ ୱେଦନା ପଞ୍ଚପ୍ପସାଦୱତ୍ଥୁକା କାମାୱଚରାୱ ଛଟ୍ଠା ଅୱତ୍ଥୁକା ୱା ସୱତ୍ଥୁକା ୱା ଚତୁଭୂମିକା।

ସତ୍ତୱିଧେନ ତତ୍ଥ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ଭେଦତୋ ଦସ୍ସିତା, ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ତତ୍ଥ କାଯସମ୍ଫସ୍ସଜା ଭେଦତୋ, ନୱୱିଧେନ ସତ୍ତୱିଧଭେଦେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଭେଦତୋ, ଦସୱିଧେନ ଅଟ୍ଠୱିଧଭେଦେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଭେଦତୋ। ଏତେସୁ ହି ସତ୍ତୱିଧଭେଦେ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ମନୋଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନା। ଅଟ୍ଠୱିଧଭେଦେ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ କାଯସମ୍ଫସ୍ସଜାପି ସୁଖା ଦୁକ୍ଖାତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନା। ନୱୱିଧଭେଦେ ସତ୍ତୱିଧେ ୱୁତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା କୁସଲାଦିୱସେନ ତିଧା ଭିନ୍ନା। ଦସୱିଧଭେଦେ ଅଟ୍ଠୱିଧେ ୱୁତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା କୁସଲାଦିୱସେନେୱ ତିଧା ଭିନ୍ନା।

କୁସଲତ୍ତିକୋ ଚେତ୍ଥ କେୱଲଂ ପୂରଣତ୍ଥମେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ସତ୍ତୱିଧଅଟ୍ଠୱିଧନୱୱିଧଭେଦେସୁ ପନ ନଯଂ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନଯୋ ଦିନ୍ନୋ। ଅଭିଧମ୍ମଞ୍ହି ପତ୍ୱା ତଥାଗତେନ ନଯଂ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନଯୋ ଅଦିନ୍ନୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ତାୱ ଦୁକମୂଲକେ ଏକୋ ୱାରୋ।

ସତ୍ଥା ହି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଭାଜେନ୍ତୋ ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପି, ଦୁକେ ଗହେତ୍ୱା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପି, ତିକେ ଚ ଦୁକେ ଚ ଉଭତୋୱଡ୍ଢନନୀହାରେନ ଆହରି; ସତ୍ତୱିଧେନ, ଚତୁୱୀସତିୱିଧେନ, ତିଂସୱିଧେନ, ବହୁୱିଧେନାତି ସବ୍ବଥାପି ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେସି। କସ୍ମା? ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯେନ ଚେୱ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ। ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନଦେୱପରିସାଯ ହି ଯେ ଦେୱପୁତ୍ତା ତିକେ ଆଦାଯ ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥିଯମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତେସଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ତଥା କତ୍ୱା ଦେସେସି। ଯେ ଇତରେହି ଆକାରେହି କଥିଯମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତେସଂ ତେହାକାରେହି ଦେସେସୀତି। ଅଯମେତ୍ଥ 'ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ'। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ମହାୱିସଯତାଯ ତିକେ ୱା ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଦୁକେ ୱା ତିକେସୁ ଉଭତୋୱଡ୍ଢନେନ ୱା, ସତ୍ତୱିଧାଦିନଯେନ ୱା, ଯଥା ଯଥା ଇଚ୍ଛତି ତଥା ତଥା ଦେସେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମାପି ଇମେହାକାରେହି ଦେସେସୀତି ଅଯମସ୍ସ 'ଦେସନାୱିଲାସୋ'।

ତତ୍ଥ ତିକେ ଆଦାଯ ଦୁକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତୱାରୋ ଦୁକମୂଲକୋ ନାମ। ଦୁକେ ଆଦାଯ ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତୱାରୋ ତିକମୂଲକୋ ନାମ। ତିକେ ଚ ଦୁକେ ଚ ଉଭତୋ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦେସିତୱାରୋ ଉଭତୋୱଡ୍ଢିତକୋ ନାମ। ଅୱସାନେ ସତ୍ତୱିଧେନାତିଆଦିୱାରୋ ବହୁୱିଧୱାରୋ ନାମାତି ଇମେ ତାୱ ଚତ୍ତାରୋ ମହାୱାରା।

ତତ୍ଥ ଦୁକମୂଲକେ ଦୁକେସୁ ଲବ୍ଭମାନେନ ଏକେକେନ ଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ତିକେସୁ ଅଲବ୍ଭମାନେ ୱେଦନାତ୍ତିକପୀତିତ୍ତିକସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକେ ଅପନେତ୍ୱା, ସେସେ ଲବ୍ଭମାନକେ ଏକୂନୱୀସତି ତିକେ ଯୋଜେତ୍ୱା, ଦୁତିଯଦୁକପଠମତ୍ତିକଯୋଜନୱାରାଦୀନି ନୱୱାରସତାନି ପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେ ସବ୍ବେପି ପାଠଇଯଂ ସଂଖିପିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦସ୍ସେତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତେନ ପନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତିକମୂଲକେପି ତିକେସୁ ଲବ୍ଭମାନେନ ଏକେକେନ ତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦୁକେସୁ ଅଲବ୍ଭମାନେ ପଠମଦୁକାଦଯୋ ଦୁକେ ଅପନେତ୍ୱା, ସେସେ ଲବ୍ଭମାନକେ ସହେତୁକଦୁକାଦଯୋ ପଞ୍ଞାସ ଦୁକେ ଯୋଜେତ୍ୱା, ପଠମତ୍ତିକଦୁତିଯଦୁକଯୋଜନୱାରାଦୀନି ନୱୱାରସତାନି ପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେପି ସବ୍ବେ ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦସ୍ସେତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତେନ ପନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉଭତୋୱଡ୍ଢିତକେ ଦୁୱିଧଭେଦେ ଦୁତିଯଦୁକଂ ତିୱିଧଭେଦେ ଚ ପଠମତିକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନେହି ଏକୂନୱୀସତିଯା ଦୁକେହି ଲବ୍ଭମାନେ ଏକୂନୱୀସତିତିକେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦୁତିଯଦୁକପଠମତିକଯୋଜନୱାରାଦଯୋ ଏକୂନୱୀସତିୱାରା ୱୁତ୍ତା। ଏସ ଦୁକତିକାନଂ ୱସେନ ଉଭତୋୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଉଭତୋୱଡ୍ଢିତକୋ ନାମ ତତିଯୋ ମହାୱାରୋ।

ବହୁୱିଧୱାରସ୍ସ ସତ୍ତୱିଧନିଦ୍ଦେସେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲବ୍ଭମାନେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ଏକେକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚତସ୍ସୋ ଭୂମିଯୋ ଯୋଜେତ୍ୱା ଏକୂନୱୀସତି ସତ୍ତୱିଧୱାରା ୱୁତ୍ତା। ଚତୁୱୀସତିୱିଧନିଦ୍ଦେସେପି ତେସଂଯେୱ ତିକାନଂ ୱସେନ ଏକୂନୱୀସତିୱାରା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ବହୁୱିଧୱାରେ ଚାତି । ତିଂସୱିଧୱାରୋ ଏକୋଯେୱାତି ସବ୍ବେପି ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାସ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ୱାରପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପାଠଇୱଣ୍ଣନା।

ଇଦାନି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତୱିଧନିଦ୍ଦେସୋ ତାୱ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ। ଚତୁୱୀସତିୱିଧନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥି କୁସଲୋତି କାମାୱଚରଅଟ୍ଠକୁସଲଚିତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥି ଅକୁସଲୋତି ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥି ଅବ୍ଯାକତୋତି ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁଯୋ, ତିସ୍ସୋ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକାନି, ଦସ କାମାୱଚରକିରିଯାତି ଚତୁୱୀସତିଯା ଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ କୁସଲାନି ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲାନି ଚ ଜୱନୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। କିରିଯମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ଲବ୍ଭତି। ଦ୍ୱେ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯୋ

ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ, ତିସ୍ସୋ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ, କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ, ଅଟ୍ଠ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତାନି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ, ନୱ କିରିଯଚିତ୍ତାନି ଜୱନୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଅତ୍ଥି କୁସଲୋତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱସେନ କଥିତଂ, ଅତ୍ଥି ଅକୁସଲୋତି ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲୱସେନ। ଅତ୍ଥି ଅବ୍ଯାକତୋତି ଏକାଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ, ଦସନ୍ନଂ କିରିଯାନଂ , ନୱନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିଯାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସାମଞ୍ଞଫଲାନନ୍ତି ଚତୁୱିଂସଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ କଥିତଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଞ୍ଚେୱ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଜୱନୱସେନ ଲବ୍ଭତି। କିରିଯତୋ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ, ଏକାଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ, ତେଭୂମକକିରିଯା ଚେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ଜୱନୱସେନେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତାନି ସତ୍ତୱିଧାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଠତ୍ୱା କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ତିଂସୱିଧେ ପନ ଠତ୍ୱା ଦୀପିଯମାନାନି ସୁଖଦୀପନାନି ହୋନ୍ତୀତି ତିଂସୱିଧସ୍ମିଂଯେୱ ଠତ୍ୱା ଦୀପଯିଂସୁ।

ଏତାନି ହି ସବ୍ବାନିପି ଚିତ୍ତାନି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା, ସମତିକ୍କମୱସେନ, ଭାୱନାୱସେନାତି ତୀହାକାରେହି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତଥା ସୋତଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁପି। ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଦ୍ୱାରେସୁ ପନ ସମତିକ୍କମୱସେନ, ଭାୱନାୱସେନାତି ଦ୍ୱୀହେୱାକାରେହି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କଥଂ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ୱିହାରଚାରିକଂ ଚରମାନୋ କସିଣମଣ୍ଡଲଂ ଦିସ୍ୱା 'କିଂ ନାମେତ'ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା 'କସିଣମଣ୍ଡଲ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପୁନ 'କିଂ ଇମିନା କରୋନ୍ତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି – 'ଏୱଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଝାନାନି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ସମାପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା, ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ'ତି। ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପନ୍ନୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ 'ଭାରିଯଂ ଏତ'ନ୍ତି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା 'ମଯାପି ଏସ ଗୁଣୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ଖୋ ପନ ସକ୍କା ଏସ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ଆଦିତୋୱ ୱୀରିଯଂ କାତୁଂ ସୀଲଂ ସୋଧେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସୀଲଂ ସୋଧେତି। ତତୋ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଦସ ପଲିବୋଧେ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ତିଚୀୱରପରମେନ ସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ, ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା, କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, ସମାପତ୍ତିଯୋ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ସମାପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା, ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁଭୂମିକୱେଦନାନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ ତାୱ 'ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ରୂପେ ଆପାଥଗତେ 'ଇଟ୍ଠେ ମେ ଆରମ୍ମଣେ ରାଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ପଟିଘୋ, ଅସମପେକ୍ଖନାଯ ମୋହୋ, ୱିନିବନ୍ଧସ୍ସ ପନ ମେ ମାନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ପରାମଟ୍ଠସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି, ୱିକ୍ଖେପଗତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାଗତସ୍ସ ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ଥାମଗତସ୍ସ ଅନୁସଯୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ'ତି ପରିଗ୍ଗହେ ଠିତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା 'ଇମେ ମେ କିଲେସା ୱଡ୍ଢମାନା ଅନଯବ୍ଯସନାଯ ସଂୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି, ହନ୍ଦ ନେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା 'ନ ଖୋ ପନ ସକ୍କା ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତେନ କିଲେସେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ; ଆଦିତୋୱ ୱୀରିଯଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ସୀଲଂ ସୋଧେତୁ'ନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗତାତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ସମତିକ୍କମୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ରୂପେ ଆପାଥଗତେ ଏକୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେତି – 'ଇଦଂ ରୂପଂ କିଂ ନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି? ତତୋ ନଂ 'ଭୂତନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଉପାଦାରୂପଞ୍ଚ ରୂପନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଦାରମ୍ମଣେ ଧମ୍ମେ ଅରୂପନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ନାମରୂପଂ ପରିଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତାତି ଅଯଂ ୱେଦନା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ଭାୱନାୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି – 'କସିଣପରିକମ୍ମଂ କିର କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ'ତି। ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପନ୍ନୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ 'ଭାରିଯଂ ଏତ'ନ୍ତି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା 'ମଯାପି ଏସ ଗୁଣୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ'ତି ପୁରିମନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ସୋତସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ ତାୱ 'ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ସୋତଦ୍ୱାରେ ପନ ସଦ୍ଦେ ଆପାଥଗତେତି ସବ୍ବଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗତାତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ସୋତସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ସମତିକ୍କମୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ସୋତଦ୍ୱାରେ ପନ ସଦ୍ଦେ ଆପାଥଗତେ ଏକୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେତି – ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କିଂ ନିସ୍ସିତୋତି ସଙ୍ଖଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତାତି ଅଯଂ ୱେଦନା ସୋତସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ଭାୱନାୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଦ୍ୱାରେସୁ ପନ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଆପାଥଗତେସୁ 'ଇଟ୍ଠେ ମେ ଆରମ୍ମଣେ ରାଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗତାତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ 'ସମତିକ୍କମୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଘାନଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ପନ ଗନ୍ଧାଦୀସୁ ଆପାଥଗତେସୁ ଏକୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେତି – 'ଅଯଂ ଗନ୍ଧୋ, ଅଯଂ ରସୋ, ଇଦଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ କିଂ ନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣାଦୀନି ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତାତି ଅଯଂ ୱେଦନା ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ଭାୱନାୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ତୀହିପି ଆକାରେହି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଜାତିଂ ଭଯତୋ ପସ୍ସତି, ଜରଂ ବ୍ୟାଧିଂ ମରଣଂ ଭଯତୋ ପସ୍ସତି, ଭଯତୋ ଦିସ୍ୱା 'ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣେହି ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ଖୋ ପନ ସକ୍କା ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତେନ ଜାତିଆଦୀହି ମୁଚ୍ଚିତୁଂ, ଆଦିତୋୱ ୱୀରିଯଂ କାତୁଂ ସୀଲଂ ସୋଧେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣଂ ଚତୁଭୂମିକୱେଦନାନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ ତାୱ 'ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେତି ସଙ୍ଖଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗତାତି ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ସମତିକ୍କମୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ଏକୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେତି – 'ଏତଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ କିଂ ନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି? 'ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି। 'ୱତ୍ଥୁ କିଂ ନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି? 'ମହାଭୂତାନି ନିସ୍ସିତ'ନ୍ତି। ସୋ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଉପାଦାରୂପଞ୍ଚ ରୂପନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଦାରମ୍ମଣେ ଧମ୍ମେ ଅରୂପନ୍ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ନାମରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପରିକମ୍ମୱେଦନା କାମାୱଚରା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱେଦନା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରା, ମଗ୍ଗଫଲୱେଦନା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଏୱଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତାତି ଅଯଂ ୱେଦନା ମନୋସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ ଜାତା। ଏୱଂ 'ଭାୱନାୱସେନ' ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯା ପନେତା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚତୁୱୀସତିୱିଧାଦୀନଂ ୱାରାନଂ ପରିଯୋସାନେସୁ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନାତି ଛ ଛ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି।

ଅଯଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ।

ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ଇମିନା ଉପାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ତିକେସୁ ୱେଦନାତ୍ତିକପୀତିତ୍ତିକାପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଦୁକେସୁ ଚ ସୁଖସହଗତଦୁକାଦଯୋପି। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଫସ୍ସସ୍ସାପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଫସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଅୱତ୍ୱା ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକେସୁ ଚେତ୍ଥ ହେତୁଦୁକାଦଯୋପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତିକା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସା ଏୱ । ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିଭାୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ନିଦ୍ଦେସେଯେୱ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସତୋ ଅତିରେକତିକଦୁକା ଲଦ୍ଧା। ତେସଂ ୱସେନ ୱାରପ୍ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୧୫୦। ଇଦାନି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛନେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ''କତିକୁସଲା? କତିଅକୁସଲା? କତିଅବ୍ୟାକତା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସଙ୍ଖଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ''ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅବ୍ୟାକତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଂ ଲବ୍ଭତି ତଦେୱ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଚ 'ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ'ତି ୱା 'ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା'ତି ୱା ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅକତ୍ୱା ''ସିଯା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସିଯା ଅନୁପ୍ପନ୍ନା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ତନ୍ତି ଠପିତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ

ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସୋ ତେସଂ ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ କୁସଲାଦିୱିଭାଗୋ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୯୮୫) ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଚ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ସତ୍ତୱୀସତି ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା, ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାତି।

ତେଯେୱ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ମଗ୍ଗକାଲେ ସହଜାତହେତୁନା ମଗ୍ଗହେତୁକା, ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ , ୱୀରିୟଜେଟ୍ଠକଂ ୱା ୱୀମଂସଜେଟ୍ଠକଂ ୱା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ସହଜାତାଧିପତିନା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ, ଛନ୍ଦଜେଟ୍ଠକଂ ପନ ଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠକଂ ୱା ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ନାମ ହୋନ୍ତି।

ଅତୀତାନି ପନ ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନି ଆରବ୍ଭ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ଅନାଗତାନି ଆରବ୍ଭ ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଆରବ୍ଭ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି।

ତଥା ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନି ଆରବ୍ଭ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁୟ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ପରେସଂ ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନି ଆରବ୍ଭ ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେପି ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯେୱ, କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇତି ଭଗୱା ଇମଂ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟାଦିୱସେନ ତୟୋ ପରିୱଟ୍ଟେ ନୀହରିତ୍ୱା ଭାଜେନ୍ତୋ ଦସ୍ସେସି। ତୀସୁପି ହି ପରିୱଟ୍ଟେସୁ ଏକୋୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ କାମାୱଚରୋଯେୱ। ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଚତୁଭୂମକା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତାତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୧୫୪। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଚକ୍ଖାୟତନଂ ରୂପାୟତନନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପାଳିମୁତ୍ତକେନ ତାୱ ନୟେନ –

ଅତ୍ଥଲକ୍ଖଣତାୱତ୍ୱ, କମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା;

ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଚେୱ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ତତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ତାୱ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ; ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି, ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପୟତୀତି ରୂପଂ; ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦୟଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ସପ୍ପତୀତି ସଦ୍ଦୋ; ଉଦାହରିୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଘାୟତୀତି ଘାନଂ। ଗନ୍ଧୟତୀତି ଗନ୍ଧୋ; ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀୱିତଂ ଅୱ୍ହାୟତୀତି ଜିୱ୍ହା। ରସନ୍ତି ତଂ ସତ୍ତାତି ରସୋ; ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ। ଆୟୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ଫୁସୀୟତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମନତୀତି ମନୋ। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରୟନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା।

ଅୱିସେସତୋ ପନ ଆୟତନତୋ, ଆୟାନଂ ତନନତୋ, ଆୟତସ୍ସ ଚ ନୟନତୋ ଆୟତନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ହି ତଂତଂଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ସେନ ସେନ ଅନୁଭୱନାଦିନା କିଚ୍ଚେନ ଆୟତନ୍ତି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି ଘଟେନ୍ତି ୱାୟମନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ଚ ପନ ଆୟଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଏତାନି ତନୋନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ପୱତ୍ତଂ ଅତୀୱ ଆୟତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଯାୱ ନ ନିୱତ୍ତତି ତାୱ ନୟନ୍ତେୱ, ପୱତ୍ତୟନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତି ସବ୍ବେପି ମେ ଧମ୍ମା ଆୟତନତୋ ଆୟାନଂ ତନନତୋ ଆୟତସ୍ସ ଚ ନୟନତୋ 'ଆୟତନଂ ଆୟତନ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଅପିଚ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, ଆକରଟ୍ଠେନ, ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ , ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ, କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଆୟତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ ''ଇସ୍ସରାୟତନଂ ୱାସୁଦେୱାୟତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଆୟତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ''ସୁୱଣ୍ଣାୟତନଂ ରଜତାୟତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମେ ଆୟତନେ ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୩୮) ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆୟତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆୟତନେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୨୩) କାରଣଂ।

ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ଚାପି ତେ ତେ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ନିୱସନ୍ତି ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟାତି ଚକ୍ଖାଦୟୋ ନେସଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ତେ ଆକିଣ୍ଣା ତଂ ନିସ୍ସିତତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚାତି ଚକ୍ଖାଦୟୋ ନେସଂ ଆକରୋ। ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ସମୋସରଣତୋ। ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ; ତଂ ନିସ୍ସୟାରମ୍ମଣଭାୱେନ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଚ ନେସଂ କାରଣଂ, ତେସଂ ଅଭାୱେ ଅଭାୱତୋତି। ଇତି ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, ଆକରଟ୍ଠେନ, ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ, ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ, କାରଣଟ୍ଠେନାତି ଇମେହି କାରଣେହି ଏତେ ଧମ୍ମା 'ଆୟତନଂ ଆୟତନ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖାୟତନଂ...ପେ... ଧମ୍ମା ଚ ତେ ଆୟତନଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମାୟତନନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ଅତ୍ଥତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

'ଲକ୍ଖଣତୋ'ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣତୋପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ତାନି ଚ ପନ ନେସଂ ଲକ୍ଖଣାନି ହେଟ୍ଠା ରୂପକଣ୍ଡନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

'ତାୱତ୍ୱତୋ'ତି ତାୱଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଚକ୍ଖାଦୟୋପି ହି ଧମ୍ମା ଏୱ। ଏୱଂ ସତି ଧମ୍ମାୟତନମିଚ୍ଚେୱ ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଚେ? ଛ ୱିଞ୍ଞାଣକାୟୁପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ। ଇଧ ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକାୟାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚ ୱୱତ୍ଥାନତୋ ଅୟମେୱ ତେସଂ ଭେଦୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱାଦସ ୱୁତ୍ତାନି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକାୟସ୍ସ ଚକ୍ଖାୟତନମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ରୂପାୟତନମେୱ ଚାରମ୍ମଣଂ । ତଥା ଇତରାନି ଇତରେସଂ। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ ମନାୟତନେକଦେସୋୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଂ, ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ

ଧମ୍ମାଯତନଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି । ଇତି ଛନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋ ଦ୍ୱାଦସ ଖ୍ୟତ୍ତାନୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ 'ତାୱତ୍ୱତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'କମତୋ'ତି ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ଖ୍ୟତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମାଦୀସୁ ଦେସନାକ୍କମୋୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ହି ଆଯତନେସୁ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୱିସଯତ୍ତା ଚକ୍ଖାଯତନଂ ପାକଟନ୍ତି ପଠମଂ ଦେସିତଂ। ତତୋ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୱିସଯାନି ସୋତାଯତନାଦୀନି। ଅଥ ୱା ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯସୱନାନୁତ୍ତରିଯହେତୁଭାୱେନ ବହୂପକାରତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଚକ୍ଖାଯତନସୋତାଯତନାନି ପଠମଂ ଦେସିତାନି। ତତୋ ଘାନାଯତନାଦୀନି ତୀଣି। ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଗୋଚରୱିସଯତ୍ତା ଅନ୍ତେ ମନାଯତନଂ। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପନ ଗୋଚରତ୍ତା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରାନି ବାହିରେସୁ ରୂପାଯତନାଦୀନି। ଅପିଚ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣୱୱତ୍ଥାନତୋପି ଅଯମେୱ ତେସଂ କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ...ପେ... ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୪୨୧) ଏୱଂ 'କମତୋ'ପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା'ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ମନାଯତନସ୍ସ ଚେୱ ଧମ୍ମାଯତନେକଦେସସ୍ସ ଚ ନାମେନ, ତଦୱସେସାନଞ୍ଚ ଆଯତନାନଂ ରୂପେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସାପି ଆଯତନାନି ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ହୋନ୍ତି।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ତାୱ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଜାତିୱସେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦମତ୍ତମେୱ, ପଚ୍ଚଯଗତିନିକାଯପୁଗ୍ଗଲଭେଦତୋ ପନ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦଂ। ତଥା ସୋତାଯତନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି। ମନାଯତନଂ ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯୱିଞ୍ଞାଣଭେଦେନ ଏକାସୀତିପ୍ପଭେଦଂ, ୱତ୍ଥୁପଟିପଦାଦିଭେଦତୋ ପନ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦଂ। ରୂପଗନ୍ଧରସାଯତନାନି ସମୁଟ୍ଠାନଭେଦତୋ ଚତୁପ୍ପଭେଦାନି, ସଦ୍ଦାଯତନଂ ଦ୍ୱିପ୍ପଭେଦଂ। ସଭାଗୱିସଭାଗଭେଦତୋ ପନ ସବ୍ବାନିପି ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦାନି। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ପଥୱୀଧାତୁତେଜୋଧାତୁୱାଯୋଧାତୁୱସେନ ତିପ୍ପଭେଦଂ, ସମୁଟ୍ଠାନତୋ ଚତୁପ୍ପଭେଦଂ, ସଭାଗୱିସଭାଗତୋ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ଧମ୍ମାଯତନଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନ ଅନେକପ୍ପଭେଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ସବ୍ବାନେୱେତାନି ଆଯତନାନି ଅନାଗମନତୋ ଅନିଗ୍ଗମନତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ନ ହି ତାନି ପୁବ୍ବେ ଉଦଯା କୁତୋଚି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନାପି ଉଦ୍ଧଂ ୱଯା କୁହିଞ୍ଚି ଗଚ୍ଛନ୍ତି; ଅଥ ଖୋ ପୁବ୍ବେ ଉଦଯା ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସଭାୱାନି, ଉଦ୍ଧଂ ୱଯା ପରିଭିନ୍ନସଭାୱାନି, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱେମଜ୍ଝେ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅୱସାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନାଗମନତୋ ଅନିଗ୍ଗମନତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତଥା ନିରୀହତୋ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ଚ। ନ ହି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ଏୱଂ ହୋତି – 'ଅହୋ ୱତ ଅମ୍ହାକଂ ସାମଗ୍ଗିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟା'ତି, ନ ଚ ତାନି ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ୱା ଈହନ୍ତି, ନ ବ୍ୟାପାରମାପଜ୍ଜନ୍ତି; ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମତାୱେସା ଯଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ସାମଗ୍ଗିଯଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ନିରୀହତୋ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଅପିଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ସୁଞ୍ଞଗାମୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହିତତ୍ତା, ବାହିରାନି ଗାମଘାତକଚୋରା ୱିଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଅଭିଘାତକତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହଞ୍ଞତି ମନାପାମନାପେହି ରୂପେହୀତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ଅପିଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଛ ପାଣକା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି, ବାହିରାନି ତେସଂ ଗୋଚରା ୱିଯାତି। ଏୱମେତ୍ଥ 'ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଇଦାନି ତେସଂ ୱିପସ୍ସିତବ୍ବାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ତାୱ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପରେହିପି ଚତୂହି କାରଣେହି ଅନିଚ୍ଚଂ – ଉପ୍ପାଦୱଯୱନ୍ତତୋ, ୱିପରିଣାମତୋ, ତାୱକାଲିକତୋ, ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋତି।

ତଦେୱ ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯସ୍ମା ୱା ଏତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠିତିଂ ପାପୁଣାତି, ଠିତିଯଂ ଜରାଯ କିଲମତି, ଜରଂ ପତ୍ୱା ଅୱସ୍ସଂ ଭିଜ୍ଜତି; ତସ୍ମା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନତୋ, ଦୁକ୍ଖମତୋ, ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ, ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି ଦୁକ୍ଖଂ।

ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ପନ ଅନତ୍ତା। ଯସ୍ମା ୱା ଏତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଠିତିଂ ମା ପାପୁଣାତୁ, ଠାନପ୍ପତ୍ତଂ ମା ଜିରତୁ, ଜରପ୍ପତ୍ତଂ ମା ଭିଜ୍ଜତୂତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ କସ୍ସଚି ୱସୱତ୍ତିଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ସୁଞ୍ଞଂ ତେନ ୱସୱତ୍ତନାକାରେନ; ତସ୍ମା ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅସ୍ସାମିକତୋ, ଅକାମକାରିଯତୋ, ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତୋତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି ଅନତ୍ତା।

ୱିଭୱଗତିକତୋ , ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ଭୱସଙ୍କନ୍ତିଗମନତୋ, ପକତିଭାୱୱିଜହନତୋ ଚ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ। ଇଦଂ ଅନିଚ୍ଚୱେୱଚନମେୱ। ରୂପା ଅନିଚ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପିଚେତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା, ନୋ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଚେୱ ଅନିଚ୍ଚଞ୍ଚ। ତଥା

ସେସଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖା, ନୋ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଚେଵ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ। ସେସଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା, ନୋ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଚେଵ ଅନତ୍ତା ଚାତି। ରୂପାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ତଥାଗତେନ କିଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି? ଦ୍ଵାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚେନ ଵା ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖେନ ଵା, ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖେହି ଵା। ତତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୁ, ଅତ୍ତାତି ୟୋ ଵଦେୟ୍ୟ, ତଂ ନ ଉପପଜ୍ଜତି। ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋପି ଵୟୋପି ପଞ୍ଞାୟତି। ୟସ୍ସ ଖୋ ପନ ଉପ୍ପାଦୋପି ଵୟୋପି ପଞ୍ଞାୟତି 'ଅତ୍ତା ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚ ଵେତି ଚା'ତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଏଵମାଗତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂ ନ ଉପପଜ୍ଜତି – ଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ତାତି ୟୋ ଵଦେୟ୍ୟ ଇତି ଚକ୍ଖୁ ଅନତ୍ତା''ତି (ମ। ନି। ୩।୪୨୨)। ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନିଚ୍ଚେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେସି। ''ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅନତ୍ତା। ରୂପଞ୍ଚ ହିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅତ୍ତା ଅଭଵିସ୍ସ, ନ ୟିଦଂ ରୂପଂ ଆବାଧାୟ ସଂଵତ୍ତେୟ୍ୟ; ଲବ୍ଭେଥ ଚ ରୂପେ – ଏଵଂ ମେ ରୂପଂ ହୋତୁ, ଏଵଂ ମେ ରୂପଂ ମା ଅହୋସୀତି। ୟସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ରୂପଂ ଅନତ୍ତା ତସ୍ମା ରୂପଂ ଆବାଧାୟ ସଂଵତ୍ତତି; ନ ଚ ଲବ୍ଭତି ରୂପେ – ଏଵଂ ମେ ରୂପଂ ହୋତୁ, ଏଵଂ ମେ ରୂପଂ ମା ଅହୋସୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫୯; ମହାଵ। ୨୦) ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେସି। ''ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅନିଚ୍ଚଂ, ୟଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା, ୟଦନତ୍ତା ତଂ ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖେହି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେସି। କସ୍ମା? ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନଂ ପାକଟତ୍ତା।

ହତ୍ଥତୋ ହି ତଟ୍ଟକେ ଵା ସରକେ ଵା କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେଵ ଵା ପତିତ୍ଵା ଭିନ୍ନେ 'ଅହୋ ଅନିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଏଵଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ନାମ। ଅତ୍ତଭାଵସ୍ମିଂ ପନ ଗଣ୍ଡପିଳକାଦୀସୁ ଵା ଉଟ୍ଠିତାସୁ ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦୀହି ଵା ଵିଦ୍ଧାସୁ 'ଅହୋ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଏଵଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପାକଟଂ ନାମ। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଅପାକଟଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ଅଵିଭୂତଂ ଦୁପ୍ପଟିଵିଜ୍ଝଂ ଦୁଦ୍ଦୀପନଂ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାପନଂ । ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣାନି ଉପ୍ପାଦା ଵା ତଥାଗତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦା ଵା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଵିନା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦା ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେୟେଵ ପଞ୍ଞାୟତି। ମହିଦ୍ଧିକା ହି ମହାନୁଭାଵା ତାପସପରିବ୍ବାଜକା ସରଭଙ୍ଗସତ୍ଥାରାଦୟୋପି 'ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଵତ୍ତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, 'ଅନତ୍ତା'ତି ଵତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସଚେ ହି ତେ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାୟ ଅନତ୍ତାତି ଵତ୍ତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୁଂ, ସମ୍ପତ୍ତପରିସାୟ ମଗ୍ଗଫଲପଟିଵେଧୋ ଭଵେୟ୍ୟ। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣପଞ୍ଞାପନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଵିସୟୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନମେଵ ଵିସୟୋ। ଏଵମେତଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଅପାକଟଂ। ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚେନ ଵା ଦସ୍ସେସି, ଦୁକ୍ଖେନ ଵା, ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖେହି ଵା। ଇଧ ପନ ତଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖେହି ଦସ୍ସେସୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମାନି ପନ ଲକ୍ଖଣାନି କିସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଅପ୍ପଟିଵେଧା, କେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି? ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ତାଵ ଉଦୟବ୍ବୟାନଂ ଅମନସିକାରା ଅପ୍ପଟିଵେଧା, ସନ୍ତତିୟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଅପ୍ପଟିଵେଧା, ଇରିୟାପଥେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ନାନାଧାତୁଵିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଅମନସିକାରା ଅପ୍ପଟିଵେଧା, ଘନେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା, ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ସନ୍ତତିୟା ଵିକୋପିତାୟ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ୟାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଂ ମନସିକତ୍ଵା ଇରିୟାପଥେ ଉଗ୍ଘାଟିତେ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ୟାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ନାନାଧାତୁୟୋ ଵିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ଵା ଘନଵିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ୟାଥାଵସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ଅନତ୍ତା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅୟଂ ଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। କସ୍ମା? ଉପ୍ପାଦଵୟଞ୍ଞଥତ୍ତଭାଵା, ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵତୋ ଵା; ଉପ୍ପାଦଵୟଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵସଙ୍ଖାତୋ ଆକାରଵିକାରୋ ଵା। ''ୟଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଵଚନତୋ ପନ ତଦେଵ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। କସ୍ମା? ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନତୋ; ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନାକାରୋ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ। ''ୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଂ ଅନତ୍ତା''ତି ପନ ଵଚନତୋ ତଦେଵ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅନତ୍ତା। କସ୍ମା? ଅଵସଵତ୍ତନତୋ; ଅଵସଵତ୍ତନାକାରୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ଇତି ଅଞ୍ଞଦେଵ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା, ଅଞ୍ଞାନି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଦ୍ଵାଦସାୟତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋତି ଇଦଞ୍ହି ସବ୍ବମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା ନାମ। ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରାକାରଵିକାରା ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନୀତି।

ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତ୍ଥ ଦସାୟତନାନି କାମାଵଚରାନି, ଦ୍ଵେ ତେଭୂମକାନି। ସବ୍ବେସୁପି ସମ୍ମସନଚାରୋ କଥିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଵଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟଵଣ୍ଣନା

୧୫୫। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ୟଥା ହେଟ୍ଠା ଵିପସ୍ସକାନଂ ଉପକାରତ୍ଥାୟ ''ଚକ୍ଖାୟତନଂ ରୂପାୟତନ''ନ୍ତି ୟୁଗଲତୋ ଆୟତନାନି ଵୁତ୍ତାନି, ତଥା

ଅଓଢ଼ା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ସଙ୍ଖାକାରତୋ ସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଚକ୍ଖାଯତନଂ ସୋତାଯତନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱୱତ୍ଥାନନଯେନ ୱୁତ୍ତାନି।

୧୫୬। ତେସଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ତତ୍ଥ କତମଂ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୬୭। ଯଂ ପନେତଂ ଧମ୍ମାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ''ତତ୍ଥ କତମା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ? ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୂତି ଅସଙ୍ଖତସଭାୱଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା।

ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – 'ପାଟିଯେକ୍କଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, କିଲେସକ୍ଖଯୋୱ ନିବ୍ବାନ'ନ୍ତି। 'ସୁତ୍ତଂ ଆହରା'ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ''ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଖୋ, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି; କତମଂ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି? ଯୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ଏତଂ ଜମ୍ବୁଖାଦକସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା 'ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, କିଲେସକ୍ଖଯୋୱ ନିବ୍ବାନ'ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'କିଂ ପନ ଯଥା ଚେତଂ ସୁତ୍ତଂ ତଥା ଅତ୍ଥୋ'ତି? ଅଦ୍ଧା ୱକ୍ଖତି – 'ଆମ , ନତ୍ଥି ସୁତ୍ତତୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ'ତି। ତତୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ଇଦଂ ତାୱ ତେ ସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ; ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତଂ ଆହରା'ତି। ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତଂ ନାମ – ''ଅରହତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନ୍ତି, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି; କତମଂ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅରହତ୍ତନ୍ତି? ଯୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୫) ଇଦଂ ତସ୍ସେୱାନନ୍ତରଂ ଆଭତସୁତ୍ତଂ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ନଂ ଆଭତେ ଆହଂସୁ – 'ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ, ଅରହତ୍ତଂ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା। ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତି ନିବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋପି ଅରହତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୋପି କିଲେସକ୍ଖଯମେୱ ଆହ। କିଂ ପନ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ଏକଂ ଉଦାହୁ ନାନା'ନ୍ତି? 'ଏକଂ ୱା ହୋତୁ ନାନଂ ୱା। କୋ ଏତ୍ଥ ତଯା ଅତିବହୁଂ ଚୁଣ୍ଣୀକରଣଂ କରୋନ୍ତେନ ଅତ୍ଥୋ'? 'ନ ତ୍ୱଂ ଏକଂ ନାନଂ ଜାନାସୀତି। ନନୁ ଞାତେ ସାଧୁ ହୋତୀ'ତି ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ୱଞ୍ଚେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଆହ – 'ରାଗାଦୀନଂ ଖୀଣନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅରହତ୍ତଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ତତୋ ନଂ ଆହଂସୁ – 'ମହାକମ୍ମଂ ତେ କତଂ। ଲଞ୍ଜଂ ଦତ୍ୱାପି ତଂ ୱଦାପେନ୍ତୋ ଏତଦେୱ ୱଦାପେଯ୍ୟ। ଯଥେୱ ଚ ତେ ଏତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥିତଂ, ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ସଲ୍ଲକ୍ଖେହି – ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣାତି ନିବ୍ବାନଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୀଣିପି ହି ଏତାନି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନାନୀ'ତି।

ସଚେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ସଞ୍ଜ୍ଞତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ; ନୋ ଚେ, ବହୁନିବ୍ବାନତାଯ କାରେତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଏୱଂ ତାୱ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – 'ରାଗକ୍ଖଯୋ ନାମ ରାଗସ୍ସେୱ ଖଯୋ ଉଦାହୁ ଦୋସମୋହାନମ୍ପି? ଦୋସକ୍ଖଯୋ ନାମ ଦୋସସ୍ସେୱ ଖଯୋ ଉଦାହୁ ରାଗମୋହାନମ୍ପି? ମୋହକ୍ଖଯୋ ନାମ ମୋହସ୍ସେୱ ଖଯୋ ଉଦାହୁ ରାଗଦୋସାନମ୍ପୀ'ତି? ଅଦ୍ଧା ୱକ୍ଖତି – 'ରାଗକ୍ଖଯୋ ନାମ ରାଗସ୍ସେୱ ଖଯୋ, ଦୋସକ୍ଖଯୋ ନାମ ଦୋସସ୍ସେୱ ଖଯୋ, ମୋହକ୍ଖଯୋ ନାମ ମୋହସ୍ସେୱ ଖଯୋ'ତି।

ତତୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ତୱ ୱାଦେ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଏକଂ ନିବ୍ବାନଂ ହୋତି, ଦୋସକ୍ଖଯୋ ଏକଂ, ମୋହକ୍ଖଯୋ ଏକଂ; ତିଣ୍ଣଂ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ଖଯେ ତୀଣି ନିବ୍ବାନାନି ହୋନ୍ତି, ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ଖଯେ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଖଯେ ପଞ୍ଚ, ଛନ୍ନଂ ତଣ୍ହାକାଯାନଂ ଖଯେ ଛ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁସଯାନଂ ଖଯେ ସତ୍ତ, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଖଯେ ଅଟ୍ଠ, ନୱନ୍ନଂ ତଣ୍ହାମୂଲକଧମ୍ମାନଂ ଖଯେ ନୱ, ଦସନ୍ନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଖଯେ ଦସ, ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସସ୍ସ ଖଯେ ପାଟିଯେକ୍କଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ବହୂନି ନିବ୍ବାନାନି ହୋନ୍ତି। ନତ୍ଥି ପନ ତେ ନିବ୍ବାନାନଂ ପମାଣନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣାତି ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତୀଣିପି ହେତାନି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନାନୀତି ଗଣ୍ହ'।

ସଚେ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ଓଳାରିକତାଯ କାରେତବ୍ବୋ। କଥଂ? 'ଅନ୍ଧବାଲା ହି ଅଚ୍ଛଦୀପିମିଗମକ୍କଟାଦଯୋପି କିଲେସପରିଯୁଟ୍ଠିତା ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିସେୱନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ପଟିସେୱନପରିଯନ୍ତେ କିଲେସୋ ୱୂପସମ୍ମତି। ତୱ ୱାଦେ ଅଚ୍ଛଦୀପିମିଗମକ୍କଟାଦଯୋ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଓଳାରିକଂ ୱତ ତେ ନିବ୍ବାନଂ ଥୂଲଂ, କଣ୍ଣେହି ପିଳନ୍ଧିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି। ଏୱଂ ପନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣାତି ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତୀଣିପି ହେତାନି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନାନୀତି ଗଣ୍ହ'।

ସଚେ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ଗୋତ୍ରଭୁନାପି କାରେତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଏୱଂ ତାୱ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – 'ତ୍ୱଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ୱଦେସୀ'ତି? 'ଆମ ୱଦାମୀ'ତି। 'ଗୋତ୍ରଭୁକ୍ଖଣେ କିଲେସା ଖୀଣା, ଖୀଯନ୍ତି, ଖୀଯିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି? ନ ଖୀଣା, ନ ଖୀଯନ୍ତି; ଅପିଚ ଖୋ ଖୀଯିସ୍ସନ୍ତୀତି। 'ଗୋତ୍ରଭୁ ପନ

କିଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀ’ତି? ‘ନିଵ୍ବାନଂ’। ‘ତଓ୍ୱ ଗୋତ୍ରଭୁକ୍ଖଣେ କିଲେସା ନ ଖୀଣା, ନ ଖୀଯନ୍ତି; ଅଥ ଖୋ ଖୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଓ୍ୱଂ ଅଖୀଣେସୁଯେଓ୍ୱ କିଲେସେସୁ କିଲେସକ୍ଖଯଂ ନିଵ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞପେସି, ଅପ୍ପହୀନେସୁ ଅନୁସଯେସୁ ଅନୁସଯପ୍ପହାନଂ ନିଵ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞପେସି। ତଂ ତେ ନ ସମେତି। ଏଓ୍ୱଂ ପନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନିଵ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣାତି ଏକମେଓ୍ୱ ନିଵ୍ବାନଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତୀଣିପି ହେତାନି ନିଵ୍ବାନସ୍ସେଓ୍ୱ ଅଧିଓ୍ୱଚନାନୀତି ଗଣ୍ହ’।

ସଚେ ପନ ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେପି ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ମଗ୍ଗେନ କାରେତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଏଓ୍ୱଂ ତାଓ୍ୱ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – ‘ଓ୍ୱଂ ମଗ୍ଗଂ ନାମ ଓ୍ୱଦେସୀ’ତି? ‘ଆମ ଓ୍ୱଦେମୀ’ତି। ‘ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସା ଖୀଣା, ଖୀଯନ୍ତି, ଖିଯିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି? ଜାନମାନୋ ଓ୍ୱକ୍ଖତି – ‘ଖୀଣାତି ଓ୍ୱା ଖୀଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ଓ୍ୱା ଓ୍ୱତ୍ତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ଖୀଯନ୍ତୀତି ଓ୍ୱତ୍ତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତୀ’ତି। ‘ଯଦି ଏଓ୍ୱଂ, ମଗ୍ଗସ୍ସ କିଲେସକ୍ଖଯଂ ନିଵ୍ବାନଂ କତମଂ? ମଗ୍ଗେନ ଖୀଯନକକିଲେସା କତମେ? ମଗ୍ଗୋ କତମଂ କିଲେସକ୍ଖଯଂ ନିଵ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କତମେ କିଲେସେ ଖେପେତି? ତସ୍ମା ମା ଏଓ୍ୱଂ ଗଣ୍ହା ନିଵ୍ବାନଂ ପନ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ ଖୀଣାତି ଏକମେଓ୍ୱ ନିଵ୍ବାନଂ ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତୀଣିପି ହେତାନି ନିଵ୍ବାନସ୍ସେଓ୍ୱ ଅଧିଓ୍ୱଚନାନୀ’ତି।

ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ଏଓ୍ୱମାହ – ‘ଓ୍ୱଂ ଆଗମ୍ମ ଆଗମ୍ମାତି ଓ୍ୱଦେସୀ’ତି? ‘ଆମ ଓ୍ୱଦେମୀ’ତି। ‘ଆଗମ୍ମ ନାମାତି ଇଦଂ ତେ କୁତୋ ଲଦ୍ଧ’ନ୍ତି? ‘ସୁତ୍ତତୋ ଲଦ୍ଧ’ନ୍ତି । ‘ଆହର ସୁତ୍ତ’ନ୍ତି। ‘‘ଏଓ୍ୱଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜା ଚ ତଣ୍ହା ଚ ତଂ ଆଗମ୍ମ, ତମ୍ହି ଖୀଣା, ତମ୍ହି ଭଗ୍ଗା, ନ ଚ କିଞ୍ଚି କଦାଚୀ’’ତି। ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ପରଓ୍ୱାଦୀ ତୁଣ୍ହୀଭାଓ୍ୱଂ ଆପନ୍ନୋତି।

ଇଧାପି ଦସାଯତନାନି କାମାଓ୍ୱଚରାନି, ଦ୍ୱେ ପନ ଚତୁଭୂମକାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନୀତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯଓ୍ୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୧୬୮। ଇଧାପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଯଂ ଲବ୍ଭତି ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ; ନ କେଓ୍ୱଲଞ୍ଚ ଇଧ, ସବ୍ବେସୁପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେସୁ ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଇଧ ପନ ଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ରୂପଭାଓ୍ୱେନ ଅବ୍ୟାକତତା ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ ଖନ୍ଧଓ୍ୱିଭଙ୍ଗେ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଓ୍ୱିଯ କୁସଲାଦିଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଓ୍ୱଲଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ସପ୍ପଚ୍ଚଯାଓ୍ୱ ସଙ୍ଖତାଓ୍ୱ ଧମ୍ମାଯତନଂ ପନ ‘‘ସିଯା ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ, ସିଯା ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଆଗତଂ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ଚ ଅନାରମ୍ମଣଂ ସୁଖୁମରୂପସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନ-ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବକୋଟ୍ଠାସଂ ଭଜତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅନାରମ୍ମଣତ୍ତା ନ ପରିତ୍ତାଦିଭାଓ୍ୱେନ ନଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଓ୍ୱିସେସୋ। ସେସଂ ତାଦିସମେଓ୍ୱ। ଇଧାପି ହି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଓ୍ୱିଯ ଦ୍ୱାଯତନା ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସ କାମାଓ୍ୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ମୁଯ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଂଓ୍ୱରନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଚ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧେସୁ ଓ୍ୱୁତ୍ତସଦିସମେଓ୍ୱାତି।

ସମ୍ମୋହଓ୍ୱିନୋଦନିଯା ଓ୍ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଆଯତନଓ୍ୱିଭଙ୍ଗଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୧୭୨। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗେ ସଙ୍ଖା ଧାତୁୟୋ ଛହି ଛହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ତୀହି ଛକ୍କେହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଛ ଧାତୁୟୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଛାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଧାତୁୟୋତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ପଥୱୀଧାତୂତିଆଦୀସୁ ଧାତ୍ୱଟ୍ଠୋ ନାମ ସଭାୱଟ୍ଠୋ, ସଭାୱଟ୍ଠୋ ନାମ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠୋ, ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠୋ ନାମ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠୋତି ଏୱଂ ସଭାୱସୁଞ୍ଞତନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ପଥୱୀୟେୱ ଧାତୁ ପଥୱୀଧାତୁ। ଆପୋଧାତୁଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ପଦସମାସଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପଥୱୀଧାତୂତି ପତିଟ୍ଠାନଧାତୁ। ଆପୋଧାତୂତି ଆବନ୍ଧନଧାତୁ। ତେଜୋଧାତୂତି ପରିପାଚନଧାତୁ। ୱାୟୋଧାତୂତି ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଧାତୁ। ଆକାସଧାତୂତି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଧାତୁ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ୱିଜାନନଧାତୁ।

୧୭୩।ପଥୱୀଧାତୁଦ୍ୱୟନ୍ତି ପଥୱୀଧାତୁ ଦ୍ୱେ ଅୟଂ। ଅୟଂ ପଥୱୀଧାତୁ ନାମ ନ ଏକା ଏୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦେନ ପନ ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅତ୍ଥି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଅତ୍ଥି ବାହିରା’’ତି। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାତି ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନା ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତା। ବାହିରାତି ସଙ୍ଖାରସନ୍ତାନପରିୟାପନ୍ନା ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ଉଭୟମ୍ପେତଂ ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତାଧିୱଚନମେୱ। ଇଦାନି ତଂ ସଭାୱାକାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ କକ୍ଖଳନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କକ୍ଖଳନ୍ତି ଥଦ୍ଧଂ। ଖରିଗତନ୍ତି ଫରୁସଂ। କକ୍ଖଳତ୍ତନ୍ତି କକ୍ଖଳଭାୱୋ। କକ୍ଖଳଭାୱୋତି କକ୍ଖଳସଭାୱୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପାଦିନ୍ନନ୍ତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଉପାଦିନ୍ନଂ। ଉପାଦିନ୍ନଂ ନାମ ସରୀରଟ୍ଠକଂ। ସରୀରଟ୍ଠକଞ୍ହି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱା ହୋତୁ ମା ୱା, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଉପାଦିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥି ଅନୁପାଦିନ୍ନମ୍ପି; ଆଦିନ୍ନଗ୍ଗହିତପରାମଟ୍ଠୱସେନ ପନ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଉପାଦିନ୍ନମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପାଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ଆହ।

ଇଦାନି ତମେୱ ପଥୱୀଧାତୁଂ ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ସେୟ୍ୟଥିଦଂ କେସା ଲୋମାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯା ସା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ ସା କତମା? ଯଂ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ କକ୍ଖଳଂ ନାମ ତଂ କତମନ୍ତି? କେସା ଲୋମାତିଆଦି ତସ୍ସା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପଭେଦଦସ୍ସନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – କେସା ନାମ ଅଜ୍ଝତ୍ତା ଉପାଦିନ୍ନା ସରୀରଟ୍ଠକା କକ୍ଖଳତ୍ତଲକ୍ଖଣା ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିୟେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ। ଲୋମା ନାମ…ପେ… କରୀସଂ ନାମ। ଇଧ ପନ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୪) ପାଳିଆରୁଳ୍ହଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଆହରିତ୍ୱା ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ନାମ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପାଦିନ୍ନଂ ସରୀରଟ୍ଠକଂ କକ୍ଖଳତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିୟେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ। ପରତୋ ଆପୋଧାତୁଆଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସେ ପିତ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଇମିନା କିଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି? ଧାତୁମନସିକାରୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଧାତୁମନସିକାରେ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁକାମେନ କିଂ କତ୍ତବ୍ବଂ? ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ସୋଧେତବ୍ବଂ। ସୀଲୱତୋ ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନା ଇଜ୍ଝତି। ତସ୍ସ ସୋଧନୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲେନ ପନ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ଦସ ପଳିବୋଧା ଛିନ୍ଦିତବ୍ବା। ତେସମ୍ପି ଛିନ୍ଦନୱିଧାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଛିନ୍ନପଳିବୋଧେନ ଧାତୁମନସିକାରକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବଂ। ଆଚରିୟେନାପି ଧାତୁମନସିକାରକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେନ୍ତେନ ସତ୍ତୱିଧଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଦସୱିଧଞ୍ଚ ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଅନ୍ତେୱାସିକେନାପି ଆଚରିୟସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ବହୁୱାରେ ସଜ୍ଝାୟଂ କତ୍ୱା ନିଜ୍ଜଟଂ ପଗୁଣଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କାତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ – ‘‘ଆଦିକମ୍ମିକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଜରାମରଣା ମୁଚ୍ଚିତୁକାମେନ ସତ୍ତହାକାରେହି ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଦସହାକାରେହି ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ୱଚସା, ମନସା, ୱଣ୍ଣତୋ, ସଣ୍ଠାନତୋ, ଦିସତୋ, ଓକାସତୋ, ପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଇମେହି ସତ୍ତହାକାରେହି ଇମସ୍ମିଂ ଧାତୁମନସିକାରକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ‘ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ’ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅନୁପୁବ୍ବତୋ, ନାତିସୀଘତୋ, ନାତିସଣିକତୋ, ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହନତୋ , ପଣ୍ଣତ୍ତିସମତିକ୍କମତୋ, ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନତୋ, ଲକ୍ଖଣତୋ, ତୟୋ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତାତି ଇମେହି ଦସହାକାରେହି ‘ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ’ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ପରତୋ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

ଏୱଂ ଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠାରସ ସେନାସନଦୋସେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ସେନାସନେ ୱସନ୍ତେନ ଅତ୍ତନାପି ପଞ୍ଚହି ପଧାନିୟଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତେନ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତେନ ୱିୱିତ୍ତୋକାସଗତେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ମନସିକରୋନ୍ତେନ ଚ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ କେସାଦୀସୁ ଏକେକକୋଟ୍ଠାସଂ ମନସିକରିତ୍ୱା ଅୱସାନେ ଏୱଂ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ – ଇମେ

କେସା ନାମ ସୀସକଟାହପଲିୱେଠନଚମ୍ମେ ଜାତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱମ୍ମିକମତ୍ଥକେ ଜାତେସୁ କୁଣ୍ଠତିଣେସୁ ନ ୱମ୍ମିକମତ୍ଥକୋ ଜାନାତି ‘ମଯି କୁଣ୍ଠତିଣାନି ଜାତାନୀ’ତି, ନାପି କୁଣ୍ଠତିଣାନି ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ୱମ୍ମିକମତ୍ଥକେ ଜାତାନୀ’ତି, ଏୱମେୱ ନ ସୀସକଟାହପଲିୱେଠନଚମ୍ମଂ ଜାନାତି ‘ମଯି କେସା ଜାତା’ତି, ନାପି କେସା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ସୀସକଟାହପଲିୱେଠନଚମ୍ମେ ଜାତା’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି କେସା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଲୋମା ସରୀରୱେଠନଚମ୍ମେ ଜାତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ସୁଞ୍ଞଗାମଟ୍ଠାନେ ଜାତେସୁ ଦବ୍ବତିଣେସୁ ନ ସୁଞ୍ଞଗାମଟ୍ଠାନଂ ଜାନାତି ‘ମଯି ଦବ୍ବତିଣାନି ଜାତାନୀ’ତି, ନାପି ଦବ୍ବତିଣାନି ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ସୁଞ୍ଞଗାମଟ୍ଠାନେ ଜାତାନୀ’ତି, ଏୱମେୱ ନ ସରୀରୱେଠନଚମ୍ମଂ ଜାନାତି ‘ମଯି ଲୋମା ଜାତା’ତି, ନାପି ଲୋମା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ସରୀରୱେଠନଚମ୍ମେ ଜାତା’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଲୋମା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ନଖା ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ଜାତା। ତତ୍ଥ ଯଥା କୁମାରକେସୁ ଦଣ୍ଡକେହି ମଧୁକଟ୍ଠିକେ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା କୀଢଅନ୍ତେସୁ ନ ଦଣ୍ଡକା ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେସୁ ମଧୁକଟ୍ଠିକା ଠପିତା’ତି, ନାପି ମଧୁକଟ୍ଠିକା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ଦଣ୍ଡକେସୁ ଠପିତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋ ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ନଖା ଜାତା’ତି, ନାପି ନଖା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ଜାତା’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ନଖା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଦନ୍ତା ହନୁକଟ୍ଠିକେସୁ ଜାତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱଡ୍ଢକୀହି ପାସାଣୌଦୁକ୍ଖଲେସୁ କେନଚିଦେୱ ସିଲେସଜାତେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପିତଥମ୍ଭେସୁ ନ ଉଦୁକ୍ଖଲାନି ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେସୁ ଥମ୍ଭା ଠିତା’ତି, ନାପି ଥମ୍ଭା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ଉଦୁକ୍ଖଲେସୁ ଠିତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ହନୁକଟ୍ଠିକା ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେସୁ ଦନ୍ତା ଜାତା’ତି , ନାପି ଦନ୍ତା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ହନୁକଟ୍ଠିକେସୁ ଜାତା’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଦନ୍ତା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ତଚୋ ସକଲସରୀରଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅଲ୍ଲଗୋଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧାଯ ମହାୱୀଣାଯ ନ ମହାୱୀଣା ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଅଲ୍ଲଗୋଚମ୍ମେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧା’ତି, ନାପି ଅଲ୍ଲଗୋଚମ୍ମଂ ଜାନାତି ‘ମଯା ମହାୱୀଣା ପରିଯୋଦ୍ଧା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ସରୀରଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ତଚେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧ’ନ୍ତି, ନାପି ତଚୋ ଜାନାତି ‘ମଯା ସରୀରଂ ପରିଯୋନଦ୍ଧନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ତଚୋ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ମଂସଂ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟଂ ଅନୁଲିମ୍ପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ମହାମତ୍ତିକାଯ ଲିତ୍ତାଯ ଭିତ୍ତିଯା ନ ଭିତ୍ତି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ମହାମତ୍ତିକାଯ ଲିତ୍ତା’ତି, ନାପି ମହାମତ୍ତିକା ଜାନାତି ‘ମଯା ମହାଭିତ୍ତି ଲିତ୍ତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟୋ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ନୱମଂସପେସିସତପ୍ପଭେଦେନ ମଂସେନ ଲିତ୍ତୋ’ତି, ନାପି ମଂସଂ ଜାନାତି ‘ମଯା ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟୋ ଲିତ୍ତୋ’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ମଂସଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ନ୍ହାରୁ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଟ୍ଠୀନି ଆବନ୍ଧମାନା ଠିତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱଲ୍ଲୀହି ୱିନଦ୍ଧେସୁ କୁଟ୍ଟଦାରୂସୁ ନ କୁଟ୍ଟଦାରୂନି ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ୱଲ୍ଲୀହି ୱିନଦ୍ଧାନୀ’ତି, ନାପି ୱଲ୍ଲିଯୋ ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେହି କୁଟ୍ଟଦାରୂନି ୱିନଦ୍ଧାନୀ’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଅଟ୍ଠୀନି ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ନ୍ହାରୂହି ଆବଦ୍ଧାନୀ’ତି, ନାପି ନ୍ହାରୂ ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେହି ଅଟ୍ଠୀନି ଆବଦ୍ଧାନୀ’ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ନ୍ହାରୁ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଅଟ୍ଠୀସୁ ପଣ୍ହିକଟ୍ଠି ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠି ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ଜଙ୍ଘଟ୍ଠି ଊରୁଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ଊରୁଟ୍ଠି କଟିଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ । କଟିଟ୍ଠି ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ ଗୀୱଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଗୀୱଟ୍ଠି ସୀସଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ସୀସଟ୍ଠି ଗୀୱଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଗୀୱଟ୍ଠି ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ କଟିଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତୋ। କଟିଟ୍ଠି ଊରୁଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଊରୁଟ୍ଠି ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଜଙ୍ଘଟ୍ଠି ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠି ପଣ୍ହିକଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତଂ।

ତତ୍ଥ ଯଥା ଇଟ୍ଠକଦାରୁଗୋମଯାଦିସଞ୍ଚିତେସୁ ନ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ଉପରିମେ ଉପରିମେ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତା’ତି, ନାପି ଉପରିମା ଉପରିମା ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ହେଟ୍ଠିମେସୁ ହେଟ୍ଠିମେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ପଣ୍ହିକଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ

ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଊରୁଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଊରୁଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ କଟିଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ କଟିଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଗୀୱଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତୋ’ତି, ନ ଗୀୱଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ସୀସଟ୍ଠିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ସୀସଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଗୀୱଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଗୀୱଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ ଜାନାତି ‘ଅହଂ କଟିଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତୋ’ତି, ନ କଟିଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଊରୁଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଊରୁଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି, ନ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ପଣ୍ହିକଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଅଟ୍ଠି ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ତେସଂ ତେସଂ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱେଳୁପବ୍ବାଦୀନଂ ଅନ୍ତୋ ପକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ସିନ୍ନୱେଳଗ୍ଗାଦୀସୁ ନ ୱେଳୁପବ୍ବାଦୀନି ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହେସୁ ୱେଳଗ୍ଗାଦୀନି ପକ୍ଖିତ୍ତାନୀ’ତି, ନାପି ୱେଳଗ୍ଗାଦୀନି ଜାନନ୍ତି ‘ମଯଂ ୱେଳୁପବ୍ବାଦୀସୁ ଠିତାନୀ’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଅଟ୍ଠୀନି ଜାନନ୍ତି ‘ଅମ୍ହାକଂ ଅନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଠିତ’ନ୍ତି, ନାପି ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅନ୍ତୋ ଠିତ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ୱକ୍କଂ ଗଲୱାଟକତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତେନ ଏକମୂଲେନ ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନେନ ଥୂଲନ୍ହାରୁନା ୱିନିବଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ହଦଯମଂସଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱଣ୍ଟୁପନିବଦ୍ଧେ ଅମ୍ବଫଲଦ୍ୱଯେ ନ ୱଣ୍ଟଂ ଜାନାତି ‘ମଯା ଅମ୍ବଫଲଦ୍ୱଯଂ ଉପନିବଦ୍ଧ’ନ୍ତି, ନାପି ଅମ୍ବଫଲଦ୍ୱଯଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ୱଣ୍ଟେନ ଉପନିବଦ୍ଧ’ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ଥୂଲନ୍ହାରୁ ଜାନାତି ‘ମଯା ୱକ୍କଂ ଉପନିବଦ୍ଧ’ନ୍ତି, ନାପି ୱକ୍କଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଥୂଲନ୍ହାରୁନା ଉପନିବଦ୍ଧ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ୱକ୍କଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ହଦଯଂ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଉରଟ୍ଠିପଞ୍ଜରମଜ୍ଝଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଜିଣ୍ଣସନ୍ଦମାନିକପଞ୍ଜରବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିସ୍ସାଯ ଠପିତାଯ ମଂସପେସିଯା ନ ଜିଣ୍ଣସନ୍ଦମାନିକପଞ୍ଜରବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି ‘ମଂ ନିସ୍ସାଯ ମଂସପେସି ଠପିତା’ତି, ନାପି ମଂସପେସି ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଜିଣ୍ଣସନ୍ଦମାନିକପଞ୍ଜରବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଉରଟ୍ଠିପଞ୍ଜରବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି ‘ମଂ ନିସ୍ସାଯ ହଦଯଂ ଠିତ’ନ୍ତି, ନାପି ହଦଯଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଉରଟ୍ଠିପଞ୍ଜରବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ହଦଯଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଯକନଂ ଅନ୍ତୋସରୀରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଉକ୍ଖଲିକପାଲପସ୍ସମ୍ହି ଲଗ୍ଗେ ଯମକମଂସପିଣ୍ଡେ ନ ଉକ୍ଖଲିକପାଲପସ୍ସଂ ଜାନାତି ‘ମଯି ଯମକମଂସପିଣ୍ଡୋ ଲଗ୍ଗୋ’ତି, ନାପି ଯମକମଂସପିଣ୍ଡୋ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଉକ୍ଖଲିକପାଲପସ୍ସେ ଲଗ୍ଗୋ’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଥନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସଂ ଜାନାତି ‘ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଯକନଂ ଠିତ’ନ୍ତି, ନାପି ଯକନଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଥନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଯକନଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

କିଲୋମକେସୁ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକଂ ହଦଯଞ୍ଚ ୱକ୍କଞ୍ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତଂ, ଅପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକଂ ସକଲସରୀରେ ଚମ୍ମସ୍ସ ହେଟ୍ଠତୋ ମଂସଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପିଲୋତିକପଲିୱେଠିତେ ମଂସେ ନ ମଂସଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ପିଲୋତିକାଯ ପଲିୱେଠିତ’ନ୍ତି, ନାପି ପିଲୋତିକା ଜାନାତି ‘ମଯା ମଂସଂ ପଲିୱେଠିତ’ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ୱକ୍କହଦଯାନି ସକଲସରୀରେ ମଂସଞ୍ଚ ଜାନାତି ‘ଅହଂ କିଲୋମକେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’ନ୍ତି, ନାପି କିଲୋମକଂ ଜାନାତି ‘ମଯା ୱକ୍କହଦଯାନି ସକଲସରୀରେ ମଂସଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି କିଲୋମକଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ପିହକଂ ହଦଯସ୍ସ ୱାମପସ୍ସେ ଉଦରପଟଲସ୍ସ ମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା କୋଟ୍ଠକମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତାଯ ଗୋମଯପିଣ୍ଡିଯା ନ କୋଟ୍ଠକମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ଜାନାତି ‘ଗୋମଯପିଣ୍ଡି ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତା’ତି, ନାପି ଗୋମଯପିଣ୍ଡି ଜାନାତି ‘ଅହଂ କୋଟ୍ଠକମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତା’ତି, ଏୱମେୱ ନ ଉଦରପଟଲସ୍ସ ମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ଜାନାତି ‘ପିହକଂ ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତ’ନ୍ତି, ନାପି ପିହକଂ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ଉଦରପଟଲସ୍ସ ମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତ’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ପିହକଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ପପ୍ଫାସଂ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ହଦଯଞ୍ଚ ଯକନଞ୍ଚ ଉପରିଛାଦେତ୍ୱା ଓଲମ୍ବନ୍ତଂ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଜିଣ୍ଣକୋଟ୍ଠବ୍ଭନ୍ତରେ ଓଲମ୍ବମାନେ ସକୁଣକୁଲାୱକେ ନ ଜିଣ୍ଣକୋଟ୍ଠବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି 'ମଯି ସକୁଣକୁଲାୱକୋ ଓଲମ୍ବମାନୋ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ସକୁଣକୁଲାୱକୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଜିଣ୍ଣକୋଟ୍ଠବ୍ଭନ୍ତରେ ଓଲମ୍ବମାନୋ ଠିତୋ'ତି , ଏୱମେୱ ନ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି 'ମଯି ପପ୍ଫାସଂ ଓଲମ୍ବମାନଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ପପ୍ଫାସଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଏୱରୂପେ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଓଲମ୍ବମାନଂ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ପପ୍ଫାସଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଅନ୍ତଂ ଗଲୱାଟକତୋ କରୀସମଗ୍ଗପରିଯନ୍ତେ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଲୋହିତଦୋଣିକାଯ ଓଭୁଜିତ୍ୱା ଠପିତେ ଛିନ୍ନସୀସଧମନିକଳେୱରେ ନ ଲୋହିତଦୋଣି ଜାନାତି 'ମଯି ଧମନିକଳେୱରଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଧମନିକଳେୱରଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଲୋହିତଦୋଣିକାଯଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି 'ମଯି ଅନ୍ତଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଅନ୍ତଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଅନ୍ତଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଅନ୍ତନ୍ତରେ ଏକୱୀସତି ଅନ୍ତଭୋଗେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପାଦପୁଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁମଣ୍ଡଲକଂ ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠିତେସୁ ରଜ୍ଜୁକେସୁ ନ ପାଦପୁଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁମଣ୍ଡଲକଂ ଜାନାତି 'ରଜ୍ଜୁକା ମଂ ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠିତା'ତି, ନାପି ରଜ୍ଜୁକା ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ପାଦପୁଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁମଣ୍ଡଲକଂ ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠିତା'ତି, ଏୱମେୱ ନ ଅନ୍ତଂ ଜାନାତି 'ଅନ୍ତଗୁଣଂ ମଂ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଅନ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଅନ୍ତଗୁଣଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଉଦରିଯଂ ଉଦରେ ଠିତଂ ଅସିତପୀତଖାଯିତସାଯିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସୁୱାନଦୋଣିଯଂ ଠିତେ ସୁୱାନୱମଥୁମ୍ହି ନ ସୁୱାନଦୋଣି ଜାନାତି 'ମଯି ସୁୱାନୱମଥୁ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ସୁୱାନୱମଥୁ ଜାନାତି 'ଅହଂ ସୁୱାନଦୋଣିଯଂ ଠିତୋ'ତି, ଏୱମେୱ ନ ଉଦରଂ ଜାନାତି 'ମଯି ଉଦରିଯଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଉଦରିଯଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଉଦରେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଉଦରିଯଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

କରୀସଂ ପକ୍କାସଯସଙ୍ଖାତେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲୱେଳୁପବ୍ବସଦିସେ ଅନ୍ତପରିଯୋସାନେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱେଳୁପବ୍ବେ ଓମଦ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତାଯ ସଣ୍ହପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକାଯ ନ ୱେଳୁପବ୍ବଂ ଜାନାତି 'ମଯି ପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକା ଠିତା'ତି, ନାପି ପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକା ଜାନାତି 'ଅହଂ ୱେଳୁପବ୍ବେ ଠିତା'ତି, ଏୱମେୱ ନ ପକ୍କାସଯୋ ଜାନାତି 'ମଯି କରୀସଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି କରୀସଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ପକ୍କାସଯେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି କରୀସଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ସୀସକଟାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପୁରାଣଲାବୁକଟାହେ ପକ୍ଖିତ୍ତାଯ ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡିଯା ନ ଲାବୁକଟାହଂ ଜାନାତି 'ମଯି ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ଠିତା'ତି, ନାପି ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ଜାନାତି 'ଅହଂ ଲାବୁକଟାହେ ଠିତା'ତି, ଏୱମେୱ ନ ସୀସକଟାହବ୍ଭନ୍ତରଂ ଜାନାତି 'ମଯି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ସୀସକଟାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ଯାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧୋ ପଥୱୀଧାତୂତି।

ଯଂୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଇମିନା ଆପୋକୋଟ୍ଠାସାଦୀସୁ ତୀସୁ ଅନୁଗତଂ ପଥୱୀଧାତୁଂ ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଯେୱାପନକଂ ପଥୱିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ବାହିରପଥୱୀଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ଅଯୋତି କାଳଲୋହଂ। ଲୋହନ୍ତି ଜାତିଲୋହଂ, ୱିଜାତିଲୋହଂ, କିତ୍ତିମଲୋହଂ, ପିସାଚଲୋହନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଯୋ, ସଜ୍ଝୁ, ସୁୱଣ୍ଣଂ, ତିପୁ, ସୀସଂ, ତମ୍ବଲୋହଂ, ୱେକନ୍ତକନ୍ତି ଇମାନି ସତ୍ତ ଜାତିଲୋହାନି ନାମ। ନାଗନାସିକଲୋହଂ ୱିଜାତିଲୋହଂ ନାମ। କଂସଲୋହଂ, ୱଟ୍ଟଲୋହଂ, ଆରକୂଟନ୍ତି ତୀଣି କିତ୍ତିମଲୋହାନି ନାମ। ମୋରକ୍ଖକଂ, ପୁଥୁକଂ, ମଲିନକଂ, ଚପଲକଂ, ସେଲକଂ, ଆଟକଂ, ଭଲ୍ଲକଂ, ଦୂସିଲୋହନ୍ତି ଅଟ୍ଠ ପିସାଚଲୋହାନି ନାମ। ତେସୁ ପଞ୍ଚ ଜାତିଲୋହାନି ପାଳିଯଂ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନେୱ। ତମ୍ବଲୋହଂ, ୱେକନ୍ତକଲୋହନ୍ତି ଇମେହି ପନ ଦ୍ୱୀହି ଜାତିଲୋହେହି ସଦ୍ଧିଂ ସେସଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇଧ ଲୋହନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତିପୂତି ସେତତିପୁ। ସୀସନ୍ତି କାଳତିପୁ। ସଜ୍ଝୂତି ରଜତଂ। ମୁତ୍ତାତି ସାମୁଦ୍ଦିକମୁତ୍ତା। ମଣୀତି ଠପେତ୍ୱା ପାଳିଆଗତେ ୱେଳୁରିଯାଦଯୋ ସେସୋ ଜୋତିରସାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ମଣି। ୱେଳୁରିଯୋତି ୱଂସୱଣ୍ଣମଣି। ସଙ୍ଖୋତି ସାମୁଦ୍ଦିକସଙ୍ଖୋ। ସିଲାତି କାଳସିଲା, ପଣ୍ଡୁସିଲା,

ସେତସିଲାତିଆଦିଭେଦା ସବ୍ବାପି ସିଲା। ପୱାଠଅନ୍ତି ପୱାଠଅମେଓ୍ୱ। ରଜତନ୍ତି କହାପଣୋ। ଜାତରୂପନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଂ। ଲୋହିତଙ୍ଗୋତି ରତ୍ତମଣି। ମସାରଗଲ୍ଲନ୍ତି କବରମଣି। ତିଣାଦୀସୁ ବହିସାରା ଅନ୍ତମସୋ ନାଠଇକେରାଦୟୋପି ତିଣଂ ନାମ। ଅନ୍ତୋସାରଂ ଅନ୍ତମସୋ ଦାରୁଖଣ୍ଡମ୍ପି କଟ୍ଠଂ ନାମ। ସକ୍ଖରାତି ମୁଗ୍ଗମତ୍ତତୋ ଯାୱ ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣା ମରୁମ୍ବା ସକ୍ଖରା ନାମ। ମୁଗ୍ଗମତ୍ତତୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱାଲିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଠଲନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି କପାଲଂ। ଭୂମୀତି ପଥୱୀ। ପାସାଣୋତି ଅନ୍ତୋମୁଟ୍ଠିଯଂ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ ଅସମ୍ପତ୍ତୋ ପାସାଣୋ ନାମ। ହତ୍ଥିପ୍ପମାଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ଉପରି ପବ୍ବତୋ ନାମ। ଯଂ ୱା ପନାତି ଇମିନା ତାଲଟ୍ଠି-ନାଠଇକେର-ଫଲାଦିଭେଦଂ ସେସପଥୱିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ ଯା ଚ ବାହିରାତି ଇମିନା ଦ୍ୱେପି ପଥୱୀଧାତୁଯୋ କକ୍ଖଳଅଟ୍ଠେନ ଲକ୍ଖଣତୋ ଏକା ପଥୱୀଧାତୁ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି।

୧୭୪।ଆପୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆପୋ ଆପୋଗତନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆବନ୍ଧନୱସେନ ଆପୋ। ତଦେୱ ଆପୋସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଆପୋଗତଂ ନାମ। ସ୍ନେହୱସେନ ସ୍ନେହୋ। ସୋଯେୱ ସ୍ନେହସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ସ୍ନେହଗତଂ ନାମ। ବନ୍ଧନତ୍ତଂ ରୂପସ୍ସାତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପସ୍ସ ବନ୍ଧନଭାୱୋ। ପିତ୍ତଂ ସେମ୍ହନ୍ତିଆଦୀନିପି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଧାତୁୱସେନେୱ ମନସିକାତବ୍ବାନି।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ପିତ୍ତେସୁ ହି ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧଂ ସକଲସରୀରଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତଂ, ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ପିତ୍ତକୋସକେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପୂୱଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତେ ତେଲେ ନ ପୂୱଂ ଜାନାତି 'ତେଲଂ ମଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ତେଲଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ପୂୱଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ସରୀରଂ ଜାନାତି 'ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ମଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ସରୀରଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି। ଯଥା ଚ ୱସ୍ସୋଦକେନ ପୁଣ୍ଣେ କୋସାତକୀକୋସକେ ନ କୋସାତକୀକୋସକୋ ଜାନାତି 'ମଯି ୱସ୍ସୋଦକଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ୱସ୍ସୋଦକଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ କୋସାତକୀକୋସକେ ଠିତ'ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ପିତ୍ତକୋସକୋ ଜାନାତି ମଯି ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଠିତନ୍ତି, ନାପି ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ପିତ୍ତକୋସକେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ପିତ୍ତଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ସେମ୍ହଂ ଏକପତ୍ଥପୂରପ୍ପମାଣଂ ଉଦରପଟଲେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଉପରି ସଞ୍ଜାତଫେଣପଟଲାଯ ଚନ୍ଦନିକାଯ ନ ଚନ୍ଦନିକା ଜାନାତି 'ମଯି ଫେଣପଟଲଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଫେଣପଟଲଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଚନ୍ଦନିକାଯ ଠିତ'ନ୍ତି, ଏୱମେୱ ନ ଉଦରପଟଲଂ ଜାନାତି 'ମଯି ସେମ୍ହଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ସେମ୍ହଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଉଦରପଟଲେ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ସେମ୍ହଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ପୁବ୍ବୋ ଅନିବଦ୍ଧୋକାସୋ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥେୱ ଖାଣୁକଣ୍ଟକପ୍ପହରଣଅଗ୍ଗିଜାଲାଦୀହି ଅଭିହଟେ ସରୀରପ୍ପଦେସେ ଲୋହିତଂ ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ପଚ୍ଚତି, ଗଣ୍ଡପୀଠଅକାଦଯୋ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଫରସୁପ୍ପହାରାଦିୱସେନ ପଗ୍ଘରିତନିଯାସେ ରୁକ୍ଖେ ନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଫରସୁପ୍ପହାରାଦିପ୍ପଦେସା ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେସୁ ନିଯ୍ୟାସୋ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ନିଯ୍ୟାସୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଫରସୁପ୍ପହାରାଦିପ୍ପଦେସେସୁ ଠିତୋ'ତି, ଏୱମେୱ ନ ସରୀରସ୍ସ ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦୀହି ଅଭିହଟପ୍ପଦେସା ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେସୁ ପୁବ୍ବୋ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ପୁବ୍ବୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ ତେସୁ ପଦେସେସୁ ଠିତୋ'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ପୁବ୍ବୋ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ଲୋହିତେସୁ ସଂସରଣଲୋହିତଂ ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ୱିଯ ସକଲସରୀରଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତଂ। ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଂ ଯକନଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ଏକପତ୍ତପୂରଣପ୍ପମାଣଂ ୱକ୍କହଦଯଯକନପପ୍ଫାସାନି ତେମେନ୍ତଂ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ସଂସରଣଲୋହିତେ ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତସଦିସୋୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଇତରଂ ପନ ଯଥା ଜଜ୍ଜରକପାଲଟ୍ଠେ ଉଦକେ ହେଟ୍ଠା ଲେଡ୍ଡୁଖଣ୍ଡାନି ତେମଯମାନେ ନ ଲେଡ୍ଡୁଖଣ୍ଡାନି ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ଉଦକେନ ତେମିଯମାନା ଠିତା'ତି, ନାପି ଉଦକଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଲେଡ୍ଡୁଖଣ୍ଡାନି ତେମେମୀ'ତି, ଏୱମେୱ ନ ଯକନସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗଟ୍ଠାନଂ ୱକ୍କାଦୀନି ୱା ଜାନନ୍ତି 'ମଯି ଲୋହିତଂ ଠିତଂ, ଅମ୍ହେ ୱା ତେମଯମାନଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଲୋହିତଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଯକନସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ୱକ୍କାଦୀନି ତେମଯମାନଂ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଲୋହିତଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ସେଦୋ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପାଦିକାଲେସୁ କେସଲୋମକୂପୱିୱରାନି ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଚେୱ ପଗ୍ଘରତି ଚ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଉଦକା ଅବ୍ବୂଳ୍ହମତ୍ତେସୁ ଭିସମୁଠଆଲକୁମୁଦନାଠଅକଲାପେସୁ ନ ଭିସାଦିକଲାପୱିୱରାନି ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେହି ଉଦକଂ ପଗ୍ଘରତୀ'ତି, ନାପି ଭିସାଦିକଲାପୱିୱରେହି ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ

ଉଦକଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଭିସାଦିକଲାପଓିଓରେହି ପଗ୍ଘରାମୀ'ତି, ଏଓମେଓ ନ କେସଲୋମକୂପଓିଓରାନି ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେହି ସେଦୋ ପଗ୍ଘରତୀ'ତି, ନାପି ସେଦୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ କେସଲୋମକୂପଓିଓରେହି ପଗ୍ଘରାମୀ'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ସେଦୋ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ମେଦୋ ଥୂଲସ୍ସ ସକଲସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା କିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘମଂସାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଠିତୋ ପତ୍ଥିନ୍ନସ୍ନେହୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା ହଲିଦ୍ଦିପିଲୋତିକପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ମଂସପୁଞ୍ଜେ ନ ମଂସପୁଞ୍ଜୋ ଜାନାତି 'ମଂ ନିସ୍ସାଯ ହଲିଦ୍ଦିପିଲୋତିକା ଠିତା'ତି, ନାପି ହଲିଦ୍ଦିପିଲୋତିକା ଜାନାତି 'ଅହଂ ମଂସପୁଞ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତା'ତି, ଏଓମେଓ ନ ସକଲସରୀରେ ଜଙ୍ଘାଦୀସୁ ୱା ମଂସଂ ଜାନାତି 'ମଂ ନିସ୍ସାଯ ମେଦୋ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ମେଦୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ ସକଲସରୀରେ ଜଙ୍ଘାଦୀସୁ ୱା ମଂସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତୋ'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ମେଦୋ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ପତ୍ଥିନ୍ନସ୍ନେହୋ ପତ୍ଥିନ୍ନଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ଅସ୍ସୁ ଯଦା ସଞ୍ଜାଯତି ତଦା ଅକ୍ଖିକୂପକେ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ପଗ୍ଘରତି ୱା। ତତ୍ଥ ଯଥା ଉଦକପୁଣ୍ଣେସୁ ତରୁଣତାଲଟ୍ଠିକୂପକେସୁ ନ ତରୁଣତାଲଟ୍ଠିକୂପକା ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେସୁ ଉଦକଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଉଦକଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ତରୁଣତାଲଟ୍ଠିକୂପକେସୁ ଠିତ'ନ୍ତି, ଏଓମେଓ ନ ଅକ୍ଖିକୂପକା ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେସୁ ଅସ୍ସୁ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ଅସ୍ସୁ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଅକ୍ଖିକୂପକେସୁ ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଅସ୍ସୁ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ୱସା ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପାଦିକାଲେ ହତ୍ଥତଲହତ୍ଥପିଟ୍ଠିପାଦତଲପାଦପିଟ୍ଠିନାସପୁଟନଲାଟଅଂସକୂଟେସୁ ଠିତୱିଲୀନସ୍ନେହୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପକ୍ଖିତ୍ତତେଲେ ଆଚାମେ ନ ଆଚାମୋ ଜାନାତି 'ମଂ ତେଲଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ତେଲଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଆଚାମଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ଏଓମେଓ ନ ହତ୍ଥତଲାଦିପ୍ପଦେସୋ ଜାନାତି 'ମଂ ୱସା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତା'ତି, ନାପି ୱସା ଜାନାତି 'ଅହଂ ହତ୍ଥତଲାଦିପ୍ପଦେସେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତା'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ୱସା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ଖେଳଓ ତଥାରୂପେ ଖେଳଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯେ ସତି ଉଭୋହି କପୋଲପସ୍ସେହି ଓରୋହିତ୍ୱା ଜିୱ୍ହାଯ ତିଟ୍ଠତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅଦ୍ଦୋଚ୍ଛିନ୍ନୌଦକନିସ୍ସନ୍ଦେ ନଦୀତୀରକୂପକେ ନ କୂପତଲଂ ଜାନାତି 'ମଯି ଉଦକଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ'ତି, ନାପି ଉଦକଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ କୂପତଲେ ସନ୍ତିଟ୍ଠାମୀ'ତି , ଏଓମେଓ ନ ଜିୱ୍ହାତଲଂ ଜାନାତି 'ମଯି ଉଭୋହି କପୋଲପସ୍ସେହି ଓରୋହିତ୍ୱା ଖେଳଓ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ଖେଳଓ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଉଭୋହି କପୋଲପସ୍ସେହି ଓରୋହିତ୍ୱା ଜିୱ୍ହାତଲେ ଠିତୋ'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଖେଳଓ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ସିଙ୍ଘାଣିକା ଯଦା ସଞ୍ଜାଯତି ତଦା ନାସାପୁଟେ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ପଗ୍ଘରତି ୱା। ତତ୍ଥ ଯଥା ପୂତିଦଧିଭରିତାଯ ସିପ୍ପିକାଯ ନ ସିପ୍ପିକା ଜାନାତି 'ମଯି ପୂତିଦଧି ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ପୂତିଦଧି ଜାନାତି 'ଅହଂ ସିପ୍ପିକାଯ ଠିତ'ନ୍ତି, ଏଓମେଓ ନ ନାସାପୁଟା ଜାନନ୍ତି 'ଅମ୍ହେସୁ ସିଙ୍ଘାଣିକା ଠିତା'ତି, ନାପି ସିଙ୍ଘାଣିକା ଜାନାତି 'ଅହଂ ନାସାପୁଟେସୁ ଠିତା'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ସିଙ୍ଘାଣିକା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ଲସିକା ଅଟ୍ଠିକସନ୍ଧୀନଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଅସୀତିସତସନ୍ଧୀସୁ ଠିତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ତେଲବ୍ଭଞ୍ଜିତେ ଅକ୍ଖେ ନ ଅକ୍ଖୋ ଜାନାତି 'ମଂ ତେଲଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ତେଲଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଅକ୍ଖଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି, ଏଓମେଓ ନ ଅସୀତିସତସନ୍ଧଯୋ ଜାନନ୍ତି 'ଲସିକା ଅମ୍ହେ ଅବ୍ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତା'ତି, ନାପି ଲସିକା ଜାନାତି 'ଅହଂ ଅସୀତିସତସନ୍ଧଯୋ ଅବ୍ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତା'ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ଲସିକା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି।

ମୁତ୍ତଂ ୱତ୍ଥିସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଚନ୍ଦନିକାଯ ପକ୍ଖିତ୍ତେ ଅଧୋମୁଖେ ରୱଣଘଟେ ନ ରୱଣଘଟୋ ଜାନାତି 'ମଯି ଚନ୍ଦନିକାରସୋ ଠିତୋ'ତି, ନାପି ଚନ୍ଦନିକାରସୋ ଜାନାତି 'ଅହଂ ରୱଣଘଟେ ଠିତୋ'ତି, ଏଓମେଓ ନ ୱତ୍ଥି ଜାନାତି 'ମଯି ମୁତ୍ତଂ ଠିତ'ନ୍ତି, ନାପି ମୁତ୍ତଂ ଜାନାତି 'ଅହଂ ୱତ୍ଥିମ୍ହି ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଭୋଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣରହିତା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଇତି ମୁତ୍ତଂ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ଯୂସଭୂତୋ ଆବନ୍ଧନାକାରୋ ଆପୋଧାତୂତି। ଯଂ ୱା ପନାତି ଅୱସେସେସୁ ତୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ଆପୋଧାତୁଂ

ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ବାହିରଆପୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ମୂଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ରସୋ ମୂଲରସୋ ନାମ। ଖନ୍ଧରସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଖୀରାଦୀନି ପାକଟାନେୱ। ଯଥା ପନ ଭେସଜ୍ଜସିକ୍ଖାପଦେ ଏୱମିଧ ନିୟମୋ ନତ୍ଥି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଖୀରଂ ଖୀରମେୱ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଭୁମ୍ମାନୀତି ଆୱାଟାଦୀସୁ ଠିତୋଦକାନି। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖାନୀତି ପଥୱିଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନି ୱସ୍ସୋଦକାନି। ଯଂ ୱା ପନାତି ହିମୋଦକକପ୍ପୱିନାସକୋଦକପଥୱୀସନ୍ଧାରକୋଦକାଦୀନି ଇଧ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠାନି।

୧୭୫।ତେଜୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ତେଜନୱସେନ ତେଜୋ। ତେଜୋୱ ତେଜୋଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ତେଜୋଗତଂ। ଉସ୍ମାତି ଉଣ୍ହାକାରୋ। ଉସ୍ମାୱ ଉସ୍ମାଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଉସ୍ମାଗତଂ। ଉସୁମନ୍ତି ଚଣ୍ଡୋସୁମଂ। ତଦେୱ ଉସୁମଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଉସୁମଗତଂ। ଯେନ ଚାତି ଯେନ ତେଜୋଗତେନ କୁପ୍ପିତେନ। ସନ୍ତପ୍ପତୀତି ଅଯଂ କାଯୋ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଏକାହିକଜରାଦିଭାୱେନ ଉସୁମଜାତୋ ହୋତି। ଯେନ ଚ ଜୀରୀଯତୀତି ଯେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଜୀରୀଯତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେକଲ୍ଲତଂ ବଲପରିକ୍ଖଯଂ ୱଲିପଲିତାଦିଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ଯେନ ଚ ପରିଡୟ୍ହତୀତି ଯେନ କୁପ୍ପିତେନ ଅଯଂ କାଯୋ ଡୟ୍ହତି, ସୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ 'ଡୟ୍ହାମି ଡୟ୍ହାମୀ'ତି କନ୍ଦନ୍ତୋ ସତଧୋତସପ୍ପିଗୋସୀତଚନ୍ଦନାଦିଲେପନଞ୍ଚେୱ ତାଲୱଣ୍ଟୱାତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚାସୀସତି। ଯେନ ଚ ଅସିତପୀତଖାୟିତସାୟିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯେନେତଂ ଅସିତଂ ୱା ଓଦନାଦି, ପୀତଂ ୱା ପାନକାଦି, ଖାୟିତଂ ୱା ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦି, ସାୟିତଂ ୱା ଅମ୍ବପକ୍କମଧୁଫାଣିତାଦି ସମ୍ମା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତି, ରସାଦିଭାୱେନ ୱିୱେକଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ତଯୋ ତେଜୋଧାତୂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ପଚ୍ଛିମୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋୱ। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପଦସଂୱଣ୍ଣନା।

ଇଦଂ ପନ ମନସିକାରୱିଧାନଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ 'ଯେନ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ପରିପାଚନାକାରୋ ତେଜୋଧାତୂ'ତି ମନସି କରୋତି; 'ଯେନ ଜୀରୀଯତି, ଯେନ ପରିଡୟ୍ହତି, ଯେନ ଅସିତପୀତଖାୟିତସାୟିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ପରିପାଚନାକାରୋ ତେଜୋଧାତୂ'ତି ମନସି କରୋତି। ଯଂ ୱା ପନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାକତିକୋ ଏକୋ ଉତୁ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ।

ବାହିରତେଜୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ କଟ୍ଠଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଜ୍ଜଲିତୋ କଟ୍ଠୁପାଦାନୋ ଅଗ୍ଗି କଟ୍ଠଗ୍ଗି ନାମ। ସକଲିକଗ୍ଗିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଙ୍କାରଗ୍ଗୀତି କଚୱରଂ ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଜାଲାପିତୋ କଚୱରଗ୍ଗି। ଇନ୍ଦଗ୍ଗୀତି ଅସନିଅଗ୍ଗି। ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପୋତି ଜାଲାୟ ୱା ୱୀତଚ୍ଚିକଙ୍ଗାରାନଂ ୱା ସନ୍ତାପୋ। ସୂରିୟସନ୍ତାପୋତି ଆତପୋ। କଟ୍ଠସନ୍ନିଚୟସନ୍ତାପୋତି କଟ୍ଠରାସିଟ୍ଠାନେ ସନ୍ତାପୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଂ ୱା ପନାତି ପେତଗ୍ଗି କପ୍ପୱିନାସଗ୍ଗି ନିରୟଗ୍ଗିଆଦୟୋ ଇଧ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା।

୧୭୬।ୱାଯୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ୱାୟନୱସେନ ୱାଯୋ। ୱାଯୋୱ ୱାଯୋଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ୱାଯୋଗତଂ। ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ ରୂପସ୍ସାତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପସ୍ସ ଥମ୍ଭିତଭାୱୋ। ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତାତି ଉଗ୍ଗାରହିକ୍କାଦି ପୱତ୍ତକା ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱାତା । ଅଧୋଗମା ୱାତାତି ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦିନୀହରଣକା ଅଧୋ ଓରୋହନୱାତା। କୁଚ୍ଛିସୟା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ବହିୱାତା। କୋଟ୍ଠାସୟା ୱାତାତି ଅନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋୱାତା। ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ୱାତାତି ଧମନିଜାଲାନୁସାରେନ ସକଲସରୀରେ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଅନୁସଟା ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତକା ୱାତା। ସତ୍ଥକୱାତାତି ସନ୍ଧିବନ୍ଧନାନି କତ୍ତରିୟା ଛିନ୍ଦନ୍ତା ୱିୟ ପୱତ୍ତୱାତା। ଖୁରକୱାତାତି ଖୁରେନ ୱିୟ ହଦୟଂ ଫାଲନୱାତା। ଉପ୍ପଲକୱାତାତି ହଦୟମଂସମେୱ ଉପ୍ପାଟନକୱାତା। ଅସ୍ସାସୋତି ଅନ୍ତୋପୱିସନନାସିକାୱତୋ। ପସ୍ସାସୋତି ବହିନିକ୍ଖମନନାସିକାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ସବ୍ବେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାୱ। ଅୟମେତ୍ଥ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଇଦଂ ପନ ମନସିକାରୱିଧାନଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମାଦିଭେଦେ ୱାତେ ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା 'ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତା ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ସୁଞ୍ଞୋ ନିସ୍ସତ୍ତୋ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନାକାରୋ ୱାଯୋଧାତୂ'ତି ମନସି କରୋତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଂ ୱା ପନାତି ସେସେ ୱାଯୋକୋଟ୍ଠାସେ ଅନୁଗତା ୱାତା ଇଧ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା।

ବାହିରୱାଯୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ପୁରତ୍ଥିମା ୱାତାତି ପୁରତ୍ଥିମଦିସତୋ ଆଗତା ୱାତା। ପଚ୍ଛିମୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସରଜା ୱାତାତି ସହ ରଜେନ ସରଜା। ଅରଜା ୱାତାତି ରଜୱିରହିତା ସୁଦ୍ଧା ଅରଜା ନାମ। ସୀତାତି ସୀତୋତୁସମୁଟ୍ଠାନା ସୀତୱଲାହକନ୍ତରେ ସମୁଟ୍ଠିତା। ଉଣ୍ହାତି ଉଣ୍ହୋତୁସମୁଟ୍ଠାନା ଉଣ୍ହୱଲାହକନ୍ତରେ ସମୁଟ୍ଠିତା। ପରିତ୍ତାତି ମନ୍ଦା ତନୁକୱାତା। ଅଧିମତ୍ତାତି ବଲୱୱାତା। କାଳାତି କାଳଅୱଲାହକନ୍ତରେ ସମୁଟ୍ଠିତା, ଯେହି ଅଭିହତୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ କାଳଅକୋ ହୋତି। ତେସଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତିପି ଏକେ। ୱେରମ୍ଭୱାତାତି ଯୋଜନତୋ ଉପରି

ୱାଯନୱାତା। ପକ୍ଖୱାତାତି ଅନ୍ତମସୋ ମକ୍ଖିକାଯପି ପକ୍ଖାଯୂହନସମୁଟ୍ଠିତା ୱାତା। ସୁପଣ୍ଣୱାତାତି ଗରୁଳଅୱାତା। କାମଞ୍ଚ ଇମେପି ପକ୍ଖୱାତାୱ ଉସ୍ସଦୱସେନ ପନ ୱିସୁଂ ଗହିତା। ତାଲୱଣ୍ଟୱାତାତି ତାଲପଣ୍ଣେହି ୱା ଅଞ୍ଞେନ ୱା କେନଚି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନେନ ସମୁଟ୍ଠାପିତା ୱାତା। ୱିଧୂପନୱାତାତି ବୀଜନପତ୍ତକେନ ସମୁଟ୍ଠାପିତା ୱାତା। ଇମାନି ଚ ତାଲୱଣ୍ଟୱିଧୂପନାନି ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ୱାତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ପରିୱତ୍ତେନ୍ତି। ଯଂ ୱା ପନାତି ଇଧ ପାଳିଆଗତେ ଠପେତ୍ୱା ସେସୱାତା ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା।

୧୭୭।ଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ଅପ୍ପଟିଘଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ ନ କସ୍ସତୀତି ଆକାସୋ। ଆକାସୋୱ ଆକାସଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଆକାସଗତଂ। ଅଘଟ୍ଟନୀଯତାଯ ଅଘଂ। ଅଘମେୱ ଅଘଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ଅଘଗତଂ। ୱିୱରୋତି ଅନ୍ତରଂ। ତଦେୱ ୱିୱରଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ୱିୱରଗତଂ। ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ମଂସଲୋହିତେହୀତି ମଂସଲୋହିତେହି ନିସ୍ସଟଂ। କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତିଆଦି ପନ ତସ୍ସେୱ ପଭେଦଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତି କଣ୍ଣସ୍ମିଂ ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ ମଂସଲୋହିତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋକାସୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯେନାତି ଯେନ ୱିୱରେନ ଏତଂ ଅସିତାଦିଭେଦଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣୀଯଂ ଅଜ୍ଝୋହରତି, ଅନ୍ତୋ ପୱେସେତି। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଉଦରପଟଲସଙ୍ଖାତେ ଓକାସେ ଏତଦେୱ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣୀଯଂ ତିଟ୍ଠତି। ଯେନାତି ଯେନ ୱିୱରେନ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ୱିପକ୍କଂ କସଟଭାୱଂ ଆପନ୍ନଂ ନିକ୍ଖମତି, ତଂ ଉଦରପଟଲତୋ ଯାୱ କରୀସମଗ୍ଗା ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲମତ୍ତଂ ଛିଦ୍ଦଂ ମଂସଲୋହିତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ନିସ୍ସଟଂ ଆକାସଧାତୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ୱା ପନାତି ଏତ୍ଥ ଚମ୍ମନ୍ତରଂ ମଂସନ୍ତରଂ ନ୍ହାରୁନ୍ତରଂ ଅଟ୍ଠିନ୍ତରଂ ଲୋମନ୍ତରନ୍ତି ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠଂ।

ବାହିରକଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀତି ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ନିସ୍ସଟଂ ଭିତ୍ତିଛିଦ୍ଦକୱାଟଛିଦ୍ଦାଦିକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନା ଯସ୍ମିଂ ଆକାସେ ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତଂ କଥିତଂ।

୧୭୮।ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତା ଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ସେସାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ଇମାସୁ ଛସୁ ଧାତୂସୁ ପରିଗ୍ଗହିତାସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ପଥୱୀତେଜୋୱାଯୋଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତାୱ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ ଗହିତାୱ ହୋତି, ଆପୋଧାତୁଆକାସଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଧମ୍ମଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତସ୍ସା ପୁରେଚାରିକପଚ୍ଛାଚାରିକତ୍ତା ମନୋଧାତୁ ଗହିତାୱ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦଯୋ ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ଏୱ। ସେସା ନୱ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା । ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ହି ତସ୍ସା ନିସ୍ସଯଭୂତା ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଆରମ୍ମଣଭୂତା ରୂପଧାତୁ ଚ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦିଗ୍ଗହଣେନ ସୋତଧାତୁଆଦଯୋତି ଅଟ୍ଠାରସାପି ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ତାସୁ ଦସହି ଧାତୂହି ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ କଥିତୋ ହୋତି। ସତ୍ତହି ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋ। ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସିଯା ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ସିଯା ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋ। ଇତି ଅଡ୍ଢେକାଦସହି ଧାତୂହି ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ଅଡ୍ଢଟ୍ଠଧାତୂହି ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋତି ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ କଥିତୋ ହୋତି। ରୂପାରୂପଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ତଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ତଂସମୁଟ୍ଠାପିକା ପୁରିମତଣ୍ହା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ । ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ। ତଂପଜାନନୋ ମଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଇଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ନିଗମନଂ କଥିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୭୯। ଇଦାନି ଦୁତିଯଛକ୍କଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅପରାପି ଛ ଧାତୁଯୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଖଧାତୁ ଦୁକ୍ଖଧାତୂତି କାଯପ୍ପସାଦୱତ୍ଥୁକାନି ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ସପ୍ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଯୁଗଳଅକତୋ ଦସ୍ସିତାନି। ସୁଖଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସ୍ସ। ଯତ୍ତକଂ ସୁଖେନ ଫରିତଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଫରତି। ଯତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖେନ ଫରିତଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ତକଂ ସୁଖଂ ଫରତି। ସୋମନସ୍ସଧାତୁ ଦୋମନସ୍ସଧାତୂତି ଇଦମ୍ପି ତଥେୱ ଯୁଗଳଅକଂ କତଂ। ସୋମନସ୍ସଞ୍ହି ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଦୋମନସ୍ସଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ। ଯତ୍ତକଂ ସୋମନସ୍ସେନ ଫରିତଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ତକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଫରତି। ଯତ୍ତକଂ ଦୋମନସ୍ସେନ ଫରିତଟ୍ଠାନଂ ତତ୍ତକଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଫରତି।

ଉପେକ୍ଖାଧାତୁ ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୂତି ଇଦଂ ପନ ଦ୍ୱଯଂ ସରିକ୍ଖକୱସେନ ଯୁଗଳଅକଂ କତଂ। ଉଭଯମ୍ପି ହେତଂ ଅୱିଭୂତତ୍ତା ସରିକ୍ଖକଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ୱତ୍ଥୁଭୂତା କାଯଧାତୁ, ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ ଚ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଗହିତା ହୋତି। ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଧମ୍ମଧାତୁ ଗହିତା। ଉପେକ୍ଖାଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁମନୋଧାତୁଯୋ , ତାସଂଯେୱ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଭୂତା ଚକ୍ଖୁଧାତୁରୂପଧାତୁଆଦଯୋ ଚ ଗହିତାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାରସପି ଧାତୁଯୋ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ଇଦାନି ତାସୁ ଦସହି ଧାତୂହି ରୂପପରିଗ୍ଗହୋତିଆଦି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମ୍ପି ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ନିଗମନଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ କତମା ସୁଖଧାତୁ ଯଂ କାଯିକଂ ସାତନ୍ତି ଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ।

୧୮୧। ତତିଯଛକ୍କେ କାମୋତି ଦ୍ୱେ କାମା – ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ କିଲେସକାମୋ ଚ। ତତ୍ଥ କିଲେସକାମଂ ସନ୍ଧାଯ କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତା ଧାତୁ କାମଧାତୁ,

କାମୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱତ୍ଥୁକାମଂ ସନ୍ଧାୟ କାମୋଯେୱ ଧାତୁ କାମଧାତୁ, କାମାୱଚରଧମ୍ମାନମେତଂ ନାମଂ। ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ବ୍ୟାପାଦୋୱ ଧାତୁ ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଦସଆଘାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱିହିଂସା ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ୱିହିଂସାଧାତୁ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱିହିଂସାଯେୱ ଧାତୁ ୱିହିଂସାଧାତୁ, ପରସତ୍ତୱିହେସନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅଯଂ ପନ ହେଟ୍ଠା ଅନାଗତତ୍ତା ଏୱଂ ଅତ୍ଥାଦିୱିଭାଗତୋ ୱେଦିତବ୍ବା – ୱିହିଂସନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତେ, ୱିହିଂସନଂ ୱା ଏତଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି ୱିହିଂସା। ସା ୱିହେଠନଲକ୍ଖଣା, କରୁଣାପଟିପକ୍ଖଲକ୍ଖଣା ୱା; ପରସନ୍ତାନେ ଉବ୍ବେଗଜନନରସା, ସକସନ୍ତାନେ କରୁଣାୱିଦ୍ଧଂସନରସା ୱା; ଦୁକ୍ଖାଯତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା; ପଟିଘପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋଭା ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ଅଲୋଭୋ, ନୀୱରଣେହି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ସବ୍ବାକୁସଲେହି ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବକୁସଲଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ, ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମମେୱ ଧାତୁ ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ, ସବ୍ବସ୍ସାପି କୁସଲସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅବ୍ୟାପାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ଅବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅବ୍ୟାପାଦୋୱ ଧାତୁ ଅବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ମେତ୍ତାଯେତଂ ନାମଂ। ଅୱିହିଂସାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଧାତୁ ଅୱିହିଂସାଧାତୁ, ଅୱିହିଂସା ୱିତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅୱିହିଂସାୱ ଧାତୁ ଅୱିହିଂସାଧାତୁ, କରୁଣାଯେତଂ ନାମଂ।

୧୮୨। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମା କାମଧାତୂତି ପଦଭାଜନଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ସଂପଯୋଗୱସେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ୱିହେଠେତୀତି ବାଧେତି, ଦୁକ୍ଖାପେତି। ହେଠନାତି ପାଣିପ୍ପହାରାଦୀହି ବାଧନା, ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନା। ବଲୱହେଠନା ୱିହେଠନା। ହିଂସନ୍ତି ଏତାଯାତି ହିଂସନା। ବଲୱହିଂସନା ୱିହିଂସନା। ରୋସନାତି ଘଟ୍ଟନା। ୱିରୋସନାତି ବଲୱଘଟ୍ଟନା। ସବ୍ବତ୍ଥ ୱା 'ୱି' ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଉପହନନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପଘାତୋ, ପରେସଂ ଉପଘାତୋ ପରୂପଘାତୋ।

ମେତ୍ତାଯନ୍ତି ଏତାଯାତି ମେତ୍ତି। ମେତ୍ତାଯନାକାରୋ ମେତ୍ତାଯନା। ମେତ୍ତାଯ ଅଯିତସ୍ସ ମେତ୍ତାସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ମେତ୍ତାଯିତତ୍ତଂ। ବ୍ୟାପାଦେନ ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମେହି ତୀହି ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତାପି ଅପ୍ପନାପତ୍ତାପି ମେତ୍ତା କଥିତା, ପଚ୍ଛିମେନ ଅପ୍ପନାପତ୍ତାୱ।

କରୁଣାଯନ୍ତି ଏତାଯାତି କରୁଣା। କରୁଣାଯନାକାରୋ କରୁଣାଯନା। କରୁଣାଯ ଅଯିତସ୍ସ କରୁଣାସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ କରୁଣାଯିତତ୍ତଂ। ୱିହିଂସାଯ ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନେୱ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ଚ ପରିଯୋସାନପଦେ ମେତ୍ତାକରୁଣାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୱିସେସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ କାମୱିତକ୍କୋ ସତ୍ତେସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସଙ୍ଖାରେସୁପି। ଉଭଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କମ୍ମପଥଭେଦୋୱ। ବ୍ୟାପାଦୋ ପନ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋଯେୱ କମ୍ମପଥଂ ଭିନ୍ଦତି, ନ ଇତରୋ। ୱିହିଂସାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧା କଥା – ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକା ଚେୱ ଅସମ୍ଭିନ୍ନା ଚ। କାମଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ହି ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାଧାତୁଯୋପି ଗହିତା। କାମଧାତୁଯାଯେୱ ପନ ନୀହରିତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ଦ୍ୱେପି ଏତା ଦସ୍ସିତାତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକକଥା । ଠପେତ୍ୱା ପନ ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାଧାତୁଯୋ ସେସା ସବ୍ବାପି କାମଧାତୁ ଏୱାତି। ଅଯଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନକଥା ନାମ। ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁଗ୍ଗହଣେନାପି ଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାଧାତୁଯୋ ଗହିତାଯେୱ। ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁତୋ ପନ ନୀହରିତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ତଦୁଭଯମ୍ପି ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥାପି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକକଥା। ଠପେତ୍ୱା ଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାଧାତୁଯୋ ଅୱସେସା ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୂତି ଅଯଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନକଥା ନାମ।

ଇମାହି ଚ ଛହି ଧାତୂହି ପରିଗ୍ଗହିତା ହି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବାପି ହି ତା କାମଧାତୁତୋୱ ନୀହରିତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ଲଭାପେତବ୍ବା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋୱ ହୋନ୍ତୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଛକ୍କାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠାରସ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏକେକସ୍ମିଂ ଛକ୍କେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଟ୍ଠାରସ ଅଟ୍ଠାରସ କତ୍ୱା ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଅଟ୍ଠାରସକାନି ଏକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ତେଭୂମିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ମସନଚାରୋୱ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୧୮୩। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ସରୂପେନେୱ ସବ୍ବାପି ଧାତୁଯୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ – ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପଧାତୂତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ତାୱ –

ଅତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ, କମତାୱତ୍ୱସଙ୍ଖତୋ;

ପଚ୍ଚଯା ଅଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ 'ଅତ୍ଥତୋ'ତି ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ। ରୂପଯତୀତି ରୂପଂ। ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ତାୱ ନଯେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସେସତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଅୱିସେସେନ ପନ ୱିଦହତି, ଧୀଯତେ, ୱିଧାନଂ, ୱିଧୀଯତେ ଏତାଯ, ଏତ୍ଥ ୱା ଧୀଯତୀତି ଧାତୁ। ଲୋକିଯା ହି ଧାତୁଯୋ କାରଣଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥିତା ହୁତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଧାତୁଯୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ୱିଦହନ୍ତି ; ଭାରହାରେହି ଚ ଭାରୋ ୱିଯ ସତ୍ତେହି ଧୀଯନ୍ତେ ଧାରୀଯନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖୱିଧାନମତ୍ତମେୱ ଚେତା ଅୱସୱତ୍ତନତୋ। ଏତାହି ଚ କରଣଭୂତାହି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସତ୍ତେହି ଅନୁୱିଧୀଯତି; ତଥାୱିହିତଞ୍ଚେତଂ ଏତାସ୍ୱେୱ ଧୀଯତି ଠପୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଏକେକୋ ଧମ୍ମୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିଦହତି ଧୀଯତେତିଆଦିଅତ୍ଥୱସେନ ଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପିଚ ଯଥା ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅତ୍ତା ନାମ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି, ନ ଏୱମେତା। ଏତା ପନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧାତୁଯୋ। ଯଥା ଚ ଲୋକେ ୱିଚିତ୍ତା ହରିତାଲମନୋସିଲାଦଯୋ ସିଲାୱଯୱା ଧାତୁଯୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱମେତାପି ଧାତୁଯୋ ୱିଯ ଧାତୁଯୋ। ୱିଚିତ୍ତା ହେତା ଞାଣଞେଯ୍ୟାୱଯୱାତି। ଯଥା ୱା ସରୀରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମୁଦାଯସ୍ସ ଅୱଯୱଭୂତେସୁ ରସସୋଣିତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ଧାତୁସମଞ୍ଞା, ଏୱମେତେସୁପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅୱଯୱେସୁ ଧାତୁସମଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ହେତେ ଚକ୍ଖାଦଯୋତି। ଅପିଚ ଧାତୂତି ନିଜ୍ଜୀୱମତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଥା ହି ଭଗୱା – ''ଛ ଧାତୁରୋ ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ପୁରିସୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୪୩-୩୪୪) ଜୀୱସଞ୍ଞାସମୂହନତ୍ଥଂ ଧାତୁଦେସନଂ ଅକାସୀତି। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଧାତୁ ଚାତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ...ପେ... ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ତଂ ଧାତୁ ଚାତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ'ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପେତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ତାନି ଚ ପନ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

'କମତୋ'ତି ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମାଦୀସୁ ଦେସନାକ୍କମୋୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୋ ଚ ପନାଯଂ ହେତୁଫଲାନୁପୁବ୍ବୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପଧାତୂତି ଇଦଞ୍ହି ଦ୍ୱଯଂ ହେତୁ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଫଲଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କମତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ତାୱତ୍ୱତୋ'ତି ତାୱଭାୱତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତେସୁ ତେସୁ ହି ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପଦେସେସୁ ଆଭାଧାତୁ, ସୁଭଧାତୁ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଧାତୁ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଧାତୁ , ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଧାତୁ, ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଧାତୁ, କାମଧାତୁ, ବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ୱିହିଂସାଧାତୁ, ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ, ଅବ୍ୟାପାଦଧାତୁ, ଅୱିହିଂସାଧାତୁ, ସୁଖଧାତୁ, ଦୁକ୍ଖଧାତୁ, ସୋମନସ୍ସଧାତୁ, ଦୋମନସ୍ସଧାତୁ, ଉପେକ୍ଖାଧାତୁ , ଅୱିଜ୍ଜାଧାତୁ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ପରକ୍କମଧାତୁ, ହୀନଧାତୁ, ମଜ୍ଝିମଧାତୁ, ପଣୀତଧାତୁ, ପଥୱୀଧାତୁ, ଆପୋଧାତୁ, ତେଜୋଧାତୁ, ୱାଯୋଧାତୁ, ଆକାସଧାତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ସଙ୍ଖତଧାତୁ, ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ, ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକୋତି ଏୱମାଦଯୋ ଅଞ୍ଞାପି ଧାତୁଯୋ ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ଏୱଂ ସତି ସବ୍ବାସଂ ୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅକତ୍ୱା କସ୍ମା ଅଟ୍ଠାରସାତି ଅଯମେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ କତୋତି ଚେ? ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବଧାତୂନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ରୂପଧାତୁଯେୱ ହି ଆଭାଧାତୁ। ସୁଭଧାତୁ ପନ ରୂପାଦିପ୍ପଟିବଦ୍ଧା। କସ୍ମା? ସୁଭନିମିତ୍ତତ୍ତା। ସୁଭନିମିତ୍ତଞ୍ହି ସୁଭଧାତୁ। ତଞ୍ଚ ରୂପାଦିୱିନିମୁତ୍ତଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି, କୁସଲୱିପାକାରମ୍ମଣା ୱା ରୂପାଦଯୋ ଏୱ ସୁଭଧାତୂତି ରୂପାଦିମତ୍ତମେୱେସା। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଧାତୁଆଦୀସୁ ଚିତ୍ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ସେସା ଧମ୍ମା ଧମ୍ମଧାତୁ। ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଧାତୁ ପନ ସଭାୱତୋ ନତ୍ଥି; ଧାତୁଦ୍ୱଯନିରୋଧମତ୍ତମେୱ ହି ସା। କାମଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁମତ୍ତଂ ୱା ହୋତି, ଯଥାହ ''ତତ୍ଥ କତମା କାମଧାତୁ? କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ତକ୍କୋ ...ପେ... ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି; ଅଟ୍ଠାରସପି ଧାତୁଯୋ ୱା, ଯଥାହ ''ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରଯଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନା, ରୂପା, ୱେଦନା, ସଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାରା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୂ''ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମଧାତୁ ଏୱ; ''ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୂ''ତି ୱା ୱଚନତୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପି ହୋତିଯେୱ। ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଅୱିଜ୍ଜାଆରମ୍ଭନିକ୍କମପରକ୍କମଧାତୁଯୋ ଧମ୍ମଧାତୁଯେୱ।

ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତଧାତୁଯୋ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁମତ୍ତମେୱ। ହୀନା ହି ଚକ୍ଖାଦଯୋ ହୀନଧାତୁ। ମଜ୍ଝିମପଣୀତା ଚକ୍ଖାଦଯୋ ମଜ୍ଝିମା ଚେୱ ପଣୀତା ଚ ଧାତୂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ହୀନଧାତୁ। ଲୋକିଯା କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଉଭୋପି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦଯୋ ଚ ମଜ୍ଝିମଧାତୁ। ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ପଣୀତଧାତୁ। ପଥୱୀତେଜୋୱାଯୋଧାତୁଯୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁଯେୱ। ଆପୋଧାତୁ

ଆକାସଧାତୁ ଚ ଧମ୍ମଧାତୁଯେଵ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଖେପୋଯେଵ। ସତ୍ତରସ ଧାତୁଯୋ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସୋ ଚ ସଙ୍ଖତଧାତୁ। ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ପନ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସୋଵ। ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକୋ ପନ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁପ୍ପଭେଦମତ୍ତମେଵାତି। ଇତି ସଭାଵତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବଧାତୂନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅଟ୍ଠାରସେଵ ୱୁତ୍ତାତି।

ଅପିଚ ୱିଜାନନସଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଜୀଵସଞ୍ଞୀନଂ ଜୀଵସଞ୍ଞାସମୂହନତ୍ଥମ୍ପି ଅଟ୍ଠାରସେଵ ୱୁତ୍ତା । ସନ୍ତି ହି ସତ୍ତା ୱିଜାନନସଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଜୀଵସଞ୍ଞିନୋ। ତେସଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦେନ ତସ୍ସା ଅନେକତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅନିଚ୍ଚତଞ୍ଚ ପକାସେତ୍ୱା ଦୀଘରତ୍ତାନୁସଯିତଂ ଜୀଵସଞ୍ଞଂ ସମୂହନିତୁକାମେନ ଭଗଵତା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ପକାସିତା। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ତଥା ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯଵସେନ; ଯେ ଚ ଇମାଯ ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଯ ଦେସନାଯ ୱେନେଯ୍ୟା ସତ୍ତା, ତଦଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଚ ଅଟ୍ଠାରସେଵ ପକାସିତା।

ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନ ତଥା ତଥା ହି,

ଧମ୍ମଂ ପକାସଯତି ଏସ ଯଥା ଯଥାସ୍ସ;

ସଦ୍ଧମ୍ମତେଜୱିହତଂ ୱିଲଯଂ ଖଣେନ,

ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତହଦଯେସୁ ତମୋ ପଯାତୀତି।

ଏଵମେତ୍ଥ 'ତାୱତ୍ୱତୋ' ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ସଙ୍ଖତୋ'ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ତାଵ ଜାତିତୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତ୍ୱେଵ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି ଚକ୍ଖୁପସାଦଵସେନ। ତଥା
ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଧାତୁଯୋ ସୋତପସାଦାଦିଵସେନ। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁ ପନ ପଥୱୀତେଜୋଵାଯୋଵସେନ ତଯୋ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକଵସେନ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ। ମନୋଧାତୁ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଵଜ୍ଜନକୁସଲାକୁସଲୱିପାକସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଵସେନ ତଯୋ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମଧାତୁ ତିଣ୍ଣଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ, ସୋଳସନ୍ନଂ ସୁଖୁମରୂପାନଂ, ଅସଙ୍ଖତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଵସେନ ୱୀସତିଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସେସକୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତୱିଞ୍ଞାଣଵସେନ ଛସତ୍ତତିଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ 'ସଙ୍ଖତୋ' ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ପଚ୍ଚଯା'ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ସୋ ପନେତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

'ଦଟ୍ଠବ୍ବା'ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋପେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବା ଏଵ ହି ସଙ୍ଖତା ଧାତୁଯୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱିତ୍ତତୋ, ଧୁଵସୁଭସୁଖତ୍ତଭାଵସୁଞ୍ଞତୋ, ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ଭେରିତଲଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ । ତଥା ଆଦାସତଲଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ମୁଖଂ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଅଥ ୱା ଉଚ୍ଛୁତିଲାନି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଯନ୍ତଚକ୍କଯଟ୍ଠି ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ଉଚ୍ଛୁରସତେଲାନି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ତଥା ଅଧରାରଣୀ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ଉତ୍ତରାରଣୀ ୱିଯ ରୂପଧାତୁ, ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଏସ ନଯୋ ସୋତଧାତୁଆଦୀସୁପି।

ମନୋଧାତୁ ପନ ଯଥାସମ୍ଭଵତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଂ ପୁରେଚରାନୁଚରା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଧମ୍ମଧାତୁଯା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଲ୍ଲମିଵ ସୂଲମିଵ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ; ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା ୱେଦନାସଲ୍ଲସୂଲଯୋଗା ଆତୁରା ୱିଯ; ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱା ସଞ୍ଞା ଆସାଦୁକ୍ଖଜନନତୋ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠି ୱିଯ, ଅଯଥାଭୁଚ୍ଚନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହକତୋ ଵନମିଗୋ ୱିଯ; ସଙ୍ଖାରା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପକ୍ଖିପନତୋ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯଂ ଖିପନକପୁରିସୋ ୱିଯ, ଜାତିଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧନତୋ ରାଜପୁରିସାନୁବନ୍ଧଚୋରା ୱିଯ, ସବ୍ବାନତ୍ଥାଵହସ୍ସ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ହେତୁତୋ ୱିସରୁକ୍ଖବୀଜାନି ୱିଯ; ରୂପଂ ନାନାୱିଧୂପଦ୍ଦଵନିମିତ୍ତତୋ ଖୁରଚକ୍କଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସଙ୍ଖତା ପନ ଧାତୁ ଅମତତୋ ସନ୍ତତୋ ଖେମତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କସ୍ମା? ସବ୍ବାନତ୍ଥପଟିପକ୍ଖଭୂତତ୍ତା। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଗହିତାରମ୍ମଣଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାପି ଅଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାଵ ପଵତ୍ତନତୋ ଵନମକ୍କଟୋ ୱିଯ, ଦୁଦ୍ଦମନତୋ ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ ୱିଯ, ଯତ୍ଥକାମନିପାତିତୋ ୱେହାସଂ ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ,

ଲୋଭଦୋସାଦିନାନପ୍ପକାରକିଲେସଯୋଗତୋ ରଙ୍ଗନଟ୍ଟୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି।

୧୮୪। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚାତି ଇଦଞ୍ଚ ଦ୍ୱଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ କିରିଯାମନୋଧାତୁଞ୍ଚେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଖନ୍ଧତ୍ତଯଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ହି ଚକ୍ଖୁ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, କିରିଯମନୋଧାତୁ ୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ, ତଯୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ମା ଏସା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ। ସୋତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ନିରୁଦ୍ଧସମନନ୍ତରାତି ନିରୁଦ୍ଧାଯ ସମନନ୍ତରା। ତଜ୍ଜା ମନୋଧାତୂତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଜାତା କୁସଲାକୁସଲୱିପାକତୋ ଦୁୱିଧା ମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚା। ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱା ପନ ପଠମସମନ୍ନାହାରୋତି ଏତେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ପଠମସମନ୍ନାହାରୋ; ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତେସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ପଠମସମନ୍ନାହାରୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚା କିରିଯମନୋଧାତୁ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ମନୋଧାତୁଯାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧସମନନ୍ତରାତି ଏତ୍ଥ ପି-କାରୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ମନୋଧାତୁଯାପି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯାପୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନ ଯା ଚ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାଯ ସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚା ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଯା ଚ ତସ୍ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାଯ ସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚା କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଯା ଚ ତସ୍ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାଯ ସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଜୱନକିଚ୍ଚା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ – ତା ସବ୍ବାପି କଥିତା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ଭୱଙ୍ଗମନଂ। ଧମ୍ମେ ଚାତି ଚତୁଭୂମିକଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ସହାୱଜ୍ଜନକଂ ଜୱନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ହତ୍ଥେ ଗହିତପଞ୍ହଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ କିର ନାମ ଦୀଘଭାଣକାଭଯତ୍ଥେରଂ ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ଆହ – ‘ପଟିଚ୍ଚାତି ନାମ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଆୱଜ୍ଜନଂ ୱିସୁଂ ନ କାତବ୍ବଂ, ଭୱଙ୍ଗନିସ୍ସିତକମେୱ କାତବ୍ବ’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇଧ ମନୋତି ସହାୱଜ୍ଜନକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମିକା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତାତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୧୮୫। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ଛ ଧାତୁଯୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ଇଦଂ ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ଏକନ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋତି ୱୁତ୍ତାନଂ ପନ ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମିକା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା। ଏୱମଯଂ ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦେସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସଚ୍ଚଵିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଵଣ୍ଣନା

୧୮୯। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ସଚ୍ଚଵିଭଙ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ପନ ଉଦ୍ଦେସଵାରେ –

ଵିଭାଗତୋ ନିବ୍ବଚନ-ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ;

ଅତ୍ଥତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ ଚେଵ, ଅନୂନାଧିକତୋ ତଥା।

କମତୋ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ, ଯଂ ଞାଣଂ ତସ୍ସ କିଚ୍ଚତୋ;

ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦୋ, ଉପମାତୋ ଚତୁକ୍କତୋ।

ସୁଞ୍ଞତେକଵିଧାଦୀହି, ସଭାଗଵିସଭାଗତୋ;

ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ, ଵିଞ୍ଞୁନା ସାସନକ୍କମେ।

ତତ୍ଥ 'ଵିଭାଗତୋ'ତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ଵିଭତ୍ତା ତଥା ଅଵିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା, ଯେ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଅଭିସମେନ୍ତେହି ଅଭିସମେତବ୍ବା। ଯଥାହ, ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ, ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ, ଵିପରିଣାମଟ୍ଠୋ – ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠା ତଥା ଅଵିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା। ସମୁଦଯସ୍ସ ଆଯୂହନଟ୍ଠୋ, ନିଦାନଟ୍ଠୋ, ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ, ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ…ପେ… ନିରୋଧସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ, ଵିଵେକଟ୍ଠୋ, ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ଅମତଟ୍ଠୋ…ପେ… ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ହେତ୍ୱଟ୍ଠୋ, ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ, ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠୋ – ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ତଥା ଅଵିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୮)। ତଥା ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ, ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ, ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ, ଵିପରିନାମଟ୍ଠୋ, ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୧) ଏଵମାଦି। ଇତି ଏଵଂ ଵିଭତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଵସେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଵେଦିତବ୍ବାନୀତି। ଅଯଂ ତାଵେତ୍ଥ ଵିଭାଗତୋ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

'ନିବ୍ବଚନଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ 'ନିବ୍ବଚନତୋ' ତାଵ ଇଧ 'ଦୁ'ଇତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ କୁଚ୍ଛିତେ ଦିସ୍ସତି; କୁଚ୍ଛିତଞ୍ହି ପୁତ୍ତଂ ଦୁପୁତ୍ତୋତି ଵଦନ୍ତି। 'ଖଂ'ସଦ୍ଦୋ ପନ ତୁଚ୍ଛେ; ତୁଚ୍ଛଞ୍ହି ଆକାସଂ ଖନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଇଦଞ୍ଚ ପଠମସଚ୍ଚଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ଅନେକୌପଦ୍ଦଵାଧିଟ୍ଠାନତୋ, ତୁଚ୍ଛଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତଧୁଵସୁଭସୁଖତ୍ତଭାଵଵିରହିତତୋ। ତସ୍ମା କୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। 'ସଂ'ଇତି ଚ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ସମାଗମୋ ସମେତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଵିଭ। ୧୯୯; ଦୀ। ନି। ୨।୩୯୬) ସଂଯୋଗଂ ଦୀପେତି; 'ଉ'ଇତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉଦିତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୭୨; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗଵିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୪୧) ଉପ୍ପତ୍ତିଂ। 'ଅଯ'ସଦ୍ଦୋ ପନ କାରଣଂ ଦୀପେତି। ଇଦଞ୍ଚାପି ଦୁତିଯସଚ୍ଚଂ ଅଵସେସପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ସତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ଇତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଂଯୋଗେ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ତତିଯସଚ୍ଚଂ ପନ ଯସ୍ମା 'ନି'ସଦ୍ଦୋ ଅଭାଵଂ 'ରୋଧ'ସଦ୍ଦୋ ଚ ଚାରକଂ ଦୀପେତି, ତସ୍ମା ଅଭାଵୋ ଏତ୍ଥ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୋଧସ୍ସ ସବ୍ବଗତିସୁଞ୍ଞତ୍ତା, ସମଧିଗତେ ଵା ତସ୍ମିଂ ସଂସାରଚାରକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖରୋଧସ୍ସ ଅଭାଵୋ ହୋତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତାତିପି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଵା ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ପନ ଯସ୍ମା ଏତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତି ଆରମ୍ମଣଵସେନ ତଦଭିମୁଖୀଭୂତତ୍ତା, ପଟିପଦା ଚ ହୋତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିଯା, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଯସ୍ମା ପନେତାନି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ – ''ଚତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିଯସଚ୍ଚାନି (ସଂ। ନି। ୫। ୧୦୯୭)। କତମାନି…ପେ… ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଅରିଯା ଇମାନି ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ଅପିଚ ଅରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଚାନୀତିପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ – ''ସଦେଵକେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଲୋକେ…ପେ… ସଦେଵମନୁସ୍ସାଯ ତଥାଗତୋ ଅରିଯୋ, ତସ୍ମା

ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି। ଅଥ ୱା ଏତେସଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅରିଯଭାୱସିଦ୍ଧିତୋପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ – ‘‘ଇମେସଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ‘ଅରିଯୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଅରିଯାନି ସଚ୍ଚାନୀତିପି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି; ଅରିଯାନୀତି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅୱିସଂୱାଦକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି, ତସ୍ମା ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଥଂ ‘ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ’? ଏତ୍ଥ ହି ବାଧନଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ସନ୍ତାପନରସଂ, ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପଭୱଲକ୍ଖଣଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଅନୁପଚ୍ଛେଦକରଣରସଂ, ପଲିବୋଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ, ଅନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ । ନିଯ୍ୟାନଲକ୍ଖଣଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, କିଲେସପ୍ପହାନକରଣରସଂ, ୱୁଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅପିଚ ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତକନିୱତ୍ତିନିୱତ୍ତକଲକ୍ଖଣାନି ପଟିପାଟିଯା। ତଥା ସଙ୍ଖତତଣ୍ହାଅସଙ୍ଖତଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣାନି ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ‘ଲକ୍ଖଣାଦିପ୍ପଭେଦତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଅତ୍ଥତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ ଚେୱା’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତାୱ କୋ ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋତି ଚେ? ଯୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଉପପରିକ୍ଖମାନାନଂ ମାଯାୱ ୱିପରୀତକୋ, ମରୀଚୀୱ ୱିସଂୱାଦକୋ, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅତ୍ତାୱ ଅନୁପଲବ୍ଭସଭାୱୋ ଚ ନ ହୋତି; ଅଥ ଖୋ ବାଧନପଭୱସନ୍ତିନିଯ୍ୟାନପ୍ପକାରେନ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱେନ ଅରିଯଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରୋ ହୋତିଯେୱ; ଏସ ଅଗ୍ଗିଲକ୍ଖଣଂ ୱିଯ, ଲୋକପକତି ୱିଯ ଚ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱୋ ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ଅପିଚ –

ନାବାଧକଂ ଯତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖା ଅଞ୍ଞଂ ନ ବାଧକଂ;

ବାଧକତ୍ତନିଯାମେନ, ତତୋ ସଚ୍ଚମିଦଂ ମତଂ।

ତଂ ୱିନା ନାଞ୍ଞତୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ହୋତି ନ ଚ ତଂ ତତୋ;

ଦୁକ୍ଖହେତୁନିଯାମେନ, ଇତି ସଚ୍ଚଂ ୱିସତ୍ତିକା।

ନାଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନତୋ ସନ୍ତି, ସନ୍ତଂ ନ ଚ ନ ତଂ ଯତୋ;

ସନ୍ତଭାୱନିଯାମେନ, ତତୋ ସଚ୍ଚମିଦଂ ମତଂ।

ମଗ୍ଗା ଅଞ୍ଞଂ ନ ନିଯ୍ୟାନଂ, ଅନିଯ୍ୟାନୋ ନ ଚାପି ସୋ;

ତଚ୍ଛନିଯ୍ୟାନଭାୱତ୍ତା, ଇତି ସୋ ସଚ୍ଚସମ୍ମତୋ।

ଇତି ତଚ୍ଛାୱିପଲ୍ଲାସ-ଭୂତଭାୱଂ ଚତୂସୁପି;

ଦୁକ୍ଖାଦୀସ୍ୱୱିସେସେନ, ସଚ୍ଚଟ୍ଠଂ ଆହୁ ପଣ୍ଡିତାତି।

ଏୱଂ ‘ଅତ୍ଥତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଥଂ ‘ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ’? ଇଧାଯଂ ‘ସଚ୍ଚ’ସଦ୍ଦୋ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଭଣେ, ନ କୁଜ୍ଝେଯ୍ୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୨୪) ୱାଚାସଚ୍ଚେ। ‘‘ସଚ୍ଚେ ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚା’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୧।୪୩୩) ୱିରତିସଚ୍ଚେ। ‘‘କସ୍ମା ନୁ ସଚ୍ଚାନି ୱଦନ୍ତି ନାନା, ପୱାଦିଯାସେ କୁସଲାୱଦାନା’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୧) ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚେ। ‘‘ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତିଯମତ୍ଥୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୯୦) ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେ ନିବ୍ବାନେ ଚେୱ ମଗ୍ଗେ ଚ। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ କତି କୁସଲା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୨୧୬) ଅରିଯସଚ୍ଚେ। ସ୍ୱାଯମିଧାପି ଅରିଯସଚ୍ଚେ ୱତ୍ତତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ‘ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରତୋ’ପି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଅନୂନାଧିକତୋ’ତି କସ୍ମା ପନ ଚତ୍ତାରେୱ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଅନୂନାନି ଅନଧିକାନୀତି ଚେ? ଅଞ୍ଞସ୍ସାସମ୍ଭୱତୋ, ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଚ ଅନପନେୟ୍ୟଭାୱତୋ; ନ ହି ଏତେହି ଅଞ୍ଞଂ ଅଧିକଂ ୱା ଏତେସଂ ୱା ଏକମ୍ପି ଅପନେତବ୍ବଂ ସମ୍ଭୋତି। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ‘ନେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ଯଂ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ଦେସିତଂ। ଅହମେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ’ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଯଥା ଚାହ – ‘‘ଯୋ ହି କୋଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ ‘ନେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ, ଯଂ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ଦେସିତଂ। ଅହମେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାୟ ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଠମଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀ’ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୬)।

ଅପିଚ ପୱତ୍ତିମାଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଭଗୱା ସହେତୁକଂ ଆଚିକ୍ଖି, ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସୌପାୟଂ। ଇତି ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭୟହେତୂନଂ ଏତପ୍ପରମତୋ ଚତ୍ତାରେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ତଥା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟପହାତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେତବ୍ବାନଂ, ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁତଣ୍ହାତଣ୍ହାନିରୋଧତଣ୍ହାନିରୋଧୁପାୟାନଂ, ଆଲୟାଲୟରାମତାଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତଆଲୟସମୁଗ୍ଘାତୂପାୟାନଞ୍ଚ ୱସେନାପି ଚତ୍ତାରେୱ ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ‘ଅନୂନାଧିକତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘କମତୋ’ତି ଅୟମ୍ପି ଦେସନାକ୍କମୋୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଓଳାରିକତ୍ତା ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ ହେତୁଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ, ହେତୁନିରୋଧା ଫଲନିରୋଧୋତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ତଦଧିଗମୁପାୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନ୍ତେ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଭୱସୁଖସ୍ସାଦଗଧିତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ ପଠମଂ ଦୁକ୍ଖମାହ। ତଂ ନେୱ ଅକତଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦିତୋ ହୋତି, ଇତୋ ପନ ହୋତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମୁଦୟଂ। ତତୋ ସହେତୁକେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିଭୂତତ୍ତା ସଂୱିଗ୍ଗମାନସାନଂ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଗୱେସୀନଂ ନିସ୍ସରଣଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାସଜନନତ୍ଥଂ ନିରୋଧଂ। ତତୋ ନିରୋଧାଧିଗମତ୍ଥଂ ନିରୋଧସମ୍ପାପକଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ‘କମତୋ’ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ଯଂ ଞାଣଂ ତସ୍ସ କିଚ୍ଚତୋ’ତି ସଚ୍ଚଞାଣକିଚ୍ଚତୋପି ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁୱିଧଞ୍ହି ସଚ୍ଚଞାଣଂ – ଅନୁବୋଧଞାଣଞ୍ଚ ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅନୁବୋଧଞାଣଂ ଲୋକିୟଂ ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ନିରୋଧେ ମଗ୍ଗେ ଚ ପୱତ୍ତତି। ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନିରୋଧାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚତୋ ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମ୍ପି ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦମ୍ପି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ସବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନେତଂ ଲୋକିୟଂ, ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଞାଣଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନାଭିଭୱନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଂ ନିୱତ୍ତେତି, ସମୁଦୟଞାଣଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ, ନିରୋଧଞାଣଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ, ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅକିରିୟଦିଟ୍ଠିଂ; ଦୁକ୍ଖଞାଣଂ ୱା ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱରହିତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଫଲେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ, ସମୁଦୟଞାଣଂ ଇସ୍ସରପଧାନକାଲସଭାୱାଦୀହି ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତୀତି ଅକାରଣେ କାରଣାଭିମାନପ୍ପୱତ୍ତଂ ହେତୁମ୍ହି ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ, ନିରୋଧଞାଣଂ ଅରୂପଲୋକଲୋକଥୂପିକାଦୀସୁ ଅପୱଗ୍ଗଗ୍ଗାହଭୂତଂ ନିରୋଧେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ, ମଗ୍ଗଞାଣଂ କାମସୁଖଲ୍ଲିକଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗପ୍ପଭେଦେ ଅୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଗ୍ଗାହୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଉପାୟେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଲୋକେ ଲୋକପ୍ପଭୱେ, ଲୋକତ୍ଥଗମେ ସିୱେ ଚ ତଦୁପାୟେ;

ସମ୍ମୁୟ୍ହତି ତାୱ ନରୋ, ନ ୱିଜାନାତି ଯାୱ ସଚ୍ଚାନୀତି।

ଏୱମେତ୍ଥ ‘ଞାଣକିଚ୍ଚତୋ’ପି ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦା’ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ମିଞ୍ହି, ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଞ୍ଚେୱ ଅନାସୱଧମ୍ମେ ଚ, ସେସା ସବ୍ବଧମ୍ମା ଅନ୍ତୋଗଧା; ସମୁଦୟସଚ୍ଚେ ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି; ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ; ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମୁଖେନ ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟପଞ୍ଞାବଲଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାପଦେସେନ ତୟୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦୟୋ, ସମ୍ମାୱାଚାପଦେସେନ ଚତ୍ତାରି ୱଚୀସୁଚରିତାନି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତାପଦେସେନ ତୀଣି କାୟସୁଚରିତାନି, ସମ୍ମାଆଜୀୱମୁଖେନ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ଚ, ସବ୍ବେସଂୟେୱ ୱା ଏତେସଂ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାନଂ ଅରିୟକନ୍ତସୀଲତ୍ତା ସୀଲସ୍ସ ଚ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ ପଟିଗ୍ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ଅତ୍ଥିତାୟ ଚ ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସଦ୍ଧାବଲଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦା, ସମ୍ମାୱାୟାମାପଦେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟୱୀରିୟବଲୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି, ସମ୍ମାସତିଅପଦେସେନ ଚତୁବ୍ବିଧସତିପଟ୍ଠାନସତିନ୍ଦ୍ରିୟସତିବଲସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି, ସମ୍ମାସମାଧିଅପଦେସେନ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦୟୋ ତୟୋ ତୟୋ ସମାଧୀ,

ଚିତ୍ତସମାଧିସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସମାଧିବଲପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଅନ୍ତୋଗଧାନୀତି। ଏଵମେତ୍ଥ 'ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦା'ପି ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

'ଉପମାତୋ'ତି ଭାରୋ ଵିଯ ହି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଭାରାଦାନମିଵ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଭାରନିକ୍ଖେପନମିଵ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଭାରନିକ୍ଖେପନୂପାଯୋ ଵିଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ; ରୋଗୋ ଵିଯ ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ରୋଗନିଦାନମିଵ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ରୋଗଵୂପସମୋ ଵିଯ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଭେସଜ୍ଜମିଵ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ; ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖମିଵ ଵା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠି ଵିଯ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ସୁଭିକ୍ଖମିଵ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ , ସୁଵୁଟ୍ଠି ଵିଯ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଅପିଚ ଵେରୀଵେରମୂଲଵେରସମୁଗ୍ଘାତଵେରସମୁଗ୍ଘାତୁପାଯେହି, ଵିସରୁକ୍ଖରୁକ୍ଖମୂଲମୂଲୁପଚ୍ଛେଦତଦୁପଚ୍ଛେଦୁପାଯେହି, ଭଯଭଯମୂଲନିବ୍ଭଯତଦଧିଗମୁପାଯେହି, ଓରିମତୀରମହୋଘପାରିମତୀରତଂସମ୍ପାପକଵାଯାମେହି ଚ ଯୋଜେତ୍ଵାପେତାନି ଉପମାତୋ ଵେଦିତବ୍ବାନୀତି। ଏଵମେତ୍ଥ 'ଉପମାତୋ' ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

'ଚତୁକ୍କତୋ'ତି ଅତ୍ଥି ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ଥି ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଵ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ, ଅତ୍ଥି ନେଵ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯାଦୀସୁ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫) ଵଚନତୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁକ୍ଖଂ। ଇତରଂ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ଵଯଂ ସିଯା ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ, ନ ପନ ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଭଗଵତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଵୁସ୍ସତି ତଥତ୍ତେନ। ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଵ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଣ୍ହାଯ। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଭଗଵତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଵୁସ୍ସତି ତଥତ୍ତେନ ନେଵ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ଏଵଂ ସମୁଦଯାଦୀସୁପି ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତ୍ଵା 'ଚତୁକ୍କତୋ'ପେତ୍ଥ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

'ସୁଞ୍ଞତେକଵିଧାଦୀହୀ'ତି ଏତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୋ ତାଵ ପରମତ୍ଥେନ ହି ସବ୍ବାନେଵ ସଚ୍ଚାନି ଵେଦକକାରକନିବ୍ବୁତଗମକାଭାଵତୋ ସୁଞ୍ଞାନୀତି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେତଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

ଦୁକ୍ଖମେଵ ହି ନ କୋଚି ଦୁକ୍ଖିତୋ, କାରକୋ ନ କିରିଯାଵ ଵିଜ୍ଜତି;

ଅତ୍ଥି ନିବ୍ବୁତି ନ ନିବ୍ବୁତୋ ପୁମା, ମଗ୍ଗମତ୍ଥି ଗମକୋ ନ ଵିଜ୍ଜତୀତି।

ଅଥ ଵା –

ଧୁଵସୁଭସୁଖତ୍ତସୁଞ୍ଞଂ, ପୁରିମଦ୍ଵଯମତ୍ତସୁଞ୍ଞମମତପଦଂ;

ଧୁଵସୁଖଅତ୍ତଵିରହିତୋ, ମଗ୍ଗୋ ଇତି ସୁଞ୍ଞତୋ ତେସୁ।

ନିରୋଧସୁଞ୍ଞାନି ଵା ତୀଣି, ନିରୋଧୋ ଚ ସେସତ୍ତଯସୁଞ୍ଞୋ। ଫଲସୁଞ୍ଞୋ ଵା ଏତ୍ଥ ହେତୁ ସମୁଦଯେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାଭାଵତୋ ମଗ୍ଗେ ଚ ନିରୋଧସ୍ସ, ନ ଫଲେନ ସଗବ୍ଭୋ ପକତିଵାଦୀନଂ ପକତି ଵିଯ। ହେତୁସୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ଫଲଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ନିରୋଧମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ଅସମଵାଯା, ନ ହେତୁସମଵେତଂ ହେତୁଫଲଂ ହେତୁଫଲସମଵାଯଵାଦୀନଂ ଦ୍ଵିଅଣୁକାଦୀନି ଵିଯ। ତେନେତଂ ଵୁଚ୍ଚତି –

ତଯମିଧ ନିରୋଧସୁଞ୍ଞଂ, ତଯେନ ତେନାପି ନିବ୍ବୁତି ସୁଞ୍ଞା;

ସୁଞ୍ଞୋ ଫଲେନ ହେତୁ, ଫଲମ୍ପି ତଂ ହେତୁନା ସୁଞ୍ଞନ୍ତି।

ଏଵଂ ତାଵ 'ସୁଞ୍ଞତୋ' ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

'ଏକଵିଧାଦୀହୀ'ତି ସବ୍ବମେଵ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ଏକଵିଧଂ ପଵତ୍ତିଭାଵତୋ, ଦୁଵିଧଂ ନାମରୂପତୋ, ତିଵିଧଂ କାମରୂପାରୂପୂପପତ୍ତିଭଵଭେଦତୋ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚତୁଆହାରଭେଦତୋ, ପଞ୍ଚଵିଧଂ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦତୋ। ସମୁଦଯୋପି ଏକଵିଧୋ ପଵତ୍ତକଭାଵତୋ, ଦୁଵିଧୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାସମ୍ପଯୁତ୍ତତୋ, ତିଵିଧୋ କାମଭଵଵିଭଵତଣ୍ହାଭେଦତୋ, ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁମଗ୍ଗପ୍ପହେଯ୍ୟତୋ, ପଞ୍ଚଵିଧୋ ରୂପାଭିନନ୍ଦନାଦିଭେଦତୋ, ଛବ୍ବିଧୋ ଛତଣ୍ହାକାଯଭେଦତୋ। ନିରୋଧୋପି ଏକଵିଧୋ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଭାଵତୋ, ପରିଯାଯେନ ପନ ଦୁଵିଧୋ ସଉପାଦିସେସଅନୁପାଦିସେସତୋ, ତିଵିଧୋ ଭଵତ୍ତଯଵୂପସମତୋ,

ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁମଗ୍ଗାଧିଗମନୀୟତୋ, ପଞ୍ଚୱିଧୋ ପଞ୍ଚାଭିନନ୍ଦନଓୂପସମତୋ, ଛବ୍ବିଧୋ ଛତଣ୍ହାକାୟକ୍ଖୟଭେଦତୋ। ମଗ୍ଗୋପି ଏକୱିଧୋ ଭାୱେତବ୍ବତୋ, ଦୁୱିଧୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭେଦତୋ ଦସ୍ସନଭାୱନାଭେଦତୋ ୱା , ତିୱିଧୋ ଖନ୍ଧତ୍ତୟଭେଦତୋ। ଅୟଞ୍ହି ସପ୍ପଦେସତ୍ତା ନଗରଂ ୱିୟ ରଜ୍ଜେନ ନିପ୍ପଦେସେହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତୋ। ଯଥାହ –

''ନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଅରିୟେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନ ତୟୋ ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଗହିତା। ତୀହି ଚ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଖନ୍ଧେହି ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଚା, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ – ଇମେ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା; ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ, ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି – ଇମେ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା; ଯା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ – ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨)।

ଏତ୍ଥ ହି ସମ୍ମାୱାଚାଦୟୋ ତୟୋ ସୀଲମେୱ। ତସ୍ମା ତେ ସଜାତିତୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା। କିଞ୍ଚାପି ହି ପାଠଇୟଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେତି ଭୁମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ କରଣୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାୱାୟାମାଦୀସୁ ପନ ତୀସୁ ସମାଧି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱୀରିୟେ ପନ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତେ ସତିୟା ଚ ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧୂପକାରୋ ହୁତ୍ୱା ସକ୍କୋତି।

ତତ୍ରାୟଂ ଉପମା – ଯଥା ହି ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମାତି ଉୟ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠେସୁ ତୀସୁ ସହାୟେସୁ ଏକୋ ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାପି ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ଦୁତିୟୋ ଓନମିତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ଦଦେୟ୍ୟ। ସୋ ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିୟଂ ଠତ୍ୱାପି କମ୍ପମାନୋ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ଇତରୋ ଅଂସକୂଟଂ ଉପନାମେୟ୍ୟ। ସୋ ଏକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିୟଂ ଠତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ଅଂସକୂଟଂ ଓଲୁବ୍ଭ ଯଥାରୁଚି ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ପିଳନ୍ଧିତ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳେୟ୍ୟ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକତୋ ଉୟ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠା ତୟୋ ସହାୟା ୱିୟ ହି ଏକତୋ ଜାତା ସମ୍ମାୱାୟାମାଦୟୋ ତୟୋ ଧମ୍ମା, ସୁପୁପ୍ଫିତଚମ୍ପକରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ, ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାପି ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱିୟ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସମାଧି, ପିଟ୍ଠିଂ ଦତ୍ୱା ଓନତସହାୟୋ ୱିୟ ୱାୟାମୋ, ଅଂସକୂଟଂ ଦତ୍ୱା ଠିତସହାୟୋ ୱିୟ ସତି। ଯଥା ତେସୁ ଏକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିୟଂ ଠତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ଅଂସକୂଟଂ ଓଲୁବ୍ଭ ଇତରୋ ଯଥାରୁଚି ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେୱ ୱୀରିୟେ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତେ ସତିୟା ଚ ଅପିଲାପନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧୂପକାରୋ ସମାଧି ସକ୍କୋତି ଆରମ୍ମଣେ ଏକଗ୍ଗଭାୱେନ ଅପ୍ପେତୁଂ। ତସ୍ମା ସମାଧିୟେୱେତ୍ଥ ସଜାତିତୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତୋ। ୱାୟାମସତିୟୋ ପନ କିରିୟତୋ ସଙ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେସୁପି ପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ 'ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା'ତି ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱିତକ୍କେ ପନ ଆକୋଟେତ୍ୱା ଆକୋଟେତ୍ୱା ଦେନ୍ତେ ସକ୍କୋତି। କଥଂ? ଯଥା ହି ହେରଞ୍ଞିକୋ କହାପଣଂ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଭାଗେସୁ ଓଲୋକେତୁକାମୋ ସମାନୋପି ନ ଚକ୍ଖୁତଲେନେୱ ପରିୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅଙ୍ଗୁଲିପବ୍ବେହି ପନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେତୁଂ ସକ୍କୋତି; ଏୱମେୱ ନ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣେନ ପନ ଆହନନପରିୟାହନନରସେନ ୱିତକ୍କେନ ଆକୋଟେନ୍ତେନ ୱିୟ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିୟ ଚ ଆଦାୟ ଆଦାୟ ଦିନ୍ନମେୱ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ଇଧାପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟେୱ ସଜାତିତୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପନ କିରିୟତୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ଇତି ଇମେହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତିୱିଧୋ ଖନ୍ଧତ୍ତୟଭେଦତୋ''ତି। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦିୱସେନ।

ଅପିଚ ସବ୍ବାନେୱ ସଚ୍ଚାନି ଏକୱିଧାନି ଅୱିତଥତ୍ତା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ୱା, ଦୁୱିଧାନି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରତୋ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତତୋ ଚ, ତିୱିଧାନି ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବତୋ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ ନେୱପହାତବ୍ବନାପହାତବ୍ବତୋ ଚ, ଚତୁବ୍ବିଧାନି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦତୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ 'ଏକୱିଧାଦୀହି' ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

'ସଭାଗୱିସଭାଗତୋ'ତି ସବ୍ବାନେୱ ଚ ସଚ୍ଚାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଭାଗାନି ଅୱିତଥତୋ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତୋ ଦୁକ୍କରପଟିୱେଧତୋ ଚ। ଯଥାହ –

''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଆନନ୍ଦ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା – ଯୋ ଦୂରତୋୱ ସୁଖୁମେନ ତାଲଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ଅସନଂ ଅତିପାତେୟ୍ୟ ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଅୱିରାଧିତଂ, ଯୋ ୱା ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟା''ତି? ''ଏତଦେୱ, ଭନ୍ତେ,

ଦୁକ୍ଖରତରଞ୍ଚେଓ ଦୁରଭିସମ୍ଭଓତରଞ୍ଚ – ଯୋ ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ଯା’’ତି। ‘‘ତତୋ ଖୋ ତେ, ଆନନ୍ଦ, ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତରଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି ଯେ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି…ପେ… ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଯଥାଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫)।

ୱିସଭାଗାନି ସଲକ୍ଖଣୱଓତ୍ଥାନତୋ। ପୁରିମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସଭାଗାନି ଦୁରଓଗାହତ୍ତେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଲୋକିଯତ୍ତା ସାସଓତ୍ତା ଚ, ୱିସଭାଗାନି ଫଲହେତୁଭେଦତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯପ୍ପହାତଜ୍ଵତୋ ଚ। ପଚ୍ଛିମାନିପି ଦ୍ୱେ ସଭାଗାନି ଗମ୍ଭୀରତ୍ତେନ ଦୁରଓଗାହତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା ଅନାସଓତ୍ତା ଚ, ୱିସଭାଗାନି ୱିସଯୱିସଯୀଭେଦତୋ ସଚ୍ଛିକାତଜ୍ଵଭାୱେତଜ୍ଵତୋ ଚ। ପଠମତତିଯାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ଫଲାପଦେସତୋ, ୱିସଭାଗାନି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତତୋ। ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ହେତୁଅପଦେସତୋ, ୱିସଭାଗାନି ଏକନ୍ତକୁସଲାକୁସଲତୋ। ପଠମଚତୁତ୍ଥାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ସଙ୍ଖତତୋ, ୱିସଭାଗାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରତୋ। ଦୁତିଯତତିଯାନି ଚାପି ସଭାଗାନି ନେୱସେକ୍ଖାନାସେକ୍ଖଭାୱତୋ, ୱିସଭାଗାନି ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣତୋ।

ଇତି ଏୱଂ ପକାରେହି, ନଯେହି ଚ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ୱିଜଞ୍ଞା ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ, ସଭାଗୱିସଭାଗତନ୍ତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୌଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଜାତିନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୦। ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଯଂ ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖାତି ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଜାତି ୱେଦିତଜ୍ଵା, ଜାତିଯା ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ; ଜରା, ମରଣଂ, ସୋକୋ , ପରିଦେୱୋ, ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୋମନସ୍ସଂ, ଉପାଯାସୋ, ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗୋ, ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ; ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗସ୍ସ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ; ଇଚ୍ଛା ୱେଦିତଜ୍ଵା, ଇଚ୍ଛାଯ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ; ଖନ୍ଧା ୱେଦିତଜ୍ଵା, ଖନ୍ଧାନଂ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ।

ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ କଥନତ୍ଥାଯ ଅଯଂ ମାତିକା – ଇଦଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ଅନେକଂ ନାନପ୍ପକାରଂ, ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ, ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ, ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ, ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କାଯିକଚେତସିକା ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ସଭାୱତୋ ଚ ନାମତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ। ସୁଖୱେଦନା ୱିପରିଣାମେନ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ‘ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ। ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଚେୱ ଅୱସେସା ଚ ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ଉଦଯଜ୍ଵଯପୀଳିତତ୍ତା ‘ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ। ତଥା ପୀଳଅନଂ ପନ ମଗ୍ଗଫଲାନମ୍ପି ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏତେ ଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନତ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ ନାମାତି ୱେଦିତଜ୍ଵା। କଣ୍ଣସୂଲଦନ୍ତସୂଲରାଗଜପରିଳାହଦୋସଜପରିଳାହାଦି କାଯିକଚେତସିକୋ ଆବାଧୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜାନିତଜ୍ଵତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ଅପାକଟଭାୱତୋ ‘ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ, ଅପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣାଦିସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଜାନିତଜ୍ଵତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ପାକଟଭାୱତୋ ‘ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ, ପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ସେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତଂ ଜାତିଆଦି ସଜ୍ଵମ୍ପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ‘ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ‘ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ’ ନାମ।

ତତ୍ଥ ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ୱଯେ ଠତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ କଥେତଜ୍ଵଂ। ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ନାମେତଂ ପାଳିଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋପି ଆଗଚ୍ଛତି ୱିତ୍ଥାରତୋପି। ସଙ୍ଖେପତୋ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସଙ୍ଖେପେନପି ୱିତ୍ଥାରେନପି କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି । ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ପନ ୱିତ୍ଥାରେନେୱ କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ସଙ୍ଖେପେନ। ତଂ ଇଦଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱିତ୍ଥାରେନ ଆଗତନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରେନେୱ କଥେତଜ୍ଵଂ। ତସ୍ମା ଯଂ ତଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ? ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା’’ତିଆଦୀନି ପଦାନି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଜାତି ୱେଦିତଜ୍ଵା, ଜାତିଯା ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତଜ୍ଵୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜାତିଆଦୀନି ତାୱ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଜାତି? ଯା ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତମ୍ହି ତମ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯେ ଜାତି ସଞ୍ଜାତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ପନ ପଦଭାଜନୀଯସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତଜ୍ଵାନି।

୧୯୧। ତତ୍ରାୟଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅନେକେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ୟା ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ଜାତି, ୟା ସୋମଦତ୍ତସ୍ସ ଜାତୀତି ଏୱଞ୍ହି ଦିୱସମ୍ପି କଥିୟମାନେ ନେୱ ସତ୍ତା ପରିୟାଦାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ସବ୍ବଂ ଅପରତ୍ଥଦୀପନଂ ସିଜ୍ଝତି। ଇମେହି ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ଅପରିୟାଦିନ୍ନୋ ହୋତି, ନ କିଞ୍ଚି ଅପରତ୍ଥଦୀପନଂ ନ ସିଜ୍ଝତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୟା ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି। ତମ୍ହି ତମ୍ହୀତି ଅୟଂ ଜାତିଗତିୱସେନ ଅନେକେସଂ ସତ୍ତନିକାୟାନଂ ସାଧାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ସତ୍ତନିକାୟେତି ସତ୍ତାନଂ ନିକାୟେ, ସତ୍ତଘଟାୟଂ ସତ୍ତସମୂହେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଜାତୀତି ଅୟଂ ଜାତିସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥୋ। ତଥା ହେସ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ, ଦ୍ୱେପି ଜାତିୟୋ’’ତି (ପାରା। ୧୨; ମ। ନି। ୨।୨୫୭) ଏତ୍ଥ ଭୱେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅତ୍ଥି ୱିସାଖେ , ନିଗଣ୍ଠା ନାମ ସମଣଜାତିକା’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଏତ୍ଥ ନିକାୟେ। ‘‘ତିରିୟା ନାମ ତିଣଜାତି ନାଭିୟା ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ନଭଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତା ଅହୋସୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୯୬) ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ। ‘‘ଜାତି ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ଧାତୁ। ୭୧) ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣେ। ‘‘ୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଠମଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ପଠମଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାତୁଭୂତଂ, ତଦୁପାଦାୟ ସାୱସ୍ସ ଜାତୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧୨୪) ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ। ‘‘ସମ୍ପତିଜାତୋ, ଆନନ୍ଦ, ବୋଧିସତ୍ତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ଏତ୍ଥ ପସୂତିୟଂ। ‘‘ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୩୧) ଏତ୍ଥ କୁଲେ। ‘‘ୟତୋହଂ, ଭଗିନି, ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୫୧) ଏତ୍ଥ ଅରିୟସୀଲେ। ଇଧ ପନାୟଂ ସୱିକାରେସୁ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ଜାୟମାନକୱସେନ ଜାତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ସଞ୍ଜାୟନୱସେନ ସଞ୍ଜାତୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଓକ୍କମନୱସେନ ଓକ୍କନ୍ତି। ଜାୟନଟ୍ଠେନ ୱା ଜାତି, ସା ଅପରିପୁଣ୍ଣାୟତନୱସେନ ୟୁତ୍ତା। ସଞ୍ଜାୟନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତି, ସା ପରିପୁଣ୍ଣାୟତନୱସେନ ୟୁତ୍ତା। ଓକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଓକ୍କନ୍ତି, ସା ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜୱସେନ ୟୁତ୍ତା। ତେ ହି ଅଣ୍ଡକୋସଞ୍ଚ ୱତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ଓକ୍କମନ୍ତି, ଓକ୍କମନ୍ତାପି ପୱିସନ୍ତା ୱିୟ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ସା ସଂସେଦଜଓପପାତିକୱସେନ ୟୁତ୍ତା। ତେ ହି ପାକଟା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଅୟଂ ତାୱ ସମ୍ମୁତିକଥା।

ଇଦାନି ପରମତ୍ଥକଥା ହୋତି। ଖନ୍ଧା ଏୱ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ପାତୁଭୱନ୍ତି, ନ ସତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଚ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ଏକୱୋକାରଭୱେ ଏକସ୍ସ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାତୁଭାୱୋତି ଉପ୍ପତ୍ତି। ଆୟତନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ର ତତ୍ର ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟତନୱସେନ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିଲାଭୋତି ସନ୍ତତିୟଂ ପାତୁଭାୱୋୟେୱ; ପାତୁଭୱନ୍ତାନେୱ ହି ତାନି ପଟିଲଦ୍ଧାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଜାତୀତି ଅୟଂ ଜାତି ନାମ କଥିୟତି। ସା ପନେସା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା, ନୀୟ୍ୟାତନରସା, ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଫଲୱସେନ ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା।

ଇଦାନି ‘ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା’ତି ...

ଇଦାନି ‘ଜାତିୟା ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’ତି ଅୟଞ୍ହି ଜାତି ସୟଂ ନ ଦୁକ୍ଖା, ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା। କତରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନାୟଂ ୱତ୍ଥୂତି? ୟଂ ତଂ ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୪୬ ଆଦୟୋ) ଭଗୱତାପି ଉପମାୱସେନ ପକାସିତଂ ଆପାୟିକଂଦୁକ୍ଖଂ, ୟଞ୍ଚ ସୁଗତିୟଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଏସା ୱତ୍ଥୁ। ତତ୍ରିଦଂ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ – ଅୟଞ୍ହି ସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ନ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରୀକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଅଥ ଖୋ ହେଟ୍ଠା ଆମାସୟସ୍ସ ଉପରି ପକ୍କାସୟସ୍ସ ଉଦରପଟଲପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକାନଂ ୱେମଜ୍ଝେ ପରମସମ୍ବାଧେ ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେ ନାନାକୁଣପଗନ୍ଧପରିଭାୱିତେ ଅସୁଚିପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପୱନୱିଚରିତେ ଅଧିମତ୍ତଜେଗୁଚ୍ଛେ କୁଚ୍ଛିପ୍ପଦେସେ ପୂତିମଚ୍ଛପୂତିକୁମ୍ମାସଚନ୍ଦନିକାଦୀସୁ କିମି ୱିୟ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦସ ମାସେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱେନ ଉସ୍ମନା ପୁଟପାକଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚମାନୋ ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ୱିୟ ସେଦିୟମାନୋ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିରହିତୋ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି। ଇଦଂ ତାୱ ‘ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ’ ଦୁକ୍ଖଂ।

ୟଂ ପନ ସୋ ମାତୁ ସହସା ଉପକ୍ଖଲନଗମନନିସୀଦନୌଟ୍ଠାନପରିୱତ୍ତନାଦୀସୁ ସୁରାଧୁତ୍ତହତ୍ଥଗତୋ ଏଳକୋ ୱିୟ ଅହିଗୁଣ୍ଠିକହତ୍ଥଗତୋ ସପ୍ପପୋତକୋ ୱିୟ ଚ ଆକଡ୍ଢନପରିକଡ୍ଢନଓଧୁନନନିଦ୍ଧୁନନାଦିନା ଉପକ୍କମେନ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୱତି, ୟଞ୍ଚ ମାତୁ ସୀତୁଦକପାନକାଲେ ସୀତନରକୂପପନ୍ନୋ ୱିୟ, ଉଣ୍ହୟାଗୁଭତ୍ତାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଅଙ୍ଗାରୱୁଟ୍ଠିସମ୍ପରିକିଣ୍ଣୋ ୱିୟ, ଲୋଣମ୍ବିଲାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଖାରାପଟିଚ୍ଛକାଦିକମ୍ମକାରଣପ୍ପତ୍ତୋ ୱିୟ ତିବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋତି – ଇଦଂ ‘ଗବ୍ଭପରିହରଣମୂଲକଂ’ ଦୁକ୍ଖଂ।

ୟଂ ପନସ୍ସ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭାୟ ମାତୁୟା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁହଜ୍ଜାଦୀହିପି ଅଦସ୍ସନାରହେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଛେଦନଫାଲନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ଇଦଂ ‘ଗବ୍ଭୱିପତ୍ତିମୂଲକଂ’ ଦୁକ୍ଖଂ। ୟଂ ୱିଜାୟମାନାୟ ମାତୁୟା କମ୍ମଜେହି ୱାତେହି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନରକପପାତଂ ୱିୟ ଅତିଭୟାନକଂ ୟୋନିମଗ୍ଗଂ ପଟିପାତିୟମାନସ୍ସ ପରମସମ୍ବାଧେନ ୟୋନିମୁଖେନ ତାଳଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ୱିୟ ନିକ୍କଡ୍ଢିୟମାନସ୍ସ ମହାନାଗସ୍ସ ନରକସତ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ଚ ସଙ୍ଘାଟପବ୍ବତେହି ୱିଚୁଣ୍ଣିୟମାନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ଇଦଂ ‘ୱିଜାୟନମୂଲକଂ’ ଦୁକ୍ଖଂ। ୟଂ ପନ ଜାତସ୍ସ ତରୁଣୱଣସଦିସସ୍ସ ସୁକୁମାରସରୀରସ୍ସ ହତ୍ଥଗ୍ଗହଣନ୍ହାପନଧୋୱନଚୋଳପରିମଜ୍ଜନାଦିକାଲେ ସୂଚିମୁଖଖୁରଧାରୱିଜ୍ଝନଫାଲନସଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ଇଦଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ‘ବହି

ନିକ୍ଖମନମୂଲକଂ' ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତିୟଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ୱଧନ୍ତସ୍ସ, ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ ଆତାପନପରିତାପନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ, କୋଧୱସେନ ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି – ଇଦଂ 'ଅତ୍ତୂପକ୍କମମୂଲକଂ' ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ପରତୋ ୱଧବନ୍ଧନାଦୀନି ଅନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ଇଦଂ 'ପରୂପକ୍କମମୂଲକଂ' ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଇତି ଇମସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅୟଂ ଜାତି ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୋତୀତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଜାୟେଥ ନୋ ଚେ ନରକେସୁ ସତ୍ତୋ,

ତତ୍ଥଗ୍ଗିଦାହାଦିକମପ୍ପସୟ୍ହଂ;

ଲଭେଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନୁ କୁହିଂ ପତିଟ୍ଠଂ,

ଇଚ୍ଚାହ ଦୁକ୍ଖାତି ମୁନୀଧ ଜାତିଂ।

ଦୁକ୍ଖଂ ତିରଚ୍ଛେସୁ କସାପତୋଦ-

ଦଣ୍ଡାଭିଘାତାଦିଭୱଂ ଅନେକଂ;

ଯଂ ତଂ କଥଂ ତତ୍ଥ ଭୱେୟ୍ୟ ଜାତିଂ,

ୱିନା ତହିଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା।

ପେତେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ଖୁପ୍ପିପାସା-

ୱାତାତପାଦିପ୍ପଭୱଂ ୱିଚିତ୍ତଂ;

ଯସ୍ମା ଅଜାତସ୍ସ ନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି,

ତସ୍ମାପି ଦୁକ୍ଖଂ ମୁନି ଜାତିମାହ।

ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେ ଚ ଅସୟ୍ହସୀତେ,

ଲୋକନ୍ତରେ ଯଂ ଅସୁରେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ;

ନ ତଂ ଭୱେ ତତ୍ଥ ନ ଚସ୍ସ ଜାତି,

ଯତୋ ଅୟଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା।

ଯଞ୍ଚାପି ଗୂଥନରକେ ୱିୟ ମାତୁଗବ୍ଭେ,

ସତ୍ତୋ ୱସଂ ଚିରମତୋ ବହି ନିକ୍ଖମନଞ୍ଚ;

ପପ୍ପୋତି ଦୁକ୍ଖମତିଘୋରମିଦମ୍ପି ନତ୍ଥି,

ଜାତିଂ ୱିନା ଇତିପି ଜାତିରୟଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖା।

କିଂ ଭାସିତେନ ବହୁନା ନନୁ ଯଂ କୁହିଞ୍ଚି,

ଅଜ୍ଝାଧ କିଞ୍ଚିଦପି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ କଦାଚି;

ନେଓହି ଜାତିୱିରହେ ଯଦତୋ ମହେସୀ,

ଦୁକ୍ଖାତି ସବ୍ବପଠମଂ ଇମମାହ ଜାତିନ୍ତି।

ଜରାନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୨।ଜରାନିଦ୍ଦେସେ ଜରାତି ସଭାୱପଚ୍ଚଉଂ। ଜୀରଣତାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦଯୋ ତଯୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସା। ଅଯଞ୍ହି ଜରାତି ଇମିନା ପଦେନ ସଭାୱତୋ ଦୀପିତା, ତେନସ୍ସା ଇଦଂ ସଭାୱପଚ୍ଚଉଂ। ଜୀରଣତାତି ଇମିନା ଆକାରତୋ , ତେନସ୍ସାଯଂ ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କାଲାତିକ୍କମେ ଦନ୍ତନଖାନଂ ଖଣ୍ଡିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ପାଲିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କେସଲୋମାନଂ ପଲିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ୱଲିତ୍ତଚତାତି ଇମିନା ମଂସଂ ମିଲାପେତ୍ୱା ତଚେ ୱଲିଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ ଦୀପିତା। ତେନସ୍ସା ଇମେ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଆଦଯୋ ତଯୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ତେହି ଇମେସଂ ୱିକାରାନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ପାକଟୀଭୂତାତି ପାକଟଜରା ଦସ୍ସିତା। ଯଥେୱ ହି ଉଦକସ୍ସ ୱା ୱାତସ୍ସ ୱା ଅଗ୍ଗିନୋ ୱା ତିଣରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସଂସଗ୍ଗପଲିଭଗ୍ଗତାଯ ୱା ଝାମତାଯ ୱା ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ନ ଚ ସୋ ଗତମଗ୍ଗୋ ତାନେୱ ଉଦକାଦୀନି, ଏୱମେୱ ଜରାଯ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ, ଚକ୍ଖୁଂ ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱାପି ଗଯ୍ହତି। ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରା; ନ ହି ଜରା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋତି।

ଆଯୁନୋସଂହାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକୋତି ଇମେହି ପନ ପଦେହି କାଲାତିକ୍କମେଯେୱ ଅଭିବ୍ୟତ୍ତାଯ ଆଯୁକ୍ଖଯଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକସଙ୍ଖାତାଯ ପକତିଯା ଦୀପିତା। ତେନସ୍ସିମେ ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆଯୁ ହାଯତି ତସ୍ମା ଜରା ''ଆଯୁନୋ ସଂହାନୀ''ତି ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଦହରକାଲେ ସୁପ୍ପସନ୍ନାନି ସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ସୁଖେନେୱ ଗଣ୍ହନସମତ୍ଥାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ପରିପକ୍କାନି ଆଲୁଳିତାନି ଅୱିସଦାନି ଓଳାରିକମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକୋ''ତି ଫଲୂପଚାରେନେୱ ୱୁତ୍ତା।

ସା ପନେସା ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସବ୍ବାପି ଜରା ପାକଟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱଦସ୍ସନତୋ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଜରା 'ପାକଟଜରା' ନାମ। ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ପନ ଜରା ତାଦିସସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ 'ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଜରା' ନାମ। ତତ୍ଥ ଯ୍ୱାଯଂ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ତାଦିସାନଂ ଦନ୍ତାଦୀନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ୱଣ୍ଣୋଯେୱ। ତଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଇମେ ଦନ୍ତା ଜରାଯ ପହଟା''ତି ଜରଂ ଜାନାତି, ଉଦକଟ୍ଠାନେ ବଦ୍ଧାନି ଗୋସିଙ୍ଗାଦୀନି ଓଲୋକେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଉଦକସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଜାନନଂ ୱିଯ। ପୁନ ଅୱୀଚି ସୱୀଚୀତି ଏୱମ୍ପି ଅଯଂ ଜରା ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ମଣିକନକରଜତପୱାଳଅଚନ୍ଦସୂରିଯାଦୀନଂ ମନ୍ଦଦସକାଦୀସୁ ପାଣୀନଂ ୱିଯ ଚ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ଅପାଣୀନଂ ୱିଯ ଚ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଜରା 'ଅୱୀଚିଜରା' ନାମ, ନିରନ୍ତରଜରାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଜରା 'ସୱୀଚିଜରା' ନାମ।

ତତ୍ଥ ସୱୀଚିଜରା ଉପାଦିନ୍ନାନୁପାଦିନ୍ନକୱସେନ ଏୱଂ ଦୀପେତବ୍ବା – ଦହରକୁମାରକାନଞ୍ହି ପଠମମେୱ ଖୀରଦନ୍ତା ନାମ ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ତେ ଥିରା। ତେସୁ ପନ ପତିତେସୁ ପୁନ ଦନ୍ତା ଉଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେ ପଠମମେୱ ସେତା ହୋନ୍ତି, ଜରାୱାତେନ ପନ ପହଟକାଲେ କାଳକା ହୋନ୍ତି। କେସା ପନ ପଠମମେୱ ତମ୍ବାପି ହୋନ୍ତି କାଳକାପି ସେତାପି। ଛୱି ପନ ସଲୋହିତିକା ହୋତି। ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ଓଦାତାନଂ ଓଦାତଭାୱୋ, କାଳକାନଂ କାଳକଭାୱୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଜରାୱାତେନ ପନ ପହଟକାଲେ ୱଳିଂ ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ବମ୍ପି ସସ୍ସଂ ୱପିତକାଲେ ସେତଂ ହୋତି, ପଚ୍ଛା ନୀଲଂ, ଜରାୱାତେନ ପନ ପହଟକାଲେ ପଣ୍ଡୁକଂ ହୋତି। ଅମ୍ବଙ୍କୁରେନାପି ଦୀପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଜରାତି ଅଯଂ ଜରା ନାମ କଥିଯତି। ସା ପନେସା ଖନ୍ଧପରିପାକଲକ୍ଖଣା, ମରଣୂପନଯନରସା, ଯୋବ୍ବନୱିନାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

'ଜରାଯ ଦୁକ୍ଖତ୍ତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯମ୍ପି ସଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା। କତରସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ? କାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚେୱ ଦୋମନସ୍ସଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ। ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ହି ଅତ୍ତଭାୱୋ ଜରସକଟଂ ୱିଯ ଦୁବ୍ବଲୋ ହୋତି, ଠାତୁଂ ୱା ଗନ୍ତୁଂ ୱା ନିସୀଦିତୁଂ ୱା ୱାଯମନ୍ତସ୍ସ ବଲୱଂ କାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ପୁତ୍ତଦାରେ ଯଥାପୁରେ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତେ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚ –

ଅଙ୍ଗାନଂ ସିଥିଲଭାୱା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିକାରତୋ;

ଯୋବ୍ବନସ୍ସ ୱିନାସେନ, ବଲସ୍ସ ଉପଘାତତୋ।

ୱିପ୍ପୱାସା ସତାଦୀନଂ, ପୁତ୍ତଦାରେହି ଅତ୍ତନୋ;

ଅପସାଦନୀଯତୋ ଚେୱ, ଭୀଯ୍ୟୋ ବାଲତ୍ତପତ୍ତିଯା।

ପପ୍ପୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ଯଂ ମଚ୍ଚୋ, କାଯିକଂ ମାନସଂ ତଥା;

ସବ୍ବମେତଂ ଜରାହେତୁ, ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଜରା ଦୁଖାତି।

ମରଣନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୩।ମରଣନିଦ୍ଦେସେ ଚୱନକୱସେନ ଚୁତି; ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଚୁତିଯା ସାମଞ୍ଞୱଚନମେତଂ। ଚୱନତାତି ଭାୱୱଚନେନ ଲକ୍ଖଣନିଦସ୍ସନଂ। ଭେଦୋତି ଚୁତିଖନ୍ଧାନଂ ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିପରିଦୀପନଂ । ଅନ୍ତରଧାନନ୍ତି ଘଟସ୍ସ ୱିଯ ଭିନ୍ନସ୍ସ ଭିନ୍ନାନଂ ଚୁତିଖନ୍ଧାନଂ ଯେନ କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଠାନାଭାୱପରିଦୀପନଂ। ମଚ୍ଚୁ ମରଣନ୍ତି ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତଂ ମରଣଂ। କାଲୋ ନାମ ଅନ୍ତକୋ, ତସ୍ସ କିରିଯା କାଲକିରିଯା। ଏତ୍ତାୱତା ସମ୍ମୁତିଯା ମରଣଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି।

ଇଦାନି ପରମତ୍ଥେନ ଦୀପେତୁଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋତିଆଦିମାହ। ପରମତ୍ଥେନ ହି ଖନ୍ଧାଯେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସତ୍ତୋ ନାମ କୋଚି ମରତି। ଖନ୍ଧେସୁ ପନ ଭିଜ୍ଜମାନେସୁ ସତ୍ତୋ ମରତି ଭିନ୍ନେସୁ ମତୋତି ୱୋହାରୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ଏକୱୋକାରୱସେନ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ; ଚତୁୱୋକାରୱସେନ ୱା ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ସେସଦ୍ୱଯୱସେନ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଭୱଦ୍ୱଯେପି ରୂପକାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ କଳେୱରସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ଯସ୍ମା ୱା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ଖନ୍ଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତେୱ, ନ କିଞ୍ଚି ନିକ୍ଖିପତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ। ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପକରଣତୋ ମରଣଂ ''କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସେୱ ମରଣଂ ନାମ ହୋତି, ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସ ମରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। 'ସସ୍ସଂ ମତଂ, ରୁକ୍ଖୋ ମତୋ'ତି ଇଦଂ ପନ ୱୋହାରମତ୍ତମେୱ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଏୱରୂପାନି ୱଚନାନି ସସ୍ସାଦୀନଂ ଖଯୱଯଭାୱମେୱ ଦୀପେନ୍ତି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମରଣନ୍ତି ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ମରଣଂ ନାମ କଥିଯତି।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଖଣିକମରଣଂ, ସମ୍ମୁତିମରଣଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ 'ଖଣିକମରଣଂ' ନାମ ପୱତ୍ତେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଭେଦୋ। 'ତିସ୍ସୋ ମତୋ, ଫୁସ୍ସୋ ମତୋ'ତି ଇଦଂ 'ସମ୍ମୁତିମରଣଂ' ନାମ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା କାଲକିରିଯା 'ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣଂ' ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଜାତିକ୍ଖଯମରଣଂ, ଉପକ୍କମମରଣଂ, ସରସମରଣଂ, ଆଯୁକ୍ଖଯମରଣଂ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯମରଣନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଯିଦଂ ଚୁତିଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଯୋଗରସଂ, ୱିପ୍ପୱାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

'ମରଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଇଦମ୍ପି ସଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମରଣନ୍ତିକାପି ହି ସାରୀରିକା ୱେଦନା, ପଟିୱାତେ ଗହିତା ଆଦିତ୍ତତିଣୁକ୍କା ୱିଯ, ସରୀରଂ ନିଦହନ୍ତି। ନରକନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଉପଟ୍ଠାନକାଲେ ବଲୱଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପି ଚ –

ପାପସ୍ସ ପାପକମ୍ମାଦି, ନିମିତ୍ତମନୁପସ୍ସତୋ;

ଭଦ୍ଦସ୍ସାପସହନ୍ତସ୍ସ, ୱିଯୋଗଂ ପିଯୱତ୍ଥୁକଂ।

ମୀଯମାନସ୍ସ ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ମାନସଂ ଅୱିସେସତୋ;

ସଙ୍କେସଞ୍ଚାପି ଯଂ ସନ୍ଧି-ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନାଦିକଂ।

ୱିତୁଜ୍ଜମାନମମ୍ମାନଂ, ହୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ସରୀରଜଂ;

ଅସୟ୍ହମପ୍ପଟିକାରଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସେତସ୍ସିଦଂ ଯତୋ;

ମରଣଂ ୱତ୍ଥୁ ତେନେତଂ, ଦୁକ୍ଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତନ୍ତି।

ଅପିଚ ଇମାନି ଜାତିଜରାମରଣାନି ନାମ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ୱଧକପଚ୍ଚାମିତ୍ତା ୱିଯ ଓତାରଂ ଗୱେସନ୍ତାନି ୱିଚରନ୍ତି। ଯଥା ହି ପୁରିସସ୍ସ ତୀସୁ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେସୁ ଓତାରାପେକ୍ଖେସୁ ୱିଚରନ୍ତେସୁ ଏକୋ ୱଦେଯ୍ଯ – ''ଅହଂ ଅସୁକଅରଞ୍ଞସ୍ସ ନାମ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା ଏତଂ ଆଦାଯ ତତ୍ଥ ଗମିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ମଯ୍ହଂ ଦୁକ୍କରଂ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଦୁତିଯୋ ୱଦେଯ୍ଯ ''ଅହଂ ତୱ ଏତଂ ଗହେତ୍ୱା ଗତକାଲେ ପୋଥେତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲଂ କରିସ୍ସାମି, ଏତ୍ଥ ମଯ୍ହଂ ଦୁକ୍କରଂ ନତ୍ଥୀ''ତି। ତତିଯୋ ୱଦେଯ୍ଯ – ''ତଯା ଏତସ୍ମିଂ ପୋଥେତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲେ କତେ ତିଣ୍ହେନ ଅସିନା ସୀସଚ୍ଛେଦନଂ ନାମ ମଯ୍ହଂ ଭାରୋ ହୋତୂ''ତି। ତେ ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ତଥା କରେଯ୍ୟୁଂ।

ତତ୍ଥ ପଠମପଚ୍ଚାମିତ୍ତସ୍ସ ଅରଞ୍ଞସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା ତଂ ଆଦାଯ ତତ୍ଥ ଗତକାଲୋ ୱିଯ ସୁହଜ୍ଜଞାତିମଣ୍ଡଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିବ୍ବତ୍ତାପନଂ ନାମ ଜାତିଯା କିଚ୍ଚଂ। ଦୁତିଯସ୍ସ ପୋଥେତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲକରଣଂ ୱିଯ ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ନିପତିତ୍ୱା ପରାଧୀନମଞ୍ଚପରାଯଣଭାୱକରଣଂ ଜରାଯ କିଚ୍ଚଂ। ତତିଯସ୍ସ ତିଣ୍ହେନ ଅସିନା ସୀସଚ୍ଛେଦନଂ ୱିଯ ଜୀୱିତକ୍ଖଯପାପନଂ ମରଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଜାତିଦୁକ୍ଖଂ ସାଦୀନୱମହାକନ୍ତାରପ୍ପୱେସୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜରାଦୁକ୍ଖଂ ତତ୍ଥ ଅନ୍ନପାନରହିତସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲ୍ୟଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମରଣଦୁକ୍ଖଂ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଇରିଯାପଥପୱତ୍ତନେ ୱିହତପରକ୍କମସ୍ସ ୱାଳଆଦୀହି ଅନଯବ୍ୟସନାପାଦନଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି।

ସୋକନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୪।ସୋକନିଦ୍ଦେସେ ବ୍ୟସତୀତି ବ୍ୟସନଂ; ହିତସୁଖଂ ଖିପତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାତୀନଂ ବ୍ୟସନଂ ଞାତିବ୍ୟସନଂ; ଚୋରରୋଗଭଯାଦୀହି ଞାତିକ୍ଖଯୋ ଞାତିୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଞାତିବ୍ୟସନେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ଅଭିଭୂତସ୍ସ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଭୋଗାନଂ ବ୍ୟସନଂ ଭୋଗବ୍ୟସନଂ; ରାଜଚୋରାଦିୱସେନ ଭୋଗକ୍ଖଯୋ ଭୋଗୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରୋଗୋଯେୱ ବ୍ୟସନଂ ରୋଗବ୍ୟସନଂ; ରୋଗୋ ହି ଆରୋଗ୍ୟଂ ବ୍ୟସତି ୱିନାସେତୀତି ବ୍ୟସନଂ। ସୀଲସ୍ସ ବ୍ୟସନଂ ସୀଲବ୍ୟସନଂ; ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନାସଯମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ବ୍ୟସନଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ଅନିପ୍ଫନ୍ନାନି, ପଚ୍ଛିମାନି ତୀଣି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତାନି। ପୁରିମାନି ଚ ତୀଣି ନେୱ କୁସଲାନି ନ ଅକୁସଲାନି। ସୀଲଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଦ୍ୱଯଂ ଅକୁସଲଂ।

ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନାତି ଗହିତେସୁ ୱା ଯେନ କେନଚି ଅଗ୍ଗହିତେସୁ ୱା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚବ୍ୟସନାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି। ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ସମନୁବନ୍ଧସ୍ସ ଅପରିମୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ। ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନାତି ଯେନ କେନଚି ସୋକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁନା। ସୋକୋତି ସୋଚନକୱସେନ ସୋକୋ; ଇଦଂ ତେହି କାରଣେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୋକସ୍ସ ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ସୋଚନାତି ସୋଚନାକାରୋ। ସୋଚିତତ୍ତନ୍ତି ସୋଚିତଭାୱୋ। ଅନ୍ତୋସୋକୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସୋକୋ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ସୋ ହି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସୁକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ପରିସୁକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ''ଅନ୍ତୋସୋକୋ ଅନ୍ତୋପରିସୋକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଚେତସୋ ପରିଜ୍ଝାଯନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଝାଯନାକାରୋ। ସୋକୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ ଝାପେତି ପରିଦହତି, ''ଚିତ୍ତଂ ମେ ଝାମଂ, ନ ମେ କିଞ୍ଚି ପଟିଭାତୀ''ତି ୱଦାପେତି। ଦୁକ୍ଖିତୋ ମନୋ ଦୁମ୍ମନୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ସୋକୋୱ ସଲ୍ଲନ୍ତି ସୋକସଲ୍ଲଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋକୋତି ଅଯଂ ସୋକୋ ନାମ କଥିଯତି। ସୋ ପନାଯଂ କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋମନସ୍ସୱେଦନାୱ ହୋତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୋ, ଚେତସୋ ପରିନିଜ୍ଝାଯନରସୋ, ଅନୁସୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

'ସୋକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯଂ ସଭାୱଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଚେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। କତରଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି? କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚେୱ ଜୱନକ୍ଖଣେ ଚ ଦୋମନସ୍ସଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ସୋକୱେଗେନ ହି ହଦଯେ ମହାଗଣ୍ଡୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପରିପଚ୍ଚିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି, ମୁଖତୋ ୱା କାଳଅଲୋହିତଂ

ନିକ୍ଖମତି, ବଲୱଂ କାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ''ଏତ୍ତକା ମେ ଞାତଯୋ ଖଯଂ ଗତା, ଏତ୍ତକା ମେ ଭୋଗା''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଚ ବଲୱଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନପେସ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ –

ସତ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ସୋକୋ, ସଲ୍ଲଂ ୱିଯ ୱିତୁଜ୍ଜତି;

ଅଗ୍ଗିତତ୍ତୋୱ ନାରାଚୋ, ଭୁସଞ୍ଚ ଡହତେ ପୁନ।

ସମାୱହତି ଚ ବ୍ଯାଧି-ଜରାମରଣଭେଦନଂ;

ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ୱିୱିଧଂ ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ପରିଦେୱନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୫।ପରିଦେୱନିଦ୍ଦେସେ 'ମଯ୍ହଂ ଧୀତା, ମଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତୋ'ତି ଏୱଂ ଆଦିସ୍ସ ଆଦିସ୍ସ ଦେୱନ୍ତି ରୋଦନ୍ତି ଏତେନାତି ଆଦେୱୋ। ତଂ ତଂ ୱଣ୍ଣଂ ପରିକିତ୍ତେତ୍ୱା ପରିକିତ୍ତେତ୍ୱା ଦେୱନ୍ତି ଏତେନାତି ପରିଦେୱୋ। ତତୋ ପରାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ପୁରିମଦ୍ୱଯସ୍ସେୱ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ୱାଚାତି ୱଚନଂ। ପଲାପୋତି ତୁଚ୍ଛଂ ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ। ଉପଡ୍ଢଭଣିତଅଞ୍ଞଭଣିତାଦିୱସେନ ୱିରୂପୋ ପଲାପୋ ୱିପ୍ପଲାପୋ। ଲାଲପ୍ପୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲପନଂ। ଲାଲପ୍ପନାକାରୋ ଲାଲପ୍ପନା। ଲାଲପ୍ପିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲାଲପ୍ପିତତ୍ତଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରିଦେୱୋତି ଅଯଂ ପରିଦେୱୋ ନାମ କଥିଯତି। ସୋ ଲାଲପ୍ପନଲକ୍ଖଣୋ, ଗୁଣଦୋସପରିକିତ୍ତନରସୋ, ସମ୍ଭମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

'ପରିଦେୱସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯମ୍ପି ସଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖୋ, କାଯଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସଦୁକ୍ଖାନଂ ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପରିଦେୱନ୍ତୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧଂ ମୁଟ୍ଠୀହି ପୋଥେତି, ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ଉରଂ ପହରତି ପିଂସତି, ସୀସେନ ଭିତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଜ୍ଝତି। ତେନସ୍ସ ବଲୱଂ କାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। 'ଏତ୍ତକା ମେ ଞାତଯୋ ଖଯଂ ୱଯଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗତା'ତିଆଦୀନି ଚିନ୍ତେତି। ତେନସ୍ସ ବଲୱଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ –

ଯଂ ସୋକସଲ୍ଲୱିହତୋ ପରିଦେୱମାନୋ,

କଣ୍ଠୋଟ୍ଠତାଲୁତଲସୋସଜମପ୍ପସଯ୍ହଂ;

ଭିଯ୍ୟୋଧିମତ୍ତମଧିଗଚ୍ଛତିଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ,

ଦୁକ୍ଖୋତି ତେନ ଭଗୱା ପରିଦେୱମାହାତି।

ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୬-୭।ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସନିଦ୍ଦେସା ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱଣ୍ଣିତତ୍ତା ପାକଟା ଏୱ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନ ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନେୱ।

'ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ସଯଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥପାଦାନଞ୍ହି କଣ୍ଣନାସିକାନଞ୍ଚ ଛେଦନଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତସ୍ସ , ଅନାଥସାଲାଯଂ ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠକପାଲଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନସ୍ସ, ୱଣମୁଖେହି ପୁଳୱକେସୁ ନିକ୍ଖମନ୍ତେସୁ ବଲୱଂ କାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ନାନାରଙ୍ଗରତ୍ତୱତ୍ଥମନୁଞ୍ଞାଲଙ୍କାରଂ ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳଅନ୍ତଂ ମହାଜନଂ ଦିସ୍ୱା ବଲୱଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ତାୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ –

ପୀଳେତି କାଯିକମିଦଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ମାନସଂ ଭିଯ୍ୟୋ;

ଜନଯତି ଯସ୍ମା ତସ୍ମା, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଚେତୋଦୁକ୍ଖସମପ୍ପିତା ପନ କେସେ ପକିରିଯ ଉରାନି ପତିପିସେନ୍ତି, ଆୱଞ୍ଛନ୍ତି, ୱିୱଞ୍ଛନ୍ତି, ଛିନ୍ନପପାତଂ ପପତନ୍ତି, ସତ୍ଥଂ ଆହରନ୍ତି, ୱିସଂ ଖାଦନ୍ତି, ରଜ୍ଜୁଯା ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତି, ଅଗ୍ଗିଂ ପୱିସନ୍ତି । ତଂ ତଂ ୱିପରୀତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ତଥା ତଥା ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ପରିଡଯ୍ହମାନଚିତ୍ତା ଚିନ୍ତେନ୍ତି। ଏୱଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ –

ପୀଳେତି ଯତୋ ଚିତ୍ତଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ପୀଳନଂ ସମାୱହତି;

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସମ୍ପି, ଦୋମନସ୍ସଂ ତତୋ ଅହୂତି।

ଉପାଯାସନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୮।ଉପାଯାସନିଦ୍ଦେସେ ଆଯାସନଟ୍ଠେନ ଆଯାସୋ; ସଂସୀଦନୱିସୀଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତକିଲମଥସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ବଲୱଂ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ। ଆଯାସିତଭାୱୋ ଆଯାସିତତ୍ତଂ। ଉପାଯାସିତଭାୱୋ ଉପାଯାସିତତ୍ତଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପାଯାସୋତି ଅଯଂ ଉପାଯାସୋ ନାମ କଥିଯତି। ସୋ ପନେସ ବ୍ଯାସତ୍ତିଲକ୍ଖଣୋ, ନିତ୍ଥୁନନରସୋ, ୱିସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

'ଉପାଯାସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯମ୍ପି ସଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖୋ, ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। କୁପିତେନ ହି ରଞ୍ଞା ଇସ୍ସରିଯଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହତପୁତ୍ତଭାତିକାନଂ ଆଣତ୍ତୱଧାନଂ ଭଯେନ ଅଟୱିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିଲୀନାନଂ ମହାୱିସାଦପ୍ପତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠାନେନ ଦୁକ୍ଖସେଯ୍ଯାଯ ଦୁକ୍ଖନିସଜ୍ଜାଯ ବଲୱଂ କାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। 'ଏତ୍ତକା ନୋ ଞାତକା, ଏତ୍ତକା ଭୋଗା ନଟ୍ଠା'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ବଲୱଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଅପିଚ –

ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଦହନା, କାଯସ୍ସ ୱିସାଦନା ଚ ଅଧିମତ୍ତଂ;

ଯଂ ଦୁକ୍ଖମୁପାଯାସୋ, ଜନେତି ଦୁକ୍ଖୋ ତତୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ମନ୍ଦଗ୍ଗିନା ଅନ୍ତୋଭାଜନେଯେୱ ତେଲାଦୀନଂ ପାକୋ ୱିଯ ସୋକୋ। ତିକ୍ଖଗ୍ଗିନା ପଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଭାଜନତୋ ବହିନିକ୍ଖମନଂ ୱିଯ ପରିଦେୱୋ। ବହିନିକ୍ଖନ୍ତାୱସେସସ୍ସ ନିକ୍ଖମିତୁମ୍ପି ଅପ୍ପହୋନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଭାଜନେଯେୱ ଯାୱ ପରିକ୍ଖଯା ପାକୋ ୱିଯ ଉପାଯାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗନିଦ୍ଦେସୋ

୧୯୯।ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ସାତି ଯେ ଅସ୍ସ। ଅନିଟ୍ଠାତି ଅପରିଯେସିତା। ପରିଯେସିତା ୱା ହୋନ୍ତୁ ଅପରିଯେସିତା ୱା, ନାମମେୱେତଂ ଅମନାପାରମ୍ମଣାନଂ। ମନସ୍ମିଂ ନ କମନ୍ତି, ନ ପୱିସନ୍ତୀତି ଅକନ୍ତା। ମନସ୍ମିଂ ନ ଅପ୍ପିଯନ୍ତି, ନ ୱା ମନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ଅମନାପା। ରୂପାତିଆଦି ତେସଂ ସଭାୱନିଦସ୍ସନଂ। ଅନତ୍ଥଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅନତ୍ଥକାମା। ଅହିତଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅହିତକାମା। ଅଫାସୁକଂ ଦୁକ୍ଖୱିହାରଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଫାସୁକକାମା। ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମଂ ନିବ୍ଭଯଂ ୱିୱଟ୍ଟଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ସଭଯଂ ୱଟ୍ଟମେୱ ନେସଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆଯୋଗକ୍ଖେମକାମା।

ଅପିଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅକାମନତୋ ତେସଂଯେୱ ହାନିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ଚ କାମନତୋ ଅନତ୍ଥକାମା। ସଦ୍ଧାଦୀନଂଯେୱ ଉପାଯଭୂତସ୍ସ ହିତସ୍ସ ଅକାମନତୋ ସଦ୍ଧାହାନିଆଦୀନଂ ଉପାଯଭୂତସ୍ସ ଅହିତସ୍ସ ଚ କାମନତୋ ଅହିତକାମା। ଫାସୁକୱିହାରସ୍ସ ଅକାମନତୋ ଅଫାସୁକୱିହାରସ୍ସ ଚ କାମନତୋ ଅଫାସୁକକାମା। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ନିବ୍ଭଯସ୍ସ ଅକାମନତୋ ଭଯସ୍ସ ଚ କାମନତୋ ଅଯୋଗକ୍ଖେମକାମାତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସଙ୍ଗତୀତି ଗନ୍ତ୍ୱା ସଂଯୋଗୋ। ସମାଗମୋତି ଆଗତେହି ସଂଯୋଗୋ। ସମୋଧାନନ୍ତି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସହଭାୱୋ। ମିସ୍ସୀଭାୱୋତି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନଂ ସହକରଣଂ। ଅଯଂ ସତ୍ତୱସେନ ଯୋଜନା। ସଙ୍ଖାରୱସେନ ପନ ଯଂ ଲବ୍ଭତି ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୋଗୋ ନାମ କଥିଯତି। ସୋ ଅନିଟ୍ଠସମୋଧାନଲକ୍ଖଣୋ, ଚିତ୍ତୱିଘାତକରଣରସୋ, ଅନତ୍ଥଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କେୱଲଂ ଅପ୍ପିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅନିଟ୍ଠାନି ହି ୱତ୍ଥୂନି ସମୋଧାନଗତାନି ୱିଜ୍ଝନଛେଦନଫାଲନାଦୀହି କାଯିକମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଉବ୍ବେଗଜନନତୋ ମାନସମ୍ପି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଦିସ୍ୱାଓ ଅପ୍ପିଯେ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଠମଂ ହୋତି ଚେତସି;

ତଦୁପକ୍କମସମ୍ଭୂତ-ମଥ କାଯେ ଯତୋ ଇଧ।

ତତୋ ଦୁକ୍ଖଦ୍ୱଯସ୍ସାପି, ୱତ୍ଥୁତୋ ସୋ ମହେସିନା;

ଦୁକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ଅପ୍ପିଯେହି ସମାଗମୋତି।

ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗନିଦ୍ଦେସୋ

୨୦୦।ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମାତା ୱାତିଆଦି ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥକାମେ ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମମାଯତୀତି ମାତା। ପିଯାଯତୀତି ପିତା। ଭଜତୀତି ଭାତା। ତଥା ଭଗିନୀ। ମେତ୍ତାଯନ୍ତୀତି ମିତ୍ତା, ମିନନ୍ତୀତି ୱା ମିତ୍ତା; ସବ୍ବଗୁଯ୍ହେସୁ ଅନ୍ତୋ ପକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ସହଭାୱଟ୍ଠେନ ଅମା ହୋନ୍ତୀତି ଅମଚ୍ଚା। ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୋତି ଏୱଂ ଜାନନ୍ତି ଞାଯନ୍ତୀତି ୱା ଞାତୀ। ଲୋହିତେନ ସମ୍ବନ୍ଧାତି ସାଲୋହିତା। ଏୱମେତାନି ପଦାନି ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପିଯେହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ ନାମ କଥିଯତି। ସୋ ଇଟ୍ଠୱତ୍ଥୁୱିଯୋଗଲକ୍ଖଣୋ, ସୋକୁପ୍ପାଦନରସୋ, ବ୍ୟସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କେୱଲଂ ପିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଟ୍ଠାନି ହି ୱତ୍ଥୂନି ୱିଯୁଜ୍ଜମାନାନି ସରୀରସ୍ସ ସୋସନମିଲାପନାଦିଭାୱେନ କାଯିକମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, 'ଯମ୍ପି ନୋ ଅହୋସି, ତମ୍ପି ନୋ ନତ୍ଥୀ'ତି ଅନୁସୋଚାପନତୋ ମାନସମ୍ପି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ଞାତିଧନାଦିୱିଯୋଗା, ସୋକସରସମପ୍ପିତା ୱିତୁଜ୍ଜନ୍ତି;

ବାଲା ଯତୋ ତତୋ ଯଂ, ଦୁକ୍ଖୋତି ମତୋ ପିଯୱିଯୋଗୋତି।

ଇଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ

୨୦୧।ଇଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିଧମ୍ମାନନ୍ତି ଜାତିସଭାୱାନଂ ଜାତିପକତିକାନଂ। ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅହୋ ୱତାତି ପତ୍ଥନା। ନଖୋ ପନେତଂ ଇଚ୍ଛାଯ ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଯଂ ଏତଂ ''ଅହୋ ୱତ ମଯଂ ନ ଜାତିଧମ୍ମା ଅସ୍ସାମ, ନ ଚ ୱତ ନୋ ଜାତି ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା''ତି ଏୱଂ ପହୀନସମୁଦଯେସୁ ସାଧୂସୁ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅଜାତିଧମ୍ମତ୍ତଂ, ପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଜାତିଯା ଅନାଗମନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସାପି ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ୱିନା ଅପତ୍ତବ୍ବତୋ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଚ ଭାୱନାଯ ପତ୍ତବ୍ବତୋ ନ ଇଚ୍ଛାଯ ପତ୍ତବ୍ବଂ ନାମ ହୋତି। ଇଦମ୍ପୀତି ଏତମ୍ପି; ଉପରି ସେସାନି ଉପାଦାଯ ପିକାରୋ। ଯମ୍ପିଚ୍ଛନ୍ତି ଯେନପି ଧମ୍ମେନ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ଲଭତି, ତଂ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଇଚ୍ଛନଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜରାଧମ୍ମାନନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂସୁ ଇଚ୍ଛାୱ ''ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତି ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସା ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଇଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା, ତପ୍ପରିଯେସନରସା, ତେସଂ ଅପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପନ ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ରାଜା ଭୱିସ୍ସତୀତି ସମ୍ଭାୱିତୋ ହୋତି। ସୋ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନଗଣେନ ପରିୱାରିତୋ ପବ୍ବତୱିସମଂ ୱା ୱନଗହନଂ ୱା ପୱିସତି। ଅଥ ରାଜା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ବଲକାଯଂ ପେସେତି। ସୋ ରାଜପୁରିସେହି ନିହତପରିୱାରୋ ସଯମ୍ପି ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରୋ ପଲାଯମାନୋ ରୁକ୍ଖନ୍ତରଂ ୱା ପାସାଣନ୍ତରଂ ୱା ପୱିସତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହତି, ତିବ୍ବନ୍ଧକାରା କାଳଅୱଦ୍ଦଲିକା ହୋତି। ଅଥ ନଂ ସମନ୍ତତୋ କାଳଅକିପିଲ୍ଲିକାଦଯୋ ପାଣା ପରିୱାରେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେନସ୍ସ ବଲୱକାଯଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। 'ମଂ ଏକଂ ନିସ୍ସାଯ ଏତ୍ତକା ଞାତୀ ଚ ଭୋଗା ଚ ୱିନଟ୍ଠା'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ବଲୱଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଅଯଂ ଇଚ୍ଛା ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚ –

ତଂ ତଂ ପତ୍ଥଯମାନାନଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଲାଭତୋ;

ଯଂ ୱିଘାତମଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସତ୍ତାନଂ ଇଧ ଜାଯତି।

ଅଲଦ୍ଧନେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂନଂ, ପତ୍ଥନା ତସ୍ସ କାରଣଂ;

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଜିନୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଇଚ୍ଛିତାଲାଭମବ୍ରୱୀତି।

ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ

୨୦୨।ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ସଂଖିତ୍ତେନାତି ଦେସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖଞ୍ହି ଏତ୍ତକାନି ଦୁକ୍ଖସତାନୀତି ୱା ଏତ୍ତକାନି ଦୁକ୍ଖସହସ୍ସାନୀତି ୱା ଏତ୍ତକାନି ଦୁକ୍ଖସତସହସ୍ସାନୀତି ୱା ସଂଖିପିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଦେସନା ପନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ''ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି, ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା''ତି ଦେସନଂ ସଙ୍ଖିପେନ୍ତୋ ଏୱମାହ। ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ; ତସ୍ସ ତେ କତମେତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପୂପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ ୱଣ୍ଣିତୋୟେୱ।

'ଖନ୍ଧାନଂଦୁକ୍ଖଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ –

ଜାତିପ୍ପଭୁତିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଇଧ ତାଦିନା;

ଅୱୁତ୍ତଂ ଯଞ୍ଚ ତଂ ସବ୍ବଂ, ୱିନା ଏତେ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଉପାଦାନ-କ୍ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖେପତୋ ଇମେ;

ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନ୍ତ-ଦେସକେନ ମହେସିନା।

ତଥା ହି ଇନ୍ଧନମିୱ ପାୱକୋ, ଲକ୍ଖମିୱ ପହରଣାନି, ଗୋରୂପମିୱ ଡଂସମକସାଦୟୋ, ଖେତ୍ତମିୱ ଲାୱକା, ଗାମଂ ୱିୟ ଗାମଘାତକା, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେୱ ଜାତିଆଦୟୋ ନାନପ୍ପକାରେହି ବାଧୟମାନା, ତିଣଲତାଦୀନି ୱିୟ ଭୂମିୟଂ, ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀନି ୱିୟ ରୁକ୍ଖେସୁ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସ୍ୱେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଜାତି, ମଜ୍ଝେଦୁକ୍ଖଂ ଜରା, ପରିୟୋସାନଦୁକ୍ଖଂ ମରଣଂ। ମାରଣନ୍ତିକଦୁକ୍ଖାଭିଘାତେନ ପରିଡୟ୍ହମାନଦୁକ୍ଖଂ ସୋକୋ, ତଦସହନତୋ ଲାଲପ୍ପନଦୁକ୍ଖଂ ପରିଦେୱୋ। ତତୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭସଙ୍ଖାତଅନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବସମାୟୋଗତୋ କାୟସ୍ସ ଆବାଧନଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ତେନ ବାଧିୟମାନାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ତତ୍ଥ ପଟିଘୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚେତୋବାଧନଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ। ସୋକାଦିୱୁଡ୍ଢିୟା ଜନିତୱିସାଦାନଂ ଅନୁତ୍ଥୁନନଦୁକ୍ଖଂ ଉପାୟାସୋ। ମନୋରଥୱିଘାତପ୍ପତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତଦୁକ୍ଖଂ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭୋତି ଏୱଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଉପପରିକ୍ଖିୟମାନା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାୱ ଦୁକ୍ଖାତି ଯଦେତଂ ଏକମେକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅନେକେହି କପ୍ପେହି ନ ସକ୍କା ଅସେସତୋ ୱତ୍ତୁଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଏକଜଲବିନ୍ଦୁମ୍ହି ସକଲସମୁଦ୍ଦଜଲରସଂ ୱିୟ ଯେସୁ କେସୁଚି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା''ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି।

ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସମୁଦୟସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୦୩।ସମୁଦୟସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ୟାୟଂ ତଣ୍ହାତି ଯା ଅୟଂ ତଣ୍ହା। ପୋନୋବ୍ଭୱିକାତି ପୁନବ୍ଭୱକରଣଂ ପୁନୋବ୍ଭୱୋ, ପୁନୋବ୍ଭୱୋ ସୀଲମସ୍ସାତି ପୋନୋବ୍ଭୱିକା। ଅପିଚ ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେତି, ପୁନବ୍ଭୱାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ପୋନୋବ୍ଭୱିକା। ସା ପନେସା ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ ଦାୟିକାପି ଅତ୍ଥି ଅଦାୟିକାପି, ପୁନବ୍ଭୱାୟ ସଂୱତ୍ତନିକାପି ଅତ୍ଥି ଅସଂୱତ୍ତନିକାପି, ଦିନ୍ନାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଉପଧିୱେପକ୍କମତ୍ତାପି। ସା ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦଦମାନାପି ଅଦଦମାନାପି, ପୁନବ୍ଭୱାୟ ସଂୱତ୍ତମାନାପି ଅସଂୱତ୍ତମାନାପି, ଦିନ୍ନାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଉପଧିୱେପକ୍କମତ୍ତାପି ପୋନୋବ୍ଭୱିକା ଏୱାତି ନାମଂ ଲଭତି। ଅଭିନନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେନ ନନ୍ଦିରାଗେନ ସହଗତାତି ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା, ନନ୍ଦିରାଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତମେୱ ଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀତି ଯତ୍ର ଯତ୍ର ଅତ୍ତଭାୱୋ ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ, ରୂପାଦୀସୁ ୱା ଆରମ୍ମଣେସୁ ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ; ରୂପାଭିନନ୍ଦିନୀ ସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମାଭିନନ୍ଦିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ; ତସ୍ସ ସା କତମାତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। କାମତଣ୍ହାତି କାମେ ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହା; ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଭୱେ ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା; ଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତସ୍ସ ରୂପାରୂପଭୱରାଗସ୍ସ ଚ

ଝାନନିକନ୍ତିଯା ଚେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିଭୱେ ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା; ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତସ୍ସ ରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସା ତଣ୍ହାଯ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ସା ଖୋ ପନେସାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଜାଯତି। ନିୱିସତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ପତିଟ୍ଠହତି। ଯଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପନ୍ତି ଯଂ ଲୋକସ୍ମିଂ ପିଯସଭାୱଞ୍ଚେୱ ମଧୁରସଭାୱଞ୍ଚ। ଚକ୍ଖୁଂ ଲୋକେତିଆଦୀସୁ ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ମମତ୍ତେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠା ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତା ଅତ୍ତନୋ ଚକ୍ଖୁଂ ଆଦାସାଦୀସୁ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନ ୱିପ୍ପସନ୍ନପଞ୍ଚପସାଦଂ ସୁୱଣ୍ଣୱିମାନେ ଉଗ୍ଘାଟିତମଣିସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସୋତଂ ରଜତପନାଳିକଂ ୱିଯ ପାମଙ୍ଗସୁତ୍ତକଂ ୱିଯ ଚ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତୁଙ୍ଗନାସାତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ଘାନଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଠପିତହରିତାଲୱଟ୍ଟିଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଜିୱ୍ହଂ ରତ୍ତକମ୍ବଲପଟଲଂ ୱିଯ ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧମଧୁରରସଦଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, କାଯଂ ସାଲଲଟ୍ଠିଂ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣତୋରଣଂ ୱିଯ ଚ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ମନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ମନେନ ଅସଦିସଂ ଉଳାରଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ରୂପଂ ସୁୱଣ୍ଣକଣିକାରପୁପ୍ଫାଦିୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ , ସଦ୍ଦଂ ମତ୍ତକରୱୀକକୋକିଲମନ୍ଦଧମିତମଣିୱଂସନିଗ୍ଘୋସଂ ୱିଯ, ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧାନି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଗନ୍ଧାରମ୍ମଣାଦୀନି ‘କସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଏୱରୂପାନି ଅତ୍ଥୀ’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତେସଂ ଏୱଂ ମଞ୍ଞମାନାନଂ ତାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ପିଯରୂପାନି ଚେୱ ହୋନ୍ତି ସାତରୂପାନି ଚ। ଅଥ ନେସଂ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ନିୱିସତି। ତସ୍ମା ଭଗୱା – ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ। ଏତ୍ଥେସା ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାତି ଯଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଦା ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥାପୀତି।

ସମୁଦଯସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନିରୋଧସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୦୪।ନିରୋଧସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯାତି ଏତ୍ଥ ‘ଯୋ ତସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଯସ୍ମା ସମୁଦଯନିରୋଧେନେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ଯଥାହ –

‘‘ଯଥାପି ମୂଲେ ଅନୁପଦ୍ଦୱେ ଦଳ୍ହେ,

ଛିନ୍ନୋପି ରୁକ୍ଖୋ ପୁନରେୱ ରୂହତି;

ଏୱମ୍ପି ତଣ୍ହାନୁସଯେ ଅନୂହତେ,

ନିବ୍ବତ୍ତତି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୩୮);

ତସ୍ମା ତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସମୁଦଯନିରୋଧେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱମାହ। ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିନୋ ହି ତଥାଗତା। ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୋଧେନ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତା ହେତୁମ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଫଲେ। ସୁୱାନୱୁତ୍ତିନୋ ପନ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା। ତେ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୋଧେନ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗେନ ଚେୱ ତସ୍ସେୱ ଚ ଦେସନାଯ ଫଲେ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ହେତୁମ୍ହୀତି। ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିତାଯ ସତ୍ଥା ହେତୁମ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଯୋ ତସ୍ସାଯେୱାତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ତସ୍ସାଯେୱାତି ଯା ସା ଉପ୍ପତ୍ତି ନିୱେସୱସେନ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତା ତସ୍ସାଯେୱ। ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନେୱ । ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ତଣ୍ହା ଅସେସା ୱିରଜ୍ଜତି ନିରୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ତଣ୍ହା ଚଜିଯତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିଯତି, ମୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଲ୍ଲିଯତି। ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଚାଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ମୁତ୍ତି ଅନାଲଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକମେୱ ହି ନିବ୍ବାନଂ। ନାମାନି ପନସ୍ସ ସବ୍ବସଙ୍ଖତାନଂ ନାମପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅନେକାନି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନେୱ ହୋନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ, ଚାଗୋ, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ, ମୁତ୍ତି, ଅନାଲଯୋ, ରାଗକ୍ଖଯୋ, ଦୋସକ୍ଖଯୋ, ମୋହକ୍ଖଯୋ, ତଣ୍ହାକ୍ଖଯୋ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ, ଅନିମିତ୍ତଂ, ଅପ୍ପଣିହିତଂ, ଅନାଯୂହନଂ, ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧି, ଅନୁପପତ୍ତି, ଅଗତି, ଅଜାତଂ, ଅଜରଂ, ଅବ୍ୟାଧି, ଅମତଂ, ଅସୋକଂ, ଅପରିଦେୱଂ, ଅନୁପାଯାସଂ, ଅସଂକିଲିଟ୍ଠନ୍ତିଆଦୀନି।

ଇଦାନି ମଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ନାଯ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ଅପ୍ପୱତ୍ତିପତ୍ତାଯପି ଚ ତଣ୍ହାଯ ଯେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ତସ୍ସା ଉପ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ତତ୍ଥେୱ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସା ଖୋ ପନେସାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପୁରିସୋ ଖେତ୍ତେ ଜାତଂ ତିତ୍ତଅଲାବୁୱଲ୍ଲିଂ ଦିସ୍ୱା ଅଗ୍ଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମୂଲଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ସା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମିଲାଯିତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ତତୋ ତସ୍ମିଂ ଖେତ୍ତେ ତିତ୍ତଅଲାବୁ ନିରୁଦ୍ଧା ପହୀନାତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ। ଏୱମେୱ ଖେତ୍ତେ ତିତ୍ତଅଲାବୁ ୱିଯ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତଣ୍ହା।

ସା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ମୂଲଚ୍ଛିନ୍ନା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ଗତା ପନ ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଖେତ୍ତେ ତିଉଅଲାବୁ ୱିଯ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚ ଅଟୱିତୋ ଚୋରେ ଆନେତ୍ୱା ନଗରସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେ ଘାତେଯ୍ଯୁଂ, ତତୋ ଅଟୱିଯଂ ଚୋରା ମତାତି ୱା ମାରିତାତି ୱା ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯୁଂ; ଏୱମେୱ ଅଟୱିଯଂ ଚୋରା ୱିଯ ଯା ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତଣ୍ହା, ସା ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେ ଚୋରା ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ନିବ୍ବାନେ ନିରୁଦ୍ଧା। ଏୱଂ ନିରୁଦ୍ଧା ପନ ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଅଟୱିଯଂ ଚୋରା ୱିଯ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ତେନସ୍ସା ତତ୍ଥେୱ ନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚକ୍ଖୁଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ, ଏତ୍ଥେସା ତଣ୍ହା ପହୀଯମାନା ପହୀଯତି, ଏତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝମାନା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ନିରୋଧସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୦୫।ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଅଯମେୱାତି ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗପଟିକ୍ଖେପନତ୍ଥଂ ନିଯମନଂ। ଅରିଯୋତି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତା ଅରିଯଫଲପଟିଲାଭକରତ୍ତା ଚ ଅରିଯୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକା ୱିଯ ସେନା, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ୱିଯ ତୂରିଯଂ ଅଙ୍ଗମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଅଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀଯତି, ନିବ୍ବାନଂ ୱା ମଗ୍ଗତି, କିଲେସେ ୱା ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋ। ସେଯ୍ଯଥିଦନ୍ତି ସୋ କତମୋତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଅଙ୍ଗମତ୍ତମେୱ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ଅଙ୍ଗୱିନିମ୍ମୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି...ପେ... ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଆହ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସମ୍ମା ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାୱାଚା। ସମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ସମ୍ମା ୱୋଦାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। ସମ୍ମା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ସମ୍ମା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାସତି। ସମ୍ମା ସମାଧାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସମାଧି।

ତେସୁ ଚ ଏକେକସ୍ସ ତୀଣି ତୀଣି କିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତି, ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ତାୱ ଅଞ୍ଞେହିପି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି, ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ପସ୍ସତି ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହୱିଧମନୱସେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ତଥେୱ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନି ଚ ପଜହନ୍ତି, ନିରୋଧଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତି। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସହଜାତଧମ୍ମେ ଅଭିନିରୋପେତି, ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମା ୱୋଦାପେତି, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମା ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମା ଉପଟ୍ଠାତି, ସମ୍ମାସମାଧି ସମ୍ମା ପଦହତି।

ଅପିଚେସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାକ୍ଖଣା ନାନାରମ୍ମଣା ହୋତି, ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକକ୍ଖଣା ଏକାରମ୍ମଣା, କିଚ୍ଚତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାକ୍ଖଣା ନାନାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକକ୍ଖଣା ଏକାରମ୍ମଣା। ତେସୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ କିଚ୍ଚତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋତିଆଦୀନି ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି। ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ତଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାକ୍ଖଣା ନାନାରମ୍ମଣା ୱିରତିଯୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାଯୋପି, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ୱିରତିଯୋୱ। ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତୀତି ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ କିଚ୍ଚତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ସମ୍ମାସମାଧି ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସମ୍ମାସମାଧିଯେୱ।

ଇତି ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଭଗୱତା ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ବହୂପକାରତ୍ତା ପଠମଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଦେସିତା। ଅଯଞ୍ହି ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୬, ୨୦, ୨୯, ୩୪) ଚ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା କିଲେସଚୋରେ ଘାତେନ୍ତୋ ଖେମେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ବହୂପକାରତ୍ତା ପଠମଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଦେସିତା''ତି।

ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପନ ତସ୍ସା ବହୂପକାରୋ, ତସ୍ମା ତଦନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ହି ହେରଞ୍ଞିକୋ ହତ୍ଥେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁନା କହାପଣଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ 'ଅଯଂ କୂଟୋ, ଅଯଂ ଛେକୋ'ତି ଜାନାତି, ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରୋପି ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିତକ୍କେନ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଓଲୋକଯମାନୋ 'ଇମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା, ଇମେ ଧମ୍ମା ରୂପାୱଚରାଦଯୋ'ତି ଜାନାତି। ଯଥା ୱା ପନ ପୁରିସେନ କୋଟିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ମହାରୁକ୍ଖଂ ତଚ୍ଛକୋ ୱାସିଯା ତଚ୍ଛେତ୍ୱା କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ୱିତକ୍କେନ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିତକ୍କତ୍ୱା ଦିନ୍ନଧମ୍ମେ ଯୋଗାୱଚରୋ ପଞ୍ଞାଯ 'ଇମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା, ଇମେ ଧମ୍ମା ରୂପାୱଚରା'ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କମ୍ମେ ଉପନେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ 'ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପନ ତସ୍ସା ବହୂପକାରୋ, ତସ୍ମା ତଦନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତୋ''ତି।

ସ୍ୱାଯଂ ଯଥା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା, ଏୱଂ ସମ୍ମାୱାଚାଯପି ଉପକାରକୋ। ଯଥାହ – ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ, ଗହପତି, ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୬୩)। ତସ୍ମା ତଦନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାୱାଚା ୱୁତ୍ତା।

ଯସ୍ମା ପନ ‘ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ କରିସ୍ସାମା’ତି ପଠମଂ ୱାଚାଯ ସଂୱିଦହିତ୍ୱା ଲୋକେ କମ୍ମନ୍ତେ ପଯୋଜେନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱାଚା କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଉପକାରିକାତି ସମ୍ମାୱାଚାଯ ଅନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପନ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତିୱିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ପହାଯ ଉଭଯଂ ସୁଚରିତଂ ପୂରେନ୍ତସ୍ସେୱ ଯସ୍ମା ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ପୂରତି, ନ ଇତରସ୍ସ, ତସ୍ମା ତଦୁଭଯାନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧାଜୀୱେନ ‘ପରିସୁଦ୍ଧୋ ମେ ଆଜୀୱୋ’ତି ଏତ୍ତାୱତା ପରିତୋସଂ ଅକତ୍ୱା ସୁତ୍ତପ୍ପମତ୍ତେନ ୱିହରିତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବେଇରିଯାପଥେସୁ ଇଦଂ ୱୀରିଯମାରଭିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତତୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେନାପି କାଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାସତି ଦେସିତା।

ଯସ୍ମା ପନ ଏୱଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା ସତି ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରାନୁପକାରାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସିତ୍ୱା ପହୋତି ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧାତୁଂ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାସତିଅନନ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମାଧି ଦେସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ୱଟ୍ଟଂ, ପଚ୍ଛିମାନି ୱିୱଟ୍ଟଂ। ତେସୁ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱଟ୍ଟେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୋ ହୋତି, ୱିୱଟ୍ଟେ ନତ୍ଥି ଅଭିନିୱେସୋ। ପୁରିମାନି ହି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ’’ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଚ ‘‘କତମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା? ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେନ ଚ ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ୱାଚାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ କମ୍ମଂ କରୋତି; ଇତରେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ‘‘ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସୱନେନେୱ କମ୍ମଂ କରୋତି। ସୋ ଏୱଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଏକେନ ପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଏକାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି; ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ସମୁଦଯଂ ପହାନପଟିୱେଧେନ, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯପଟିୱେଧେନ, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି; ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନ...ପେ... ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାଭିସମଯେନ ଅଭିସମେତି।

ଏୱମସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାସୱନଧାରଣସମ୍ମସନପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ଦ୍ୱୀସୁ ସୱନପଟିୱେଧୋଯେୱ; ଅପରଭାଗେ ତୀସୁ କିଚ୍ଚତୋ ପଟିୱେଧୋ ହୋତି, ନିରୋଧେ ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧୋ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ସୱନଧାରଣସମ୍ମସନଞାଣଂ ଲୋକିଯଂ କାମାୱଚରଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପନ ପତ୍ତସଚ୍ଚସ୍ସ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ଆଦିକମ୍ମିକୋ। ତସ୍ମା ସା ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା। ଇମସ୍ସ ଚ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପୁବ୍ବେ ପରିଗ୍ଗହତୋ ‘ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାମି , ସମୁଦଯଂ ପଜହାମି, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋମି, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେମୀ’ତି ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରମନସିକାରପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥି, ପରିଗ୍ଗହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହୋତି; ଅପରଭାଗେ ପନ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାତମେୱ ହୋତି...ପେ... ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋୱ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନି, ଦ୍ୱେ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସାନି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ହି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପାକଟଂ; ଖାଣୁକଣ୍ଟକପ୍ପହାରାଦୀସୁ ‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖ’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତମ୍ପି ଆପଜ୍ଜତି। ସମୁଦଯମ୍ପି ଖାଦିତୁକାମତାଭୁଞ୍ଜିତୁକାମତାଦିୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପାକଟଂ। ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧତୋ ପନ ଉଭଯମ୍ପି ଗମ୍ଭୀରଂ। ଇତି ତାନି ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନି। ଇତରେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ପଯୋଗୋ ଭୱଗ୍ଗଗହଣତ୍ଥଂ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ, ଅୱୀଚିଫୁସନତ୍ଥଂ ପାଦପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ, ସତଧା ଭିନ୍ନୱାଲସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିପାଦନଂ ୱିଯ ଚ ହୋତି। ଇତି ତାନି ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସାନି। ଏୱଂ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଚ ଦୁଦ୍ଦସେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଉଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିୱେଧକ୍ଖଣେ ପନ ଏକମେୱ ଞାଣଂ ହୋତି।

ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପନିଦ୍ଦେସେ କାମତୋ ନିସ୍ସଟୋତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ। ବ୍ୟାପାଦତୋ ନିସ୍ସଟୋତି ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ। ୱିହିଂସାଯ ନିସ୍ସଟୋତି ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଦଘାତଂ ପଦଚ୍ଛେଦଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସ, ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କସ୍ସ। ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ ଚ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କା ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାୱିତକ୍କାନଂ।

ତତ୍ଥ ଯୋଗାୱଚରୋ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଦଘାତନତ୍ଥଂ କାମୱିତକ୍କଂ ୱା ସମ୍ମସତି ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ। ଅଥସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ତଦଙ୍ଗୱସେନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଦଘାତଂ ପଦଚ୍ଛେଦଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପାପେତି। ଅଥସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଦଘାତଂ ପଦଚ୍ଛେଦଂ କରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସାପି ପଦଘାତନତ୍ଥଂ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସଙ୍ଖାରଂ ସମ୍ମସତି; ୱିହିଂସାୱିତକ୍କସ୍ସ ପଦଘାତନତ୍ଥଂ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସଙ୍ଖାରଂ ସମ୍ମସତି। ଅଥସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ପାଳିଯଂ ୱିଭତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣେସୁ ଏକକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ଅପଚ୍ଚନୀକଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତତୋ ପନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ତାୱ ଅସୁଭେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନମେୱ ପଚ୍ଚନୀକଂ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସ ମେତ୍ତାଯ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାନି, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କସ୍ସ କରୁଣାଯ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାନି। ତସ୍ମା ଅସୁଭେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ତଦଙ୍ଗୱସେନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପାପେନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମେତ୍ତାଯ ପନ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା, କରୁଣାଯ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମେତେ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ୱିପସ୍ସନାଝାନୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତୀନଂ ନାନତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅକୁସଲସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନୋ ଏକୋୱ କୁସଲସଙ୍କପ୍ପୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ନାମ।

ସମ୍ମାୱାଚାନିଦ୍ଦେସେପି ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ମୁସାୱାଦା ୱିରମତି, ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞେନ ପିସୁଣୱାଚାଦୀହି, ତସ୍ମା ଚତସ୍ସୋପେତା ୱେରମଣିଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ମିଚ୍ଛାୱାଚାସଙ୍ଖାତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧାଯ ଅକୁସଲଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ସମ୍ମାୱାଚାସଙ୍ଖାତା କୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାୱାଚା ନାମ।

ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତନିଦ୍ଦେସେପି ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଣାତିପାତା ୱିରମତି, ଅଞ୍ଞେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନା, ଅଞ୍ଞେନ କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରା, ତସ୍ମା ତିସ୍ସୋପେତା ୱେରମଣିଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନା; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ତିୱିଧାଯ ଅକୁସଲଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ଅକୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନାମ।

ସମ୍ମାଆଜୀୱନିଦ୍ଦେସେ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଅରିଯସାୱକୋତି ଅରିଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାୱକୋ। ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱଂ ପହାଯାତି ପାପକଂ ଆଜୀୱଂ ପଜହିତ୍ୱା। ସମ୍ମାଆଜୀୱେନାତି ବୁଦ୍ଧପସତ୍ଥେନ କୁସଲଆଜୀୱେନ। ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତୀତି ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପୱତ୍ତେତି। ଇଧାପି ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନେୱ ଚିତ୍ତେନ କାଯଦ୍ୱାରୱୀତିକ୍କମା ୱିରମତି; ଅଞ୍ଞେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରୱୀତିକ୍କମା, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାକ୍ଖଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମପଥାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ପଦଚ୍ଛେଦତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସାଧନୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ସମ୍ମାଆଜୀୱସଙ୍ଖାତା କୁସଲୱେରମଣୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ନାମ।

ସମ୍ମାୱାଯାମନିଦ୍ଦେସୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗେ ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲଭତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ୱାଯାମଂ କରୋତି, ଅଞ୍ଞେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପହାନାଯ; ଅଞ୍ଞେନେୱ ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଅଞ୍ଞେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଠିତିଯା; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ଏକମେୱ ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲବ୍ଭତି।

ସମ୍ମାସତିନିଦ୍ଦେସୋପି ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଅଯମ୍ପି ଚ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ କାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞେନ ୱେଦନାଦୀନି; ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ଏକାଯେୱ ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି।

ସମ୍ମାସମାଧିନିଦ୍ଦେସେ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି। ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ନାନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନାନାମଗ୍ଗୱସେନ।

ଏକସ୍ସ ହି ପଠମମଗ୍ଗୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ଦୁତିୟମଗ୍ଗାଦୟୋପି ପଠମଜ୍ଝାନିକା, ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକା ୱା। ଏକସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଦୁତିୟାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି, ଦୁତିୟାଦୟୋପି ଦୁତିୟାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକା ୱା ପଠମଜ୍ଝାନିକା ୱା। ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଝାନୱସେନ ସଦିସା ୱା ଅସଦିସା ୱା ଏକଚ୍ଚସଦିସା ୱା ହୋନ୍ତି।

ଅୟଂ ପନସ୍ସ ୱିସେସୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିୟାମେନ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନନିୟାମେନ ତାୱ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ ପଠମଜ୍ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାୟ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି; ମଗ୍ଗଙ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣାନେୱ ହୋନ୍ତି। ଦୁତିୟଜ୍ଝାନତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି; ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି। ତତିୟଜ୍ଝାନତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋ ତତିୟଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତି; ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଛ ହୋନ୍ତି। ଏସ ନୟୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନା।

ଆରୁପ୍ପେ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନୋ ଲୋକିୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ କଥନ୍ତି? ଏତ୍ଥାପି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଯତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସୋ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂଝାନିକାୱ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତୟୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି । ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିୟାମେତି। କେଚି ପନ ଥେରା ''ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିୟାମେନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ''ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ''ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନା ନିୟାମେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ୱାଦୱିନିଚ୍ଛୟୋ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଲୋକୁତ୍ତରପଦଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୦) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଯା ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଝାନେସୁ ଏକଗ୍ଗତା, ଅୟଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିୟୋ, ଅପରଭାଗେ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମ୍ମାସମାଧି ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏୱଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଭଗୱା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଦେସେସି।

ତତ୍ଥ ଲୋକିୟମଗ୍ଗେ ସବ୍ବାନେୱ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଯଥାନୁରୂପଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗେ ପନ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାୟ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତକଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ତଥା ସମ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ତିୱିଧମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପସମୁଗ୍ଘାତକଂ ଚେତସୋ ନିବ୍ବାନପଦାଭିନିରୋପନଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ତଥା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସ ଚ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ ଚତୁବ୍ବିଧୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସମୁଗ୍ଘାତିକାୟ ମିଚ୍ଛାୱାଚାୟ ୱିରତି ସମ୍ମାୱାଚା। ତଥା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦିକା ତିୱିଧକାୟଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ତେସଂୟେୱ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାନଂ ୱୋଦାନଭୂତା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ କୁହନାଦିସମୁଚ୍ଛେଦିକା ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୱିରତି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। ଇମିସ୍ସା ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱସଂଖାତାୟ ସୀଲଭୂମିୟଂ ପତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ତଦନୁରୂପୋ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋୱ କୋସଜ୍ଜସମୁଚ୍ଛେଦକୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦପହାନୁପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିସାଧକୋ ଚ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ। ଏୱଂ ୱାୟମନ୍ତସ୍ସ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋୱ ମିଚ୍ଛାସତିୱିନିଦ୍ଧୁନନକୋ କାୟାଦୀସୁ କାୟାନୁପସ୍ସନାଦିସାଧକୋ ଚ ଚେତସୋ ଅସମ୍ମୋସୋ ସମ୍ମାସତି। ଇତି ଅନୁତ୍ତରାୟ ସତିୟା ସୁୱିହିତଚିତ୍ତାରକ୍ଖସ୍ସ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାୱ ମିଚ୍ଛାସମାଧିସମୁଗ୍ଘାତିକା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମ୍ମାସମାଧୀତି। ଏସ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଯୋ ସହ ଲୋକିୟେନ ମଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ।

ସୋ ଖୋ ପନେସ ମଗ୍ଗୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପାନଂ ୱିଜ୍ଜାୟ, ସେସଧମ୍ମାନଂ ଚରଣେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ୱିଜ୍ଜା ଚେୱ ଚରଣଞ୍ଚ। ତଥା ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଯାନେନ, ଇତରେସଂ ସମଥଯାନେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ସମଥୋ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନା ଚ। ତେସଂ ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ତଦନନ୍ତରାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଅୱସେସାନଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ଅଧିପଞ୍ଞାଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାହି ଚ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଖନ୍ଧତ୍ତୟଞ୍ଚେୱ ସିକ୍ଖାତ୍ତୟଞ୍ଚ ହୋତି; ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥେହି ଚକ୍ଖୂହି ଗମନସମତ୍ଥେହି ଚ ପାଦେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଦ୍ଧିକୋ ୱିୟ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯାନେନ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗଂ, ସମଥଯାନେନ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗନ୍ତି ଅନ୍ତଦ୍ୱୟଂ ପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ମୋହକ୍ଖନ୍ଧଂ, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ଦୋସକ୍ଖନ୍ଧଂ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ଚ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧଂ ପଦାଲେନ୍ତୋ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାୟ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦଂ, ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାୟ ସୀଲସମ୍ପଦଂ, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାୟ ସମାଧିସମ୍ପଦନ୍ତି ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ ପତ୍ୱା ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମରତନୱିଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମସଙ୍ଖାତଂ ଅରିୟଭୂମିଞ୍ଚ ଓକ୍କନ୍ତୋ ହୋତୀତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୨୦୬-୨୧୪। ଇଦାନି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା ନିପ୍ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଖାତଂ ସମୁଦୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ

‘‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ । ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ହି ୱୁତ୍ତେ ଅୱସେସା ଚ କିଲେସା, ଅୱସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତୀଣି ଚ କୁସଲମୂଲାନି ସାସୱାନି, ଅୱସେସା ଚ ସାସୱା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ନ ଚ କେୱଲଂ ତଣ୍ହାୱ ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦାନେତି, ଇମେପି ଅୱସେସା ଚ କିଲେସାଦୟୋ ପଚ୍ଚୟା ସମୁଦାନେନ୍ତିୟେୱ। ଇତି ଇମେପି ପଚ୍ଚୟା ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦାନେନ୍ତିୟେୱାତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଖାତଂ ସମୁଦୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚ ନେସଂ ପଠମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସୁଖନିଦ୍ଦେସତ୍ଥଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ‘‘ଅୱସେସା ଚ କିଲେସା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସୁଖନିଦ୍ଦେସଂ ହୋତି। ନିରୋଧସଚ୍ଚମ୍ପେତ୍ଥ ତଣ୍ହାୟ ପହାନଂ ‘‘ତଣ୍ହାୟ ଚ ଅୱସେସାନଞ୍ଚ କିଲେସାନଂ ପହାନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦୟସ୍ସ ପହାନୱସେନ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପନେତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନିକସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱସେନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିୟଂ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ଦେସନାନୟସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ନୟଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଂ ଉପରି ପକାସୟିସ୍ସାମ।

ୟସ୍ମା ପନ ନ କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋୱ ପଟିପଦା ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାୟକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୩) ୱଚନତୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୱସେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋପି ମଗ୍ଗୋ ପଟିପଦା ଏୱାତି ଦେସିତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱାରୋପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ୟସ୍ମା ଚ ନ କେୱଲଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକପଞ୍ଚଙ୍ଗିକମଗ୍ଗାୱ ପଟିପଦା, ସମ୍ପୟୁତ୍ତକା ପନ ଅତିରେକପଞ୍ଞାସଧମ୍ମାପି ପଟିପଦା ଏୱ, ତସ୍ମା ତଂ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତିୟୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱାରୋପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ପରିହାୟତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସଦିସମେୱ।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୱାରସ୍ସ ‘‘ତଣ୍ହାୟ ଅୱସେସାନଞ୍ଚ କିଲେସାନଂ ପହାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ପଠମକୋଟ୍ଠାସେ ତାୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଝାନାଭିନିୱେସେ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତା, ସୁଞ୍ଞତପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକଅପ୍ପଣିହିତଂ, ଅପ୍ପଣିହିତପଟିପଦାତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ୱାରେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକନୟାନଂ ୱସେନ ଦସ ନୟା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ୱୀସତିୟା ଅଭିନିୱେସେସୁ ଦ୍ୱେ ନୟସତାନି। ତାନି ଚତୂହି ଅଧିପତୀହି ଚତୁଗ୍ଗୁଣିତାନି ଅଟ୍ଠ । ଇତି ସୁଦ୍ଧିକାନି ଦ୍ୱେ ସାଧିପତୀ ଅଟ୍ଠାତି ସବ୍ବମ୍ପି ନୟସହସ୍ସଂ ହୋତି। ୟଥା ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ, ଏୱଂ ସେସମଗ୍ଗେସୁପୀତି ଚତ୍ତାରି ନୟସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ୟଥା ଚ ପଠମକୋଟ୍ଠାସେ ଚତ୍ତାରି, ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୱାରେ ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ୱୀସତି ନୟସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱାରେ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱାରେ ଚାତି ସବ୍ବାନିପି ସଟ୍ଠିନୟସହସ୍ସାନି ସତ୍ଥାରା ୱିଭତ୍ତାନି। ପାଠଇ ପନ ସଙ୍ଖେପେନ ଆଗତା। ଏୱମିଦଂ ତିୱିଧମହାୱାରଂ ପଞ୍ଚଦସକୋଟ୍ଠାସଂ ସଟ୍ଠିନୟସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୨୧୫। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ସଚ୍ଚାନଂ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନେୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ସହଜାତହେତୁୱସେନ ସବ୍ବଦାପି ମଗ୍ଗହେତୁକଂ ୱୀରିୟଂ ୱା ୱୀମଂସଂ ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତି, ଛନ୍ଦଚିତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରାଧିପତିକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ନାମ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଅରିୟାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ, ତେସଂୟେୱ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତି, ସେସଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି।

ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନୀତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟସଚ୍ଚାନି। ଏତାନି ହି ଅତୀତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଲୋକିୟାନି ହୋନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ଲୋକୁତ୍ତରାନି। ୟଥା ଚ ଇମସ୍ମିଂ, ଏୱଂ ପୁରିମେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ତୀସୁପି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟାଦୀସୁ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ ସଚ୍ଚାନି କଥିତାନି। ଏୱମୟଂ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନୀୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ସଛଓିଭଛଂଓଣ୍ତନା ନିଟ୍ଟିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୨୧୯। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ବାୱୀସତୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଇଦାନି ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇତ୍ଥିଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପୁରିସଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୁଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତି ପୱତ୍ତେ ଜାନନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଞାତାନଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ ପୁନ ଆଜାନନେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଞ୍ଞାତାୱୀଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ଇଧ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନାମ ନ ଗହିତଂ। କସ୍ମା? ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଇମାଯ ପଟିପାଟିଯା ବାୱୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅନାଗତତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନି, କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ପଞ୍ଚ। ଏୱଂ ପନ ନିରନ୍ତରଂ ଦ୍ୱାୱୀସତି ଆଗତାନି ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ଅପରୋ ନଯୋ – ଏତେସୁ ହି

ଅତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି, କମତୋ ଚ ୱିଜାନିଯା;

ଭେଦାଭେଦା ତଥା କିଚ୍ଚା, ଭୂମିତୋ ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ତାୱ ''ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ। ପଚ୍ଛିମେସୁ ପନ ତୀସୁ ପଠମଂ 'ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅମତଂ ପଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯଂ ଆଜାନନତୋ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତିଯଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠସମ୍ଭୱତୋ ଚ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

କୋ ପନେସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ ନାମାତି? ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦଦେସିତଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦଦିଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦସିଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦଜୁଟ୍ଠଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଇଧ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ଭଗୱା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପରମିସ୍ସରିଯଭାୱତୋ ଇନ୍ଦୋ। କୁସଲାକୁସଲଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କମ୍ମେସୁ କସ୍ସଚି ଇସ୍ସରିଯାଭାୱତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ କମ୍ମସଞ୍ଜନିତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତି। ତେନ ଚ ସିଟ୍ଠାନୀତି ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦସିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ସବ୍ବାନେୱ ପନେତାନି ଭଗୱତା ଯଥାଭୂତତୋ ପକାସିତାନି ଚ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାନି ଚାତି ଇନ୍ଦଦେସିତଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦଦିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତେନେୱ ଭଗୱତା ମୁନିନ୍ଦେନ କାନିଚି ଗୋଚରାସେୱନାଯ, କାନିଚି ଭାୱନାସେୱନାଯ ସେୱିତାନୀତି ଇନ୍ଦଜୁଟ୍ଠଟ୍ଠେନପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଅପିଚ ଆଧିପଚ୍ଚସଙ୍ଖାତେନ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠେନାପି ଏତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପ୍ପୱତ୍ତିଯଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସିଦ୍ଧମାଧିପଚ୍ଚଂ; ତସ୍ମିଂ ତିକ୍ଖେ ତିକ୍ଖତ୍ତା ମନ୍ଦେ ଚ ମନ୍ଦତ୍ତାତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ଅତ୍ଥତୋ' ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଲକ୍ଖଣାଦୀହୀ'ତି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନେହିପି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ନେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ହି ଚତ୍ତାରି ଅତ୍ଥତୋ ଅମୋହୋଯେୱ। ସେସାନି ତତ୍ଥ ସରୂପେନେୱାଗତାନି।

'କମତୋ'ତି ଅଯମ୍ପି ଦେସନାକ୍କମୋୱ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ଅରିଯଭୂମିପଟିଲାଭୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନାନି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ପଠମଂ ଦେସିତାନି। ସୋ ପନତ୍ତଭାୱୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଉପାଦାଯ ଇତ୍ଥୀତି ୱା ପୁରିସୋତି ୱା ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ସୋତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ । ସୋ ଦୁୱିଧୋପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯାୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ତାୱ ଏତେସଂ ୱେଦଯିତାନଂ ଅନିୱତ୍ତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ତତୋ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି। ତଂନିରୋଧତ୍ଥଂ ପନ ଏତେ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବାତି

ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଟ୍ଠଂ ତତୋ ସଦ୍ଧାଦୀନି। ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଏସ ଧମ୍ମୋ ପଠମଂ ଅତ୍ତନି ପାତୁଭୱତୀତି ପଟିପତ୍ତିଯା ଅମୋଘଭାୱଦସ୍ସନଟ୍ଠଂ ତତୋ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତସ୍ସେୱ ଫଲତ୍ତା ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଭାୱେତବ୍ବତ୍ତା ଚ ତତୋ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇତୋ ପରଂ ଭାୱନାଯ ଇମସ୍ସ ଅଧିଗମୋ, ଅଧିଗତେ ଚ ପନିମସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରି କରଣୀଯନ୍ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ଅନ୍ତେ ପରମସ୍ସାସଭୂତଂ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦେସିତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ କମୋ।

'ଭେଦାଭେଦା'ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସେୱ ଚେତ୍ଥ ଭେଦୋ। ତଞ୍ହି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ସେସାନଂ ଅଭେଦୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଭେଦାଭେଦତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯା।

'କିଚ୍ଚା'ତି କିଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ଚେ? ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତାୱ "ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ୱଚନତୋ ଯଂ ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସାଧେତବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତାକାରାନୁୱତ୍ତାପନଂ ଇଦଂ 'କିଚ୍ଚଂ'। ଏୱଂ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯାନଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପନ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସୱତ୍ତାପନଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସହଜାତଧମ୍ମାନୁପାଲନଂ, ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାକାରାନୁୱିଧାନଂ, ସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସହଜାତଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଯଥାସକଂ ଓଳାରିକାକାରାନୁପାପନଂ, ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସନ୍ତପଣୀତମଜ୍ଝତ୍ତାକାରାନୁପାପନଂ, ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପସନ୍ନାକାରାଦିଭାୱସମ୍ପାପନଂ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଂଯୋଜନତ୍ତଯପ୍ପହାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ତପ୍ପହାନାଭିମୁଖଭାୱକରଣଂ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାଦିତନୁକରଣପହାନଞ୍ଚେୱ ସହଜାତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱସାନୁୱତ୍ତାପନଂ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କପ୍ପହାନଞ୍ଚେୱ ଅମତାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚଯତା ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯା।

'ଭୂମିତୋ'ତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯିତ୍ଥିପୁରିସସୁଖଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚେତ୍ଥ କାମାୱଚରାନେୱ । ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୌପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚ ଚତୁଭୂମିପରିଯାପନ୍ନାନି। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାମାୱଚର-ରୂପାୱଚର-ଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନଂ। ଅୱସାନେ ତୀଣି ଲୋକୁତ୍ତରାନେୱାତି ଏୱଂ ଭୂମିତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ୱିଜାନିଯା। ଏୱଞ୍ହି ୱିଜାନନ୍ତୋ –

ସଂୱେଗବହୁଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଠିତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ;

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିଞ୍ଞାଯ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ ନିଗଚ୍ଛତୀତି।

୨୨୦। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ "ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନ"ନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ପଦଭାଜନେ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୫ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ଚ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସମାଧି ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତିଆଦୀନି ନ ୱୁତ୍ତାନି। କସ୍ମା? ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକତ୍ତା। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକାନି ହି ଇଧ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପେତ୍ଥ ଦସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକିଯାନି କାମାୱଚରାନେୱ, ତୀଣି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ନୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନୀତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୨୨୧। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ କୁସଲାଦିୱିଭାଗୋ ପାଳିଇନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୨୩। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସତ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯା ଅନାରମ୍ମଣାତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯିତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନ ଅରୂପମିସ୍ସକତ୍ତା ଇଧ ଅନାଭଟ୍ଠଂ। ଦ୍ୱିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯା; ସୁଖଦୁକ୍ଖଦ୍ୱଯଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସିଯା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ସିଯା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣନ୍ତି କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି , ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେ ପନ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ନୱିନ୍ଦ୍ରିଯା ସିଯା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯୌପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚେୱ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚକଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ହି ରୂପମିସ୍ସକତ୍ତା ଅନାରମ୍ମଣେସୁ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ସଙ୍ଗହିତମ୍ପି ଅରୂପକୋଟ୍ଠାସେନ ସିଯାପକ୍ଖେ ସଙ୍ଗହିତଂ।

ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ସୁଖଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତାନି ହି ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ନ ଭଜନ୍ତି। ମଗ୍ଗହେତୁକନ୍ତି ସହଜାତହେତୁଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱୀରିଯୱୀମଂସାଜେଟ୍ଟକକାଲେ ସିଯା ମଗ୍ଗାଧିପତି, ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଟକକାଲେ ସିଯା ନୱତ୍ତଙ୍ଗା।

ଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାସିଯା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସିଯା ଉପ୍ପାଦିନୋତି ସତ୍ତ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତୀଣି ଚ ୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ତତ୍ଥ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ନୱତ୍ତଙ୍ଗାରମ୍ମଣଂ, ସେସାନି ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେପି। ତୀଣିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନୀତି ତୀଣି ଲୋକୁତ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଚତ୍ତାରୀତି ସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନି। ତାନି ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେପି ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମେପି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୌପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚେୱ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚକଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନକାଲେ ନୱତ୍ତଙ୍ଗାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତଙ୍ଗା।

ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କାମାୱଚରାନି, ତୀଣି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ନୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନେୱ କଥିତାନୀତି। ଅଯମ୍ପି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକପରିଚ୍ଛେଦୋୱ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗୋ ଦ୍ୱେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୨୫। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ଯା ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ତନ୍ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ତସ୍ସା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିମଣ୍ଡଲଂ ଓତରିତ୍ୱା ଆଚରିଯେ ଅନବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତେନ ସକସମଯଂ ଅୱୋକ୍କମନ୍ତେନ ପରସମଯଂ ଅନାଯୂହନ୍ତେନ ସୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପଟିବାହନ୍ତେନ ୱିନଯଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତେନ ମହାପଦେସେ ଓଲୋକେନ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଅତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗହନ୍ତେନ ତମେୱତ୍ଥଂ ପୁନ ଆୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରେହିପି ପରିଯାଯେହି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଚ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା ହୋତି, ପକତିଯାପି ଚ ଦୁକ୍କରାୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା, ଯଥାହୁ ପୋରାଣା –

''ସଚ୍ଚଂ ସତ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧି, ପଚ୍ଚଯାକାରମେୱ ଚ;

ଦୁଦ୍ଦସା ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ଦେସେତୁଞ୍ଚ ସୁଦୁକ୍କରା''ତି।

ତସ୍ମା ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ଆଗମାଧିଗମପ୍ପତ୍ତେହି ନ ସୁକରା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା''ତି ପରିତୁଲଯିତ୍ୱା –

ୱତ୍ତୁକାମୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ, ପଚ୍ଚଯାକାରୱଣ୍ଣନଂ;

ପତିଟ୍ଠଂ ନାଧିଗଚ୍ଛାମି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋୱ ସାଗରଂ।

ସାସନଂ ପନିଦଂ ନାନା-ଦେସନାନଯମଣ୍ଡିତଂ;

ପୁବ୍ବାଚରିଯମଗ୍ଗୋ ଚ, ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନୋ ପୱତ୍ତତି।

ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ, ସନ୍ନିସ୍ସାଯତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ;

ଆରଭିସ୍ସାମି ଏତସ୍ସ, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତା।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୁବ୍ବାଚରିଯେହି –

''ଯୋ କୋଚିମଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ସୁଣେଯ୍ୟ,

ଲଭେଥ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସଂ;

ଲଦ୍ଧାନ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସଂ,

ଅଦସ୍ସନଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ଗଚ୍ଛେ''ତି।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାସଙ୍ଖାରାତିଆଦୀସୁ ହି ଆଦିତୋୱେୱ ତାୱ –

ଦେସନାଭେଦତୋ ଅତ୍ଥ-ଲକ୍ଖଣେକୱିଧାଦିତୋ;

ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ‘ଦେସନାଭେଦତୋ’ତି ଭଗୱତୋ ହି ୱଲ୍ଲିହାରକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ ୱଲ୍ଲିଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ଆଦିତୋ ୱା ମଜ୍ଝତୋ ୱା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନଂ, ତଥା ପରିଯୋସାନତୋ ୱା ମଜ୍ଝତୋ ୱା ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦୀତି ଚତୁବ୍ବିଧା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା। ଯଥା ହି ୱଲ୍ଲିହାରକେସୁ ଚତୂସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମୂଲମେୱ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ତଂ ମୂଲେ ଛେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଆଦିତୋ (ମ। ନି। ୧।୪୦୨) ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନାପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେତି।

ଯଥା ପନ ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମଜ୍ଝଂ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପରିଭାଗଂଯେୱ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ତସ୍ସ ତଂ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତୋ ଅଭିୱଦତୋ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନନ୍ଦୀ; ଯା ୱେଦନାସୁ ନନ୍ଦୀ, ତଦୁପାଦାନଂ, ତସ୍ସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୯; ସଂ। ନି। ୩।୫) ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନାପି ଦେସେତି।

ଯଥା ଚ ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ଅଗ୍ଗଂ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଅଗ୍ଗେ ଗହେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗାନୁସାରେନ ଯାୱ ମୂଲା ସବ୍ବଂ ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ନୁ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜରାମରଣଂ ନୋ ୱା କଥଂ ୱା ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି? ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା, ଭନ୍ତେ, ଜରାମରଣଂ; ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତି – ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି। ‘‘ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ନୁ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା ନୋ ୱା କଥଂ ୱା ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି? ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଖାରା; ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତି – ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ପରିଯୋସାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦିତୋପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେତି।

ଯଥା ପନ ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱଲ୍ଲିଯା ମଜ୍ଝମେୱ ପଠମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଓତରନ୍ତୋ ଯାୱ ମୂଲା ଆଦାଯ କମ୍ମେ ଉପନେତି , ଏୱଂ ଭଗୱା ‘‘ଇମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା କିଂ ନିଦାନା, କିଂ ସମୁଦଯା, କିଂ ଜାତିକା, କିଂ ପଭୱା? ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତଣ୍ହାନିଦାନା, ତଣ୍ହାସମୁଦଯା, ତଣ୍ହାଜାତିକା, ତଣ୍ହାପଭୱା। ତଣ୍ହା ଚାଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କିଂ ନିଦାନା? ୱେଦନା, ଫସ୍ସୋ, ସଳାଯତନଂ, ନାମରୂପଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସଙ୍ଖାରା କିଂ ନିଦାନା…ପେ… ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାନିଦାନା, ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଜାତିକା, ଅୱିଜ୍ଜାପଭୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୧) ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦିତୋ ଦେସେତି।

କସ୍ମା ପନେୱଂ ଦେସେତୀତି? ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତ୍ତା, ସଯଞ୍ଚ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକୋ ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ତତୋ ତତୋ ଞାଯପ୍ପଟିୱେଧାଯ ସଂୱତ୍ତତିଯେୱ। ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ଚ ଭଗୱା ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପଟିସମ୍ଭିଦାଯୋଗେନ ଚତୁବ୍ବିଧଗମ୍ଭୀରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ। ସୋ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ନାନାନଯେହେୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ୱିସେସତୋ ପନସ୍ସ ଯା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମଦେସନା, ସା ପୱତ୍ତିକାରଣୱିଭାଗସମ୍ମୂଳ୍ହଂ ୱେନେଯ୍ଯଜନଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ ଯଥାସକେହି କାରଣେହି ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିତାତି ଞାତବ୍ବା।

ଯା ପରିଯୋସାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମଦେସନା, ସା ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଜାଯତି ଚ ଜୀଯତି ଚ ମୀଯତି ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨। ୫୭) ଆଦିନା ନଯେନ କିଚ୍ଛାପନ୍ନଂ ଲୋକମନୁୱିଲୋକଯତୋ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିୱେଧାନୁସାରେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଜରାମରଣାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତନାଧିଗତକାରଣସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯା ପନ ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଆଦି, ସା ଆହାରନିଦାନୱୱତ୍ଥାପନାନୁସାରେନ ଯାୱ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଅତିହରିତ୍ୱା ପୁନ ଅତୀତଦ୍ଧତୋ ପଭୁତି ହେତୁଫଲପଟିପାଟିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯା ପନ ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ପୱତ୍ତା, ସା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଦ୍ଧାନେ ଅନାଗତଦ୍ଧହେତୁସମୁଟ୍ଠାନତୋ ପଭୁତି ଅନାଗତଦ୍ଧସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତାସୁ ଯା ସା ପୱତ୍ତିକାରଣସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱେନେଯ୍ଯଜନସ୍ସ ଯଥାସକେହି କାରଣେହି ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମଦେସନା ୱୁତ୍ତା, ସା ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତା? କିଂ ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତି ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜାପି ଅକାରଣଂ ମୂଲକାରଣଂ ଲୋକସ୍ସାତି? ନ ଅକାରଣଂ। ‘‘ଆସୱସମୁଦଯା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି ହି ଅୱିଜ୍ଜାଯ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି ପନ ପରିଯାଯୋ ଯେନ ମୂଲକାରଣଂ ସିଯା। କୋ ପନ ସୋତି? ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭାୱୋ। ଭଗୱା ହି ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମେ ସୀସଂ କତ୍ୱା କଥେସି – ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱା ଭୱତଣ୍ହଂ ୱା। ଯଥାହ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ‘ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜା ନାହୋସି, ଅଥ ପଚ୍ଛା ସମଭୱୀ’ତି। ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଥ ଚ ପନ ପଞ୍ଞାଯତି ‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୬୧); ଭୱତଣ୍ହଂ ୱା, ଯଥାହ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଭୱତଣ୍ହାଯ ‘ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଭୱତଣ୍ହା ନାହୋସି, ଅଥ ପଚ୍ଛା ସମଭୱୀ’ତି। ଏୱଞ୍ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଥ ଚ ପନ ପଞ୍ଞାଯତି ‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଭୱତଣ୍ହା’’ତି (ଅ। ନି।

୧୦।୬୨)।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଇମେ ଦ୍ୱେୱ ଧମ୍ମେ ସୀସଂ କତ୍ୱା କଥେସୀତି? ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନୋ କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁଭୂତତ୍ତା। ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନୋ ହି କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁ ଅୱିଜ୍ଜା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପଲଗୁଳାଭିଘାତପରିସ୍ସମାଭିଭୂତା ୱଜ୍ଝଗାୱୀ ତାଯ ପରିସ୍ସମାତୁରତାଯ ନିରସ୍ସାଦମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥାୱହମ୍ପି ଚ ଉଣ୍ହୋଦକପାନଂ ୱିଯ, କିଲେସସନ୍ତାପତୋ ନିରସ୍ସାଦମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥାୱହମ୍ପି ପାଣାତିପାତାଦିମନେକପ୍ପକାରଂ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମଂ ଆରଭତି। ସୁଗତିଗାମିନୋ ପନ କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସହେତୁ ଭୱତଣ୍ହା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଭୱତଣ୍ହାଭିଭୂତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ଯଥା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଗାୱୀ ସୀତୁଦକତଣ୍ହାଯ ସଅସ୍ସାଦଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିସ୍ସମୱିନୋଦନଞ୍ଚ ସୀତୁଦକପାନଂ ୱିଯ, କିଲେସସନ୍ତାପୱିରହତୋ ସଅସ୍ସାଦଂ ସୁଗତିସମ୍ପାପନେନ ଅତ୍ତନୋ ଦୁଗ୍ଗତିଦୁକ୍ଖପରିସ୍ସମୱିନୋଦନଞ୍ଚ ପାଣାତିପାତାୱେରମଣୀଆଦିମନେକପ୍ପକାରଂ ସୁଗତିଗାମିକମ୍ମଂ ଆରଭତି।

ଏତେସୁ ପନ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥଚି ଭଗୱା ଏକଧମ୍ମମୂଲିକଂ ଦେସନଂ ଦେସେତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ‘‘ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜୂପନିସା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରୂପନିସଂ ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୨୩)। ତଥା ‘‘ଉପାଦାନୀଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୫୨)। କତ୍ଥଚି ଉଭଯମୂଲିକମ୍ପି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ତଣ୍ହାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଏୱମଯଂ କାଯୋ ସମୁଦାଗତୋ। ଇତି ଅଯଞ୍ଚେୱ କାଯୋ ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପଂ ଇତ୍ଥେତଂ ଦ୍ୱଯଂ, ଦ୍ୱଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫସ୍ସୋ, ସଳେୱାଯତନାନି ଯେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ବାଲୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୯)। ତାସୁ ତାସୁ ଦେସନାସୁ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ଏକଧମ୍ମମୂଲିକା ଦେସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଦେସନାଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

‘ଅତ୍ଥତୋ’ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥତୋ, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପୂରେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ; ଅଲଦ୍ଧବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ତବ୍ବିପରୀତତୋ କାଯସୁଚରିତାଦି ୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ। ତଂ ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଖନ୍ଧାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଟ୍ଠଂ, ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅନ୍ତୱିରହିତେ ସଂସାରେ ସବ୍ବଯୋନିଗତିଭୱୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀସୁ ଜୱତି, ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଜୱତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅପିଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଛାଦନତୋପି ଅୱିଜ୍ଜା।

ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫଲମେତି ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନ ୱିନା ତେନ; ତଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପି ଚ ଉପକାରକଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା।

ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରା। ଅପିଚ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରା ଚାତି ଦୁୱିଧା ସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା ତଯୋ, କାଯୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା ତଯୋତି ଇମେ ଛ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା । ତେ ସବ୍ବେପି ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲଚେତନାମତ୍ତମେୱ ହୋନ୍ତି।

ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରୋ, ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରୋ, ଅଭିସଙ୍ଖରଣସଙ୍ଖାରୋ, ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୨୨୧, ୨୭୨; ସଂ॰ ନି॰ ୧।୧୮୬; ୨।୧୪୩) ୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା ‘ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା’ ନାମ। କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ତେଭୂମକା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ‘ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା’ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତା। ତେପି ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱିସୁଂ ପନ ନେସଂ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ପନ ‘ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୫୧) ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। କାଯିକଚେତସିକଂ ପନ ୱୀରିଯଂ ‘ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ‘‘ଯାୱତିକା ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଗତି, ତାୱତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅକ୍ଖାହତଂ ମଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୩।୧୫) ଆଗତୋ।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତେଯେୱ, ଅଞ୍ଞେପି ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୬୪) ନଯେନ ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତା ଅନେକସଙ୍ଖାରା। ତେସୁ ନତ୍ଥି ସୋ ସଙ୍ଖାରୋ, ଯୋ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଇତୋ ପରଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ତଂ

ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୱ୍ଥୁତେ ପନ ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନମତୀତି ନାମଂ। ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପଂ। ଆୟେ ତନୋତି, ଆୟତଞ୍ଚ ନଯତୀତି ଆୟତନଂ। ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ୱେଦୟତୀତି ୱେଦନା। ପରିତସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହା। ଉପାଦିୟତୀତି ଉପାଦାନଂ। ଭୱତି ଭାୱୟତି ଚାତି ଭୱୋ। ଜନନଂ ଜାତି। ଜୀରଣଂ ଜରା। ମରନ୍ତି ଏତେନାତି ମରଣଂ। ସୋଚନଂ ସୋକୋ। ପରିଦେୱନଂ ପରିଦେୱୋ। ଦୁକ୍ଖୟତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ; ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିୱସେନ ୱା ଦ୍ୱେଧା ଖଣତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁମ୍ମନସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଭୁସୋ ଆୟାସୋ ଉପାୟାସୋ।

ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସୋକାଦୀହେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବପଦେହି 'ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ'ତି ସଦ୍ଦସ୍ସ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇତରଥା ହି ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା''ତି ୱୁତ୍ତେ କିଂ କରୋନ୍ତୀତି ନ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟୁଂ। ''ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି ପନ ଯୋଜନାୟ ସତି ''ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚୟୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟୋ; ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୱୱତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଏୱନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନୟନିଦସ୍ସନଂ। ତେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହେୱ କାରଣେହି, ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦୀହୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ। କେୱଲସ୍ସାତି ଅସମ୍ମିସ୍ସସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ୱା। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସମୂହସ୍ସ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନ ସୁଖସୁଭାଦୀନଂ। ସମୁଦୟୋତି ନିବ୍ବତ୍ତି। ହୋତୀତି ସମ୍ଭୱତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

'ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ'ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା, ସମ୍ମୋହନରସା, ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଆସୱପଦଟ୍ଠାନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା ସଙ୍ଖାରା, ଆୟୂହନରସା, ଚେତନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅୱିଜ୍ଜାପଦଟ୍ଠାନା। ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ, ପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ସମ୍ପୟୋଗରସଂ, ଅୱିନିବ୍ଭୋଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ୱିକିରଣରସଂ, ଅବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆୟତନଲକ୍ଖଣଂ ସଳାୟତନଂ, ଦସ୍ସନାଦିରସଂ, ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ , ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଂ। ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସଙ୍ଗତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସଳାୟତନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା, ୱିସୟରସସମ୍ଭୋଗରସା, ସୁଖଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଫସ୍ସପଦଟ୍ଠାନା। ହେତୁଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ଅଭିନନ୍ଦନରସା, ଅତିତ୍ତିଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱେଦନାପଦଟ୍ଠାନା। ଗହଣଲକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାନଂ, ଅମୁଞ୍ଚନରସଂ, ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମକମ୍ମଫଲଲକ୍ଖଣୋ ଭୱୋ, ଭାୱନଭୱନରସୋ, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଉପାଦାନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଜାତିଆଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

'ଏକୱିଧାଦିତୋ'ତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନମୋହାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧା, ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧା ତଥା ସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରତୋ, ୱେଦନାତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗତୋ ତିୱିଧା, ଚତୁସଚ୍ଚଅପ୍ପଟିୱେଧତୋ ଚତୁବ୍ବିଧା, ଗତିପଞ୍ଚକାଦୀନୱଛାଦନତୋ ପଞ୍ଚୱିଧା, ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣତୋ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଛବ୍ବିଧତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସଙ୍ଖାରା ସାସୱୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧା, କୁସଲାକୁସଲତୋ ଦୁୱିଧା ତଥା ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତହୀନମଜ୍ଝିମମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନିୟତତୋ, ତିୱିଧା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିଭାୱତୋ, ଚତୁବ୍ବିଧା ଚତୁଯୋନିସଂୱତ୍ତନତୋ, ପଞ୍ଚୱିଧା ପଞ୍ଚଗତିଗାମିତୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଲୋକିୟୱିପାକାଦିଭାୱତୋ ଏକୱିଧଂ, ସହେତୁକାହେତୁକାଦିତୋ ଦୁୱିଧଂ, ଭୱତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନତୋ ୱେଦନାତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗତୋ ଅହେତୁକଦୁହେତୁକତିହେତୁକତୋ ଚ ତିୱିଧଂ, ଯୋନିଗତିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚ।

ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସୟତୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟତୋ ଚ ଏକୱିଧଂ, ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣତୋ ଦୁୱିଧଂ, ଅତୀତାଦିତୋ ତିୱିଧଂ, ଯୋନିଗତିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚ।

ସଳାୟତନଂ ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣଟ୍ଠାନତୋ ଏକୱିଧଂ, ଭୂତପ୍ପସାଦୱିଞ୍ଞାଣାଦିତୋ ଦୁୱିଧଂ, ସମ୍ପତ୍ତାସମ୍ପତ୍ତନୋଭୟଗୋଚରତୋ ତିୱିଧଂ, ଯୋନିଗତିପରିୟାପନ୍ନତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚାତି ଇମିନା ନୟେନ ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଏକୱିଧାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଏକୱିଧାଦିତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

'ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚୱୱତ୍ଥାନା'ତି ସୋକାଦୟୋ ଚେତ୍ଥ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଜରାମରଣବ୍ଭାହତସ୍ସ ହି ବାଲସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଯଥାହ –

“ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସାରୀରିକାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ସୋଚତି କିଲମତି ପରିଦେୱତି ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ସମ୍ମୋହମାପଜ୍ଜତୀ”ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୨)। ଯାୱ ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତି ତାୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯାତି ପୁନପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ସମ୍ବନ୍ଧମେୱ ହୋତି ଭୱଚକ୍କଂ। ତସ୍ମା ତେସମ୍ପି ଜରାମରଣେନେୱ ଏକସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱୱତ୍ଥାନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରୱସେନ ସଙ୍ଖେପକଥା।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅୱିଜ୍ଜାପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୨୬। ଇଦାନି ନିଦ୍ଦେସୱାରୱସେନ ୱିତ୍ଥାରକଥା ହୋତି। “ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା”ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବେସୁ ଯସ୍ମା ପୁତ୍ତେ କଥେତବ୍ବେ ପଠମଂ ପିତା କଥୀଯତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ‘ମିତ୍ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ଦତ୍ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ’ତି ପୁତ୍ତୋ ସୁକଥିତୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଦେସନାକୁସଲୋ ସତ୍ଥା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଜନକତ୍ତେନ ପିତୁସଦିସଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମା ଅୱିଜ୍ଜା? ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା “ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି କଥିତଂ।

ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୧୦୬୭) ପନ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ “ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି ଅପରେସୁପି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବନ୍ତେତି ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା, ଅତୀତାନି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି। ଅପରନ୍ତେତି ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା, ଅନାଗତାନି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେତି ତଦୁଭଯଂ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ କାରଣାନି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନି ଅଙ୍ଗାନି। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ନିବ୍ବତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା। ତତ୍ରାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଯସ୍ମା ଅତୀତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା “ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଯସ୍ମା ଅନାଗତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ, ଅତୀତାନାଗତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ଚେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି କଥିତଂ।

ଏୱଂ କିଂ କଥିତଂ ହୋତି? କିଚ୍ଚତୋ ଚେୱ ଜାତିତୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜା କଥିତା ନାମ ହୋତି। କଥଂ ? ଅଯଞ୍ହି ଅୱିଜ୍ଜା ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଠାନାନି ଜାନିତୁଂ ପସ୍ସିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତୀତି କିଚ୍ଚତୋ କଥିତା; ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଜାତିତୋପି କଥିତା। ଏୱଂ କଥେତ୍ୱା ପୁନ “ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନ”ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚୱୀସତି ପଦାନି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଗହିତାନି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଇମେହି ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି କଥିତାପି ପୁନ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ପଦେହି ଲକ୍ଖଣେ ଅକଥିତେ ସୁକଥିତା ନାମ ନ ହୋତି, ଲକ୍ଖଣେ ପନ କଥିତେଯେୱ ସୁକଥିତା ନାମ ହୋତି। ଯଥା ପୁରିସୋ ନଟ୍ଠଂ ଗୋଣଂ ପରିଯେସମାନୋ ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ – “ଅପି, ଅଯ୍ଯା, ସେତଂ ଗୋଣଂ ପସ୍ସଥ, ରତ୍ତଂ ଗୋଣଂ ପସ୍ସଥା”ତି? ତେ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ଯୁଂ – “ଇମସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ସେତରତ୍ତାନଂ ଗୋଣାନଂ ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, କିଂ ତେ ଗୋଣସ୍ସ ଲକ୍ଖଣ”ନ୍ତି? ଅଥ ତେନ ‘ସଙ୍ଘାଟି’ ୱା ‘ନଙ୍ଗଲଂ’ ୱାତି ୱୁତ୍ତେ ଗୋଣୋ ସୁକଥିତୋ ନାମ ଭୱେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି କଥିତାପି ପୁନ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ପଦେହି ଲକ୍ଖଣେ ଅକଥିତେ ସୁକଥିତା ନାମ ନ ହୋତି, ଲକ୍ଖଣେ ପନ କଥିତେଯେୱ ସୁକଥିତା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯାନସ୍ସା ଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚୱୀସତି ପଦାନି କଥିତାନି, ତେସମ୍ପି ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଞାଣଂ ନାମ ପଞ୍ଞା। ସା ଅତ୍ଥତ୍ଥଂ କାରଣକାରଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ଅଯଂ ପନ ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଞାଣପଚ୍ଚନୀକତୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଦସ୍ସନନ୍ତିପି ପଞ୍ଞା। ସାପି ତଂ ଆକାରଂ ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ। ଅଭିସମଯୋତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ତଂ ଆକାରଂ ଅଭିସମେତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଅଭିସମେତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନଭିସମଯୋ। ଅନୁବୋଧୋ ସମ୍ବୋଧୋ ପଟିୱେଧୋତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ତଂ ଆକାରଂ ଅନୁବୁଜ୍ଝତି ସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଅନୁବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସଂବୁଜ୍ଝିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନନୁବୋଧୋ ଅସମ୍ବୋଧୋ ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ। ସଙ୍ଗାହନାତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା

ଘଂସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଘଂସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅସଙ୍ଗାହନା। ପରିୟୋଗାହନାତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ତଂ ଆକାରଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅପରିୟୋଗାହନା। ସମପେକ୍ଖନାତିପି ପଞ୍ଞା । ସା ତଂ ଆକାରଂ ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ପେକ୍ଖତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ପେକ୍ଖିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅସମପେକ୍ଖନା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ତଂ ଆକାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ସୟଞ୍ଚ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ। ଦୁମ୍ମେଧଭାୱତାୟ ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ। ବାଲଭାୱତାୟ ବାଲ୍ୟଂ।

ସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତିପି ପଞ୍ଞା। ସା ଅତ୍ଥତ୍ଥଂ କାରଣାକାରଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମ୍ମା ପଜାନାତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ଆକାରଂ ପଜାନିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ମୋହନୱସେନ ମୋହୋ। ପମୋହନୱସେନ ପମୋହୋ। ସମ୍ମୋହନୱସେନ ସମ୍ମୋହୋ। ଅୱିନ୍ଦିୟଂ ୱିନ୍ଦତୀତିଆଦିୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜା। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓହନତି ଓସୀଦାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ୟୋଜେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାୟୋଗୋ। ଅପ୍ପହୀନୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟୋ। ମଗ୍ଗେ ପରିୟୁଟ୍ଠିତଚୋରା ଅଦ୍ଧିକେ ୱିୟ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାତି ଗଣ୍ହାତି ୱିଲୁମ୍ପତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ। ୟଥା ନଗରଦ୍ୱାରେ ପଲିଘସଙ୍ଖାତାୟ ଲଙ୍ଗିୟା ପତିତାୟ ଅନ୍ତୋନଗରେ ମନୁସ୍ସାନଂ ବହିନଗରଗମନମ୍ପି ବହିନଗରେ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନ୍ତୋନଗରପୱେସନମ୍ପି ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ୟସ୍ସ ସକ୍କାୟନଗରେ ଅୟଂ ପତିତା ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକଂ ଞାଣଗମନଂ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ନାମ ହୋତି। ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଂ ମୂଲଞ୍ଚ, ଅକୁସଲାନଂ ୱା ମୂଲନ୍ତି ଅକୁସଲମୂଲଂ। ତଂ ପନ ନ ଅଞ୍ଞଂ, ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ ମୋହୋତି ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜାତି ଅୟଂ ଏୱଂଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିପଦୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂଲକ୍ଖଣା ପନାୟଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତାପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଏକଦେସୋ ହୋତି, ସହଜାତା ହୋତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ଛାଦେତି; ସମୁଦୟସଚ୍ଚସ୍ସ ନ ଏକଦେସୋ ହୋତି, ସହଜାତା ହୋତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ଛାଦେତି; ନିରୋଧସଚ୍ଚସ୍ସ ନେୱ ଏକଦେସୋ ହୋତି, ନ ସହଜାତା, ନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, କେୱଲଂ ଛାଦେତି; ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସାପି ନ ଏକଦେସୋ, ନ ସହଜାତା, ନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, କେୱଲଂ ଛାଦେତି। ଦୁକ୍ଖାରମ୍ମଣତା ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଛାଦେତି। ସମୁଦୟାରମ୍ମଣତା ଅୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଛାଦେତି। ନିରୋଧାରମ୍ମଣତା ଅୱିଜ୍ଜା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଛାଦେତି। ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତା ଅୱିଜ୍ଜା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଛାଦେତି।

ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରା। ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦସା। ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚେୱ ଦୁଦ୍ଦସଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ପାକଟଂ, ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପନ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରଂ ନାମ ଜାତଂ। ସମୁଦୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୟଥା ପନ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ମନ୍ଥେତ୍ୱା ଓଜାୟ ନୀହରଣଂ ନାମ ଭାରୋ, ସିନେରୁପାଦତୋ ୱାଲିକାୟ ଉଦ୍ଧରଣଂ ନାମ ଭାରୋ, ପବ୍ବତଂ ପୀଳେତ୍ୱା ରସସ୍ସ ନୀହରଣଂ ନାମ ଭାରୋ; ଏୱମେୱ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଗମ୍ଭୀରତାୟ ଏୱ ଦୁଦ୍ଦସାନି, ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ପନ ଅତିଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ ଅତିଦୁଦ୍ଦସଞ୍ଚାତି। ଏୱଂ ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରାନଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଚ ଦୁଦ୍ଦସାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ମୋହନ୍ଧକାରଂ ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜାତି।

ଅୱିଜ୍ଜାପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସୋ

ସଙ୍ଖାରପଦେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରେୟେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କତମେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା? ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୁନାତି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ, ପୂରେତି ଚସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟଂ, ପୁଜ୍ଜଞ୍ଚ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ପୁଞ୍ଞୋ। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ୱିପାକଂ କଟତ୍ତାରୂପଞ୍ଚାତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ। ପୁଞ୍ଞୋୱ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ପୁଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପୁଞ୍ଞୋ। ଅପୁଞ୍ଞୋୱ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଆନେଞ୍ଜମେୱ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଆନେଞ୍ଜଞ୍ଚ ଭୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ। କାୟେନ ପୱତ୍ତିତୋ, କାୟତୋ ୱା ପୱତ୍ତୋ, କାୟସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଖାରୋତି କାୟସଙ୍ଖାରୋ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ପଠମତ୍ତିକୋ ପରିୱୀମଂସନସୁତ୍ତୱସେନ ଗହିତୋ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଅପୁଞ୍ଞୁପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଆନେଞ୍ଜଞ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଆନେଞ୍ଜୁପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟତ୍ତିକୋ ତଦନନ୍ତରସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଗହିତୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁତ୍ତପରିୟାୟେନ (ମ। ନି। ୧।୧୦୨) ଗହିତୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ତୟୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା। କତମେ ତୟୋ? କାୟସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨)

ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେତେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ତେ ଗହିତାତି? ଅଯଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ନ ଅଧୁନାକତୋ, ନାପି ବାହିରକେହି ୱା ସାୱକେହି ୱା ଦେୱତାହି ୱା ଭାସିତୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁଜିନଭାସିତୋ ପନ ଅଯଂ। ଅଭିଧମ୍ମେପି ହି ସୁତ୍ତେପି ଏକସଦିସାୱ ତନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ।

ଇଦାନି ତେ ସଙ୍ଖାରେ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୁସଲା ଚେତନାତି ଅନିଯମତୋ ଚତୁଭୂମିକଚେତନାପି ୱୁତ୍ତା। କାମାୱଚରା ରୂପାୱଚରାତି ନିଯମିତତ୍ତା ପନ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା, ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନାତି ତେରସ ଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଦାନମଯାତିଆଦୀହି ତାସଂଯେୱ ଚେତନାନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରାୱ ଦାନସୀଲମଯା ହୋନ୍ତି। ଭାୱନାମଯା ପନ ତେରସପି। ଯଥା ହି ପଗୁଣଂ ଧମ୍ମଂ ସଜ୍ଝାଯମାନୋ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଅନୁସନ୍ଧିଗତେପି ନ ଜାନାତି, ପଚ୍ଛା ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଜାନାତି; ଏୱମେୱ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଗୁଣକମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଭାୱନା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଭାୱନାମଯା ପନ ତେରସପୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଦାନମଯାଦୀସୁ ''ଦାନଂ ଆରବ୍ଭ ଦାନମଧିକିଚ୍ଚ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେତନା ସଞ୍ଚେତନା ଚେତଯିତତ୍ତଂ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦାନମଯୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତି। ସୀଲଂ ଆରବ୍ଭ...ପେ... ଭାୱନଂ ଆରବ୍ଭ ଭାୱନମଧିକିଚ୍ଚ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେତନା ସଞ୍ଚେତନା ଚେତଯିତତ୍ତଂ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭାୱନାମଯୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ''ତି (ୱିଭ। ୭୬୯) ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପଦେସନା।

ଚୀୱରାଦୀସୁ ପନ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ୱା ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅନ୍ନାଦୀସୁ ୱା ଦସସୁ ଦାନୱତ୍ଥୂସୁ ତଂ ତଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ଉପ୍ପାଦନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପରିଚ୍ଚାଗକାଲେ ପଚ୍ଛା ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନ ଅନୁସ୍ସରଣେ ଚାତି ତୀସୁ କାଲେସୁ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ଦାନମଯା ନାମ। ସୀଲଂ ପରିପୂରଣତ୍ଥାଯ ପନ 'ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ'ତି ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ ମନୋରଥଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା 'ପବ୍ବଜିତୋ ୱତମ୍ହି, ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ'ତି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ଚୀୱରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଆପାଥଗତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀନି ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ଆଜୀୱଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ସୀଲମଯା ନାମ। ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ୱୁତ୍ତେନ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେନ ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ରୂପେ...ପେ... ଧମ୍ମେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ...ପେ... ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ...ପେ... ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ...ପେ... ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ, ରୂପସଞ୍ଞଂ ...ପେ... ଧମ୍ମସଞ୍ଞଂ ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ଭାୱନାମଯା ନାମାତି ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରନିଦ୍ଦେସେ ଅକୁସଲା ଚେତନାତି ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେତନା। କାମାୱଚରାତି କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚେତନା ସେସା ରୂପାରୂପଭୱେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି, କାମାୱଚରେଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପାକଂ ଅୱଚାରେନ୍ତୀତି କାମାୱଚରାତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତା।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରନିଦ୍ଦେସେ କୁସଲା ଚେତନା ଅରୂପାୱଚରାତି ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା। ଏତା ହି ଚତସ୍ସୋ ଅନିଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଅନିଞ୍ଜନସ୍ସ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ହି ତିସ୍ସୋ କୁସଲୱିପାକକିରିଯାଚେତନା ଦ୍ୱାଦସ ଅରୂପାୱଚରଚେତନାତି ପଞ୍ଚଦସ ଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଲଟ୍ଠେନ ଅଫନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଆନେଞ୍ଜା ନାମ। ତତ୍ଥ ରୂପାୱଚରା କୁସଲା ଚେତନା ଅନିଞ୍ଜା ସମାନାପି ଅତ୍ତନା ସରିକ୍ଖକମ୍ପି ଅସରିକ୍ଖକମ୍ପି ସଇଞ୍ଜନମ୍ପି ଅନିଞ୍ଜନମ୍ପି ରୂପାରୂପଂ ଜନେତୀତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ନ ହୋତି। ୱିପାକକିରିଯଚେତନା ପନ ଅୱିପାକତ୍ତା ୱିପାକଂ ନ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି, ତଥା ଅରୂପାୱଚରା ୱିପାକକିରିଯଚେତନାପୀତି ଏକାଦସାପି ଏତା ଚେତନା ଆନେଞ୍ଜାୱ ନ ଅଭିସଙ୍ଖାରା। ଚତୁବ୍ବିଧା ପନ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଯଥା ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀନଂ ସଦିସାୱ ଛାଯା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ନିଚ୍ଚଲଂ ଅରୂପମେୱ ଜନେତୀତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ତେରସ, ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଚତସ୍ସୋତି ସବ୍ବାପେତା ପରିପିଣ୍ଡିତା ଏକୂନତିଂସ ଚେତନା ହୋନ୍ତି। ଇତି ଭଗୱା ଅପରିମାଣେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ମହାତୁଲାଯ ଧାରଯମାନୋ ୱିଯ, ନାଳିଯଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମିନମାନୋ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକୂନତିଂସମେୱ ଦସ୍ସେସି।

ଇଦାନି ଅପରିମାଣେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣା ସତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଆଯୂହମାନା ଯେହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନ୍ତି, ତାନି ତୀଣି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କତମୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ? କାଯସଞ୍ଚେତନାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାଯସଞ୍ଚେତନାତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା କାଯଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତା ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନାତି ସମୱୀସତି ଚେତନା; କାଯଦ୍ୱାରେ ଆଦାନଗ୍ଗହଣଚୋପନଂ ପାପଯମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା

ୱୀସତି କୁସଲାକୁସଲଚେତନାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟତି।

ୱଚୀସଞ୍ଚେତନାତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱଚୀଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତା ତାୟେୱ ୱୀସତି ଚେତନା; ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ହନୁସଞ୍ଚୋପନଂ ୱାକ୍ୟଭେଦଂ ପାପୟମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା ୱୀସତି ଚେତନାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ପନେତ୍ଥ ପରତୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତୀତି ନ ଗହିତା। ୟଥା ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା, ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ସାପି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେ ଅପନେତବ୍ବା। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ପନ ସବ୍ବାପେତା ହୋନ୍ତି।

ମନୋସଞ୍ଚେତନାତି ଉଭୋପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ଅସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସବ୍ବାପି ଏକୂନତିଂସ ଚେତନା। ଇତି ଭଗୱା ଅପରିମାଣେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣା ସତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଆୟୂହମାନା ଇମେହି ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆୟୂହନ୍ତୀତି ଆୟୂହନକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ଦସ୍ସେସି।

ଇମେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ତିକାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପୟୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ହି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ସିୟା କାୟସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ସିୟା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ କୁସଲଚେତନା କାମାୱଚରା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ ହୋତି କାୟସଙ୍ଖାରୋ ଚ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ପନ ତେରସ ଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ ହୋତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ଚ। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋପି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ସିୟା କାୟସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ସିୟା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱାରାନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତିୟଂ ସିୟା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋତି। ଏୱଂ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କାୟସଙ୍ଖାରୋପି ହୋତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋପି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋପି।

କାୟସଙ୍ଖାରୋ ପନ ସିୟା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ସିୟା ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ନ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ତଥା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ପନ ସିୟା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ , ସିୟା ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ସିୟା ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି। ଇମେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା ନାମ।

କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ – ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀତି? ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱେ ଭାୱତୋ। ୟସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖେ ତାୱ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତେ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି , ସମୁଦୟେ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭୂତେପି ତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରେ ସଙ୍ଖାରେ ସୁଖହେତୁତୋ ମଞ୍ଞମାନୋ ଆରଭତି, ନିରୋଧେ ପନ ମଗ୍ଗେ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିରୋଧଭୂତେପି ଗତିୱିସେସେ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ଅମଗ୍ଗଭୂତେସୁପି ୟଞ୍ଞାମରତପାଦୀସୁ ନିରୋଧମଗ୍ଗସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ପତ୍ଥୟମାନୋ ୟଞ୍ଞାମରତପାଦିମୁଖେନ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି।

ଅପିଚ ସୋ ତାୟ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜତାୟ ୱିସେସତୋ ଜାତିଜରାରୋଗମରଣାଦିଅନେକାଦୀନୱୱୋକିଣ୍ଣଂ ପୁଞ୍ଞଫଲସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଜାନନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ କାୟୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭେଦଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ଦେୱଚ୍ଛରକାମକୋ ୱିୟ ମରୁପପାତଂ; ସୁଖସମ୍ମତସ୍ସାପି ଚ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ଅନ୍ତେ ମହାପରିଳାହଜନକଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅପ୍ପସ୍ସାଦତଞ୍ଚ ଅପସ୍ସନ୍ତୋପି ତପ୍ପଚ୍ଚୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ସଲଭୋ ୱିୟ ଦୀପସିଖାଭିନିପାତଂ, ମଧୁବିନ୍ଦୁଗିଦ୍ଧୋ ୱିୟ ଚ ମଧୁଲିତ୍ତସତ୍ଥଧାରାଲେହନଂ।

କାମୂପସେୱନାଦୀସୁ ଚ ସୱିପାକେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ଚେୱ କିଲେସାଭିଭୂତତାୟ ଚ ଦ୍ୱାରତ୍ତୟପ୍ପୱତ୍ତମ୍ପି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ବାଲୋ ୱିୟ ଗୂଥକୀଳନଂ, ମରିତୁକାମୋ ୱିୟ ଚ ୱିସଖାଦନଂ। ଆରୁପ୍ପୱିପାକେସୁ ଚାପି ସଙ୍ଖାରୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝମାନୋ ସସ୍ସତାଦିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭୂତଂ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ଦିସାମୂଳ୍ହୋ ୱିୟ ପିସାଚନଗରାଭିମୁଖମଗ୍ଗଗମନଂ।

ଏୱଂ ୟସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱତୋୱ ସଙ୍ଖାରଭାୱୋ, ନ ଅଭାୱତୋ; ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ – ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ‘‘ଅୱିଦ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି। ୟତୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅୱିଜ୍ଜା ପହୀନା, ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ନେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଗଣ୍ହାମ ତାୱ ଏତଂ ‘ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ’ତି। ଇଦଂ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ – ‘କତମେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ କଥଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀ’ତି? ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ପୁଞ୍ଞାନଂ, ଦୁୱିଧାନେକଧା ପନ;

ପରେସଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ସା, ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତା।

ତତ୍ଥ 'ପୁଞ୍ଞାନଂ ଦୁୱିଧା'ତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସା ହି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସମ୍ମସନକାଲେ କାମାୱଚରାନଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ସମୋହଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ରୂପାୱଚରାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାସମତିକ୍କମନତ୍ଥାଯ ପନ ଦାନାଦୀନି ଚେୱ କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ତେସଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି; ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତା କାମଭୱରୂପଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ତାନେୱ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତସ୍ସ।

'ଅନେକଧା ପନ ପରେସ'ନ୍ତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କଥଂ? ଏସା ହି ଅୱିଜ୍ଜଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ, ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦନକାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେହି, ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ, ଦୁତିଯଜୱନାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯାସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅକୁସଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ହେତୁସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହୀତି ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

'ପଚ୍ଛିମାନଂ ସା ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତା'ତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେୱ ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ମତା। ସୋ ପନସ୍ସା ଉପନିସ୍ସଯଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଏତ୍ଥାହ – 'କିଂ ପନାଯମେକାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀ'ତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ତାୱ ଏକାୱ ଏକକାରଣୱାଦୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ 'ଅଞ୍ଞେପି ସନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା'ତି ଏକକାରଣନିଦ୍ଦେସୋ ନୁପପଜ୍ଜତୀତି? ନ ନୁପପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା –

ଏକଂ ନ ଏକତୋ ଇଧ, ନାନେକମନେକତୋପି ନୋ ଏକଂ;

ଫଲମତ୍ଥି ଅତ୍ଥି ପନ ଏକ-ହେତୁଫଲଦୀପନେ ଅତ୍ଥୋ।

ଏକତୋ ହି କାରଣତୋ ନ ଇଧ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ଫଲମତ୍ଥି, ନ ଅନେକଂ। ନାପି ଅନେକେହି କାରଣେହି ଏକଂ। ଅନେକେହି ପନ କାରଣେହି ଅନେକମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅନେକେହି ଉତୁପଥୱୀବୀଜସଲିଲସଙ୍ଖାତେହି କାରଣେହି ଅନେକମେୱ ରୂପଗନ୍ଧରସାଦିଅଙ୍କୁରସଙ୍ଖାତଂ ଫଲମୁପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଦିସ୍ସତି। ଯଂ ପନେତଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନଂ କତଂ, ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ପଯୋଜନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

ଭଗୱା ହି କତ୍ଥଚି ପଧାନତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ପାକଟତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ଅସାଧାରଣତ୍ତା, ଦେସନାୱିଲାସସ୍ସ ଚ ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଅନୁରୂପତୋ ଏକମେୱହେତୁଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଦୀପେତି; ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୭) ହି ଏକମେୱ ହେତୁଂ ଫଲଞ୍ଚାହ। ଫସ୍ସୋ ହି ୱେଦନାଯ ପଧାନହେତୁ ଯଥାଫସ୍ସଂ ୱେଦନାୱୱତ୍ଥାନତୋ। ୱେଦନା ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଧାନଫଲଂ ଯଥାୱେଦନଂ ଫସ୍ସୱୱତ୍ଥାନତୋ।

''ସେମ୍ହସମୁଟ୍ଠାନା ଆବାଧା''ତି (ମହାନି। ୫) ପାକଟତ୍ତା ଏକଂ ହେତୁମାହ। ପାକଟୋ ହେତ୍ଥ ସେମ୍ହୋ, ନ କମ୍ମାଦଯୋ। ''ଯେ କେଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେତେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା''ତି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଏକଂ ହେତୁମାହ; ଅସାଧାରଣୋ ହି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଅକୁସଲାନଂ, ସାଧାରଣାନି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦୀନୀତି।

ତସ୍ମା ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସହଜାତଧମ୍ମାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରକାରଣେସୁ ''ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨) ଚ ''ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ଆସୱସମୁଦଯୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୪) ଚ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରହେତୂନଂ ହେତୂତି ପଧାନତ୍ତା, ''ଅୱିଦ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ''ତି ପାକଟତ୍ତା ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ଦୀପିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେନେୱ ଚ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନପରିହାରୱଚନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନେ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲାଯ ସାୱଜ୍ଜାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କଥଂ ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି? ନ ହି ନିମ୍ବବୀଜତୋ ଉଚ୍ଛୁ

ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। କଥଂ ନ ଯୁଜ୍ଜିସ୍ସତି? ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି –

ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ, ସଦିସାସଦିସୋ ତଥା;

ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ସିଦ୍ଧୋ, ୱିପାକା ଏୱ ତେ ଚ ନ।

ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଠାନସଭାୱକିଚ୍ଚାଦିୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଲୋକେ ସିଦ୍ଧୋ। ପୁରିମଚିତ୍ତଞ୍ହି ଅପରଚିତ୍ତସ୍ସ ଠାନୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୁରିମସିପ୍ପାଦିସିକ୍ଖା ଚ ପଚ୍ଛାପୱତ୍ତମାନାନଂ ସିପ୍ପାଦିକିରିଯାନଂ। କମ୍ମଂ ରୂପସ୍ସ ସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଖୀରାଦୀନି ଚ ଦଧିଆଦୀନଂ। ଆଲୋକୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚୱିରୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଳଆଦଯୋ ଚ ଆସୱାଦୀନଂ। ଚକ୍ଖୁରୂପାଦଯୋ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଠାନାୱିରୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚଯା । ପୁରିମଜୱନାଦଯୋ ପଚ୍ଛିମଜୱନାଦୀନଂ ସଭାୱାୱିରୁଦ୍ଧା କିଚ୍ଚାୱିରୁଦ୍ଧା ଚ।

ଯଥା ଚ ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚଯା ସିଦ୍ଧା, ଏୱଂ ସଦିସାସଦିସାପି। ସଦିସମେୱ ହି ଉତୁଆହାରସଙ୍ଖାତଂ ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସାଲିବୀଜାଦୀନି ଚ ସାଲିଫଲାଦୀନଂ। ଅସଦିସମ୍ପି ରୂପଂ ଅରୂପସ୍ସ, ଅରୂପଞ୍ଚ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି; ଗୋଲୋମାୱିଲୋମୱିସାଣଦଧିତିଲପିଟ୍ଠାଦୀନି ଚ ଦବ୍ବଭୂତିଣକାଦୀନଂ। ଯେସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଯେ ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧା ସଦିସାସଦିସା ପଚ୍ଚଯା, ନ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକାଯେୱ। ଇତି ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିପାକୱସେନ ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲସଭାୱୱସେନ ଚ ସାୱଜ୍ଜାପି ସମାନା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏତେସଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ଠାନକିଚ୍ଚସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୱସେନ ସଦିସାସଦିସପଚ୍ଚଯୱସେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୋ ଚସ୍ସା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ‘‘ଯସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖେ ତାୱ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତେ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ଅପିଚ ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋପି ପରିଯାଯୋ –

ଚୁତୂପପାତେ ସଂସାରେ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣେ;

ଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ-ଧମ୍ମେସୁ ଚ ୱିମୁଯ୍ହତି।

ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ସୋ ଏତେ, ସଙ୍ଖାରେ ତିୱିଧେ ଯତୋ;

ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ ତେସଂ, ତିୱିଧାନମ୍ପି ଯଂ ତତୋତି।

କଥଂ ପନ ଯୋ ଏତେସୁ ୱିମୁଯ୍ହତି, ସୋ ତିୱିଧେପେତେ ସଙ୍ଖାରେ କରୋତୀତି ଚେ? ଚୁତିଯା ତାୱ ୱିମୂଳ୍ହୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ ମରଣ’’ନ୍ତି ଚୁତିଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘ସତ୍ତୋ ମରତି, ସତ୍ତସ୍ସ ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନ’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି। ଉପପାତେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ଜାତୀ’’ତି ଉପପାତଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘ସତ୍ତୋ ଉପପଜ୍ଜତି, ସତ୍ତସ୍ସ ନୱସରୀରପାତୁଭାୱୋ’ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି। ସଂସାରେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ଯୋ ଏସ –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ଭୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତୋ ସଂସାରୋ। ତଂ ଏୱଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ପରସ୍ମା ଲୋକା ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ’ତିଆଦୀନି ୱିକପ୍ପେତି। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଲକ୍ଖଣେ ୱିମୂଳ୍ହୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରେ ଅତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନିଯତୋ ଧୁୱତୋ ସୁଭତୋ ସୁଖତୋ ଚ ୱିକପ୍ପେତି। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ୱିମୂଳ୍ହୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ତା ଜାନାତି ୱା ନ ଜାନାତି ୱା, ସୋ ଏୱ କରୋତି ଚ କାରେତି ଚ ସୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅଣୁଇସ୍ସରାଦଯୋ କଲଲାଦିଭାୱେନ ସରୀରଂ ସଣ୍ଠପେନ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି, ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପନ୍ନୋ ଫୁସତି ୱେଦିଯତି ତଣ୍ହିଯତି ଉପାଦିଯତି ଘଟିଯତି, ସୋ ପୁନ ଭୱନ୍ତରେ ଭୱତୀ’’ତି ୱା ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ନିଯତିସଙ୍ଗତିଭାୱପରିଣତା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ୱା ୱିକପ୍ପେତି। ସୋ ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନ୍ଧୀକତୋ ଏୱଂ ୱିକପ୍ପେନ୍ତୋ ଯଥା ନାମ

ଅନ୍ଧୋ ପଥଓିଯଂ ଓିଚରନ୍ତୋ ମଗ୍ଗମ୍ପି ଅମଗ୍ଗମ୍ପି ଥଲମ୍ପି ନିନ୍ନମ୍ପି ସମମ୍ପି ଓିସମମ୍ପି ପଟିପଜ୍ଜତି, ଏଓଂ ପୁଞ୍ଞମ୍ପି ଅପୁଞ୍ଞମ୍ପି ଆନେଞ୍ଜମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି। ତେନେତଂ ଓୁଚ୍ଚତି –

ଯଥାପି ନାମ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ, ନରୋ ଅପରିନାଯକୋ;

ଏକଦା ଯାତି ମଗ୍ଗେନ, କୁମ୍ମଗ୍ଗେନାପି ଏକଦା।

ସଂସାରେ ସଂସରଂ ବାଲୋ, ତଥା ଅପରିନାଯକୋ;

କରୋତି ଏକଦା ପୁଞ୍ଞଂ, ଅପୁଞ୍ଞମପି ଏକଦା।

ଯଦା ଞତ୍ୱା ଚ ସୋ ଧମ୍ମଂ, ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମେସ୍ସତି;

ତଦା ଅଓିଜ୍ଜୂପସମା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀତି।

ଅଯଂ ଅଓିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ପଦସ୍ମିଂ ଓିତ୍ଥାରକଥା।

ଅଓିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ଓିଞ୍ଞାଣପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୨୭। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଓିଞ୍ଞାଣପଦନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲଓିପାକଂ ଅକୁସଲଓିପାକନ୍ତି ଦୁଓିଧଂ ହୋତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିଓ୍ହାକାଯଓିଞ୍ଞାଣାନି। ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଂ ପନ କୁସଲାକୁସଲଓିପାକା ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁଯୋ, ତିସ୍ସୋ ଅହେତୁକମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକାନି କାମାଓଚରଓିପାକଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ରୂପାଓଚରାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାଓଚରାନୀତି ବାଓୀସତିଓିଧଂ ହୋତି। ଇତି ଇମେହି ଛହି ଓିଞ୍ଞାଣେହି ସବ୍ବାନିପି ବାତ୍ତିଂସ ଲୋକିଯଓିପାକଓିଞ୍ଞାଣାନି ସଙ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରାନି ପନ ଓଟ୍ଟକଥାଯଂ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଗହିତାନି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ 'ଇଦଂ ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ହୋତୀ'ତି? ଉପଚିତକମ୍ମାଭାଓେ ଓିପାକାଭାଓତୋ। ଓିପାକଞ୍ହେତଂ, ଓିପାକଞ୍ଚ ନ ଉପଚିତକମ୍ମାଭାଓେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ସବ୍ବେସଂ ସବ୍ବଓିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ; ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେତଂ – 'ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଇଦଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ'ତି।

କତରସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା କତରଓିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚେ? କାମାଓଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ତାଓ କୁସଲଓିପାକାନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ମନୋଓିଞ୍ଞାଣେ ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଦ୍ୱେ ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠ କାମାଓଚରମହାଓିପାକାନୀତି ସୋଳସ। ଯଥାହ –

''କାମାଓଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ଓିପାକଂ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିଓ୍ହାକାଯଓିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ଓିପାକା ମନୋଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି, ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତା, ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ, ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା, ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତା ସସଙ୍ଖାରେନା''ତି (ଧ। ସ। ୪୩୧, ୪୯୮)।

ରୂପାଓଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପନ ପଞ୍ଚ ରୂପାଓଚରଓିପାକାନି। ଯଥାହ –

''ତସ୍ସେଓ ରୂପାଓଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ଓିପାକଂ ଓିଓିଚ୍ଚେଓ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ…ପେ… ପଞ୍ଚମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଓିହରତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୪୯୯)।

ଏଓଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଏକଓୀସତିଓିଧଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି।

ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପନ ଅକୁସଲୱିପାକାନି ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଏକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏୱଂ ସତ୍ତୱିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି। ଯଥାହ –

"ଅକୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ , ୱିପାକା ମନୋଧାତୁ, ୱିପାକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତୀ"ତି (ଧ। ସ। ୫୫୬)।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପନ ଚତ୍ତାରି ଅରୂପୱିପାକାନୀତି ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି। ଯଥାହ –

"ତସ୍ସେୱ ଅରୂପାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ…ପେ… ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ"ତି (ଧ। ସ। ୫୦୧)।

ଏୱଂ ଯଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତି, ତଂ ଞତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଏୱଂ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା – ସବ୍ବମେୱ ହି ଇଦଂ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁଯୋ, ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମାନି ତେରସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସେସାନି ଏକୂନୱୀସତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଯଥାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିଯମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଯମ୍ପି ପୱତ୍ତନ୍ତି।

କଥଂ? କୁସଲୱିପାକାନି ତାୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ କୁସଲୱିପାକେନ ୱା ଅକୁସଲୱିପାକେନ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିପାକମୁପଗତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆପାଥଗତଂ ଇଟ୍ଠଂ ୱା ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଚକ୍ଖାଦିପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଦସ୍ସନସୱନଘାଯନସାଯନଫୁସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଥା ଅକୁସଲୱିପାକାନି ପଞ୍ଚ। କେୱଲଞ୍ହି ତେସଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଦସାପି ଚେତାନି ନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନାନି ନିଯତକିଚ୍ଚାନେୱ ଚ ଭୱନ୍ତି।

ତତୋ କୁସଲୱିପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରଂ କୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁ ତେସଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣମାରବ୍ଭ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ପୱତ୍ତତି। ତଥା ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଅକୁସଲୱିପାକା । ଇଦଞ୍ଚ ପନ ଦ୍ୱଯଂ ଅନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଂ ନିଯତୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନଂ ନିଯତକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ହୋତି।

ସୋମନସ୍ସସହଗତା ପନ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ କୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଅନନ୍ତରଂ ତସ୍ସା ଏୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଚ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣେ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନାୱସାନେ ଭୱଙ୍ଗୱୀଥିଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜୱନେନ ଗହିତାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ସକିଂ ୱା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ପୱତ୍ତତି। ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଗଣନାଯଂ ପନ ସବ୍ବଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଚିତ୍ତୱାରା ଆଗତା। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗନ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି, ଅନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଂ ନିଯତୱତ୍ଥୁକଂ ଅନିଯତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ତେରସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସେସେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ଚିତ୍ତେସୁ ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ନ ପୱତ୍ତତି।

ପୱତ୍ତିଯଂ ପନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକା ତାୱ ଦ୍ୱେ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୂନଂ ଅନନ୍ତରଂ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ , ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି ସାଧଯମାନା ନିଯତୱତ୍ଥୁକା ଅନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରସହେତୁକଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ତୀଣି କିଚ୍ଚାନି ସାଧଯମାନାନି ନିଯତୱତ୍ଥୁକାନି ଅନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରାନି ଚତ୍ତାରି ଚ ଅରୂପାୱଚରାନି ଅତ୍ତନା ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅସତି ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦକେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ଅନ୍ତେ ଚୁତିକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି କିଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ସାଧଯମାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତେସୁ ରୂପାୱଚରାନି ନିଯତୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି ଅନିଯତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି, ଇତରାନି ଅୱତ୍ଥୁକାନି

ନିଯତାରମ୍ମଣାନି ଅନିଯତଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ବାତ୍ତିଂସୱିଧମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ରସ୍ସ ତେ ତେ ସଙ୍ଖାରା କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯାନେତାନି ଏକାଦସ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତେସୁ ଏକମ୍ପି ରୂପାରୂପଭୱେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ନ ପୱତ୍ତତି। କସ୍ମା? ବୀଜାଭାୱା। ତତ୍ଥ ହି କାମାୱଚରୱିପାକସଙ୍ଖାତଂ ପଟିସନ୍ଧିବୀଜଂ ନତ୍ଥି, ଯଂ ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତିଯଂ ତସ୍ସ ଜନକଂ ଭୱେଯ୍ଯ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନମ୍ପି ରୂପଭୱେ ଅଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ; ଇନ୍ଦ୍ରିଯପୱତ୍ତିଆନୁଭାୱତୋ ଦ୍ୱାରୱୀଥିଭେଦେ ଚିତ୍ତନିଯମତୋ ଚ।

ଯଥା ଚେତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଏକନ୍ତେନ ରୂପାରୂପଭୱେ ନପ୍ପୱତ୍ତତି ତଥା ସବ୍ବେପି ଅକାମାୱଚରେ ଧମ୍ମେ ନାନୁବନ୍ଧତି। କସ୍ମା? ଅଜନକତ୍ତା ଚେୱ ଜନକସ୍ସ ଚ ଅସଦିସତ୍ତା। ତତ୍ଥି ଯଥା ନାମ ଗେହା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଗନ୍ତୁକାମୋ ତରୁଣଦାରକୋ ଅତ୍ତନୋ ଜନକଂ ପିତରଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପିତୁସଦିସଂ ହିତକାମଂ ଞାତିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ରାଜପୁରିସାଦିଂ, ତଥା ଏତମ୍ପି ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତୁକାମଂ ସଭାଗତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଜନକଂ ପିତରଂ ୱା ପିତୁସଦିସଂ ୱା କାମାୱଚରଜୱନମେୱ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ମହଗ୍ଗତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ୱା।

ଯଥା ଚେତଂ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରେ ଧମ୍ମେ ନାନୁବନ୍ଧତି, ତଥା ଯଦା ଏତେ କାମାୱଚରଧମ୍ମାପି ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି ତଦା ତେପି ନାନୁବନ୍ଧତି। କସ୍ମା? ଅପରିଚିତଦେସତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥି ଯଥା ପିତରଂ ୱା ପିତୁସଦିସଂ ୱା ଞାତିଂ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତୋପି ତରୁଣଦାରକୋ ଘରଦ୍ୱାରଅନ୍ତରୱୀଥିଚତୁକ୍କାଦିମ୍ହି ପରିଚିତେଯେୱ ଦେସେ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅରଞ୍ଞଂ ୱା ଯୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ; ଏୱଂ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତମ୍ପି ଅମହଗ୍ଗତାଦିମ୍ହି ପରିଚିତେଯେୱ ଦେସେ ପୱତ୍ତମାନେ ଧମ୍ମେ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନେତି।

ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ''ସଦ୍ଧୋ କାମାୱଚରୱିପାକୋ କିରିଯମନୋଧାତୁ କିରିଯଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଇମେ ଧମ୍ମା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା''ତି ଏୱଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମାପେତଂ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରାରମ୍ମଣେ କାମାୱଚରଧମ୍ମେପି ନାନୁବନ୍ଧତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କିଂ ୱା ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିକଥାଯ? ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ହି ଏକନ୍ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ଏକାଦସ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନି ନାମଗୋତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ତିଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ବଲୱୱିପସ୍ସନାଯ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତଧମ୍ମେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ସମ୍ମତ୍ତନିଯତଧମ୍ମେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି। କାମାୱଚରେ ଦୁବ୍ବଲାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେଯେୱ ଲବ୍ଭତି, ଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ କାମାୱଚରେଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ରୂପାରୂପଭୱେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି।

ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସେସେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ଚିତ୍ତେସୁ ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ନ ପୱତ୍ତତୀ''ତି, ତଂ ଅତିସଂଖିତ୍ତତ୍ତା ଦୁବ୍ବିଜାନଂ। ତେନସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରନଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି – ''କତି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ? କତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି? କେନ କତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି? କିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତି?

ଅସଞ୍ଞପଟିସନ୍ଧିଯା ସଦ୍ଧିଂ ୱୀସତି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନେୱ ଏକୂନୱୀସତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲୱିପାକାଯ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, କୁସଲୱିପାକାଯ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜାତିବଧିରଜାତିଉମ୍ମତ୍ତକଏଳମୂଗନପୁଂସକାଦୀନଂ। ଅଟ୍ଠହି ସହେତୁକମହାୱିପାକେହି କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ପଞ୍ଚହି ରୂପାୱଚରୱିପାକେହି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେ, ଚତୂହି ଅରୂପାୱଚରୱିପାକେହି ଅରୂପଲୋକେତି। ଯେନ ଚ ଯତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ସା ଏୱ ତସ୍ସା ଅନୁରୂପପଟିସନ୍ଧି ନାମ।

ସଙ୍ଖେପତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯା ତୀଣି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି – କମ୍ମଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ , ଗତିନିମିତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ନାମ ଆଯୂହିତା କୁସଲାକୁସଲଚେତନା। କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କମ୍ମଂ ଆଯୂହତି। ତତ୍ଥ ଅତୀତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକସ୍ମିମ୍ପି କମ୍ମେ କତେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି।

ତତ୍ରିଦଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନେ ୱତ୍ଥୁ – ଗୋପକସୀୱଲୀ କିର ନାମ ତାଲପିଟ୍ଟିକୱିହାରେ ଚେତିଯଂ କାରେସି। ତସ୍ସ ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ଚେତିଯଂ

ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ତଦେଵ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତ୍ଵା କାଲଂକତ୍ଵା ଦେଵଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅଞ୍ଞା ସମ୍ମୂଠହକାଲକିରିଯା ନାମ ହୋତି। ପରମ୍ମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ହି ପଚ୍ଛତୋ ତିଖ୍ଣେନ ଅସିନା ସୀସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ନିପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସାପି ତିଖ୍ଣେନ ଅସିନା ସୀସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ଉଦକେ ଓସୀଦାପେତ୍ଵା ମାରେନ୍ତି। ଏଵରୂପେପି କାଲେ ଅଞ୍ଞତରଂ କମ୍ମଂ ଵା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଵା ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଞ୍ଞଂ ଲହୁକମରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ନିଖାଦନଦଣ୍ଡକମତ୍ଥକସ୍ମିଞ୍ହି ନିଲୀନମକ୍ଖିକଂ ମୁଗ୍ଗରେନ ପହରିତ୍ଵା ପିସନ୍ତି। ଏଵରୂପେପି କାଲେ କମ୍ମଂ ଵା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଵା ଉପଟ୍ଠାତି। ଏଵଂ ପିସିଯମାନାଯ ପନ ମକ୍ଖିକାଯ ପଠମଂ କାଯଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ନାଵଟ୍ଟେତି, ମନୋଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନମେଵ ଆଵଟ୍ଟେତି। ଅଥ ଜଵନଂ ଜଵିତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯଵାରେ କାଯଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଆଵଟ୍ଟେତି। ତତୋ କାଯଵିଞ୍ଞାଣଂ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ସନ୍ତୀରଣଂ, ଵୋଟ୍ଠପନନ୍ତି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନି ପଵତ୍ତନ୍ତି। ଜଵନଂ ଜଵିତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ତତିଯଵାରେ ମନୋଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଆଵଟ୍ଟେତି। ଅଥ ଜଵନଂ ଜଵିତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ କାଲକିରିଯଂ କରୋତି। ଇଦଂ କିମତ୍ଥଂ ଆଭତଂ? ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଵିସଯୋ ନାମ ଏଵଂ ଲହୁକୋତି ଦୀପନତ୍ଥଂ।

ଗତିନିମିତ୍ତଂ ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତନକଓକାସେ ଏକୋ ଵଣ୍ଣୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ତତ୍ଥ ନିରଯେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ଲୋହକୁମ୍ଭିସଦିସୋ ହୁତ୍ଵା ଉପଟ୍ଠାତି। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିକମ୍ବଲଯାନସଦିସା ହୁତ୍ଵା ଉପଟ୍ଠାତି। ଦେଵଲୋକେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ କପ୍ପରୁକ୍ଖଵିମାନସଯନାଦୀନି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏଵଂ କମ୍ମଂ, କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ, ଗତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯା ତୀଣି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପଟିସନ୍ଧିଯା ତୀଣି ଆରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି? ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ , ନଵତ୍ତବ୍ବଞ୍ଚ। ଅସଞ୍ଞୀପଟିସନ୍ଧି ଅନାରମ୍ମଣାତି। ତତ୍ଥ ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଅତୀତମେଵ ଆରମ୍ମଣଂ। ଦସନ୍ନଂ କାମାଵଚରାନଂ ଅତୀତଂ ଵା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଵା। ସେସାନଂ ନଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଏଵଂ ତୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପଵତ୍ତମାନା ପନ ପଟିସନ୍ଧି ଯସ୍ମା ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଵା ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣସ୍ସ ଵା ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରମେଵ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଦ୍ଵୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରଂ ତୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଵସେନ ପଵତ୍ତନାକାରୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କାମାଵଚରସୁଗତିଯଂ ତାଵ ଠିତସ୍ସ ପାପକମ୍ମିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତୀ''ତିଆଦିଵଚନତୋ (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ଯଥୂପଚିତଂ ପାପକମ୍ମଂ ଵା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଵା ମନୋଦ୍ଵାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ତଦାରମ୍ମଣପରିଯୋସାନାଯ ସୁଦ୍ଧାଯ ଵା ଜଵନଵୀଥିଯା ଅନନ୍ତରଂ ଭଵଙ୍ଗଵିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେଵ ଆପାଥଗତଂ କମ୍ମଂ ଵା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଵା ଆରବ୍ଭ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲଵିନାମିତଂ ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରକମ୍ମଵସେନ ନରକାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଜାଲଵଣ୍ଣାଦିକଂ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ଵାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଦ୍ଵିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭଵଙ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଦ୍ଧେ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଏକଂ ଆଵଜ୍ଜନଂ, ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାଵେନ ମନ୍ଦୀଭୂତଵେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜଵନାନି, ଦ୍ଵେ ତଦାରମ୍ମଣାନୀତି ତୀଣି ଵୀଥିଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭଵଙ୍ଗଵିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାଵତା ଏକାଦସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି। ଅଥାଵସେସପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକେ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦ୍ଵାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଦ୍ଵାରେ ରାଗାଦିହେତୁଭୂତଂ ହୀନାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଵୋଟ୍ଠବ୍ବନାଵସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାଵେନ ମନ୍ଦୀଭୂତଵେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜଵନାନି ଦ୍ଵେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭଵଙ୍ଗଵିସଯମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ତାଵତା ଦ୍ଵେ ଭଵଙ୍ଗାନି, ଆଵଜ୍ଜନଂ, ଦସ୍ସନଂ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ସନ୍ତୀରଣଂ, ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ପଞ୍ଚ ଜଵନାନି, ଦ୍ଵେ ତଦାରମ୍ମଣାନି, ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚଦସ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି। ଅଥାଵସେସଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକେ ତସ୍ମିଂ ଯେଵ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯମ୍ପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି। ଏସ ତାଵ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧିଯା ପଵତ୍ତନାକାରୋ।

ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ଉପଚିତାନଵଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ତଂ ଅନଵଜ୍ଜକମ୍ମଂ ଵା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଵା ମନୋଦ୍ଵାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତୀତି କଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ଵା ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧିଯା ପଵତ୍ତନାକାରୋ।

ସୁଗତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ଉପଚିତାନଓଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସ ‘‘ତାନିସ୍ସ ତମ୍ହି ସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତୀ’’ତିଆଦିଓଚନତୋ ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ଯଥୂପଚିତଂ ଅନଓଜ୍ଜକମ୍ମଂ ଓା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଓା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପଚିତକାମାଓଚରାନଓଜ୍ଜକମ୍ମସ୍ସେଓ। ଉପଚିତମହଗ୍ଗତକମ୍ମସ୍ସ ପନ କମ୍ମନିମିତ୍ତମେଓ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ତଦାରମ୍ମଣପରିଯୋସାନାଯ ସୁଦ୍ଧାଯ ଓା ଜଓନଓୀଥିଯା ଅନନ୍ତରଂ ଭଓଙ୍ଗଓିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚୁତିଚିତ୍ତମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ତଦେଓ ଆପାଥଗତଂ କମ୍ମଂ ଓା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଓା ଆରବ୍ଭ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲଓିନାମିତଂ ସୁଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତାରମ୍ମଣା ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ଓା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ କାମାଓଚରାନଓଜ୍ଜକମ୍ମଓସେନ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ଓା ଦେଓଲୋକେ ଉଯ୍ୟାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିଓଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ଓା ସୁଗତିନିମିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତେ ଦସ୍ସିତାନୁକ୍କମେନେଓ ଚୁତିଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ମରଣସମଯେ ଞାତକା ‘ଅଯଂ, ତାତ, ତଓତ୍ଥାଯ ବୁଦ୍ଧପୂଜା କରୀଯତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେହୀ’ତି ଓତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଦାମଧଜପଟାକାଦିଓସେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଓା ଧମ୍ମସ୍ସଓନତୂରିଯପୂଜାଦିଓସେନ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ଓା ଧୂମଓାସଗନ୍ଧାଦିଓସେନ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଓା ‘ଇଦଂ, ତାତ, ସାଯସ୍ସୁ, ତଓତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ’ନ୍ତି ଓତ୍ୱା ମଧୁଫାଣିତାଦିଓସେନ ରସାରମ୍ମଣଂ ଓା ‘ଇଦଂ, ତାତ, ଫୁସସ୍ସୁ, ତଓତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ’ନ୍ତି ଓତ୍ୱା ଚୀନପଟସୋମାରପଟାଦିଓସେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଓା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଉପସଂହରନ୍ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଆପାଥଗତେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଓୋଟ୍ଠପନାଓସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାଓେନ ମନ୍ଦୀଭୂତଓେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜଓନାନି ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତୋ ଭଓଙ୍ଗଓିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ତଦଓସାନେ ତସ୍ମିଞ୍ଞେଓ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣଟ୍ଠିତିକେ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯମ୍ପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଅପରସ୍ସ ପନ ପଥଓୀକସିଣଜ୍ଝାନାଦିଓସେନ ପଟିଲଦ୍ଧମହଗ୍ଗତସ୍ସ ସୁଗତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ମରଣସମଯେ କାମାଓଚରକୁସଲକମ୍ମ-କମ୍ମନିମିତ୍ତ-ଗତିନିମିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ପଥଓୀକସିଣାଦିକଂ ଓା ନିମିତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ ଓା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ଓା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ପଣୀତମାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଓୋଟ୍ଠବ୍ବନାଓସାନେ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନଭାଓେନ ମନ୍ଦୀଭୂତଓେଗତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜଓନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ମହଗ୍ଗତଗତିକାନଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଜଓନାନନ୍ତରଂଯେଓ ଭଓଙ୍ଗଓିସଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି । ତସ୍ସାଓସାନେ କାମାଓଚରମହଗ୍ଗତସୁଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସୁଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ଯଥୂପଟ୍ଠିତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନଓତ୍ତବ୍ବାନଂ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି।

ଏତେନାନୁସାରେନ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯାପି ଅନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧି ଓେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ଅତୀତନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାଯ ସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତନଓତ୍ତବ୍ବପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଓତ୍ତନାକାରୋ।

ଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ପାପକମ୍ମିନୋ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଓା ମନୋଦ୍ୱାରେ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପନ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ଅଥସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ଚୁତିଚିତ୍ତାଓସାନେ ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଓତ୍ତନାକାରୋତି। ଏତ୍ତାଓତା ଏକୂନଓୀସତିଓିଧସ୍ସାପି ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଓସେନ ପଓତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି।

ତଯିଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଏଓଂ –

ପଓତ୍ତମାନଂ ସନ୍ଧିମ୍ହି, ଦ୍ୱିଧା କମ୍ମେନ ଓତ୍ତତି;

ମିସ୍ସାଦୀହି ଚ ଭେଦେହି, ଭେଦସ୍ସ ଦୁଓିଧାଦିକୋ।

ଇଦଞ୍ହି ଏକୂନଓୀସତିଓିଧମ୍ପି ଓିପାକଓିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିସନ୍ଧିମ୍ହି ପଓତ୍ତମାନଂ ଦ୍ୱିଧା କମ୍ମେନ ଓତ୍ତତି। ଯଥାସକଞ୍ହି ଏତସ୍ସ ଜନକଂ କମ୍ମଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେଓ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଓିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା॰ ୧।୧।୪୨୩)। ଏଓଂ ଓତ୍ତମାନସ୍ସ ପନସ୍ସ ମିସ୍ସାଦୀହି ଭେଦେହି ଦୁଓିଧାଦିକୋପି ଭେଦୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଦଞ୍ହି

ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଏକଧା ୱତ୍ତମାନମ୍ପି ରୂପେନ ସହ ମିସ୍ସାମିସ୍ସଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ, କାମରୂପାରୂପଭୱଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ, ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ଗତିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧଂ, ସତ୍ତାୱାସୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ –

ମିସ୍ସଂ ଦ୍ୱିଧା ଭାୱଭେଦା, ସଭାୱଂ ତତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱିଧା;

ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଦସକା, ଓମତୋ ଆଦିନା ସହ।

'ମିସ୍ସଂଦ୍ୱିଧା ଭାୱଭେଦା'ତି ଯଞ୍ହେତମେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅରୂପଭୱା ରୂପମିସ୍ସଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ରୂପଭୱେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯସଙ୍ଖାତେନ ଭାୱେନ ୱିନା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ କାମଭୱେ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଜାତିପଣ୍ଡକପଟିସନ୍ଧିଯା ଭାୱେନ ସହ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ସଭାୱଂ ଅଭାୱନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି।

'ସଭାୱଂ ତତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱିଧା'ତି ତତ୍ରାପି ଚ ଯଂ ସଭାୱଂ ତଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସଭାୱାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ସହ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତି।

'ଦ୍ୱେୱା ତଯୋ ୱା ଦସକା, ଓମତୋ ଆଦିନା ସହା'ତି ଯଞ୍ହେତମେତ୍ଥ ମିସ୍ସଂ ଅମିସ୍ସନ୍ତି ଦ୍ୱଯେ ଆଦିଭୂତଂ ରୂପମିସ୍ସଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତେନ ସହ ୱତ୍ଥୁକାଯଦସକୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱା ୱତ୍ଥୁକାଯଭାୱଦସକୱସେନ ତଯୋ ୱା ଦସକା ଓମତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନତ୍ଥି ଇତୋ ପରଂ ରୂପପରିହାନୀତି। ତଂ ପନେତଂ ଏୱଂ ଓମକପରିମାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜନାମିକାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋନୀସୁ ଜାତିଉଣ୍ଣାଯ ଏକେନ ଅଂସୁନା ଉଦ୍ଧତତେଲସପ୍ପିମଣ୍ଡପ୍ପମାଣଂ କଲଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧସଙ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଯୋନୀନଂ ଗତିୱସେନ ସମ୍ଭୱଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତାସୁ ହି –

ନିରଯେ ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୁ, ଦେୱେସୁ ଚ ନ ଯୋନିଯୋ;

ତିସ୍ସୋ ପୁରିମିକା ହୋନ୍ତି, ଚତସ୍ସୋପି ଗତିଉଯେ।

ତତ୍ଥ ଦେୱେସୁ ଚାତି ଚସଦ୍ଦେନ ଯଥା ନିରଯେ ଚ ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୁ ଚ ଦେୱେସୁ, ଏୱଂ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତେସୁ ଚ ପୁରିମିକା ତିସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଓପପାତିକା ଏୱ ହି ତେ ହୋନ୍ତି। ସେସେ ପନ ତିରଚ୍ଛାନପେତ୍ତିୱିସଯମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତେ ଗତିଉଯେ ପୁବ୍ବେ ୱଜ୍ଜିତଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ ଚ ଚତସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ –

ତିଂସ ନୱ ଚେୱ ରୂପୀସୁ, ସତ୍ତତି ଉକ୍କଂସତୋୱ ରୂପାନି;

ସଂସେଦଜୋପପାତୀସୁ, ଅଥ ୱା ଅୱକଂସତୋ ତିଂସ।

ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେସୁ ତାୱ ଓପପାତିକଯୋନିକେସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ଜୀୱିତନୱକସ୍ସ ଚାତି ଚତୁନ୍ନଂ କଲାପାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ଚ ନୱ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସୁ ସଂସେଦଜଓପପାତିକେସୁ ଉକ୍କଂସତୋ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଭାୱୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତତି। ତାନି ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଦେୱେସୁ। ତତ୍ଥ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା ଚତସ୍ସୋ ଚାପି ଧାତୁଯୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଯଂ ଦସରୂପପରିମାଣୋ ରୂପପୁଞ୍ଜୋ ଚକ୍ଖୁଦସକୋ ନାମ। ଏୱଂ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱକଂସତୋ ପନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରଅଘାନକନପୁଂସକସ୍ସ ଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଉକ୍କଂସାୱକଂସାନଂ ପନ ଅନ୍ତରେ ଅନୁରୂପତୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପୁନ –

ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣଗତିହେତୁ-ୱେଦନାପୀତିୱିତକ୍କୱିଚାରେହି;

ଭେଦାଭେଦୱିସେସୋ, ଚୁତିସନ୍ଧୀନଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ।

ଯାହେସା ମିସ୍ସାମିସ୍ସତୋ ଦୁୱିଧା ପଟିସନ୍ଧି, ଯା ଚସ୍ସା ଅତୀତାନନ୍ତରା ଚୁତି, ତାସଂ ଇମେହି ଖନ୍ଧାଦୀହି ଭେଦାଭେଦୱିସେସୋ ଞାତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କଥଂ? କଦାଚି ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାୱ ଆରମ୍ମଣତୋପି ଅଭିନ୍ନା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, କଦାଚି ଅମହଗ୍ଗତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ମହଗ୍ଗତଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଅଯଂ ତାୱ ଅରୂପଭୂମୀସୁଯେୱ ନଯୋ। କଦାଚି ପନ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କାମାୱଚରା ପଟିସନ୍ଧି। କଦାଚି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଯ କାମାୱଚରଚୁତିଯା ରୂପାୱଚରଚୁତିଯା ୱା ଅନନ୍ତରା ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧା ଆରୁପ୍ପପଟିସନ୍ଧି। ଏୱଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣଚୁତିଯା ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି, ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧି, ଅହେତୁକଚୁତିଯା ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧି, ଦୁହେତୁକଚୁତିଯା ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି, ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚୁତିଯା ସୋମନସ୍ସସହଗତପଟିସନ୍ଧି, ଅପ୍ପୀତିକଚୁତିଯା ସପ୍ପୀତିକପଟିସନ୍ଧି, ଅୱିତକ୍କଚୁତିଯା ସୱିତକ୍କପଟିସନ୍ଧି, ଅୱିଚାରଚୁତିଯା ସୱିଚାରପଟିସନ୍ଧି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଚୁତିଯା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରପଟିସନ୍ଧୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିପରୀତତୋ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯମିତିଧମ୍ମ-ମତ୍ତମେତଂ ଭୱନ୍ତରମୁପେତି;

ନାସ୍ସ ତତୋ ସଙ୍କନ୍ତି, ନ ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ହୋତି।

ଇତି ହେତଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଭୱନ୍ତରଂ ଉପେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ସତ୍ତୋ, ନ ଜୀୱୋ। ତସ୍ସ ନାପି ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ସଙ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନାପି ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ଇଧ ପାତୁଭାୱୋ। ତଯିଦଂ ପାକଟେନ ମନୁସ୍ସଚୁତିପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନ ପକାସଯିସ୍ସାମ –

ଅତୀତଭୱସ୍ମିଞ୍ହି ସରସେନ ଉପକ୍କମେନ ୱା ସମାସନ୍ନମରଣସ୍ସ ଅସଯ୍ହାନଂ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସନ୍ଧିବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦକାନଂ ମାରଣନ୍ତିକୱେଦନାସତ୍ଥାନଂ ସନ୍ନିପାତଂ ଅସହନ୍ତସ୍ସ ଆତପେ ପକ୍ଖିତ୍ତହରିତତାଲପଣ୍ଣମିୱ କମେନ ଉପସୁସ୍ସମାନେ ସରୀରେ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ହଦଯୱତ୍ଥୁମତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତେସୁ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯମନିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ତଙ୍ଖଣାୱସେସଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗରୁସମାସେୱିତାସନ୍ନପୁବ୍ବକତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଲଦ୍ଧାୱସେସପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଂ କମ୍ମଂ ୱା ତଦୁପଟ୍ଠାପିତଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ୱିସଯମାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ତଦେୱଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ତଣ୍ହା ନାମେତି , ସହଜାତସଙ୍ଖାରା ଖିପନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ତତିୱସେନ ତଣ୍ହାଯ ନାମିଯମାନଂ ସଙ୍ଖାରେହି ଖିପ୍ପମାନଂ ଓରିମତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁମାଲମ୍ବିତ୍ୱା ମାତିକାତିକ୍କମକୋ ୱିଯ ପୁରିମଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ ଜହତି, ଅପରଞ୍ଚ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ନିସ୍ସଯଂ ଅସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଅନସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଆରମ୍ମଣାଦୀହିଯେୱ ପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଚୱନତୋ ଚୁତି, ପଚ୍ଛିମଂ ଭୱନ୍ତରାଦିପଟିସନ୍ଧାନତୋ ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦେତଂ ନାପି ପୁରିମଭୱା ଇଧ ଆଗତଂ, ନାପି ତତୋ କମ୍ମସଙ୍ଖାରନତିୱିସଯାଦିହେତୁଂ ୱିନା ପାତୁଭୂତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସିଯୁଂ ନିଦସ୍ସନାନେତ୍ଥ, ପଟିଘୋସାଦିକା ଅଥ;

ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥି, ଏକତା ନାପି ନାନତା।

ଏତ୍ଥ ଚେତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁରିମଭୱତୋ ଇଧ ଅନାଗମନେ ଅତୀତଭୱପରିଯାପନ୍ନହେତୂହି ଚ ଉପ୍ପାଦେ ପଟିଘୋସପଦୀପମୁଦ୍ଦାପଟିବିମ୍ବପ୍ପକାରା ଧମ୍ମା ନିଦସ୍ସନାନି ସିଯୁଂ। ଯଥା ହି ପଟିଘୋସପଦୀପମୁଦ୍ଦଚ୍ଛାଯା ସଦ୍ଦାଦିହେତୁକା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗନ୍ତ୍ୱା ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ନତ୍ଥି ଏକତା ନାପି ନାନତା’। ଯଦି ହି ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ସତି ଏକନ୍ତମେକତା ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ଖୀରତୋ ଦଧି ସମ୍ଭୂତଂ ସିଯା। ଅଥାପି ଏକନ୍ତନାନତା ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ଖୀରସ୍ସାଧୀନୋ ଦଧି ସିଯା। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସବ୍ବଲୋକୱୋହାରଲୋପୋ ସିଯା। ସୋ ଚ ଅନିଟ୍ଠୋ। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ନ ଏକନ୍ତମେକତା ୱା ନାନତା ୱା ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି।

ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଏୱଂ ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ସତି ଯେ ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଖନ୍ଧା, ତେସଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଫଲପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଗମନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞତୋ ଚ ତଂ ଫଲଂ ସିଯା? ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିଯା? ତସ୍ମା ନ ସୁନ୍ଦରମିଦଂ ୱିଧାନନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

ସନ୍ତାନେ ଯଂ ଫଲଂ ଏତଂ, ନାଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଚ ଅଞ୍ଞତୋ;

ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକୋ।

ଏକସନ୍ତାନସ୍ମିଞ୍ହି ଫଲମୁପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତାନଂ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ୱା ଅଞ୍ଞତୋତି ୱା ନ ହୋତି। ଏତସ୍ସ ଚ ପନତ୍ଥସ୍ସ ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ସାଧକୋ। ଅମ୍ବବୀଜାଦୀନଞ୍ହି ଅଭିସଙ୍ଖାରେସୁ କତେସୁ ତସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୋ କାଲନ୍ତରେ ଫଲୱିସେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନ ଅଞ୍ଞବୀଜାନଂ ନାପି ଅଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ତାନି ବୀଜାନି ତେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ୱା ଫଲଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପୋସଧାଦୀହି ଚାପି ବାଲସରୀରେ ଉପଯୁତ୍ତେହି କାଲନ୍ତରେ ୱୁଦ୍ଧସରୀରାଦୀସୁ ଫଲଦେହି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ‘ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିଯା’ତି? ତତ୍ଥ –

ଫଲସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ, ସିଦ୍ଧା ଭୁଞ୍ଜକସମ୍ମୁତି;

ଫଲୁପ୍ପାଦେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ, ଯଥା ଫଲତି ସମ୍ମୁତି।

ଯଥା ହି ରୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକଦେସଭୂତସ୍ସ ରୁକ୍ଖଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ ରୁକ୍ଖୋ ଫଲତୀତି ୱା ଫଲିତୋତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଦେୱମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଦେସଭୂତସ୍ସ ଉପଭୋଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେନେୱ ଦେୱୋ ୱା ମନୁସ୍ସୋ ୱା ଉପଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱା ସୁଖିତୋତି ୱା ଦୁକ୍ଖିତୋତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେନ ଉପଭୁଞ୍ଜକେନ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି।

ଯୋପି ୱଦେଯ୍ଯ – ‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏତେ ସଙ୍ଖାରା ୱିଜ୍ଜମାନା ୱା ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ସିଯୁଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନା ୱା। ଯଦି ଚ ୱିଜ୍ଜମାନା ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ ନେସଂ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଅଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନା, ପୱତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ ପଚ୍ଛା ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା ସିଯୁ’ନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ –

କତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯା ଏତେ, ନ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା;

ପାଟିଭୋଗାଦିକଂ ତତ୍ଥ, ୱେଦିତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସନଂ।

କତତ୍ତା ଏୱ ହି ସଙ୍ଖାରା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ୱା। ଯଥାହ ‘‘କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୩୧)। ଯଥାରହସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୁତ୍ୱା ନ ପୁନ ଫଲାୱହା ହୋନ୍ତି ୱିପକ୍କୱିପାକତ୍ତା। ଏତସ୍ସ ଚତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନେ ଇଦଂ ପାଟିଭୋଗାଦିକଂ ନିଦସ୍ସନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥା ହି ଲୋକେ ଯୋ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଯ୍ଯାତନତ୍ଥଂ ପାଟିଭୋଗୋ ହୋତି, ଭଣ୍ଡଂ ୱା କିଣାତି, ଇଣଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସ ତଂ କିରିଯାକରଣମତ୍ତମେୱ ତଦତ୍ଥନିଯ୍ଯାତନାଦିମ୍ହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ କିରିଯାଯ ୱିଜ୍ଜମାନତା ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ୱା। ନ ଚ ତଦତ୍ଥନିଯ୍ଯାତନାଦିତୋ ପରମ୍ପି ଧାରକୋୱ ହୋତି। କସ୍ମା? ନିଯ୍ଯାତନାଦୀନଂ କତତ୍ତା। ଏୱଂ କତତ୍ତାୱ ସଙ୍ଖାରାପି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ଯଥାରହଂ ଫଲଦାନତୋ ପରମ୍ପି ଫଲାୱହା ହୋନ୍ତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ମିସ୍ସାମିସ୍ସୱସେନ ଦ୍ୱିଧାପି ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି।

ଇଦାନି ସବ୍ବେସ୍ୱେତେସୁ ବତ୍ତିଂସୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ସମ୍ମୋହୱିଘାତତ୍ଥଂ –

ପଟିସନ୍ଧିପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ , ୱସେନେତେ ଭୱାଦିସୁ;

ୱିଜାନିତବ୍ବା ସଙ୍ଖାରା, ଯଥା ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯା।

ତତ୍ଥ ତଯୋ ଭୱା, ଚତସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ, ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋ, ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ନୱ ସତ୍ତାୱାସାତି ଏତେ ଭୱାଦଯୋ ନାମ। ଏତେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ଏତେ ଯେସଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଚ୍ଚଯା ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ତଥା ୱିଜାନିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ – ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ତାୱ କାମାୱଚରଅଟ୍ଠଚେତନାଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅୱିସେସେନ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ନୱନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚକୁସଲଚେତନାଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ରୂପଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଏୱ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ। ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦକାମାୱଚରୋ ପନ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପରିତ୍ତୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦ୍ୱିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ

ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସ୍ୱେୱ ରୂପଭୱେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। କାମଭୱେ ପନ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ପରିତ୍ତୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ।

ତତ୍ଥ ନିରଯେ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ନରକଚାରିକାଦୀସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗେ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତିରଚ୍ଛାନେସୁ ପନ ନାଗସୁପଣ୍ଣପେତମହିଦ୍ଧିକେସୁ ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ସ୍ୱେୱ କାମଭୱେ ସୁଗତିଯଂ ସୋଳସନ୍ନମ୍ପି କୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ। ଅୱିସେସେନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ରୂପଭୱେ ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ।

ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚେତନାଭେଦୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କାମଭୱେ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଏକସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ନୋ ପୱତ୍ତେ; ଛନ୍ନଂ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ; ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ଅକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ । କାମଭୱେ ପନ ସୁଗତିଯଂ ତେସଂଯେୱ ସତ୍ତନ୍ନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ; ରୂପଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସୋ ଚ ଖୋ କାମାୱଚରେ ଅନିଟ୍ଠରୂପଦସ୍ସନସଦ୍ଦସୱନୱସେନ । ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ପନ ଅନିଟ୍ଠା ରୂପାଦଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେପି।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅରୂପଭୱେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ।

କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲତୋ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନଯେନ ୱୀସତିଚେତନାଭେଦୋପି କାଯସଙ୍ଖାରୋ କାମଭୱେ ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ପଚ୍ଚଯୋ। ସ୍ୱେୱ କାମଭୱେ ତେରସନ୍ନଂ, ରୂପଭୱେ ନୱନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ସ୍ୱେୱ କାମଭୱେ ତେୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅଟ୍ଠୱୀସତିଏକୂନତିଂସଚେତନାଭେଦୋପି ପନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ନୋ ପୱତ୍ତେ। ସ୍ୱେୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ ହେଟ୍ଠାୱୁତ୍ତାନଂ ତେରସନ୍ନଞ୍ଚ ନୱନ୍ନଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ତୀସୁ ପନ ଭୱେସୁ ଦ୍ୱତିଂସାଯପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ପୱତ୍ତେ ଚେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ। ଏୱଂ ତାୱ ଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ତେ ସଙ୍ଖାରା ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯା, ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ତଥା ୱିଜାନିତବ୍ବା। ଏତେନେୱ ନଯେନ ଯୋନିଆଦୀସୁପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ରିଦଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମୁଖମତ୍ତପ୍ପକାସନଂ – ଇମେସୁ ହି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଯସ୍ମା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ତାୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତି, ତଥା ଅଣ୍ଡଜାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଦେୱମନୁସ୍ସସଙ୍ଖାତାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଗତୀସୁ, ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀଏକତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀଏକତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତାସୁ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚେୱ ପଠମଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାୱାସେ ପନେସ ରୂପମତ୍ତମେୱାଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଚତୂସୁଯେୱ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତି। ତସ୍ମା ଏସ ଏତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ଗତୀସୁ, ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚ ଏକୱୀସତିଯା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ।

ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଞ୍ଞେୱ କାମଭୱେ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ଅୱସେସାସୁ ତୀସୁ ଗତୀସୁ, ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତାଯ ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା, ତାଦିସେଯେୱ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ସତ୍ତାୱାସେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ତୀସୁ ଗତୀସୁ, ଏକିସ୍ସା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା, ଏକମ୍ହି ଚ ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ।

ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ ଅରୂପଭୱେ, ଏକିସ୍ସା ଓପପାତିକଯୋନିଯା, ଏକିସ୍ସା ଦେୱଗତିଯା, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀସୁ ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀସୁ ଚ ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏସ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଭୱେ, ଏକିସ୍ସା ଯୋନିଯା, ଏକିସ୍ସା ଦେୱଗତିଯା, ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଚତୂସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ।

କାଯସଙ୍ଖାରୋପି ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ କାମଭୱେ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ଚ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଜନେତି, ତସ୍ମା ଏସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ଚ ସତ୍ତାୱାସେସୁ

ତେୱୀସତିୟା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ପୱତ୍ତେ ଚ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଯସ୍ମା ଏକଂ ସତ୍ତାୱାସଂ ଠପେତ୍ୱା ନ କଞ୍ଚି ନ ୱିପଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏସ ତୀସୁ ଭୱେସୁ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ଅଟ୍ଠସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଯଥାୟୋଗଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାୟ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଥେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ପୱତ୍ତେ ଚ। ଅୱିଞ୍ଞାଣକେ ପନ ସତ୍ତାୱାସେ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନତ୍ଥି।

ଅପିଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେସୁ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି। ଏୱଂ –

ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀନଂ , ୱସେନେତେ ଭୱାଦିସୁ;

ୱିଜାନିତବ୍ବା ସଙ୍ଖାରା, ଯଥା ଯେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାତି।

ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ନାମରୂପପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୬୨୮। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପନିଦ୍ଦେସେ –

ଦେସନାଭେଦତୋ ସବ୍ବ-ଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ;

ସଙ୍ଗହା ପଚ୍ଚୟନୟା, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

‘ଦେସନାଭେଦତୋ’ତି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ରୂପଂ? ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତା ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟ ରୂପ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨; ମ। ନି। ୧। ୧୦୦) ଏୱଂ ତାୱ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଚ ଇଧ ରୂପପଦସ୍ସ ଅଭେଦତୋ ଏକସଦିସା ଦେସନା କତା; ନାମପଦସ୍ସ ପନ ଭେଦତୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନାମଂ? ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚେତନା ଫସ୍ସୋ ମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ‘‘ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ହି ଯମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆୟୁତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ପାକଟଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚେତନାଫସ୍ସମନସିକାରୱସେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ତିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦେସେସି। ଇଧ ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ନାମଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ତୟୋ ଖନ୍ଧା – ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ଆହ।

କିଂ ପନ ଇମେ ତୟୋ ଖନ୍ଧାୱ ନାମଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି? ନୋ ନ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଗୟ୍ହମାନେ ନାମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସହଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟନିବ୍ବତ୍ତଂ ନାମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତୟୋୱ ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତାତି। ଏୱଂ ତାୱ ‘ଦେସନାଭେଦତୋ’ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

‘ସବ୍ବଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାମଂ ଏକଂ ସତ୍ତାୱାସଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଭୱୟୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସେସସତ୍ତାୱାସେସୁ ପୱତ୍ତତି। ରୂପଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ, ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ପୁରିମାସୁ ଚତୂସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଚ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନେ ଚେତସ୍ମିଂ ନାମରୂପେ ଯସ୍ମା ଅଭାୱକଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଂ ଅଣ୍ଡଜାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁକାୟୱସେନ ରୂପତୋ ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିସୀସାନି ତୟୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ୱୀସତି ଧମ୍ମା ତୟୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେୱୀସତି ଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଏକସନ୍ତତିସୀସତୋ ନୱ ରୂପଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ଚୁଦ୍ଦସ, ସଭାୱକାନଂ ଭାୱଦସକଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ। ତେସମ୍ପି ଅଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସନ୍ତତିସୀସଦ୍ୱୟତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ରୂପଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ପନ୍ନରସ।

ଯସ୍ମା ଚ ଓପପାତିକସତ୍ତେସୁ ବ୍ରହ୍ମକାୟିକାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନୱକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ରୂପରୂପତୋ ଚତ୍ତାରି ସନ୍ତତିସୀସାନି ତୟୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସ ଧମ୍ମା ତୟୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ ଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସନ୍ତତିସୀସତ୍ତୟତୋ ସତ୍ତୱୀସତି ଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା

ପନ୍ନରସ।

କାମଭୱେ ପନ ଯସ୍ମା ସେସଓପପାତିକାନଂ ୱା ସଂସେଦଜାନଂ ୱା ସଭାୱକପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ରୂପରୂପତୋ ସତ୍ତ ସନ୍ତତିସୀସାନି ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ରୂପରୂପତୋ ସତ୍ତତି ଧମ୍ମା ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେସତ୍ତତି ଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସନ୍ତତିସୀସଚ୍ଛକ୍କତୋ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ଧମ୍ମେ ଅପନେତ୍ୱା ଏକୂନୱୀସତି। ଏସ ଉକ୍କଂସତୋ। ଅୱକଂସେନ ପନ ତଂତଂରୂପସନ୍ତତିସୀସୱିକଲାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ହାପେତ୍ୱା ହାପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପସଙ୍ଖାତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରୂପୀନଂ ପନ ତଯୋୱ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ଅସଞ୍ଞୀନଂ ରୂପତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନୱକମେୱାତି। ଏସ ତାୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନଯୋ।

ପୱତ୍ତେ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଦେସେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ପୱତ୍ତୌତୁତୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ପାତୁଭୱତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ପନ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଞ୍ହି ଯଥା ପପାତେ ପତିତପୁରିସୋ ପରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତାଯ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ପନ ଉଦ୍ଧଂ ପଠମଭୱଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନକଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ। ସଦ୍ଦପାତୁଭାୱକାଲେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତୌତୁତୋ ଚେୱ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ସଦ୍ଦନୱକଂ। ଯେ ପନ କବଳିଙ୍କାରାହାରୂପଜୀୱିନୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସତ୍ତା ତେସଂ –

''ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୀ ମାତା, ଅନ୍ନଂ ପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫);

ୱଚନତୋ ମାତରା ଅଜ୍ଝୋହରିତାହାରେନ ଅନୁଗତେ ସରୀରେ, ଓପପାତିକାନଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖଗତଂ ଖେଳଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକନ୍ତି ଇଦଂ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସ୍ସ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନୱକାନଂ ୱସେନ ଛବ୍ବୀସତିୱିଧଂ, ପୁବ୍ବେ ଏକେକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ସତ୍ତତିୱିଧନ୍ତି ଛନ୍ନୱୁତିୱିଧଂ ରୂପଂ ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ସମାସତୋ ନୱନୱୁତି ଧମ୍ମା। ଯସ୍ମା ୱା ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯତୋ କଦାଚିଦେୱ ପାତୁଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ଦୁୱିଧମ୍ପି ତଂ ଅପନେତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତନୱୁତି ଧମ୍ମା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଞ୍ହି ସୁତ୍ତାନମ୍ପି ପମତ୍ତାନମ୍ପି ଚରନ୍ତାନମ୍ପି ଖାଦନ୍ତାନମ୍ପି ପିୱନ୍ତାନମ୍ପି ଦିୱା ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଏତେ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ତେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ପରତୋ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ଯଂ ପନେତମେତ୍ଥ କମ୍ମଜରୂପଂ ତଂ ଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପେନ ଅନୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ନ ସକ୍କୋତି ସଣ୍ଠାତୁଂ, ନାପି ତିସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ତେନ ଅନୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ। ଅଥ ଖୋ ୱାତବ୍ଭାହତାପି ଚତୁଦ୍ଦିସୱବତ୍ଥାପିତା ନଳକଲାପିଯୋ ୱିଯ, ଊମିୱେଗବ୍ଭାହତାପି ମହାସମୁଦ୍ଦେ କତ୍ଥଚି ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା ଭିନ୍ନୱାହନିକା ୱିଯ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥଦ୍ଧାନେୱେତାନି ଅପତମାନାନି ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ଏକମ୍ପି ୱସ୍ସଂ ଦ୍ୱେପି ୱସ୍ସାନି…ପେ… ୱସ୍ସସତମ୍ପି ଯାୱ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁକ୍ଖଯୋ ୱା ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯୋ ୱା ତାୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଏୱଂ 'ସବ୍ବଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ'ପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ସଙ୍ଗହା'ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ଆରୁପ୍ପେ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚ ପୱତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମମେୱ, ଯଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଞୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚ ପୱତ୍ତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ରୂପମେୱ, ଯଞ୍ଚ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ଏକଦେସସରୂପେକସେସନଯେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସଞ୍ଞୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱା ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ ନାଯୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି –

ନାମରୂପସ୍ସ ଯଂ ହେତୁ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ଦ୍ୱିଧା ମତଂ;

ୱିପାକମୱିପାକଞ୍ଚ, ଯୁତ୍ତମେୱ ଯତୋ ଇଦଂ।

ଯଞ୍ହି ନାମରୂପସ୍ସ ହେତୁ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ୱିପାକାୱିପାକଭେଦତୋ ଦ୍ୱିଧା ମତଂ। ଇଦଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେସୁ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ରୂପଂ, ତଥା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତିଯଂ କୁସଲାଦିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯୁତ୍ତମେୱ ଇଦଂ। ଏୱଂ

‘ସଙ୍ଗହତୋ’ପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

‘ପଚ୍ଚୟନୟା’ତି ଏତ୍ଥ ହି –

ନାମସ୍ସ ପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନୱଧା ହୋତି ପଚ୍ଚୟୋ;

ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ନୱଧା, ସେସରୂପସ୍ସ ଅଟ୍ଠଧା।

ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ, ହୋତି ରୂପସ୍ସ ଏକଧା;

ତଦଞ୍ଞଂ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଯଥାରହଂ।

ଯଞ୍ହେତଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ୱା ୱିପାକସଙ୍ଖାତଂ ନାମଂ, ତସ୍ସ ରୂପମିସ୍ସସ୍ସ ୱା ରୂପଅମିସ୍ସସ୍ସ ୱା ପଟିସନ୍ଧିକଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟୱିପାକଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ନୱଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଠପେତ୍ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ସେସରୂପସ୍ସ ଇମେସୁ ନୱସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ସେସେହି ଅଟ୍ଠହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତରୂପସ୍ସ ୱା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ୱା କମ୍ମଜସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅୱସେସଂ ପଠମଭୱଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ସବ୍ବମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟନଯେ ଦସ୍ସିୟମାନେ ସବ୍ବାପି ପଟ୍ଠାନକଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା ହୋତୀତି ନ ତଂ ଆରଭାମ।

ତତ୍ଥ ସିୟା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ହୋତୀ’’ତି? ସୁତ୍ତତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ। ସୁତ୍ତେ ହି ‘‘ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୬୨) ନଯେନ ବହୁଧା ୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟତା ସିଦ୍ଧା। ଯୁତ୍ତିତୋ ପନ –

ଚିତ୍ତଜେନ ହି ରୂପେନ, ଇଧ ଦିଟ୍ଠେନ ସିଜ୍ଝତି;

ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ରୂପସ୍ସ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୟୋ ଇତି।

ଚିତ୍ତେ ହି ପସନ୍ନେ ଅପ୍ପସନ୍ନେ ୱା ତଦନୁରୂପାନି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ଦିଟ୍ଠାନି। ଦିଟ୍ଠେନ ଚ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁମାନଂ ହୋତୀତି ଇମିନା ଇଧ ଦିଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଜରୂପେନ ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ପଟିସନ୍ଧିରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେତଂ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ହି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟତା ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୩, ୪୧୯) ଆଗତାତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚୟନୟତୋ ପେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ଭାସମାନେନ ଭଗୱତା ଯସ୍ମା ଉପପରିକ୍ଖମାନାନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ସତି, ନ ସତ୍ତୋ, ନ ପୋସୋ; ତସ୍ମା ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଂ ସମଣେନ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା କେନଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ ହୋତୀତି।

ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ସଳାଯତନପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୨୯। ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ସଳାଯତନନିଦ୍ଦେସେ –

ନାମଂ ଖନ୍ଧତ୍ତୟଂ ରୂପଂ, ଭୂତୱତ୍ଥାଦିକଂ ମତଂ;

କତେକସେସଂ ତଂ ତସ୍ସ, ତାଦିସସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ।

ଯଞ୍ଚେତଂ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ନାମରୂପଂ, ତତ୍ଥ ନାମନ୍ତି ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ, ରୂପଂ ପନ ସକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ ନିଯମତୋ ଚତ୍ତାରି ଭୂତାନି ଛ ୱତ୍ଥୂନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଏୱଂ ଭୂତୱତ୍ଥାଦିକଂ ମତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ''ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପ''ନ୍ତି ଏୱଂ କତେକସେସଂ ''ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନ''ନ୍ତି ଏୱଂ କତେକସେସସ୍ସେୱ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଆରୁପ୍ପେ ନାମମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ତଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସେୱ, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ''ନାମପଚ୍ଚଯା ଛଟ୍ଠାଯତନ''ନ୍ତି ହି ଅବ୍ଯାକତୱାରେ ୱକ୍ଖତି। ଇଧ ସଙ୍ଗହିତମେୱ ହି ତତ୍ଥ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ''ନାମରୂପଂ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି? ନାମରୂପଭାୱେ ଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ନାମସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଚ ଭାୱେ ତଂ ତଂ ଆଯତନଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ସା ପନସ୍ସ ତବ୍ଭାୱଭାୱୀଭାୱତା ପଚ୍ଚଯନଯସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ତସ୍ମା –

ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ୱା, ହୋତି ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଯଥା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ନେଯ୍ଯଂ ୱିଭାୱିନା।

ତତ୍ରାଯଂ ଅତ୍ଥଦୀପନା –

ନାମମେୱ ହି ଆରୁପ୍ପେ, ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିସୁ;

ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତଧା ଛଟ୍ଠା, ହୋତି ତଂ ଅୱକଂସତୋ।

କଥଂ? 'ପଟିସନ୍ଧିଯଂ' ତାୱ ଅୱକଂସତୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ସତ୍ତଧା ନାମଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

'ପୱତ୍ତେ'ପି ୱିପାକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇତରଂ ପନ ଅୱକଂସତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୱଜ୍ଜେହି ଛହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ଭୱେ ନାମଂ, ତଥେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ;

ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଇତରେସଂ ତଂ, ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯୋ।

ଆରୁପ୍ପତୋ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ତଂ ୱିପାକନାମଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ସହାଯଂ ହୁତ୍ୱା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ଯଥା ଆରୁପ୍ପେ ୱୁତ୍ତଂ ତଥେୱ ଅୱକଂସତୋ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇତରେସଂ ପନେତଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଚତୁମହାଭୂତସହାଯଂ ହୁତ୍ୱା ସହଜାତ ନିସ୍ସଯୱିପାକୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚଯେନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୱତ୍ତେପି ତଥା ହୋତି, ପାକଂ ପାକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଅପାକଂ ଅୱିପାକସ୍ସ, ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ।

ପୱତ୍ତେପି ହି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଯଥା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ତଥେୱ ୱିପାକନାମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ଅୱକଂସତୋ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅୱିପାକଂ ପନ ଅୱିପାକସ୍ସ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଅୱକଂସତୋୱ ତତୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ଛଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପନେତ୍ଥ ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥେୱ ସେସପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ୱିପାକଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେ;

ଚତୁଧା ଅୱିପାକମ୍ପି, ଏୱମେୱ ପକାସିତଂ।

ତତ୍ଥେୱ ହି ପୱତ୍ତେ ସେସାନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁପ୍ପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକମ୍ପି ଇତରମ୍ପି ୱିପାକନାମଂ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଥା ଚ ୱିପାକଂ, ଅୱିପାକମ୍ପି ଏୱମେୱ ପକାସିତଂ। ତସ୍ମା କୁସଲାଦିଭେଦମ୍ପି ତେସଂ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ତାୱ ନାମମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ୱା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଯଥା ଚ ହୋତି, ତଥା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପ-ଭୱେ ଭୱତି ପଚ୍ଚଯୋ;

ନ ଏକାଯତନସ୍ସାପି, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭୱେ ପନ।

ରୂପତୋ ସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁ, ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଭୂତାନି ଚତୁଧା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅୱିସେସତୋ।

ରୂପତୋ ହି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚତ୍ତାରି ପନ ଭୂତାନି ଅୱିସେସତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ଯଂ ଯଂ ଆଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

ତିଧା ଜୀୱିତମେତେସଂ, ଆହାରୋ ଚ ପୱତ୍ତିଯଂ;

ତାନେୱ ଛଧା ଛଟ୍ଠସ୍ସ, ୱତ୍ଥୁ ତସ୍ସେୱ ପଞ୍ଚଧା।

ଏତେସଂ ପନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ରୂପଜୀୱିତଂ ତିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

‘ଆହାରୋ ଚା’ତି ଆହାରୋ ଚ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତଆହାରୱସେନ ତିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୋ ଚ ଖୋ ଯେ ସତ୍ତା ଆହାରୂପଜୀୱିନୋ, ତେସଂ ଆହାରାନୁଗତେ କାଯେ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ତାନି ପନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଛଟ୍ଠସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମନାଯତନସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛହାକାରେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ଠପେତ୍ୱା ପନ ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ତସ୍ସେୱ ଅୱସେସମନାଯତନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପୱତ୍ତେ, ନୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ। ଏୱଂ ରୂପମେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ୱା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଯଥା ଚ ହୋତି ତଥା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନାମରୂପଂ ପନୁଭଯଂ, ହୋତି ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ;

ଯଥା ଚ ତମ୍ପି ସବ୍ବତ୍ଥ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ୱିଭାୱିନା।

ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ତାୱ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଖନ୍ଧତ୍ତଯୱତ୍ଥୁରୂପସଙ୍ଖାତଂ ନାମରୂପଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯାଦୀହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ମୁଖମତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ପନ ସକ୍କା ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତୁନ୍ତି ନ ଏତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି।

ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ଫସ୍ସପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୦। ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସନିଦ୍ଦେସେ –

ଛଳେୱ ଫସ୍ସା ସଙ୍ଖେପା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଆଦଯୋ;

ୱିଞ୍ଞାଣମିଓ ବଡ୍ଢିଂସ, ୱିତ୍ଥାରେନ ଭଓନ୍ତି ତେ।

'ସଙ୍ଖେପତୋ' ହି ପାଠଇଯଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଆଦଯୋ ଛଠଏଓ ଫସ୍ସା ଆଗତା। ୱିତ୍ଥାରେନ ପନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ପଞ୍ଚ କୁସଲୱିପାକା ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲୱିପାକାତି ଦସ, ସେସା ବାୱୀସତି ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ ବାୱୀସତୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣମିଓ ବାତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତି। ଯଂ ପନେତସ୍ସ ବାତ୍ତିଂସୱିଧସ୍ସାପି ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ସଳାଯତନଂ। ତତ୍ଥ –

ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖାଦିଂ ବାହିରେହିପି;

ସଳାଯତନମିଚ୍ଛନ୍ତି, ଛହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିଚକ୍ଖଣା।

ତତ୍ଥ ଯେ ତାୱ ''ଉପାଦିନ୍ନକପଓତ୍ତିକଥା ଅଯ''ନ୍ତି ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନମେୱ ପଚ୍ଚଯଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତି, ତେ ଛଟ୍ଠାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ପାଠଇଅନୁସାରତୋ ଆରୁପ୍ପେ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଗହତୋ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସଂ କତ୍ୱା ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚକ୍ଖାଦିଂ ସଳାଯତନନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯେ ପନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଂ ଦୀପେନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯଂ ପନ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନମ୍ପି, ତେ ଯଂ ଯଂ ଆଯତନଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଦୀପେନ୍ତା ବାହିରମ୍ପି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତଦେୱ ଛଟ୍ଠେନ ସହ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବାହିରେହିପି ରୂପାଯତନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଳାଯତନନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତମ୍ପି ହି ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏତେସଂ ଏକସେସେ କତେ ସଳାଯତନନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଏତ୍ଥାହ – ନ ସବ୍ବାଯତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ସମ୍ଭୋତି, ନାପି ଏକମ୍ହା ଆଯତନା ସବ୍ବେ ଫସ୍ସା, ଅଯଞ୍ଚ ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ଏକୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କସ୍ମାତି? ତତ୍ରିଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ – ସଚ୍ଚମେତଂ। ସବ୍ବେହି ଏକୋ ଏକମ୍ହା ୱା ସବ୍ବେ ନ ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ସମ୍ଭୋତି ପନ ଅନେକେହି ଏକୋ; ଯଥା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖାଯତନା ରୂପାଯତନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତା ମନାଯତନା ଅୱସେସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାଯତନା ଚାତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାନୁରୂପଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଏୱ ହି –

ଏକୋ ପନେକାଯତନ-ପ୍ପଭୱୋ ଇତି ଦୀପିତୋ;

ଫସ୍ସୋଯଂ ଏକୱଚନ-ନିଦ୍ଦେସେନିଧ ତାଦିନା।

'ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସେନା'ତି ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ଇମିନା ହି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସେନ ଅନେକେହି ଆଯତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତି ତାଦିନା ଦୀପିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯତନେସୁ ପନ –

ଛଧା ପଞ୍ଚ ତତୋ ଏକଂ, ନୱଧା ବାହିରାନି ଛ;

ଯଥାସମ୍ଭୱମେତସ୍ସ, ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ୱିଭାୱଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ୱିଭାୱନା – ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ତାୱ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତୈନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତତୋ ପରଂ ଏକଂ ୱିପାକମନାଯତନଂ ଅନେକଭେଦସ୍ସ ୱିପାକମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ନୱଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ବାହିରେସୁ ପନ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ସଦ୍ଦାଯତନାଦୀନି ସୋତସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ। ମନୋସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ପନ ତାନି ଧମ୍ମାଯତନଞ୍ଚ ତଥା ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନେୱ ଚାତି ଏୱଂ ବାହିରାନି ଛ ଯଥାସମ୍ଭୱମେତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ୱିଭାୱଯେତି।

ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ୱେଦନାପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୧। ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାନିଦ୍ଦେସେ –

ଦ୍ୱାରତୋ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିକା;

ଛଠେୱ ତା ପଭେଦେନ, ଏକୂନନୱୁତୀ ମତା।

ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାୱେଦନାତିଆଦିନା ହି ନଯେନ ପାଠଇଯଂ ଇମା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିକା ଦ୍ୱାରତୋ ଛଠେୱ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା। ତା ପନ ପଭେଦେନ ଏକୂନନୱୁତିଯା ଚିତ୍ତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଏକୂନନୱୁତୀତି ମତା।

ୱେଦନାସୁ ପନେତାସୁ, ଇଧ ବାତ୍ତିଂସ ୱେଦନା;

ୱିପାକଚିତ୍ତଯୁତ୍ତାୱ, ଅଧିପ୍ପେତାତି ଭାସିତା।

ଅଟ୍ଠଧା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମ୍ହି ପଚ୍ଚଯୋ;

ସେସାନଂ ଏକଧା ଫସ୍ସୋ, ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସୋ ତଥା।

ତତ୍ଥ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସେସାନଂ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

'ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସୋ ତଥା'ତି ମନୋଦ୍ୱାରେପି ହି ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରୱିପାକୱେଦନାନଂ ସୋ ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଫସ୍ସୋ ତଥେୱ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତାନଂ ତେଭୂମକୱିପାକୱେଦନାନମ୍ପି। ଯା ପନେତା ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତା କାମାୱଚରୱେଦନା, ତାସଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ତଣ୍ହାପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୨। ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାନିଦ୍ଦେସେ –

ରୂପତଣ୍ହାଦିଭେଦେନ, ଛ ତଣ୍ହା ଇଧ ଦୀପିତା;

ଏକେକା ତିୱିଧା ତତ୍ଥ, ପୱତ୍ତାକାରତୋ ମତା।

ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାନିଦ୍ଦେସେ 'ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତୋ'ତି ପିତିତୋ ନାମୱସେନ ପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଇମା ରୂପତଣ୍ହା…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମୱସେନ ଛ ତଣ୍ହା ଦୀପିତା ପକାସିତା କଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ରୂପେ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହାତି ଇମିନା ନଯେନ ପଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତାସୁ ଚ ପନ ତଣ୍ହାସୁ ଏକେକା ତଣ୍ହା ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ କାମତଣ୍ହା, ଭୱତଣ୍ହା, ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଏୱଂ ତିୱିଧା ମତା। ରୂପତଣ୍ହା ଏୱ ହି ଯଦା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଗତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ କାମସ୍ସାଦୱସେନ ଅସ୍ସାଦଯମାନା ପୱତ୍ତତି, ତଦା କାମତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ଯଦା ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଧୁୱଂ ସସ୍ସତନ୍ତି ପୱତ୍ତାଯ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ଭୱତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ହି ରାଗୋ ଭୱତଣ୍ହାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦା ପନ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ''ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀ''ତି ପୱତ୍ତାଯ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ୱିଭୱତଣ୍ହା ନାମ ହୋତି। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ହି ରାଗୋ ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସଦ୍ଦତଣ୍ହାଦୀସୁପୀତି ଏତା ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତି।

ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସ, ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠାରସାତି ଛତ୍ତିଂସ। ଇତି ଅତୀତା ଛତ୍ତିଂସ, ଅନାଗତା ଛତ୍ତିଂସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଛତ୍ତିଂସାତି ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତି। ତା ପନ ସଂଙ୍ଖିପ୍ପମାନା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ଛ, କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ୱା ତିସ୍ସୋୱ ତଣ୍ହା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ମା ପନିମେ ସତ୍ତା ପୁତ୍ତଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପୁତ୍ତେ ମମତ୍ତେନ ଧାତିଯା ୱିଯ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱେଦନଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ୱେଦନାଯ ମମତ୍ତେନ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଦାଯକାନଂ ଚିତ୍ତକାରଗନ୍ଧବ୍ବଗନ୍ଧିକସୂଦତନ୍ତୱାଯରସାଯନୱିଧାଯକୱେଜ୍ଜାଦୀନଂ ମହାସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବାପେସା ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତା, ୱିପାକସୁଖୱେଦନା;

ଏକାୱ ଏକଧା ଚେସା, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯୋ।

'ଏକଧା'ତି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ୱା –

ଦୁକ୍ଖୀ ସୁଖଂ ପତ୍ଥଯତି, ସୁଖୀ ଭିଯ୍ୟୋପି ଇଚ୍ଛତି;

ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା।

ତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯା ତସ୍ମା, ହୋନ୍ତି ତିସ୍ସୋପି ୱେଦନା;

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ଇତି ୱୁତ୍ତା ମହେସିନା।

ୱେଦନା ପଚ୍ଚଯା ଚାପି, ଯସ୍ମା ନାନୁସଯଂ ୱିନା;

ହୋତି ତସ୍ମା ନ ସା ହୋତି, ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱୁସୀମତୋତି।

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ଉପାଦାନପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୩। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନନିଦ୍ଦେସେ –

ଉପାଦାନାନି ଚତ୍ତାରି, ତାନି ଅତ୍ଥୱିଭାଗତୋ;

ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା, କମତୋ ଚ ୱିଭାୱଯେ।

ପାଳିଯଞ୍ହି ଉପାଦାନନ୍ତି କାମୁପାଦାନଂ…ପେ… ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଆଗତାନି। ତେସଂ ଅଯଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ – ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ କାମଂ ଉପାଦିଯତୀତି କାମୁପାଦାନଂ। କାମୋ ଚ ସୋ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି କାମୁପାଦାନଂ। ଉପାଦାନନ୍ତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଂ। ଦଳ୍ହତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଉପସଦ୍ଦୋ ଉପାଯାସ-ଉପକଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱିଯ। ତଥା ଦିଟ୍ଠି ଚ ସା ଉପାଦାନଞ୍ଚାତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତୀତି ୱା ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତିଆଦୀସୁ ହି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିଯତି। ତଥା ସୀଲବ୍ବତଂ ଉପାଦିଯତୀତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ସୀଲବ୍ବତଞ୍ଚ ତଂ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀନି ହି ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧୀତି ଅଭିନିୱେସତୋ ସଯମେୱ ଉପାଦାନାନୀତି। ତଥା ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଉପାଦିଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପାଦାନଂ। କିଂ ୱଦନ୍ତି ଉପାଦିଯନ୍ତି ୱା? ଅତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ୱାଦୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱ ୱା ଅତ୍ତାତି ଉପାଦିଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଅଯଂ ତାୱ ତେସଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ।

'ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରେ' ପନ କାମୁପାଦାନଂ ତାୱ ''ତତ୍ଥ କତମଂ କାମୁପାଦାନଂ? ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମରାଗୋ କାମନନ୍ଦୀ କାମତଣ୍ହା କାମସ୍ନେହୋ କାମପରିଳାହୋ କାମମୁଚ୍ଛା କାମଜ୍ଝୋସାନଂ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମୁପାଦାନ''ନ୍ତି ଆଗତତ୍ତା ସଙ୍ଖେପତୋ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ନାମ ପୁରିମତଣ୍ହାଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଦଳ୍ହସମ୍ଭୂତା ଉତ୍ତରତଣ୍ହା ଏୱ। କେଚି ପନାହୁ – ଅପ୍ପତ୍ତୱିସଯପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା, ଅନ୍ଧକାରେ

ଚୋରସ୍ସ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ। ସମ୍ପତ୍ତଓିସଯଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ, ତସ୍ସେଓ ଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାପଟିପକ୍ଖା ଚ ତେ ଧମ୍ମା। ତଥା ପରିଯେସନାରକ୍ଖଦୁକ୍ଖମୂଲାତି। ସେସୁପାଦାନତ୍ତଯଂ ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦିଟ୍ଠିମତ୍ତମେଓ।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ରୂପାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତାଯ ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦାଯପି ତଣ୍ହାଯ ଦଳ୍ହଭାୱୋ କାମୁପାଦାନଂ। ଦସୱତ୍ଥୁକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ? ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠଂ…ପେ… ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେନ୍ତୀତି ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠି…ପେ… ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮) ସୀଲୱତେହି ସୁଦ୍ଧିପରାମସନଂ ପନ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ? ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧି, ସୀଲବ୍ବତେନ ସୁଦ୍ଧୀତି ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠି…ପେ… ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୨; ୱିଭ। ୯୩୮)। ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ? ଇଧ ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ…ପେ… ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି…ପେ… ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୨୨୩; ୱିଭ। ୯୩୮)। ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୋ।

'କମତୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ତିୱିଧୋ କମୋ – ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ, ପହାନକ୍କମୋ, ଦେସନାକ୍କମୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଇମସ୍ସ ପଠମଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ଅଭାୱତୋ କିଲେସାନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିଯାଯେନ ପନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସୋ। ତତୋ ''ସସ୍ସତୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତା''ତି ଗଣ୍ହତୋ ଅତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ପରଲୋକନିରପେକ୍ଖସ୍ସ କାମୁପାଦାନନ୍ତି ଏୱଂ ପଠମଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ, ତତୋ ଦିଟ୍ଠିସୀଲବ୍ବତକାମୁପାଦାନାନୀତି ଅଯମେତେସଂ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ।

ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ପଠମଂ ପହୀଯନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତା। କାମୁପାଦାନଂ ପଚ୍ଛା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତାତି। ଅଯମେତେସଂ ପହାନକ୍କମୋ।

ମହାୱିସଯତ୍ତା ପନ ପାକଟତ୍ତା ଚ ଏତେସୁ କାମୁପାଦାନଂ ପଠମଂ ଦେସିତଂ। ମହାୱିସଯଞ୍ହି ତଂ ଅଟ୍ଠଚିତ୍ତସମ୍ପଯୋଗା। ଅପ୍ପୱିସଯାନି ଇତରାନି ଚତୁଚିତ୍ତସମ୍ପଯୋଗା। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ଆଲଯରାମତାଯ ପଜାଯ ପାକଟଂ କାମୁପାଦାନଂ, ନ ଇତରାନି। କାମୁପାଦାନୱା ୱତ୍ଥୁକାମାନଂ ସମଧିଗମତ୍ଥଂ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିବହୁଲୋ ହୋତି, ନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠୀତି ତଦନନ୍ତରଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ତଂ ପଭିଜ୍ଜମାନଂ ସୀଲବ୍ବତଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱଯେ ଗୋକିରିଯଂ ୱା କୁକ୍କୁରକିରିଯଂ ୱା ଦିସ୍ୱାପି ୱେଦିତବ୍ବତୋ ଓଳାରିକନ୍ତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ପଠମଂ ଦେସିତଂ, ସୁଖୁମତ୍ତା ଅନ୍ତେ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଅଯମେତେସଂ ଦେସନାକ୍କମୋ।

ତଣ୍ହା ଚ ପୁରିମସ୍ସେତ୍ଥ, ଏକଧା ହୋତି ପଚ୍ଚଯୋ;

ସତ୍ତଧା ଅଟ୍ଠଧା ୱାପି, ହୋତି ସେସତ୍ତଯସ୍ସ ସା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏୱଂ ଦେସିତେ ଉପାଦାନଚତୁକ୍କେ ପୁରିମସ୍ସ କାମୁପାଦାନସ୍ସ କାମତଣ୍ହା ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦିତେସୁ ୱିସଯେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ସେସତ୍ତଯସ୍ସ ପନ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତହେତୁୱସେନ ସତ୍ତଧା ୱା ଉପନିସ୍ସଯେନ ସହ ଅଟ୍ଠଧା ୱାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଦା ଚ ସା ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ତଦା ଅସହଜାତାୱ ହୋତୀତି।

ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ଭୱପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୪। ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱନିଦ୍ଦେସେ –

ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ଚେୱ, ସାତ୍ଥତୋ ଭେଦସଙ୍ଗହା;

ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ଭୱତୀତି ଭୱୋ। ଦୁୱିଧେନାତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ପୱତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥୱା ଦୁୱିଧେନାତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣୱଚନଂ, ଦୁୱିଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅତ୍ଥୀତି ସଂୱଣ୍ଣିତତି। କମ୍ମମେୱ ଭୱୋ କମ୍ମଭୱୋ। ଉପପତ୍ତିଯେୱ ଭୱୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପପତ୍ତି ଭୱତୀତି ଭୱୋ। କମ୍ମଂ ପନ ଯଥା ସୁଖକାରଣତ୍ତା "ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନମୁପ୍ପାଦୋ"ତି (ଧ॰ ପ॰ ୧୯୪) ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଭୱକାରଣତ୍ତା ଫଲୱୋହାରେନ ଭୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ କତମୋ କମ୍ମଭୱୋତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ ଯୋ କମ୍ମଭୱୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କତମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। ସବ୍ବନ୍ତି ଅନୱସେସଂ। ଭୱଂ ଗଚ୍ଛତି ଗମେତି ଚାତି ଭୱଗାମି। ଇମିନା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅଯଞ୍ହି ୱଟ୍ଟକଥା, ତଞ୍ଚ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତନ୍ତି। କରୀଯତୀତି କମ୍ମଂ।

କାମଭୱାଦୀସୁ କାମସଙ୍ଖାତୋ ଭୱୋ କାମଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ସଞ୍ଞାୱତଂ ଭୱୋ, ସଞ୍ଞା ୱା ଏତ୍ଥ ଭୱେ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞାଭୱୋ। ୱିପରିଯାଯେନ ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ। ଓଳାରିକସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱା ସୁଖୁମାଯ ଚ ଭାୱା ନେୱ ସଞ୍ଞା ନାସଞ୍ଞା ଅସ୍ମିଂ ଭୱେତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ। ଏକେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଭୱୋ ଏକୱୋକାରଭୱୋ। ଏକୋ ୱା ୱୋକାରୋ ଅସ୍ସ ଭୱସ୍ସାତି ଏକୱୋକାରଭୱୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୁ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପପତ୍ତିଭୱୋତି ଏସ ନୱୱିଧୋପି ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ଅତ୍ଥତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଧମ୍ମତୋ' ପନ ଏତ୍ଥ ହି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଧମ୍ମତୋ ତେରସ ଚେତନା, ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଦ୍ୱାଦସ, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚତସ୍ସୋ। "ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମ"ନ୍ତି ଏତେନ ସବ୍ବେପେତେ ଧମ୍ମା ଚେତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱା କମ୍ମସଙ୍ଖାତା ଆଚଯଗାମିନୋ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଗହିତା। କାମଭୱୋ ପଞ୍ଚ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା, ତଥା ରୂପଭୱୋ, ଅରୂପଭୱୋ ଚତ୍ତାରୋ, ସଞ୍ଞାଭୱୋ ଚତୁପଞ୍ଚ, ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ ଏକୋ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ ଚତ୍ତାରୋ। ଏକୱୋକାରଭୱାଦଯୋ ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧେହୀତି ଏୱମେତ୍ଥ 'ଧମ୍ମତୋ'ପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ସାତ୍ଥତୋ'ତି ଯଥା ଚ ଭୱନିଦ୍ଦେସେ ତଥେୱ କାମଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରନିଦ୍ଦେସେପି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋୱ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପୁରିମା ଅତୀତକମ୍ମୱସେନ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱୁତ୍ତା। ଇମେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମୱସେନ ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯତ୍ତାତି ପୁନୱଚନଂ ସାତ୍ଥକମେୱ। ପୁବ୍ବେ ୱା "ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ? କୁସଲଚେତନା କାମାୱଚରା"ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଚେତନାୱ ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ "ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମ"ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି। ପୁବ୍ବେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯମେୱ କମ୍ମଂ ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦାନି ଅସଞ୍ଞାଭୱନିବ୍ବତ୍ତକମ୍ପି। କିଂ ୱା ବହୁନା? "ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା"ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋୱ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। "ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ"ତି ଇଧ ପନ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ସବ୍ବଥାପି ସାତ୍ଥକମେୱିଦଂ ପୁନୱଚନନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ 'ସାତ୍ଥତୋ'ପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଭେଦସଙ୍ଗହା'ତି ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱସ୍ସ ଭେଦତୋ ଚେୱ ସଙ୍ଗହତୋ ଚ। ଯଞ୍ହି କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା କାମଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମଂ କରିଯତି, ସୋ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ଏୱଂ କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱେ କାମଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧାୱ ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା; ଦ୍ୱେ ରୂପଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧାୱ ସଞ୍ଞାଭୱଅସଞ୍ଞାଭୱଏକୱୋକାରଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା; ଦ୍ୱେ ଅରୂପଭୱା, ତଦନ୍ତୋଗଧାୱ ସଞ୍ଞାଭୱନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱଚତୁୱୋକାରଭୱାତି ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଛ ଭୱା। ଯଥା ଚ କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଛ ଭୱା ତଥା ସେସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯାପୀତି ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭେଦତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଚତୁୱୀସତି ଭୱା।

ସଙ୍ଗହତୋ ପନ କମ୍ମଭୱଂ ଉପପତ୍ତିଭୱଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଏକୋ କାମଭୱୋ, ତଥା ରୂପାରୂପଭୱାତି ତଯୋ ଭୱା। ତଥା ସେସୁପାଦାନପଚ୍ଚଯାପୀତି ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଗହତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଦ୍ୱାଦସ ଭୱା। ଅପିଚ ଅୱିସେସେନ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା କାମଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ। ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ। ଏୱଂ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି ଦ୍ୱେ କାମଭୱା, ଦ୍ୱେ ରୂପଭୱା, ଦ୍ୱେ ଅରୂପଭୱାତି ଅପରେନପି ପରିଯାଯେନ ସଙ୍ଗହତୋ ଛ ଭୱା। କମ୍ମଭୱୌପପତ୍ତିଭୱଭେଦଂ ୱା ଅନୁପଗମ୍ମ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତୋଗଧେହି କାମଭୱାଦିୱସେନ ତଯୋ ଭୱା ହୋନ୍ତି। କାମଭୱାଦିଭେଦଞ୍ଚାପି ଅନୁପଗମ୍ମ କମ୍ମଭୱୌପପତ୍ତିଭୱୱସେନ ଦ୍ୱେ ଭୱା ହୋନ୍ତି। କମ୍ମୁପପତ୍ତିଭେଦଞ୍ଚ ଅନୁପଗମ୍ମ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋତି ଭୱୱସେନ ଏକୋ ଭୱୋ ହୋତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଭେଦସଙ୍ଗହାପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱା'ତି ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପାଦାନଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନେତ୍ଥ କସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି? ଯଂ କିଞ୍ଚି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ। ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିଯ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ସୋ 'ଇଦଂ ଯୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଅଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଉପାଦାନସ୍ସ ୱସେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭୱଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କରୋତିଯେୱ। ତସ୍ମା ଯଦେକଚ୍ଚେ "ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନେନ ରୂପାରୂପଭୱା ନ

ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେନ ପନ ସବ୍ବୋ ହୋତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଅନୁସ୍ସୱଓସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠାନୁସାରେନ ୱା ''କାମା ନାମେତେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚେୱ ଖତ୍ତିୟମହାସାଲକୁଲାଦୀସୁ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ଚ ସମିଦ୍ଧା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତେସଂ ଅଧିଗମତ୍ଥଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସୱନାଦୀହି ୱଞ୍ଚିତୋ 'ଇମିନା କମ୍ମେନ କାମା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ'ତି ମଞ୍ଞମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନିପି କରୋତି। ସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତପାରିପୂରିୟା ଅପାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକେ ୱା ପନ କାମେ ପତ୍ଥୟମାନୋ ପଟିଲଦ୍ଧେ ୱା ଗୋପୟମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନିପି କରୋତି। ସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତପାରିପୂରିୟା ଅପାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ।

ଅପରୋ ପନ ସଦ୍ଧମ୍ମସୱନାଦୀହି ଉପବ୍ରୂହିତଞାଣୋ ''ଇମିନା କମ୍ମେନ କାମା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ କାମୁପାଦାନୱସେନ କାୟସୁଚରିତାଦୀନି କରୋତି। ସୋ ସୁଚରିତପାରିପୂରିୟା ଦେୱେସୁ ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି କାମୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସାନ୍ତୋଗଧସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ତତୋ ସମିଦ୍ଧତରା କାମା''ତି ସୁତ୍ୱା ୱା ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱା କାମୁପାଦାନୱସେନେୱ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିବଲେନ ରୂପାରୂପବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଉପପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଅସଞ୍ଞା ନେୱସଞ୍ଞା ନାସଞ୍ଞାଏକୱୋକାରଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି କାମୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ରୂପାରୂପଭୱାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ।

ଅପରୋ ''ଅୟଂ ଅତ୍ତା ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସୁଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦାୟ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦୟୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି କାମରୂପାରୂପଭୱାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ଅୟଂ ଅତ୍ତା ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସୁଖୀ ହୋତି, ୱିଗତପରିଳାହୋ ହୋତୀ''ତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନେନ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦୟୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ । ଇତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

ଅପରୋ ''ଇଦଂ ସୀଲବ୍ବତଂ ନାମ କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ୱା ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ ସୁଖଂ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନୱସେନ ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସଞ୍ଞାଭୱାଦୟୋ ପନ ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱ। ଇତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନମ୍ପି ସପ୍ପଭେଦାନଂ ସାନ୍ତୋଗଧାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ତତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

କିଂ ପନେତ୍ଥ କସ୍ସ ଭୱସ୍ସ କଥଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଚେ?

ରୂପାରୂପଭୱାନଂ, ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ଉପାଦାନଂ;

ସହଜାତାଦୀହିପି ତଂ, କାମଭୱସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ।

ରୂପାରୂପଭୱାନଞ୍ହି କାମଭୱପରିୟାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କାମଭୱେ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସେୱ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଚେତଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଉପାଦାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ଏକଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। କାମଭୱେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଅକୁସଲକମ୍ମଭୱସ୍ସ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତହେତୁପଚ୍ଚୟପ୍ପଭେଦେହି ସହଜାତାଦୀହି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନେୱାତି।

ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭୱପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

ଜାତିଜରାମରଣାଦିପଦନିଦ୍ଦେସୋ

୨୩୫। ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତିନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ଜାତିଆଦୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭୱୋତି ପନେତ୍ଥ କମ୍ମଭୱୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସୋ ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୱସେନ ଦ୍ୱିଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚେ? ବାହିରପଚ୍ଚଯସମତ୍ତେପି ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସଦସ୍ସନତୋ। ବାହିରାନଞ୍ହି ଜନକଜନେତ୍ତିସୁକ୍କସୋଣିତାହାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମତ୍ତେପି ସତ୍ତାନଂ ଯମକାନମ୍ପି ସତଂ ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତି। ସୋ ଚ ନ ଅହେତୁକୋ , ସବ୍ବଦା ଚ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ; ନ କମ୍ମଭୱତୋ ଅଞ୍ଞହେତୁକୋ, ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତକସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି କମ୍ମଭୱହେତୁକୋୱ। କମ୍ମଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ହୀନପଣୀତାଦିୱିସେସହେତୁ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘କମ୍ମଂ ସତ୍ତେ ୱିଭଜତି ଯଦିଦଂ ହୀନପ୍ପଣୀତତାଯା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯)। ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ – ‘‘ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଯସ୍ମା ଚ ଅସତି ଜାତିଯା ଜରାମରଣଂ ନାମ ନ ହୋତି, ସୋକାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି, ଜାତିଯା ପନ ସତି ଜରାମରଣଞ୍ଚେୱ ଜରାମରଣସଙ୍ଖାତଦୁକ୍ଖଧମ୍ମଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ବାଲସ୍ସ ଜରାମରଣାଭିସମ୍ବନ୍ଧା ୱା ତେନ ତେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧା ୱା ସୋକାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ଜାତିଜରାମରଣସ୍ସ ଚେୱ ସୋକାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ପନ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତିଆଦିପଦନିଦ୍ଦେସୋ।

୨୪୨।ଏୱମେତସ୍ସାତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଗତିଆଦୀନି ସମୁଦଯୱେୱଚନାନେୱ।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସୋକାଦଯୋ ଅୱସାନେ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଯା ସା ଅୱିଜ୍ଜା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏୱମେତସ୍ସ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତା, ସା –

ସୋକାଦୀହି ଅୱିଜ୍ଜା, ସିଦ୍ଧା ଭୱଚକ୍କମୱିଦିତାଦିମିଦଂ;

କାରକୱେଦକରହିତଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞଂ।

ସତତଂ ସମିତଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ସୋକାଦୀହି ଅୱିଜ୍ଜା ସିଦ୍ଧା? କଥମିଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଅୱିଦିତାଦି? କଥଂ କାରକୱେଦକରହିତଂ? କଥଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞନ୍ତି ଚେ? ଏତ୍ଥ ହି ସୋକଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅୱିଯୋଗିନୋ, ପରିଦେୱୋ ଚ ନାମ ମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ତେସୁ ତାୱ ସିଦ୍ଧେସୁ ସିଦ୍ଧାୱ ହୋତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅପିଚ ‘‘ଆସୱସମୁଦଯା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଆସୱସମୁଦଯା ଚେତେ ସୋକାଦଯୋ ହୋନ୍ତି। କଥଂ? ୱତ୍ଥୁକାମୱିଯୋଗେ ତାୱ ସୋକୋ କାମାସୱସମୁଦଯୋ ହୋତି? ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସ, ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୭୭୩);

ଯଥା ଚାହ – ‘‘କାମତୋ ଜାଯତୀ ସୋକୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୨୧୫)। ସବ୍ବେପି ଚେତେ ଦିଟ୍ଠାସୱସମୁଦଯା ହୋନ୍ତି, ଯଥାହ – ‘‘ତସ୍ସ ଅହଂ ରୂପଂ, ମମ ରୂପନ୍ତି ପରିଯୁଟ୍ଠଟ୍ଠାଯିନୋ ତଂ ରୂପଂ ୱିପରିଣମତି ଅଞ୍ଞଥା ହୋତି। ତସ୍ସ ରୂପୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧)। ଯଥା ଚ ଦିଟ୍ଠାସୱସମୁଦଯା ଏୱଂ ଭୱାସୱସମୁଦଯାପି, ଯଥାହ – ‘‘ଯେପି ତେ ଦେୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା ଉଚ୍ଚେସୁ ୱିମାନେସୁ ଚିରଟ୍ଠିତିକା ତେପି ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭଯଂ ସଂୱେଗଂ ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୮; ଅ। ନି। ୪।୩୩) ପଞ୍ଚ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ମରଣଭଯେନ ସନ୍ତଜ୍ଜିତାନଂ ଦେୱାନଂ ୱିଯାତି। ଯଥା ଚ ଭୱାସୱସମୁଦଯା ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାସୱସମୁଦଯାପି , ଯଥାହ – ‘‘ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ତିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୬)।

ଇତି ଯସ୍ମା ଆସୱସମୁଦଯା ଏତେ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏତେ ସିଜ୍ଝମାନା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୁଭୂତେ ଆସୱେ ସାଧେନ୍ତି। ଆସୱେସୁ ଚ ସିଦ୍ଧେସୁ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜାପି ସିଦ୍ଧାୱ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ‘ସୋକାଦୀହି ଅୱିଜ୍ଜା ସିଦ୍ଧା’ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯସ୍ମା ପନ ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସିଦ୍ଧାଯ ପୁନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ହେତୁଫଲପରମ୍ପରାଯ ପରିଯୋସାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଂ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗଂ ‘ଭୱଚକ୍କଂ ଅୱିଦିତାଦୀ’ତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ସତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଇଦଂ ଆଦିମତ୍ତକଥନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଚେ? ନଯିଦଂ ଆଦିମତ୍ତକଥନଂ, ପଧାନଧମ୍ମକଥନଂ ପନେତଂ। ତିଣ୍ଣଞ୍ହି ୱଟ୍ଟାନଂ ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନା। ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ହି ଅୱସେସଂ କିଲେସୱଟ୍ଟଞ୍ଚ କମ୍ମାଦୀନି ଚ ବାଲଂ ପଲିୱେଠେନ୍ତି, ସପ୍ପସିରଗ୍ଗହଣେନ ସେସଂ ସପ୍ପସରୀରଂ ୱିଯ ବାହଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଚ୍ଛେଦେ ପନ କତେ ତେହି ୱିମୋକ୍ଖୋ ହୋତି, ସପ୍ପସିରଚ୍ଛେଦେ କତେ ପଲିୱେଠିତବାହାୱିମୋକ୍ଖୋ ୱିଯ। ଯଥାହ – ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧; ମହାୱ। ୧)। ଇତି ଯଂ ଗଣ୍ହତୋ ବନ୍ଧୋ ମୁଞ୍ଚତୋ ଚ ମୋକ୍ଖୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ପଧାନଧମ୍ମସ୍ସ କଥନମିଦଂ, ନ ଆଦିମତ୍ତକଥନନ୍ତି ଏୱମିଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଅୱିଦିତାଦୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଯିଦଂ ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି କାରଣେହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପୱତ୍ତି, ତସ୍ମା ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା ସେଟ୍ଠୋ ସଜିତା’’ତି ଏୱଂ ପରିକପ୍ପିତେନ ବ୍ରହ୍ମାଦିନା ୱା ସଂସାରସ୍ସ କାରକେନ ‘‘ସୋ ଖୋ ପନ ମେ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ୱଦୋ ୱେଦେଯ୍ୟୋ’’ତି ଏୱଂ ପରିକପ୍ପିତେନ ଅତ୍ତନା ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ୱେଦକେନ ରହିତଂ। ଇତି ‘କାରକୱେଦକରହିତ’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଉଦଯବ୍ବଯଧମ୍ମକତ୍ତା ଧୁୱଭାୱେନ, ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା ସଂକିଲେସିକତ୍ତା ଚ ସୁଭଭାୱେନ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳିତତ୍ତା ସୁଖଭାୱେନ, ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା ୱସୱତ୍ତନଭୂତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଚ ସୁଞ୍ଞା, ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନିପି ଅଙ୍ଗାନି; ଯସ୍ମା ୱା ଅୱିଜ୍ଜା ନ ଅତ୍ତା, ନ ଅତ୍ତନୋ , ନ ଅତ୍ତନି, ନ ଅତ୍ତୱତୀ, ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନିପି ଅଙ୍ଗାନି; ତସ୍ମା ‘ଦ୍ୱାଦସୱିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞମିଦଂ’ ଭୱଚକ୍କନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଞ୍ଚ ୱିଦିତ୍ୱା ପୁନ –

ତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହା, ମୂଲମତୀତାଦଯୋ ତଯୋ କାଲା;

ଦ୍ୱେ ଅଟ୍ଠ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଚ, ସରୂପତୋ ତେସୁ ଅଙ୍ଗାନି।

ତସ୍ସ ଖୋ ପନେତସ୍ସ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଚାତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ମୂଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଦେତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତାହରଣତୋ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲଂ ୱେଦନାୱସାନଂ, ଅପରନ୍ତସନ୍ତାନତୋ ତଣ୍ହାମୂଲଂ ଜରାମରଣାୱସାନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ତଣ୍ହାଚରିତୱସେନ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଞ୍ହି ଅୱିଜ୍ଜା, ତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ତଣ୍ହା ସଂସାରନାଯିକା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାତାଯ ୱା ପଠମଂ, ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୂନଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦପକାସନତୋ; ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାତାଯ ଦୁତିଯଂ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଜରାମରଣପକାସନତୋ; ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୱସେନ ୱା ପୁରିମଂ, ଅନୁପୁବ୍ବପୱତ୍ତିଦୀପନତୋ; ଓପପାତିକୱସେନ ପଚ୍ଛିମଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋ।

ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତା ଚସ୍ସ ତଯୋ କାଲା। ତେସୁ ପାଳିଯଂ ସରୂପତୋ ଆଗତୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରା ଚାତି ଦ୍ୱେ ଅଙ୍ଗାନି ଅତୀତକାଲାନି , ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଭୱାୱସାନାନି ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲାନି, ଜାତି ଚେୱ ଜରାମରଣଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଅନାଗତକାଲାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପୁନ –

ହେତୁଫଲହେତୁପୁବ୍ବକ-ତିସନ୍ଧିଚତୁଭେଦସଙ୍ଗହଞ୍ଚେତଂ;

ୱୀସତିଆକାରାରଂ, ତିୱଟ୍ଟମନୱଟ୍ଠିତଂ ଭମତି।

ଇତିପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧି ନାମ। ୱେଦନାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ଫଲହେତୁସନ୍ଧି ନାମ। ଭୱସ୍ସ ଚ ଜାତିଯା ଚ ଅନ୍ତରା ଏକୋ ହେତୁଫଲସନ୍ଧୀତି। ଏୱମିଦଂ ହେତୁଫଲହେତୁପୁବ୍ବକତିସନ୍ଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସନ୍ଧୀନଂ ଆଦିପରିଯୋସାନୱୱତ୍ଥିତା ପନସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଗହା ହୋନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରା ଏକୋ ସଙ୍ଗହୋ, ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନା ଦୁତିଯୋ, ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱା ତତିଯୋ, ଜାତିଜରାମରଣଂ ଚତୁତ୍ଥୋତି। ଏୱମିଦଂ ଚତୁଭେଦସଙ୍ଗହନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତୀତେ ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚ, ଇଦାନି ଫଲପଞ୍ଚକଂ;

ଇଦାନି ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚ, ଆୟତିଂ ଫଲପଞ୍ଚକନ୍ତି।

ଏତେହି ପନ ୱୀସତିୟା ଆକାରେହି ଅରେହି ୱୀସତିଆକାରାରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ‘ଅତୀତେ ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚା’ତି ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରା ଚାତି ଇମେ ତାୱ ଦ୍ୱେ ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ଯସ୍ମା ପନ ଅୱିଦ୍ୱା ପରିତସ୍ସତି, ପରିତସିତୋ ଉପାଦିୟତି, ତସ୍ସ ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭୱୋ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱାପି ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆୟୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋ, ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)।

ତତ୍ଥ ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମେ କମ୍ମଭୱେ, ଅତୀତଜାତିୟଂ କମ୍ମଭୱେ କରିୟମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜାତି ଯୋ ତଦା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ମୋହୋ, ଯେନ ମୂଳ୍ହୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ସା ଅୱିଜ୍ଜା। ଆୟୂହନା ସଙ୍ଖାରାତି ତଂ କମ୍ମଂ କରୋତୋ ପୁରିମଚେତନାୟୋ, ଯଥା ‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ମାସମ୍ପି ସଂୱଚ୍ଛରମ୍ପି ଦାନୂପକରଣାନି ସଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ପୁରିମଚେତନାୟୋ। ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ପନ ହତ୍ଥେ ଦକ୍ଖିଣଂ ପତିଟ୍ଠାପୟତୋ ଚେତନା ଭୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକାୱଜ୍ଜନେସୁ ୱା ଛସୁ ଜୱନେସୁ ଚେତନା ଆୟୂହନସଙ୍ଖାରା ନାମ। ସତ୍ତମା ଚେତନା ଭୱୋ। ଯା କାଚି ୱା ପନ ଚେତନା ଭୱୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଆୟୂହନସଙ୍ଖାରା ନାମ। ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହାତି ଯା କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲେ ଉପ୍ପତ୍ତିଭୱେ ନିକାମନା ପତ୍ଥନା ସା ତଣ୍ହା ନାମ। ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନନ୍ତି ଯଂ କମ୍ମଂ ଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ; ‘ଇଦଂ କତ୍ୱା ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ କାମେ ସେୱିସ୍ସାମି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ’ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୱତ୍ତଂ ଉପଗମନଂ ଗହଣଂ ପରାମସନଂ – ଇଦଂ ଉପାଦାନଂ ନାମ। ଚେତନା ଭୱୋତି ଆୟୂହନାୱସାନେ ୱୁତ୍ତଚେତନା ଭୱୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଇଦାନି ଫଲପଞ୍ଚକ’ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦି ୱେଦନାୱସାନଂ ପାଳିୟଂ ଆଗତମେୱ। ଯଥାହ ‘‘ଇଧ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆୟତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦୟିତଂ ୱେଦନା ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧୂପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ପୁରେକତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଯଂ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପନ୍ତି ଯା ଗବ୍ଭେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଓକ୍କନ୍ତି, ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୱିସନଂ ୱିୟ – ଇଦଂ ନାମରୂପଂ। ପସାଦୋ ଆୟତନନ୍ତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚାୟତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋତି ଯୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫୁସନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ – ଅୟଂ ଫସ୍ସୋ। ୱେଦୟିତଂ ୱେଦନାତି ଯଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସଳାୟତନପଚ୍ଚୟେନ ୱା ଫସ୍ସେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପାକୱେଦୟିତଂ, ସା ୱେଦନାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ଇଦାନି ହେତଓ୍ୱୋ ପଞ୍ଚା’ତି ତଣ୍ହାଦୟୋ ପାଳିୟଂ ଆଗତାୱ ତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱା। ଭୱେ ପନ ଗହିତେ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱା ସଙ୍ଖାରା ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି, ତଣ୍ହୁପାଦାନଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ଯାୟ ୱା ମୂଳ୍ହୋ କମ୍ମଂ କରୋତି ସା ଅୱିଜ୍ଜା ଗହିତାୱ ହୋତୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆୟତନାନଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆୟୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋ। ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଇଧ କମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ଆୟତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)। ତତ୍ଥ ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆୟତନାନନ୍ତି ପରିପକ୍କାୟତନସ୍ସ କମ୍ମକରଣକାଲେ ସମ୍ମୋହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

‘ଆୟତିଂ ଫଲପଞ୍ଚକ’ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ। ତାନି ଜାତିଗ୍ଗହଣେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଜରାମରଣଂ ପନ ତେସଂଯେୱ ଜରାମରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଆୟତିଂ ପଟିସନ୍ଧି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଓକ୍କନ୍ତି ନାମରୂପଂ, ପସାଦୋ ଆୟତନଂ, ଫୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ, ୱେଦୟିତଂ ୱେଦନା। ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଆୟତିଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ମିଂ ଇଧ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୭)। ଏୱମିଦଂ ୱୀସତିଆକାରାରଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ପୁରିମଭୱସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରା, ଏତରହି ପଞ୍ଚ ୱିପାକସମ୍ଭାରା, ଏତରହି ପଞ୍ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରା, ଅନାଗତେ ପଞ୍ଚ ୱିପାକଧମ୍ମାତି ଦସ ଧମ୍ମା କମ୍ମଂ, ଦସ ୱିପାକୋତି। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମଂ ନାମ, ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକୋ ନାମାତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ପଚ୍ଚୟାକାରୱଟ୍ଟଂ କମ୍ମଞ୍ଚେୱ କମ୍ମୱିପାକୋ ଚ। ତଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମସଙ୍ଖେପୋ, ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକସଙ୍ଖେପୋତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କମ୍ମସଙ୍ଖେପୋ ଚେୱ ୱିପାକସଙ୍ଖେପୋ ଚ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଞ୍ଚେୱ ୱିପାକୱଟ୍ଟଞ୍ଚ। ତଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକଭୱୋତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କମ୍ମଭୱୋ ଚେୱ ୱିପାକଭୱୋ ଚ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମପୱତ୍ତଂ , ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକପୱତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କମ୍ମପୱତ୍ତଞ୍ଚେୱ ୱିପାକପୱତ୍ତଞ୍ଚ। ତଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କମ୍ମସନ୍ତତି, ଦ୍ୱୀସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକସନ୍ତତୀତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କମ୍ମସନ୍ତତି ଚେୱ ୱିପାକସନ୍ତତି ଚ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ କିରିୟା ନାମ, ଦ୍ୱୀସୁ ୱିପାକୋ କିରିୟାଫଲଂ ନାମାତି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କିରିୟା ଚେୱ କିରିୟାଫଲଞ୍ଚାତି।

ଏୱଂ ସମୁପ୍ପନ୍ନମିଦଂ ସହେତୁକଂ,

ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଚଲମିତ୍ତରଦ୍ଧୁୱଂ;

ଧମ୍ମେହି ଧମ୍ମା ପଭୱନ୍ତି ହେତୁସୋ,

ନ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ତାୱ ପରୋୱ ୱିଜ୍ଜତି।

ଧମ୍ମା ଧମ୍ମେ ସଞ୍ଜନେନ୍ତି, ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚୟା;

ହେତୂନଞ୍ଚ ନିରୋଧାୟ, ଧମ୍ମୋ ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତୋ;

ହେତୂସୁ ଉପରୁଦ୍ଧେସୁ, ଛିନ୍ନଂ ୱଟ୍ଟଂ ନ ୱଟ୍ଟତି।

ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତକିରିୟାୟ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୀଧ ୱିଜ୍ଜତି;

ସତ୍ତେ ଚ ନୂପଲବ୍ଭନ୍ତେ, ନେୱୁଚ୍ଛେଦୋ ନ ସସ୍ସତଂ।

ତିୱଟ୍ଟମନୱଟ୍ଠିତଂ ଭମତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ସଙ୍ଖାରଭୱା କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନାନି କିଲେସୱଟ୍ଟଂ, ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନା ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି ଇମେହି ତୀହି ୱଟ୍ଟେହି ତିୱଟ୍ଟମିଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଯାୱ କିଲେସୱଟ୍ଟଂ ନ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ତାୱ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନପଚ୍ଚୟତ୍ତା ଅନୱଟ୍ଠିତଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱଟ୍ଟନତୋ ଭମତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତୟିଦମେୱଂ ଭମମାନଂ –

ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋ କିଚ୍ଚା, ୱାରଣା ଉପମାହି ଚ;

ଗମ୍ଭୀରନୟଭେଦା ଚ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଅୱିସେସେନ ସମୁଦୟସଚ୍ଚନ୍ତି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରା ଦୁତିୟସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିୟସଚ୍ଚଂ, ସଙ୍ଖାରେହି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦୁତିୟସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ନାମରୂପାଦୀନି ୱିପାକୱେଦନାପରିୟୋସାନାନି ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ, ୱେଦନାୟ ତଣ୍ହା ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିୟସଚ୍ଚଂ, ତଣ୍ହାୟ ଉପାଦାନଂ ଦୁତିୟସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ଦୁତିୟସଚ୍ଚଂ, ଉପାଦାନତୋ ଭୱୋ ଦୁତିୟସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମଦୁତିୟସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ, ଭୱତୋ ଜାତି ଦୁତିୟସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚଂ, ଜାତିୟା ଜରାମରଣଂ ପଠମସଚ୍ଚପ୍ପଭୱଂ ପଠମସଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଂ ତାୱିଦଂ 'ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ୱତ୍ଥୂସୁ ଚ ସତ୍ତେ ସମ୍ମୋହେତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପାତୁଭାୱାୟ, ତଥା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି ପଚ୍ଚୟା ଚ ହୋନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ପଟିଜାନାତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ନାମରୂପସ୍ସ, ନାମରୂପମ୍ପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ସଳାୟତନସ୍ସ, ସଳାୟତନମ୍ପି ସୱିସୟେ ଚ ୱତ୍ତତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଫସ୍ସସ୍ସ, ଫସ୍ସୋପି ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଫୁସତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ୱେଦନାୟ, ୱେଦନାପି ଆରମ୍ମଣରସଞ୍ଚ ଅନୁଭୱତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ତଣ୍ହାୟ, ତଣ୍ହାପି ରଜ୍ଜନୀୟେ ଚ ଧମ୍ମେ ରଜ୍ଜତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଉପାଦାନସ୍ସ, ଉପାଦାନମ୍ପି ଉପାଦାନୀୟେ ଚ ଧମ୍ମେ ଉପାଦିୟତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଭୱସ୍ସ, ଭୱୋପି ନାନାଗତୀସୁ ଚ ୱିକ୍ଖିପତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଜାତିୟା, ଜାତିପି ଖନ୍ଧେ ଚ ଜନେତି ତେସଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱେନ ପୱତ୍ତତା ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଜରାମରଣସ୍ସ, ଜରାମରଣମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ପାକଭେଦଭାୱଞ୍ଚ ଅଧିଟ୍ଠତି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଭୱନ୍ତରପାତୁଭାୱାୟ ସୋକାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବପଦେସୁ ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତ'କିଚ୍ଚତୋ'ପି ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା''ତି ଇଦଂ କାରକଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ, ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଅତ୍ତସଙ୍କନ୍ତିଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ,

''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ''ନ୍ତି ଅତ୍ତାତିପରିକପ୍ପିତୱତ୍ଥୁଭେଦଦସ୍ସନତୋ ଘନସଞ୍ଞାନିୱାରଣଂ, ''ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ''ଅତ୍ତା ପସ୍ସତି...ପେ... ୱିଜାନାତି ଫୁସତି ୱେଦଯତି ତଣ୍ହିଯତି ଉପାଦିଯତି ଭୱତି ଜାଯତି ଜୀଯତି ମୀଯତୀ''ତି ଏୱମାଦିଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ, ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନିୱାରଣତୋପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ 'ନିୱାରଣତୋ' ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅଦସ୍ସନତୋ ଅନ୍ଧୋ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜା , ଅନ୍ଧସ୍ସ ଉପକ୍ଖଲନଂ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ଉପକ୍ଖଲିତସ୍ସ ପତନଂ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ପତିତସ୍ସ ଗଣ୍ଡପାତୁଭାୱୋ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ଗଣ୍ଡଭେଦପୀଳକା ୱିଯ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ, ଗଣ୍ଡପୀଳକାଘଟ୍ଟନଂ ୱିଯ ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ, ଘଟ୍ଟନଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିକାରାଭିଲାସୋ ୱିଯ ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ପଟିକାରାଭିଲାସେନ ଅସପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦିନ୍ନଅସପ୍ପାଯାଲେପନଂ ୱିଯ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଅସପ୍ପାଯାଲେପନେନ ଗଣ୍ଡୱିକାରପାତୁଭାୱୋ ୱିଯ ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି, ଗଣ୍ଡୱିକାରତୋ ଗଣ୍ଡଭେଦୋ ୱିଯ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ।

ଯସ୍ମା ୱା ପନେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଭାୱେନ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ପଟଲଂ ୱିଯ ଅକ୍ଖୀନି, ତଦଭିଭୂତୋ ଚ ବାଲୋ ପୋନୋବ୍ଭୱିକେହି ସଙ୍ଖାରେହି ଅତ୍ତାନଂ ୱେଠେତି କୋସକାରକିମି ୱିଯ କୋସପ୍ପଦେସେହି, ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗତୀସୁ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି ପରିଣାଯକପରିଗ୍ଗହିତୋ ୱିଯ ରାଜକୁମାରୋ ରଜ୍ଜେ, ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ପରିକପ୍ପନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ନାମରୂପଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି ମାଯାକାରୋ ୱିଯ ମାଯଂ, ନାମରୂପେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ସଳାଯତନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି ସୁଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବୋ ୱିଯ, ଆଯତନଘଟ୍ଟନତୋ ଫସ୍ସୋ ଜାଯତି ଅରଣୀସହିତାଭିମଦ୍ଦନତୋ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ, ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ୱେଦନା ପାତୁଭୱତି ଅଗ୍ଗିନା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଡାହୋ ୱିଯ, ୱେଦଯମାନସ୍ସ ତଣ୍ହା ୱଡ୍ଢତି ଲୋଣୂଦକଂ ପିୱତୋ ପିପାସା ୱିଯ, ତସିତୋ ଭୱେସୁ ଅଭିଲାସଂ କରୋତି ପିପାସିତୋ ୱିଯ ପାନୀଯେ, ତଦସ୍ସୁପାଦାନଂ ଉପାଦାନେନ ଭୱଂ ଉପାଦିଯତି ଆମିସଲୋଭେନ ମଚ୍ଛୋ ବଳିସଂ ୱିଯ, ଭୱେ ସତି ଜାତି ହୋତି ବୀଜେ ସତି ଅଙ୍କୁରୋ ୱିଯ, ଜାତସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂ ଜରାମରଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପତନଂ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଏୱଂ 'ଉପମାହି' ପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ଯସ୍ମା ଚ ଭଗୱତା ଅତ୍ଥତୋପି ଧମ୍ମତୋପି ଦେସନାତୋପି ପଟିୱେଧତୋପି ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ ଚା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦) ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା 'ଗମ୍ଭୀରଭେଦତୋ'ପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତି, ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଜାତିପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗତଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁରୱବୋଧନୀଯତୋ ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତଥା ଜାତିଯା ଭୱପଚ୍ଚଯ...ପେ... ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରନ୍ତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରତା' ହେତୁଫଲଞ୍ହି ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥାହ ''ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)।

ଯସ୍ମା ପନ ଯେନାକାରେନ ଯଦୱତ୍ଥା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ତେସଂ ତେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁରୱବୋଧନୀଯତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତଥା ସଙ୍ଖାରାନଂ...ପେ... ଜାତିଯା ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ 'ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତା' ହେତୁନୋ ହି ଧମ୍ମୋତି ନାମଂ, ଯଥାହ ''ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି।

ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ତେନ ତେନ କାରଣେନ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତେତବ୍ବତ୍ତା ଦେସନାପି ଗମ୍ଭୀରା, ନ ତତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଞାଣଂ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି, ତଥା ହେତଂ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଅନୁଲୋମତୋ, କତ୍ଥଚି ପଟିଲୋମତୋ; କତ୍ଥଚି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, କତ୍ଥଚି ୱେମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁଲୋମତୋ ୱା ପଟିଲୋମତୋ ୱା, କତ୍ଥଚି ତିସନ୍ଧିଚତୁସଙ୍ଖେପଂ, କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱିସନ୍ଧିତିସଙ୍ଖେପଂ, କତ୍ଥଚି ଏକସନ୍ଧିଦ୍ୱିସଙ୍ଖେପଂ ଦେସିତଂ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ଅଯଂ ଦେସନାଗମ୍ଭୀରତା।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱୋ, ଯେନ ପଟିୱିଦ୍ଧେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ଧମ୍ମା ସଲକ୍ଖଣତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଦୁପ୍ପରିଯୋଗାହତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରୋ, ତସ୍ମା ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ ପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ହେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନସଚ୍ଚାସମ୍ପଟିୱେଧଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଯୂହନସରାଗୱିରାଗଟ୍ଠୋ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତଅବ୍ୟାପାରଅସଙ୍କନ୍ତିପଟିସନ୍ଧିପାତୁଭାୱଟ୍ଠୋ , ନାମରୂପସ୍ସ ଏକୁପ୍ପାଦୱିନିବ୍ଭୋଗାୱିନିବ୍ଭୋଗନମନରୁପ୍ପନଟ୍ଠୋ, ସଳାଯତନସ୍ସ ଅଧିପତିଲୋକଦ୍ୱାରଖେତ୍ତୱିସଯୱିସଯୀଭାୱଟ୍ଠୋ, ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନସଙ୍ଘଟ୍ଟନସଙ୍ଗତିସନ୍ନିପାତଟ୍ଠୋ, ୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନସୁଖଦୁକ୍ଖମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱନିଜ୍ଜୀୱୱେଦଯିତଟ୍ଠୋ, ତଣ୍ହାଯ

ଅଭିନନ୍ଦିତଜ୍ଝୋସାନସରିତାଲତାନଦୀତଣ୍ହାସମୁଦ୍ଦଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠୋ, ଉପାଦାନସ୍ସ ଆଦାନଗ୍ଗହଣାଭିନିୱେସପରାମାସଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠୋ, ଭୱସ୍ସ ଆୟୂହନାଭିସଙ୍ଖରଣଯୋନିଗତିଠିତିନିୱାସେସୁ ଖିପନଟ୍ଠୋ, ଜାତିଯା ଜାତିସଞ୍ଜାତିଓକ୍କନ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତିପାତୁଭାୱଟ୍ଠୋ, ଜରାମରଣସ୍ସ ଖଯୱଯଭେଦୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରତା।

ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଏକତ୍ତନଯୋ, ନାନତ୍ତନଯୋ, ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ, ଏୱଂଧମ୍ମତାନଯୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥନଯା ହୋନ୍ତି , ତସ୍ମା 'ନଯଭେଦତୋ'ପେତଂ ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ। ତତ୍ଥ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ବୀଜସ୍ସ ଅଙ୍କୁରାଦିଭାୱେନ ରୁକ୍ଖଭାୱପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦୋ 'ଏକତ୍ତନଯୋ' ନାମ; ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦାୱବୋଧତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି, ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପନ ଯଥାସକଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାନଂ 'ନାନତ୍ତନଯୋ' ନାମ; ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ନୱନୱାନଂ ଉପ୍ପାଦଦସ୍ସନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି, ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏକସନ୍ତାନପତିତସ୍ସ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନସ୍ସେୱ ନାନତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ 'ସଙ୍ଖାରା ମଯା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା', ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱା 'ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅମ୍ହେହୀ'ତି ଏୱମାଦିବ୍ୟାପାରାଭାୱୋ 'ଅବ୍ୟାପାରନଯୋ' ନାମ; ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ କାରକସ୍ସ ଅଭାୱାୱବୋଧତୋ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି, ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ଯୋ ଅସତିପି ବ୍ୟାପାରେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱନିଯମସିଦ୍ଧୋ ହେତୁଭାୱୋ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ପନ କାରଣେହି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂଯେୱ ସମ୍ଭୱୋ ଖୀରାଦୀହି ଦଧିଆଦୀନଂ ୱିଯ, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅଯଂ ''ଏୱଂଧମ୍ମତାନଯୋ' ନାମ; ଯଂ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପତୋ ଫଲାୱବୋଧତୋ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଜହତି, ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପଂ ଫଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯତୋ କୁତୋଚି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅସମ୍ଭୱଗ୍ଗହଣତୋ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚେୱ ନିଯତୱାଦଞ୍ଚ ଉପାଦିଯତୀତି ଏୱମିଦଂ ଭୱଚକ୍କଂ –

ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋ କିଚ୍ଚା, ୱାରଣା ଉପମାହି ଚ;

ଗମ୍ଭୀରନଯଭେଦା ଚ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

ଇଦଞ୍ହି ଗମ୍ଭୀରତୋ ଅଗାଧଂ ନାନାନଯଗ୍ଗହଣତୋ ଦୁରଭିଯାନଂ ଞାଣାସିନା ସମାଧିପୱରସିଲାଯଂ ସୁନିସିତେନ –

ଭୱଚକ୍କମପଦାଲେତ୍ୱା ,

ଅସନିୱିଚକ୍କମିୱ ନିଚ୍ଚନିମ୍ମଥନଂ;

ସଂସାରଭଯମତୀତୋ,

ନ କୋଚି ସୁପିନନ୍ତରେପ୍ୟତ୍ଥି।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା – ''ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ ଚ। ଏତସ୍ସ, ଆନନ୍ଦ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନୁବୋଧା ଅପ୍ପଟିୱେଧା ଏୱମଯଂ ପଜା ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା କୁଲଗଣ୍ଠିକଜାତା ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜଭୂତା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦)। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରେସଂ ୱା ହିତାଯ ସୁଖାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ଅୱସେସକିଚ୍ଚାନି ପହାଯ –

ଗମ୍ଭୀରେ ପଚ୍ଚଯାକାର-ପ୍ପଭେଦେ ଇଧ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଯଥା ଗାଧଂ ଲଭେଥେୱ-ମନୁଯୁଞ୍ଜେ ସଦା ସତୋତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୨୪୩। ଏୱଂ ମହାପଥୱିଂ ପଟ୍ଠରନ୍ତୋ ୱିଯ ଆକାସଂ ୱିହାରଯନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞ୍ଞାଣୋ ସତ୍ଥା ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିଂ ନିଜ୍ଜଟଂ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ନାନାଚିତ୍ତୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ନ କେୱଲଂ ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ନାନାଚିତ୍ତେସୁଯେୱ ହୋତି, ଏକଚିତ୍ତେପି ହୋତିଯେୱ, ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱସେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରୋତିଆଦିନା ନଯେନ ମାତିକଂ ତାୱ ଠପେସି। ଏୱଂ ଠପିତାଯ ପନ ମାତିକାଯ –

ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ମୂଲେହି, ନୱ ମୂଲପଦା ନୱ;

ନଯା ତତ୍ଥ ଚତୁକ୍କାନି, ୱାରଭେଦଞ୍ଚ ଦୀପଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନା – ଏତ୍ଥ ହି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନାମଛଟ୍ଠାଯତନଫସ୍ସୱେଦନାତଣ୍ହୁପାଦାନପ୍ପଭେଦେହି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ନୱହି ମୂଲପଦେହି ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ, ସଙ୍ଖାରାଦିକୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦିକୋ, ନାମାଦିକୋ, ଛଟ୍ଠାଯତନାଦିକୋ, ଫସ୍ସାଦିକୋ, ୱେଦନାଦିକୋ, ତଣ୍ହାଦିକୋ, ଉପାଦାନାଦିକୋତି ଇମେ ନୱ ମୂଲପଦା ନୱ ନଯା ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ ଯୋ ତାୱ ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ନଯୋ, ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯଚତୁକ୍କଂ, ହେତୁଚତୁକ୍କଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍କଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଚତୁକ୍କନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଚତୁକ୍କାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ଏକେକସ୍ମିଂ ନଯେ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଛତ୍ତିଂସ ଚତୁକ୍କାନି। ତତ୍ଥ ଏକେକେନ ଚତୁକ୍କେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱାରାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ନଯେ ସୋଳସ ସୋଳସ ୱାରାତି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଂ ୱାରସତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧। ପଚ୍ଚଯଚତୁକ୍କଂ

ତତ୍ଥ ଯଦେତଂ ସବ୍ବପଠମେ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକେ ନଯେ ପଚ୍ଚଯଚତୁକ୍କଂ, ତସ୍ମିଂ ପଠମୋ ନାମରୂପଟ୍ଠାନେ ନାମସ୍ସ, ସଳାଯତନଟ୍ଠାନେ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅପରିପୁଣ୍ଣଅଙ୍ଗଦ୍ୱଯଯୁତ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗିକୱାରୋ ନାମ। ଦୁତିଯୋ ନାମରୂପଟ୍ଠାନେ ନାମସ୍ସେୱ, ସଳାଯତନଟ୍ଠାନେ ଚ ନ କସ୍ସଚି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅପରିପୁଣ୍ଣଏକଙ୍ଗଯୁତ୍ତୋ ଏକାଦସଙ୍ଗିକୱାରୋ ନାମ। ତତିଯୋ ସଳାଯତନଟ୍ଠାନେ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣଏକଙ୍ଗଯୁତ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗିକୱାରୋ ନାମ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗିକୋଯେୱ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ଅଯମ୍ପି ଛଟ୍ଠାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅପରିପୁଣ୍ଣେକଙ୍ଗଯୁତ୍ତୋଯେୱାତି? ନ, ତସ୍ସ ଅନଙ୍ଗତ୍ତା। ଫସ୍ସୋଯେୱ ହେତ୍ଥ ଅଙ୍ଗଂ, ନ ଛଟ୍ଠାଯତନଂ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅନଙ୍ଗତ୍ତା ନାଯଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣେକଙ୍ଗଯୁତ୍ତୋତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଠମୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଟ୍ଠେନ , ଦୁତିଯୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସଟ୍ଠେନ, ତତିଯୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସତ୍ତାନଂ ୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଓପପାତିକସତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଗହିତୋ। ତଥା ପଠମୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଟ୍ଠେନ, ଦୁତିଯୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସଟ୍ଠେନ, ତତିଯୋ ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନୱସେନ ଗହିତୋ। ତଥା ପଠମୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଟ୍ଠେନ, ଦୁତିଯୋ ମହାନିଦାନସୁତ୍ତନ୍ତୱସେନ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫ ଆଦଯୋ), ତତିଯୋ ରୂପଭୱୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ କାମଭୱୱସେନ ଗହିତୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଇମେସୁ ଦୁତିଯାଦୀସୁ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ନ କତ୍ଥଚି ନ ପୱିସତୀତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ସେସାନଂ ୱିସେସୋ ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ତସ୍ସାୱିଭାୱତ୍ଥଂ –

ଯଂ ଯତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚାପି ଯଂ ଯହିଂ;

ଯଂ ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ଯସ୍ସ, ତଂ ସବ୍ବମୁପଲକ୍ଖଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଅୱିସେସେନ ତାୱ ଚତୁସୁପି ଏତେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନିଯେ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରାତି ଅୱତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କସ୍ମାତି? ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା। ତତ୍ର ହି ନାନାଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଇଧ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଚ ବହୂ ଚେତନା ନ ସନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରାତି ଅୱତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମୱାରେ ପନେତ୍ଥ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣପରିୟାପନ୍ନଧମ୍ମସଙ୍ଗହଣତୋ ସଙ୍ଖ୍ୟାନସାଧାରଣତୋ ଚ ରୂପଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା "ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମ"ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣପରିୟାପନ୍ନଂ ସଙ୍ଖ୍ୟାନସାଧାରଣଞ୍ଚ, ନ କଦାଚି ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ନ ପୱତ୍ତତି। ୟସ୍ମା ଚ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣପରିୟାପନ୍ନୋ ଏକୋୱେତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସାନୁରୂପଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଆୟତନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଳାୟତନଟ୍ଠାନେ "ନାମପଚ୍ଚୟା ଛଟ୍ଠାୟତନ"ନ୍ତି ଏକଂ ମନାୟତନଂୟେୱ ଆହ। ତଞ୍ହି ଏକସ୍ସ ଅକୁସଲଫସ୍ସସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ। କାମଞ୍ଚେତଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତଂ, ହେତୁଫଲୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନ ଅଙ୍ଗପୁଣ୍ଣତ୍ଥଞ୍ଚ ପୁନ ଇଧ ଗହିତଂ। ତତ୍ର ହି ଏତସ୍ସ ୱିସେସେନ ସଙ୍ଖାରୋ ହେତୁ, ଅୱିସେସେନ ନାମଂ ଫଲଂ। ଇଧ ପନସ୍ସ ଅୱିସେସେନ ନାମଂ ହେତୁ, ୱିସେସେନ ଫସ୍ସୋ ଫଲନ୍ତି। ସୋକାଦୟୋ ପନ ୟସ୍ମା ସବ୍ବେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ସବ୍ବସ୍ମିଞ୍ଚ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଚେୱ ଚିତ୍ତେ ଚ ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ଗହିତା। ଜାତିଜରାମରଣାନି ପନ ଅଚିତ୍ତକ୍ଖଣମତ୍ତାନିପି ସମାନାନି ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଅଙ୍ଗପରିପୂରଣତ୍ଥଂ ଗହିତାନି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ୟଂ ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତଂ। ୟଞ୍ଚ ଅୱୁତ୍ତଂ' ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଇତୋ ପରେସୁ ୱାରେସୁ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟସ୍ମିଂ ୟସ୍ମିଂ ପନ ୱାରେ ୟୋ ୟୋ ୱିସେସୋ ଆଗତୋ, ତଂ ତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପକାସୟିସ୍ସାମ।

'ୟଂ ୟଥା ପଚ୍ଚୟୋ ୟସ୍ସୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସାଧାରଣେହି ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେହି ଛହି ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ଚାତି ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚୟୋ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ପରତୋ ହେତୁଚତୁକ୍କାଦୀନି ତୀଣି ଚତୁକ୍କାନି ଅୱିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତସ୍ମା ଇଧ ତାନି ଅପନେତ୍ୱା ଅୱସେସାନଂ ୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଙ୍ଖାରୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସାଧାରଣେହି ଛହି, କମ୍ମାହାରପଚ୍ଚୟେହି ଚାତି ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚୟୋ। ଇଧ ପନ ତେୟେୱ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ପଞ୍ଚଧା। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମସ୍ସ ସାଧାରଣେହି ଛହି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାହାରାଧିପତୀହି ଚାତି ନୱଧା। ଇଧ ପନ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ଛଧା। ନାମଂ ଛଟ୍ଠାୟତନସ୍ସ ସାଧାରଣେହି ଛହି। କିଞ୍ଚି ପନେତ୍ଥ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ, କିଞ୍ଚି ଆହାରପଚ୍ଚୟାଦୀହୀତି ଅନେକଧା। ଇଧ ପନ ତେୟେୱ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ତିଧା ଚତୁଧା ପଞ୍ଚଧା ୱା। ଛଟ୍ଠାୟତନଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ୟଥା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମସ୍ସ। ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାୟ ସାଧାରଣେହି ଛହି ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ଚାତି ସତ୍ତଧା। ଇଧ ପନ ତେୟେୱ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ଚତୁଧା। ୱେଦନା ତଣ୍ହାୟ ସାଧାରଣେହି ଛହି ଝାନିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେହି ଚାତି ଅଟ୍ଠଧା। ଇଧ ପନ ତେୟେୱ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ପଞ୍ଚଧା। ତଣ୍ହା ଉପାଦାନସ୍ସ, ୟଥା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରସ୍ସ। ଏୱଂ ଉପାଦାନଂ ଭୱସ୍ସ ସାଧାରଣେହି ଛହି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେନ ଚାତି ସତ୍ତଧା। ଇଧ ପନ ତେୟେୱ ତୟୋ ଅପନେତ୍ୱା ଚତୁଧା। ଭୱୋ ଜାତିୟା, ୟସ୍ମା ଜାତୀତି ଇଧ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ପରିୟାୟେନ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନେୱ ପଚ୍ଚୟୋ। ତଥା ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସାତି।

ୟେ ପନ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – "ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ସହଜାତପଚ୍ଚୟୱସେନେୱ ହି ପଠମୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ"ତି, ତେ ଭୱାଦୀନଂ ତଥା ଅଭାୱଂ ସେସପଚ୍ଚୟାନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ନ ହି ଭୱୋ ଜାତିୟା ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ନ ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ। ୟେ ଚେତେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅୱସେସା ପଚ୍ଚୟା ୱୁତ୍ତା, ତେପି ସମ୍ଭୱନ୍ତିୟେୱ। ତସ୍ମା ନ ସକ୍କା ଛଡ୍ଡେତୁନ୍ତି। ଏୱଂ ତାୱ ପଠମୱାରେ ୟଂ ୟତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚାପି ୟଂ ୟହିଂ, ୟଞ୍ଚ ୟଥା ୟସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁତିୟୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଦୁତିୟୱାରେ "ନାମପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋ"ତି ୱତ୍ୱା ସଳାୟତନଟ୍ଠାନେ ନ କିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କିମତ୍ଥନ୍ତି? ପଚ୍ଚୟୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ମହାନିଦାନଦେସନାସଙ୍ଗହତ୍ଥଞ୍ଚ। ଫସ୍ସସ୍ସ ହି ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାୟତନମେୱ ପଚ୍ଚୟୋ, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ପନ ତୟୋ ଖନ୍ଧାପି ପଚ୍ଚୟାୟେୱ। ମହାନିଦାନସୁତ୍ତନ୍ତେ ଚସ୍ସ "ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋତି ଇତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା, ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ଥୀତିସ୍ସ ୱଚନୀୟଂ। କିଂ ପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋତି? ଇତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟ, ନାମପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ୱଚନୀୟ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୬)। ଏୱଂ ସଳାୟତନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଏକାଦସଙ୍ଗିକୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇମିସ୍ସା ଚ ମହାନିଦାନସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାୟ ପରିଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଦୁତିୟୱାରେ "ନାମପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋ"ତି ୱତ୍ୱା ସଳାୟତନଟ୍ଠାନେ ନ କିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଏସ ତାୱ ଦୁତିୟୱାରେ ୱିସେସୋ।

ତତିୟୱାରେ ପନ "ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପ"ନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ଆଗତମେୱ ଚତୁତ୍ଥମଙ୍ଗଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା ପଚ୍ଚୟାକାରସ୍ସ ଇଧ ଅୟୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ତଂ ନାୟୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ସକକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ସଚେପି ହି ତତ୍ଥ ରୂପଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତିଟ୍ଠତି, ତଥାପିସ୍ସ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସକକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। କଥଂ? ପୁରେଜାତସ୍ସ ତାୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ "ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧)। ସହଜାତସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ

ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ ‘‘ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୮)।

ଯଦି ଏୱଂ, ପୁରିମୱାରେସୁ କସ୍ମା ଏୱଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ? ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଦେସଂ ସନ୍ଧାଯ ଦେସିତତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଦେସେ କାମଭୱେ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଞ୍ଚେୱ ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଓପପାତିକାନଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରଦେୱାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଦେସିତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଛଟ୍ଠାଯତନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାମଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ରୂପଂ ପନ ହଦଯରୂପଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନେତସ୍ସ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚେୱ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏସ ତତିଯୱାରେ ୱିସେସୋ।

ଚତୁତ୍ଥୱାରୋ ପନ ଯୋନିୱସେନ ଓପପାତିକାନଂ, ଆଯତନୱସେନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ, ଭୱୱସେନ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାମଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ସହଜାତାଦୀହି, ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ। ରୂପେ ହଦଯରୂପଂ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେହି, ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତେହି। ଯସ୍ମା ପନେସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯାତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଛଟ୍ଠାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ୱିସେସୋ।

ଏୱମେତେସଂ ନାନାକରଣଂ ଞତ୍ୱା ପୁନ ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ତେସୁ ୱିସେସେନ ପଠମକା ଦ୍ୱେ ୱାରା ଅରୂପଭୱେ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରୂପଭୱସ୍ମିଞ୍ହି ରୂପେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସାନି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତତିଯୋ ରୂପଭୱେ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ। ରୂପଭୱସ୍ମିଞ୍ହି ସତିପି ରୂପସମ୍ମିସ୍ସତ୍ତେ ସଳାଯତନଂ ନ ପୱତ୍ତତି। ଚତୁତ୍ଥୋ କାମଭୱେ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ। କାମଭୱସ୍ମିଞ୍ହି ସକଲଂ ସଳାଯତନଂ ପୱତ୍ତତି। ତତିଯୋ ୱା ରୂପଭୱେ ଚେୱ କାମଭୱେ ଚ ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ୱା କାମଭୱେ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ। ପଠମୋ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ନ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଦେସେ ନ ପୱତ୍ତତି। ଦୁତିଯୋ ପଚ୍ଚଯୱିସେସଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ। ଏକାଦସଙ୍ଗିକତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ଫସ୍ସସ୍ସ ଚ ନାମପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସୋ। ତତିଯୋ ପୁରିମଯୋନିଦ୍ୱଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ। ପୁରିମାସୁ ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋନୀସୁ ସୋ ସମ୍ଭୱତି, ତତ୍ଥ ସଦା ସଳାଯତନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପଚ୍ଛିମଯୋନିଦ୍ୱଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ। ପଚ୍ଛିମାସୁ ହି ସୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋନୀସୁ ସମ୍ଭୱତି, ତତ୍ଥ ସଦା ସଳାଯତନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୂସୁପି ୱାରେସୁ –

ଯଂ ଯତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚାପି ଯଂ ଯହିଂ;

ଯଂ ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ଯସ୍ସ, ତଂ ସବ୍ବମୁପଲକ୍ଖଯେତି।

ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଦୀପନା କତା ହୋତି।

ଏତେନେୱାନୁସାରେନ, ସବ୍ବମେତଂ ନଯଂ ଇତୋ;

ୱିସେସୋ ଯୋ ଚ ତଂ ଜଞ୍ଞା, ଚତୁକ୍କେସୁ ପରେସୁପି।

୨। ହେତୁଚତୁକ୍କଂ

୨୪୪। ତତ୍ଥ ଯୋ ତାୱ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ନଯୋ, ସୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟୋଯେୱ। ୱିସେସୋ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ହେତୁଚତୁକ୍କେ ତାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ହେତୁ ଅସ୍ସାତି ଅୱିଜ୍ଜାହେତୁକୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଅସ୍ସ ସହୱତ୍ତନତୋ ଯାୱଭଙ୍ଗା ପୱତ୍ତିକା ଗମିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା’’ତି ଚ ଏତ୍ତାୱତା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ସାଧାରଣତୋ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ପୁନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାହେତୁକୋ’’ତି ଏତେନେୱ ୱିସେସତୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯତା ଦସ୍ସିତା। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରହେତୁକନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କସ୍ମା ପନ ଭୱାଦୀସୁ ହେତୁକଗ୍ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି? ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଯମାଭାୱତୋ ଅଭାୱତୋ ଚ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯସ୍ସ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ? ଠପେତ୍ୱା ଉପାଦାନଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା

ଭୱୋ’’ତି ୱଚନତୋ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଇଧ ଭୱୋତି ନାମଂ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ଚ ‘‘ଜାତି ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଧାତୁ। ୭୧) ଜାତିଜରାମରଣାନି ଅନ୍ତୋଗଧାନି।

ତତ୍ଥ ଯାୱ ଉପାଦାନଂ ତାୱ ଜାତିଜରାମରଣାନଂ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ ଉପାଦାନଂ ଭୱସ୍ସ ନ ନିଯମତୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ‘‘ଯା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜାତୀ’’ତି ଆଦିୱଚନତୋ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣେସୁ ଜାତିଯା ଜରାମରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଜାତିକ୍ଖଣମତ୍ତେଯେୱ ଅଭାୱତୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ସମ୍ଭୱତି। ତଥା ଜାତିଯା ଜରାମରଣକ୍ଖଣେ ଅଭାୱତୋ । ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେୱ ପନ ଭୱୋ ଜାତିଯା। ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ସଚ୍ଚଥାପି ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଯମାଭାୱତୋ ଅଭାୱତୋ ଚ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଭୱାଦୀସୁ ହେତୁକଗ୍ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି ୱେଦିତଙ୍ଗଂ।

କେଚି ପନାହୁ – ‘‘ଭୱୋ ଦୁୱିଧେନା’’ତି ୱଚନତୋ ଉପପତ୍ତିମିସ୍ସକୋ ଭୱୋ, ନ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଉପାଦାନଂ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ‘‘ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ ଉପାଦାନହେତୁକୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପରତୋପି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ତଂ ଇଧ ଉପପତ୍ତିମିସ୍ସକସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଅଯୁତ୍ତଂ। ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ହି ଇଧ ଭୱୋତି ଆଗତା।

ଭୱପଚ୍ଚଯାଜାତୀତି ଏତ୍ଥ ଚ ଠପେତ୍ୱା ଜାତିଜରାମରଣାନି ଅୱସେସୋ ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଜାତିଆଦୀନଂ ଜାତିଯା ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ, ଠପେତ୍ୱା ଜାତିଜରାମରଣାନି ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋତି? ଆମ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ୱତ୍ତବ୍ବପଦେସାଭାୱତୋ ପନ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦସମଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ହି ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତୋ ଭୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଏକାଦସମଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ଜାତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ଯୋ ପନ ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବପଦେସୋ ନତ୍ଥୀତି ୱତ୍ତବ୍ବପଦେସାଭାୱତୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱୁତ୍ତୋପି ପନ ଯୁତ୍ତିତୋ ଗହେତବ୍ବୋତି। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯଭାୱସମ୍ଭୱତୋ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁକାଦିୱଚନଂ କତନ୍ତି ଏସ ହେତୁଚତୁକ୍କେ ୱିସେସୋ।

୩। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍କଂ

୨୪୫। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍କେପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ତାୱତା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ଦସ୍ସିତା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ରୂପଧମ୍ମେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ତତିଯଚତୁତ୍ଥୱାରପଦେସୁ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତଦେୱ ଗହିତନ୍ତି ଏସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍କେ ୱିସେସୋ।

୪। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଚତୁକ୍କଂ

୨୪୬। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଚତୁକ୍କେପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯାପି ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତା ଦସ୍ସିତା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଭୱୋ ନିପ୍ପଦେସୋ, ଉପାଦାନଂ ସପ୍ପଦେସଂ, ସପ୍ପଦେସଧମ୍ମୋ ଚ ନିପ୍ପଦେସଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ନିପ୍ପଦେସଧମ୍ମୋ ସପ୍ପଦେସଧମ୍ମସ୍ସ, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ‘‘ଭୱପଚ୍ଚଯାପି ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ; ହେଟ୍ଠା ୱା ଦେସନାଯ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଏୱଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ । ଯସ୍ମା ଚ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ ଅତ୍ଥି, ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ସ ସଳାଯତନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ‘‘ଛଟ୍ଠାଯତନପଚ୍ଚଯାପି ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ଯଂ ଲବ୍ଭତି ତଦେୱ ଗହିତନ୍ତି ଏସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଚତୁକ୍କେ ୱିସେସୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକନଯମାତିକା।

ସଙ୍ଖାରାଦିମୂଲକନଯମାତିକା

୨୪୭। ଇଦାନି ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜାତି ସଙ୍ଖାରମୂଲକନଯୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାପି ଯଥା ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକେ ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ଚତୁକ୍କାନି ସୋଳସ ଚ ୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଠମଚତୁକ୍କେ ପନ ପଠମୱାରମେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନା ସଂଖିତ୍ତା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣମୂଲକାଦୀସୁପି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ତେସୁ ସଙ୍ଖାରମୂଲକାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ନଯେସୁ ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେପି ପଚ୍ଚଯାକାରଚକ୍କସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସିତା।

କସ୍ମା ପନ ଭୱମୂଲକା ଜାତିଜରାମରଣମୂଲକା ୱା ନଯା ନ ୱୁତ୍ତା? କିଂ ଭୱପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା ନ ହୋତୀତି? ନୋ ନ ହୋତି। ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁ ନ କୋଚି ଭୱପରିଯାପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଭୱମୂଲକୋ ନଯୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଭୱଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ''ଭୱପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ଅୱିଜ୍ଜା''ତିପି ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା। ନ ଚ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାୱ ଜାତିଜରାମରଣମୂଲକାପି ନଯା ନ ଗହିତା। ଅପିଚ ଭୱେ ଜାତିଜରାମରଣାନିପି ଅନ୍ତୋଗଧାନି। ନ ଚେତାନି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ଭୱମୂଲକା ଜାତିଜରାମରଣମୂଲକା ୱା ନଯା ନ ୱୁତ୍ତାତି।

ମାତିକାୱଣ୍ଣନା।

ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୪୮-୨୪୯। ଇଦାନି ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ କୁସଲତ୍ତିକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନିକ୍ଖିତ୍ତମାତିକାଯ ପଟିପାଟିଯା ପଠମଂ କୁସଲଂ ଭାଜିତଂ, ତଥା ଇଧ ମାତିକାଯ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ପଠମଂ କୁସଲଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରୋ''ତି ଅକୁସଲଧମ୍ମୱସେନ ମାତିକାଯ ନିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ନିକ୍ଖେପପଟିପାଟିଯାୱ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମାଅକୁସଲାତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୫) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ତଣ୍ହାଯ ଚ କାମୁପାଦାନସ୍ସ ଚ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଂ ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ ଲବ୍ଭତି, ତଦେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭୱନିଦ୍ଦେସେ ଚ ଯସ୍ମା ଉପାଦାନଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ''ଠପେତ୍ୱା ଉପାଦାନଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଉପାଦାନସ୍ସ ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ନ ଚ ତଦେୱ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଜାତିଆଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ ଯସ୍ମା ଏତେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜାତିଆଦଯୋ, ତସ୍ମା ''ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ, ପାଲିଚ୍ଚଂ, ୱଲିତ୍ତଚତା, ଚୁତି, ଚୱନତା''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୫୦। ଏୱଂ ପଠମୱାରଂ ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପୁନ ଦୁତିଯୱାରେ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଠମୱାରେନ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେ ଅପରେନପି ନଯେନ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିସୁଂ ସମଯୱୱତ୍ଥାନୱାରଂ ଅୱତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରୋତିଆଦିନାୱ ନଯେନ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଫସ୍ସନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ଫସ୍ସୋପି ନାମପରିଯାପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ଫସ୍ସସ୍ସ ନାମତୋ ନୀହରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୫୨। ତତିଯୱାରେ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତମାନେ ଯସ୍ମା ତେନୁପତ୍ଥଦ୍ଧାନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଉପଚିତତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖାଯତନସ୍ସ ଉପଚଯୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି କମ୍ମଜଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦ୍ୱେୱ ସନ୍ତତିଯୋ ଗହିତା, ଇତରାପି ପନ ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିଯୋ ଗହେତବ୍ବା। ତାସମ୍ପି ହି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ।

୨୫୪। ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ପନ ଯସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେପି ମହାଭୂତରୂପପଚ୍ଚଯା ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି, ହଦଯରୂପପଚ୍ଚଯା ଛଟ୍ଠାଯତନଂ, ନାମପଚ୍ଚଯା ଚ ପଚ୍ଛାଜାତସହଜାତାଦିୱସେନ ଯଥାନୁରୂପଂ ସବ୍ବାନିପି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କତମଂ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନଂ? ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୫୬। ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୨୬୪। ତତିଯଚତୁକ୍କେ ଯସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ହୋତି, ଯସ୍ସ ଚ ହୋତି, ତଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୭୨। ଚତୁତ୍ଥଚତୁକ୍କେ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମନିଦ୍ଦେସେ କିଞ୍ଚାପି ''ଠପେତ୍ୱା ଫସ୍ସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନାମ''ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ଅନନ୍ତରାତୀତପଦନିଦ୍ଦେସେ ''ଠପେତ୍ୱା ଫସ୍ସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଯଦେୱ ହି ନାମଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ଫସ୍ସୋପି ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ଯଥା ଚାଯଂ ଚତୁଚତୁକ୍କୋ ସୋଳସୱାରପ୍ପଭେଦୋ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ପଠମନଯୋ ଏତସ୍ମିଂ ପଠମାକୁସଲଚିତ୍ତେ ପକାସିତୋ, ଏୱଂ

ସଙ୍ଖାରମୂଲକାଦୟୋ ଅଟ୍ଠ ନୟାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ପାଠଇ ପନ ସଂଖିତ୍ତା। ଏୱମେୱ ତସ୍ମିଂ ପଠମାକୁସଲଚିତ୍ତେୟେୱ ନୱ ନୟା, ଛତ୍ତିଂସ ଚତୁକ୍କାନି, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଞ୍ଚ ୱାରସତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୮୦। ଇଦାନି ଇମିନାୱ ନୟେନ ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତେସୁପି ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଉପାଦାନଟ୍ଠାନେ ଉପାଦାନଂ ୱିଯ ଦଳ୍ହନିପାତିନା ଅଧିମୋକ୍ଖେନ ପଦଂ ପୂରିତଂ। ଦୋମନସ୍ସସହଗତେସୁ ଚ ଯସ୍ମା ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହାପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନେ ତଣ୍ହା ୱିଯ ବଲୱକିଲେସେନ ପଟିଘେନ ପଦଂ ପୂରିତଂ। ଉପାଦାନଟ୍ଠାନେ ଅଧିମୋକ୍ଖେନେୱ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ପନ ଯସ୍ମା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନେ ବଲୱକିଲେସଭୂତାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପଦଂ ପୂରିତଂ। ଉପାଦାନଟ୍ଠାନଂ ପରିହୀନମେୱ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନେ ବଲୱକିଲେସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ପଦଂ ପୂରିତଂ। ଉପାଦାନଟ୍ଠାନେ ଅଧିମୋକ୍ଖେନେୱ। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଚ ୱିସେସମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପାଠଇ ସଂଖିତ୍ତା। ଯୋ ଚାୟଂ ୱିସେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତତ୍ଥ କେୱଲଂ ଅଧିମୋକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୋୱ ଅପୁବ୍ବୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ଆଗତମେୱ।

ଅଧିମୋକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚତି ୱା ତେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛତାଯ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଧିମୋକ୍ଖୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନାକାରୋ ଅଧିମୁଚ୍ଚନା। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁତ୍ତତାତି ତଦଧିମୁତ୍ତତା। ସବ୍ବଚିତ୍ତେସୁ ଚ ପଠମଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ନୟଚତୁକ୍କୱାରପ୍ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେୱଲଞ୍ହି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଉପାଦାନମୂଲକସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଅଭାୱା ଅଟ୍ଠ ନୟା, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚତୁକ୍କାନି, ଅଟ୍ଠୱୀସାଧିକଞ୍ଚ ୱାରସତଂ ହୋତୀତି।

ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

କୁସଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୯୨। ଇଦାନି ଇମିନାୱ ନୟେନ କୁସଲଚିତ୍ତାଦୀସୁପି ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଯଥା ପନ ଅକୁସଲେ ପଠମଂ ମାତିକଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ନ ତଥା ଇଧ। କସ୍ମା? ଅପ୍ପନାୱାରେ ନାନତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ। ଲୋକିୟକୁସଲାଦୀସୁ ହି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ''ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସା''ତି ଅପ୍ପନା ହୋତି, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାଦୀସୁ ''ଏୱମେତେସଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ସାଧାରଣତୋ ମାତିକଂ ଠପେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ପାଟିୟେକ୍କଂ ତେସଂ ତେସଂ କୁସଲାଦୀନଂ ମାତିକଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାୱ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ କୁସଲସଙ୍ଖାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିଜ୍ଜା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଂ ଅୱତ୍ୱା, ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଯ ଅକୁସଲାନଂ, କୁସଲାନଂ ମୂଲତୋ କୁସଲମୂଲଂ, ତଣ୍ହୁପାଦାନାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନେ ତଣ୍ହା ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ପସାଦୋ, ଉପାଦାନଟ୍ଠାନେ ଉପାଦାନଂ ୱିଯ ଦଳ୍ହନିପାତୀ ନାମ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କୁସଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଅବ୍ୟାକତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୦୬। ଅବ୍ୟାକତଂ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଆଗତପଟିପାଟିୟାୱ ୱିଭତ୍ତଂ। ସବ୍ବୱାରେସୁ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକା ନୟା ପରିହୀନା। କସ୍ମା? ଅୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେ ଠପେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। କୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ହି ଅୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେ ଠପେତବ୍ବଂ କୁସଲମୂଲଂ ଅତ୍ଥି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ନତ୍ଥି। ସହେତୁକେସୁ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ନ ଗହିତଂ। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେ ସୋତପତିତାୱ ହୁତ୍ୱା ଦେସନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନଂ ଉପାଦାନଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପରିହୀନଂ। କସ୍ମା? ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନାରହସ୍ସ ବଲୱଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱା ଅଧିମୋକ୍ଖରହିତତ୍ତା ଚା। ସେସାହେତୁକେସୁ ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନମେୱ ପରିହୀନଂ। ସହେତୁକେସୁ ପସାଦସବ୍ଭାୱତୋ ତଣ୍ହାଟ୍ଠାନେ ପସାଦେନ ପଦଂ ପୂରିତଂ। ଏୱମେତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନାମଛଟ୍ଠାୟତନଫସ୍ସୱେଦନାମୂଲକା ଛ ଛ, ସେସାହେତୁକେସୁ ଅଧିମୋକ୍ଖମୂଲକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ସତ୍ତ, ସହେତୁକେସୁ ପସାଦମୂଲକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ନୟା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଚତୁକ୍କାନଂ ଆଦିୱାରୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିୟୱାରୋ ପଚ୍ଚୟୱିସେସଟ୍ଠେନ ଲବ୍ଭମାନୋପି ନ ୱୁତ୍ତୋ।

ତତିଯଚତୁକ୍କଦ୍ୱାରା ଅସମ୍ଭଵତୋଯେଵ। ରୂପମିସ୍ସକା ହି ତେ, ନ ଚ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଯଥା ଚ ପଠମଚତୁକ୍କେ ଦ୍ୱେ ଵାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏଵଂ ସେସଚତୁକ୍କେସୁପି। ତସ୍ମା ପଠମଚତୁକ୍କେ ଦୁତିଯଵାରୋ, ସେସଚତୁକ୍କେସୁ ଚ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଵାରା ଅଵୁତ୍ତାପି ଵୁତ୍ତାଵ ହୋନ୍ତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସେସାହେତୁକାବ୍ୟାକତେ ସବ୍ବଚତୁକ୍କେସୁ ସବ୍ବେପି ଵାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇଧ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପନ ପରତୋ ନ ଗହିତା। ସୋତପତିତାଵ ହୁତ୍ୱା ଦେସନା କତାତି। ସେସସହେତୁକଵିପାକେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅରୂପାଵଚରଵିପାକା। ଅରୂପାଵଚରଵିପାକସ୍ମିଞ୍ହି ଵାରଦ୍ୱଯମେଵ ଲବ୍ଭତୀତି।

ଅବ୍ୟାକତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

ଅଵିଜ୍ଜାମୂଲକକୁସଲନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩୩୪। ଇଦାନି ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାତି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ''ତତ୍ଥ କତମା ଅଵିଜ୍ଜା''ତି ଅଵିଭଜିତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରୋ''ତି ଵିଭତ୍ତଂ। କୁସଲଚେତନାସଙ୍ଖାତୋ ହି ସଙ୍ଖାରୋଯେଵ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତେନ ସହଜାତୋ ହୋତି, ନ ଅଵିଜ୍ଜା।

ତତ୍ଥ ଲୋକିଯକୁସଲସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଅଵିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅପ୍ପହୀନାଵିଜ୍ଜୋ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ପହାନତ୍ଥଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଭାଵେତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସାପି ସମତିକ୍କମଵସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଵିଜ୍ଜାଵତୋଯେଵ ହି କୁସଲାଯୂହନଂ ହୋତି, ନ ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ତେଭୂମକକୁସଲେ ସମ୍ମୋହଵସେନପି ସମତିକ୍କମଭାଵନାଵସେନପି ଆଯୂହନଂ ଲବ୍ଭତି; ଲୋକୁତ୍ତରେ ସମୁଚ୍ଛେଦଭାଵନାଵସେନାତି। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ।

ଅଯଂ ପନ ଵିସେସୋ – ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଏକେକକୁସଲେ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ଵସେନ ନଵ ସୋଳସକା ଲଦ୍ଧା, ତଥା ଇଧ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। କସ୍ମା? ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଅଵିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାଭାଵତୋ। ଉପନିସ୍ସଯଵସେନ ପନେତ୍ଥ ପଠମଚତୁକ୍କମେଵ ଲବ୍ଭତି। ତମ୍ପି ପଠମଵାରମେଵ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଂଖିତ୍ତଂ। ନୀହରିତ୍ୱା ପନ ଦସ୍ସେତବ୍ବନ୍ତି।

ଅଵିଜ୍ଜାମୂଲକକୁସଲନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

କୁସଲମୂଲକଵିପାକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩୪୩। ଇଦାନି ଅବ୍ୟାକତେସୁପି ଅପରେନେଵ ନଯେନ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲମୂଲପଚ୍ଚଯାତି ଇଦମ୍ପି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। କୁସଲଵିପାକସ୍ସ ହି କୁସଲମୂଲଂ , ଅକୁସଲଵିପାକସ୍ସ ଚ ଅକୁସଲମୂଲଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି; ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେ ପନ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚେଵ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତେନେଵ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ''ତତ୍ଥ କତମଂ କୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି ଅଵିଭଜିତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ କତମୋ କୁସଲମୂଲପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରୋ''ତି ଵିଭତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଵିପାକେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ଅଵିଜ୍ଜାମୂଲକକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଵିଯ ଚ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଵିପାକନିଦ୍ଦେସେ ପଠମଂ ପଚ୍ଚଯଚତୁକ୍କମେଵ ଲବ୍ଭତି। ତମ୍ପି ପଠମଵାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଂଖିତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ମିଂ ଵିପାକଚିତ୍ତେ ଏକମେକସ୍ସେଵ ଚତୁକ୍କସ୍ସ ଵସେନ କୁସଲମୂଲମୂଲକେ ଅକୁସଲମୂଲମୂଲକେ ଚ ନଯେ ଵାରପ୍ପଭେଦୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। କିରିଯାଧମ୍ମାନଂ ପନ ଯସ୍ମା ନେଵ ଅଵିଜ୍ଜା ନ କୁସଲାକୁସଲମୂଲାନି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତଂ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା କିରିଯଵସେନ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ନ ଵୁତ୍ତୋତି।

ଏଵମେସ –

ଅକୁସଲକୁସଲାବ୍ୟାକତ-ଧମ୍ମେସୁ ଅନେକଭେଦତୋ ଵତ୍ୱା;

କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପନ, ଵିପାକେ ଚ ଉପନିସ୍ସଯଵସେନ।

ପୁନ ଏକଧାଵ ଵୁତ୍ତୋ, ଵାଦିପ୍ପଵରେନ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ;

ଧମ୍ମପ୍ପଚ୍ଚଯଭେଦେ, ଞାଣସ୍ସ ପଭେଦଜନନତ୍ଥଂ।

ପରିଯତ୍ତିସଓନଚିନ୍ତନ-ପଟିପତ୍ତିକ୍କମଓିଓଜ୍ଜିତାନଞ୍ଚ;

ଯସ୍ମା ଞାଣପଭେଦୋ, ନ କଦାଚିପି ହୋତି ଏତସ୍ମିଂ।

ପରିଯତ୍ତିସଓନଚିନ୍ତନ-ପଟିପତ୍ତିକ୍କମତୋ ସଦା ଧୀରୋ;

ତତ୍ଥ କଯିରା ନ ହଞ୍ଞଂ, କରଣୀଯତରଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞୀତି।

ଅଯଂ ପନ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ସୁତ୍ତନ୍ତଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯଓସେନ ଦ୍ୱେପରିଓଟ୍ଟମେଓ ନୀହରିତ୍ୱା ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯଓଣ୍ଣନା।

ସମ୍ମୋହଓିନୋଦନିଯା ଓିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଓିଭଙ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୫୫। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ନ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦୀପେତି। ସତିପଟ୍ଠାନାତି ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା – ସତିଗୋଚରୋପି, ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାୱକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯୱୀତିୱତ୍ତତାପି, ସତିପି। ''ଚତୁନ୍ନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଦେସେସ୍ସାମି। ତଂ ସୁଣାଥ…ପେ… କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ? ଆହାରସମୁଦଯା କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ହି ସତିଗୋଚରୋ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ''କାଯୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ନୋ ସତି। ସତି ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ସତି ଚା''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୩।୩୫)। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତି ଅସ୍ମିନ୍ତି ପଟ୍ଠାନଂ। କା ପତିଟ୍ଠାତି? ସତି। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ପଧାନଂ ଠାନନ୍ତି ୱା ପଟ୍ଠାନଂ; ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ହତ୍ଥିଟ୍ଠାନଅସ୍ସଟ୍ଠାନାଦୀନି ୱିଯ।

''ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଯଦରିଯୋ ସେୱତି, ଯଦରିଯୋ ସେୱମାନୋ ସତ୍ଥା ଗଣଂ ଅନୁସାସିତୁମରହତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୪, ୩୧୧) ଏତ୍ଥ ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାୱକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯୱୀତିୱତ୍ତତା ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ ପଟ୍ଠାନଂ, ପୱତ୍ତଯିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ ପଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋତି? ସତିଯା; ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ପରିପୂରେନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୪୭) ପନ ସତିଯେୱ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତୀତି ପଟ୍ଠାନଂ, ଉପଟ୍ଠାତି ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ; ସତିଯେୱ ପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସତିପଟ୍ଠାନଂ; ଅଥୱା ସରଣଟ୍ଠେନ ସତି, ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ। ଇତି ସତି ଚ ସା ପଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତିପି ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଇଦମିଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ସତିପଟ୍ଠାନାତି ବହୁୱଚନଂ କତନ୍ତି? ସତିଯା ବହୁତ୍ତା; ଆରମ୍ମଣଭେଦେନ ହି ବହୁକା ତା ସତିଯୋତି।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ଚତ୍ତାରୋୱ ସତିପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା, ଅନୂନା ଅନଧିକାତି? ୱେନେଯ୍ୟହିତତ୍ତା। ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତସମଥଯାନିକୱିପସ୍ସନାଯାନିକେସୁ ହି ମନ୍ଦତିକ୍ଖୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତେସୁ ମନ୍ଦସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଓଳାରିକଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ତିକ୍ଖସ୍ସ ସୁଖୁମଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସାପି ମନ୍ଦସ୍ସ ନାତିପ୍ପଭେଦଗତଂ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ତିକ୍ଖସ୍ସ ଅତିପ୍ପଭେଦଗତଂ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ସମଥଯାନିକସ୍ସ ଚ ମନ୍ଦସ୍ସ ଅକିଚ୍ଛେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ତିକ୍ଖସ୍ସ ଓଳାରିକାରମ୍ମଣେ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ଦୁତିଯଂ। ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସାପି ମନ୍ଦସ୍ସ ନାତିପ୍ପଭେଦଗତାରମ୍ମଣଂ ତତିଯଂ, ତିକ୍ଖସ୍ସ ଅତିପ୍ପଭେଦଗତାରମ୍ମଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ। ଇତି ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା, ଅନୂନା ଅନଧିକାତି।

ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତଭାୱୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ୱା। କାଯୋ ହି ଅସୁଭୋ। ତତ୍ଥ ସୁଭୱିପଲ୍ଲାସୱିପଲ୍ଲତ୍ଥା ସତ୍ତା। ତେସଂ ତତ୍ଥ ଅସୁଭଭାୱଦସ୍ସନେନ ତସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ପହାନତ୍ଥଂ ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖଂ, ନିଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ତାତି ଗହିତେସୁପି ଚ ୱେଦନାଦୀସୁ ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା, ଚିତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା। ଏତେସୁ ଚ ସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତଭାୱୱିପଲ୍ଲାସୱିପଲ୍ଲତ୍ଥା ସତ୍ତା। ତେସଂ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱଦସ୍ସନେନ ତେସଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ପହାନତ୍ଥଂ ସେସାନି ତୀଣି ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଏୱଂ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତଭାୱୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନତ୍ଥଂ ୱା ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତା ଅନୂନା ଅନଧିକାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱିପଲ୍ଲାସପହାନତ୍ଥମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଚତୁରୋଘଯୋଗାସୱଗନ୍ଥୁପାଦାନଅଗତିପ୍ପହାନତ୍ଥମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧାହାରପରିଞ୍ଞତ୍ଥଞ୍ଚ ଚତ୍ତାରୋୱ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ତାୱ ପକରଣନଯୋ।

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସରଣୱସେନ ଚେୱ ଏକତ୍ତସମୋସରଣୱସେନ ଚ ଏକମେୱ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚତ୍ତାରୋତି ଏତଦେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଚତୁଦ୍ୱାରେ ନଗରେ ପାଚୀନତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ପାଚୀନଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଚୀନଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଦକ୍ଖିଣତୋ, ପଚ୍ଛିମତୋ, ଉତ୍ତରତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଉତ୍ତରଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଉତ୍ତରଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନଗରଂ ୱିଯ ହି ନିବ୍ବାନମହାନଗରଂ, ଦ୍ୱାରଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ। ପାଚୀନଦିସାଦଯୋ ୱିଯ କାଯାଦଯୋ।

ଯଥା ପାଚୀନତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ପାଚୀନଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଚୀନଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଏୱଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ କାଯାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେତ୍ୱା କାଯାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଓସରନ୍ତି। ଯଥା

ଦକ୍ଖିଣତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଦକ୍ଖିଣଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଏୱଂ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ନୱୱିଧେନ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଓସରନ୍ତି। ଯଥା ପଚ୍ଛିମତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ସୋଳସୱିଧେନ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଓସରନ୍ତି। ଯଥା ଉତ୍ତରତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଉତ୍ତରଦିସାଯ ଉଟ୍ଠାନକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଉତ୍ତରଦ୍ୱାରେନ ନଗରମେୱ ପୱିସନ୍ତି, ଏୱଂ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାଭାୱନାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଓସରନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ସରଣୱସେନ ଚେୱ ଏକତ୍ତସମୋସରଣୱସେନ ଚ ଏକମେୱ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚତ୍ତାରୋତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଭଗୱତା ଦେୱଲୋକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୋ କଥିତୋ, ଏକଭିକ୍ଖୁପି ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ନିସିନ୍ନକୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭିକ୍ଖୁ ଭାୱେନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୁଗୋଚରା ହି ଏତେ, ତସ୍ମା ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଲପତି। କିଂ ପନେତେ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭିକ୍ଖୂଯେୱ ଭାୱେନ୍ତି, ନ ଭିକ୍ଖୁନୀଆଦଯୋତି? ଭିକ୍ଖୁନୀଆଦଯୋପି ଭାୱେନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂ ପନ ଅଗ୍ଗପରିସା। ଇତି ଅଗ୍ଗପରିସତ୍ତା ଇଧ ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଲପତି। ପଟିପତ୍ତିଯା ୱା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଦସ୍ସନତୋ ଏୱମାହ। ଯୋ ହି ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ ହୋତି। ପଟିପନ୍ନକୋ ହି ଦେୱୋ ୱା ହୋତୁ ମନୁସ୍ସୋ ୱା, ଭିକ୍ଖୂତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତିଯେୱ। ଯଥାହ –

''ଅଲଙ୍କତୋ ଚେପି ସମଞ୍ଚରେଯ୍ୟ,

ସନ୍ତୋ ଦନ୍ତୋ ନିଯତୋ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ;

ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ,

ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୋ ସମଣୋ ସ ଭିକ୍ଖୂ''ତି। (ଧ। ପ। ୧୪୨);

କାଯାନୁପସ୍ସନାଉଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯେତି ଅତ୍ତନୋ କାଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କାଯେତି ରୂପକାଯେ। ରୂପକାଯୋ ହି ଇଧ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଟ୍ଠେନ, ହତ୍ଥିକାଯଅସ୍ସକାଯରଥକାଯାଦଯୋ ୱିଯ, କାଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯଥା ଚ ସମୂହଟ୍ଠେନ ଏୱଂ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆଯଟ୍ଠେନ। କୁଚ୍ଛିତାନଞ୍ହି ପରମଜେଗୁଚ୍ଛାନଂ ସୋ ଆଯୋତିପି କାଯୋ। ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଆଯନ୍ତି ତତୋତି ଆଯୋ। କେ ଆଯନ୍ତି? କୁଚ୍ଛିତା କେସାଦଯୋ। ଇତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦୀନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ।

କାଯାନୁପସ୍ସୀତି କାଯଂ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲୋ, କାଯଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସମାନୋ କାଯେତି ଚ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଦୁତିଯଂ କାଯଗ୍ଗହଣଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନ ନ କାଯେ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱା; ଅଥ ଖୋ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଯେୱାତି କାଯସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତଥା ନ କାଯେ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ, ନାପି କେସଲୋମାଦିୱିନିମୁତ୍ତଇତ୍ଥିପୁରିସାନୁପସ୍ସୀ। ଯୋପି ଚେତ୍ଥ କେସଲୋମାଦିକୋ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହସଙ୍ଖାତୋ କାଯୋ, ତତ୍ଥାପି ନ ଭୂତୁପାଦାଯୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ; ଅଥ ଖୋ ରଥସମ୍ଭାରାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହାନୁପସ୍ସୀ, ନଗରାୱଯୱାନୁପସ୍ସକୋ ୱିଯ କେସଲୋମାଦିସମୂହାନୁପସ୍ସୀ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧପତ୍ତୱଟ୍ଟିୱିନିଭୁଞ୍ଜକୋ ୱିଯ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠିୱିନିୱେଠକୋ ୱିଯ ଚ ଭୂତୁପାଦାଯସମୂହାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ସମୂହୱସେନ କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଦସ୍ସନେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ନ ହେତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତସମୂହୱିନିମୁତ୍ତୋ କାଯୋ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଦିସ୍ସତି। ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହମତ୍ତେଯେୱ ପନ ତଥା ତଥା ସତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଯଂ ପସ୍ସତି ନ ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅପସ୍ସଂ ବଜ୍ଝତେ ମୂଳ୍ହୋ, ବଜ୍ଝମାନୋ ନ ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅଯଞ୍ହି ଏତସ୍ମିଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀଯେୱ, ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ଅନୁଦକଭୂତାଯପି ମରୀଚିଯା ଉଦକାନୁପସ୍ସିନୋ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଅସୁଭଭୂତେଯେୱ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ନିଚ୍ଚସୁଖଅତ୍ତସୁଭଭାୱାନୁପସ୍ସୀ; ଅଥ ଖୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଅସୁଭାକାରସମୂହାନୁପସ୍ସୀଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଯ୍ୱାଯଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ "ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରଞ୍ଞଗତୋ ୱା…ପେ… ସୋ ସତୋୱ ଅସ୍ସସତୀ"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୦୭) ନଯେନ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦିଚୁଣ୍ଣକଜାତଅଟ୍ଠିକପରିଯୋସାନୋ କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଯୋ ଚ "ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଥୱୀକାଯଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ତଥା ଆପୋକାଯଂ, ତେଜୋକାଯଂ, ୱାଯୋକାଯଂ, କେସକାଯଂ, ଲୋମକାଯଂ, ଛୱିକାଯଂ, ଚମ୍ମକାଯଂ, ମଂସକାଯଂ, ରୁଧିରକାଯଂ, ନ୍ହାରୁକାଯଂ, ଅଟ୍ଠିକାଯଂ, ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜକାଯ"ନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କାଯେ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା କାଯେ ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନନୁପସ୍ସନତୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ପନ କେସଲୋମାଦିକସ୍ସ ନାନାଧମ୍ମସମୂହସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କେସାଦିଧମ୍ମସମୂହସଙ୍ଖାତେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପିଚ "ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ"ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ଅନୁକ୍କମେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ଆଗତନଯସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିନୋ ଆକାରସମୂହସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋପି କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀତି ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତଥା ହି ଅଯଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ କାଯଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ସୁଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ନୋ ଅତ୍ତତୋ, ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ନୋ ନନ୍ଦତି, ୱିରଜ୍ଜତି ନୋ ରଜ୍ଜତି, ନିରୋଧେତି ନୋ ସମୁଦେତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି ନୋ ଆଦିଯତି। ସୋ ତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ ପଜହତି, ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ପଜହତି , ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ ପଜହତି, ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି, ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତୀତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିହରତୀତି ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥୱିହାରେସୁ ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମାଯୋଗପରିଦୀପନମେତଂ, ଏକଂ ଇରିଯାପଥବାଧନଂ ଅପରେନ ଇରିଯାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପତମାନଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ହରତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ବହିଦ୍ଧାକାଯେତି ପରସ୍ସ କାଯେ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା କାଯେତି କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ କାଯେ, କାଲେନ ପରସ୍ସ କାଯେ। ପଠମନଯେନ ହି ଅତ୍ତନୋ କାଯେ କାଯପରିଗ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯନଯେନ ପରସ୍ସ କାଯେ, ତତିଯନଯେନ କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ କାଲେନ ପରସ୍ସ କାଯେ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ପନ ଘଟିତାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଗୁଣକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକାଲୋ ଏତ୍ଥ କଥିତୋ। ଆତାପୀତି କାଯପରିଗ୍ଗାହକୱୀରିଯସମାଯୋଗପରିଦୀପନମେତଂ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଯଂ ତଂ ୱୀରିଯଂ ତୀସୁ ଭୱେସୁ କିଲେସାନଂ ଆତାପନତୋ ଆତାପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆତାପୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସମ୍ପଜାନୋତି କାଯପରିଗ୍ଗାହକେନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତିମାତି କାଯପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପସ୍ସତି, ନ ହି ସତିୱିରହିତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନା ନାମ ଅତ୍ଥି, ତେନେୱାହ – "ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪), ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ "କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ"ତି ଏତ୍ତାୱତା କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ଅନାତାପିନୋ ଅନ୍ତୋସଙ୍ଖେପୋ ଅନ୍ତରାଯକରୋ ହୋତି, ଅସମ୍ପଜାନୋ ଉପାଯପରିଗ୍ଗହେ ଅନୁପାଯପରିୱଜ୍ଜନେ ଚ ସମ୍ମୁଯ୍ହତି, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ ଉପାଯାପରିଚ୍ଚାଗେ ଅନୁପାଯାପରିଗ୍ଗହେ ଚ ଅସମତ୍ଥୋୱ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି; ତସ୍ମା ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ତଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ତେସଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା"ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପହାନଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିନେଯ୍ୟାତି ତଦଙ୍ଗୱିନଯେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯେନ ୱା ୱିନଯିତ୍ୱା। ଲୋକେତି ଏତ୍ଥ ଯ୍ୱାଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦୋ କାଯୋ ପରିଗ୍ଗହିତୋ ସ୍ୱେୱ ଇଧ ଲୋକୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ୱିନଯିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାଗହଣେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ବ୍ୟାପାଦୋ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ନୀୱରଣପରିଯାପନ୍ନବଲୱଧମ୍ମଦ୍ୱଯଦସ୍ସନେନ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱିସେସେନ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ କାଯସମ୍ପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସ ଅନୁରୋଧସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯୱିପତ୍ତିମୂଲକସ୍ସ ୱିରୋଧସ୍ସ, ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ ଚ

କାଯେ ଅଭିରତିଯା, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯଭାୱନାଯ ଅନଭିରତିଯା, ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯେନ କାଯେ ଅଭୂତାନଂ ସୁଭସୁଖଭାୱାଦୀନଂ ପକ୍ଖେପସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ କାଯେ ଭୂତାନଂ ଅସୁଭାସୁଖଭାୱାଦୀନଂ ଅପନଯନସ୍ସ ଚ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଯୋଗାନୁଭାୱୋ ଯୋଗସମତ୍ଥତା ଚ ଦୀପିତା ହୋତି। ଯୋଗାନୁଭାୱୋ ହି ଏସ ଯଦିଦଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ, ଅରତିରତିସହୋ, ଅଭୂତପକ୍ଖେପଭୂତାପନଯନୱିରହିତୋ ଚ ହୋତି। ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ଚେସ ଅରତିରତିସହୋ ଅଭୂତଂ ଅପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଭୂତଞ୍ଚ ଅନପନେନ୍ତୋ ଯୋଗସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ''କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିହାରେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ କାଯପରିହରଣଂ। ଆତାପୀତିଆଦୀସୁ ଆତାପେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବତ୍ଥିକକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣୂପାଯୋ ୱା; ସତିଯା ୱା କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧସମଥୋ, ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ୱିପସ୍ସନା , ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୱିନଯେନ ଭାୱନାଫଲଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ତାୱ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଦିଉଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନୁଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତେସୁପି ହି ଅତ୍ତନୋ ୱେଦନାଦୀସୁ, ପରସ୍ସ ୱେଦନାଦୀସୁ, କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ କାଲେନ ପରସ୍ସ ୱେଦନାଦୀସୂତି ତିୱିଧୋ ପରିଗ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀତିଆଦୀସୁ ଚ ୱେଦନାଦୀନଂ ପୁନୱଚନେ ପଯୋଜନଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ, ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ, ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ୱେଦନାତି ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା। ତା ଚ ଲୋକିଯା ଏୱ; ଚିତ୍ତମ୍ପି ଲୋକିଯଂ, ତଥା ଧମ୍ମା। ତେସଂ ୱିଭାଗୋ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପାକଟୋ ଭୱିସ୍ସତି। କେୱଲଂ ପନିଧ ଯଥା ୱେଦନା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ତଥା ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ''ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏସ ନଯୋ ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। କଥଞ୍ଚ ୱେଦନା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବାତି? ସୁଖା ତାୱ ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଦୁକ୍ଖା ସଲ୍ଲତୋ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ଅନିଚ୍ଚତୋ। ଯଥାହ –

''ଯୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦ, ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋ;

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ;

ସ ୱେ ସମ୍ମଦସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩);

ସବ୍ବା ଏୱ ଚେତା ଦୁକ୍ଖାତିପି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୯)। ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ଚ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ଯଥାହ – ''ସୁଖା ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ୱେଦନା ଠିତିସୁଖା, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଅପିଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିସତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱସେନପି (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ସେସଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେଯେୱ ପାକଟଂ ଭୱିସ୍ସତି।

ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁପି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିସହଜାତଭୂମିକମ୍ମୱିପାକକିରିଯାଦିନାନତ୍ତଭେଦାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିନୁପସ୍ସନାନଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଆଗତସରାଗାଦିଭେଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମା ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିସତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଆଗତସନ୍ତାସନ୍ତାଦିଭେଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାତେ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ପହୀନଂ, ତସ୍ସ ୱେଦନାଦିଲୋକେସୁପି ତଂ ପହୀନମେୱ। ନାନାପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ପନ ନାନାଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାୱସେନ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋ ୱା ଏକତ୍ଥ ପହୀନଂ, ସେସେସୁପି ପହୀନଂ ହୋତି। ତେନେୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କାଯାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୫୬। ଇଦାନି ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ଛେକୋ ୱିଲୀୱକାରକୋ ଥୂଲକିଲଞ୍ଜସଣ୍ହକିଲଞ୍ଜଚଙ୍ଗୋଟକପେଳଆପୁଟାଦୀନି ଉପକରଣାନି କତ୍ତୁକାମୋ ଏକଂ ମହାୱେଳୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚତୁଧା ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତତୋ ଏକେକଂ ୱେଳୁଖଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଫାଲେତ୍ୱା ତଂ ତଂ ଉପକରଣଂ କରେଯ୍ୟ, ଯଥା ୱା ପନ ଛେକୋ ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ନାନାୱିହିତଂ ପିଳନ୍ଧନୱିକତିଂ କତ୍ତୁକାମୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ସୁୱଣ୍ଣଘଟିକଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚତୁଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ତତୋ ଏକେକଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତ୍ୱା

ତଂ ତଂ ପିଠଅଦ୍ଧନଂ କରେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଭଗୱା ସତିପଟ୍ଠାନଦେସନାୟ ସତ୍ତାନଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ୱିସେସାଧିଗମଂ କତ୍ତୁକାମୋ ଏକମେୱ ସମ୍ମାସତିଂ "ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ"ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚତୁଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ତତୋ ଏକେକଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭଜନ୍ତୋ କଥଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯେତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରଂ ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ କଥଞ୍ଚାତିଆଦି ୱିତ୍ଥାରେତୁଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – କେନ ଚ ଆକାରେନ କେନ ପକାରେନ ଭିକ୍ଖୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀତି? ସେସପୁଚ୍ଛାୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୁ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିୱସେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରକାଯାନୁପସ୍ସନାନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତସାସନପରିଦୀପନୋ ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନୋ ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – "ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ…ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ"ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୂ"ତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାଯଂ। ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲାତି ପାଦତଲତୋ ଉପରି। ଅଧୋ କେସମତ୍ଥକାତି କେସଗ୍ଗତୋ ହେଟ୍ଠା। ତଚପରିଯନ୍ତନ୍ତି ତିରିଯଂ ତଚପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ପୂରଂ ନାନପ୍ପକାରସ୍ସ ଅସୁଚିନୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ନାନପ୍ପକାରକେସାଦିଅସୁଚିଭରିତୋ ଅଯଂ କାଯୋତି ପସ୍ସତି। କଥଂ? ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା…ପେ… ମୁତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଇମସ୍ମିନ୍ତି ଯ୍ୱାଯଂ ଉଦ୍ଧଂ ପାଦତଲା ଅଧୋ କେସମତ୍ଥକା ତିରିଯଂ ତଚପରିଯନ୍ତୋ ପୂରୋ ନାନପ୍ପକାରସ୍ସ ଅସୁଚିନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ତସ୍ମିଂ। କାଯେତି ସରୀରେ। ସରୀରଞ୍ହି ଅସୁଚିସଞ୍ଚଯତୋ କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦୀନଞ୍ଚ ରୋଗସତାନଂ ଆଯଭୂତତୋ କାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କେସା ଲୋମାତି ଏତେ କେସାଦଯୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରା। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା, ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଲୋମାତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପାଦତଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପରି, କେସମତ୍ଥକା ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା, ତଚତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତିରିଯନ୍ତତୋତି ଏତ୍ତକେ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସବ୍ବାକାରେନପି ୱିଚିନନ୍ତୋ ନ କୋଚି କିଞ୍ଚି ମୁତ୍ତଂ ୱା ମଣିଂ ୱା ୱେଳୁରିଯଂ ୱା ଅଗରୁଂ ୱା କୁଙ୍କୁମଂ ୱା କପ୍ପୂରଂ ୱା ୱାସଚୁଣ୍ଣାଦିଂ ୱା ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ସୁଚିଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ଅଥ ଖୋ ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛଂ ଅସ୍ସିରୀକଦସ୍ସନଂ ନାନପ୍ପକାରଂ କେସଲୋମାଦିଭେଦଂ ଅସୁଚିଂଯେୱ ପସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା ଲୋମା…ପେ… ମୁତ୍ତନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ପଦସମ୍ବନ୍ଧତୋ ୱଣ୍ଣନା।

ଇମଂ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁକାମେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ ଆଦିତୋୱ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୀଲଂ ସୋଧେତ୍ୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତେନ, ଯ୍ୱାଯଂ ଦସସୁ ପଲିବୋଧେସୁ ପଲିବୋଧୋ ଅତ୍ଥି ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା, ଅରହତ୍ତଂ ଅନାଗାମିଫଲାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବନ୍ତିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ସାଟ୍ଠକଥାଯ ପାଳିଯା କତପରିଚଯସ୍ସ ତନ୍ତିଆଚରିଯସ୍ସାପି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ୱିସୁଦ୍ଧଂ ତଥାରୂପଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଏକୱିହାରେ ଅଲଭନ୍ତେନ ତସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧସୀଲୱିସୋଧନଞ୍ଚେୱ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୯) ପଲିବୋଧୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୧) ଚ ପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦୋ ଚ ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମନୱିଧାନଞ୍ଚ ସବ୍ବମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥିତଂ। ତସ୍ମା ତଂ ତତ୍ଥ କଥିତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆଚରିଯେନ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତେନ ତିୱିଧେନ କଥେତବ୍ବଂ। ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପକତିଯା ଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ନିସଜ୍ଜୱାରେ ସଜ୍ଝାଯଂ କାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଏକୋ ସନ୍ତିକେ ୱସିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଆଗତାଗତୱେଲାଯ କଥେତବ୍ବଂ। ଏକୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ନାତିପପଞ୍ଚଂ ନାତିସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିକଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତବ୍ବଂ। କଥେନ୍ତେନ କିଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି? ସତ୍ତଧା ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଦସଧା ଚ ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ୱଚସା ମନସା ୱଣ୍ଣତୋ ସଣ୍ଠାନତୋ ଦିସତୋ ଓକାସତୋ ପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଏୱଂ ସତ୍ତଧା ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଯୋପି ତିପିଟକୋ ହୋତି, ତେନପି ମନସିକାରକାଲେ ପଠମଂ ୱାଚାଯ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ମଲଯୱାସୀମହାଦେୱତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥେରାନଂ ୱିଯ। ଥେରୋ କିର ତେହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଯାଚିତୋ 'ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ଇମଂ ଏୱଂ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋଥା'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିସାକାରପାଳିଂ ଅଦାସି। ତେ, କିଞ୍ଚାପି ତେସଂ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ନିକାଯା ପଗୁଣା, ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତାଯ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତାୱ ସୋତାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ।

ତସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତେନ ଆଚରିଯେନ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ପଠମଂ ତାୱ ୱାଚାଯ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି। କରୋନ୍ତେନ ଚ ତଚପଞ୍ଚକାଦୀନି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। "କେସା ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା ତଚୋ"ତି ହି ୱତ୍ୱା ପୁନ

ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଦନନ୍ତରଂ ୱକ୍କପଞ୍ଚକେ ‘‘ମଂସଂ ନ୍ହାରୁ ଅଟ୍ଠି ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ୱକ୍କ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ୱକ୍କଂ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସଂ ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତୋ ପପ୍ଫାସପଞ୍ଚକେ ‘‘ହଦଯଂ ଯକନଂ କିଲୋମକଂ ପିହକଂ ପପ୍ଫାସ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ପପ୍ଫାସଂ ପିହକଂ କିଲୋମକଂ ଯକନଂ ହଦଯଂ ୱକ୍କଂ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସଂ ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ତତୋ ଇମଂ ତନ୍ତିଂ ଅନାରୁଳ୍ହମ୍ପି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୪) ଆଗତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ କରୀସାୱସାନେ ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗପଞ୍ଚକେ ‘‘ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଉଦରିଯଂ କରୀସଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ କରୀସଂ ଉଦରିଯଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଅନ୍ତଂ ପପ୍ଫାସଂ ପିହକଂ କିଲୋମକଂ ଯକନଂ ହଦଯଂ ୱକ୍କଂ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସଂ ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ତତୋ ମେଦଛକ୍କେ ‘‘ପିତ୍ତଂ ସେମ୍ହଂ ପୁବ୍ବୋ ଲୋହିତଂ ସେଦୋ ମେଦୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ମେଦୋ ସେଦୋ ଲୋହିତଂ ପୁବ୍ବୋ ସେମ୍ହଂ ପିତ୍ତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ କରୀସଂ ଉଦରିଯଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଅନ୍ତଂ ପପ୍ଫାସଂ ପିହକଂ କିଲୋମକଂ ଯକନଂ ହଦଯଂ ୱକ୍କଂ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସଂ ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ତତୋ ମୁତ୍ତଛକ୍କେ ‘‘ଅସ୍ସୁ ୱସା ଖେଳୋ ସିଙ୍ଘାଣିକା ଲସିକା ମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଟିଲୋମତୋ ‘‘ମୁତ୍ତଂ ଲସିକା ସିଙ୍ଘାଣିକା ଖେଳୋ ୱସା ଅସ୍ସୁ ମେଦୋ ସେଦୋ ଲୋହିତଂ ପୁବ୍ବୋ ସେମ୍ହଂ ପିତ୍ତଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ କରୀସଂ ଉଦରିଯଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ ଅନ୍ତଂ ପପ୍ଫାସଂ ପିହକଂ କିଲୋମକଂ ଯକନଂ ହଦଯଂ ୱକ୍କଂ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠି ନ୍ହାରୁ ମଂସଂ ତଚୋ ଦନ୍ତା ନଖା ଲୋମା କେସା’’ତି ଏୱଂ କାଲସତମ୍ପି କାଲସହସ୍ସମ୍ପି କାଲସତସହସ୍ସମ୍ପି ୱାଚାଯ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ୱଚସା ସଜ୍ଝାଯେନ ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନତନ୍ତି ପଗୁଣା ହୋତି; ନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିଧାୱତି; କୋଟ୍ଠାସା ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ହତ୍ଥସଙ୍ଖଲିକା ୱିଯ ଖାଯନ୍ତି, ୱତିପାଦପନ୍ତି ୱିଯ ଚ ଖାଯନ୍ତି। ଯଥା ଚ ପନ ୱଚସା, ତଥେୱ ମନସାପି ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ୱଚସା ସଜ୍ଝାଯୋ ହି ମନସା ସଜ୍ଝାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ମନସା ସଜ୍ଝାଯୋ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧୋ ମଗ୍ଗଫଲପଟିୱେଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

‘ୱଣ୍ଣତୋ’ତି କେସାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣୋ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବୋ। ‘ସଣ୍ଠାନତୋ’ତି ତେସଂଯେୱ ସଣ୍ଠାନଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ । ‘ଦିସତୋ’ତି ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେ ନାଭିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପରିମା ଦିସା, ଅଧୋ ହେଟ୍ଠିମା ଦିସା। ତସ୍ମା ‘‘ଅଯଂ କୋଟ୍ଠାସୋ ଇମିସ୍ସା ନାମ ଦିସାଯା’’ତି ଦିସା ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବା। ‘ଓକାସତୋ’ତି ‘‘ଅଯଂ କୋଟ୍ଠାସୋ ଇମସ୍ମିଂ ନାମ ଓକାସେ ପତିଟ୍ଠିତୋ’’ତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଓକାସୋ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବୋ। ‘ପରିଚ୍ଛେଦତୋ’ତି ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଦ୍ୱେ ପରିଚ୍ଛେଦା। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଯଂ କୋଟ୍ଠାସୋ ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ତିରିଯଞ୍ଚ ଇମିନା ନାମ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ’’ତି ଏୱଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘କେସା ନ ଲୋମା, ଲୋମାପି ନ କେସା’’ତି ଏୱଂ ଅମିସ୍ସୀକତୱସେନ ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ସତ୍ତଧା ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେନ ପନ ‘‘ଇଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅସୁକସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ପଟିକ୍କୂଲୱସେନ କଥିତଂ, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଧାତୁୱସେନା’’ତି ଞତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଇଦଞ୍ହି ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨; ମ। ନି। ୧।୧୦୫ ଆଦଯୋ) ପଟିକ୍କୂଲୱସେନେୱ କଥିତଂ, ମହାହତ୍ଥିପଦୋପମ (ମ। ନି। ୧।୩୦୦ ଆଦଯୋ) -ମହାରାହୁଲୋୱାଦ (ମ। ନି। ୨।୧୧୩ ଆଦଯୋ) -ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗେସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୪୨ ଆଦଯୋ) ଧାତୁୱସେନ କଥିତଂ। କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୧୫୩ ଆଦଯୋ) ପନ ଯସ୍ସ ୱଣ୍ଣତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଧାତୁୱସେନ କଥିତଂ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ପଟିକ୍କୂଲୱସେନ କଥିତଂ ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ତଦେତଂ ଇଧ ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସେସତୋ ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ କଥିତନ୍ତି ୱଦନ୍ତିଯେୱାତି।

ଏୱଂ ସତ୍ତଧା ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବତୋ, ନାତିସୀଘତୋ, ନାତିସଣିକତୋ, ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହନତୋ, ପଣ୍ଣତ୍ତିସମତିକ୍କମନତୋ, ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନତୋ, ଅପ୍ପନାତୋ, ତଯୋ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ଦସଧା ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ‘ଅନୁପୁବ୍ବତୋ’ତି ଇଦଞ୍ହି ସଜ୍ଝାଯକରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁପଟିପାଟିଯା ମନସିକାତବ୍ବଂ, ନ ଏକନ୍ତରିକାଯ। ଏକନ୍ତରିକାଯ ହି ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଯଥା ନାମ ଅକୁସଲୋ ପୁରିସୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସପଦଂ ନିସ୍ସେଣିଂ ଏକନ୍ତରିକାଯ ଆରୋହନ୍ତୋ କିଲନ୍ତକାଯୋ ପତତି, ନ ଆରୋହନଂ ସମ୍ପାଦେତି; ଏୱମେୱ ଭାୱନାସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅସ୍ସାଦସ୍ସ ଅନଧିଗମା କିଲନ୍ତଚିତ୍ତୋ ପତତି, ନ ଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେତି।

ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ମନସିକରୋନ୍ତେନାପି ଚ ‘ନାତିସୀଘତୋ’ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ଅତିସୀଘତୋ ମନସିକରୋତୋ ହି ଯଥା ନାମ ତିଯୋଜନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓକ୍କମନୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସୀଘେନ ଜୱେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଗମନାଗମନଂ କରୋତୋ ପୁରିସସ୍ସ କିଞ୍ଚାପି ଅଦ୍ଧାନଂ ପରିକ୍ଖଯଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି; ଏୱମେୱ କେୱଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ପାପୁଣାତି, ଅୱିଭୂତଂ ପନ ହୋତି, ନ ୱିସେସଂ ଆୱହତି। ତସ୍ମା

ନାତିସୀଘତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ।

ଯଥା ଚ ନାତିସୀଘତୋ ଏୱଂ ‘ନାତିସଣିକତୋ’ପି। ଅତିସଣିକତୋ ମନସିକରୋତୋ ହି ଯଥା ନାମ ତଦହେୱ ତିଯୋଜନଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ରୁକ୍ଖପବ୍ବତଗହନାଦୀସୁ ୱିଲମ୍ବମାନସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ପରିକ୍ଖଯଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଦ୍ୱୀହତୀହେନ ପରିଯୋସାପେତବ୍ବୋ ହୋତି; ଏୱମେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି।

‘ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହନତୋ’ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ପଟିବାହିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଟିବାହତୋ ହି ଯଥା ନାମ ଏକପଦିକଂ ପପାତମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅକ୍କମନପଦଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଲୋକଯତୋ ପଦୱାରୋ ୱିରଜ୍ଝତି, ତତୋ ସତପୋରିସେ ପପାତେ ପତିତବ୍ବଂ ହୋତି; ଏୱମେୱ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପେ ସତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିହାଯତି, ପରିଧଂସତି। ତସ୍ମା ୱିକ୍ଖେପପଟିବାହନତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ।

‘ପଣ୍ଣତ୍ତିସମତିକ୍କମନତୋ’ତି ଯା ଅଯଂ ‘‘କେସା ଲୋମା’’ତି ଆଦିକା ପଣ୍ଣତ୍ତି ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଟିକ୍କୂଲନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଠପେତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଉଦକଦୁଲ୍ଲଭକାଲେ ମନୁସ୍ସା ଅରଞ୍ଞେ ଉଦପାନଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ତାଲପଣ୍ଣାଦିକଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସଞ୍ଞାଣଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତେନ ସଞ୍ଞାଣେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନ୍ହାଯନ୍ତି ଚେୱ ପିୱନ୍ତି ଚ, ଯଦା ପନ ତେସଂ ଅଭିଣ୍ହସଞ୍ଚାରେନ ଆଗତାଗତପଦଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ତଦା ସଞ୍ଞାଣେନ କିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି, ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ୍ହାଯନ୍ତି ଚେୱ ପିୱନ୍ତି ଚ; ଏୱମେୱ ପୁବ୍ବଭାଗେ ‘କେସା ଲୋମା’ତି ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ ମନସିକରୋତୋ ପଟିକ୍କୂଲଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଅଥ ‘କେସା ଲୋମା’ତି ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଟିକ୍କୂଲଭାୱେଯେୱ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତବ୍ବଂ।

‘ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନତୋ’ତି ଯୋ ଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଂ ତଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତେନ ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି ‘କେସା’ତି ମନସିକରୋତୋ ମନସିକାରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘ମୁତ୍ତ’ନ୍ତି ଇମଂ ପରିଯୋସାନକୋଟ୍ଠାସମେୱ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ‘ମୁତ୍ତ’ନ୍ତି ଚ ମନସିକରୋତୋ ମନସିକାରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘କେସା’ତି ଇମଂ ଆଦିକୋଟ୍ଠାସମେୱ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି। ଅଥସ୍ସ ମନସିକରୋତୋ କେଚି କୋଟ୍ଠାସା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, କେଚି ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ଯେ ଯେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତେସୁ ତେସୁ ତାୱ କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ, ଯାୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ତେସମ୍ପି ଏକୋ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପଟ୍ଠହତି। ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ପନ ତମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକରୋନ୍ତେନ ଅପ୍ପନା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଯଥା ହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସତାଲକେ ତାଲୱନେ ୱସନ୍ତଂ ମକ୍କଟଂ ଗହେତୁକାମୋ ଲୁଦ୍ଦୋ ଆଦିମ୍ହି ଠିତତାଲସ୍ସ ପଣ୍ଣଂ ସରେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରେଯ୍ୟ; ଅଥ ସୋ ମକ୍କଟୋ ପଟିପାଟିଯା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ତାଲେ ପତିତ୍ୱା ପରିଯନ୍ତତାଲମେୱ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ; ତତ୍ଥପି ଗନ୍ତ୍ୱା ଲୁଦ୍ଦେନ ତଥେୱ କତେ ପୁନ ତେନେୱ ନଯେନ ଆଦିତାଲଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ; ସୋ ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଟିପାଟିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଉକ୍କୁଟ୍ଠୁକ୍କୁଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେଯେୱ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁକ୍କମେନ ଏକସ୍ମିଂ ତାଲେ ନିପତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ମକୁଳତାଲପଣ୍ଣସୂଚିଂ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଜ୍ଝିଯମାନୋପି ନ ଉଟ୍ଠହେଯ୍ୟ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ଯଥା ହି ତାଲୱନେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସତାଲା, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା; ମକ୍କଟୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ; ଲୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ; ମକ୍କଟସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସତାଲକେ ତାଲୱନେ ନିୱାସୋ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସକେ କାଯେ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅନୁସଂଚରଣଂ; ଲୁଦ୍ଦେନ ଆଦିମ୍ହି ଠିତତାଲସ୍ସ ପଣ୍ଣଂ ସରେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଯା କତାଯ ମକ୍କଟସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ତାଲେ ପତିତ୍ୱା ପରିଯନ୍ତତାଲଗମନଂ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ‘କେସା’ତି ମନସିକାରେ ଆରଦ୍ଧେ ପଟିପାଟିଯା ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିଯୋସାନକୋଟ୍ଠାସେ ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ; ପୁନ ପଚ୍ଚାଗମନେପି ଏସେୱ ନଯୋ; ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଟିପାଟିଯା ଗଚ୍ଛମାନସ୍ସ ମକ୍କଟସ୍ସ ଉକ୍କୁଟ୍ଠୁକ୍କୁଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ଉଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକରୋତୋ କେସୁଚି କେସୁଚି ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଅନୁପଟ୍ଠହନ୍ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ପରିକମ୍ମକରଣଂ; ଅନୁକ୍କମେନ ଏକସ୍ମିଂ ତାଲେ ନିପତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ମକୁଳତାଲପଣ୍ଣସୂଚିଂ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଜ୍ଝିଯମାନସ୍ସାପି ଅନୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଅୱସାନେ ଦ୍ୱୀସୁ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଯୋ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପଟ୍ଠାତି ତମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକରିତ୍ୱା ଅପ୍ପନାଯ ଉପ୍ପାଦନଂ।

ଅପରାପି ଉପମା – ଯଥା ନାମ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁଲଂ ଗାମଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତୋ ପଠମଗେହେ ଏୱ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖା ଲଭିତ୍ୱା ପରତୋ ଏକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ; ପୁନଦିୱସେ ତିସ୍ସୋ ଲଭିତ୍ୱା ପରତୋ ଦ୍ୱେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ; ତତିଯଦିୱସେ ଆଦିମ୍ହିଯେୱ ପତ୍ତପୂରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଆସନସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁଲଗାମୋ ୱିଯ ହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୋ; ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ; ତସ୍ସ ତଂ ଗାମଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱାସୋ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ପରିକମ୍ମକରଣଂ; ପଠମଗେହେ ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖା ଲଭିତ୍ୱା ପରତୋ ଏକିସ୍ସା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଦୁତିଯଦିୱସେ ତିସ୍ସୋ ଲଭିତ୍ୱା ପରତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଚ ମନସିକରୋତୋ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପଟ୍ଠହନ୍ତେ ଅନୁପଟ୍ଠହନ୍ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଯାୱ

କୋଟ୍ଠାସଦ୍ଦଯେ ପରିକମ୍ମକରଣଂ; ତତିଯଦିୱସେ ଆଦିମ୍ହିଯେୱ ପଉପୂରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଆସନସାଲାଯଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରିଭୋଗୋ ୱିଯ ଦ୍ୱୀସୁ ଯୋ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପଟ୍ଠହତି ତମେୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକରିତ୍ୱା ଅପ୍ପନାଯ ଉପ୍ପାଦନଂ।

'ଅପ୍ପନାତୋ'ତି ଅପ୍ପନାକୋଟ୍ଠାସତୋ। କେସାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ଅପ୍ପନା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

'ତଯୋ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତା'ତି ଅଧିଚିତ୍ତଂ, ସୀତିଭାୱୋ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ଇମେ ତଯୋ ସୁତ୍ତନ୍ତା ୱୀରିଯସମାଧିଯୋଜନତ୍ଥଂ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥ –

''ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନା ତୀଣି ନିମିତ୍ତାନି କାଲେନ କାଲଂ ମନସିକାତବ୍ବାନି…କାଲେନ କାଲଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ, କାଲେନ କାଲଂ ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ, କାଲେନ କାଲଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂଯେୱ ମନସିକରେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂଯେୱ ମନସିକରେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏକନ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂଯେୱ ମନସିକରେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ସମ୍ମାସମାଧିଯେଯ୍ୟ ଆସୱାନଂ ଖଯାଯ। ଯତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ କାଲେନ କାଲଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ, ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ, ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସିକରୋତି, ତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁ ଚ କମ୍ମନିଯଞ୍ଚ ପଭସ୍ସରଞ୍ଚ, ନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁ, ସମ୍ମା ସମାଧିଯତି ଆସୱାନଂ ଖଯାଯ।

''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧତି, ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପେତି, ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପେତ୍ୱା ସଣ୍ଡାସେନ ଜାତରୂପଂ ଗହେତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ, ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଅଭିଧମତି, କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ପୋସେତି, କାଲେନ କାଲଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି । ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଅଭିଧମେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ଡହେଯ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ପୋସେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ନିବ୍ବାପେଯ୍ୟ। ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ ଏକନ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଠାନଂ ତଂ ଜାତରୂପଂ ନ ସମ୍ମା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ।

''ଯତୋ ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁୱଣ୍ଣକାରୋ ୱା ସୁୱଣ୍ଣକାରନ୍ତେୱାସୀ ୱା ତଂ ଜାତରୂପଂ କାଲେନ କାଲଂ ଅଭିଧମତି, କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକେନ ପରିପ୍ପୋସେତି, କାଲେନ କାଲଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ତଂ ହୋତି ଜାତରୂପଂ ମୁଦୁ ଚ କମ୍ମନିଯଞ୍ଚ ପଭସ୍ସରଞ୍ଚ, ନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁ, ସମ୍ମା ଉପେତି କମ୍ମାଯ; ଯସ୍ସା ଯସ୍ସା ଚ ପିଳନ୍ଧନୱିକତିଯା ଆକଙ୍ଖତି – ଯଦି ପଟ୍ଟିକାଯ ଯଦି କୁଣ୍ଡଲାଯ ଯଦି ଗୀୱେଯ୍ୟକାଯ ଯଦି ସୁୱଣ୍ଣମାଲାଯ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅନୁଭୋତି।

''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେନ…ପେ… ସମ୍ମା ସମାଧିଯତି ଆସୱାନଂ ଖଯାଯ; ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିନ୍ନାମେତି ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ, ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଛହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭବ୍ବୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସୀତିଭାୱଂ ସଚ୍ଛିକାତୁଂ। କତମେହି ଛହି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପହଂସିତବ୍ବଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପହଂସେତି, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକୋ ଚ ହୋତି ନିବ୍ବାନାଭିରତୋ ଚ। ଇମେହି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭବ୍ବୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସୀତିଭାୱଂ ସଚ୍ଛିକାତୁ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୬। ୮୫) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସୀତିଭାୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋସଲ୍ଲଂ ପନ ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଅକାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪) ସଂଯୁତ୍ତମହାୱଗ୍ଗେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତେ ଆଗତମେୱ।

ଇତି ଇଦଂ ସତ୍ତୱିଧଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲଂ ସୁଗ୍ଗହିତଂ କତ୍ୱା ଇମଞ୍ଚ ଦସୱିଧଂ ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତେନ ଯୋଗିନା ଉଭଯକୋସଲ୍ଲୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସାଧୁକଂ ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ। ସଚେ ପନସ୍ସ ଆଚରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୱିହାରେଯେୱ ଫାସୁ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଅକଥାପେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତେନ ୱିସେସଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପରୂପରି କଥାପେତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱସିତୁକାମେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା ୱିତ୍ଥାରତୋ

କଥାପେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ସଙ୍ଗଂ ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାୟ ଅନନୁରୂପଂ ସେନାସନଂ ପହାୟ ମହାୱାସତାଦିଅଟ୍ଠାରସଦୋସୱଜ୍ଜିତେ ଅନୁରୂପେ ୱିହାରେ ୱିହରନ୍ତେନ ଖୁଦ୍ଦକପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଯୋ ତାୱ ରାଗଚରିତୋ ହୋତି, ତେନ ଯସ୍ମା ରାଗୋ ପହାତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରେ ପରିକମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ।

କରୋନ୍ତେନ ପନ କେସେସୁ ତାୱ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। କଥଂ? ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା କେସେ ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ହତ୍ଥତଲେ ଠପେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣୋ ତାୱ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବୋ। ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେପି କେସେ ଓଲୋକେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ଉଦକପତ୍ତେ ୱା ଯାଗୁପତ୍ତେ ୱା ଓଲୋକେତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। କାଳକକାଲେ ଦିସ୍ୱା କାଳକାତି ମନସିକାତବ୍ବା; ସେତକାଲେ ସେତାତି। ମିସ୍ସକକାଲେ ପନ ଉସ୍ସଦୱସେନ ମନସିକାତବ୍ବା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ କେସେସୁ, ଏୱଂ ସକଲେପି ତଚପଞ୍ଚକେ ଦିସ୍ୱାୱ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧଆସଯୋକାସୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଟିକ୍କୂଲତୋ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବା।

ତତ୍ରାୟଂ ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଅନୁପୁବ୍ବକଥା – କେସା ତାୱ ପକତିୱଣ୍ଣେନ କାଳକା ଅଦ୍ଦାରିଟ୍ଠକୱଣ୍ଣା, ସଣ୍ଠାନତୋ ଦୀଘୱଟ୍ଟଲିକା ତୁଲାଦଣ୍ଡସଣ୍ଠାନା, ଦିସତୋ ଉପରିମଦିସାୟ ଜାତା, ଓକାସତୋ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ କଣ୍ଣଚୂଳିକାହି, ପୁରତୋ ନଲାଟନ୍ତେନ, ପଚ୍ଛତୋ ଗଲୱାଟକେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ସୀସକଟାହୱେଠନଂ ଅଲ୍ଲଚମ୍ମଂ କେସାନଂ ଓକାସୋ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ କେସା ସୀସୱେଠନଚମ୍ମେ ୱୀହଗ୍ଗମତ୍ତଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠିତେନ ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ତନୋ ମୂଲତଲେନ, ଉପରି ଆକାସେନ, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଦ୍ୱେ କେସା ଏକତୋ ନତ୍ଥୀତି ଅୟଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ।

‘କେସା ନ ଲୋମା, ଲୋମା ନ କେସା’ତି ଏୱଂ ଅୱସେସେହି ଏକତିଂସକୋଟ୍ଠାସେହି ଅମିସ୍ସୀକତା କେସା ନାମ ପାଟିଯେକ୍କୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି ଅୟଂ ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇଦଂ କେସାନଂ ୱଣ୍ଣାଦିତୋ ୱୱତ୍ଥାପନଂ।

ଇଦଂ ପନ ତେସଂ ୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଟିକ୍କୂଲତୋ ୱୱତ୍ଥାପନଂ – କେସା ଚ ନାମେତେ ୱଣ୍ଣତୋପି ପଟିକ୍କୂଲା, ସଣ୍ଠାନତୋପି ଗନ୍ଧତୋପି ଆସୟତୋପି ଓକାସତୋପି ପଟିକ୍କୂଲା। ମନୁଞ୍ଞେପି ହି ଯାଗୁପତ୍ତେ ୱା ଭତ୍ତପତ୍ତେ ୱା କେସୱଣ୍ଣଂ କିଞ୍ଚି ଦିସ୍ୱା ‘କେସମିସ୍ସକମିଦଂ, ହରଥ ନ’ନ୍ତି ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ କେସା ୱଣ୍ଣତୋ ପଟିକ୍କୂଲା। ରତ୍ତିଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତାପି କେସସଣ୍ଠାନଂ ଅକ୍କୱାକଂ ୱା ମକଚିୱାକଂ ୱା ଛୁପିତ୍ୱାପି ତଥେୱ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ସଣ୍ଠାନତୋ ପଟିକ୍କୂଲା।

ତେଲମକ୍ଖନପୁପ୍ଫଧୂମାଦିସଙ୍ଖାରୱିରହିତାନଞ୍ଚ କେସାନଂ ଗନ୍ଧୋ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛୋ ହୋତି, ତତୋ ଜେଗୁଚ୍ଛତରୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତାନଂ। କେସା ହି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନତୋ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲାପି ସିୟୁଂ, ଗନ୍ଧେନ ପନ ପଟିକ୍କୂଲାଯେୱ। ଯଥା ହି ଦହରସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ୱଚ୍ଚଂ ୱଣ୍ଣତୋ ହଳିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣଂ, ସଣ୍ଠାନତୋପି ହଳିଦ୍ଦିପିଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ; ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନେ ଛଡ୍ଡିତଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧୁମାତକକାଳଅସୁନଖସରୀରଂ ୱଣ୍ଣତୋ ତାଲପକ୍କୱଣ୍ଣଂ, ସଣ୍ଠାନତୋ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠମୁଦିଙ୍ଗସଣ୍ଠାନଂ, ଦାଠାପିସ୍ସ ସୁମନମକୁଳସଦିସାତି ଉଭୟମ୍ପି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନତୋ ସିୟା ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲଂ, ଗନ୍ଧେନ ପନ ପଟିକ୍କୂଲମେୱ; ଏୱଂ କେସାପି ସିୟୁଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନତୋ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲା, ଗନ୍ଧେନ ପନ ପଟିକ୍କୂଲା ଏୱାତି।

ଯଥା ପନ ଅସୁଚିଟ୍ଠାନେ ଗାମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଜାତାନି ସୂପେୟ୍ୟପଣ୍ଣାନି ନାଗରିକମନୁସ୍ସାନଂ ଜେଗୁଚ୍ଛାନି ହୋନ୍ତି ଅପରିଭୋଗାନି, ଏୱଂ କେସାପି ପୁବ୍ବଲୋହିତମୁତ୍ତକରୀସପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଜାତତ୍ତା ଅତିଜେଗୁଚ୍ଛାତି ଇଦଂ ନେସଂ ‘ଆସୟତୋ’ ପାଟିକୁଲ୍ୟଂ। ଇମେ ଚ କେସା ନାମ ଗୂଥରାସିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତକଣ୍ଣିକଂ ୱିୟ ଏକତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସରାସିମ୍ହି ଜାତା। ତେ ସୁସାନସଙ୍କାରଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଜାତସାକଂ ୱିୟ, ପରିଖାଦୀସୁ ଜାତକମଲକୁୱଲୟାଦିପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ ଚ ଅସୁଚିଟ୍ଠାନେ ଜାତତ୍ତା ପରମଜେଗୁଚ୍ଛାତି ଇଦଂ ତେସଂ ‘ଓକାସତୋ’ ପାଟିକ୍କୂଲ୍ୟଂ।

ଯଥା ଚ କେସାନଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧାସୟୋକାସୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଟିକ୍କୂଲତା ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବା। ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପନ ସବ୍ବେପି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଲୋମା ତାୱ ପକତିୱଣ୍ଣତୋ ନ କେସା ୱିୟ ଅସମ୍ଭିନ୍ନକାଳକା, କାଳପିଙ୍ଗଲା ପନ ହୋନ୍ତି; ସଣ୍ଠାନତୋ ଓନତଗ୍ଗତାଲମୂଲସଣ୍ଠାନା; ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତା; ଓକାସତୋ ଠପେତ୍ୱା କେସାନଂ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସଞ୍ଚ ହତ୍ଥପାଦତଲାନି ଚ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଅୱସେସସରୀରୱେଠନଚମ୍ମେ ଜାତା; ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସରୀରୱେଠନଚମ୍ମେ ଲିକ୍ଖାମତ୍ତଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠିତେନ ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ତନୋ ମୂଲତଲେନ, ଉପରି ଆକାସେନ, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଦ୍ୱେ ଲୋମା ଏକତୋ ନତ୍ଥି। ଅୟଂ ତେସଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋଯେୱ।

ନଖାତି ୱୀସତିୟା ନଖପତ୍ତାନଂ ନାମଂ। ତେ ସବ୍ବେପି ୱଣ୍ଣତୋ ସେତା; ସଣ୍ଠାନତୋ ମଚ୍ଛସକଲିକସଣ୍ଠାନା; ଦିସତୋ ପାଦନଖା ହେଟ୍ଠିମଦିସାୟ ଜାତା,

ହତ୍ଥନଖା ଉପରିମଦିସାୟାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତା; ଓକାସତୋ ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗପିଟ୍ଠେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା; ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଅଙ୍ଗୁଲିକୋଟିମଂସେହି, ଅନ୍ତୋ ଅଙ୍ଗୁଲିପିଟ୍ଠିମଂସେନ, ବହି ଚେୱ ଅଗ୍ଗେ ଚ ଆକାସେନ, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଦ୍ୱେ ନଖା ଏକତୋ ନତ୍ଥି। ଅୟଂ ନେସଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୟେୱ।

ଦନ୍ତାତି ପରିପୁଣ୍ଣଦନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଦନ୍ତଟ୍ଠିକାନି। ତେପି ୱଣ୍ଣତୋ ସେତା; ସଣ୍ଠାନତୋ ଅନେକସଣ୍ଠାନା। ତେସଞ୍ହି ହେଟ୍ଠିମାୟ ତାୱ ଦନ୍ତପାଳିୟା ମଜ୍ଝେ ଚତ୍ତାରୋ ଦନ୍ତା ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡେ ପଟିପାଟିୟା ଠପିତଅଲାବୁବୀଜସଣ୍ଠାନା। ତେସଂ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏକେକୋ ଏକମୂଲକୋ ଏକକୋଟିକୋ ମଲ୍ଲିକମକୁଳଅସଣ୍ଠାନୋ। ତତୋ ଏକେକୋ ଦ୍ୱିମୂଲକୋ ଦ୍ୱିକୋଟିକୋ ୟାନକୌପତ୍ଥମ୍ଭନିକସଣ୍ଠାନୋ। ତତୋ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ତିମୂଲା ତିକୋଟିକା। ତତୋ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଚତୁମୂଲା ଚତୁକୋଟିକାତି। ଉପରିମପାଳିୟାପି ଏସେୱ ନୟୋ । ଦିସତୋ ଉପରିମଦିସାୟ ଜାତା। ଓକାସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ହନୁକଟ୍ଠିକେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ହନୁକଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲତଲେନ, ଉପରି ଆକାସେନ, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଦ୍ୱେ ଦନ୍ତା ଏକତୋ ନତ୍ଥି। ଅୟଂ ନେସଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୟେୱ।

ତଚୋତି ସକଲସରୀରଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଠିତଚମ୍ମଂ। ତସ୍ସ ଉପରି କାଳଅସାମପୀତାଦିୱଣ୍ଣା ଛୱି ନାମ, ୟା ସକଲସରୀରତୋପି ସଙ୍କଡ୍ଢିୟମାନା ବଦରଟ୍ଠିମତ୍ତା ହୋତି। ତଚୋ ପନ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତୋୟେୱ। ସୋ ଚସ୍ସ ସେତଭାୱୋ ଅଗ୍ଗିଜାଲାଭିଘାତପହରଣପହାରାଦୀହି ୱିଦ୍ଧଂସିତାୟ ଛୱିୟା ପାକଟୋ ହୋତି। ସଣ୍ଠାନତୋ ସରୀରସଣ୍ଠାନୋୱ ହୋତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପାଦଙ୍ଗୁଲିତଚୋ କୋସକାରକକୋସସଣ୍ଠାନୋ। ପିଟ୍ଠିପାଦତଚୋ ପୁଟବନ୍ଧୌପାହନସଣ୍ଠାନୋ। ଜଙ୍ଘତଚୋ ଭତ୍ତପୁଟକତାଲପଣ୍ଣସଣ୍ଠାନୋ। ଊରୁତଚୋ ତଣ୍ଡୁଲଭରିତଦୀଘତ୍ଥୱିକସଣ୍ଠାନୋ। ଆନିସଦତଚୋ ଉଦକପୂରିତପଟପରିସ୍ସାୱନସଣ୍ଠାନୋ। ପିଟ୍ଠିତଚୋ ଫଲକୋନଦ୍ଧଚମ୍ମସଣ୍ଠାନୋ। କୁଚ୍ଛିତଚୋ ୱୀଣାଦୋଣିକୋନଦ୍ଧଚମ୍ମସଣ୍ଠାନୋ। ଉରତଚୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଚତୁରସ୍ସସଣ୍ଠାନୋ। ଉଭୟବାହୁତଚୋ ତୂଣୀରୋନଦ୍ଧଚମ୍ମସଣ୍ଠାନୋ। ପିଟ୍ଠିହତ୍ଥତଚୋ ଖୁରକୋସକସଣ୍ଠାନୋ, ଫଣକତ୍ଥୱିକସଣ୍ଠାନୋ ୱା। ହତ୍ଥଙ୍ଗୁଲିତଚୋ କୁଞ୍ଚିକାକୋସକସଣ୍ଠାନୋ। ଗୀୱତଚୋ ଗଲକଞ୍ଚୁକସଣ୍ଠାନୋ। ମୁଖତଚୋ ଛିଦ୍ଦାୱଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ କୀଟକୁଲାୱକସଣ୍ଠାନୋ। ସୀସତଚୋ ପତ୍ତତ୍ଥୱିକସଣ୍ଠାନୋତି।

ତଚପରିଗ୍ଗଣ୍ହକେନ ଚ ୟୋଗାୱଚରେନ ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଉପରି ମୁଖଂ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ପଠମଂ ତାୱ ମୁଖଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଚମ୍ମଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ। ତତୋ ନଲାଟଟ୍ଠିଚମ୍ମଂ। ତତୋ ଥୱିକାୟ ପକ୍ଖିତ୍ତପତ୍ତସ୍ସ ଚ ଥୱିକାୟ ଚ ଅନ୍ତରେନ ହତ୍ଥମିୱ ସୀସଟ୍ଠିକସ୍ସ ଚ ସୀସଚମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚମ୍ମସ୍ସ ଏକାବଦ୍ଧଭାୱଂ ୱିୟୋଜେନ୍ତେନ ସୀସଚମ୍ମଂ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବଂ। ତତୋ ଖନ୍ଧଚମ୍ମଂ। ତତୋ ଅନୁଲୋମେନ ପଟିଲୋମେନ ଚ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଚମ୍ମଂ। ଅଥ ତେନେୱ ନୟେନ ୱାମହତ୍ଥଚମ୍ମଂ। ତତୋ ପିଟ୍ଠିଚମ୍ମଂ। ତଂ ତଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଅନୁଲୋମେନ ଚ ପଟିଲୋମେନ ଚ ଦକ୍ଖିଣପାଦଚମ୍ମଂ। ଅଥ ତେନେୱ ନୟେନ ୱାମପାଦଚମ୍ମଂ। ତତୋ ଅନୁକ୍କମେନେୱ ୱତ୍ଥିଉଦରହଦୟଗୀୱଚମ୍ମାନି ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବାନି। ଅଥ ଗୀୱାଚମ୍ମାନନ୍ତରଂ ହେଟ୍ଠିମହନୁଚମ୍ମଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଅଧରୋଟ୍ଠପରିୟୋସାନଂ ପାପେତ୍ୱା ନିଟ୍ଠପେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଓଳାରିକୋଳାରିକଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସୁଖୁମମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି।

ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତୋ। ଓକାସତୋ ସକଲସରୀରଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତୋ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ପତିଟ୍ଠିତତଲେନ, ଉପରି ଆକାସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅୟମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୟେୱ।

ମଂସନ୍ତି ନୱ ମଂସପେସିସତାନି। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱଣ୍ଣତୋ ରତ୍ତଂ କିଂସୁକପୁପ୍ଫସଦିସଂ; ସଣ୍ଠାନତୋ ଜଙ୍ଘପିଣ୍ଡିକମଂସଂ ତାଲପଣ୍ଣପୁଟଭତ୍ତସଣ୍ଠାନଂ, ଊରୁମଂସଂ ନିସଦପୋତକସଣ୍ଠାନଂ, ଆନିସଦମଂସଂ ଉଦ୍ଧନକୋଟିସଣ୍ଠାନଂ, ପିଟ୍ଠିମଂସଂ ତାଲଗୁଳଅପଟଲସଣ୍ଠାନଂ, ଫାସୁକଦ୍ୱୟମଂସଂ ପୋତ୍ଥଲିକାୟ କୁଚ୍ଛିୟଂ ତନୁମତ୍ତିକାଲେପନସଣ୍ଠାନଂ, ଥନମଂସଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଅୱକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ, ବାହୁଦ୍ୱୟମଂସଂ ଦିଗୁଣଂ କତ୍ୱା ଠପିତନିଚ୍ଚମ୍ମମହାମୂସିକସଣ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ଓଳାରିକୋଳାରିକଂ ମଂସଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସୁଖୁମମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ସାଧିକାନି ତୀଣି ଅଟ୍ଠିସତାନି ଅନୁଲିମ୍ପେତ୍ୱା ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟେ ପତିଟ୍ଠିତତଲେନ, ଉପରି ତଚେନ, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅୟମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

'ନ୍ହାରୂ'ତି ନୱ ନ୍ହାରୁସତାନି। ୱଣ୍ଣତୋ ସବ୍ବେପି ନ୍ହାରୂ ସେତା; ସଣ୍ଠାନତୋ ନାନାସଣ୍ଠାନା। ଏତେସୁ ହି ଗୀୱାୟ ଉପରିଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଞ୍ଚ ମହାନ୍ହାରୂ ସରୀରଂ ୱିନନ୍ଧମାନା ହଦୟସ୍ସ ପୁରିମପସ୍ସେନ ଓତିଣ୍ଣା, ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଛିମପସ୍ସେନ, ପଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ, ପଞ୍ଚ ୱାମପସ୍ସେନ, ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ୱିନନ୍ଧମାନାପି ହତ୍ଥସ୍ସ ପୁରିମପସ୍ସେନ ପଞ୍ଚ, ପଚ୍ଛିମପସ୍ସେନ ପଞ୍ଚ, ତଥା ୱାମହତ୍ଥଂ ୱିନନ୍ଧମାନାପି। ଦକ୍ଖିଣପାଦଂ ୱିନନ୍ଧମାନାପି ପାଦସ୍ସ ପୁରିମପସ୍ସେନ

ପଞ୍ଚ, ପଚ୍ଛିମପସ୍ସେନ ପଞ୍ଚ, ତଥା ୱାମପାଦଂ ୱିନଦ୍ଧମାନାପୀତି। ଏୱଂ ସରୀରଧାରକା ନାମ ସଟ୍ଠି ମହାନ୍ହାରୂ କାୟଂ ୱିନଦ୍ଧମାନା ଓତିଣ୍ଣା, ଯେ କଣ୍ଡରାତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ସବ୍ବେପି କନ୍ଦଲମକୁଳସଣ୍ଠାନା।

ଅଞ୍ଞେ ପନ ତଂ ତଂ ପଦେସଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତା ତତୋ ସୁଖୁମତରା ସୁତ୍ତରଜ୍ଜୁକସଣ୍ଠାନା। ଅଞ୍ଞେ ତତୋ ସୁଖୁମତରା ପୂତିଲତାସଣ୍ଠାନା। ଅଞ୍ଞେ ତତୋ ସୁଖୁମତରା ମହାୱୀଣାତନ୍ତିସଣ୍ଠାନା। ଅଞ୍ଞେ ଥୂଲସୁତ୍ତକସଣ୍ଠାନା। ହତ୍ଥପାଦପିଟ୍ଠିୟଂ ନ୍ହାରୂ ସକୁଣପାଦସଣ୍ଠାନା। ସୀସନ୍ହାରୂ ଦାରକାନଂ ସୀସଜାଲକସଣ୍ଠାନା। ପିଟ୍ଠିନ୍ହାରୂ ଆତପେ ପସାରିତଅଲ୍ଲଜାଲସଣ୍ଠାନା। ଅୱସେସା ତଂତଂଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନୁଗତା ନ୍ହାରୂ ସରୀରେ ପଟିମୁକ୍କଜାଲକଞ୍ଚୁକସଣ୍ଠାନା। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତା। ଓକାସତୋ ସକଲସରୀରେ ଅଟ୍ଠୀନି ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତା। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ତିଣ୍ଣଂ ଅଟ୍ଠିସତାନଂ ଉପରି ପତିଟ୍ଠିତତଲେହି, ଉପରି ମଂସଚମ୍ମାନି ଆହଚ୍ଚ ଠିତପଦେସେହି, ତିରିୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅୟଂ ନେସଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୟେୱ।

ଅଟ୍ଠୀତି ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଦନ୍ତଟ୍ଠୀନି ଅୱସେସାନି ଚତୁସଟ୍ଠି ହତ୍ଥଟ୍ଠୀନି, ଚତୁସଟ୍ଠି ପାଦଟ୍ଠୀନି, ଚତୁସଟ୍ଠି ମଂସନିସ୍ସିତାନି ମୁଦୁଅଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ପଣ୍ହିକଟ୍ଠୀନି, ଏକେକସ୍ମିଂ ପାଦେ ଦ୍ୱେ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ଜଣ୍ଣୁକଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ଊରୁଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ କଟିଟ୍ଠୀନି, ଅଟ୍ଠାରସ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଟ୍ଠୀନି, ଚତୁୱୀସତି ଫାସୁକଟ୍ଠୀନି, ଚୁଦ୍ଦସ ଉରଟ୍ଠୀନି, ଏକଂ ହଦୟଟ୍ଠି, ଦ୍ୱେ ଅକ୍ଖକଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଟଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ବାହଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗବାହଟ୍ଠୀନି, ସତ୍ତ ଗୀୱଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ ହନୁକଟ୍ଠୀନି, ଏକଂ ନାସିକଟ୍ଠି, ଦ୍ୱେ ଅକ୍ଖିଟ୍ଠୀନି, ଦ୍ୱେ କଣ୍ଣଟ୍ଠୀନି, ଏକଂ ନଲାଟଟ୍ଠି, ଏକଂ ମୁଦ୍ଧଟ୍ଠି, ନୱ ସୀସକପାଲଟ୍ଠୀନୀତି ଏୱଂ ତିମତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠିସତାନି।

ତାନି ସବ୍ବାନିପି ୱଣ୍ଣତୋ ସେତାନି, ସଣ୍ଠାନତୋ ନାନାସଣ୍ଠାନାନି। ତତ୍ଥ ହି ଅଗ୍ଗପାଦଙ୍ଗୁଲିଟ୍ଠୀନି କତକବୀଜସଣ୍ଠାନାନି। ତଦନନ୍ତରାନି ମଜ୍ଝପବ୍ବଟ୍ଠୀନି ପନସଟ୍ଠିସଣ୍ଠାନାନି। ମୂଲପବ୍ବଟ୍ଠୀନି ପଣୱସଣ୍ଠାନାନି। ପିଟ୍ଠିପାଦଟ୍ଠୀନି କୋଟ୍ଟିତକନ୍ଦଲକନ୍ଦରାସିସଣ୍ଠାନାନି। ପଣ୍ହିକଟ୍ଠି ଏକଟ୍ଠିତାଲଫଲବୀଜସଣ୍ଠାନଂ। ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠୀନି ବନ୍ଧକୀଳାଗୋଳକସଣ୍ଠାନାନି। ଜଙ୍ଘଟ୍ଠୀନଂ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅନପନୀତତଚସିନ୍ଦିକଳୀରସଣ୍ଠାନଂ। ଖୁଦ୍ଦକଜଙ୍ଘଟ୍ଠିକଂ ଧନୁକଦଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ, ମହନ୍ତଂ ମିଲାତସପ୍ପପିଟ୍ଠିସଣ୍ଠାନଂ। ଜଣ୍ଣୁକଟ୍ଠି ଏକତୋ ପରିକ୍ଖୀଣଫେଣକସଣ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିକସ୍ସ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅତିଖିଣଗ୍ଗଗୋସିଙ୍ଗସଣ୍ଠାନଂ। ଊରୁଟ୍ଠି ଦୁଚ୍ଚଚ୍ଛିତୱାସିଫରସୁଦଣ୍ଡକସଣ୍ଠାନଂ। ତସ୍ସ କଟିଟ୍ଠିମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ କୀଳାଗୋଳକସଣ୍ଠାନଂ। ତେନ କଟିଟ୍ଠିନୋ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗଚ୍ଛିନ୍ନମହାପୁନ୍ନାଗଫଲସଣ୍ଠାନଂ। କଟିଟ୍ଠୀନି ଦ୍ୱେପି ଏକାବଦ୍ଧାନି ହୁତ୍ୱା କୁମ୍ଭକାରକୌଦ୍ଧନସଣ୍ଠାନାନି, ପାଟିୟେକ୍କଂ କମ୍ମାରକୂଟୟୋତ୍ତକସଣ୍ଠାନାନି। କୋଟିୟଂ ଠିତଆନିସଦଟ୍ଠି ଅଧୋମୁଖଂ କତ୍ୱା ଗହିତସପ୍ପଫଣସଣ୍ଠାନଂ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦଂ। ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଟ୍ଠୀନି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ଉପରୂପରି ଠପିତସୀସକପଟ୍ଟୱେଠକସଣ୍ଠାନାନି, ବାହିରତୋ ୱଟ୍ଟନାୱଳିସଣ୍ଠାନାନି। ତେସଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା କକଚଦନ୍ତସଦିସା ଦ୍ୱେ ତୟୋ କଣ୍ଟକା ହୋନ୍ତି। ଚତୁୱୀସତିୟା ଫାସୁକଟ୍ଠୀସୁ ଅପରିପୁଣ୍ଣାନି ଅପରିପୁଣ୍ଣାସିତସଣ୍ଠାନାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ପରିପୁଣ୍ଣାସିତସଣ୍ଠାନାନି। ସବ୍ବାନିପି ଓଦାତକୁକ୍କୁଟସ୍ସ ପସାରିତପକ୍ଖସଣ୍ଠାନାନି।

ଚୁଦ୍ଦସ ଉରଟ୍ଠୀନି ଜିଣ୍ଣସନ୍ଦମାନିକପଞ୍ଜରସଣ୍ଠାନାନି। ହଦୟଟ୍ଠି ଦବ୍ବିଫଣସଣ୍ଠାନଂ। ଅକ୍ଖକଟ୍ଠୀନି ଖୁଦ୍ଦକଲୋହୱାସିଦଣ୍ଡସଣ୍ଠାନାନି। କୋଟ୍ଟଟ୍ଠୀନି ଏକତୋ ପରିକ୍ଖୀଣସୀହଳକୁଦାଲସଣ୍ଠାନାନି। ବାହୁଟ୍ଠୀନି ଆଦାସଦଣ୍ଡକସଣ୍ଠାନାନି। ଅଗ୍ଗବାହୁଟ୍ଠୀନି ୟମକତାଲକନ୍ଦସଣ୍ଠାନାନି। ମଣିବନ୍ଧଟ୍ଠୀନି ଏକତୋ ଅଲ୍ଲୀୟାପେତ୍ୱା ଠପିତସୀସକପଟ୍ଟୱେଠକସଣ୍ଠାନାନି। ପିଟ୍ଠିହତ୍ଥଟ୍ଠୀନି କୋଟ୍ଟିତକନ୍ଦଲକନ୍ଦରାସିସଣ୍ଠାନାନି। ହତ୍ଥଙ୍ଗୁଲୀସୁ ମୂଲପବ୍ବଟ୍ଠୀନି ପଣୱସଣ୍ଠାନାନି; ମଜ୍ଝପବ୍ବଟ୍ଠୀନି ଅପରିପୁଣ୍ଣପନସଟ୍ଠିସଣ୍ଠାନାନି; ଅଗ୍ଗପବ୍ବଟ୍ଠୀନି କତକବୀଜସଣ୍ଠାନାନି। ସତ୍ତ ଗୀୱଟ୍ଠୀନି ଦଣ୍ଡେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଟିପାଟିୟା ଠପିତୱଂସକଳୀରଚକ୍କଲିକସଣ୍ଠାନାନି। ହେଟ୍ଠିମହନୁକଟ୍ଠି କମ୍ମାରାନଂ ଅୟୋକୂଟୟୋତ୍ତକସଣ୍ଠାନଂ, ଉପରିମଂ ଅୱଲେଖନସତ୍ଥକସଣ୍ଠାନଂ।

ଅକ୍ଖିକୂପନାସାକୂପଟ୍ଠୀନି ଅପନୀତମିଞ୍ଜତରୁଣତାଲଟ୍ଠିସଣ୍ଠାନାନି। ନଲାଟଟ୍ଠି ଅଧୋମୁଖଠପିତସଙ୍ଖଥାଲକକପାଲସଣ୍ଠାନଂ। କଣ୍ଣଚୂଳିକଟ୍ଠୀନି ନ୍ହାପିତଖୁରକୋସକସଣ୍ଠାନାନି। ନଲାଟକଣ୍ଣଚୂଳିକାନଂ ଉପରି ପଟ୍ଟବନ୍ଧନୋକାସେ ଅଟ୍ଠି ସଙ୍କୁଟିତଘଟପୁଣ୍ଣପଟଲଖଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ। ମୁଦ୍ଧଟ୍ଠି ମୁଖଚ୍ଛିନ୍ନୱଙ୍କନାଳିକେରସଣ୍ଠାନଂ। ସୀସଟ୍ଠୀନି ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠପିତଜଜ୍ଜରଲାବୁକଟାହସଣ୍ଠାନାନି।

ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତାନି। ଓକାସତୋ ଅୱିସେସେନ ସକଲସରୀରେ ଠିତାନି। ୱିସେସେନ ପନେତ୍ଥ ସୀସଟ୍ଠୀନି ଗୀୱଟ୍ଠୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତାନି, ଗୀୱଟ୍ଠୀନି ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଟ୍ଠୀସୁ, ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକଟ୍ଠୀନି କଟିଟ୍ଠୀସୁ, କଟିଟ୍ଠୀନି ଊରୁଟ୍ଠୀସୁ, ଊରୁଟ୍ଠୀନି ଜଣ୍ଣୁକଟ୍ଠୀସୁ, ଜଣ୍ଣୁକଟ୍ଠୀନି ଜଙ୍ଘଟ୍ଠୀସୁ, ଜଙ୍ଘଟ୍ଠୀନି ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠୀସୁ, ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠୀନି ପିଟ୍ଠିପାଦଟ୍ଠୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତାନି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜେନ, ଉପରି ମଂସେନ, ଅଗ୍ଗେ ମୂଲେ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନି। ଅୟଂ ନେସଂ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତଂ ମିଞ୍ଜଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ମହନ୍ତମହନ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତଂ ୱେଠଉନାଠଇଯଂ ପକ୍ଖିତ୍ତସେଦିତମହାୱେତ୍ତଗ୍ଗସଣ୍ଠାନଂ, ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତଂ ୱେଠଉଯଟ୍ଠିପଦ୍ଧେସୁ ପକ୍ଖିତ୍ତସେଦିତତନୁୱେତ୍ତଗ୍ଗସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତଲେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ୱକ୍କନ୍ତି ଏକବନ୍ଧନା ଦ୍ୱେ ମଂସପିଣ୍ଡା। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ମନ୍ଦରତ୍ତଂ ପାଠଇଭଦ୍ଦକଟ୍ଠିୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଦାରକାନଂ ଯମକକୀଠଆଗୋଠଅକସଣ୍ଠାନଂ, ଏକୱଣ୍ଟପଟିବଦ୍ଧଅମ୍ବଫଲଦ୍ୱଯସଣ୍ଠାନଂ ୱା। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଗଲୱାଟକା ନିକ୍ଖନ୍ତେନ ଏକମୂଲେନ ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନେନ ଥୂଲନ୍ହାରୁନା ୱିନିବଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା ହଦଯମଂସଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ୱକ୍କଂ ୱକ୍କଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ହଦଯନ୍ତି ହଦଯମଂସଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ରତ୍ତଂ ପଦୁମପତ୍ତପିଟ୍ଠିୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ବାହିରପତ୍ତାନି ଅପନେତ୍ୱା ଅଧୋମୁଖଠପିତପଦୁମମକୁଠଅସଣ୍ଠାନଂ। ବହି ମଟ୍ଠଂ; ଅନ୍ତୋ କୋସାତକୀଫଲସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରସଦିସଂ। ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଥୋକଂ ୱିକସିତଂ, ମନ୍ଦପଞ୍ଞାନଂ ମକୁଠଇତମେୱ। ଅନ୍ତୋ ଚସ୍ସ ପୁନ୍ନାଗଟ୍ଠିପତିଟ୍ଠାନମତ୍ତୋ ଆୱାଟକୋ ହୋତି, ଯତ୍ଥ ଅଡ୍ଢପସତମତ୍ତଂ ଲୋହିତଂ ସଣ୍ଠାତି; ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି। ତଂ ପନେତଂ ରାଗଚରିତସ୍ସ ରତ୍ତଂ ହୋତି, ଦୋସଚରିତସ୍ସ କାଠଅକଂ, ମୋହଚରିତସ୍ସ ମଂସଧୋୱନୁଦକସଦିସଂ, ୱିତକ୍କଚରିତସ୍ସ କୁଲତ୍ଥଯୂସୱଣ୍ଣଂ, ସଦ୍ଧାଚରିତସ୍ସ କଣିକାରପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣଂ, ପଞ୍ଞାଚରିତସ୍ସ ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ ପଣ୍ଡରଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ନିଦ୍ଧୋତଜାତିମଣି ୱିଯ ଜୁତିମନ୍ତଂ ଖାଯତି। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥନାନଂ ମଜ୍ଝେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହଦଯଂ ହଦଯଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଯକନନ୍ତି ଯମକମଂସପଟଲଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ରତ୍ତପଣ୍ଡୁକଧାତୁକଂ, ନାତିରତ୍ତକୁମୁଦସ୍ସ ପତ୍ତପିଟ୍ଠିୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ମୂଲେ ଏକଂ, ଅଗ୍ଗେ ଯମକଂ କୋୱିଠଆରପତ୍ତସଣ୍ଠାନଂ । ତଞ୍ଚ ଦନ୍ଧାନଂ ଏକମେୱ ହୋତି ମହନ୍ତଂ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା ଖୁଦ୍ଦକାନି। ଦିସତୋ ଉପରିମଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଯକନଂ ଯକନଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

କିଲୋମକନ୍ତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାପଟିଚ୍ଛନ୍ନଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ ପରିଯୋନହନମଂସଂ। ତଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ, ଦୁକୂଲପିଲୋତିକୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଅତ୍ତନୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକଂ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଇତରଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକଂ ହଦଯଞ୍ଚ ୱକ୍କଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତଂ। ଅପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକଂ ସକଲସରୀରେ ଚମ୍ମସ୍ସ ହେଟ୍ଠତୋ ମଂସଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ମଂସେନ, ଉପରି ଚମ୍ମେନ, ତିରିଯଂ କିଲୋମକଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ପିହକନ୍ତି ଉଦରଜିୱ୍ହାମଂସଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ନୀଲଂ ନିଗ୍ଗୁଣ୍ଡିକପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ସତ୍ତଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣଂ ଅବନ୍ଧନଂ କାଠଅୱଚ୍ଛକଜିୱ୍ହାସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ହଦଯସ୍ସ ୱାମପସ୍ସେ ଉଦରପଟଲସ୍ସ ମତ୍ଥକପସ୍ସଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତଂ, ଯସ୍ମିଂ ପହରଣପ୍ପହାରେନ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତେ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଯୋ ହୋତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପିହକଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ପପ୍ଫାସନ୍ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମଂସଖଣ୍ଡପ୍ପଭେଦଂ ପପ୍ଫାସମଂସଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ରତ୍ତଂ ନାତିପକ୍କୋଦୁମ୍ବରଫଲୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ୱିସମଚ୍ଛିନ୍ନବହଲପୂୱଖଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅସିତପୀତାନଂ ଅଭାୱେ ଉଗ୍ଗତେନ କମ୍ମଜତେଜୁସ୍ମନା ଅବ୍ଭାହତତ୍ତା ସଙ୍ଖାଦିତପଲାଲପିଣ୍ଡମିୱ ନିରସଂ ନିରୋଜଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଥନାନମନ୍ତରେ ହଦଯଞ୍ଚ ଯକନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଓଲମ୍ବନ୍ତଂ ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଫପ୍ଫାସଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଅନ୍ତନ୍ତି ପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ହତ୍ଥା, ଇତ୍ଥିଯା ଅଟ୍ଠୱୀସତିହତ୍ଥା ଏକୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ଓଭଗ୍ଗା ଅନ୍ତୱଟ୍ଟି। ତଦେତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ ସକ୍ଖରସୁଧାୱଣ୍ଣଂ । ସଣ୍ଠାନତୋ ଲୋହିତଦୋଣିଯଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଠପିତସୀସଚ୍ଛିନ୍ନସପ୍ପସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଉପରି ଗଲୱାଟକେ ହେଟ୍ଠା ଚ କରୀସମଗ୍ଗେ ୱିନିବନ୍ଧତ୍ତା ଗଲୱାଟକକରୀସମଗ୍ଗପରିଯନ୍ତେ ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅନ୍ତଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଅନ୍ତଗୁଣନ୍ତି ଅନ୍ତଭୋଗଟ୍ଠାନେସୁ ବନ୍ଧନଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ ଦକସୀତଲିକମୂଲୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଦକସୀତଲିକମୂଲସଣ୍ଠାନମେୱ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ କୁଦାଳଫରସୁକମ୍ମାଦୀନି କରୋନ୍ତାନଂ ଯନ୍ତାକଡ୍ଢନକାଲେ ଯନ୍ତସୁତ୍ତମିୱ, ଯନ୍ତଫଲକାନି ଅନ୍ତଭୋଗେ ଏକତୋ ଅଗଳନ୍ତେ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ପାଦପୁଞ୍ଛନରଜ୍ଜୁମଣ୍ଡଲକସ୍ସ ଅନ୍ତରା ତଂ ସିବ୍ବେତ୍ୱା ଠିତରଜ୍ଜୁକା ୱିଯ ଏକୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ଅନ୍ତଭୋଗାନଂ ଅନ୍ତରା ଠିତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅନ୍ତଗୁଣଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଉଦରିଯନ୍ତି ଉଦରେ ଭୱଂ ଅସିତପିତଖାଯିତସାଯିତଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ପରିସ୍ସାୱନେ ସିଥିଲବନ୍ଧତଣ୍ଡୁଲସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଉଦରେ ଠିତଂ। ଉଦରଂ ନାମ ଉଭତୋ ନିପ୍ପୀଳିଯମାନସ୍ସ ଅଲ୍ଲସାଟକସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସଞ୍ଜାତଫୋଟକସଦିସଂ ଅନ୍ତପଟଲଂ; ବହି ମଟ୍ଠଂ, ଅନ୍ତୋ ମଂସକସମ୍ବୁକପଲିୱେଠନକିଲିଟ୍ଠପାୱାରକପୁପ୍ଫକସଦିସଂ, କୁଥିତପନସତଚସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରସଦିସନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ଯତ୍ଥ ତକ୍କୋଟକା, ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦକା, ତାଲହୀରକା, ସୂଚିମୁଖକା, ପଟତନ୍ତସୁତ୍ତକା ଇଚ୍ଚେୱମାଦିଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁଲପ୍ପଭେଦା କିମଯୋ ଆକୁଲବ୍ଯାକୁଲା ସଣ୍ଡସଣ୍ଡଚାରିନୋ ହୁତ୍ୱା ନିୱସନ୍ତି; ଯେ ପାନଭୋଜନାଦିମ୍ହି ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ୱିରୱନ୍ତା ହଦଯମଂସଂ ଅଭିହନନ୍ତି, ପାନଭୋଜନାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣୱେଲାଯ ଚ ଉଦ୍ଧଂମୁଖା ହୁତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝୋହଟେ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଆଲୋପେ ତୁରିତତୁରିତା ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି; ଯଂ ତେସଂ କିମୀନଂ ସୂତିଘରଂ, ୱଚ୍ଚକୁଟି, ଗିଲାନସାଲା, ସୁସାନଞ୍ଚ ହୋତି।

ଯତ୍ଥ ସେଯ୍ଯଥାପି ନାମ ଚଣ୍ଡାଲଗାମଦ୍ୱାରେ ଚନ୍ଦନିକାଯ ନିଦାଘସମଯେ ଥୂଲଫୁସିତକେ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ଉଦକେନ ୱୁଯ୍ହମାନଂ ମୁତ୍ତକରୀସଚମ୍ମଅଟ୍ଠିନ୍ହାରୁଖଣ୍ଡଖେଳସିଙ୍ଘାଣିକଲୋହିତପ୍ପଭୁତି ନାନାକୁଣପଜାତଂ ନିପତିତ୍ୱା କଦ୍ଦମୋଦକାଲୁଳିତଂ ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ ସଞ୍ଜାତକିମିକୁଲଂ ସୂରିଯାତପୱେଗସନ୍ତାପକୁଥିତଂ ଉପରି ଫେଣପୁବ୍ବୁଳକେ ମୁଞ୍ଚନ୍ତଂ ଅଭିନୀଲୱଣ୍ଣଂ ପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛଂ ନେୱ ଉପଗନ୍ତୁଂ ନ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅରହରୂପତଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ପଗେୱ ଘାଯିତୁଂ ୱା ସାଯିତୁଂ ୱା; ଏୱମେୱ ନାନପ୍ପକାରପାନଭୋଜନାଦିଦନ୍ତମୁସଲସଞ୍ଚୁଣ୍ଣିତଂ ଜିୱ୍ହାହତ୍ଥପରିୱତ୍ତିତଖେଳଲାଲାପଲିବୁଦ୍ଧଂ ତଙ୍ଖଣୱିଗତୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସାଦିସମ୍ପଦଂ ତନ୍ତୱାଯଖଲିସୁୱାନୱମଥୁସଦିସଂ ନିପତିତ୍ୱା ପିତ୍ତସେମ୍ହୱାତପଲିୱେଠିତଂ ହୁତ୍ୱା ଉଦରଗ୍ଗିସନ୍ତାପୱେଗକୁଥିତଂ କିମିକୁଲାକୁଲଂ ଉପରୂପରି ଫେଣପୁବ୍ବୁଳକାନି ମୁଞ୍ଚନ୍ତଂ ପରମକସମ୍ବୁଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି; ଯଂ ସୁତ୍ୱାପି ପାନଭୋଜନାଦୀସୁ ଅମନୁଞ୍ଞତା ସଣ୍ଠାତି, ପଗେୱ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅୱଲୋକେତ୍ୱା, ଯତ୍ଥ ଚ ପତିତଂ ପାନଭୋଜନାଦି ପଞ୍ଚଧା ୱିଭାଗଂ ଗଚ୍ଛତି – ଏକଂ ଭାଗଂ ପାଣକା ଖାଦନ୍ତି, ଏକଂ ଭାଗଂ ଉଦରଗ୍ଗି ଝାପେତି, ଏକୋ ଭାଗୋ ମୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଏକୋ କରୀସଂ, ଏକୋ ରସଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୋଣିତମଂସାଦୀନି ଉପବ୍ରୂହଯତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଉଦରପଟଲେନ ଚେୱ ଉଦରିଯଭାଗେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

କରୀସନ୍ତି ୱଚ୍ଚଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଅଜ୍ଝୋହଟାହାରୱଣ୍ଣମେୱ ହୋତି। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ହେଟ୍ଠିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ପକ୍କାସଯେ ଠିତଂ। ପକ୍କାସଯୋ ନାମ ହେଟ୍ଠା ନାଭିପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକମୂଲାନମନ୍ତରେ ଅନ୍ତାୱସାନେ ଉବ୍ବେଧେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲମତ୍ତୋ ୱେଳୁନାଳିକସଦିସୋ, ଯତ୍ଥ ସେଯ୍ଯଥାପି ନାମ ଉପରୂପରି ଭୂମିଭାଗେ ପତିତଂ ୱସ୍ସୋଦକଂ ଓଗଳିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଭୂମିଭାଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି; ଏୱମେୱ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆମାସଯେ ପତିତଂ ପାନଭୋଜନାଦିକଂ ଉଦରଗ୍ଗିନା ଫେଣୁଦ୍ଦେହକଂ ପକ୍କଂ ପକ୍କଂ ନିସଦାଯ ପିସିତମିୱ ସଣ୍ହଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅନ୍ତବିଲେନ ଓଗଳିତ୍ୱା ଓଗଳିତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱେଳୁପବ୍ବେ ପକ୍ଖିପମାନପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକା ୱିଯ ସନ୍ନିଚିତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପକ୍କାସଯପଟଲେନ ଚେୱ କରୀସଭାଗେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗନ୍ତି ସୀସକଟାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତମିଞ୍ଜରାସି। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକପିଣ୍ଡିକୱଣ୍ଣଂ, ଦଧିଭାୱଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଦୁଟ୍ଠଖୀରୱଣ୍ଣନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ସୀସକଟାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଚତ୍ତାରୋ ସିବ୍ବିନିମଗ୍ଗେ ନିସ୍ସାଯ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଠପିତା ଚତ୍ତାରୋ ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡା ୱିଯ ସମୋହିତଂ ତିଟ୍ଠତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସୀସକଟାହସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରତଲେହି ଚେୱ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଭାଗେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ପିତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱେ ପିତ୍ତାନି – ବଦ୍ଧପିତ୍ତଞ୍ଚ ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ବହଲମଧୁକତେଲୱଣ୍ଣଂ, ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ମିଲାତଆକୁଲିତପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣଂ। ତଂ ସଣ୍ଠାନତୋ ଉଭଯମ୍ପି ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ, ଇତରଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଅବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା କେସଲୋମଦନ୍ତନଖାନଂ ମଂସୱିନିମୁତ୍ତଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ଥଦ୍ଧସୁକ୍ଖଚମ୍ମଞ୍ଚ ଉଦକମିୱ ତେଲବିନ୍ଦୁଂ ଅୱସେସସରୀରଂ ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ଠିତଂ, ଯମ୍ହି କୁପିତେ ଅକ୍ଖୀନି ପୀତକାନି ହୋନ୍ତି ଭମନ୍ତି, ଗତ୍ତଂ କମ୍ପତି କଣ୍ଡୁଯତି। ବଦ୍ଧପିତ୍ତଂ ହଦଯପପ୍ଫାସାନମନ୍ତରେ ଯକନମଂସଂ ନିସ୍ସାଯ ପତିଟ୍ଠିତେ ମହାକୋସାତକୀକୋସକସଦିସେ ପିତ୍ତକୋସକେ ଠିତଂ, ଯମ୍ହି କୁପିତେ ସତ୍ତା ଉମ୍ମତ୍ତକା ହୋନ୍ତି, ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଚିତ୍ତା ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅକତ୍ତବ୍ବଂ

କରୋନ୍ତି, ଅଭାସିତଙ୍କଂ ଭାସନ୍ତି, ଅଚିନ୍ତେତଙ୍କଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପିତ୍ତଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ସେମ୍ହନ୍ତି ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଏକପତ୍ତପୂରପ୍ପମାଣଂ ସେମ୍ହଂ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତଂ ନାଗବଲପଣ୍ଣରସୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଉଦରପଟଲେ ଠିତଂ, ଯଂ ପାନଭୋଜନାଦୀନି ଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ଉଦକେ ସେୱାଲପଣକଂ କଟ୍ଠେ ୱା କପାଲେ ୱା ପତନ୍ତେ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱିଧା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ପାନଭୋଜନାଦିମ୍ହି ନିପତନ୍ତେ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱିଧା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି; ଯମ୍ହି ଚ ମନ୍ଦୀଭୂତେ ପକ୍କଗଣ୍ଡୋ ୱିଯ ପୂତିକୁକ୍କୁଟଣ୍ଡମିୱ ଚ ଉଦରଂ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛଂ କୁଣପଗନ୍ଧଂ ହୋତି; ତତୋ ଉଗ୍ଗତେନ ଚ ଗନ୍ଧେନ ଉଦ୍ଦେକୋପି ମୁଖମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ପୂତିକୁଣପସଦିସଂ ହୋତି; ସୋ ଚ ପୁରିସୋ 'ଅପେହି, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ୱାଯସୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି; ଯଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ବହଲତ୍ତମାପନ୍ନଂ ପିଧାନଫଲକମିୱ ୱଚ୍ଚକୁଟିଯା ଉଦରପଟଲସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ କୁଣପଗନ୍ଧଂ ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସେମ୍ହଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ପୁବ୍ବୋତି ପୂତିଲୋହିତୱସେନ ପୱତ୍ତପୁବ୍ବୋ। ସୋ ୱଣ୍ଣତୋ ପଣ୍ଡୁପଲାସୱଣ୍ଣୋ, ମତକସରୀରେ ପନ ପୂତିବହଲାଚାମୱଣ୍ଣୋ ହୋତି। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନୋ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତୋ। ଓକାସତୋ ପନ ପୁବ୍ବସ୍ସ ଓକାସୋ ନାମ ନିବଦ୍ଧୋ ନତ୍ଥି ଯତ୍ଥ ସୋ ସନ୍ନିଚିତୋ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ; ଯତ୍ର ଯତ୍ର ପନ ଖାଣୁକଣ୍ଟକପ୍ପହରଣଗ୍ଗିଜାଲାଦୀହି ଅଭିହତେ ସରୀରପ୍ପଦେସେ ଲୋହିତଂ ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ପଚ୍ଚତି, ଗଣ୍ଡପିଳକାଦଯୋ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ତିଟ୍ଠତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ । ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଲୋହିତନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଲୋହିତାନି – ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଞ୍ଚ ସଂସରଣଲୋହିତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ନିପକ୍କବହଲଲାଖାରସୱଣ୍ଣଂ, ସଂସରଣଲୋହିତଂ ଅଚ୍ଛଲାଖାରସୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଉଭଯମ୍ପି ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଂ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ, ଇତରଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ସଂସରଣଲୋହିତଂ, ଠପେତ୍ୱା କେସଲୋମଦନ୍ତନଖାନଂ ମଂସୱିନିମ୍ମୁତ୍ତଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ଥଦ୍ଧସୁକ୍ଖଚମ୍ମଞ୍ଚ, ଧମନିଜାଲାନୁସାରେନ ସବ୍ବଂ ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା ଠିତଂ; ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତଂ ଯକନଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ଏକପତ୍ତପୂରମତ୍ତଂ ହଦଯୱକ୍କପପ୍ଫାସାନଂ ଉପରି ଥୋକଂ ଥୋକଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ ୱକ୍କହଦଯଯକନପପ୍ଫାସେ ତେମଯମାନଂ ଠିତଂ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ୱକ୍କହଦଯାଦୀନି ଅତେମେନ୍ତେ ସତ୍ତା ପିପାସିତା ହୋନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଲୋହିତଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ସେଦୋତି ଲୋମକୂପାଦୀହି ପଗ୍ଘରଣକଆପୋଧାତୁ। ସୋ ୱଣ୍ଣତୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନତିଲତେଲୱଣ୍ଣୋ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନୋ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତୋ। ଓକାସତୋ ସେଦସ୍ସୋକାସୋ ନାମ ନିବଦ୍ଧୋ ନତ୍ଥି, ଯତ୍ଥ ସୋ ଲୋହିତଂ ୱିଯ ସଦା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ; ଯଦା ପନ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପସୂରିଯସନ୍ତାପୌତୁୱିକାରାଦୀହି ସରୀରଂ ସନ୍ତପ୍ପତି ତଦା ଉଦକତୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗହମତ୍ତୱିସମଛିନ୍ନଭିସମୂଳାଲକୁମୁଦନାଳକଲାପୋ ୱିଯ ସବ୍ବକେସଲୋମକୂପୱିୱରେହି ପଗ୍ଘରତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ସଣ୍ଠାନମ୍ପି କେସଲୋମକୂପୱିୱରାନଂଯେୱ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେଦପରିଗ୍ଗଣ୍ହକେନ ଚ ଯୋଗିନା କେସଲୋମକୂପୱିୱରେ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତୱସେନେୱ ସେଦୋ ମନସିକାତବ୍ବୋ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସେଦଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ମେଦୋତି ଥିନସିନେହୋ। ସୋ ୱଣ୍ଣତୋ ଫାଲିତହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣୋ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଥୂଲସରୀରସ୍ସ ତାୱ ଚମ୍ମମଂସନ୍ତରେ ଠପିତହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣଦୁକୂଲପିଲୋତିକସଣ୍ଠାନୋ ହୋତି, କିସସରୀରସ୍ସ ଜଙ୍ଘମଂସଂ ଊରୁମଂସଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକନିସ୍ସିତଂ ପିଟ୍ଠିମଂସଂ ଉଦରୱଟ୍ଟିମଂସନ୍ତି ଏତାନି ନିସ୍ସାଯ ଦିଗୁଣଂ ତିଗୁଣଂ କତ୍ୱା ଠପିତହଲିଦ୍ଦିୱଣ୍ଣଦୁକୂଲପିଲୋତିକସଣ୍ଠାନୋ। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତୋ। ଓକାସତୋ ଥୂଲସ୍ସ ସକଲସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା, କିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘମଂସାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଠିତୋ, ଯଂ ସିନେହସଙ୍ଖଂ ଗତମ୍ପି ପରମଜେଗୁଚ୍ଛତ୍ତା ନେୱ ମୁଦ୍ଧନି ତେଲତ୍ଥାଯ, ନ ନାସାତେଲାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ହେଟ୍ଠା ମଂସେନ, ଉପରି ଚମ୍ମେନ, ତିରିଯଂ ମେଦଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଅସ୍ସୂତି ଅକ୍ଖୀହି ପଗ୍ଘରଣକଆପୋଧାତୁ। ତଂ ୱଣ୍ଣତୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନତିଲତେଲୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ଅକ୍ଖିକୂପକେସୁ ଠିତଂ। ନ ଚେତଂ ପିତ୍ତକୋସକେ ପିତ୍ତମିୱ ଅକ୍ଖିକୂପକେସୁ ସଦା ସନ୍ନିଚିତଂ ତିଟ୍ଠତି; ଯଦା ପନ ସତ୍ତା ସୋମନସ୍ସଜାତା ମହାହସିତଂ ହସନ୍ତି, ଦୋମନସ୍ସଜାତା ରୋଦନ୍ତି ପରିଦେୱନ୍ତି ତଥାରୂପଂ ୱିସଭାଗାହାରଂ ଆହରନ୍ତି, ଯଦା ଚ ନେସଂ ଅକ୍ଖୀନି ଧୂମରଜପଂସୁକାଦୀହି ଅଭିହଞ୍ଞନ୍ତି, ତଦା ଏତେହି ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସୱିସଭାଗାହାରୌତୂହି ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅକ୍ଖିକୂପକେ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ପଗ୍ଘରତି ୱା। ଅସ୍ସୁପରିଗ୍ଗଣ୍ହକେନ ପନ ଯୋଗିନା ଅକ୍ଖିକୂପକେ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତୱସେନେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବଂ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଅସ୍ସୁଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ

ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ୱସାତି ୱିଲୀନସ୍ନେହୋ। ସା ୱଣ୍ଣତୋ ନାଠଇକେରତେଲୱଣ୍ଣା, ଆଚାମେ ଆସିତ୍ତତେଲୱଣ୍ଣାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସଣ୍ଠାନତୋ ନ୍ହାନକାଲେ ପସନ୍ନୋଦକସ୍ସ ଉପରି ପରିବ୍ଭମନ୍ତସିନେହବିନ୍ଦୁୱିସଟସଣ୍ଠାନା। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତା। ଓକାସତୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହତ୍ଥତଲହତ୍ଥପିଟ୍ଠିପାଦତଲପାଦପିଟ୍ଠିନାସାପୁଟନଲାଟଅଂସକୂଟେସୁ ଠିତା। ନ ଚେସା ଏତେସୁ ଓକାସେସୁ ସଦା ୱିଲୀନାୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି; ଯଦା ପନ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପସୂରିଯସନ୍ତାପୌତୁୱିସଭାଗଧାତୁୱିସଭାଗେହି ତେ ପଦେସା ଉସ୍ମା ଜାତା ହୋନ୍ତି, ତଦା ତତ୍ଥ ନ୍ହାନକାଲେ ପସନ୍ନୋଦକୂପରି ସିନେହବିନ୍ଦୁୱିସଟୋ ୱିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସରତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ୱସାଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା । ଅଯମସ୍ସା ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଖେଠଓତି ଅନ୍ତୋମୁଖେ ଫେଣମିସ୍ସା ଆପୋଧାତୁ। ସୋ ୱଣ୍ଣତୋ ସେତୋ ଫେଣୱଣ୍ଣୋ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନୋ, ଫେଣସଣ୍ଠାନତୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତୋ। ଓକାସତୋ ଉଭୋହି କପୋଲପସ୍ସେହି ଓରୁୟ୍ହ ଜିୱ୍ହାଯ ଠିତୋ। ନ ଚେସ ଏତ୍ଥ ସଦା ସନ୍ନିଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯଦା ପନ ସତ୍ତା ତଥାରୂପଂ ଆହାରଂ ପସ୍ସନ୍ତି ୱା ସରନ୍ତି ୱା ଉଣ୍ହତିତ୍ତକଟୁକଲୋଣମ୍ବିଲାନଂ ୱା କିଞ୍ଚି ମୁଖେ ଠପେନ୍ତି, ଯଦା ୱା ନେସଂ ହଦଯଂ ଆକିଲାଯତି, କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ୱା ଜିଗୁଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ଖେଠଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଭୋହି କପୋଲପସ୍ସେହି ଓରୁୟ୍ହ ଜିୱ୍ହାଯ ସଣ୍ଠାତି। ଅଗ୍ଗଜିୱ୍ହାଯ ଚେସ ତନୁକୋ ହୋତି, ମୂଲଜିୱ୍ହାଯ ବହଲୋ; ମୁଖେ ପକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ପୁଥୁକଂ ୱା ତଣ୍ଡୁଲଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ଖାଦନୀଯଂ, ନଦୀପୁଳିନେ ଖତକୂପକସଲିଲଂ ୱିଯ, ପରିକ୍ଖଯଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋୱ ତେମେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଖେଠଅଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ସିଙ୍ଘାଣିକାତି ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗତୋ ପଗ୍ଘରଣକଅସୁଚି। ସା ୱଣ୍ଣତୋ ତରୁଣତାଲଟ୍ଠିମିଞ୍ଜୱଣ୍ଣା। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନା। ଦିସତୋ ଉପରିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତା। ଓକାସତୋ ନାସାପୁଟେ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତା। ନ ଚେସା ଏତ୍ଥ ସଦା ସନ୍ନିଚିତା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି; ଅଥ ଖୋ ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ ପଦୁମିନୀପତ୍ତେନ ଦଧିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା କଣ୍ଟକେନ ୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟ, ଅଥ ତେନ ଛିଦ୍ଦେନ ଦଧିମତ୍ଥୁ ଗଳିତ୍ୱା ବହି ପତେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଯଦା ସତ୍ତା ରୋଦନ୍ତି ୱା ୱିସଭାଗାହାରୌତୁୱସେନ ୱା ସଞ୍ଜାତଧାତୁକ୍ଖୋଭା ହୋନ୍ତି, ତଦା ଅନ୍ତୋସୀସତୋ ପୂତିସେମ୍ହଭାୱଂ ଆପନ୍ନଂ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଗଳିତ୍ୱା ତାଲୁମତ୍ଥକୱିୱରେନ ଓତରିତ୍ୱା ନାସାପୁଟେ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ପଗ୍ଘରତି ୱା। ସିଙ୍ଘାଣିକା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହକେନ ପନ ଯୋଗିନା ନାସାପୁଟେ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତୱସେନେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବା। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସିଙ୍ଘାଣିକାଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଲସିକାତି ସରୀରସନ୍ଧୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପିଚ୍ଛିଲକୁଣପଂ। ସା ୱଣ୍ଣତୋ କଣିକାରନିୟ୍ୟାସୱଣ୍ଣା। ସଣ୍ଠାନତୋ ଓକାସସଣ୍ଠାନା। ଦିସତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଜାତା। ଓକାସତୋ ଅଟ୍ଠିସନ୍ଧୀନଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଅସୀତିସତସନ୍ଧୀନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତା। ଯସ୍ସ ଚେସା ମନ୍ଦା ହୋତି, ତସ୍ସ ଉଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନିସୀଦନ୍ତସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ପଟିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମିଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠିକାନି କଟକଟାଯନ୍ତି, ଅଚ୍ଛରାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ୱିଚରତି, ଏକଯୋଜନଦ୍ୱିଯୋଜନମତ୍ତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଗତସ୍ସ ୱାଯୋଧାତୁ କୁପ୍ପତି, ଗତ୍ତାନି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପନ ବହୁକା ହୋତି ତସ୍ସ ଉଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ନ ଅଟ୍ଠୀନି କଟକଟାଯନ୍ତି, ଦୀଘମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଗତସ୍ସ ନ ୱାଯୋଧାତୁ କୁପ୍ପତି, ନ ଗତ୍ତାନି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଲସିକାଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ମୁତ୍ତନ୍ତି ୱଣ୍ଣତୋ ମାସଖାରୋଦକୱଣ୍ଣଂ। ସଣ୍ଠାନତୋ ଅଧୋମୁଖଠପିତୌଦକକୁମ୍ଭନ୍ତରଗତୌଦକସଣ୍ଠାନଂ। ଦିସତୋ ହେଟ୍ଠିମାଯ ଦିସାଯ ଜାତଂ। ଓକାସତୋ ୱତ୍ଥିସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠିତଂ। ୱତ୍ଥି ନାମ ୱତ୍ଥିପୁଟୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯତ୍ଥ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଚନ୍ଦନିକାଯ ପକ୍ଖିତ୍ତେ ଅମୁଖେ ରୱଣଘଟେ ଚନ୍ଦନିକରସୋ ପୱିସତି, ନ ଚସ୍ସ ପୱିସନମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଞାଯତି; ଏୱମେୱ ସରୀରତୋ ମୁତ୍ତଂ ପୱିସତି, ନ ଚସ୍ସ ପୱିସନମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ନିକ୍ଖମନମଗ୍ଗୋ ପନ ପାକଟୋ ହୋତି; ଯମ୍ହି ଚ ମୁତ୍ତସ୍ସ ଭରିତେ 'ପସ୍ସାୱଂ କରୋମା'ତି ସତ୍ତାନଂ ଆଯୂହନଂ ହୋତି। ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ୱତ୍ଥିଅବ୍ଭନ୍ତରେନ ଚେୱ ମୁତ୍ତଭାଗେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ। ୱିସଭାଗପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନ କେସସଦିସୋୱ।

ଏୱଞ୍ହି କେସାଦିକେ କୋଟ୍ଠାସେ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ନାତିସୀଘତୋ ନାତିସଣିକତୋତିଆଦିନା ନଯେନ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧାସଯୋକାସୱସେନ ପଞ୍ଚଧା 'ପଟିକ୍କୂଲା ପଟିକ୍କୂଲା'ତି ମନସିକରୋତୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିସମତିକ୍କମୱସେନ, ସେୟ୍ୟଥାପି ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱଣ୍ଣାନଂ କୁସୁମାନଂ ଏକସୁତ୍ତଗନ୍ଥିତଂ ମାଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ଅପୁବ୍ବାପରିଯମିୱ ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତି ଇମଂ କାଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା ଅପୁବ୍ବାପରିଯମିୱ ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ

ମନସିକାରକୋସଲ୍ଲକଥାଯଂ ''ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି 'କେସା'ତି ମନସିକରୋତୋ ମନସିକାରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା 'ମୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଇମଂ ପରିଯୋସାନକୋଟ୍ଠାସମେୱ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି।

ସଚେ ପନ ବହିଦ୍ଧାପି ମନସିକାରଂ ଉପସଂହରତି, ଅଥସ୍ସ ଏୱଂ ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପାକଟୀଭୂତେସୁ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତା ମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନାଦଯୋ ସତ୍ତାକାରଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କୋଟ୍ଠାସରାସିୱସେନେୱ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି; ତେହି ଚ ଅଜ୍ଝୋହରିଯମାନଂ ପାନଭୋଜନାଦି କୋଟ୍ଠାସରାସିମ୍ହି ପକ୍ଖିପିଯମାନମିୱ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଥସ୍ସ ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନାଦିୱସେନ 'ପଟିକୂଲା ପଟିକୂଲା'ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଅପ୍ପନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତତ୍ଥ କେସାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଦିସୋକାସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ, ସବ୍ବାକାରତୋ ପଟିକୂଲୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ। ତଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ତକ୍କାହତଂ ୱିତକ୍କାହତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ପଟିକୂଲାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନ ଅପ୍ପନା ପୱତ୍ତତି। ପୁବ୍ବଭାଗେ ପରିକମ୍ମୋପଚାରଚିତ୍ତାନି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାନି ସପ୍ପୀତିକାନି ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି ପଟିକୂଲନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାନି; ଅପ୍ପନାପି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା ସପ୍ପୀତିକା ସୋମନସ୍ସସହଗତାୱ। ଭୂମନ୍ତରେନ ପନ ମହଗ୍ଗତା ରୂପାୱଚରା ହୋନ୍ତି। ପଟିକ୍କୂଲେପି ଚ ଏତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାଯ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣବଲେନେୱ ୱା ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ପନେତ୍ଥ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। କସ୍ମା? ଓଳାରିକତ୍ତା। ଇଦଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଓଳାରିକଂ। ୱିତକ୍କବଲେନେୱେତ୍ଥ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଜାଯତି, ନ ୱିତକ୍କସମତିକ୍କମେନାତି। ଅଯଂ ତାୱ ସମଥୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନକଥା।

ଅୱିସେସତୋ ପନ ସାଧାରଣୱସେନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇଦଞ୍ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତୁକାମେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯକାଲେ ଏୱ କେସାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣନିମିତ୍ତସଣ୍ଠାନନିମିତ୍ତଦିସାନିମିତ୍ତଓକାସନିମିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦନିମିତ୍ତାନି ୱାଚାଯ ପୋଥେତ୍ୱା ପୋଥେତ୍ୱା ଏକେକକୋଟ୍ଠାସେ 'ଅଯଂ ଏତଂସରିକ୍ଖକୋ'ତି ତିୱିଧେନ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। କଥଂ? ତଚପଞ୍ଚକେ ତାୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନୁଲୋମତୋ ପଞ୍ଚାହଂ, ପଟିଲୋମତୋ ପଞ୍ଚାହଂ, ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପଞ୍ଚାହନ୍ତି ଅଦ୍ଧମାସଂ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ତତୋ ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱକ୍କପଞ୍ଚକଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତଥେୱ ଅଦ୍ଧମାସଂ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ତତୋ ତେ ଦସପି କୋଟ୍ଠାସେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅଦ୍ଧମାସଂ। ପୁନ ପପ୍ଫାସପଞ୍ଚକାଦୀସୁପି ଏକେକଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅଦ୍ଧମାସଂ। ତତୋ ତେ ପଞ୍ଚଦସପି କୋଟ୍ଠାସେ ଅଦ୍ଧମାସଂ। ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗପଞ୍ଚକଂ ଅଦ୍ଧମାସଂ। ତତୋ ତେୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସେ ଅଦ୍ଧମାସଂ। ମେଦଛକ୍କଂ ଅଦ୍ଧମାସଂ। ତତୋ ତେ ଛବ୍ବୀସତିପି କୋଟ୍ଠାସେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅଦ୍ଧମାସଂ। ମୁତ୍ତଛକ୍କଂ ଅଦ୍ଧମାସଂ। ତତୋ ସବ୍ବେପି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅଦ୍ଧମାସନ୍ତି ଏୱଂ ଛ ମାସେ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ – ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସେୱ କୋଟ୍ଠାସା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ 'ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ'ତି ୱୀରିଯଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବଂ। ଯତ୍ତକା କୋଟ୍ଠାସା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତତ୍ତକେ ଗହେତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଏୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତେନ ପନ ନେୱ ପଞ୍ଞତୋ ନ ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ କଥେତବ୍ବଂ, ମଜ୍ଝିମପଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ କଥେତବ୍ବଂ। ମଜ୍ଝିମପଞ୍ଞସ୍ସ ହି ୱସେନ ଆଚରିଯା ଛହି ମାସେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତନ୍ତିଂ ଠପଯିଂସୁ। ଯସ୍ସ ପନ ଏତ୍ତାୱତାପି କୋଟ୍ଠାସା ପାକଟା ନ ହୋନ୍ତି, ତେନ ତତୋ ପରମ୍ପି ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ ଏୱ; ନୋ ଚ ଖୋ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ଛ ଛ ମାସେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାୱ କାତବ୍ବୋ।

ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତେନ ୱଣ୍ଣୋ ନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, ନ ଲକ୍ଖଣଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ, କୋଟ୍ଠାସୱସେନେୱ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଆଚରିଯେନାପି 'ୱଣ୍ଣୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ନିଯମେତ୍ୱା ନ କଥେତବ୍ବଂ। ନିଯମେତ୍ୱା କଥିତେ କୋ ଦୋସୋତି? ସମ୍ପତ୍ତିଯମ୍ପି ୱିପତ୍ତିସଞ୍ଞାଆପଜ୍ଜନଂ। ସଚେ ହି ଆଚରିଯେନ 'ୱଣ୍ଣୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ପଟିକୂଲୱସେନ ୱା ଧାତୁୱସେନ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥେସ 'ନ ଇଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଲକ୍ଖଣ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ଆଚରିଯେନ କଥିତମେୱ କପ୍ପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। 'ପଟିକୂଲୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱୁତ୍ତେପି ସଚେ ତସ୍ସ ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ପଟିକ୍କୂଲତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ୱଣ୍ଣୱସେନ ୱା ଧାତୁୱସେନ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥେସ 'ନଯିଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଲକ୍ଖଣ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ଆଚରିଯେନ କଥିତମେୱ କପ୍ପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। 'ଧାତୁୱସେନ ତଂ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱୁତ୍ତେପି ସଚେ ତସ୍ସ ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ଧାତୁତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ୱଣ୍ଣୱସେନ ୱା ପଟିକୂଲୱସେନ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥେସ 'ନଯିଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଲକ୍ଖଣ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ଆଚରିଯେନ କଥିତମେୱ କପ୍ପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଂ ଆଚରିଯେନ ନିଯମେତ୍ୱା କଥିତେ ଦୋସୋ।

କିନ୍ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ହୋତୀତି? 'କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କଥଂ? 'କେସକୋଟ୍ଠାସୋ ଲୋମକୋଟ୍ଠାସୋତି ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ପନସ୍ସ ଏୱଂ କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥାନେନ ଓୱାଦାଚରିଯସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ – 'ଅହଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋମି; ମଯ୍ହଂ ପନ ୱଣ୍ଣତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀ'ତି। ଆଚରିଯେନ 'କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ,

ୱିଲକ୍ଖଣଂ ଏତ'ନ୍ତି ନ ୱିସଂୱାଦେତଵ୍ୱଂ। 'ସାଧୁ, ସପ୍ପୁରିସ, ପୁଙ୍କେ ତଯା ୱଣ୍ଣକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତପୁବ୍ବଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଏତଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତୁଯ୍ହଂ ସପ୍ପାଯଂ। ୱଣ୍ଣୱସେନେୱ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନପି ୱଣ୍ଣୱସେନେୱ ସଞ୍ଞାଯୋ କାତବ୍ବୋ।

ସୋ ଏୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଚ୍ଛରଂ ନୀଲକଂ ପୀତକଂ ଲୋହିତକଂ ଓଦାତକନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ୱଣ୍ଣକସିଣାନି ଲଭତି। କଥଂ? ତସ୍ସ ହି କେସଲୋମପିତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ କାଳଅକଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣଂ 'ନୀଲଂ ନୀଲ'ନ୍ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ମେଦସ୍ମିଂ ପନ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ପୀତକଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣଂ 'ପୀତକଂ ପୀତକ'ନ୍ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ମଂସଲୋହିତେସୁ ପନ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ରତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣଂ 'ଲୋହିତକଂ ଲୋହିତକ'ନ୍ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ନଖଦନ୍ତଚମ୍ମଅଟ୍ଠୀସୁ ପନ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ପଣ୍ଡରଟ୍ଠାନେ ୱଣ୍ଣଂ 'ଓଦାତଂ ଓଦାତ'ନ୍ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଇଦଂ ୱଣ୍ଣୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ନିଗମନଂ।

ଅପରସ୍ସ କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପଟିକୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଥାନେନ ଓୱାଦାଚରିଯସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଆଚରିଯେନ 'କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ୱିଲକ୍ଖଣଂ ଏତ'ନ୍ତି ନ ୱିସଂୱାଦେତବ୍ବଂ। 'ସାଧୁ, ସପ୍ପୁରିସ, ପୁଙ୍କେ ତଯା ପଟିକୂଲମନସିକାରେ ଯୋଗୋ କତୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଏତଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତୁଯ୍ହଂ ସପ୍ପାଯଂ। ପଟିକୂଲୱସେନେୱ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନପି ପଟିକୂଲୱସେନ ସଞ୍ଞାଯୋ କାତବ୍ବୋ। ତସ୍ସ କେସା ନାମ 'ଅଜଞ୍ଜା ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧା ଜେଗୁଚ୍ଛା ପଟିକୂଲା'ତି ଏୱଂ ପଟିକୂଲୱସେନ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପଟିକୂଲାରମ୍ମଣେ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୋ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଇଦଂ ପଟିକୂଲୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ନିଗମନଂ।

ଅପରସ୍ସ କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଧାତୁତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଧାତୁତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତଂ କୀଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି? କେସା ତାୱ ୱମ୍ମିକମତ୍ଥକେ ଜାତକୁଣ୍ଠତିଣକାନି ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଲୋମା ପୁରାଣଗାମଟ୍ଠାନେ ଜାତଦବ୍ବତିଣକାନି ୱିଯ। ନଖା ଦଣ୍ଡକେସୁ ଠପିତମଧୁକଫଲଟ୍ଠିକୋସକା ୱିଯ। ଦନ୍ତା ମତ୍ତିକାପିଣ୍ଡେ ପୱେସେତ୍ୱା ଠପିତଅଲାବୁବୀଜାନି ୱିଯ। ତଚୋ ୱୀଣାପବ୍ବକେ ପରିଯୋନଦ୍ଧଅଲ୍ଲଗୋଚମ୍ମଂ ୱିଯ, ମଂସଂ ଭିତ୍ତିଯଂ ଅନୁଲିତ୍ତମତ୍ତିକା ୱିଯ। ନ୍ହାରୁ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରବଦ୍ଧୱଲ୍ଲୀ ୱିଯ। ଅଟ୍ଠି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଠପିତଭିତ୍ତିଦବ୍ବସମ୍ଭାରୋ ୱିଯ। ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ମହାୱେଳୁମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତସେଦିତୱେତ୍ତଗ୍ଗଂ ୱିଯ। ୱକ୍କଂ, ହଦଯଂ, ଯକନଂ, କିଲୋମକଂ, ପିହକଂ, ପପ୍ଫାସନ୍ତି ଇମେ ଛ କୋଟ୍ଠାସା ସୂନକାରଘରଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସହତ୍ଥଂ ଅନ୍ତଂ ଲୋହିତଦୋଣିଯଂ ସଂୱେଲ୍ଲିତ୍ୱା ଠପିତଘରସପ୍ପୋ ୱିଯ। ଅନ୍ତଗୁଣଂ ପାଦପୁଞ୍ଛନକେ ସିବ୍ବିତରଜ୍ଜୁକା ୱିଯ। ଉଦରିଯଂ ପରିସ୍ସାୱନେ ସିଥିଲବନ୍ଧତଣ୍ଡୁଲଂ ୱିଯ। କରୀସଂ ୱେଣୁପବ୍ବେ ପକ୍ଖିତ୍ତପଣ୍ଡୁମତ୍ତିକା ୱିଯ। ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଓମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଠପିତା ଚତ୍ତାରୋ ତଣ୍ଡୁଲପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡା ୱିଯ। ଦ୍ୱାଦସୱିଧା ଆପୋଧାତୁ ପଟିପାଟିଯା ଠପିତେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଉଦକସରାୱକେସୁ ପୂରିତୋଦକଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି।

ଅଥାନେନ ଓୱାଦାଚରିଯସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଆଚରିଯେନ 'କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ୱିଲକ୍ଖଣଂ ଏତ'ନ୍ତି ନ ୱିସଂୱାଦେତବ୍ବଂ। 'ସାଧୁ, ସପ୍ପୁରିସ, ପୁଙ୍କେ ତଯା ଧାତୁମନସିକାରେ ଯୋଗୋ କତୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଏତଦେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତୁଯ୍ହଂ ସପ୍ପାଯଂ। ଧାତୁୱସେନେୱ ସଞ୍ଞାଯଂ କରୋହୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନପି ଧାତୁୱସେନ ସଞ୍ଞାଯୋ କାତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ମନସିକାରମୁଖେନେୱ ସଞ୍ଞାଯୱିଧାନଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ 'କେସା ସୀସଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଚମ୍ମେ ଜାତା। ତେ ନ ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ସୀସଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଚମ୍ମେ ଜାତା'ତି; ସୀସଂ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଚମ୍ମମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'କେସା ମଯି ଜାତା'ତି; ଅଚେତନା ଏତେ ଅବ୍ୟାକତା ସୁଞ୍ଞା ଥଦ୍ଧା ପଥ୍ୱୀଧାତୁ ଏସା'ତି ମନସିକରୋତି। 'ଲୋମା ସରୀରଂ ପରିଯୋନହନଚମ୍ମେ ଜାତା। ତେ ନ ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ସରୀରଂ ପରିଯୋନହନଚମ୍ମେ ଜାତା'ତି। ସରୀରଂ ପରିଯୋନହନଚମ୍ମମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'ଲୋମା ମଯି ଜାତା'ତି ଏତେପି ଅଚେତନା। ନଖା ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ଜାତା। ତେ ନ ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ଜାତା'ତି। ଅଙ୍ଗୁଲୀନଂ ଅଗ୍ଗାନିପି ନ ଜାନନ୍ତି 'ନଖା ଅମ୍ହେସୁ ଜାତା'ତି। ଏତେପି ଅଚେତନା। ଦନ୍ତା ହନୁକଟ୍ଠିକେ ଜାତା। ତେ ନ ଜାନନ୍ତି 'ମଯଂ ହନୁକଟ୍ଠିକେ ଜାତା'ତି। ହନୁକଟ୍ଠିକମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'ଦନ୍ତା ମଯି ଜାତା'ତି। ଏତେପି ଅଚେତନା। ତଚୋ ନ ଜାନାତି 'ସରୀରଂ ମଯା ପରିଯୋନଦ୍ଧ'ନ୍ତି। ସରୀରମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ତଚେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧ'ନ୍ତି। ଅଯମ୍ପି ଅଚେତନୋ। ମଂସଂ ନ ଜାନାତି 'ମଯା ସରୀରଂ ଅନୁଲିତ୍ତ'ନ୍ତି। ସରୀରମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ମଂସେନ ଅନୁଲିତ୍ତ'ନ୍ତି। ଇଦମ୍ପି ଅଚେତନଂ। ନ୍ହାରୁ ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜଂ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତ'ନ୍ତି। ଅଟ୍ଠିପୁଞ୍ଜୋପି ନ ଜାନାତି 'ନ୍ହାରୁଜାଲେନାହଂ ଆବଦ୍ଧୋ'ତି। ଇଦମ୍ପି ଅଚେତନଂ।

ସୀସଟ୍ଠି ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ଗୀୱଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତ'ନ୍ତି। ଗୀୱଟ୍ଠିକମ୍ପି ନ ଜାନାତି 'ମଯି ସୀସଟ୍ଠିକଂ ପତିଟ୍ଠିତ'ନ୍ତି। ଗୀୱଟ୍ଠି ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ ଠିତ'ନ୍ତି। ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟଟ୍ଠିକୋପି କଟିଟ୍ଠିକଂ ଊରୁଟ୍ଠିକଂ ଜଙ୍ଘଟ୍ଠିକଂ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିକଂ ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ପଣ୍ହିକଟ୍ଠିକେ ପତିଟ୍ଠିତ'ନ୍ତି। ପଣ୍ହିକଟ୍ଠିକମ୍ପି ନ ଜାନାତି

‘ଅହଂ ଗୋପ୍ଫକଟ୍ଠିକଂ ଉକ୍କିପିତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି…ପେ… ଗୀୱଟ୍ଠିକଂ ନ ଜାନାତି ‘ଅହଂ ସୀସଟ୍ଠିକଂ ଉକ୍କିପିତ୍ୱା ଠିତ’ନ୍ତି।

ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠୀନି ଠିତାନି କୋଟିଯା,

ଅନେକସନ୍ଧିଯମିତୋ ନ କେହିଚି;

ବଦ୍ଧୋ ନହାରୂହି ଜରାଯ ଚୋଦିତୋ,

ଅଚେତନୋ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମୋ।

‘ଇଦମ୍ପି ଅଚେତନଂ। ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ; ୱକ୍କଂ…ପେ… ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ଅଚେତନଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ଥଦ୍ଧଂ ପଥ୍ୱିନଂ ପଥୱୀଧାତୂ’ତି ମନସିକରୋତି। ‘ପିତ୍ତଂ ସେମ୍ହଂ…ପେ… ମୁତ୍ତଂ ଅଚେତନଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ଯୂସଗତଂ ଆପୋଧାତୂ’ତି ମନସିକରୋତି।

ଇମେ ଦ୍ୱେ ମହାଭୂତେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉଦରେ ଉସ୍ସଦା ତେଜୋଧାତୁ ପାକଟା ହୋତି, ନାସାଯ ଉସ୍ସଦା ୱାଯୋଧାତୁ ପାକଟା ହୋତି। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପାଦାରୂପଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ମହାଭୂତଂ ନାମ ଉପାଦାରୂପେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ଉପାଦାରୂପଂ ମହାଭୂତେନ। ଯଥା ଆତପୋ ନାମ ଛାଯାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ଛାଯା ଆତପେନ; ଏୱମେୱ ମହାଭୂତଂ ଉପାଦାରୂପେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ , ଉପାଦାରୂପଂ ମହାଭୂତେନ। ଅଥସ୍ସ ଏୱଂ ‘‘ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ତେୱୀସତି ଉପାଦାରୂପାନି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଆଯତନଦ୍ୱାରୱସେନ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ଇତି ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ହୋନ୍ତି, ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁୱସେନ ଯମକତାଲକନ୍ଦଂ ଫାଲେନ୍ତୋ ୱିଯ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତି।

ସୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମରୂପଂ ନ ଅହେତୁ ନ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ସହେତୁ ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତଂ। କୋ ପନସ୍ସ ହେତୁ? କୋ ପନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା କମ୍ମପଚ୍ଚଯା ଆହାରପଚ୍ଚଯା ଚା’’ତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ‘‘ଅତୀତେପି ପଚ୍ଚଯା ଚେୱ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା ଚ ଅନାଗତେପି ଏତରହିପି ପଚ୍ଚଯା ଚେୱ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା ଚ, ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନତ୍ଥି, ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋ ଏୱା’’ତି – ଏୱଂ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କଙ୍ଖଂ ୱିତରତି। ଅଯଂ ପନ ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ଞାତପରିଞ୍ଞା ନାମ।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ପନ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ମୂଲଂ ଓତିଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତି, ପତିଟ୍ଠା ଲଦ୍ଧା ନାମ, ଚୂଳଅସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି ନିଯତଗତିକୋ। ତଥାରୂପଂ ପନ ଉତୁସପ୍ପାଯଂ, ପୁଗ୍ଗଲସପ୍ପାଯଂ, ଭୋଜନସପ୍ପାଯଂ, ଧମ୍ମସୱଣସପ୍ପାଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଏକାସନେ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କୱରଗତୋ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଇଦଂ ଧାତୁୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ନିଗମନଂ।

ଯସ୍ସ ପନ ନେୱ ୱଣ୍ଣତୋ ଉପଟ୍ଠାତି ନ ପଟିକୂଲତୋ ନ ସୁଞ୍ଞତୋ ତେନ ‘ନ ମେ ଉପଟ୍ଠାତୀ’ତି ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିସୀଦିତବ୍ବଂ, କୋଟ୍ଠାସମନସିକାରେଯେୱ ପନ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ। ପୋରାଣକତ୍ଥେରା କିର ‘କୋଟ୍ଠାସମନସିକାରୋୱ ପମାଣ’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ଇଚ୍ଚସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କୋଟ୍ଠାସା ପଗୁଣା ହୋନ୍ତି। କଦା ପନ ପଗୁଣା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି? ଯଦା ‘କେସା’ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ମନସିକାରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗ’ନ୍ତି ଅନ୍ତିମକୋଟ୍ଠାସେ ପତିଟ୍ଠାତି, ‘ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗ’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ମନସିକାରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘କେସା’ତି ଆଦିକୋଟ୍ଠାସେ ପତିଟ୍ଠାତି।

ଅଥସ୍ସ ଯଥା ନାମ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱଣ୍ଣାନଂ ପୁପ୍ଫାନଂ ଏକସୁତ୍ତଗଚ୍ଛିତଂ ମାଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପଟିପାଟିଯା ୱା ପନ ନିଖାତେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱତିପାଦେ ପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପଟିପାଟିଯାୱ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱଣ୍ଣାନି ପୁପ୍ଫାନି ୱତିପାଦା ୱା ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ୱିଚରନ୍ତା ତିରଚ୍ଛାନଗତାପି ମନୁସ୍ସାପି ସତ୍ତାତି ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, କୋଟ୍ଠାସାତି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯଂ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତରେ ପକ୍ଖିପ୍ପମାନଂ ୱିଯ ହୋତି।

କୋଟ୍ଠାସାନଂ ପଗୁଣକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତୀସୁ ମୁଖେସୁ ଏକେନ ମୁଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣତୋ ୱା ପଟିକୂଲତୋ ୱା ସୁଞ୍ଞତୋ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି । ଯଥା ନାମ ପୂୱେ ପଚିତୁକାମା ଇତ୍ଥୀ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଠପିତପିଟ୍ଠତୋ ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି ତଂ ତଂ ପଚତି, ଯଥା ୱା ପନ ସମେ ଭୂମିପ୍ପଦେସେ ଠପିତଂ

ଉଦକପୂରଂ କୁମ୍ଭଂ ଯତୋ ଯତୋ ଆୱିଞ୍ଛନ୍ତି ତତୋ ତତୋୱ ଉଦକଂ ନିକ୍ଖମତି; ଏୱମେୱ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ପଗୁଣକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତୀସୁ ମୁଖେସୁ ଏକେନ ମୁଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତି। ଆକଙ୍ଖମାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣତୋ, ଆକଙ୍ଖମାନସ୍ସ ପଟିକୂଲତୋ, ଆକଙ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସତିଯେୱ। ଅଯଂ ଏତ୍ତକୋ ଉଗ୍ଗହସନ୍ଧି ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ଉଗ୍ଗହସନ୍ଧିସ୍ମିଂ ଠତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା।

ଯସ୍ସ ପନ ଉଗ୍ଗହସନ୍ଧିସ୍ମିଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ସଚେ ଯତ୍ଥ ଆଚରିଯୋ ୱସତି, ସୋ ଆୱାସୋ ସପ୍ପାଯୋ ହୋତି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ; ନୋ ଚେ, ସପ୍ପାଯଟ୍ଠାନେ ୱସିତବ୍ବଂ। ୱସନ୍ତେନ ଅଟ୍ଠାରସ ୱିହାରଦୋସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୨) ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ସେନାସନେ ୱସିତବ୍ବଂ, ସଯମ୍ପି ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତତୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତେନ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ୱା ପୱିସିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକାତବ୍ବଂ।

କଥଂ? ଆଦିତୋ ତାୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ, ନ ଏକନ୍ତରିକା। ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସପଦଂ ନିସ୍ସେଣିଂ ପଦପଟିପାଟିଯା ଅକ୍କମନ୍ତୋ ପାସାଦଂ ଆରୁଯ୍ହ ପାସାଦାନିସଂସଂ ଅନୁଭୱନକପୁରିସୋ ୱିଯ 'କେସା ଲୋମା'ତି ପଟିପାଟିଯା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ଚ ନ ପରିହାଯତି, ପାସାଦାନିସଂସସଦିସେ ଚ ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଅନୁଭୱତି। ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ମନସିକରୋନ୍ତେନାପି ଚ ନାତିସୀଘତୋ ନାତିସଣିକତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ। ଅତିସୀଘତୋ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ହି କିଞ୍ଚାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପଗୁଣଂ ହୋତି, ଅୱିଭୂତଂ ପନ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଓପମ୍ମଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଅତିସଣିକତୋ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ତରାୱ ଓସକ୍କିତବ୍ବଂ ହୋତି। ଯଥା ହି ପୁରିସୋ ତିଯୋଜନଂ ମଗ୍ଗଂ ସାଯଂ କଚ୍ଛଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପଟିପନ୍ନୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୀତଲଚ୍ଛାଯଂ ଦିସ୍ୱା ୱିସ୍ସମତି, ରମଣୀଯଂ ୱାଲିକତଲଂ ଦିସ୍ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ପସାରେତି, ୱନପୋକ୍ଖରଣିଂ ଦିସ୍ୱା ପାନୀଯଂ ପିୱତି ନ୍ହାଯତି, ପବ୍ବତଂ ଦିସ୍ୱା ଆରୁଯ୍ହ ପବ୍ବତରାମଣେଯ୍ୟକଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ଅନ୍ତରାଯେୱ ସୀହୋ ୱା ବ୍ୟଗ୍ଘୋ ୱା ଦୀପି ୱା ହନତି, ଚୋରା ୱା ପନ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି ଚେୱ ହନନ୍ତି ଚ; ଏୱମେୱ ଅତିସଣିକଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଯୋସାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ତରାୱ ଓସକ୍କିତବ୍ବଂ ହୋତି।

ତସ୍ମା ନାତିସୀଘଂ ନାତିସଣିକଂ ଏକଦିୱସଂ ତିଂସୱାରେ ମନସିକାତବ୍ବଂ; ପାତୋୱ ଦସ ୱାରେ, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଦସୱାରେ, ସାଯନ୍ହେ ଦସ ୱାରେ ସଜ୍ଝାଯୋ କାତବ୍ବୋ, ନୋ କାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଯଥା ହି ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାଯ ମୁଖଂ ନୋ ଧୋୱିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ନୋ ଖାଦିତୁଂ ନୋ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି; ଏତଂ ପନ ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ; ଇଦମେୱ ଏକନ୍ତେନ ନୋ କାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି; କରୋନ୍ତୋ ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯଥା ହି ଏକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ତୀଣି ଖେତ୍ତାନି; ଏକଂ ଖେତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକୁମ୍ଭଂ ଦେତି, ଏକଂ ସୋଳସ, ଏକଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ; ତେନ ତୀଣିପି ଖେତ୍ତାନି ପଟିଜଗ୍ଗିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେନ ଦ୍ୱେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଏକଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁମ୍ଭଦାଯକମେୱ ପଟିଜଗ୍ଗିତବ୍ବଂ; ତତ୍ଥେୱ କସନୱପନନିଦ୍ଦାନାଦୀନି କାତବ୍ବାନି; ତଦେୱସ୍ସ ଇତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଉଟ୍ଠାନକଦାଯଂ ଦସ୍ସତି; ଏୱମେୱ ସେସଂ ମୁଖଧୋୱନାଦିକମ୍ମଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାପି ଏତ୍ଥେୱ କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ, ନୋ କାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। କରୋନ୍ତୋ ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଏତ୍ତାୱତା ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା ନାମ କଥିତା।

ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନେନାପି ୱିକ୍ଖେପୋ ପଟିବାହିତବ୍ବୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ପରିହାଯତି, ୱଟ୍ଟଭଯଂ ସମତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଯଥା ହି ଏକୋ ପୁରିସୋ ସହସ୍ସୁଦ୍ଧାରଂ ସାଧେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଦ୍ଧାନଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କୁମ୍ଭୀଲମକରଗାହରକ୍ଖସସମୁଟ୍ଠିତାଯ ଗମ୍ଭୀରଗିରିକନ୍ଦରାଯ ଉପରି ଅତ୍ଥତଂ ଏକପଦିକଂ ଦଣ୍ଡକସେତୁଂ ଆରୁଯ୍ହ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅକ୍କମନପଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପରିପତିତ୍ୱା କୁମ୍ଭୀଲାଦିଭତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଅଯମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଚିତ୍ତେ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ପରିହାଯତି, ୱଟ୍ଟଭଯଂ ସମତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ପୁରିସସ୍ସ ସହସ୍ସୁଦ୍ଧାରଂ ସାଧେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିଂ ଲଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ ହି ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଚରିଯସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉଗ୍ଗହିତକାଲୋ; ଅନ୍ତରା ଗମ୍ଭୀରଗିରିକନ୍ଦରା ୱିଯ ସଂସାରୋ; ତସ୍ସ କୁମ୍ଭୀଲାଦୀହି ଦଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ୱଟ୍ଟମୂଲକାନି ମହାଦୁକ୍ଖାନି; ଏକପଦିକଦଣ୍ଡକସେତୁ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସଜ୍ଝାଯୱୀଥି; ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଏକପଦିକଂ ଦଣ୍ଡକସେତୁଂ ଆରୁଯ୍ହ ଅକ୍କମନପଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପରିପତିତ୍ୱା କୁମ୍ଭୀଲାଦୀନଂ ଭତ୍ତଭାୱଂ ଆପନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ପରିହାଯିତ୍ୱା ୱଟ୍ଟଭଯଂ ସମତିକ୍କମିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ମା କେସା ମନସିକାତବ୍ବା। କେସେ ମନସିକରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେନେୱ 'ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା ତଚୋ'ତି ମନସିକାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ନ ପରିହାଯତି, ୱଟ୍ଟଭଯଂ ସମତିକ୍କମତି। ଓପମ୍ମଂ ପନେତ୍ଥ ତଦେୱ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସହସ୍ସୁଦ୍ଧାରଂ ସାଧେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଛେକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଦଣ୍ଡକସେତୁଂ ଆରୁୟ୍ହ ନିୱାସନପାରୁପନଂ ସଂୱିଧାଯ ଧାତୁପଚ୍ଚବ୍ଦକାଯଂ କତ୍ୱା ସୋଭ୍ଭିନା ପରତୀରଗମନଂ ୱିଯ ଛେକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କେସେ ମନସିକରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତେନେୱ 'ଲୋମା ନଖା ଦନ୍ତା ତଚୋ'ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନତୋ ଅପରିହାଯିତ୍ୱା ୱଜଭଯଂ ସମତିକ୍କମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପଂ ପଟିବାହନ୍ତେନାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଣ୍ଡତ୍ତିଂ ସମତିକ୍କମନତୋ ମନସିକାତବ୍ବଂ। 'କେସା ଲୋମା'ତି ପଣ୍ଡତ୍ତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା 'ପଟିକୂଲଂ ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ସତି ଠପେତବ୍ବା। ପଠମଂଯେୱ ପନ ପଟିକୂଲତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାତି । ଯାୱ ନ ଉପଟ୍ଠାତି ତାୱ ପଣ୍ଡତ୍ତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବା। ଯଦା ଉପଟ୍ଠାତି ତଦା ପଣ୍ଡତ୍ତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା 'ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ମନସିକାତବ୍ବଂ। କରୋନ୍ତେନ ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ପଟିକୂଲତୋ ମନସିକାତବ୍ବା। ତଚପଞ୍ଚକସ୍ମିଞ୍ହି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧାସଯୋକାସୱସେନେୱ ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ପାଟିକୂଲ୍ୟଂ ଲବ୍ଭତି। ସେସେସୁପି ଯଂ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ କେସାଦଯୋ ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସା ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ରାଗଟ୍ଠାନିଯଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତା। ଯେ କେଚି ରଜ୍ଜନକସତ୍ତା ନାମ, ସବ୍ବେ ତେ ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ରଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ମହାଜନସ୍ସ ରଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ 'ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ଅପ୍ପନଂ ପାପେତି। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରତୋ ଅକିଲମନ୍ତୋୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଯଥା ହି ଛେକୋ ଧନୁଗ୍ଗହୋ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ସତସହସ୍ସୁଟ୍ଠାନକଂ ଗାମୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସନ୍ନଦ୍ଧପଞ୍ଚାୱୁଧୋ ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚୋରେ ଦିସ୍ୱା ତେସୁ ପଞ୍ଚଚୋରଜେଟ୍ଠକେ ଘାତେୟ୍ୟ; ତେସଂ ଘାତିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତେସୁ ଦ୍ୱେ ଏକମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି; ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଧନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଗାମୱରଂ ଲଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ ହି ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଚରିଯସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠିତକାଲୋ; ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚୋରା ୱିଯ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା; ପଞ୍ଚ ଚୋରଜେଟ୍ଠକା ୱିଯ କେସାଦଯୋ ପଞ୍ଚ; ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଘାତିତକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ରଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ତଚପଞ୍ଚକେ 'ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ଅପ୍ପନାଯ ପାପିତକାଲୋ; ସେସଚୋରାନଂ ପାଣିପ୍ପହାରେନେୱ ପଲାଯିତକାଲୋ ୱିଯ ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଅକିଲମନ୍ତସ୍ସେୱ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ପଣ୍ଡତ୍ତିଂ ସମତିକ୍କମନ୍ତେନ ଚ ଅନୁପୁବ୍ବମୁଞ୍ଚନତୋ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ – କେସେ ମନସିକରୋନ୍ତେନ ମନସିକରୋନ୍ତେନେୱ କେସେସୁ ସାପେକ୍ଖେନ ହୁତ୍ୱା ଲୋମେସୁ ସତି ପେସେତବ୍ବା। ଯାୱ ଲୋମା ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତାୱ 'କେସା କେସା'ତି ମନସିକାତବ୍ବା। ଯଦା ପନ ଲୋମା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତଦା କେସେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଲୋମେସୁ ସତି ଉପଟ୍ଠପେତବ୍ବା। ଏୱଂ ନଖାଦୀସୁପି ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଯଥା ହି ଜଲୂକା ଗଚ୍ଛମାନା ଯାୱ ପୁରତୋ ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତି ତାୱ ପଚ୍ଛତୋ ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠେନ ଗହିତଟ୍ଠାନଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି; ଯଦା ପନ ପୁରତୋ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି ତଦା ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁଖେନ ଗହିତଟ୍ଠାନେ ଠପେତି; ଏୱମେୱ କେସେ ମନସିକରୋନ୍ତେନ ମନସିକରୋନ୍ତେନେୱ କେସେସୁ ସାପେକ୍ଖେନ ହୁତ୍ୱା ଲୋମେସୁ ସତି ପେସେତବ୍ବା। ଯାୱ ଲୋମା ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତାୱ 'କେସା କେସା'ତି ମନସିକାତବ୍ବା। ଯଦା ଲୋମା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ତଦା କେସେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଲୋମେସୁ ସତି ଉପଟ୍ଠପେତବ୍ବା। ଏୱଂ ନଖାଦୀସୁପି ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେନ ଅପ୍ପନା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମନସିକାରକୋସଲ୍ଲଂ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। କଥଂ? ଇଦଞ୍ହି ଅପ୍ପନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି; ପଠମଂଯେୱ ତାୱ ନ ଉପଟ୍ଠାତି; ଅନମତଗ୍ଗସ୍ମିଞ୍ହି ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଚ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱଡ୍ଢିତଂ ଚିତ୍ତଂ 'କେସା'ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯସୋତାନୁସାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାତି। 'ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗ'ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯସୋତାନୁସାରେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କେସେସୁ ପତିଟ୍ଠାତି। ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ପନ ସୋ ସୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ସତି ସମାଧିନାପି ଚିଟ୍ଠମାନା ପୱତ୍ତତି। ତେନ ଯୋ ଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଧିକତରଂ ଉପଟ୍ଠାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱିଗୁଣେନ ଯୋଗଂ କତ୍ୱା ଅପ୍ପନା ପାପେତବ୍ବା। ଏୱଂ ଅପ୍ପନାଯ ପାପିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଅକିଲମନ୍ତୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତି। ତତ୍ଥ ତାଲୱନମକ୍କଟୋୱ ଓପମ୍ମଂ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଏୱମ୍ପି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା – ଦ୍ୱତ୍ତିଂସତାଲକସ୍ମିଞ୍ହି ତାଲୱନେ ମକ୍କଟୋ ପଟିୱସତି। ତଂ ଗହେତୁକାମୋ ଲୁଦ୍ଦୋ କୋଟିଯଂ ଠିତତାଲମୂଲେ ଠତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିମକାସି। ମାନଜାତିକୋ ମକ୍କଟୋ ତଂ ତଂ ତାଲଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପରିଯନ୍ତତାଲେ ଅଟ୍ଠାସି। ଲୁଦ୍ଦୋ ତତ୍ଥପି ଗନ୍ତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିମକାସି। ମକ୍କଟୋ ପୁନ ତଥେୱ ପୁରିମତାଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ସୋ ଅପରାପରଂ ଅନୁବନ୍ଧିଯମାନୋ କିଲମନ୍ତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ତାଲସ୍ସ ମୂଲେ ଠତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠୁକ୍କୁଟ୍ଠିକାଲେ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତିକିଲମନ୍ତୋ ଏକସ୍ସ ତାଲସ୍ସ ମକୁଳଅପଣ୍ଣସୂଚିଂ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ଧନୁକୋଟିଯା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ନ ପଲାଯତି।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ତାଲା ୱିଯ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା; ମକ୍କଟୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ; ଲୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ; ଲୁଦ୍ଦେନ ତାଲମୂଲେ ଠତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିକାଲେ ମାନଜାତିକସ୍ସ ମକ୍କଟସ୍ସ ପଲାଯିତ୍ୱା ପରିଯନ୍ତକୋଟିଯଂ ଠିତକାଲୋ ୱିଯ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଚ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱଡ୍ଢିତଚିତ୍ତସ୍ସ 'କେସା'ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ସଞ୍ଚାଯସୋତାନୁସାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାନଂ; ପରିଯନ୍ତକୋଟିଯଂ ଠତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟ୍ଠେ ଓରିମକୋଟିଂ ଆଗମନକାଲୋ ୱିଯ 'ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗ'ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେ ସଞ୍ଚାଯସୋତାନୁସାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା କେସେସୁ ପତିଟ୍ଠାନଂ; ଅପରାପରଂ ଅନୁବନ୍ଧିଯମାନସ୍ସ କିଲମନ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କୁଟ୍ଠୁକ୍କୁଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ଉଟ୍ଠାନକାଲୋ ୱିଯ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ସତିଯା ପତିଟ୍ଠାଯ ପତିଟ୍ଠାଯ ଗମନଂ; ଧନୁକୋଟିଯା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ଅପଲାଯନକାଲୋ ୱିଯ ଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଧିକତରଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱିଗୁଣଂ ମନସିକାରଂ କତ୍ୱା ଅପ୍ପନାଯ ପାପନଂ।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପନାଯ ପାପିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଅକିଲମନ୍ତୋୱ ଅପ୍ପନଂ ପାପେସ୍ସତି। ତସ୍ମା 'ପଟିକୂଲଂ ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆୱଜ୍ଜିତଙ୍କଂ ସମନ୍ନାହରିତଙ୍କଂ, ତକ୍କାହତଂ ୱିତକ୍କାହତଂ କାତଙ୍କଂ। ଏୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ପଟିକୂଲାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି। ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନି ପରିକମ୍ମୋପଚାରସଙ୍ଖାତାନି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାନୀତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଏକଂ ପନ କୋଟ୍ଠାସଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଏକମେୱ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ପାଟିଯେକ୍କଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପଠମଜ୍ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ହତ୍ଥେ ଗହିତପଞ୍ହାୱତ୍ଥୁ ପାକତିକମେୱ।

ସୋ ତଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନନିମିତ୍ତଂ। ଆସେୱତୀତି ସେୱତି ଭଜତି। ଭାୱେତୀତି ୱଡ୍ଢେତି। ବହୁଲୀକରୋତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋତି। ସ୍ୱାୱତ୍ଥିତଂ ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ସୁୱୱତ୍ଥିତଂ କରୋତି। ବହିଦ୍ଧା କାଯେ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୀତି ଏୱଂ କତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ପରସ୍ସ କାଯେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତି ଠପେତି ପେସେତି।

ଅତ୍ଥିସ୍ସ କାଯେତି ଅତ୍ଥି ଅସ୍ସ କାଯେ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାକାଯେ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତୀତି କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ କାଲେନ ପରେସଂ କାଯେ ଚିତ୍ତଂ ଉପନାମେତି। ଅତ୍ଥିକାଯେତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ କାଯୋ ନାପି ପରସ୍ସେୱ କାଯୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱମାନକସରୀରେ 'ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରମ୍ପି ଜାଯତି। ପରସ୍ସ ଜୀୱମାନକସରୀରେ 'ପଟିକୂଲ'ନ୍ତି ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ଅପ୍ପନା ଜାଯତି, ନ ଉପଚାରଂ। ନନୁ ଚ ଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଜାଯତୀତି? ଆମ, ଜାଯତି। ତାନି ହି ଅନୁପାଦିନ୍ନକପକ୍ଖେ ଠିତାନି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରମ୍ପି ଜାଯତି। ଇଦଂ ପନ ଉପାଦିନ୍ନକପକ୍ଖେ ଠିତଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ନ ଜାଯତି। ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ପନ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନା ହୋତୀତି ୱେଦିତଙ୍କା। ଇମସ୍ମିଂ ପବ୍ବେ କିଂ କଥିତନ୍ତି? ସମଥୱିପସ୍ସନା କଥିତା।

ଇଦାନେତ୍ଥ ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ମନସିକାରସାଧାରଣଂ ପକିଣ୍ଣକଂ ୱେଦିତଙ୍କଂ। ଏତେସଞ୍ହି –

ନିମିତ୍ତତୋ ଲକ୍ଖଣତୋ, ଧାତୁତୋ ଅଥ ସୁଞ୍ଞତୋ;

ଖନ୍ଧାଦିତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, କେସାଦୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ 'ନିମିତ୍ତତୋ'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ସଟ୍ଠିସତଂ ନିମିତ୍ତାନି, ଯେସଂ ୱସେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ କୋଟ୍ଠାସତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କେସସ୍ସ ୱଣ୍ଣନିମିତ୍ତଂ, ସଣ୍ଠାନନିମିତ୍ତଂ, ଦିସାନିମିତ୍ତଂ, ଓକାସନିମିତ୍ତଂ, ପରିଚ୍ଛେଦନିମିତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଚ ନିମିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଲୋମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

'ଲକ୍ଖଣତୋ'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ଅଟ୍ଠୱୀସତିସତଂ ଲକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି, ଯେସଂ ୱସେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ମନସିକରୋତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କେସେ ଥଦ୍ଧତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ଆବନ୍ଧତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଲକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି। ଲୋମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

'ଧାତୁତୋ'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ''ଚତୁଧାତୁରୋ ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ପୁରିସୋ''ତି ୱୁତ୍ତାସୁ ଧାତୁସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିସତଂ ଧାତୁଯୋ ହୋନ୍ତି, ଯାସଂ ୱସେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ ଧାତୁତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କେସେ କକ୍ଖଳଥତା ପଥୱୀଧାତୁ, ଆବନ୍ଧନତା ଆପୋଧାତୁ, ଉଣ୍ହତା ତେଜୋଧାତୁ, ୱିତ୍ଥମ୍ଭନତା ୱାଯୋଧାତୂତି ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ହୋନ୍ତି। ଲୋମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

'ସୁଞ୍ଞତୋ'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ଛନ୍ନୱୁତି ସୁଞ୍ଞତା ହୋନ୍ତି, ଯାସଂ ୱସେନ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରଂ ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିପସ୍ସତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କେସା ସୁଞ୍ଞା ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିଯେନ ୱା ନିଚ୍ଚେନ ୱା ଧୁୱେନ ୱା ସସ୍ସତେନ ୱା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ୱାତି। କେସେ ତାୱ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା, ଅତ୍ତନିଯସୁଞ୍ଞତା, ନିଚ୍ଚଭାୱସୁଞ୍ଞତାତି ତିସ୍ସୋ ସୁଞ୍ଞତା ହୋନ୍ତି। ଲୋମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

'ଖନ୍ଧାଦିତୋ'ତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ କେସାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନେସୁ କେସା କତି ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, କତି ଆୟତନାନି, କତି ଧାତୁୟୋ, କତି ସଚ୍ଚାନି, କତି ସତିପଟ୍ଠାନାନୀତିଆଦିନା ନୟେନ ପେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

୩୫୭। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦତୋ ତିୱିଧେନ କାୟାନୁପସ୍ସନଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ''କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନୁପସ୍ସୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ୟାୟ ଅନୁପସ୍ସନାୟ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମା ଅନୁପସ୍ସନା? ୟା ପଞ୍ଞା ପଜାନନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆତାପୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ପଜାନନାତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଉପେତୋତିଆଦୀନି ସଦ୍ଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଅପିଚ ଆସେୱନୱସେନ ଉପେତୋ, ଭାୱନାୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପେତୋତି ସମୁପେତୋ। ଉପାଗତୋ ସମୁପାଗତୋ, ଉପପନ୍ନୋ ସମ୍ପନ୍ନୋତି ଇମେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱକେସୁ ଅୟମେୱ ନୟୋ। ବହୁଲୀକାରୱସେନ ପନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିନା ଆତାପେନ ଉପେତୋତି ଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ୱିହରତୀତି ପଦେ 'ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିହାରୋ'ତି ପୁଚ୍ଛଂ ଅକତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ ଦେସନାୟ ଦେସେନ୍ତୋ ଇରିୟତୀତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀଭାୱତୋ ଇରିୟତି। ତେହି ଇରିୟାପଥଚତୁକ୍କେହି କାୟସକଟୱତ୍ତନେନ ୱତ୍ତତି। ଏକଂ ଇରିୟାପଥଦୁକ୍ଖଂ ଅପରେନ ଇରିୟାପଥେନ ବାଧିତ୍ୱା ଚିରଟ୍ଠିତିକଭାୱେନ ସରୀରକ୍ଖନତୋ ପାଲେତି। ଏକସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେ ଅସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ସବ୍ବିରିୟାପଥୱତନତୋ ୟପେତି। ତେନ ତେନ ଇରିୟାପଥେନ ତଥା ତଥା କାୟସ୍ସ ୟାପନତୋ ୟାପେତି। ଚିରକାଲୱତ୍ତାପନତୋ ଚରତି। ଇରିୟାପଥେନ ଇରିୟାପଥଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜୀୱିତହରଣତୋ ୱିହରତି।

୩୬୨।ସ୍ୱେୱ କାୟୋ ଲୋକୋତି ୟସ୍ମିଂ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି, ସ୍ୱେୱ କାୟୋ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ୟସ୍ମା ପନସ୍ସ କାୟେ ପହୀୟମାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ୱେଦନାଦୀସୁପି ପହୀୟତି ଏୱ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସନ୍ତାତିଆଦୀସୁପି ନିରୋଧୱସେନ ସନ୍ତତାୟ ସନ୍ତା। ଭାୱନାୟ ସମିତତ୍ତା ସମିତା। ୱତ୍ଥୁପରିଞ୍ଞାୟ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱୂପସମୱସେନ ୱୂପସନ୍ତା। ନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିୟା ପଟିବାହିତତ୍ତା ଅତିୱିୟ ଅତ୍ଥଂ ଗତାତି ଅବ୍ଭତ୍ଥଙ୍ଗତା। ଅପ୍ପିତାତି ୱିନାସିତା, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଠପିତାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟପ୍ପିତାତି ସୁୱିନାସିତା, ଅତିୱିୟ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଠପିତାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ପୁନ ନ ଅନ୍ୱସ୍ସୱନ୍ତି ଏୱଂ ସୋସିତତ୍ତା ସୋସିତା। ସୁଟ୍ଠୁ ସୋସିତାତି ୱିସୋସିତା, ସୁକ୍ଖାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତନ୍ତା କତାତି ବ୍ୟନ୍ତୀ କତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନୁପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିହାରେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ କାୟପରିହରଣଂ, ଆତାପେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିହରଣୂପାୟୋ; ସତିୟା ୱା କାୟାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧୋ ସମଥୋ, ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ୱିପସ୍ସନା, ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୱିନୟେନ ଭାୱନାଫଲଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କାୟାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୬୩। ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସେପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦୟମାନୋତିଆଦୀସୁ ପନ ସୁଖଂ ୱେଦନନ୍ତି କାୟିକଂ ୱା ଚେତସିକଂ ୱା ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦୟମାନୋ 'ଅହଂ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦୟାମୀ'ତି ପଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କାମଂ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକାପି ଦାରକା ଥଞ୍ଞପିୱନାଦିକାଲେ ସୁଖଂ ୱେଦୟମାନା 'ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦୟାମା'ତି ପଜାନନ୍ତି, ନ ପନେତଂ ଏୱରୂପଂ ଜାନନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱରୂପଞ୍ହି ଜାନନଂ ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିଂ ନପ୍ପଜହତି, ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ନ ଉଗ୍ଘାଟେତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନା ୱା ନ ହୋତି। ଇମସ୍ସ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଜାନନଂ ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିଂ ପଜହତି, ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଉଗ୍ଘାଟେତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନା ଚ ହୋତି। 'ଇଦଞ୍ହି କୋ ୱେଦୟତି, କସ୍ସ ୱେଦନା, କିଂ କାରଣା ୱେଦନା'ତି ଏୱଂ ସମ୍ପଜାନୱେଦିୟନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କୋ ୱେଦୟତୀତି? ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ୱେଦୟତି। କସ୍ସ ୱେଦନାତି? ନ କସ୍ସଚି ସତ୍ତସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ୱେଦନା। କିଂ କାରଣା ୱେଦନାତି? ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣା ଚ ପନେସା ୱେଦନା। ତସ୍ମା ଏସ ଏୱଂ ପଜାନାତି – 'ତଂ ତଂ ସୁଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦୟତି; ତଂ ପନ ୱେଦନାପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାୟ 'ଅହଂ ୱେଦୟାମୀ'ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତୀ'ତି। ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦୟତୀତି

ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ‘ଏସ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ’ତି ପଜାନାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଥେରୋ ୱିଯ।

ଥେରୋ କିର ଅଫାସୁକକାଲେ ବଲୱୱେଦନାଯ ନିତ୍ଥୁନନ୍ତୋ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତତି। ତମେକୋ ଦହରୋ ଆହ – ‘‘କତରଂ ୱୋ, ଭନ୍ତେ, ଠାନଂ ରୁଜତୀ’’ତି? ‘‘ଆୱୁସୋ, ପାଟିଯେକ୍କଂ ରୁଜନଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି; ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦଯତୀ’’ତି। ‘‘ଏୱଂ ଜାନନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଧିୱାସେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ନୋ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ଅଧିୱାସେମି, ଆୱୁସୋ’’ତି। ‘‘ଅଧିୱାସନା, ଭନ୍ତେ, ସେଯ୍ୟୋ’’ତି। ଥେରୋ ଅଧିୱାସେସି। ୱାତୋ ଯାୱ ହଦଯା ଫାଲେସି। ମଞ୍ଚକେ ଅନ୍ତାନି ରାସୀକତାନି ଅହେସୁଂ। ଥେରୋ ଦହରସ୍ସ ଦସ୍ସେସି – ‘‘ୱଟ୍ଟତାୱୁସୋ, ଏତ୍ତକା ଅଧିୱାସନା’’ତି? ଦହରୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ଥେରୋ ୱୀରିଯସମାଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସହପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ସମସୀସୀ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯି।

ଯଥା ଚ ସୁଖଂ, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖଂ…ପେ… ନିରାମିସଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ ‘ନିରାମିସଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ’’ତି ପଜାନାତି। ଇତି ଭଗୱା ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ ୱେଦନାୱସେନ କଥେସି। ଦୁୱିଧଞ୍ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ – ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଞ୍ଚ; ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋତିପି ଏତଦେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ ସଙ୍ଖେପମନସିକାରୱସେନ ୱା ୱିତ୍ଥାରମନସିକାରୱସେନ ୱା ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ କଥେସି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ସବ୍ବାକାରତୋ ଦସ୍ସିତମେୱ।

ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପନ କଥେନ୍ତୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ୱେଦନାୱସେନ କଥେସି। ତିୱିଧୋ ହି ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅଭିନିୱେସୋ – ଫସ୍ସୱସେନ, ୱେଦନାୱସେନ, ଚିତ୍ତୱସେନାତି। କଥଂ? ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ସଂଖିତ୍ତେନ ୱା ୱିତ୍ଥାରେନ ୱା ପରିଗ୍ଗହିତେ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପଠମାଭିନିପାତୋ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଫସ୍ସୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ୱେଦନା ପାକଟା ହୋତି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିଜାନନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଫସ୍ସୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ସୋପି ‘ନ କେୱଲଂ ଫସ୍ସୋୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱମାନା ୱେଦନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଞ୍ଜାନମାନା ସଞ୍ଞାପି, ଚେତଯମାନା ଚେତନାପି, ୱିଜାନନମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେଯେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯସ୍ସ ୱେଦନା ପାକଟା ହୋତି, ସୋପି ‘ନ କେୱଲଂ ୱେଦନାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଫୁସମାନୋ ଫସ୍ସୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଞ୍ଜାନନମାନା ସଞ୍ଞାପି, ଚେତଯମାନା ଚେତନାପି, ୱିଜାନନମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେଯେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ସୋପି ‘ନ କେୱଲଂ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଫୁସମାନୋ ଫସ୍ସୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନୁଭୱମାନା ୱେଦନାପି, ସଞ୍ଜାନନମାନା ସଞ୍ଞାପି, ଚେତଯମାନା ଚେତନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେଯେୱ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସୋ ‘ଇମେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା କିଂନିସ୍ସିତା’ତି ଉପଧାରେନ୍ତୋ ‘ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତା’ତି ପଜାନାତି। ୱତ୍ଥୁ ନାମ କରଜକାଯୋ; ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଦଞ୍ଚ ପନ ମେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଏତ୍ଥସିତଂ, ଏତ୍ଥପଟିବଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୫)। ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଭୂତାନି ଚେୱ ଉପାଦାରୂପାନି ଚ। ଏୱମେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ, ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ନାମନ୍ତି ନାମରୂପମେୱ ପସ୍ସତି। ରୂପଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନାମଂ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତଂ ହୋତି। ନାମରୂପୱିନିମୁତ୍ତା ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଂ ୱା ନାମରୂପଂ ନତ୍ଥି।

ସୋ ‘ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କିଂହେତୁକା’ତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁକା’ତି ପସ୍ସତି; ତତୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଇଦଂ; ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ନତ୍ଥି; ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜମତ୍ତମେୱାତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପୱସେନୱ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’ତି ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ସୋ ‘ଅଜ୍ଜ ଅଜ୍ଜା’ତି ପଟିୱେଧଂ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ତଥାରୂପେ ଦିୱସେ ଉତୁସପ୍ପାଯଂ, ପୁଗ୍ଗଲସପ୍ପାଯଂ, ଭୋଜନସପ୍ପାଯଂ, ଧମ୍ମସୱନସପ୍ପାଯଂ ୱା ଲଭିତ୍ୱା ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଜନାନଂ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥିତଂ ହୋତି।

ଇଧ ପନ ଭଗୱା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ ୱେଦନାୱସେନ କଥେସି। ଫସ୍ସୱସେନ ୱା ହି ୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ୱା କଥିଯମାନଂ ନ ପାକଟଂ ହୋତି, ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ଖାଯତି। ୱେଦନାୱସେନ ପନ ପାକଟଂ ହୋତି। କସ୍ମା? ୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପାକଟତାଯ। ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଞ୍ହି ଉପ୍ପତ୍ତି ପାକଟା। ଯଦା ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭେନ୍ତଂ ମଦ୍ଦନ୍ତଂ ଫରମାନଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନଂ ସତଧୋତସପ୍ପିଂ ଖାଦାପଯନ୍ତଂ ୱିଯ, ସତପାକତେଲଂ ମକ୍ଖାପଯମାନଂ ୱିଯ, ଉଦକଘଟସହସ୍ସେନ ପରିଳାହଂ ନିବ୍ବାପଯମାନଂ ୱିଯ, ‘ଅହୋ ସୁଖଂ! ଅହୋ ସୁଖନ୍ତି’! ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରଯମାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭେନ୍ତଂ ମଦ୍ଦନ୍ତଂ ଫରମାନଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନଂ ତତ୍ତଫାଲଂ ପୱେସେନ୍ତଂ ୱିଯ, ୱିଲୀନତମ୍ବଲୋହେନ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତଂ ୱିଯ, ସୁକ୍ଖତିଣୱନପ୍ପତିମ୍ହି ଅରଞ୍ଞେ ଦାରୁଉକ୍କାକଲାପଂ ପକ୍ଖିପମାନଂ ୱିଯ ‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖଂ! ଅହୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି!’ ୱିପ୍ପଲାପଯମାନମେୱ

ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ପାକଟା ହୋତି।

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ପନ ଦୁଦ୍ଦୀପନା ଅନ୍ଧକାରା ଅୱିଭୂତା। ସା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅପଗମେ ସାତାସାତପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନାତି ନଯତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପାକଟା ହୋତି। ଯଥା କିଂ? ଅନ୍ତରା ପିଟ୍ଠିପାସାଣଂ ଆରୁହିତ୍ୱା ପଲାଯନ୍ତସ୍ସ ମିଗସ୍ସ ଅନୁପଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ମିଗଲୁଦ୍ଦକୋ ପିଟ୍ଠିପାସାଣସ୍ସ ଓରଭାଗେ ଅପରଭାଗେପି ପଦଂ ଦିସ୍ୱା ମଜ୍ଝେ ଅପସ୍ସନ୍ତୋପି 'ଇତୋ ଆରୁଳ୍ହୋ, ଇତୋ ଓରୁଳ୍ହୋ, ମଜ୍ଝେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ଇମିନା ପଦେସେନ ଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ନଯତୋ ଜାନାତି। ଏୱଂ ଆରୁଳ୍ହଟ୍ଠାନେ ପଦଂ ୱିଯ ହି ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପତ୍ତି ପାକଟା ହୋତି; ଓରୁଳ୍ହଟ୍ଠାନେ ପଦଂ ୱିଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପତ୍ତି ପାକଟା ହୋତି। 'ଇତୋ ଆରୁଳ୍ହୋ, ଇତୋ ଓରୁଳ୍ହୋ, ମଜ୍ଝେ ଏୱଂ ଗତୋ'ତି ନଯତୋ ଗହଣଂ ୱିଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅପଗମେ ସାତାସାତପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନାତି ନଯତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପାକଟା ହୋତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ପଠମଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ ୱେଦନାୱସେନ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି; ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଇଧେୱ ଏୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୀଘନିକାଯମ୍ହି ମହାନିଦାନେ, ସକ୍କପଞ୍ହେ, ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ , ମଜ୍ଝିମନିକାଯମ୍ହି ସତିପଟ୍ଠାନେ ଚ ଚୂଳଅତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେ, ମହାତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେ, ଚୂଳଅୱେଦଲ୍ଲେ, ମହାୱେଦଲ୍ଲେ, ରଟ୍ଠପାଲସୁତ୍ତେ, ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତେ, ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗେ, ଆନେଞ୍ଜସପ୍ପାଯେ, ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯମ୍ହି ଚୂଳଅନିଦାନସୁତ୍ତେ, ରୁକ୍ଖୋପମେ, ପରିୱୀମଂସନସୁତ୍ତେ, ସକଲେ ୱେଦନାସଂଯୁତ୍ତେତି ଏୱଂ ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ପଠମଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱେଦନାୱସେନ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ଯଥା ଚ ତେସୁ ତେସୁ, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ପଠମଂ ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱେଦନାୱସେନ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି।

ତତ୍ଥ ସୁଖଂ ୱେଦନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ଅପରୋପି ପଜାନନପରିଯାଯୋ – ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀତି ପଜାନାତୀତି ସୁଖୱେଦନାକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅଭାୱତୋ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନୋ 'ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯାମୀ'ତି ପଜାନାତି। ତେନ ଯା ପୁବ୍ବେ ଭୂତପୁବ୍ବା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ତସ୍ସା ଇଦାନି ଅଭାୱତୋ ଇମିସ୍ସା ଚ ସୁଖାଯ ଇତୋ ପଠମଂ ଅଭାୱତୋ ୱେଦନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ସମଯେ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ନେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ସୁଖଂଯେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି। ଯସ୍ମିଂ , ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ସମଯେ ଦୁକ୍ଖଂ…ପେ… ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ନେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ନ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂଯେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନଂ ୱେଦେତି। ସୁଖାପି ଖୋ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ , ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା। ଦୁକ୍ଖାପି ଖୋ…ପେ… ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାପି ଖୋ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖତା…ପେ… ନିରୋଧଧମ୍ମା। ଏୱଂ ପସ୍ସଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ ସୁଖାଯପି ୱେଦନାଯ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ଦୁକ୍ଖାଯପି ୱେଦନାଯ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯପି ୱେଦନାଯ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦଂ ୱିରଜ୍ଜତି, ୱିରାଗା ୱିମୁଚ୍ଚତି, ୱିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ୱିମୁତ୍ତମିତି ଞାଣଂ ହୋତି; 'ଖୀଣା ଜାତି, ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, କତଂ କରଣୀଯଂ, ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯା'ତି ପଜାନାତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୦୫)।

ସାମିସଂୱା ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ସାମିସା ସୁଖା ନାମ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାମିସନିସ୍ସିତା ଛ ଗେହସ୍ସିତସୋମନସ୍ସୱେଦନା; ନିରାମିସା ସୁଖା ନାମ ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତସୋମନସ୍ସୱେଦନା; ସାମିସା ଦୁକ୍ଖା ନାମ ଛ ଗେହସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସୱେଦନା; ନିରାମିସା ଦୁକ୍ଖା ନାମ ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସୱେଦନା; ସାମିସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନାମ ଛ ଗେହସିତୌପେକ୍ଖାୱେଦନା; ନିରାମିସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନାମ ଛ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତୌପେକ୍ଖାୱେଦନା। ତାସଂ ୱିଭାଗୋ ଉପରିପଣ୍ଣାସେ ପାଳିଇଯଂ (ମ। ନି। ୩।୩୦୪ ଆଦଯୋ) ଆଗତୋଯେୱ। ସୋ ତଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସୋ ତଂ ୱେଦନାନିମିତ୍ତଂ। ବହିଦ୍ଧା ୱେଦନାସୂତି ପରପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱେଦନାସୁ। ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନନ୍ତି ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ସୁଖୱେଦନଂ ୱେଦଯମାନଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାତି କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ କାଲେନ ପରସ୍ସ ୱେଦନାସୁ ଚିତ୍ତଂ ଉପସଂହରତି। ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ଯସ୍ମା ନେୱ ଅତ୍ତା, ନ ପରୋ ନିଯମିତୋ; ତସ୍ମା ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖଂ ୱେଦନଂ ସୁଖା ୱେଦନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପବ୍ବେ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତାତି।

ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୬୫। ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସେପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ସରାଗନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ

ଲୋଭସହଗତଂ। ୱୀତରାଗନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ। ଇଦଂ ପନ ଯସ୍ମା ସମ୍ମସନଂ ନ ଧମ୍ମସମୋଧାନଂ, ତସ୍ମା ଇଧ ଏକପଦେପି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଯସ୍ମା ପହାନେକଟ୍ଠୱସେନ ରାଗାଦୀହି ସହ ୱତ୍ତନ୍ତି ପହୀୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ନ ଗହିତାନି। ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନେୱ ପୁରିମପଦଂ, ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତି। ସଦୋସନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ। ୱୀତଦୋସନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ। ସେସାନି ଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନେୱ ପୁରିମପଦଂ, ନ ପଚ୍ଛିମପଦଂ ଭଜନ୍ତି। ସମୋହନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧଂ। ଯସ୍ମା ପନ ମୋହୋ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସେସାନିପି ଇଧ ୱଟ୍ଟନ୍ତି ଏୱ। ଇମସ୍ମିଂ ଯେୱ ହି ଦୁକେ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପରିୟାଦିଣ୍ଣାନୀତି। ୱୀତମୋହନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ। ସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧାନୁପତିତଂ। ଏତଞ୍ହି ସଙ୍କୁଟିତଚିତ୍ତଂ ନାମ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ। ଏତଞ୍ହି ପସଟଚିତ୍ତଂ ନାମ।

ମହଗ୍ଗତନ୍ତି ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ। ଅମହଗ୍ଗତନ୍ତି କାମାୱଚରଂ। ସଉତ୍ତରନ୍ତି କାମାୱଚରଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ରୂପାୱଚରଞ୍ଚ ଅରୂପାୱଚରଞ୍ଚ। ତତ୍ରାପି ସଉତ୍ତରଂ ରୂପାୱଚରଂ, ଅନୁତ୍ତରଂ ଅରୂପାୱଚରମେୱ। ସମାହିତନ୍ତି ଯସ୍ସ ଅପ୍ପନାସମାଧି ଉପଚାରସମାଧି ୱା ଅତ୍ଥି। ଅସମାହିତନ୍ତି ଉଭୟସମାଧିୱିରହିତଂ। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତୀହି ୱିମୁତ୍ତଂ। ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭୟୱିମୁତ୍ତିରହିତଂ; ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତୀନଂ ପନ ଇଧ ଓକାସୋୱ ନତ୍ଥି। ସରାଗମସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସରାଗଂ ଅସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପଦେ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତାତି।

ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ନୀୱରଣପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

୩୬୭। ଏତ୍ତାୱତା ଯସ୍ମା କାୟାନୁପସ୍ସନାୟ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହୋୱ କଥିତୋ, ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାୟ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହୋୱ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୟ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହୋୱ ତସ୍ମା ଇଦାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସୀସେନ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଗ୍ଗହମ୍ପି କଥେତୁଂ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କଥଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତନ୍ତି ଅଭିଣ୍ହସମୁଦାଚାରୱସେନ ସଂୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଅସନ୍ତନ୍ତି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱା ପହୀନତ୍ତା ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଯଥା ଚାତି ଯେନ କାରଣେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ପଜାନାତୀତି ତଞ୍ଚ କାରଣଂ ପଜାନାତି। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ସୁଭନିମିତ୍ତେ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ସୁଭନିମିତ୍ତଂ ନାମ ସୁଭମ୍ପି ସୁଭନିମିତ୍ତଂ, ସୁଭାରମ୍ମଣମ୍ପି ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ଅନୁପାୟମନସିକାରୋ ଉପ୍ପଥମନସିକାରୋ, ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ୱା ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତାତି ୱା ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ୱା ମନସିକାରୋ। ତଂ ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅୟମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ ୱେପୁଲ୍ଲାୟା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)।

ଅସୁଭନିମିତ୍ତେ ପନ ଯୋନିସୋମନସିକାରେନସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି। ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଅସୁଭମ୍ପି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ, ଅସୁଭାରମ୍ମଣମ୍ପି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ଉପାୟମନସିକାରୋ ପଥମନସିକାରୋ, ଅନିଚ୍ଚେ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଦୁକ୍ଖେ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱା ଅନତ୍ତନି ଅନତ୍ତାତି ୱା ଅସୁଭେ ଅସୁଭନ୍ତି ୱା ମନସିକାରୋ। ତଂ ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀୟତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ ଅୟମନାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ, ୱେପୁଲ୍ଲାୟା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)।

ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ଅସୁଭଭାୱନାନୁୟୋଗୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି। ଦସୱିଧଞ୍ହି ଅସୁଭନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀୟତି, ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାପି; ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ପିହିତଦ୍ୱାରସ୍ସାପି ; ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଆଲୋପାନଂ ଓକାସେ ସତି ଉଦକଂ ପିୱିତ୍ୱା ଯାପନସୀଲତାୟ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋପି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩);

ଅସୁଭକମ୍ମିକତିସ୍ସତ୍ଥେରସଦିସେ ଅସୁଭଭାୱନାରତେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀଯତି; ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଦସଅସୁଭନିସ୍ସିତସପ୍ପାଯକଥାଯପି ପହୀଯତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ପଟିଘନିମିତ୍ତେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ପନ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପଟିଘମ୍ପି ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ ନାମ; ପଟିଘାରମ୍ମଣମ୍ପି ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକଲକ୍ଖଣୋୱ। ତଂ ତସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତେ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଯତୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଟିଘନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)।

ମେତ୍ତାଯ ପନ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ଯୋନିସୋମନସିକାରେନସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତେ ଅପ୍ପନାପି ଉପଚାରୋପି ୱଟ୍ଟତି; ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଅପ୍ପନାୱ। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋୱ। ତଂ ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଯତୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀଯତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି , ଭିକ୍ଖୱେ, ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ, ୱେପୁଲ୍ଲାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ)।

ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ମେତ୍ତାଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ପଟିସଙ୍ଖାନବହୁଲୀକତା , କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି। ଓଦିସ୍ସକାନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ମେତ୍ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀଯତି। ଓଧିସୋ ଅନୋଧିସୋ ଦିସାଫରଣୱସେନ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାପି। 'ତ୍ୱଂ ଏତସ୍ସ କୁଦ୍ଧୋ କିଂ କରିସ୍ସସି, କିମସ୍ସ ସୀଲାଦୀନି ୱିନାସେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି? ନନୁ ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନେୱ ଗମିସ୍ସସି? ପରସ୍ସ କୁଜ୍ଝନଂ ନାମ ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରତତ୍ତଅଯୋସଲାକଗୂଥାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ପହରିତୁକାମତାସଦିସଂ ହୋତି। ଏସୋପି ତୱ କୁଦ୍ଧୋ କିଂ କରିସ୍ସତି? କିଂ ତେ ସୀଲାଦୀନି ୱିନାସେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି? ଏସ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନେୱ ଗମିସ୍ସତି; ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛିତପହେଣକଂ ୱିଯ ପଟିୱାତଖିତ୍ତରଜୋମୁଟ୍ଠି ୱିଯ ଚ ଏତସ୍ସେୱେସ କୋଧୋ ମତ୍ଥକେ ପତିସ୍ସତୀ'ତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି, ଉଭଯକମ୍ମସ୍ସକତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଠିତସ୍ସାପି, ଅସ୍ସଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସଦିସେ ମେତ୍ତାଭାୱନାରତେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀଯତି; ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ମେତ୍ତାନିସ୍ସିତସପ୍ପାଯକଥାଯପି ପହୀଯତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ଅରତୀତିଆଦୀସୁ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ଅରତି ନାମ ଉକ୍କଣ୍ଠିତତା। ତନ୍ଦୀ ନାମ କାଯାଲସିଯତା। ୱିଜମ୍ଭିକା ନାମ କାଯୱିନାମନା। ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋ ନାମ ଭତ୍ତମୁଚ୍ଛା ଭତ୍ତପରିଳାହୋ। ଚେତସୋ ଲୀନତ୍ତଂ ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନାକାରୋ। ଇମେସୁ ଅରତିଆଦୀସୁ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଯତୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରତି ତନ୍ଦୀ ୱିଜମ୍ଭିକା ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋ ଚେତସୋ ଚ ଲୀନତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ , ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)।

ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦୀସୁ ପନ ଯୋନିସୋମନସିକାରେନସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି। ଆରମ୍ଭଧାତୁ ନାମ ପଠମାରମ୍ଭୱୀରିଯଂ। ନିକ୍କମଧାତୁ ନାମ କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ତତୋ ବଲୱତରଂ। ପରକ୍କମଧାତୁ ନାମ ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ତତୋପି ବଲୱତରଂ। ଇମସ୍ମିଂ ତିପ୍ପଭେଦେ ୱୀରିଯେ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଯତୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀଯତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ପରକ୍କମଧାତୁ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମନାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ

ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ, ୱେପୁଲ୍ଲାୟା’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୨)।

ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଇରିୟାପଥସମ୍ପରିୱତ୍ତନତା, ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୱାସୋ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି। ଆହରହତ୍ଥକ ଭୁତ୍ତୱମିତକ ତତ୍ରୱଟ୍ଟକ ଅଲଂସାଟକ କାକମାସକଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ହି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ମହାହତ୍ଥୀ ୱିୟ ଓତ୍ଥରନ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ଚତୁପଞ୍ଚଆଲୋପଓକାସଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ପାନୀୟଂ ପିୱିତ୍ୱା ୟାପନସୀଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀୟତି। ୟସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସାପି, ରତ୍ତିଂ ଚନ୍ଦାଲୋକଦୀପାଲୋକୌକ୍କାଲୋକେ ଦିୱା ସୂରିୟାଲୋକଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସାପି, ଅବ୍ଭୋକାସେ ୱସନ୍ତସ୍ସାପି, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସଦିସେ ପହୀନଥିନମିଦ୍ଧେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀୟତି; ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଧୁତଙ୍ଗନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଛ ଧମ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ଅୱୂପସମୋ ନାମ ଅୱୂପସନ୍ତାକାରୋ; ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚମେୱେତଂ ଅତ୍ଥତୋ। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଅତ୍ଥି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋ। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅୟମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ ୱେପୁଲ୍ଲାୟା’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୨)।

ସମାଧିସଙ୍ଖାତେ ପନ ଚେତସୋ ୱୂପସମେ ୟୋନିସୋମନସିକାରେନସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେତସୋ ୱୂପସମୋ। ତତ୍ଥ ୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅୟମନାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ, ୱେପୁଲ୍ଲାୟା’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୨)।

ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ୱୁଦ୍ଧସେୱିତା , କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି। ବାହୁସଚ୍ଚେନପି ହି ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ତୟୋ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ନିକାୟେ ପାଳିୱସେନ ଚ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି। କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସାପି, ୱିନୟପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱତାୟ ପକତଞ୍ଞୁନୋପି, ୱୁଦ୍ଧେ ମହଲ୍ଲକତ୍ଥେରେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସାପି, ଉପାଲିତ୍ଥେରସଦିସେ ୱିନୟଧରେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀୟତି; ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ କପ୍ପିୟାକପ୍ପିୟନିସ୍ସିତସପ୍ପାୟକଥାୟପି ପହୀୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଛ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ୱିଚିକିଚ୍ଛାଠାନୀୟେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଠାନୀୟା ଧମ୍ମା ନାମ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ କାରଣତ୍ତା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱ। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତୟତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଠାନୀୟା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅୟମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୟ ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ ୱେପୁଲ୍ଲାୟା’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୨)।

କୁସଲାଦିଧମ୍ମେସୁ ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ପନସ୍ସା ପହାନଂ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା, ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜା ଧମ୍ମା, ହୀନପ୍ପଣୀତା ଧମ୍ମା, କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅୟମନାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୟ ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱାୟ, ୱେପୁଲ୍ଲାୟା’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫.୨୩୨)।

ଅପିଚ ଛ ଧମ୍ମା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନୟେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାୟକଥାତି। ବାହୁସଚ୍ଚେନପି ହି ଏକଂ ୱା…ପେ… ପଞ୍ଚ ୱା ନିକାୟେ ପାଳିୱସେନ ଚ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟତି। ତୀଣି

ରତନାନି ଆରବ୍ଭ ପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲସ୍ସାପି, ୱିନଯେ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସାପି, ତୀସୁ ରତନେସୁ ଓକପ୍ପନିଯସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲସ୍ସାପି , ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେ ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରସଦିସେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀଯତି। ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିସ୍ସିତସପ୍ପାଯକଥାଯପି ପହୀଯତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି। ଇମେହି ପନ ଛହି ଧମ୍ମେହି ପହୀନାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ନୀୱରଣପବ୍ବୱଣ୍ଣନା।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବେ ସନ୍ତନ୍ତି ପଟିଲାଭୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଅସନ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପଟିଲାଭୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଯଥା ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ପନ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ତାୱ –

''ଅତ୍ଥି , ଭିକ୍ଖୱେ, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୩) – ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସତିଯେୱ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମା। ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋଯେୱ। ତଂ ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତଯତୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଅପିଚ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ହି ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ, ଭତ୍ତନିକ୍ଖିତ୍ତକାକସଦିସେ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜନେନ, ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରଅଭଯତ୍ଥେରସଦିସେ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନେନ, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସତିସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତାଯ ଚ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ପନ –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା…ପେ… କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) –

ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି।

ଅପିଚ ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ତତ୍ଥ ପରିପୁଚ୍ଛକତାତି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନିନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତପରିପୁଚ୍ଛାବହୁଲତା। ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ୱିସଦଭାୱକରଣଂ। ଯଦା ହିସ୍ସ କେସନଖଲୋମାନି ଦୀଘାନି ହୋନ୍ତି, ସରୀରଂ ୱା ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଞ୍ଚେୱ ସେଦମଲମକ୍ଖିତଞ୍ଚ, ତଦା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ୱତ୍ଥୁ ଅୱିସଦଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ। ଯଦା ପନ ଚୀୱରଂ ଜିଣ୍ଣଂ କିଲିଟ୍ଠଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ହୋତି, ସେନାସନଂ ୱା ଉକ୍ଲାପଂ, ତଦା ବାହିରଂ ୱତ୍ଥୁ ଅୱିସଦଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା କେସାଦିଛେଦନେନ ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଅଧୋୱିରେଚନାଦୀହି ସରୀରସଲ୍ଲହୁକଭାୱକରଣେନ, ଉଚ୍ଛାଦନନ୍ହାପନେନ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ କାତବ୍ବଂ। ସୂଚିକମ୍ମଧୋୱନରଜନପରିଭଣ୍ଡକରଣାଦୀହି ବାହିରୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ କାତବ୍ବଂ। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଅୱିସଦେ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଞାଣମ୍ପି ଅୱିସଦଂ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ; ଅପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୀପକପଲ୍ଲକୱଟ୍ଟିତେଲାନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୀପସିଖାଯ ଓଭାସୋ ୱିଯ। ୱିସଦେ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଞାଣମ୍ପି ୱିସଦଂ ହୋତି ପରିସୁଦ୍ଧାନି ଦୀପକପଲ୍ଲକୱଟ୍ଟିତେଲାନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୀପସିଖାଯ ଓଭାସୋ ୱିଯ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯା ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନା ନାମ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସମଭାୱକରଣଂ। ସଚେ ହିସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଇତରାନି ମନ୍ଦାନି, ତତୋ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚଂ, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅୱିକ୍ଖେପକିଚ୍ଚଂ, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ତଂ

ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱା ଯଥା ୱା ମନସିକରୋତୋ ବଲୱଂ ଜାତଂ, ତଥା ଅମନସିକାରେନ ହାପେତବ୍ବଂ। ୱକ୍କଲିତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ସଚେ ପନ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଅଥ ନେୱ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମୋକ୍ଖକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଇତରାନି ଇତରକିଚ୍ଚଭେଦଂ। ତସ୍ମା ତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱନାଯ ହାପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପି ସୋଣତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଏକସ୍ସ ବଲୱଭାୱେ ସତି ଇତରେସଂ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେସୁ ଅସମତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ସମାଧିୱୀରିଯାନଞ୍ଚ ସମତଂ ପସଂସନ୍ତି। ବଲୱସଦ୍ଧୋ ହି ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ମୁଦ୍ଧପ୍ପସନ୍ନୋ ହୋତି, ଅୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦତି। ବଲୱପଞ୍ଞୋ ମନ୍ଦସଦ୍ଧୋ କେରାଟିକପକ୍ଖଂ ଭଜତି, ଭେସଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠିତୋ ୱିଯ ରୋଗୋ ଅତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତି ‘ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନେୱ କୁସଲଂ ହୋତୀ’ତି ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ଦାନାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନି ଅକରୋନ୍ତୋ ନିରଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ସମତାଯ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂଯେୱ ପସୀଦତି। ବଲୱସମାଧିଂ ପନ ମନ୍ଦୱୀରିଯଂ, ସମାଧିସ୍ସ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତ୍ତା, କୋସଜ୍ଜଂ ଅଧିଭୱତି। ବଲୱୱୀରିଯଂ ମନ୍ଦସମାଧିଂ, ୱୀରିଯସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖତ୍ତା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଧିଭୱତି। ସମାଧି ପନ ୱୀରିଯେନ ସଂଯୋଜିତୋ କୋସଜ୍ଜେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି। ୱୀରିଯଂ ସମାଧିନା ସଂଯୋଜିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି। ତସ୍ମା ତଦୁଭଯମ୍ପି ସମଂ କାତବ୍ବଂ। ଉଭଯସମତାଯ ହି ଅପ୍ପନା ହୋତି । ଅପିଚ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ବଲୱତୀପି ସଦ୍ଧା ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଂ ସୋ ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ଓକପ୍ପେନ୍ତୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି।

ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁ ପନ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି। ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକସ୍ସ ପଞ୍ଞା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପୁଣାତି। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ସମତାଯ ଅପ୍ପନା ହୋତିଯେୱ। ସତି ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ସତି ହି ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିକାନଂ ସଦ୍ଧାୱୀରିଯପଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପାତତୋ, କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକେନ ଚ ସମାଧିନା କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖତି। ତସ୍ମା ସା, ଲୋଣଧୂପନଂ ୱିଯ ସବ୍ବବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ, ସବ୍ବକମ୍ମିକଅମଚ୍ଚୋ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବରାଜକିଚ୍ଚେସୁ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ସତି ଚ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥିକା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା। କିଂ କାରଣା? ଚିତ୍ତଞ୍ହି ସତିପଟିସରଣଂ, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚ ସତି; ନ ୱିନା ସତିଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା ନାମ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦେ ଅନୋଗାଳ୍ହପଞ୍ଞାନଂ ଦୁମ୍ମେଧପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜନଂ। ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା ନାମ ସମପଞ୍ଞାସଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ଉଦଯବ୍ବଯପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା। ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାମ ଗମ୍ଭୀରେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯ ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞାଯ ପଭେଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ତଦଧିମୁତ୍ତତା ନାମ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତା। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ ନିକ୍କମଧାତୁ ପରକ୍କମଧାତୁ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୨୩୨) –

ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି।

ଅପିଚ ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ଅପାଯଭଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତା, ଗମନୱୀଥିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନତା , ଦାଯଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ତତ୍ଥ ନିରଯେସୁ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନକାଲେପି, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ଜାଲକ୍ଖିପକୁମୀନାଦୀହି ଗହିତକାଲେପି, ପାଚନକଣ୍ଟକାଦିପ୍ପହାରାୱିତୁନ୍ନସ୍ସ ପନ ସକଟୱହନାଦିକାଲେପି, ପେତ୍ତିୱିସଯେ ଅନେକାନିପି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରମ୍ପି ଖୁପ୍ପିପାସାହି ଆତୁରୀଭୂତକାଲେପି, କାଲକଞ୍ଜିକଅସୁରେସୁ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେନ ଅଟ୍ଠିଚମ୍ମମତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ତଭାୱେନ ୱାତାତପାଦିଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନକାଲେପି ନ ସକ୍କା ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ। ‘ଅଯମେୱ ତେ, ଭିକ୍ଖୁ, କାଲୋ ୱୀରିଯକରଣାଯା’ତି ଏୱଂ ଅପାଯଭଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଲଦ୍ଧୁଂ; ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେନେୱ ସକ୍କା; ଅଯମାନିସଂସୋ ୱୀରିଯସ୍ସା’ତି ଏୱଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିନୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧମହାସାୱକେହେୱ ତେ ଗତମଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ; ସୋ ଚ ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ଗନ୍ତୁ’ନ୍ତି

ଏୱଂ ଗମନୱୀଥିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ଯେ ତଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଇମେ ତେ ମନୁସ୍ସା ନେୱ ଞାତକା, ନ ଦାସକମ୍ମକରା, ନାପି ତଂ ନିସ୍ସାଯ ‘ଜୀୱିସ୍ସାମା’ତି ତେ ପଣୀତାନି ପିଣ୍ଡପାତାଦୀନି ଦେନ୍ତି; ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ କାରାନଂ ମହପ୍ଫଲତଂ ପଚ୍ଚାସିଂସମାନା ଦେନ୍ତି। ସତ୍ଥାରାପି ‘ଅଯଂ ଇମେ ପଚ୍ଚଯେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା କାଯଦଳ୍ହୀବହୁଲୋ ସୁଖଂ ୱିହରିସ୍ସତୀ’ତି ନ ଏୱଞ୍ଚ ସମ୍ପସ୍ସତା ତୁୟ୍ହଂ ପଚ୍ଚଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା; ଅଥ ଖୋ ‘ଅଯଂ ଇମେ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ’ତି ତେ ପଚ୍ଚଯା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ସୋ ଦାନି ତ୍ୱଂ କୁସୀତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ନ ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଅପଚାଯିସ୍ସସି। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସେୱ ହି ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନଂ ନାମ ହୋତୀ’ତି ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାପଚାଯନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମହାମିତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ।

ଥେରୋ କିର କସ୍ସକଲେଣେ ନାମ ପଟିୱସତି। ତସ୍ସ ଚ ଗୋଚରଗାମେ ଏକା ମହାଉପାସିକା ଥେରଂ ପୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗତି। ସା ଏକଦିୱସଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଧୀତରଂ ଆହ – ‘‘ଅମ୍ମ, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୁରାଣତଣ୍ଡୁଲା, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଖୀରଂ, ଅସୁକସ୍ମିଂ ସପ୍ପି, ଅସୁକସ୍ମିଂ ଫାଣିତଂ। ତୱ ଭାତିକସ୍ସ ଅୟ୍ୟମିତ୍ତସ୍ସ ଆଗତକାଲେ ଭତ୍ତଂ ପଚିତ୍ୱା ଖୀରସପ୍ପିଫାଣିତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦେହି , ତ୍ୱଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟାସୀ’’ତି। ‘‘ତ୍ୱଂ ପନ କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସସି, ଅମ୍ମା’’ତି? ‘‘ଅହଂ ପନ ହିୟ୍ୟୋ ପକ୍କଂ ପାରିୱାସିକଭତ୍ତଂ କଞ୍ଜିଯେନ ଭୁତ୍ତମ୍ହି’’ତି। ‘‘ଦିୱା କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସସି, ଅମ୍ମା’’ତି? ‘‘ସାକପଣ୍ଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଣତଣ୍ଡୁଲେହି ଅମ୍ବିଲଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଠପେହି, ଅମ୍ମା’’ତି।

ଥେରୋ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ନୀହରନ୍ତୋୱ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଓୱଦି – ‘ମହାଉପାସିକା କିର କଞ୍ଜିଯେନ ପାରିୱାସିକଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜି; ଦିୱାପି କଣପଣ୍ଣମ୍ବିଲଯାଗୁଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସତି; ତୁୟ୍ହଂ ଅତ୍ଥାଯ ପନ ପୁରାଣତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ଆଚିକ୍ଖତି। ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଖୋ ପନେସା ନେୱ ଖେତ୍ତଂ, ନ ୱତ୍ଥୁଂ, ନ ଭତ୍ତଂ, ନ ୱତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚାସୀସତି; ତିସ୍ସୋ ପନ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପତ୍ଥଯମାନା ଦେତି। ତ୍ୱଂ ଏତିସ୍ସା ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସି, ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି? ଅଯଂ ଖୋ ପନ ପିଣ୍ଡପାତୋ ତଯା ସରାଗେନ ସଦୋସେନ ସମୋହେନ ନ ସକ୍କା ଭୁଞ୍ଜିତୁ’ନ୍ତି ପତ୍ତଂ ଥୱିକାଯ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣ୍ଠିକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା କସ୍ସକଲେଣମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚେ ଚୀୱରଂ ଚୀୱରୱଂସେ ଠପେତ୍ୱା ‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପାପୁଣିତ୍ୱା ନ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ’ତି ୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିୱୁଟ୍ଠଭିକ୍ଖୁ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପୁରେଭତ୍ତମେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ୱିକସମାନମିୱ ପଦୁମଂ ମହାଖୀଣାସୱୋ ସିତଂ କରୋନ୍ତୋୱ ନିସୀଦି। ଲେଣଦ୍ୱାରେ ରୁକ୍ଖମ୍ହି ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା –

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଯସ୍ସ ତେ ଆସୱା ଖୀଣା, ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋସି ମାରିସା’’ତି।

ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା – ‘ଭନ୍ତେ, ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖଂ ଦତ୍ୱା ମହଲ୍ଲକିତ୍ଥିଯୋ ଦୁକ୍ଖା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଆହ।

ଥେରୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା କାଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘ପାତୋଯେୱା’ତି ଞତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଗାମଂ ପାୱିସି। ଦାରିକାପି ଭତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ‘ଇଦାନି ମେ ଭାତା ଆଗମିସ୍ସତି, ଇଦାନି ମେ ଭାତା ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକଯମାନା ନିସୀଦି। ସା, ଥେରେ ଘରଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତେ, ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପିଫାଣିତଯୋଜିତସ୍ସ ଖୀରପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଠପେସି। ଥେରୋ ‘ସୁଖଂ ହୋତୂ’ତି ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସାପି ତଂ ଓଲୋକଯମାନା ଅଟ୍ଠାସି।

ଥେରସ୍ସ ହି ତଦା ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି, ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ମୁଖଂ ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତତାଲପକ୍କଂ ୱିଯ ଅତିୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ମହାଉପାସିକା ଅରଞ୍ଞା ଆଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘କିଂ, ଅମ୍ମ, ଭାତିକୋ ତେ ଆଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ସା ସବ୍ବଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ଉପାସିକା ‘ଅଜ୍ଜ ମେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତ’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ଅଭିରମତି ତେ, ଅମ୍ମ, ଭାତା ବୁଦ୍ଧସାସନେ, ନ ଉକ୍କଣ୍ଠତୀ’’ତି ଆହ।

ମହନ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ସତ୍ଥୁ ଦାଯଜ୍ଜଂ ଯଦିଦଂ ସତ୍ତ ଅରିଯଧନାନି ନାମ। ତଂ ନ ସକ୍କା କୁସୀତେନ ଗହେତୁଂ। ଯଥା ହି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ପୁତ୍ତଂ ମାତାପିତରୋ ‘ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଅପୁତ୍ତୋ’ତି ପରିବାହିରଂ କରୋନ୍ତି; ସୋ ତେସଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଦାଯଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତି; ଏୱଂ କୁସୀତୋପି ଇଦଂ ଅରିଯଧନଦାଯଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତି, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋୱ ଲଭତୀତି ଦାଯଜ୍ଜମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ମହା ଖୋ ପନ ତେ ସତ୍ଥା। ସତ୍ଥୁନୋ ହି ତେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଗଣ୍ହନକାଲେପି ଅଭିନିକ୍ଖମନେପି ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯମ୍ପି ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନଯମକପାଟିହାରିଯଦେୱୋରୋହନଆଯୁସଙ୍ଖାରୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ପରିନିବ୍ବାନକାଲେପି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ କମ୍ପିତ୍ଥ। ଯୁତ୍ତଂ ନୁ ତେ ଏୱରୂପସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କୁସୀତେନ ଭୱିତୁ’ନ୍ତି ଏୱଂ ସତ୍ଥୁମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

‘ଜାତିଯାପି ତ୍ୱଂ ଇଦାନି ନ ଲାମକଜାତିକୋସି; ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୟ ମହାସମ୍ମତପଏଣିୟା ଆଗତେ ଓକ୍କାକରାଜଵଂସେ ଜାତୋ; ସିରିସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ଚ ମହାମାୟାଦେଵିୟା ଚ ନତ୍ତା; ରାହୁଲଭଦ୍ଦସ୍ସ କନିଟ୍ଠୋ। ତୟା ନାମ ଏଵରୂପେନ ଜିନପୁତ୍ତେନ ହୁତ୍ୱା ନ ଯୁତ୍ତଂ କୁସୀତେନ ଵିହରିତୁ’ନ୍ତି ଏଵଂ ଜାତିମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା ଚେଵ ଅସୀତିମହାସାଵକା ଚ ଵୀରିଯେନେଵ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିଂସୁ। ତ୍ୱଂ ଏତେସଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜସି, ନପ୍ପଟିପଜ୍ଜସୀ’ତି ଏଵଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

କୁଚ୍ଛିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତଅଜଗରସଦିସେ ଵିସ୍ସଟ୍ଠକାୟିକଚେତସିକଵୀରିଯେ କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲେ ପରିଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି ଆରଦ୍ଧଵୀରିଯେ ପହିତତ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେଵନ୍ତସ୍ସାପି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଵୀରିଯୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏଵଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାଵନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ –

‘‘ଅତ୍ଥି , ଭିକ୍ଖଵେ, ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀୟା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାଵାୟ ଵେପୁଲ୍ଲାୟ ଭାଵନାୟ ପାରିପୂରିୟା ସଂଵତ୍ତତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) –

ଏଵଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୀତିଯେଵ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀୟା ଧମ୍ମା ନାମ। ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦକମନସିକାରୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ।

ଅପିଚ ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତି – ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି, ଧମ୍ମସଙ୍ଘସୀଲଚାଗଦେଵତାନୁସ୍ସତି, ଉପସମାନୁସ୍ସତି, ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିଵଜ୍ଜନତା, ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେଵନତା, ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସାପି ହି ଯାଵ ଉପଚାରା ସକଲସରୀରଂ ଫରମାନୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସାପି, ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅକ୍ଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଗିହିନୋ ଦସସୀଲଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଭୟାଦୀସୁ ପଣୀତଂ ଭୋଜନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଦତ୍ୱା ‘ଏଵଂ ନାମ ଅଦମ୍ହା’ତି ଚାଗଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଗିହିନୋପି ଏଵରୂପେ କାଲେ ସୀଲଵନ୍ତାନଂ ଦିନ୍ନଦାନଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଯେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ଦେଵତା ଦେଵତ୍ତଂ ପତ୍ତା ତଥାରୂପାନଂ ଗୁଣାନଂ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିତଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ସମାପତ୍ତିୟା ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତେ କିଲେସେ ସଟ୍ଠିପି ସତ୍ତତିପି ଵସ୍ସାନି ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଚେତିୟଦସ୍ସନବୋଧିଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନେସୁ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିୟାୟ ସଂସୂଚିତଲୂଖଭାଵେ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦସିନେହାଭାଵେନ ଗଦ୍ରଭପିଟ୍ଠେ ରଜସଦିସେ ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲେ ପରିଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦବହୁଲେ ମୁଦୁଚିତ୍ତେ ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲେ ସେଵନ୍ତସ୍ସାପି, ରତନତ୍ତୟଗୁଣପରିଦୀପକେ ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ପୀତିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏଵଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାଵନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ –

‘‘ଅତ୍ଥି , ଭିକ୍ଖଵେ, କାୟପସ୍ସଦ୍ଧି ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵା ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଵା ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋଭାଵାୟ ଵେପୁଲ୍ଲାୟ ଭାଵନାୟ ପାରିପୂରିୟା ସଂଵତ୍ତତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) –

ଏଵଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ଅପିଚ ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତି – ପଣୀତଭୋଜନସେଵନତା, ଉତୁସୁଖସେଵନତା , ଇରିୟାପଥସୁଖସେଵନତା, ମଜ୍ଝତ୍ତପୟୋଗତା, ସାରଦ୍ଧକାୟପୁଗ୍ଗଲପରିଵଜ୍ଜନତା, ପସ୍ସଦ୍ଧିକାୟପୁଗ୍ଗଲସେଵନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ପଣୀତଞ୍ହି ସିନିଦ୍ଧଂ ସପ୍ପାୟଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସାପି, ସୀତୁଣ୍ହେସୁ ଉତୂସୁ ଠାନାଦୀସୁ ଚ ଇରିୟାପଥେସୁ ସପ୍ପାୟଂ ଉତୁଞ୍ଚ ଇରିୟାପଥଞ୍ଚ ସେଵନ୍ତସ୍ସାପି ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯୋ ପନ ମହାପୁରିସଜାତିକୋ ସବ୍ବୋତୁଇରିୟାପଥକ୍ଖମୋଵ ହୋତି, ନ ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ସଭାଗଵିସଭାଗତା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସେଵ ଵିସଭାଗେ ଉତୁଇରିୟାପଥେ ଵଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଭାଗେ ସେଵନ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମଜ୍ଝତ୍ତପୟୋଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା; ଇମିନା ମଜ୍ଝତ୍ତପୟୋଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯୋ ଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ପରଂ ଵିହେଠୟମାନୋଵ ଵିଚରତି, ଏଵରୂପଂ ସାରଦ୍ଧକାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ସଂୟତପାଦପାଣିଂ ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସେଵନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ପସ୍ସଦ୍ଧିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାୟ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏଵଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାଵନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଥନିମିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟଗ୍ଗନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) –

ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମଥୋୱ ସମଥନିମିତ୍ତଂ, ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ଚ ଅବ୍ୟଗ୍ଗନିମିତ୍ତନ୍ତି।

ଅପିଚ ଏକାଦସ ଧମ୍ମା ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯତା , ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନତା, ନିମିତ୍ତକୁସଲତା, ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତା, ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହଣନତା, ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତା, ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖଣତା, ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ଝାନୱିମୋକ୍ଖପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିଯତା ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତପଟିପାଦନତା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ନିମିତ୍ତକୁସଲତା ନାମ କସିଣନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକୁସଲତା। ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗହଣନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହି ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସମଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହଣନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ୱା ଉପସମସୁଖାନଧିଗମେନ ୱା ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଟ୍ଠସଂୱେଗୱତ୍ଥୁପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଂୱେଜେତି। ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣାନି ଚତ୍ତାରି, ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ପଞ୍ଚମଂ, ଅତୀତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନାଗତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ଚ ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ସମ୍ପହଂସନତାତି।

ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତା ନାମ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅନିରସ୍ସାଦଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତଦାଯଂ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ନ ବ୍ୟାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି ସାରଥୀ ୱିଯ ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମଯେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନତାତି। ଅସମାହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା ନାମ ଉପଚାରଂ ୱା ଅପ୍ପନଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜନଂ। ସମାହିତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା ନାମ ଉପଚାରେନ ୱା ଅପ୍ପନାଯ ୱା ସମାହିତଚିତ୍ତାନଂ ସେୱନା ଭଜନା ପଯିରୁପାସନା। ତଦଧିମୁତ୍ତତା ନାମ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସମାଧିଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂଯେୱ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତା। ଏୱଞ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜତୋ ଏସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି।

ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ –

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ – ଅଯମାହାରୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱେପୁଲ୍ଲାଯ ଭାୱନାଯ ପାରିପୂରିଯା ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨) –

ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାୱ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନୀଯା ଧମ୍ମା ନାମ। ଅପିଚ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ସତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତତଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ‘ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମେନ ଗମିସ୍ସସି। ଏସୋପି ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମେନ ଗମିସ୍ସତି। ତ୍ୱଂ କଂ କେଲାଯସୀ’ତି ଏୱଂ କମ୍ମସ୍ସକତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ ‘ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତୋଯେୱ ନତ୍ଥି। ସୋ ତ୍ୱଂ କଂ କେଲାଯସୀ’ତି ଏୱଂ ନିସ୍ସତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ। ଦ୍ୱୀହେୱାକାରେହି ସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତତଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ‘ଇଦଂ ଚୀୱରଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଣ୍ଣୱିକାରଞ୍ଚେୱ ଜିଣ୍ଣଭାୱଞ୍ଚ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦପୁଞ୍ଛନଚୋଳକଂ ହୁତ୍ୱା ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଛଡ୍ଡନୀଯଂ ଭୱିସ୍ସତି। ସଚେ ପନସ୍ସ ସାମିକୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ନାସ୍ସ ଏୱଂ ୱିନସ୍ସିତୁଂ ଦଦେଯ୍ୟା’ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସାମିକଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ। ‘ଅନଦ୍ଧନିଯଂ ଇଦଂ ତାୱକାଲିକ’ନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱକାଲିକଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଚ। ଯଥା ଚ ଚୀୱରେ, ଏୱଂ ପତ୍ତାଦୀସୁପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତାତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗିହୀ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଧୀତାଦିକେ, ପବ୍ବଜିତୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ

ଅନ୍ତେୱାସିକସମାନୁପଜ୍ଝାୟକାଦିକେ ମମାୟତି, ସହତ୍ଥେନେୱ ନେସଂ କେସଚ୍ଛେଦନସୂଚିକମ୍ମଚୀୱରଧୋୱନରଜନପତ୍ତପଚନାଦୀନି କରୋତି, ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘ଅସୁକୋ ସାମଣେରୋ କୁହିଂ? ଅସୁକୋ ଦହରୋ କୁହି’ନ୍ତି? ଭନ୍ତମିଗୋ ୱିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଆଲୋକେତି; ଅଞ୍ଞେନ କେସଚ୍ଛେଦନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ‘ମୁହୁତ୍ତଂ ତାୱ ଅସୁକଂ ପେସେଥା’ତି ଯାଚିଯମାନୋପି ‘ଅମ୍ହେପି ତଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ ନ କାରେମ, ତୁମ୍ହେ ନଂ ଗହେତ୍ୱା କିଲମେସ୍ସଥା’ତି ନ ଦେତି – ଅଯଂ ସତ୍ତକେଲାଯନୋ ନାମ।

ଯୋ ପନ ଚୀୱରପତ୍ତଥାଲକକତ୍ତରଯଟ୍ଠିଆଦୀନି ମମାଯତି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ହତ୍ଥେନ ପରାମସିତୁମ୍ପି ନ ଦେତି, ତାୱକାଲିକଂ ଯାଚିତୋପି ‘ମଯମ୍ପି ଇମଂ ମମାଯନ୍ତା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜାମ, ତୁମ୍ହାକଂ କିଂ ଦସ୍ସାମା’ତି ୱଦତି – ଅଯଂ ସଙ୍ଖାରକେଲାଯନୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁପି ୱତ୍ଥୂସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଉଦାସୀନୋ – ଅଯଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତୋ ନାମ। ଇତି ଅଯଂ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଏୱରୂପେ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରକେଲାଯନପୁଗ୍ଗଲେ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାପି, ସତ୍ତସଙ୍ଖାରମଜ୍ଝତ୍ତପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନ୍ତସ୍ସାପି, ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ତଦୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭାୱନାପାରିପୂରି ହୋତୀତି ପଜାନାତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା।

ଇମେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ପବ୍ବେସୁ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତା। ଇତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ କାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅଞ୍ଞେନ ୱେଦନଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି; ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଆଦିତୋ ହି କାଯଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି କାଯାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି କାଯନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା…। ଚିତ୍ତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା…। ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ତାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ଏୱଂ ତାୱ ଦେସନା ପୁଗ୍ଗଲେ ତିଟ୍ଠତି। କାଯେ ପନ ‘ସୁଭ’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା କାଯପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି କାଯାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ୱେଦନାଯ ‘ସୁଖ’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ୱେଦନାପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଚିତ୍ତେ ‘ନିଚ୍ଚ’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ଚିତ୍ତପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଧମ୍ମେସୁ ‘ଅତ୍ତା’ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଇତି ଏକାୱ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’ତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୩୭୪। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ଲୋକୁତ୍ତରସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ଯଥା କାଯାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ ଲୋକିଯସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ତନ୍ତି ଠପିତା, ଏୱଂ ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବାନିପି କାଯାନୁପସ୍ସାଦୀନି ସତିପଟ୍ଠାନାନି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ (ଧ। ସ। ୩୫୫ ଆଦଯୋ) ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ଦେସନାନଯସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି।

ତତ୍ଥ ନଯଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? କାଯାନୁପସ୍ସନାଯ ତାୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଝାନାଭିନିୱେସେ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତା, ସୁଞ୍ଞତପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକଅପ୍ପଣିହିତଂ, ଅପ୍ପଣିହିତପଟିପଦାତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକନଯାନଂ ୱସେନ ଦସ ନଯା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ୱୀସତିଯା ଅଭିନିୱେସେସୁ ଦ୍ୱେ ନଯସତାନି। ତାନି ଚତୂହି ଅଧିପତୀହି ଚତୁଗୁଣିତାନି ଅଟ୍ଠ। ଇତି ସୁଦ୍ଧିକାନି ଦ୍ୱେ ସାଧିପତୀନି ଅଟ୍ଠାତି ସବ୍ବମ୍ପି ନଯସହସ୍ସଂ ହୋତି। ତଥା ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଦୀସୁ ସୁଦ୍ଧିକସତିପଟ୍ଠାନେ ଚାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ ନଯସହସ୍ସାନି। ଯଥା ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ, ଏୱଂ ସେସମଗ୍ଗେସୁପୀତି କୁସଲେ ୱୀସତି ନଯସହସ୍ସାନି; ସୁଞ୍ଞତାପଣିହିତାନିମିତ୍ତାଦିଭେଦେସୁ ପନ ତତୋ ତିଗୁଣେ ୱିପାକେ ସଟ୍ଠି ନଯସହସ୍ସାନୀତି। ଏୱମେୱ ସକିଚ୍ଚସାଧକାନଞ୍ଚେୱ ସଂସିଦ୍ଧିକକିଚ୍ଚାନଞ୍ଚ କୁସଲୱିପାକସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଦୁୱିଧୋ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ଚ ସୁଦ୍ଧିକୱସେନ ଚ କୁସଲେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିପାକେ ପଞ୍ଚନ୍ନନ୍ତି ଦସନ୍ନଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରାନଂ ୱସେନ ଦସପ୍ପଭେଦୋ ଅସୀତିନଯସହସ୍ସପତିମଣ୍ଡିତୋ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯନିଦ୍ଦେସୋ।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୩୮୬। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି ଅପ୍ପମାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାନେୱ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାନି; ସହଜାତହେତୁୱସେନ ପନ ମଗ୍ଗହେତୁକାନି; ୱୀରିଯଂ ୱା ୱୀମଂସଂ ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନି; ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠକାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ନୱତ୍ତବ୍ବାନି ମଗ୍ଗାଧିପତୀନୀତି ଫଲକାଲେପି ନୱତ୍ତବ୍ବାନେୱ; ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେନପି ନୱତ୍ତବ୍ବାନି; ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ ସତିପଟ୍ଠାନାନି କଥିତାନି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ମିଂଯେୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ସତିପଟ୍ଠାନା କଥିତା; ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେସୁ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାଯେୱାତି। ଏୱମଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୩୯୦। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ନ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦୀପେତି। ସମ୍ମପ୍ପଧାନାତି କାରଣପ୍ପଧାନା ଉପାଯପ୍ପଧାନା ଯୋନିସୋପଧାନା। ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପଟିପନ୍ନକୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ପାପକାନନ୍ତି ଲାମକାନଂ। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଅନୁପ୍ପାଦାଯାତି ନ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ। ଛନ୍ଦଂ ଜନେତୀତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ଉପ୍ପାଦେତି। ୱାଯମତୀତି ପଯୋଗଂ ପରକ୍କମଂ କରୋତି। ୱୀରିଯଂ ଆରଭତୀତି କାଯିକଚେତସିକଂ ୱୀରିଯଂ କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତେନେୱ ସହଜାତୱୀରିଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଉକ୍ଖିପତି। ପଦହତୀତି ପଧାନୱୀରିଯଂ କରୋତି। ପଟିପାଟିଯା ପନେତାନି ଚତ୍ତାରିପି ପଦାନି ଆସେୱନାଭାୱନାବହୁଲୀକମ୍ମସାତଚ୍ଚକିରିଯାହି ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନନ୍ତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପନ୍ନାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ। ପହାନାଯାତି ପଜହନତ୍ଥାଯ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅନିବ୍ବତ୍ତାନଂ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଉପ୍ପାଦାଯାତି ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ। ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ଠିତିଯାତି ଠିତତ୍ଥାଯ। ଅସମ୍ମୋସାଯାତି ଅନସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭାୱାଯ। ୱେପୁଲ୍ଲାଯାତି ୱିପୁଲଭାୱାଯ। ଭାୱନାଯାତି ୱଡ୍ଢିଯା। ପାରିପୂରିଯାତି ପରିପୂରଣତ୍ଥାଯ। ଅଯଂ ତାୱ ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରୱସେନ ଏକପଦିକୋ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ।

୩୯୧। ଇଦାନି ପଟିପାଟିଯା ତାନି ପଦାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କଥଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଯଂ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ଆଗତସଦିସଂ, ତଂ ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ଅନାଗତଂ, ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ଯୋ ଛନ୍ଦୋତି ଯୋ ଛନ୍ଦନିଯୱସେନ ଛନ୍ଦୋ। ଛନ୍ଦିକତାତି ଛନ୍ଦିକଭାୱୋ, ଛନ୍ଦକରଣାକାରୋ ୱା। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାତି କତ୍ତୁକାମତା। କୁସଲୋତି ଛେକୋ। ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ସଭାୱଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅଯଞ୍ହି ଛନ୍ଦୋ ନାମ ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ, ଦିଟ୍ଠିଛନ୍ଦୋ, ୱୀରିଯଛନ୍ଦୋ, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ବହୁୱିଧୋ ନାନପ୍ପକାରକୋ। ତେସୁ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଇମଂ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତୀତି ଛନ୍ଦଂ କୁରୁମାନୋୱ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ନାମ। ସଞ୍ଜନେତୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଉଟ୍ଠପେତୀତି ଛନ୍ଦଂ କୁରୁମାନୋୱ ତଂ ଉଟ୍ଠପେତି ନାମ। ସମୁଟ୍ଠପେତୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଛନ୍ଦଂ କୁରୁମାନୋୱ ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି ନାମ। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅପିଚ ଛନ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୋୱ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ନାମ। ତମେୱ ସତତଂ କରୋନ୍ତୋ ସଞ୍ଜନେତି ନାମ। କେନଚିଦେୱ ଅନ୍ତରାଯେନ ପତିତଂ ପୁନ ଉକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠପେତି ନାମ। ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତିଂ ପାପେନ୍ତୋ ସମୁଟ୍ଠପେତି ନାମ। ତଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତି ନାମ। ଅନୋସକ୍କନତାଯ ଅଲୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି ନାମ।

୩୯୪। ୱୀରିଯନିଦ୍ଦେସେ ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୋୱ ୱୀରିଯଂ ଆରଭତି ନାମ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୋଯେୱ ଚ ଆସେୱତି ଭାୱେତି ନାମ। ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋନ୍ତୋ ୱହୁଲୀକରୋତି। ଆଦିତୋୱ କରୋନ୍ତୋ ଆରଭତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋନ୍ତୋ ସମାରଭତି। ଭାୱନାୱସେନ ଭଜନ୍ତୋ ଆସେୱତି। ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଭାୱେତି। ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ତଦେୱ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ବହୁଲୀକରୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୯୫। ଚିତ୍ତପଗ୍ଗହନିଦ୍ଦେସେ ୱୀରିଯପଗ୍ଗହେନ ଯୋଜେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଉକ୍ଖିପତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ସମ୍ପଗ୍ଗହିତଂ ଯଥା ନ ପତତି ତଥା ନଂ ୱୀରିଯୁପତ୍ଥମ୍ଭେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତମ୍ପି ଥିରଭାୱତ୍ଥାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପତ୍ଥମ୍ଭେତି ନାମ।

୪୦୬।ଠିତିଯାତିପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅସମ୍ମୋସାଦୀନଂ ଠିତିୱେୱଚନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯା ଠିତି ସୋ ଅସମ୍ମୋସୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ପଦଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଉପରିମଂ ଉପରିମଂ ପଦଂ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି। ଅଯଂ ତାୱ ପାଠଈୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା। ଅଯଞ୍ହି ସମ୍ମପ୍ପଧାନକଥା ନାମ ଦୁୱିଧା – ଲୋକିଯା ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯା ସବ୍ବପୁବ୍ବଭାଗେ ହୋତି। ସା

କମ୍ମପସଂଯୁତ୍ତପରିଯାଯେନ ଲୋକିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱେଦିତଵ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ –

''ଚତ୍ତାରୋ ମେ, ଆୱୁସୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ?

ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ 'ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ମେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟୁ'ନ୍ତି ଆତପ୍ପଂ କରୋତି; 'ଉପ୍ପନ୍ନା ମେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅପ୍ପହୀଯମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟୁ'ନ୍ତି ଆତପ୍ପଂ କରୋତି; 'ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟୁ'ନ୍ତି ଆତପ୍ପଂ କରୋତି। 'ଉପ୍ପନ୍ନା ମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟୁ'ନ୍ତି ଆତପ୍ପଂ କରୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୫)।

ଏତ୍ଥ ଚ 'ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ମେ କୁସଲା ଧମ୍ମା'ତି ସମଥୱିପସ୍ସନା ଚେୱ ମଗ୍ଗୋ ଚ। ଉପ୍ପନ୍ନାକୁସଲା ନାମ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱ। ମଗ୍ଗୋ ପନ ସକିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝମାନୋ ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନକୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସୋ ହି ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ଦତ୍ୱାୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପୁରିମସ୍ମିଂ ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାୱ ଗହେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ନ ଯୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ''ଉପ୍ପନ୍ନା ସମଥୱିପସ୍ସନା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୋ 'ମହାଚେତିଯଞ୍ଚ ମହାବୋଧିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ'ତି ସମାପତ୍ତିଲାଭିନା ଭଣ୍ଡଗାହକସାମଣେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଜନପଦତୋ ମହାୱିହାରଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହାରପରିୱେଣଂ ପାୱିସି; ସାଯନ୍ହସମଯେ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦମାନେ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ନ ନିକ୍ଖମି। କସ୍ମା? ଖୀଣାସୱାନଞ୍ହି ତୀସୁ ରତନେସୁ ମହନ୍ତଂ ଗାରୱଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଟିକ୍କନ୍ତେ ମନୁସ୍ସାନଂ ସାଯମାସଭୁତ୍ତୱେଲାଯ ସାମଣେରମ୍ପି ଅଜାନାପେତ୍ୱା 'ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ'ତି ଏକକୋୱ ନିକ୍ଖମି। ସାମଣେରୋ 'କିଂ ନୁ ଖୋ ଥେରୋ ଅୱେଲାଯ ଏକକୋୱ ଗଚ୍ଛତି, ଜାନିସ୍ସାମୀ'ତି ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ପଦାନୁପଦିକୋୱ ନିକ୍ଖମି। ଥେରୋ ଅନାୱଜ୍ଜନେନ ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେନ ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଆରୁଳ୍ହୋ। ସାମଣେରୋପି ଅନୁପଦଂଯେୱ ଆରୁଳ୍ହୋ।

ମହାଥେରୋ ମହାଚେତିଯଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଗହେତ୍ୱା ସଙ୍ଗଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦତି। ସାମଣେରୋ ଥେରସ୍ସ ୱନ୍ଦନାକାରଂ ଦିସ୍ୱା 'ଉପଜ୍ଝାଯୋ ମେ ଅତିୱିଯ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୱନ୍ଦତି; କିଂ ନୁ ଖୋ ପୁପ୍ଫାନି ଲଭିତ୍ୱା ପୂଜଂ କରେଯ୍ୟା'ତି ଚିନ୍ତେସି। ଥେରେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ସିରସି ଅଞ୍ଜଲିଂ ଠପେତ୍ୱା ମହାଚେତିଯଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ଠିତେ ସାମଣେରୋ ଉକ୍କାସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆଗତଭାୱଂ ଜାନାପେସି। ଥେରୋ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ''କଦା ଆଗତୋସୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ''ତୁମ୍ହାକଂ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦନକାଲେ, ଭନ୍ତେ; ଅତିୱିଯ ପସନ୍ନା ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ଥ; କିନ୍ନୁ ଖୋ ପୁପ୍ଫାନି ଲଭିତ୍ୱା ପୂଜେଯ୍ୟାଥା''ତି? ''ଆମ, ସାମଣେର, ଇମସ୍ମିଂ ଚେତିଯେ ୱିଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଏତ୍ତକଂ ଧାତୁନିଧାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱରୂପଂ ଅସଦିସଂ ମହାଥୂପଂ ପୁପ୍ଫାନି ଲଭିତ୍ୱା କୋ ନ ପୂଜେଯ୍ୟା''ତି? ''ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଅଧିୱାସେଥ, ଆହରିସ୍ସାମୀ''ତି ତାୱଦେୱ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ହିମୱନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧସମ୍ପନ୍ନାନି ପୁପ୍ଫାନି ଗହେତ୍ୱା ପରିସ୍ସାୱନଂ ପୂରେତ୍ୱା ମହାଥେରେ ଦକ୍ଖିଣମୁଖତୋ ପଚ୍ଛିମମୁଖେ ଅସମ୍ପତ୍ତେଯେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୁପ୍ଫପରିସ୍ସାୱନଂ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ''ପୂଜେଥ ଭନ୍ତେ''ତି ଆହ। ଥେରୋ ''ଅତିମନ୍ଦାନି ନୋ, ସାମଣେର, ପୁପ୍ଫାନୀ''ତି ଆହ। ''ଗଚ୍ଛଥ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୂଜେଥା''ତି।

ଥେରୋ ପଚ୍ଛିମମୁଖନିସ୍ସିତେନ ସୋପାନେନ ଆରୁଯ୍ହ କୁଚ୍ଛିୱେଦିକାଭୂମିଯଂ ପୁପ୍ଫପୂଜଂ କାତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ୱେଦିକାଭୂମି ପରିପୁଣ୍ଣା; ପୁପ୍ଫାନି ପତିତ୍ୱା ଦୁତିଯଭୂମିଯଂ ଜଣ୍ଣୁପ୍ପମାଣେନ ଓଧିନା ପୂରଯିଂସୁ। ତତୋ ଓତରିତ୍ୱା ପାଦପିଟ୍ଠିକପନ୍ତିଂ ପୂଜେସି; ସାପି ପରିପୂରି; ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ହେଟ୍ଠିମତଲେ ୱିକିରନ୍ତୋ ଅଗମାସି; ସଙ୍ଗଂ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ପରିପୂରି; ତସ୍ମିଂ ପରିପୁଣ୍ଣେ ''ସାମଣେର, ପୁପ୍ଫାନି ନ ଖୀଯନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ''ପରିସ୍ସାୱନଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଧୋମୁଖଂ କରୋଥା''ତି। ଅଧୋମୁଖଂ କତ୍ୱା ଚାଲେସି। ତଦା ପୁପ୍ଫାନି ଖୀଣାନି। ଥେରୋ ପରିସ୍ସାୱନଂ ସାମଣେରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ହତ୍ଥିପାକାରେନ ଚେତିଯଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିୱେଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି – 'ଯାୱ ମହିଦ୍ଧିକୋ ୱତାଯଂ ସାମଣେରୋ; ସକ୍ଖିସ୍ସତି ନୁ ଖୋ ଇମଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ରକ୍ଖିତୁନ୍ତି? ତତୋ 'ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ'ତି ଦିସ୍ୱା ସାମଣେରଂ ଆହ – ''ସାମଣେର, ତ୍ୱଂ ଇଦାନି ମହିଦ୍ଧିକୋ; ଏୱରୂପଂ ପନ ଇଦ୍ଧିଂ ନାସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମକାଲେ କାଣପେସକାରିଯା ହତ୍ଥେନ ମଦ୍ଦିତଂକଞ୍ଜିଯଂ ପିୱିସ୍ସସୀ''ତି। ଦହରକଭାୱସ୍ସ ନାମେସ ଦୋସୋ ଯଂ ସୋ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ କଥାଯ ସଂୱେଜେତ୍ୱା 'କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଆଚିକ୍ଖଥା'ତି ନ ଯାଚି; 'ଅମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ କିଂ ୱଦତୀ'ତି ତଂ ପନ ଅସୁଣନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଗମାସି।

ଥେରୋ ମହାଚେତିଯଞ୍ଚ ମହାବୋଧିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସାମଣେରଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ କୁଟେଳିତିସ୍ସମହାୱିହାରଂ ଅଗମାସି। ସାମଣେରୋ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ପଦାନୁପଦିକୋ ହୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ''କତରଂ ଗାମଂ ପୱିସଥ, ଭନ୍ତେ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପନ 'ଇଦାନି ମେ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଗାମଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ଚ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ

ଦତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି। ଥେରୋ ସଙ୍ଗକାଲଂ ଓୱଦତି – ''ସାମଣେର, ମା ଏୱମକାସି; ପୁଥୁଜ୍ଜନିଦ୍ଧି ନାମ ଚଲା ଅନିବଦ୍ଧା; ଅସପ୍ପାଯଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ ଭିଜ୍ଜତି; ସନ୍ତାଯ ସମାପତ୍ତିଯା ପରିହୀନା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସେ ସନ୍ଥମ୍ଭିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀ''ତି। ସାମଣେରୋ 'କିଂ କଥେତି ମଯ୍ହଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ'ତି ସୋତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତଥେୱ କରୋତି। ଥେରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚେତିଯୱନ୍ଦନଂ କରୋନ୍ତୋ କମ୍ମୁପେନ୍ଦୱିହାରଂ ନାମ ଗତୋ। ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତେପି ଥେରେ ସାମଣେରୋ ତଥେୱ କରୋତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଏକା ପେସକାରଧୀତା ଅଭିରୂପା ପଠମୱଯେ ଠିତା କମ୍ମୁପେନ୍ଦଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଦୁମସ୍ସରଂ ଓରୁଯ୍ହ ଗାଯମାନା ପୁପ୍ଫାନି ଭଞ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସାମଣେରୋ ପଦୁମସ୍ସରମତ୍ଥକେନ ଗଚ୍ଛତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନ, ସକ୍କରଲସିକାଯ କାଣମକ୍ଖିକା ୱିଯ, ତସ୍ସା ଗୀତସଦ୍ଦେ ବଜ୍ଝି; ତାୱଦେୱ ଇଦ୍ଧି ଅନ୍ତରହିତା, ଛିନ୍ନପକ୍ଖୋ କାକୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ସନ୍ତସମାପତ୍ତିବଲେନ ପନ ତତ୍ଥେୱ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ଅପତିତ୍ୱା ସିମ୍ବଲିତୂଲଂ ୱିଯ ପତମାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଦୁମସ୍ସରତୀରେ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ୱେଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଦତ୍ୱା ନିୱତ୍ତି। ମହାଥେରୋ 'ପଗେୱେତଂ ମଯା ଦିଟ୍ଠଂ, ନିୱାରିଯମାନୋପି ନ ନିୱତ୍ତିସ୍ସତୀ'ତି କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି।

ସାମଣେରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଦୁମସ୍ସରତୀରେ ଅଟ୍ଠାସି ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୁତ୍ତରଣଂ ଆଗମଯମାନୋ। ସାପି ସାମଣେରଂ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଞ୍ଚ ପୁନାଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା 'ଅଦ୍ଧା ଏସ ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ'ତି ଞତ୍ୱା 'ପଟିକ୍କମ ସାମଣେରା'ତି ଆହ। ସୋପି ପଟିପକ୍କମି। ଇତରା ପଚ୍ଚୁତ୍ତରିତ୍ୱା ସାଟକଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା 'କିଂ, ଭନ୍ତେ'ତି ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ସା ବହୂହି କାରଣେହି ଘରାୱାସେ ଆଦୀନୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସେ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓୱଦମାନାପି ତସ୍ସ ଉକ୍କଣ୍ଠଂ ୱିନୋଦେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ 'ଅଯଂ ମମ କାରଣା ଏୱରୂପାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ପରିହୀନୋ; ନ ଦାନି ଯୁତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତୁ'ନ୍ତି। 'ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠା'ତି ୱତ୍ୱା ଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମାତାପିତୂନଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ତେପି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରଂ ଓୱଦମାନା ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ଆହଂସୁ – ''ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହେ ଉଚ୍ଚାକୁଲାତି ମା ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି। ମଯଂ ପେସକାରା। ସକ୍ଖିସ୍ସସି ପେସକାରକମ୍ମଂ କାତୁ''ନ୍ତି? ସାମଣେରୋ ଆହ – ''ଉପାସକ, ଗିହୀଭୂତୋ ନାମ ପେସକାରକମ୍ମଂ ୱା କରେଯ୍ଯ ନଳକାରକମ୍ମଂ ୱା, କିଂ ଇମିନା, ମା ସାଟକମତ୍ତେ ଲୋଭଂ କରୋଥା''ତି । ପେସକାରକୋ ଉଦରେ ବଦ୍ଧସାଟକଂ ଦତ୍ୱା ଘରଂ ନେତ୍ୱା ଧୀତରଂ ଅଦାସି।

ସୋ ପେସକାରକମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପେସକାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ସାଲାଯ କମ୍ମଂ କରୋତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ଇତ୍ଥିଯୋ ପାତୋୱ ଭତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଆହରିଂସୁ। ତସ୍ସ ଭରିଯା ନ ତାୱ ଆଗଚ୍ଛତି। ସୋ ଇତରେସୁ କମ୍ମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜମାନେସୁ ତସରଂ ୱଟ୍ଟେନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ସା ପଚ୍ଛା ଆଗମାସି। ଅଥ ନଂ ସୋ 'ଅତିଚିରେନ ଆଗତାସୀ'ତି ତଜ୍ଜେସି। ମାତୁଗାମୋ ଚ ନାମ ଅପି ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜାନଂ ଅତ୍ତନି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ଦାସଂ ୱିଯ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ତସ୍ମା ସା ଏୱମାହ – ''ଅଞ୍ଞେସଂ ଘରେ ଦାରୁପଣ୍ଣଲୋଣାଦୀନି ସନ୍ନିହିତାନି; ବାହିରତୋ ଆହରିତ୍ୱା ଦାଯକା ପେସକାରକାପି ଅତ୍ଥି। ଅହଂ ପନ ଏକିକା; ତ୍ୱମ୍ପି 'ମଯ୍ହଂ ଘରେ ଇଦଂ ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ନତ୍ଥୀ'ତି ନ ଜାନାସି। ସଚେ ଇଚ୍ଛସି ଭୁଞ୍ଜ, ନୋ ଚେ ଇଚ୍ଛସି ମା ଭୁଞ୍ଜା''ତି। ସୋ 'ନ କେୱଲଂ ଉସ୍ସୂରେ ଭତ୍ତଂ ଆହରସି, ୱାଚାଯପି ମଂ ଘଟ୍ଟେସୀ'ତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ପହରଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ତମେୱ ତସରଦଣ୍ଡକଂ ତସରତୋ ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଖିପି। ସା ତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଈସକଂ ପରିୱତ୍ତି। ତସରଦଣ୍ଡକସ୍ସ ଚ କୋଟି ନାମ ତିଖିଣା ହୋତି। ସା ତସ୍ସା ପରିୱତ୍ତମାନାଯ ଅକ୍ଖିକୋଟିଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସା ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ୱେଗେନ ଅକ୍ଖିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରତି।

ସୋ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରି 'ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ମଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ''ଅନାଗତେ କାଲେ କାଣପେସକାରିଯା ହତ୍ଥେନ ମଦ୍ଦିତଂ କଞ୍ଜିଯଂ ପିୱିସ୍ସସୀ''ତି ଆହ। ଇଦଂ ଥେରେନ ଦିଟ୍ଠଂ ଭୱିସ୍ସତି। ଅହୋ ଦୀଘଦସ୍ସୀ ଅଯ୍ଯୋ'ତି ମହାସଦ୍ଦେନ ରୋଦିତୁଂ ଆରଭି। ତମେନଂ ଅଞ୍ଞେ ''ଅଲଂ, ଆୱୁସୋ, ମା ରୋଦି; ଅକ୍ଖି ନାମ ଭିନ୍ନଂ ନ ସକ୍କା ରୋଦନେନ ପଟିପାକତିକଂ କାତୁ''ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ସୋ ''ନାହଂ ଏତମତ୍ଥଂ ରୋଦାମି; ଅପିଚ ଖୋ ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ରୋଦାମୀ''ତି ସବ୍ବଂ ପୱତ୍ତିଂ ପଟିପାଟିଯା କଥେସି। ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସମଥୱିପସ୍ସନା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି।

ଅପରମ୍ପି ୱତ୍ଥୁ – ତିଂସମତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ କଲ୍ୟାଣିଯଂ ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟୱିମଗ୍ଗେନ ମହାମଗ୍ଗଂ ଓତରମାନା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଝାମକ୍ଖେତ୍ତେ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଏକଂ ମନୁସ୍ସଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତସ୍ସ ସରୀରଂ ମସିମକ୍ଖିତଂ ହୋତି, ମସିମକ୍ଖିତମେୱ ଚ ଏକଂ କାସାୱଂ କଚ୍ଛଂ ପୀଳେତ୍ୱା ନିୱତ୍ଥଂ। ଓଲୋକିଯମାନୋ ଝାମଖାଣୁକୋ ୱିଯ ଖାଯତି। ସୋ ଦିୱସଭାଗେ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଉପଡ୍ଢଜ୍ଝାଯମାନାନଂ ଦାରୂନଂ କଲାପଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିଯଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣେହି କେସେହି କୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମ୍ମୁଖେ ଅଟ୍ଠାସି। ସାମଣେରା ଦିସ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଓଲୋକଯମାନା ''ଆୱୁସୋ, ତୁଯ୍ହଂ ପିତା, ତୁଯ୍ହଂ ମହାପିତା, ତୁଯ୍ହଂ ମାତୁଲୋ''ତି ହସମାନା ଗନ୍ତ୍ୱା ''କୋ ନାମୋସି ତ୍ୱଂ, ଉପାସକା''ତି ନାମଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସୋ ନାମଂ ପୁଚ୍ଛିତୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ଦାରୁକଲାପଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ୱତ୍ଥଂ ସଂୱିଧାଯ ନିୱାସେତ୍ୱା ମହାଥେରେ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ତିଟ୍ଠଥ ତାୱ, ଭନ୍ତେ''ତି ଆହ। ମହାଥେରା ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ଦହରସାମଣେରା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଥେରାନଂ ସମ୍ମୁଖାପି ପରିହାସଂ କରୋନ୍ତି। ଉପାସକୋ ଆହ – ''ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ମଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପରିହସଥ;

ଏୱଙ୍କେନେୱ ମଣ୍ଡକଂ ପଞ୍ଚମ୍ଭାତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେଥ। ଅହମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ତୁମ୍ହାଦିସୋୱ ସମଣୋ ଅହୋସିଂ। ତୁମ୍ହାକଂ ପନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାମତ୍ତମ୍ପି ନତ୍ଥି। ଅହଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅହୋସିଂ; ଆକାସଂ ଗହେତ୍ୱା ପଥୱିଂ କରୋମି, ପଥୱିଂ ଆକାସଂ; ଦୂରଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସନ୍ତିକଂ କରୋମି, ସନ୍ତିକଂ ଦୂରଂ; ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସଂ ଖଣେନ ୱିନିୱିଜ୍ଝାମି। ହତ୍ଥେ ମେ ପସ୍ସଥ; ଇଦାନି ପନ ମକ୍କଟହତ୍ଥସଦିସା। ଅହଂ ଇମେହେୱ ହତ୍ଥେହି ଇଧ ନିସିନ୍ନୋୱ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ପରାମସିଂ। ଇମେସଂଯେୱ ପାଦାନଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ ପାଦକଥଲିକଂ କତ୍ୱା ନିସୀଦିଂ। ଏୱରୂପା ମେ ଇଦ୍ଧି ପମାଦେନ ଅନ୍ତରହିତା। ତୁମ୍ହେ ମା ପମଜ୍ଜିତ୍ଥ। ପମାଦେନ ହି ଏୱରୂପଂ ବ୍ଯସନଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ଅପ୍ପମତ୍ତା ୱିହରନ୍ତା ଜାତିଜରାମରଣସ୍ସ ଅନ୍ତଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ମଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୋଥ, ଭନ୍ତେ’’ତି ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ଓୱାଦମଦାସି। ତେ ତସ୍ସ କଥେନ୍ତସ୍ସେୱ ସଂୱେଗଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସମାନା ତିଂସ ଜନା ତତ୍ଥେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି। ଏୱମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନା ସମଥୱିପସ୍ସନା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ତାୱ ଲୋକିଯସମ୍ପତ୍ତିପଧାନକଥାଯ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନେତଂ ଏକମେୱ ୱୀରିଯଂ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ୱା ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ; ଅଞ୍ଞଥା ହି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନାମ ନତ୍ଥି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଏତେୱେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି , ପହୀଯମାନାପି ଏତେୱେୱ ପହୀଯନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ୱତ୍ତୱସେନ କିଲେସା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଗନ୍ଥଧୁତଙ୍ଗସମାଧିୱିପସ୍ସନା ନୱକମ୍ମିକାନଂ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ। କଥଂ? ଏକଚ୍ଚୋ ହି ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଦ୍ୱାସୀତିଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ତାନି (ଚୂଳଅୱ। ୨୪୩ ଆଦଯୋ), ଚୁଦ୍ଦସ ମହାୱତ୍ତାନି (ଚୂଳଅୱ। ୩୫୬ ଆଦଯୋ), ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣପାନୀଯମାଳଔପୋସଥାଗାରଆଗନ୍ତୁକଗମିକୱତ୍ତାନି ଚ କରୋନ୍ତସ୍ସେୱ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ୱତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭିନ୍ନୱତ୍ତସ୍ସ ୱିଚରତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଞ୍ଚେୱ ସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ଗନ୍ଥଯୁତ୍ତୋ ହୋତି; ଏକମ୍ପି ନିକାଯଂ ଗଣ୍ହାତି, ଦ୍ୱେପି, ତଯୋପି, ଚତ୍ତାରୋପି, ପଞ୍ଚପି। ତସ୍ସେୱ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ପାଳିୱସେନ ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନ ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ୱାଚେନ୍ତସ୍ସ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ପକାସେନ୍ତସ୍ସ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ଗନ୍ଥକମ୍ମଂ ପହାଯ କୁସୀତସ୍ସ ୱିଚରତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ଧୁତଙ୍ଗଧରୋ ହୋତି, ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ତସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣେ ପରିହରନ୍ତସ୍ସ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ବାହୁଲ୍ଲାଯ ଆୱତ୍ତସ୍ସ ୱିଚରତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୋତି। ତସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଆୱଜ୍ଜନୱସୀଆଦୀନଂ ୱସେନ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱା ଭସ୍ସାଦୀସୁ ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିହରତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ୱିପସ୍ସକୋ ହୋତି; ସତ୍ତସୁ ୱା ୱିପସ୍ସନାସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ୱା ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହରତି। ତସ୍ସେୱଂ ୱିହରତୋ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଂ ପହାଯ କାଯଦଳ୍ହୀବହୁଲସ୍ସ ୱିହରତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ନୱକମ୍ମିକୋ ହୋତି, ଉପୋସଥାଗାରଭୋଜନସାଲାଦୀନି କରୋତି। ତସ୍ସ ତେସଂ ଉପକରଣାନି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ନୱକମ୍ମେ ନିଟ୍ଠିତେ ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠେ ୱା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଆଗତୋ ସୁଦ୍ଧସତ୍ତୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଅନାସେୱନାଯ କିଲେସା ଓକାସଂ ନ ଲଭନ୍ତି; ଅପରଭାଗେ ପନସ୍ସ ଲଦ୍ଧାସେୱନସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅସମୁଦାଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ। ଏୱଂ ତାୱ

ଅସମୁଚାରୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତା ୱେଦିତବ୍ବା।

କଥଂ ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ମନାପିଯାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଲଭତି। ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗେ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନନୁଭୂତାରମ୍ମଣୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକମେୱ ୱୀରିଯଂ।

ଯେ ଚ ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତେ ଯଥା ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ନେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦକିଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପହାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି। ତସ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ – ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଭୁତ୍ୱା ୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯେ କିଲେସା ୱିଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପାଦାଦିସମଙ୍ଗିନୋ – ଇଦଂ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। କମ୍ମେ ପନ ଜୱିତେ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧୱିପାକୋ ଭୁତ୍ୱା ୱିଗତଂ ନାମ। କମ୍ମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ ଭୁତ୍ୱା ୱିଗତଂ ନାମ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଭୁତ୍ୱା ୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତି। ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ୱିପାକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଓକାସକରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମି ନାମ। ତେ ଅତୀତାଦିଭେଦା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଅନୁସଯିତକିଲେସା ପନ ଅତୀତା ୱା ଅନାଗତା ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସଯିତାପି ହି ଅପ୍ପହୀନାୱ ହୋନ୍ତି। ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧେସୁ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସଯିତାପି ଅପ୍ପହୀନାୱ ହୋନ୍ତି। ଇଦଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା – ''ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତା କିଲେସା ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି।

ଅପରମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ – ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଆରମ୍ମଣାଧିଗହିତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅସମୁଗ୍ଘାତିତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ପତି ୱତ୍ତମାନଂଯେୱ 'ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନଂ' ନାମ। ସକିଂ ଚକ୍ଖୂନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେ ନିମିତ୍ତେ ଗହିତେ ଅନୁସ୍ସରିତାନୁସ୍ସରିତକ୍ଖଣେ କିଲେସା ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା? ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିଗହିତତ୍ତା। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ଖୀରରୁକ୍ଖସ୍ସ କୁଠାରିଯା ଆହତାହତଟ୍ଠାନେ ଖୀରଂ ନ ନିକ୍ଖମିସ୍ସତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଂ। ଇଦଂ 'ଆରମ୍ମଣାଧିଗହିତୁପ୍ପନ୍ନଂ' ନାମ। ସମାପତ୍ତିଯା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା? ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ସଚେ ଖୀରରୁକ୍ଖଂ କୁଠାରିଯା ଆହନେୟ୍ୟୁଂ, 'ଇମସ୍ମିଂ ନାମ ଠାନେ ଖୀରଂ ନ ନିକ୍ଖମେୟ୍ୟା'ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଂ। ଇଦଂ 'ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ' ନାମ। ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତକିଲେସା ପନ ଭୱଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସାପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ପୁରିମନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଇଦଂ 'ଅସମୁଗ୍ଘାତିତୁପ୍ପନ୍ନଂ' ନାମ।

ଇମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଭୁତ୍ୱାୱିଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ; ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅସମୁଗ୍ଘାତିତୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ। ମଗ୍ଗୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଏତେ କିଲେସେ ପଜହତି। ସୋ ଯେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେ ଅତୀତା ୱା ଅନାଗତା ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ହଞ୍ଚି ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନ ହି ଖୀଣଂ ଖେପେତି, ନିରୁଦ୍ଧଂ ନିରୋଧେତି, ୱିଗତଂ ୱିଗମେତି, ଅତ୍ଥଙ୍ଗତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗମେତି, ଅତୀତଂ ଯଂ ନତ୍ଥି ତଂ ପଜହତି। ହଞ୍ଚି ଅନାଗତେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନ ହି ଅଜାତଂ ପଜହତି, ଅନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅପାତୁଭୂତଂ ପଜହତି, ଅନାଗତଂ ଯଂ ନତ୍ଥି ତଂ ପଜହତି। ହଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନ ହି ରତ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି, ଦୁଟ୍ଠୋ ଦୋସଂ, ମୂଳ୍ହୋ ମୋହଂ, ୱିନିବଦ୍ଧୋ ମାନଂ, ପରାମଟ୍ଠୋ ଦିଟ୍ଠିଂ, ୱିକ୍ଖେପଗତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ, ଥାମଗତୋ ଅନୁସଯଂ ପଜହତି; କଣ୍ହସୁକ୍କଧମ୍ମା ଯୁଗନଦ୍ଧା ସମମେୱ ୱତ୍ତନ୍ତି; ସଂକିଲେସିକା ମଗ୍ଗଭାୱନା ହୋତି…ପେ… ତେନ ହି ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା, ନତ୍ଥି ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା, ନତ୍ଥି କିଲେସପ୍ପହାନଂ, ନତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ'ତି। 'ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା…ପେ… ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ'ତି। ଯଥା କଥଂ ୱିଯ? ସେୟ୍ୟଥାପି ତରୁଣୋ ରୁକ୍ଖୋ…ପେ… ଅପାତୁଭୂତାନେୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୨୧)।

ଇତି ପାଳିଯଂ ଅଜାତଫଲରୁକ୍ଖୋ ଆଗତୋ; ଜାତଫଲରୁକ୍ଖେନ ପନ ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ସଫଲୋ ତରୁଣଅମ୍ବରୁକ୍ଖୋ। ତସ୍ସ ଫଲାନି ମନୁସ୍ସା ପରିଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ସେସାନି ପାତେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିଯୋ ପୂରେୟ୍ୟୁଂ। ଅଥଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ତଂ ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ତେନସ୍ସ ନେୱ ଅତୀତାନି ଫଲାନି ନାସିତାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଚ ନାସିତାନି; ଅତୀତାନି ହି ମନୁସ୍ସେହି ପରିଭୁତ୍ତାନି, ଅନାଗତାନି ଅନିବ୍ବତ୍ତାନି ନ ସକ୍କା ନାସେତୁଂ । ଯସ୍ମିଂ ପନ ସମଯେ ସୋ ଛିନ୍ନୋ ତଦା ଫଲାନିଯେୱ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନିପି ଅନାସିତାନି। ସଚେ ପନ ରୁକ୍ଖୋ ଅଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅସ୍ସ, ଅଥସ୍ସ ପଥୱୀରସଞ୍ଚ ଆପୋରସଞ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ଯାନି ଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟୁଂ, ତାନି ନାସିତାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ହି ଅଜାତାନେୱ ନ ଜାଯନ୍ତି, ଅନିବ୍ବତ୍ତାନେୱ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଅପାତୁଭୂତାନେୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତି। ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗୋ ନାପି ଅତୀତାଦିଭେଦେ କିଲେସେ ପଜହତି, ନାପି ନ ପଜହତି। ଯେସଞ୍ହି କିଲେସାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଖନ୍ଧେସୁ

ଅପରିଞ୍ଞାତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିୟା, ମଗ୍ଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା ତେ କିଲେସା ଅଜାତାୱ ନ ଜାୟନ୍ତି, ଅନିବ୍ବତ୍ତାୱ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଅପାତୁଭୂତାୱ ନ ପାତୁଭୱନ୍ତି। ତରୁଣପୁତ୍ତାୟ ଇତ୍ଥିୟା ପୁନ ଅୱିଜାୟନତ୍ଥଂ ବ୍ୟାଧିତାନଂ ରୋଗୱୂପସମତ୍ଥଂ ପୀତଭେସଜ୍ଜେହି ଚାପି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ମଗ୍ଗୋ ଯେ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେ ଅତୀତା ୱା ଅନାଗତା ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ୱାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ଚ ମଗ୍ଗୋ କିଲେସେ ନ ପଜହତି। ଯେ ପନ ମଗ୍ଗୋ କିଲେସେ ପଜହତି, ତେ ସନ୍ଧାୟ ‘ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନ’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମଗ୍ଗୋ କିଲେସେୟେୱ ପଜହତି, କିଲେସାନଂ ପନ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା, ତେପି ପଜହତିୟେୱ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି (ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୬) ୱିତ୍ଥାରୋ। ଇତି ମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନତୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି। ଭୱୱସେନ ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅପାୟଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି । ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୁଗତିଭୱେକଦେସତୋ; ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୁଗତିକାମଭୱତୋ; ୱୁଟ୍ଠାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ରୂପାରୂପଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ସବ୍ବଭୱେହି ୱୁଟ୍ଠାତିୟେୱାତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଅଥ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କଥଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦାୟ ଭାୱନା ହୋତି? କଥଂ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଠିତିୟାତି? ମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଏୱ। ମଗ୍ଗୋ ହି ପୱତ୍ତମାନୋ ପୁବ୍ବେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନାଗତପୁବ୍ବଞ୍ହି ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ୱତ୍ତାରୋ ଭୱନ୍ତି – ‘ଅନାଗତଟ୍ଠାନଂ ଆଗତମ୍ହ, ଅନନୁଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଭୱାମା’ତି। ଯା ଚସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ଅୟମେୱ ଠିତି ନାମାତି ଠିତିୟା ଭାୱେତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱମେତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱୀରିୟଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାୟା’’ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ଅୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନକଥା। ଏୱମେତ୍ଥ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୦୮। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ସବ୍ବାନିପି ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିୟଂ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ଦେସନାନୟସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତତ୍ଥ ନୟଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ପଠମସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ତାୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ଝାନାଭିନିୱେସେ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତା, ସୁଞ୍ଞତପଟିପଦା, ସୁଦ୍ଧିକଅପ୍ପଣିହିତା, ଅପ୍ପଣିହିତପଟିପଦାତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକନୟାନଂ ୱସେନ ଦସ ନୟା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ୱୀସତିୟା ଅଭିନିୱେସେସୁ ଦ୍ୱେ ନୟସତାନି। ତାନି ଚତୂହି ଅଧିପତୀହି ଚତୁଗ୍ଗୁଣିତାନି ଅଟ୍ଠ। ଇତି ସୁଦ୍ଧିକାନି ଦ୍ୱେ ସାଧିପତୀନି ଅଟ୍ଠାତି ସବ୍ବମ୍ପି ନୟସହସ୍ସଂ ହୋତି। ତଥାଦୁତିୟସମ୍ମପ୍ପଧାନାଦୀସୁ ସୁଦ୍ଧିକସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ଚାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚନୟସହସ୍ସାନି। ଯଥା ଚ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ, ଏୱଂ ସେସମଗ୍ଗେସୁପୀତି କୁସଲୱସେନେୱ ୱୀସତି ନୟସହସ୍ସାନି। ୱିପାକେ ପନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେହି କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ୱିପାକୱାରୋ ନ ଗହିତୋତି। ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନି ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ କଥିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୪୨୭। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି ଅପ୍ପମାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାନେୱ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାନି; ସହଜାତହେତୁୱସେନ ପନ ମଗ୍ଗହେତୁକାନି; ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନି; ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠିକାୟ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ମଗ୍ଗାଧିପତୀନୀତି; ୱୀରିୟଜେଟ୍ଠିକାୟ ପନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱୀରିୟସ୍ସ ଅଭାୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ମଗ୍ଗାଧିପତୀନୀତି ୱା ନ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନୀତି ୱା; ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେନପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି; ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନି କଥିତାନି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟସ୍ମିଂୟେୱ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ସମ୍ମପ୍ପଧାନା କଥିତା; ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେସୁ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାୟେୱାତି। ଏୱମୟଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ସନ୍ନପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଡନା। ନିଟ୍ଟିତା।

୯। ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୩୧। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇଦ୍ଧିପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତିପି ଇଦ୍ଧି। ପଠମେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ; ପାଦୋତି ପତିଟ୍ଠା, ଅଧିଗମୁପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଯସ୍ମା ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ପାଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତାୱ ''ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା''ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ତେ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୁ। ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦହେତୁକୋ ଛନ୍ଦାଧିକୋ ୱା ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧିସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା ପଧାନସଙ୍ଖାରା। ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକସ୍ସ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଛନ୍ଦସମାଧିନା ଚ ପଧାନସଙ୍ଖାରେହି ଚ ଉପେତଂ। ଇଦ୍ଧିପାଦନ୍ତି ନିପ୍ଫତ୍ତିପରିଯାଯେନ ୱା ଇଜ୍ଝନକଟ୍ଠେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇମିନା ୱା ପରିଯାଯେନ ଇଦ୍ଧୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗତାନଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାଦିକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପାଦଭୂତଂ ସେସଚିତ୍ତଚେତସିକରାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଞ୍ହି ପରତୋ ''ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ତଥାଭୂତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥେୱ ହି ଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ୱୀରିଯଂ…ପେ… ଚିତ୍ତଂ। ୱୀମଂସଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସମାଧି ୱୀମଂସସମାଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇଦାନି ଛନ୍ଦସମାଧିଆଦୀନି ପଦାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କଥଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱାତି ଯଦି ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ସମାଧିଂ ପଟିଲଭତି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ଏୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ଅଯଂ ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀରିଯଞ୍ଚେତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଧାନସଙ୍ଖାରାତି ଏତ୍ତାୱତା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱଯମାନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଧାନାଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକଂ ୱୀରିଯଂ କଥିତଂ। ତଦେକଜ୍ଝଂ ଅଭିସଞ୍ଞୁହିତ୍ୱାତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଏକତୋ ରାସିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଏତଂ ୱୋହାରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୩୩। ଇଦାନି ''ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରୋ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦସମୂହେ ଛନ୍ଦାଦିଧମ୍ମେ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ଛନ୍ଦୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଉପେତୋ ହୋତୀତି ଇଦ୍ଧିପାଦସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମରାସି ଉପେତୋ ହୋତି। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ତେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଛନ୍ଦାଦିଧମ୍ମାନଂ। ଇଦ୍ଧି ସମିଦ୍ଧୀତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ନିପ୍ଫତ୍ତିୱେୱଚନାନେୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଜ୍ଝନକଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି। ସମ୍ପୁଣ୍ଣା ଇଦ୍ଧି ସମିଦ୍ଧି; ଉପସଗ୍ଗେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଇଜ୍ଝନାକାରୋ ଇଜ୍ଝନା। ସମିଜ୍ଝନାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପାତୁଭାୱୱସେନ ଲଭନଂ ଲାଭୋ। ପରିହୀନାନମ୍ପି ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱସେନ ପୁନ ଲାଭୋ ପଟିଲାଭୋ; ଉପସଗ୍ଗେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ପତ୍ତୀତି ଅଧିଗମୋ। ଅପରିହାନୱସେନ ସମ୍ମା ପତ୍ତୀତି ସମ୍ପତ୍ତି। ଫୁସନାତି ପଟିଲାଭଫୁସନା। ସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ପଟିଲାଭସଚ୍ଛିକିରିଯାୱ। ଉପସମ୍ପଦାତି ପଟିଲାଭୌପସମ୍ପଦା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଥାଭୂତସ୍ସାତି ତେନ ଆକାରେନ ଭୂତସ୍ସ; ତେ ଛନ୍ଦାଦିଧମ୍ମେ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦୀହି ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଅନ୍ତୋ କତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା କଥିତା। ତେ ଧମ୍ମେତି ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ; ଛନ୍ଦାଦଯୋ ୱା ତଯୋ ଧମ୍ମେତିପି ୱୁତ୍ତଂ। ଆସେୱତୀତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ସେସିଦ୍ଧିପାଦନିଦ୍ଦେସେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତା କିଂ କଥିତନ୍ତି? ଚତୁନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥିତଂ। ଏକୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦଂ ଅୱସ୍ସଯତି; କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯଂ ସତି 'ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ'ତି ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଏକୋ ୱୀରିଯଂ ଅୱସ୍ସଯତି। ଏକୋ ଚିତ୍ତଂ, ଏକୋ ପଞ୍ଞଂ ଅୱସ୍ସଯତି। ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯଂ ସତି 'ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି , ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ'ତି ପଞ୍ଞଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ ପଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ

ନିବ୍ବତ୍ତେତି।

କଥଂ? ଯଥା ହି ଚତୂସୁ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତେସୁ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତେସୁ ଏକୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅୱସ୍ସୟି, ଏକୋ ସୂରଭାୱଂ, ଏକୋ ଜାତିଂ, ଏକୋ ମନ୍ତଂ। କଥଂ? ତେସୁ ହି ପଠମୋ 'ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମାଦକାରିତାଯ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସତି ଲଦ୍ଧୁମାନଂ ଲଚ୍ଛାମେତଂ ଠାନନ୍ତର'ନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅୱସ୍ସୟି। ଦୁତିଯୋ 'ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତୋପି ଏକଚ୍ଚୋ ସଙ୍ଗାମେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ସଣ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି; ଅୱସ୍ସଂ ଖୋ ପନ ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୋ କୁପ୍ପିସ୍ସତି; ତସ୍ମିଂ କୁପ୍ପିତେ ରଥଧୁରେ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଆହରାପେସ୍ସାମେତଂ ଠାନନ୍ତର'ନ୍ତି ସୂରଭାୱଂ ଅୱସ୍ସୟି। ତତିଯୋ 'ସୂରଭାୱେପି ସତି ଏକଚ୍ଚୋ ହୀନଜାତିକୋ ହୋତି; ଜାତିଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ଦଦନ୍ତା ମୟ୍ହଂ ଦସ୍ସନ୍ତୀ'ତି ଜାତିଂ ଅୱସ୍ସୟି। ଚତୁତ୍ଥୋ 'ଜାତିମାପି ଏକୋ ଅମନ୍ତନୀଯୋ ହୋତି; ମନ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଆହରାପେସ୍ସାମେତଂ ଠାନନ୍ତର'ନ୍ତି ମନ୍ତଂ ଅୱସ୍ସୟି। ତେ ସବ୍ବେପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅୱସ୍ସଯବଲେନ ଠାନନ୍ତରାନି ପାପୁଣିଂସୁ।

ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ଛନ୍ଦଂ ଅୱସ୍ସାଯ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅତ୍ଥନିବ୍ବତ୍ତିଯଂ ସତି 'ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ନତ୍ଥି ମୟ୍ହଂ ଏତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନେ ଭାରୋ'ତି ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ରଟ୍ଠପାଲତ୍ଥେରୋ (ମ। ନି। ୨।୨୯୩ ଆଦଯୋ) ୱିଯ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ସୂରଭାୱେନ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ୱୀରିଯଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୱୀରିଯଂ ଧୁରଂ ୱୀରିଯଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ସୋଣତ୍ଥେରୋ (ମହାୱ। ୨୪୩) ୱିଯ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ୱୀରିଯଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି।

ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ସମ୍ଭୂତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ମନ୍ତଂ ଅୱସ୍ସାଯ ଠାନନ୍ତରପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଯ ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ ୱୀମଂସଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଥେରୋ ମୋଘରାଜା ୱିଯ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ୱୀମଂସଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି।

ଏତ୍ଥ ଚ ତଯୋ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧୀପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି। ସେସା ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିପାଦାଯେୱ। ୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତାପି ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧୀପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି। ସେସା ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିପାଦାଯେୱ। ଅଯଂ ତାୱ ଅଭେଦତୋ କଥା।

ଭେଦତୋ ପନ 'ଛନ୍ଦୋ' ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଛନ୍ଦଧୁରେନ ଭାୱିତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ। ସମାଧି ପଧାନସଙ୍ଖାରୋତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦେ ପୱିସନ୍ତି; ପାଦେ ପତିଟ୍ଠାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ତଥେୱ 'ସମାଧି' ଇଦ୍ଧି ନାମ। ସମାଧିଧୁରେନ ଭାୱିତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ସମାଧିଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ। ଛନ୍ଦୋ ପଧାନସଙ୍ଖାରୋତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ସମାଧିଦ୍ଧିପାଦେ ପୱିସନ୍ତି; ପାଦେ ପତିଟ୍ଠାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ତଥେୱ 'ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ' ଇଦ୍ଧି ନାମ। ପଧାନସଙ୍ଖାରଭାୱିତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ପଧାନସଙ୍ଖାରିଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ। ଛନ୍ଦୋ ସମାଧୀତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ପଧାନସଙ୍ଖାରିଦ୍ଧିପାଦେ ପୱିସନ୍ତି; ପାଦେ ପତିଟ୍ଠାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ତଥେୱ 'ୱୀରିଯଂ' ଇଦ୍ଧି ନାମ, 'ଚିତ୍ତଂ' ଇଦ୍ଧି ନାମ, 'ୱୀମଂସା' ଇଦ୍ଧି ନାମ…ପେ… ପାଦେ ପତିଟ୍ଠାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ଅଯଂ ଭେଦତୋ କଥା ନାମ।

ଏତ୍ଥ ପନ ଅଭିନୱଂ ନତ୍ଥି; ଗହିତମେୱ ୱିଭୂତଧାତୁକଂ କତଂ। କଥଂ? ଛନ୍ଦୋ, ସମାଧି, ପଧାନସଙ୍ଖାରୋତି ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଦ୍ଧୀପି ହୋନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦାପି। ସେସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିପାଦାଯେୱ। ଇମେ ହି ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଜ୍ଝମାନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକେହି ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ୱିନା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ପନ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଇଜ୍ଝନକଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି ନାମ ହୋନ୍ତି, ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପାଦୋ ନାମ। 'ଇଦ୍ଧୀ'ତି ୱା 'ଇଦ୍ଧିପାଦୋ'ତି ୱା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଧିୱଚନଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂଯେୱ ଅଧିୱଚନଂ। ୱୀରିଯଂ, ଚିତ୍ତଂ, ୱୀମଂସାସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରୋତି ତଯୋ ଧମ୍ମା…ପେ… ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂଯେୱ ଅଧିୱଚନଂ।

ଅପିଚ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ; ପଟିଲାଭୋ ପଟିଲାଭୋ ଇଦ୍ଧି ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯମତ୍ଥୋ ଉପଚାରେନ ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ। ପଠମଜ୍ଝାନପରିକମ୍ମଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନ, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନପରିକମ୍ମଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ସକଦାଗାମି, ଅନାଗାମି, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଇଦ୍ଧିପାଦୋ

ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ପଟିଲାଭେନାପି ଦୀପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ପଠମଜ୍ଝାନଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ; ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ତତିୟଜ୍ଝାନଂ ଇଦ୍ଧି ନାମ…ପେ… ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ।

କେନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି? କେନଟ୍ଠେନ ପାଦୋତି? ଇଜ୍ଝନକଟ୍ଠେନେୱ ଇଦ୍ଧି। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନେୱ ପାଦୋ। ଏୱମିଧାପି ଇଦ୍ଧୀତି ୱା ପାଦୋତି ୱା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଧିୱଚନଂ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂୟେୱ ଅଧିୱଚନନ୍ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପନ ଇଦମାହଂସୁ – ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେୱ ଅଧିୱଚନଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ଯଦି ସତ୍ଥା ପରତୋ ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟଂ ନାମ ନ ଆହରେୟ୍ୟ। ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟେ ପନ ‘‘ଛନ୍ଦୋୟେୱ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ, ୱୀରିୟମେୱ, ଚିତ୍ତମେୱ, ୱୀମଂସାୱ ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି କଥିତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ଇଦ୍ଧି ନାମ ଅନିପ୍ଫନ୍ନା, ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନିପ୍ଫନ୍ନୋ’’ତି ୱଦିଂସୁ। ତେସଂ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଦ୍ଧୀପି ଇଦ୍ଧିପାଦୋପି ‘ନିପ୍ଫନ୍ନୋ ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତୋ’ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତଂ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ଇଦ୍ଧିପାଦା କଥିତାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୪୪। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ନୟା ପନେତ୍ଥ ଗଣେତବ୍ବା। ‘‘ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନସ୍ମିଞ୍ହି ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଚତ୍ତାରି ନୟସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ୱୀରିୟସମାଧିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତଥା ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟେ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦେ ଚତ୍ତାରି ନୟସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ୱୀରିୟଚିତ୍ତୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦେ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରୀତି ସବ୍ବାନିପି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ନୟସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ଏୱମେତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନଂୟେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସନୟସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟଂ କଥିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୪୬୨। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ଅପ୍ପମାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା ଏୱ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା; ସହଜାତହେତୁୱସେନ ପନ ମଗ୍ଗହେତୁକା, ନ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ଅଧିପତୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଗରୁଂ ନ କରୋନ୍ତି। କସ୍ମା? ସୟଂ ଜେଟ୍ଠକତ୍ତା। ଯଥା ହି ସମଜାତିକା ସମୱୟା ସମଥାମା ସମସିପ୍ପା ଚତ୍ତାରୋ ରାଜପୁତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଜେଟ୍ଠକତାୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅପଚିତିଂ ନ କରୋନ୍ତି, ଏୱମିମେପି ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିପତୟୋ ପାଟିୟେକ୍କଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ଜେଟ୍ଠକଧମ୍ମତାୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଗରୁଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଏକନ୍ତେନେୱ ନ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ। ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାୱ ଇଦ୍ଧିପାଦା କଥିତା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟସ୍ମିଂୟେୱ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ଇଦ୍ଧିପାଦା କଥିତା, ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେସୁ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାୟେୱାତି। ଏୱମୟଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୪୬୬। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ବୋଧିଯା ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯା ଏସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ଯାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୈଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବୁଜ୍ଝତି କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାଯ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତି, ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦୀନି ୱିଯ। ଯୋ ପନେସ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଏତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକୋ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା – ''ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି।

ଅପିଚ ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି କେନଟ୍ଠେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା? ବୋଧାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି ଇମିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାନଯେନାପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତିଆଦୀସୁ ପସତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ସତିଯେୱ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଫରଣଲକ୍ଖଣୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଉପସମଲକ୍ଖଣୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ତେସୁ ''ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪) ୱଚନତୋ ସବ୍ବେସଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଉପକାରକତ୍ତା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତତୋ ପରଂ ''ସୋ ତଥା ସତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞାଯ ପୱିଚିନତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧୫୦) ନଯେନ ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନେୱ ନିକ୍ଖେପପଯୋଜନଂ ପାଳିଇଯଂ ଆଗତମେୱ।

କସ୍ମା ପନେତେ ସତ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତା, ଅନୂନା ଅନଧିକାତି? ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ସବ୍ବତ୍ଥିକତୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ହି ତଯୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଲୀନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖା, ଯଥାହ – ''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)। ତଯୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖା, ଯଥାହ – ''ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, କାଲୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ, କାଲୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୪)। ଏକୋ ପନେତ୍ଥ ଲୋଣଧୂପନଂ ୱିଯ ସବ୍ବବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ, ସବ୍ବକମ୍ମିକଅମଚ୍ଚୋ ୱିଯ ଚ ସବ୍ବେସୁ ରାଜକିଚ୍ଚେସୁ, ସବ୍ବବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ ସବ୍ବତ୍ଥିକୋ, ଯଥାହ – ''ସତିଞ୍ଚ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବତ୍ଥିକଂ ୱଦାମୀ''ତି। ''ସବ୍ବତ୍ଥକ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସବ୍ବତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ସବ୍ବତ୍ଥିକତୋ ଚ ସତ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୬୭। ଇଦାନି ନେସଂ ଏକସ୍ମିଂଯେୱାରମ୍ମଣେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱସେନ ନାନାକରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୁ। ସତିମା ହୋତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞୱା, ଯସେନ ଯସୱା, ଧନେନ ଧନୱା ୱିଯ ସତିଯା ସତିମା ହୋତି, ସତିସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରମେନାତି ଉତ୍ତମେନ; ତଞ୍ହି ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚେୱ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅନୁଲୋମତୋ ପରମଂ ନାମ ହୋତି ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠଂ। ସତିନେପକ୍କେନାତି ନେପକ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା; ସତିଯା ଚେୱ ନେପକ୍କେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

କସ୍ମା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସତିଭାଜନୀଯେ ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତାତି? ସତିଯା ବଲୱଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ। ସତି ହି ପଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିନାପି, ପଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଦୁବ୍ବଲା। ତେନସ୍ସା ବଲୱଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତା। ଯଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଦିସାସୁ ଦ୍ୱେ ରାଜମହାମତ୍ତା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟୁଂ; ତେସୁ ଏକୋ ରାଜପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ଏକୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏକକୋୱ ତେସୁ ରାଜପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ଅତ୍ତନୋପି ତେଜେନ ରାଜପୁତ୍ତସ୍ସପି ତେଜେନ ତେଜୱା ହୋତି; ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଠିତୋ ନ ତେନ ସମତେଜୋ ହୋତି; ଏୱମେୱ ରାଜପୁତ୍ତଂ

ଗହେତ୍ୱା ଠିତମହାମତ୍ତୋ ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି, ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଠିତୋ ୱିୟ ୱିନା ପଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପନ୍ନା। ତତ୍ଥ ୟଥା ରାଜପୁତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ଅତ୍ତନୋପି ତେଜେନ ରାଜପୁତ୍ତସ୍ସପି ତେଜେନ ତେଜୱା ହୋତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି ବଲୱତୀ ହୋତି; ୟଥା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଠିତୋ ନ ତେନ ସମତେଜୋ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିନା ପଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପନ୍ନା ଦୁବ୍ବଲା ହୋତୀତି ବଲୱଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞା ଗହିତାତି।

ଚିରକତମ୍ପୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା କାୟେନ ଚିରକତଂ ୱତ୍ତଂ ୱା କସିଣମଣ୍ଡଲଂ ୱା କସିଣପରିକମ୍ମଂ ୱା। ଚିରଭାସିତମ୍ପୀତି ଅତ୍ତନା ୱା ପରେନ ୱା ୱାଚାୟ ଚିରଭାସିତଂ ବହୁକମ୍ପି, ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିନିଚ୍ଛୟଂ ୱା, ୱିମୁତ୍ତାୟତନସୀସେ ୱା ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥମେୱ। ସରିତା ହୋତୀତି ତଂ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଅରୂପଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସଂ ‘ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏୱଂ ନିରୁଦ୍ଧୋ’ତି ସରିତା ହୋତି। ଅନୁସ୍ସରିତାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରିତା। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଅୟଂ ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ସେସବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ କଥୀୟତି।

ସୋ ତଥା ସତୋ ୱିହରନ୍ତୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେନାକାରେନ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ସତିୟା ସତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ। ତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ତଂ ଚିରକତଂ ଚିରଭାସିତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଧମ୍ମଂ। ପଞ୍ଞାୟ ପୱିଚିନତୀତି ପଞ୍ଞାୟ ‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’ତି ପୱିଚିନତି। ପୱିଚରତୀତି ‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’ତି ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞଂ ଚରାପେନ୍ତୋ ପୱିଚରତି। ପରିୱୀମଂସଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଓଲୋକନଂ ଗୱେସନଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପକଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ତସ୍ସ ତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଧମ୍ମଂ। ଆରଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି ପଗ୍ଗହିତଂ। ଅସଲ୍ଲୀନନ୍ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତାୟେୱ ଅସଲ୍ଲୀନଂ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପକଂ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ୱୀରିୟଂ ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ନିରାମିସାତି କାମାମିସଲୋକାମିସୱଟ୍ଟାମିସାନଂ ଅଭାୱେନ ନିରାମିସା ପରିସୁଦ୍ଧା। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ପୀତି ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ପୀତିମନସ୍ସାତି ପୀତିସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। କାୟୋପି ପସ୍ସମ୍ଭତୀତି ଖନ୍ଧତ୍ତୟସଙ୍ଖାତୋ ନାମକାୟୋ କିଲେସଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା ପସ୍ସମ୍ଭତି। ଚିତ୍ତମ୍ପୀତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋପି ତଥେୱ ପସ୍ସମ୍ଭତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ପସ୍ସଦ୍ଧି ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟସ୍ସ ସୁଖିନୋତି ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟତାୟ ଉପ୍ପନ୍ନସୁଖେନ ସୁଖିତସ୍ସ। ସମାଧିୟତୀତି ସମ୍ମା ଆଧିୟତି, ନିଚ୍ଚଲଂ ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଠପୀୟତି, ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ତଥା ସମାହିତନ୍ତି ତେନ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତେନ ୱିୟ ସମାଧିନା ସମାହିତଂ। ସାଧୁକଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତି; ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନୱଡ୍ଢନେ ଅବ୍ୟାୱଟୋ ହୁତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି। ଅୟଂୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଛନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅନୋସକ୍କନଅନତିୱତ୍ତନଭାୱସାଧକୋ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତ୍ତାୱତା କିଂ କଥିତଂ ନାମ ହୋତି? ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନାନାରସଲକ୍ଖଣା ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା ହୋନ୍ତୀତି।

ପଠମୋ ନୟୋ।

୪୬୮-୪୬୯। ଇଦାନି ୟେନ ପରିୟାୟେନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଚୁଦ୍ଦସ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସ ପକାସନତ୍ଥଂ ଦୁତିୟନୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା – ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧମ୍ମେସୁ ସତୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି। ବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ ସତୀତି ବହିଦ୍ଧାସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି। ୟଦପୀତି ୟାପି। ତଦପୀତି ସାପି। ଅଭିଞ୍ଞାୟାତି ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାୟ। ସମ୍ବୋଧାୟାତି ସମ୍ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ, ମଗ୍ଗତ୍ଥାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନାୟାତି ୱାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା; ସା ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଦତ୍ଥାୟ, ଅସଙ୍ଖତାୟ ଅମତଧାତୁୟା ସଚ୍ଛିକିରିୟତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

କାୟିକଂ ୱୀରିୟନ୍ତି ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିୟଂ। ଚେତସିକଂ ୱୀରିୟନ୍ତି ‘‘ନ ତାୱାହଂ ଇମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମି ୟାୱ ମେ ନ ଅନୁପାଦାୟ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ କାୟପୟୋଗଂ ୱିନା ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିୟଂ। କାୟପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧୀତି

ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦରଥପସ୍ସଦ୍ଧି। ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଦିସୋୱ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ଇମସ୍ମିଂ ନଯେ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା।

ପୋରାଣକତ୍ଥେରା ପନ 'ଏତ୍ତକେନ ପାକଟଂ ନ ହୋତୀ'ତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୁଂ। ଏତେସୁ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସତି ପୱିଚଯୋ ଉପେକ୍ଖାତି ଇମେ ତଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣତ୍ତା ଲୋକିଯାୱ ହୋନ୍ତି। ତଥା ମଗ୍ଗଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ କାଯିକୱୀରିଯଂ। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପନ ପୀତିସମାଧିଯୋ ଲୋକୁତ୍ତରା ହୋନ୍ତି। ସେସା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାତି।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ତାୱ ଧମ୍ମେସୁ ସତିପୱିଚଯୌପେକ୍ଖା ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାତି ତେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱୋ ମା ଯୁଜ୍ଜିତ୍ଥ। ଚଙ୍କମପ୍ପଯୋଗେନ ନିବ୍ବତ୍ତୱୀରିଯମ୍ପି ଲୋକିଯନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ନ କିଲମତି। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପନ ପୀତିସମାଧିଯୋ କଦା ଲୋକୁତ୍ତରା ହୋନ୍ତୀତି? କାମାୱଚରେ ତାୱ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପୀତି ନ ଲବ୍ଭତି। ରୂପାୱଚରେ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପୀତି ଲବ୍ଭତି, ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ପନ ନ ଲବ୍ଭତି। ଅରୂପାୱଚରେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଅଲବ୍ଭମାନକଂ ଉପାଦାଯ ଲବ୍ଭମାନକାପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ଏୱମଯଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ କାମାୱଚରତୋପି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ରୂପାୱଚରତୋପି ଅରୂପାୱଚରତୋପୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରୋ ଯେୱାତି କଥିତୋ।

ତଥା କାମାୱଚରେ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ପନ ସମାଧି ନ ଲବ୍ଭତି। ରୂପାୱଚରଅରୂପାୱଚରେସୁ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧି ଲବ୍ଭତି, ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ପନ ନ ଲବ୍ଭତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଅଲବ୍ଭମାନକଂ ଉପାଦାଯ ଲବ୍ଭମାନକୋପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଏୱମଯଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧି କାମାୱଚରତୋପି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ରୂପାୱଚରତୋପି ଅରୂପାୱଚରତୋପୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରୋ ଯେୱାତି କଥିତୋ।

ଅପିଚ ଲୋକିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରୋ କାତବ୍ବୋ; ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଗହେତ୍ୱା ଲୋକିଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ହି ସତିପୱିଚଯୌପେକ୍ଖାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାକାଲୋପି ଅତ୍ଥି। ତତ୍ରିଦଂ ସୁତ୍ତଂ – ''ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଂ ଖ୍ୱାହଂ, ଆୱୁସୋ, ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯଂ ୱଦାମି; ଏୱମସ୍ସିମେ ଆସୱା ନାନୁସେନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୩୨ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ) ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ଲୋକୁତ୍ତରା ହୋନ୍ତି। ଯଦା ପନ ଚଙ୍କମପଯୋଗେନ ନିବ୍ବତ୍ତେ କାଯିକୱୀରିଯେ ଅନୁପସନ୍ତେଯେୱ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ଘଟୀଯତି, ତଦା ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ହୋତି। ଯେ ପନ ଥେରା ''କସିଣଜ୍ଝାନେ, ଆନାପାନଜ୍ଝାନେ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନେ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ନ ୱାରେତବ୍ବୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ୱାଦେ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ପୀତିସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଲୋକିଯା ହୋନ୍ତୀତି।

ଦୁତିଯୋ ନଯୋ।

୪୭୦-୪୭୧। ଇଦାନି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ତତିଯନଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପୁନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାପି ଅଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା – ଭାୱେତୀତି ୱଡ୍ଢେତି; ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜନେତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି। ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିୱେକେ ନିସ୍ସିତଂ। ୱିୱେକୋତି ୱିୱିତ୍ତତା। ସୋ ଚାଯଂ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକୋ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱିୱେକୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନା। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ନାମ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ। ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକୋ ନାମ ମଗ୍ଗୋ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକୋ ନାମ ଫଲଂ। ନିସ୍ସରଣୱିୱେକୋ ନାମ ସବ୍ବନିମିତ୍ତନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚୱିଧେ ୱିୱେକେ ନିସ୍ସିତଂ ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତି ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥା ହି ଅଯଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ମଗ୍ଗକାଲେ ପନ କିଚ୍ଚତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ଆରମ୍ମଣତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତି। ପଞ୍ଚୱିୱେକନିସ୍ସିତମ୍ପୀତି ଏକେ। ତେ ହି ନ କେୱଲଂ ବଲୱୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେସୁ ଏୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତି, ୱିପସ୍ସନାପାଦକକସିଣଜ୍ଝାନଆନାପାନାସୁଭବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନେସୁପି ଉଦ୍ଧରନ୍ତି, ନ ଚ ପଟିସିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେହି । ତସ୍ମା ତେସଂ ମତେନ ଏତେସଂ ଝାନାନଂ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ଏୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ। ଯଥା ଚ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ''ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ''ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତମ୍ପି ଭାୱେତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏସ ନଯୋ ୱିରାଗନିସ୍ସିତାଦୀସୁ। ୱିୱେକତ୍ଥା ଏୱ ହି ୱିରାଗାଦଯୋ।

କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଦୁୱିଧୋ – ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ 'ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ'ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ଚ

ତଦଙ୍ଗୱସେନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସପ୍ପହାନଂ। 'ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ'ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ନିବ୍ବାନପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକେ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନୟେ ୱଟ୍ଟତି। ତଥା ହି ଅୟଂ ସତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜତି, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ପକ୍ଖନ୍ଦତି।

ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିନ୍ତି ଇମିନା ପନ ସକଲେନ ୱଚନେନ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଂ ପରିଣମନ୍ତଂ ପରିଣତଞ୍ଚ, ପରିପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚାତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୟଞ୍ହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନମନୁୟୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ୟଥା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଞ୍ଚ ପରିପଚ୍ଚତି, ୟଥା ଚ ପରିପକ୍କୋ ହୋତି, ତଥା ନଂ ଭାୱେତୀତି। ଏସ ନୟୋ ସେସବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁପି। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ନୟେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୭୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ସତ୍ତପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଏକତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ପାଟିୟେକ୍କଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଦ୍ୱେ ନୟା। ତେସଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଉପେକ୍ଖନୱସେନ ଉପେକ୍ଖା। ଉପେକ୍ଖନାକାରୋ ଉପେକ୍ଖନା। ଉପେକ୍ଖିତବ୍ବୟୁତ୍ତେ ସମପ୍ପୱତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ଇକ୍ଖତି, ନ ଚୋଦେତୀତି ଉପେକ୍ଖା। ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉପେକ୍ଖାପେତୀତି ଉପେକ୍ଖନା । ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ଲୋକିୟୋପେକ୍ଖନାୟ ଅଧିକା ଉପେକ୍ଖନା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା। ଅବ୍ୟାପାରାପଜ୍ଜନେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ମଜ୍ଝତ୍ତତା। ସା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ଦୀପେତୁଂ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା।

ନୟା ପନେତ୍ଥ ଗଣେତବ୍ବା – ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଏକତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏକେକମଗ୍ଗେ ନୟସହସ୍ସଂ ନୟସହସ୍ସନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ନୟସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ପାଟିୟେକ୍କଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏକେକବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱସେନ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରୀତି ସତ୍ତ ଚତୁକ୍କା ଅଟ୍ଠୱୀସତି। ତାନି ପୁରିମେହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାତି ସବ୍ବାନିପି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ନୟସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି କୁସଲାନେୱ। ୟସ୍ମା ପନ ଫଲକ୍ଖଣେପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଲବ୍ଭନ୍ତି, କୁସଲହେତୁକାନି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ତସ୍ମା ତେସୁପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କୁସଲନିଦ୍ଦେସପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ଏୱ ତନ୍ତିୟା ୱିପାକନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋପି ଏକତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ, ପାଟିୟେକ୍କଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିପାକେ ପନ କୁସଲତୋ ତିଗୁଣା ନୟା କାତବ୍ବାତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୪୮୨। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ଅପ୍ପମାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା ଏୱ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା। ସହଜାତହେତୁୱସେନ ପନେତ୍ଥ କୁସଲା ମଗ୍ଗହେତୁକା, ୱୀରିୟଂ ୱା ୱୀମଂସଂ ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ, ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠିକାୟ ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋତି, ଫଲକାଲେପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଏୱ।

ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେନପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେପି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା । ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟସ୍ସେୱ ପଠମନୟସ୍ମିଂ ଲୋକିୟା, ଦୁତିୟତତିୟେସୁ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟସ୍ସ ପନ ଚତୂସୁପି ନୟେସୁ ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଲୋକୁତ୍ତରାୟେୱାତି ଏୱମୟଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୧। ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୮୬। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀପଟିପଦାନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭାୱନାୱସେନ ପାଟିୟେକ୍କଂ ଦସ୍ସିତେ ଦୁତିୟନୟେପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମିଦଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ନୟାନଂ ୱସେନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକମେୱ କଥିତଂ।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୯୦। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ ‘ଅରିୟୋ’ତି ଅୱତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅୱୁତ୍ତେପି ଅୟଂ ଅରିୟୋ ଏୱ। ୟଥା ହି ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତାୟ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଜାତୋ ପୁତ୍ତୋ ରାଜପୁତ୍ତୋତି ଅୱୁତ୍ତେପି ରାଜପୁତ୍ତୋୟେୱ ହୋତି, ଏୱମୟମ୍ପି ଅରିୟୋତି ଅୱୁତ୍ତେପି ଅରିୟୋ ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସମିଧାପି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୯୩। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱାରେପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ଅୱୁତ୍ତେପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅୟମେତ୍ଥ ଆଚରିୟାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା। ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋୟେୱ ହୋତୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସୁତ୍ତଂ ଆହରାହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ଅଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମଂ ମହାସଳାୟତନତୋ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସଂ ଆହରିସ୍ସତି ‘‘ୟା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି, ସାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ୟୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସଙ୍କପ୍ପୋ, ୱାୟାମୋ, ସତି, ୟୋ ତଥାଭୂତସ୍ସ ସମାଧି, ସ୍ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାସମାଧି। ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାୟକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି।

ତତୋ ‘‘ଏତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ଆହରା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ଆହରତି ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ, ନୋ ଚେ ଆହରତି ସୟଂ ଆହରିତ୍ୱା ‘‘ଏୱମସ୍ସାୟଂ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୧) ‘‘ଇମିନା ତେ ସତ୍ଥୁସାସନେନ ୱାଦୋ ଭିନ୍ନୋ; ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ଇମାନି ପନ ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି ପୁବ୍ବେ ପରିସୁଦ୍ଧାନି ୱତ୍ତନ୍ତି, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପରିସୁଦ୍ଧତରାନି ହୋନ୍ତି। ଅଥ ‘ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’ତି ଇଦଂ କିମତ୍ଥଂ ଗହିତନ୍ତି? ଅତିରେକକିଚ୍ଚଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ୟସ୍ମିଞ୍ହି ସମୟେ ମିଚ୍ଛାୱାଚଂ ପଜହତି, ସମ୍ମାୱାଚଂ ପୂରେତି, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାଆଜୀୱା ନତ୍ଥି। ଇମାନି ପଞ୍ଚକାରାପକଙ୍ଗାନେୱ ମିଚ୍ଛାୱାଚଂ ପଜହନ୍ତି; ସମ୍ମାୱାଚା ପନ ସୟଂ ୱିରତିୱସେନ ପୂରେତି। ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତଂ ପଜହତି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂ ପୂରେତି, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାଆଜୀୱା ନତ୍ଥି। ଇମାନି ପଞ୍ଚ କାରାପକଙ୍ଗାନେୱ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତଂ ପଜହନ୍ତି; ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ପନ ସୟଂ ୱିରତିୱସେନ ପୂରେତି। ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱଂ ପଜହତି, ସମ୍ମାଆଜୀୱଂ ପୂରେତି, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତା ନତ୍ଥି। ଇମାନି ପଞ୍ଚ କାରାପକଙ୍ଗାନେୱ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱଂ ପଜହନ୍ତି; ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ପନ ସୟଂ ୱିରତିୱସେନ ପୂରେତି। ଇମଂ ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାରାପକଙ୍ଗାନଂ କିଚ୍ଚାତିରେକତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ଗହିତଂ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ହୋତି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

‘‘ୟଦି ସମ୍ମାୱାଚାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ୱଦଥ, ଚତସ୍ସୋ ସମ୍ମାୱାଚାଚେତନା, ତିସ୍ସୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଚେତନା, ସତ୍ତ ସମ୍ମାଆଜୀୱଚେତନାତି ଇମମ୍ହା ଚେତନାବହୁତ୍ତା କଥଂ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସଥ? ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋୱ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ’’ତି। ‘‘ଚେତନାବହୁତ୍ତା ଚ ପମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମ; ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋତି ଚ ୱକ୍ଖାମ’’। ‘‘ତ୍ୱଂ ତାୱ ମହାଚତ୍ତାରୀସକଭାଣକୋ ହୋସି, ନ ହୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ସଚେ ‘‘ନ ହୋମୀ’’ତି ୱଦତି, ‘‘ତ୍ୱଂ ଅଭାଣକତ୍ତା ନ ଜାନାସୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ‘‘ଭାଣକୋସ୍ମୀ’’ତି ୱଦତି, ‘‘ସୁତ୍ତଂ ଆହରା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ସୁତ୍ତଂ ଆହରତି ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ, ନୋ ଚେ ଆହରତି ସୟଂ ଉପରିପଣ୍ଣାସତୋ ଆହରିତବ୍ବଂ –

‘‘କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା? ସମ୍ମାୱାଚଂପହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱାୟଂ ୱଦାମି – ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ସାସୱା ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟା ଉପଧିୱେପକ୍କା; ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ଅରିୟା ଅନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗଙ୍ଗା।

''କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ସାସୱା ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କା? ମୁସାୱାଦା ୱେରମଣୀ, ପିସୁଣାଯ ୱାଚାଯ ୱେରମଣୀ, ଫରୁସାଯ ୱାଚାଯ ୱେରମଣୀ, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ୱେରମଣୀ – ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ସାସୱା ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କା।

''କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ଅରିଯା ଅନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗଙ୍ଗା? ଯା ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୋ ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଆରତି ୱିରତି ପଟିୱିରତି ୱେରମଣୀ – ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାୱାଚା ଅରିଯା ଅନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗଙ୍ଗା…ପେ…।

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ? ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂପହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱଯଂ ୱଦାମି…ପେ… ଉପଧିୱେପକ୍କୋ।

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଅରିଯୋ ଅନାସୱୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ…ପେ…।

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ? ସମ୍ମାଆଜୀୱଂପହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱାଯଂ ୱଦାମି…ପେ… ଉପଧିୱେପକ୍କୋ।

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ଅରିଯୋ ଅନାସୱୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗୋ? ଯା ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯତୋ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱା ଆରତି ୱିରତି ପଟିୱିରତି ୱେରମଣୀ – ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ଅରିଯୋ ଅନାସୱୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗୋ''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୮ ଆଦଯୋ)।

ଏୱମେତ୍ଥ ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି, ତୀହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେହି, ମିଚ୍ଛାଜୀୱତୋ ଚାତି ଏକେକାୱ ୱିରତି ଅରିଯା ଅନାସୱା ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗଙ୍ଗାତି ୱୁତ୍ତା। ''କୁତୋ ଏତ୍ଥ ଚେତନାବହୁତ୍ତଂ? କୁତୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ? ଇଦଂ ତେ ସୁତ୍ତଂ ଅକାମକସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ଦୀପେତି''। ସଚେ ଏତ୍ତକେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ, ନୋ ଚେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ଅଞ୍ଞାନିପି କାରଣାନି ଆହରିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ସମଣୋପି ତତ୍ଥ ନ ଉପଲବ୍ଭତି…ପେ… ଇମସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପଲବ୍ଭତି; ଇଧେୱ , ସୁଭଦ୍ଦ, ସମଣୋ…ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେହି ଅଞ୍ଞେହୀତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪)।

ଅଞ୍ଞେସୁପି ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତସତେସୁ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ମଗ୍ଗୋ ଆଗତୋ। କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣେପି ୱୁତ୍ତଂ –

''ମଗ୍ଗାନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସେଟ୍ଠୋ, ସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ପଦା;

ୱିରାଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମାନଂ, ଦ୍ୱିପଦାନଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁମା''ତି (କଥା। ୮୭୨) –

''ଅତ୍ଥେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତୋତି''? ''ଆମନ୍ତା''''ତେନ ହି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ''ତି। ସଚେ ପନ ଏତ୍ତକେନାପି ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ''ଗଚ୍ଛ, ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଯାଗୁଂ ପିୱାହୀ''ତି ଉଯ୍ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଉତ୍ତରିମ୍ପନ କାରଣଂ ୱକ୍ଖତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ନଯା ପନେତ୍ଥ ଗଣେତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗସ୍ମିଞ୍ହି ଏକତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଏକତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଚତ୍ତାରି ନଯସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକମଗ୍ଗେ ଏକତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଏକତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଚତ୍ତାରି; ପାଟିଯେକ୍କଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପାଟିଯେକ୍କଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ ୱୀସତି। ଇତି ପୁରିମାନି ଅଟ୍ଠ ଇମାନି ଚ ୱୀସତୀତି ସବ୍ବାନିପି ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଅଟ୍ଠୱୀସତି ନଯସହସ୍ସାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ତାନି ଚ ଖୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଲୋକୁତ୍ତରାନି କୁସଲାନେୱ। ୱିପାକେ ପନ କୁସଲତୋ ତିଗୁଣା ନଯା କାତବ୍ବାତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୫୦୪। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବାନିପେତାନି ଅପ୍ପମାଣଂ

ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାନେୱ, ନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାନି। ନେୱ ହି ମଗ୍ଗୋ ନ ଫଲଂ ମଗ୍ଗଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ସହଜାତହେତୁୱସେନ ପନେତ୍ଥ କୁସଲାନି ମଗ୍ଗହେତୁକାନି; ୱୀରିଯଂ ୱା ୱୀମଂସଂ ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନି; ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠିକାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ମଗ୍ଗାଧିପତୀନୀତି; ଫଲକାଲେପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନେୱ।

ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକାରମ୍ମଣଭାୱେନପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି; ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱମେତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେପି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରାନେୱ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି କଥିତାନି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ମିଂଯେୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି କଥିତାନି; ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ପନ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରାନେୱାତି ଏୱମଯଂ ମଗ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଝାନୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ

ମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୫୦୮। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଝାନୱିଭଙ୍ଗେ ଯା ତାୱ ଅଯଂ ସକଲସ୍ସାପି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯସ୍ସ ପଠମଂ ମାତିକା ଠପିତା, ତତ୍ଥ ଇଧାତି ୱଚନଂ ପୁବ୍ବଭାଗକରଣୀଯସମ୍ପଦାଯ ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବପ୍ପକାରଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତସାସନପରିଦୀପନଂ, ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ ଚ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ…ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେହି ଅଞ୍ଞେହୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪। ୨୪୧)। ଭିକ୍ଖୂତି ତେସଂ ଝାନାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତକପୁଗ୍ଗଲପରିଦୀପନଂ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ଇଦମସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱପରିଦୀପନଂ। ୱିହରତୀତି ଇଦମସ୍ସ ତଦନୁରୂପୱିହାରସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଇଦମସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସ ଉପରି ଝାନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଚ ଉପକାରଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ। ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଇଦମସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖତୋ ଅଚୱନଧମ୍ମତାପରିଦୀପନଂ। ସମାଦାଯାତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅନୱସେସତୋ ଆଦାନପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖତୀତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖାଯ ସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂତି ଇଦମସ୍ସ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାଯ ଭୂମିପରିଦୀପନଂ; ରକ୍ଖିତବ୍ବୋକାସପରିଦୀପନନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି ଏୱ। ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋତି ଇଦମସ୍ସ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସଂୱିହିତାରକ୍ଖଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂତି ଇଦମସ୍ସ ସନ୍ତୋସାଦିଗୁଣପରିଦୀପନଂ। ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତଂ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଇଦମସ୍ସ କାରଣଭାୱପରିଦୀପନଂ। ସାତଚ୍ଚଂନେପକ୍କନ୍ତି ଇଦମସ୍ସ ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତେନ ୱୀରିଯେନ ସାତଚ୍ଚକାରିତାପରିଦୀପନଂ । ବୋଧିପକ୍ଖିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଇଦମସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଯା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯତ୍ତପରିଦୀପନଂ।

ସୋ ଅଭିକ୍କନ୍ତେ…ପେ… ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀତି ଇଦମସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସମନ୍ନାଗତତ୍ତପରିଦୀପନଂ। ସୋ ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ ଭଜତୀତି ଇଦମସ୍ସ ଅନୁରୂପସେନାସନପରିଗ୍ଗହପରିଦୀପନଂ। ଅରଞ୍ଞଂ…ପେ… ପଟିସଲ୍ଲାନସାରୁପ୍ପନ୍ତି ଇଦମସ୍ସ ସେନାସନପ୍ପଭେଦନିରାଦୀନୱତାନିସଂସପରିଦୀପନଂ। ସୋଅରଞ୍ଞଗତୋ ୱାତି ଇଦମସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସେନାସନେନ ଯୁତ୍ତଭାୱପରିଦୀପନଂ। ନିସୀଦତୀତି ଇଦମସ୍ସ ଯୋଗାନୁରୂପୈରିଯାପଥପରିଦୀପନଂ। ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଇଦମସ୍ସ ଯୋଗାରମ୍ଭପରିଦୀପନଂ। ସୋ ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯାତିଆଦି ପନସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗେନ ନୀୱରଣପ୍ପହାନପରିଦୀପନଂ। ତସ୍ସେୱ ପହୀନନୀୱରଣସ୍ସ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତିଆଦି ପଟିପାଟିଯା ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିପରିଦୀପନଂ।

ଅପି ଚ ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଝାନୁପ୍ପାଦକୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଝାନୁପ୍ପାଦକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଚତ୍ତାରି ସୀଲାନି ସୋଧେତବ୍ବାନି, ତସ୍ମାସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଉପଦିସତି। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତିଆଦିନା ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଇମିନା ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସୀଲାନଂ ଅନୱସେସତୋ ଆଦାନଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲଂ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂତି ଇମିନା ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତସୀଲଂ। ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଝାନଭାୱନାଯ ଉପକାରକେ ଧମ୍ମେ। ସୋ ଅଭିକ୍କନ୍ତେତିଆଦିନା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପରିହାନାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅସମ୍ମୋସାଯ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସମାଯୋଗଂ। ସୋ ୱିୱିତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ଭାୱନାନୁରୂପସେନାସନପରିଗ୍ଗହଂ। ସୋଅରଞ୍ଞଗତୋ ୱାତିଆଦିନା ତଂ ସେନାସନଂ ଉପଗତସ୍ସ ଝାନାନୁରୂପୈରିଯାପଥଞ୍ଚେୱ ଝାନଭାୱନାରମ୍ଭଞ୍ଚ। ସୋ ଅଭିଜ୍ଝନ୍ତିଆଦିନା ଝାନଭାୱନାରମ୍ଭେନ ଝାନପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମପ୍ପହାନଂ। ସୋ ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯାତିଆଦିନା ଏୱଂ ପହୀନଜ୍ଝାନପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ବଜ୍ଝାନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମଂ ଉପଦିସତୀତି।

ମାତିକାୱଣ୍ଣନା।

ନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୦୯। ଇଦାନି ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ମାତିକଂ ପଟିପାଟିଯା ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧାତି ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦୀହି

ଦସହି ପଦେହି ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ସକଞ୍ଚୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାସନମେୱ କଥିତଂ। ତଞ୍ଚି ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସେୱ ଖମନୱସେନ ଖନ୍ତି, ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ରୁଚି, ଗହଣୱସେନ ଆଦାଯୋ, ସଭାୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିନଯୋ, ତଦୁଭଯେନାପି ଧମ୍ମୱିନଯୋ, ପୱୁତ୍ତୱସେନ ପାୱଚନଂ, ସେଟ୍ଠଚରିଯଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଅନୁସିଟ୍ଠିଦାନୱସେନ ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦୀସୁ ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିଯା, ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧଖନ୍ତିଯା, ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧରୁଚିଯା, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଆଦାଯେ, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେ, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୱିନଯେ।

''ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି – 'ଇମେ ଧମ୍ମା ସରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ୱିରାଗାଯ, ସଂଯୋଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ୱିସଂଯୋଗାଯ, ଆଚଯାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଅପଚଯାଯ, ଉପାଦାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗିଯା, ମହିଚ୍ଛତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା, ସଙ୍ଗଣିକାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ପୱିୱେକାଯ, କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଯ, ଦୁବ୍ଭରତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସୁଭରତାଯା'ତି ଏକଂସେନ ହି, ଗୋତମି, ଧାରେଯ୍ୟାସି – 'ନେସୋ ଧମ୍ମୋ, ନେସୋ ୱିନଯୋ, ନେତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'ନ୍ତି। ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି – 'ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସରାଗାଯ…ପେ… ସୁଭରତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ଦୁବ୍ଭରତାଯା'ତି। ଏକଂସେନ ହି, ଗୋତମି, ଧାରେଯ୍ୟାସି – 'ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ୱିନଯୋ, ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୫୩; ଚୂଳୱ॰ ୪୦୬)।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱିନଯେ , ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧପାୱଚନେ, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧବ୍ରହ୍ମଚରିଯେ, ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସତ୍ଥୁସାସନେତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚେତଂ ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ଚ ଦିଟ୍ଠି, ଭଗୱତୋ ଖମନୱସେନ ଖନ୍ତି, ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ରୁଚି, ଗହଣୱସେନ ଆଦାଯୋ। ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନଂ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ସୋୱ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ୱିନତୀତି ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ୱିନଯୋ ଚାତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। କୁସଲଧମ୍ମେହି ୱା ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଏସ ୱିନଯୋତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି – 'ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ନୋ ସରାଗାଯ…ପେ… ଏକଂସେନ, ଗୋତମି, ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ୱିନଯୋ, ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'ନ୍ତି।

ଧମ୍ମେନ ୱା ୱିନଯୋ, ନ ଦଣ୍ଡାଦୀହୀତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ, ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଦଣ୍ଡେନେକେ ଦମଯନ୍ତି, ଅଙ୍କୁସେହି କସାହି ଚ;

ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନ, ନାଗୋ ଦନ୍ତୋ ମହେସିନା''ତି। (ଚୂଳୱ॰ ୩୪୨; ମ॰ ନି॰ ୨।୩୫୨);

ତଥା –

''ଧମ୍ମେନ ନୀଯମାନାନଂ, କା ଉସୂଯା ୱିଜାନତ''ନ୍ତି; (ମହାୱ॰ ୬୩);

ଧମ୍ମାଯ ୱା ୱିନଯୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମତ୍ଥଞ୍ହେସ ୱିନଯୋ, ନ ଭୱଭୋଗାମିସତ୍ଥଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ନଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ଜନକୁହନତ୍ଥ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୨୫) ୱିତ୍ଥାରୋ। ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୋପି ଆହ – ''ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୫୯)। ୱିସିଟ୍ଠଂ ୱା ନଯତୀତି ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମତୋ ୱିନଯୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ସଂସାରଧମ୍ମତୋ ହି ସୋକାଦିଧମ୍ମତୋ ୱା ଏସ ୱିସିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ନଯତି। ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ୱିନଯୋ, ନ ତିତ୍ଥକରାନନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ; ଧମ୍ମଭୂତୋ ହି ଭଗୱା, ତସ୍ସେୱ ୱିନଯୋ। ଯସ୍ମା ୱା ଧମ୍ମାଯେୱ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ପହାତବ୍ବା ଭାୱେତବ୍ବା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଚ, ତସ୍ମା ଏସ ଧମ୍ମେସୁ ୱିନଯୋ, ନ ସତ୍ତେସୁ, ନ ଜୀୱେସୁ ଚାତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ସାତ୍ଥସବ୍ୟଞ୍ଜନତାଦୀହି ଅଞ୍ଞେସଂ ୱଚନତୋ ପଧାନଂ ୱଚନନ୍ତି ପୱଚନଂ; ପୱଚନମେୱ ପାୱଚନଂ। ସବ୍ବଚରିଯାହି ୱିସିଟ୍ଠଚରିଯାଭାୱେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁସାସନଂ; ସତ୍ଥୁଭୂତଂ ୱା ସାସନନ୍ତିପି ସତ୍ଥୁସାସନଂ। ''ସୋ ୱୋ ମମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ଥା''ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୨୧୬) ହି ଧମ୍ମୱିନଯୋୱ ସତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ ସବ୍ବପକାରଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦିସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ର, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ 'ଇମିସ୍ସା'ତି ଚ 'ଇମସ୍ମି'ନ୍ତି ଚ ଅଯଂ ନିଯମୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଅଯଂ 'ଇଧା'ତି ମାତିକାପଦନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

୫୧୦। ଭିକ୍ଖୁନିଦ୍ଦେସେ ସମଞ୍ଞାଯାତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା, ୱୋହାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଞ୍ଞାଯ ଏୱ ହି ଏକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୂତି ପଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ହି

ନିମନ୍ତନାଦିମ୍ହି ଭିକ୍ଖୂସୁ ଗଣୀୟମାନେସୁ ସାମଣେରେପି ଗହେତ୍ୱା 'ସତଂ ଭିକ୍ଖୂ, ସହସ୍ସଂ ଭିକ୍ଖୂ'ତି ୱଦନ୍ତି। ପଟିଞ୍ଞାୟାତି ଅତ୍ତନୋ ପଟିଜାନନେନ। ପଟିଞ୍ଞାୟପି ହି ଏକଚୋ ଭିକ୍ଖୂତି ପଞ୍ଞାୟତି। ତସ୍ସ ''କୋ ଏତ୍ଥ ଆୱୁସୋ''ତି? ''ଅହଂ, ଆୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧୦।୯୬) ସମ୍ଭୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୟଂ ପନ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଧମ୍ମିକା ପଟିଞ୍ଞା। ରତ୍ତିଭାଗେ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲାପି ପଟିପଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ''କୋ ଏତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଅଧମ୍ମିକାୟ ପଟିଞ୍ଞାୟ ଅଭୂତତ୍ଥାୟ ''ମୟଂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ୱଦନ୍ତି।

ଭିକ୍ଖତୀତି ଯାଚତି। ଯୋ ହି କୋଚି ଭିକ୍ଖତି, ଭିକ୍ଖଂ ଏସତି ଗୱେସତି, ସୋ ତଂ ଲଭତୁ ୱା ମା ୱା, ଅଥ ଖୋ ଭିକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ଭିକ୍ଖକୋତି ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ; ଭିକ୍ଖନଧମ୍ମତାୟ ଭିକ୍ଖୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଅଜ୍ଝୁପଗତଂ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତତ୍ତା ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋ ନାମ। ଯୋ ହି କୋଚି ଅପ୍ପଂ ୱା ମହନ୍ତଂ ୱା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିତୋ, କସିଗୋରକ୍ଖାଦୀହି ଜୀୱିତକପ୍ପନଂ ହିତ୍ୱା ଲିଙ୍ଗସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନେୱ ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ। ପରପ୍ପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ୱା ୱିହାରମଜ୍ଝେ କାଜଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ। ପିଣ୍ଡିୟାଲୋପଭୋଜନଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଉସ୍ସାହଜାତତ୍ତା ୱା ଭିକ୍ଖାଚରିୟଂ ଅଜ୍ଝୁପଗତୋତି ଭିକ୍ଖୁ।

ଅଗ୍ଘଫସ୍ସୱଣ୍ଣଭେଦେନ ଭିନ୍ନଂ ପଟଂ ଧାରେତୀତି ଭିନ୍ନପଟଧରୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥକଚ୍ଛେଦନେନ ଅଗ୍ଘଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସହସ୍ସଗ୍ଘନକୋପି ହି ପଟୋ ସତ୍ଥକେନ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ ଛିନ୍ନୋ ଭିନ୍ନଗ୍ଘୋ ହୋତି, ପୁରିମଗ୍ଘତୋ ଉପଡ୍ଢମ୍ପି ନ ଅଗ୍ଘତି। ସୁତ୍ତସଂସିବ୍ବନେନ ଫସ୍ସଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସୋପି ହି ପଟୋ ସୁତ୍ତେହି ସଂସିବ୍ବିତୋ ଭିନ୍ନଫସ୍ସୋ ହୋତି, ଖରସମ୍ଫସ୍ସତଂ ପାପୁଣାତି। ସୂଚିମଲାଦୀହି ୱଣ୍ଣଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋପି ହି ପଟୋ ସୂଚିକମ୍ମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୂଚିମଲେନ, ହତ୍ଥସେଦମଲଜଲ୍ଲିକାଦୀହି , ଅୱସାନେ ରଜନକପ୍ପକରଣେହି ଚ ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣୋ ହୋତି, ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହତି। ଏୱଂ ତୀହାକାରେହି ଭିନ୍ନପଟଧାରଣତୋ ଭିନ୍ନପଟଧରୋତି ଭିକ୍ଖୁ। ଗିହୀୱତ୍ଥୱିସଭାଗାନଂ ୱା କାସାୱାନଂ ଧାରଣମତ୍ତେନେୱ ଭିନ୍ନପଟଧରୋତି ଭିକ୍ଖୁ।

ଭିନ୍ଦତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୁ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚ କିଲେସେ ଭିନ୍ଦତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରୋ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅଟ୍ଠ କିଲେସେ ଭିନ୍ଦତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ଏତ୍ତାୱତା ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତା। ଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଇମିନା ପନ ଚତ୍ତାରୋ ଫଲଟ୍ଠା। ସୋତାପନ୍ନୋ ହି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚ କିଲେସେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସକଦାଗାମୀ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରୋ, ଅନାଗାମୀ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରୋ, ଅରହା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅଟ୍ଠ କିଲେସେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଏୱମୟଂ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଫଲଟ୍ଠୋ ଭିନ୍ନତ୍ତା ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ।

ଓଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନାତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଓଧୀ – ମଗ୍ଗୋଧି ଚ କିଲେସୋଧି ଚ। ଓଧି ନାମ ସୀମା, ମରିୟାଦା। ତତ୍ଥ ସୋତାପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋଧିନା ଓଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ। ତସ୍ସ ହି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଏକେନେୱ ଓଧିନା କିଲେସା ପହୀନା, ନ ସକଲେନ ମଗ୍ଗଚତୁକ୍କେନ। ସକଦାଗାମୀଅନାଗାମୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୋତାପନ୍ନୋ ଚ କିଲେସୋଧିନାପି ଓଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ। ତସ୍ସ ହି ପହାତବ୍ବକିଲେସେସୁ ଓଧିନାୱ କିଲେସା ପହୀନା, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ। ଅରହା ପନ ଅନୋଧିସୋୱ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ। ତସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗଚତୁକ୍କେନ ଅନୋଧିନାୱ କିଲେସା ପହୀନା, ନ ଏକାୟ ମଗ୍ଗସୀମାୟ। ପହାତବ୍ବକିଲେସେସୁ ଚ ଅନୋଧିସୋୱ କିଲେସା ପହୀନା। ଏକାପି ହି କିଲେସସୀମା ଠିତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସୋ ଉଭୟଥାପି ଅନୋଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ।

ସେକ୍ଖୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ଅରିୟା। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେକ୍ଖା। ତେସୁ ଯୋ କୋଚି ସେକ୍ଖୋ ଭିକ୍ଖୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ସିକ୍ଖତୀତି ଅସେକ୍ଖୋ। ସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଠିତୋ ତତୋ ଉତ୍ତରି ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅସେକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱସେସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ନେୱ ସିକ୍ଖତି, ନ ସିକ୍ଖିତ୍ୱା ଠିତୋତି ନେୱସେକ୍ଖନାସେକ୍ଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୀଲଗ୍ଗଂ ସମାଧିଗ୍ଗଂ ପଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ୱିମୁତ୍ତଗ୍ଗନ୍ତି ଇଦଂ ଅଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗୋ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ। ଭଦ୍ରୋତି ଅପାପକୋ। କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନାଦୟୋ ହି ଯାୱ ଅରହା ତାୱ ଭଦ୍ରେନ ସୀଲେନ ସମାଧିନା ପଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତିୟା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଭଦ୍ରୋ ଭିକ୍ଖୂତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ମଣ୍ଡୋ ଭିକ୍ଖୂତି ପସନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ; ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ୱିୟ ଅନାୱିଲୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରୋତି ତେହିୟେୱ ସୀଲସାରାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ନୀଲସମନ୍ନାଗମେନ ନୀଲୋ ପଟୋ ୱିୟ, ସାରୋ ଭିକ୍ଖୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଗତକିଲେସଫେଗ୍ଗୁଭାୱତୋ ୱା ଖୀଣାସୱୋୱ ସାରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଚ ''ଭିନ୍ଦତି ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଭିକ୍ଖୁ, ଓଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ, ସେକ୍ଖୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା କଥିତା। ''ଭିନ୍ନତ୍ତା ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ, ଅନୋଧିସୋ କିଲେସାନଂ ପହାନା ଭିକ୍ଖୁ, ଅସେକ୍ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଅଗ୍ଗୋ ଭିକ୍ଖୁ, ମଣ୍ଡୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଖୀଣାସୱୋୱ କଥିତୋ। ''ନେୱସେକ୍ଖନାସେକ୍ଖୋ''ତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋୱ କଥିତୋ। ସେସଟ୍ଠାନେସୁ

ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋ, ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା, ଖୀଣାସଵୋତି ଇମେ ସବ୍ବେପି କଥିତା।

ଏଵଂ ସମଞ୍ଞାଦୀହି ଭିକ୍ଖୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପସମ୍ପଦାଵସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ସମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଘେନାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଘେନାତି ସବ୍ବନ୍ତିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ପଞ୍ଚଵଗ୍ଗକରଣୀଯେ କମ୍ମେ ଯାଵତିକା ଭିକ୍ଖୂ କମ୍ମପ୍ପତ୍ତା, ତେସଂ ଆଗତତ୍ତା ଛନ୍ଦାରହାନଂ ଛନ୍ଦସ୍ସ ଆହଟତ୍ତା ସମ୍ମୁଖୀଭୂତାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିକ୍କୋସନତୋ ଏକସ୍ମିଂ କମ୍ମେ ସମଗ୍ଗଭାଵଂ ଉପଗତେନ। ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନାତି ତୀହି ଅନୁସ୍ସାଵନାହି ଏକାଯ ଚ ଞତ୍ତିଯା କାତବ୍ବେନ। କମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମିକେନ ଵିନଯକମ୍ମେନ। ଅକୁପ୍ପେନାତି ଵତ୍ଥୁଞତ୍ତିଅନୁସ୍ସାଵନସୀମାପରିସସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅକୋପେତବ୍ବତଂ ଅପ୍ପଟିକ୍କୋସିତବ୍ବତଂ ଉପଗତେନ। ଠାନାରହେନାତି କାରଣାରହେନ ସତ୍ଥୁସାସନାରହେନ।

ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ଉପରିଭାଵଂ ସମାପନ୍ନୋ, ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖୁଭାଵୋ ହି ଉପରିଭାଵୋ। ତଞ୍ଚେସ ଯଥାଵୁତ୍ତେନ କମ୍ମେନ ସମାପନ୍ନତ୍ତା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏତେନ ଯା ଇମା ଏହିଭିକ୍ଖୂପସମ୍ପଦା, ସରଣାଗମନୂପସମ୍ପଦା, ଓଵାଦପଟିଗ୍ଗହଣୂପସମ୍ପଦା, ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣୂପସମ୍ପଦା, ଗରୁଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗହଣୂପସମ୍ପଦା, ଦୂତେନୂପସମ୍ପଦା, ଅଟ୍ଠଵାଚିକୂପସମ୍ପଦା, ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥକମ୍ମୂପସମ୍ପଦାତି ଅଟ୍ଠ ଉପସମ୍ପଦା ଵୁତ୍ତା, ତାସଂ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥକମ୍ମୂପସମ୍ପଦା, ଦୂତେନୂପସମ୍ପଦା, ଅଟ୍ଠଵାଚିକୂପସମ୍ପଦାତି ଇମା ତିସ୍ସୋଵ ଥାଵରା। ସେସା ବୁଦ୍ଧେ ଧରମାନେଯେଵ ଅହେସୁଂ। ତାସୁ ଉପସମ୍ପଦାସୁ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଯଂ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥକମ୍ମୂପସମ୍ପଦାଵ ଅଧିପ୍ପେତା।

୫୧୧। ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରନିଦ୍ଦେସେ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦସୀଲଂ। ତଞ୍ହି, ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚଯତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହି, ତସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସୀଲଂ ପତିଟ୍ଠାତିଆଦୀନି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନାନି। ତତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି କାମଞ୍ଚେତଂ ସହ କମ୍ମଵାଚାପରିଯୋସାନେନ ଇଜ୍ଝନକସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଵେଵଚନଂ, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଧମ୍ମତୋ ଏତଂ ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ଵା ଵିରମନ୍ତସ୍ସ ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ଵା ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଚେତନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଵେଦିତବ୍ବା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ''କିଂ ସୀଲ''ନ୍ତି? ଚେତନା ସୀଲଂ, ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ, ସଂଵରୋ ସୀଲଂ, ଅଵୀତିକ୍କମୋ ସୀଲ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୩୯)।

ତତ୍ଥ ଚେତନା ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ଵା ଵିରମନ୍ତସ୍ସ ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ଵା ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଚେତନା। ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ଵିରମନ୍ତସ୍ସ ଵିରତି। ଅପିଚ ଚେତନା ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ପଜହନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତ କମ୍ମପଥଚେତନା। ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ ନାମ ''ଅଭିଜ୍ଝଂ ପହାଯ ଵିଗତାଭିଜ୍ଝେନ ଚେତସା ଵିହରତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ସଂଯୁତ୍ତମହାଵଗ୍ଗେ ଵୁତ୍ତା ଅନଭିଜ୍ଝାଅବ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା। ସଂଵରୋ ସୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚଵିଧେନ ସଂଵରୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ – ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରୋ, ସତିସଂଵରୋ, ଞାଣସଂଵରୋ , ଖନ୍ତିସଂଵରୋ, ଵୀରିଯସଂଵରୋତି। ତସ୍ସ ନାନାକରଣଂ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬) ଵୁତ୍ତଂ। ଅଵୀତିକ୍କମୋ ସୀଲନ୍ତି ସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ କାଯିକଵାଚସିକୋ ଅଵୀତିକ୍କମୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂଵରସୀଲଂ ଅଵୀତିକ୍କମସୀଲନ୍ତି ଇଦମେଵ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସୀଲଂ; ଚେତନା ସୀଲଂ ଚେତସିକଂ ସୀଲନ୍ତି ପରିଯାଯତୋ ସୀଲନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରସୀଲେନ ଭିକ୍ଖୁ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠାତି ନାମ, ତସ୍ମା ତଂ 'ପତିଟ୍ଠା'ତି ଵୁତ୍ତଂ; ପତିଟ୍ଠହତି ଵା ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ, କୁସଲଧମ୍ମା ଏଵ ଵା ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ପତିଟ୍ଠା। ଅଯମତ୍ଥୋ –

''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ, ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାଵଯଂ;

ଆତାପୀ ନିପକୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସୋ ଇମଂ ଵିଜଟଯେ ଜଟ''ନ୍ତି ଚ। (ସଂ। ନି। ୧।୨୩);

''ପତିଟ୍ଠା , ମହାରାଜ, ସୀଲଂ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଚ ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ପରିହାଯନ୍ତୀ''ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୯) ଚ ଆଦିସୁତ୍ତଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତଦେତଂ ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଆଦି। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ, ଉତ୍ତିଯ, ଆଦିମେଵ ଵିସୋଧେହି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ? ସୀଲଞ୍ଚ ସୁଵିସୁଦ୍ଧଂ ଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଜୁକା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୨)।

ଯଥା ହି ନଗରଵଡ୍ଢକୀ ନଗରଂ ମାପେତୁକାମୋ ପଠମଂ ନଗରଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ଵୀଥିଚତୁକ୍କସିଙ୍ଘାଟକାଦିପରିଚ୍ଛେଦେନ

ୱିଭଜିତ୍ୱା ନଗରଂ ମାପେତି; ଏୱମେୱ ଯୋଗାୱଚରୋ ଆଦିତୋୱ ସୀଲଂ ୱିସୋଧେତି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ସଚ୍ଛିକରୋତି। ଯଥା ୱା ପନ ରଜକୋ ପଠମଂ ତୀହି ଖାରେହି ୱତ୍ଥଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ପରିସୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ଥେ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ରଙ୍ଗଜାତଂ ଉପନେତି; ଯଥା ୱା ପନ ଛେକୋ ଚିତ୍ତକାରୋ ରୂପଂ ଲିଖିତୁକାମୋ ଆଦିତୋୱ ଭିତ୍ତିପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି; ଏୱମେୱ ଯୋଗାୱଚରୋ ଆଦିତୋୱ ସୀଲଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୟୋ ଧମ୍ମେ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ତସ୍ମା ସୀଲଂ ‘‘ଆଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଦେତଂ ଚରଣସରିକ୍ଖତାୟ ଚରଣଂ। ଚରଣାତି ହି ପାଦା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥା ହି ଛିନ୍ନଚରଣସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଦିସଂଗମନାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନ ଜାୟତି, ପରିପୁଣ୍ଣପାଦସ୍ସେୱ ଜାୟତି; ଏୱମେୱ ଯସ୍ସ ସୀଲଂ ଭିନ୍ନଂ ହୋତି ଖଣ୍ଡଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗମନାୟ ଞାଣଗମନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ପନ ତଂ ଅଭିନ୍ନଂ ହୋତି ଅକ୍ଖଣ୍ଡଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗମନାୟ ଞାଣଗମନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସୀଲଂ ‘‘ଚରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଦେତଂ ସଂଯମନୱସେନ ସଂଯମୋ, ସଂୱରଣୱସେନ ସଂୱରୋ। ଉଭୟେନାପି ସୀଲସଂଯମୋ ଚେୱ ସୀଲସଂୱରୋ ଚ କଥିତୋ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ସଂଯମେତି ୱୀତିକ୍କମୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ, ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ସଂଯମେତି, ୱୀତିକ୍କମୱସେନ ତସ୍ସ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ସଂଯମୋ। ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପୱେସନଦ୍ୱାରଂ ସଂୱରତି ପିଦହତୀତିପି ସଂୱରୋ। ମୋକ୍ଖନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ମୁଖଭୂତଂ ୱା। ଯଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଆହାରୋ ମୁଖେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଫରତି, ଏୱଂ ଯୋଗିନୋପି ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ସୀଲମୁଖେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ପମୁଖେ ସାଧୂତି ପାମୋକ୍ଖଂ; ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିୟାତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲାନଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ପାମୋକ୍ଖଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କାୟିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ତିୱିଧଂ କାୟସୁଚରିତଂ। ୱାଚସିକୋତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ। କାୟିକୱାଚସିକୋତି ତଦୁଭୟଂ। ଇମିନା ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ପରିୟାଦାୟ ଦସ୍ସେତି। ସଂୱୁତୋତି ପିହିତୋ; ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ପିହିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ସଂୱୁତଦ୍ୱାରଂ ଗେହଂ ‘‘ସଂୱୁତଗେହଂ ପିହିତଗେହ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଧ ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ‘‘ସଂୱୁତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖେନ ଚ ସଂୱରେନ ଚ, ପାତିମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତେନ ୱା ସଂୱରେନ। ଉପେତୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

୫୧୨।ଇରିୟତୀତିଆଦୀହି ସତ୍ତହିପି ପଦେହି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇରିୟାପଥୱିହାରୋ କଥିତୋ।

୫୧୩। ଆଚାରଗୋଚରନିଦ୍ଦେସେ କିଞ୍ଚାପି ଭଗୱା ସମଣାଚରଂ ସମଣଗୋଚରଂ କଥେତୁକାମୋ ‘‘ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥି ଆଚାରୋ, ଅତ୍ଥି ଅନାଚାରୋ’’ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରି। ଯଥା ପନ ମଗ୍ଗକୁସଲୋ ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗଂ ଅଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’ତି ପଠମଂ ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ସଭୟମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପଥମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖତି , ପଚ୍ଛା ଗହେତବ୍ବଂ ଖେମମଗ୍ଗଂ ଉଜୁମଗ୍ଗଂ; ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗକୁସଲପୁରିସସଦିସୋ ଧମ୍ମରାଜା ପଠମଂ ପହାତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠଂ ଅନାଚାରଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଆଚାରଂ ଆଚିକ୍ଖିତୁକାମୋ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅନାଚାରୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପୁରିସେନ ହି ଆଚିକ୍ଖିତମଗ୍ଗୋ ସମ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ୱା ନ ୱା, ତଥାଗତେନ ଆଚିକ୍ଖିତମଗ୍ଗୋ ଅପଣ୍ଣକୋ, ଇନ୍ଦେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ୱଜିରଂ ୱିୟ, ଅୱିରଜ୍ଝନକୋ ନିବ୍ବାନନଗରଂଯେୱ ସମୋସରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗକୁସଲୋତି ଖୋ, ତିସ୍ସ, ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୪)।

ଯସ୍ମା ୱା ସସୀସଂ ନହାନେନ ପହୀନସେଦମଲଜଲ୍ଲିକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିୱିଭୂସନୱିଧାନଂ ୱିୟ ପହୀନପାପଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମସମାୟୋଗୋ ସମ୍ପନ୍ନରୂପୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସେଦମଲଜଲ୍ଲିକ୍କଂ ୱିୟ ପହାତବ୍ବଂ ପଠମଂ ଅନାଚାରଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା, ପହୀନସେଦମଲଜଲ୍ଲିକସ୍ସ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିୱିଭୂସନୱିଧାନଂ ୱିୟ ପଚ୍ଛା ଆଚାରଂ ଆଚିକ୍ଖିତୁକାମୋପି ତତ୍ଥ କତମୋ ଅନାଚାରୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାୟିକୋ ୱୀତିକ୍କମୋତି ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ; ୱାଚସିକୋ ୱୀତିକ୍କମୋତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ; କାୟିକୱାଚସିକୋ ୱୀତିକ୍କମୋତି ତଦୁଭୟଂ। ଏୱଂ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲସ୍ସେୱ ୱୀତିକ୍କମଂ ଦସ୍ସେସି।

ଯସ୍ମା ପନ ନ କେୱଲଂ କାୟୱାଚାହି ଏୱ ଅନାଚାରଂ ଆଚରତି, ମନସାପି ଆଚରତି ଏୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଅନାଚାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚିୟଂ ଅନାଚାରଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ୱେଳୁଦାନେନାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱେଳୁଦାନେନାତି ପଚ୍ଚୟହେତୁକେନ ୱେଳୁଦାନେନ। ୱିହାରେ ଉଟ୍ଠିତଞ୍ହି ଅରଞ୍ଞତୋ ୱା ଆହରିତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଗୋପିତଂ ୱେଳୁଂ ‘ଏୱଂ ମେ ପଚ୍ଚୟଂ ଦସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଦାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ଜୀୱିତଂ କପ୍ପେନ୍ତୋ ଅନେସନାୟ ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱତି। ସୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଗରହଂ ପାପୁଣାତି, ସମ୍ପରାୟେ ଚ ଅପାୟପରିପୂରକୋ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ପୁଗ୍ଗଲିକୱେଳୁଂ କୁଲସଙ୍ଗହତ୍ଥାୟ ଦଦନ୍ତୋ କୁଲଦୂସକଦୁକ୍କଟମାପଜ୍ଜତି; ପରପୁଗ୍ଗଲିକଂ ଥେୟ୍ୟଚିତ୍ତେନ ଦଦମାନୋ ଭଣ୍ଡଗ୍ଘେନ କାରେତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଘିକେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଚେ ପନ ତଂ ଇସ୍ସରୱତାୟ ଦେତି ଗରୁଭଣ୍ଡୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାପଜ୍ଜତି ।

କତରୋ ପନ ୱେଳୁ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି, କତରୋ ନ ହୋତୀତି? ଯୋ ତାୱ ଅରୋପିମୋ ସଯଂଜାତକୋ, ସୋ ସଙ୍ଘେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ତତୋ ପରଂ ନ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ; ରୋପିତଟ୍ଠାନେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ସୋ ପନ ପମାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତେଲନାଳିପ୍ପମାଣୋପି ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା। ଯସ୍ସ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତେଲନାଳିଯା ୱା କତ୍ତରଦଣ୍ଡେନ ୱା ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ଫାତିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ଫାତିକମ୍ମଂ ତଦଗ୍ଘନକଂ ୱା ଅତିରେକଂ ୱା ୱଟ୍ଟତି, ଊନକଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ହତ୍ଥକମ୍ମମ୍ପି ଉଦକାହରଣମତ୍ତଂ ୱା ଅପ୍ପହରିତକରଣମତ୍ତଂ ୱା ନ ୱଟ୍ଟତି, ତଂ ଥାୱରଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତସ୍ମା ପୋକ୍ଖରଣିତୋ ୱା ପଂସୁଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସୋପାନଂ ୱା ଅତ୍ଥରାପେତ୍ୱା ୱିସମଟ୍ଠାନଂ ୱା ସମଂ କତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଫାତିକମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ଗହିତୋ ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତେନେୱ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ; ପକ୍କମନ୍ତେନ ସଙ୍ଘିକଂ କତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଅସତିଯା ଗହେତ୍ୱା ଗତେନ ଯତ୍ଥ ଗତୋ ସରତି, ତତୋ ପଚ୍ଚାହରିତବ୍ବୋ। ସଚେ ଅନ୍ତରା ଭଯଂ ହୋତି, ସମ୍ପତ୍ତୱିହରେ ଠପେତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ମନୁସ୍ସା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଳୁଂ ଯାଚନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂ ‘ସଙ୍ଘିକୋ’ତି ଦାତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତି। ମନୁସ୍ସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯାଚନ୍ତି ୱା ତଜ୍ଜେନ୍ତି ୱା। ତଦା ଭିକ୍ଖୂହି ‘ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ୱେଳୁଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସଚେ ତେ ଦଣ୍ଡକମ୍ମତ୍ଥାଯ ୱାସିଫରସୁଆଦୀନି ୱା ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଦେନ୍ତି, ଗହେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଦଡ୍ଢଗେହା ମନୁସ୍ସା ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଚେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱେଳୁଗୁମ୍ବେ ୱେଳୁଦୂସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ଅକୋଟ୍ଟାପେନ୍ତାନଂ ୱେଳୁ ନସ୍ସତି, କିଂ କାତବ୍ବନ୍ତି? ଭିକ୍ଖାଚାରେ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ସଚେ କୋଟ୍ଟେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ‘ସମଭାଗଂ ଲଭିସ୍ସଥା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା; ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ ‘ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଲଭିସ୍ସଥା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ଏୱମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ‘ନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି, ତୁମ୍ହାକଂ ଖଣେ ସତି ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କରିସ୍ସଥ, କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା; ୱେଳୁଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ୱେଳୁଗୁମ୍ବେ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତେପି, ଉଦକେନ ୱୁଯ୍ହମାନୱେଳୁସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୁକ୍ଖେସୁପି ଅଯମେୱ କଥାମଗ୍ଗୋ। ରୁକ୍ଖୋ ପନ ସୂଚିଦଣ୍ଡକପ୍ପମାଣୋ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ସଙ୍ଘିକେ ରୁକ୍ଖେ କୋଟ୍ଟାପେତ୍ୱା ସଙ୍ଘଂ ଅନାପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାପି ସଙ୍ଘିକଂ ଆୱାସଂ କାତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ୱଚନପଥଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ପନ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ କାତବ୍ବୋ।

ପୁଗ୍ଗଲିକଂ କାତୁଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ଲବ୍ଭତୀତି? ନ ଲବ୍ଭତି। ହତ୍ଥକମ୍ମସୀସେନ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଗେହେ ମଞ୍ଚଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ ଲବ୍ଭତି, ତୀସୁ ଗେହେସୁ ଏକଂ ଗେହଂ ଲଭତି। ସଚେ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରା ପୁଗ୍ଗଲିକା ହୋନ୍ତି, ଭୂମି ସଙ୍ଘିକା, ଏକଂ ଗେହଂ କତ୍ୱା ସମଭାଗଂ ଲଭତି, ଦ୍ୱୀସୁ ଗେହେସୁ ଏକଂ ଗେହଂ ଲଭତି। ସଙ୍ଘିକରୁକ୍ଖେ ସଙ୍ଘିକଂ ଆୱାସଂ ବାଧେନ୍ତେ ସଙ୍ଘଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ହାରେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ୱଟ୍ଟତୀତି? ୱଟ୍ଟତି। ୱଚନପଥଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ ପନ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ହାରେତବ୍ବୋ। ସଚେ ରୁକ୍ଖଂ ନିସ୍ସାଯ ସଙ୍ଘସ୍ସ ମହନ୍ତୋ ଲାଭୋ ହୋତି, ନ ହାରେତବ୍ବୋ। ପୁଗ୍ଗଲିକରୁକ୍ଖେ ସଙ୍ଘିକଂ ଆୱାସଂ ବାଧେନ୍ତେ ରୁକ୍ଖସାମିକସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ସଚେ ହରିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଛେଦାପେତ୍ୱା ହାରେତବ୍ବୋ। ‘ରୁକ୍ଖଂ ମେ ଦେଥା’ତି ଚୋଦେନ୍ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖଂ ଅଗ୍ଘାପେତ୍ୱା ମୂଲଂ ଦାତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଘିକେ ରୁକ୍ଖେ ପୁଗ୍ଗଲିକାୱାସଂ, ପୁଗ୍ଗଲିକେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲିକାୱାସଂ ବାଧେନ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱଲ୍ଲିଯମ୍ପି ଅଯମେୱ କଥାମଗ୍ଗୋ। ୱଲ୍ଲି ପନ ଯତ୍ଥ ୱିକ୍କାଯତି, ଦୁଲ୍ଲଭା ହୋତି, ତତ୍ଥ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ସା ଚ ଖୋ ଉପଡ୍ଢବାହୁପ୍ପମାଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ; ତତୋ ହେଟ୍ଠା ୱଲ୍ଲିଖଣ୍ଡଂ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ନ ହୋତି।

ପତ୍ତଦାନାଦୀସୁପି ପତ୍ତଦାନେନାତି ପଚ୍ଚଯହେତୁକେନ ପତ୍ତଦାନେନାତିଆଦି ସବ୍ବଂ ୱେଳୁଦାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଗରୁଭଣ୍ଡତାଯ ପନେତ୍ଥ ଅଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ପତ୍ତମ୍ପି ହି ଯତ୍ଥ ୱିକ୍କାଯତି, ଗନ୍ଧିକାଦଯୋ ଗନ୍ଧପଲିୱେଠନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତାଦିସେ ଦୁଲ୍ଲଭଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ଏସ ତାୱ କିଂସୁକପତ୍ତକଣ୍ଣପିଳନ୍ଧନତାଲପତ୍ତାଦୀସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତାଲପଣ୍ଣମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ କଥେତବ୍ବଂ। ତାଲପଣ୍ଣମ୍ପି ହି ସଯଂଜାତେ ତାଲୱନେ ସଙ୍ଘେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ନ ତତୋ ପରଂ। ରୋପିମତାଲେସୁ ସବ୍ବମ୍ପି ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ତସ୍ସ ପମାଣଂ ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣୋପି ରିତ୍ତପୋତ୍ଥକୋ। ତିଣମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ତିଣଂ ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ମୁଞ୍ଜପଲାଲନାଳିକେରପଣ୍ଣାଦୀହିପି ଛାଦେନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାନିପି ତିଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତାନି। ଇତି ମୁଞ୍ଜପଲାଲାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣଂ ତିଣଂ, ନାଳିକେରପଣ୍ଣାଦୀସୁ ଚ ଏକପଣ୍ଣମ୍ପି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ୱା ତତ୍ଥଜାତକଂ ୱା ବହିଆରାମେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ତିଣୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଜାତତିଣଂ ୱା ରକ୍ଖିତଗୋପିତଂ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ତଂ ପନ ସଙ୍ଘକମ୍ମେ ଚ ଚେତିଯକମ୍ମେ ଚ କତେ ଅତିରେକଂ ପୁଗ୍ଗଲିକକମ୍ମେ ଦାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱେଳୁମ୍ହିପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପୁପ୍ଫଦାନେ ‘‘ଏତ୍ତକେସୁ ରୁକ୍ଖେସୁ ପୁପ୍ଫାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯାଗୁଭତ୍ତୱତ୍ଥେ ଉପନେନ୍ତୁ, ଏତ୍ତକେସୁ ସେନାସନପଟିସଙ୍ଖରଣେ ଉପନେନ୍ତୂ’’ତି ଏୱଂ ନିଯମିତଟ୍ଠାନେ ଏୱ ପୁପ୍ଫାନି ଗରୁଭଣ୍ଡାନି ହୋନ୍ତି। ପରତୀରେ ସାମଣେରା ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ରାସିଂ କରୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ପୁପ୍ଫଭାଜକୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଗଣେତ୍ୱା କୋଟ୍ଠାସେ କରୋତି, ସୋ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ସଙ୍ଘଂ ଅନାପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଦାତୁଂ ଲଭତି; ଅସମ୍ମତେନ ପନ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଦାତବ୍ବଂ। ଭିକ୍ଖୁ ପନ କସ୍ସ ପୁପ୍ଫାନି ଦାତୁଂ ଲଭତି, କସ୍ସ ନ ଲଭତୀତି? ମାତାପିତୂନଂ ଗେହଂ ହରିତ୍ୱାପି ଗେହତୋ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱାପି ‘ୱତ୍ଥୁପୂଜଂ କରୋଥା’ତି ଦାତୁଂ

ଲଭତି, ପିଠଅନ୍ଧନତ୍ଥାୟ ଦାତୁଂ ନ ଲଭତି; ସେସଞ୍ଜାତୀନଂ ପନ ହରିତ୍ୱା ନ ଦାତବ୍ବଂ, ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା 'ପୂଜଂ କରୋଥା'ତି ଦାତବ୍ବଂ; ସେସଜନସ୍ସ ପୂଜନଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅପଚାୟୀସନ୍ତେନ ଦାତବ୍ବଂ; ପୁପ୍ଫଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ୱିହାରେ ବହୂନି ପୁପ୍ଫାନି ପୁପ୍ଫନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁନା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତେନ ମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା 'ୱିହାରେ ବହୂନି ପୁପ୍ଫାନି, ପୂଜେଥା'ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ୱଚନମତ୍ତେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି। 'ମନୁସ୍ସା ଖାଦନୀୟଭୋଜନୀୟଂ ଆଦାୟ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି ଚିତ୍ତେନ ପନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଚେ ୱଦତି, ଖାଦନୀୟଭୋଜନୀୟଂ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ। ମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ 'ୱିହାରେ ପୁପ୍ଫାନି ଅତ୍ଥୀ'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା 'ଅସୁକଦିୱସେ ୱିହାରଂ ଆଗମିସ୍ସାମ, ସାମଣେରାନଂ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ମା ଦେଥା'ତି ୱଦନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରାନଂ କଥେତୁଂ ପମୁଟ୍ଠୋ। ସାମଣେରେହି ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ଠପିତାନି। ମନୁସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ମୟଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅସୁକଦିୱସେୟେୱ ଆରୋଚୟିମ୍ହ – 'ସାମଣେରାନଂ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ମା ଦେଥା'ତି। କସ୍ମା ନ ୱାରୟିତ୍ଥା''ତି? ''ସତି ମେ ପମୁଟ୍ଠା, ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତମତ୍ତାନେୱ, ତାୱ ନ ପୂଜା କତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ''ଗଣ୍ହଥ ପୂଜେଥା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଚେ ୱଦତି, ଆମିସଂ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ।

ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରାନଂ ଆଚିକ୍ଖତି ''ଅସୁକଗାମୱାସିନୋ ପୁପ୍ଫାନି ମା ଓଚିନିତ୍ଥା''ତି ଆହଂସୁତି। ମନୁସ୍ସାପି ଆମିସଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି – ''ଅମ୍ହାକଂ ମନୁସ୍ସା ନ ବହୁକା, ସାମଣେରେ ଅମ୍ହେହି ସହ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ଆଣାପେଥା''ତି। ''ସାମଣେରେହି ଭିକ୍ଖା ଲଦ୍ଧା; ଯେ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ସୟମେୱ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ଉପାସକା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତକଂ ନୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ସାମଣେରେ ପୁତ୍ତେ ୱା ଭାତିକେ ୱା କତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନାପେତୁଂ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି; ପୁପ୍ଫଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି।

ଫଲଦାନେ ଫଲମ୍ପି ପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ ନିୟମିତମେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ୱିହାରେ ବହୁକମ୍ପି ଫଲାଫଲେ ସତି ଅଫାସୁକମନୁସ୍ସା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯାଚନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁ 'ସଙ୍ଘିକ'ନ୍ତି ଦାତୁଂ ନ ଉସ୍ସହନ୍ତି। ମନୁସ୍ସା ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ଅକ୍କୋସନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି। ତତ୍ଥ କିଂ କାତବ୍ବନ୍ତି? ଫଲେହି ୱା ରୁକ୍ଖେହି ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କତିକା କାତବ୍ବା – 'ଅସୁକେସୁ ଚ ରୁକ୍ଖେସୁ ଏତ୍ତକାନି ଫଲାନି ଗଣ୍ହନ୍ତା, ଏତ୍ତକେସୁ ୱା ରୁକ୍ଖେସୁ ଫଲାନି ଗଣ୍ହନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା'ତି। ଚୋରା ପନ ଇସ୍ସରା ୱା ବଲକ୍କାରେନ ଗଣ୍ହନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା; କୁଦ୍ଧା ତେ ସକଲୱିହାରମ୍ପି ନାସେୟ୍ୟୁଂ। ଆଦୀନୱୋ ପନ କଥେତବ୍ବୋତି।

ସିନାନଦାନେ ସିନାନଚୁଣ୍ଣାନି କୋଟ୍ଟିତାନି ନ ଗରୁଭଣ୍ଡାନି। ଅକୋଟ୍ଟିତୋ ରୁକ୍ଖତଚୋୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ଚୁଣ୍ଣଂ ପନ ଅଗିଲାନସ୍ସ ରଜନନିପକ୍କଂ ୱଟ୍ଟତି। ଗିଲାନସ୍ସ ଯଂକିଞ୍ଚି ଚୁଣ୍ଣଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ମତ୍ତିକାପି ଏତ୍ଥେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବା। ମତ୍ତିକାପି ଯତ୍ଥ ଦୁଲ୍ଲଭା ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ସାପି ହେଟ୍ଠିମକୋଟିୟା ତିଂସପଲଗୁଳପିଣ୍ଡପ୍ପମାଣାୱ ତତୋ ହେଟ୍ଠା ନ ଗରୁଭଣ୍ଡନ୍ତି।

ଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନେ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନକମେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ଯେସଂ ସାମଣେରାନଂ ସଙ୍ଘତୋ ଦନ୍ତକଟ୍ଠୱାରୋ ପାପୁଣାତି, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟାନଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ଦାତୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ଯେହି ପନ 'ଏତ୍ତକାନି ଦନ୍ତକଟ୍ଠାନି ଆହରିତବ୍ବାନୀ'ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱାରଂ ଗହିତାନି, ତେ ଅତିରେକାନି ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟାନଂ ଦାତୁଂ ଲଭନ୍ତି। ଏକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଦନ୍ତକଟ୍ଠମାଳକତୋ ବହୂନି ଦନ୍ତକଟ୍ଠାନି ନ ଗହେତବ୍ବାନି, ଦେୱସିକଂ ଏକେକମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ପାଟିୟେକ୍କଂ ୱସନ୍ତେନାପି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଗଣୟିତ୍ୱା ଯତ୍ତକାନି ଅତ୍ତନୋ ପାପୁଣନ୍ତି ତତ୍ତକାନେୱ ଗହେତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଂ; ଅନ୍ତରା ଆଗନ୍ତୁକେସୁ ୱା ଆଗତେସୁ ଦିସଂ ୱା ପକ୍କମନ୍ତେନ ଆହରିତ୍ୱା ଗହିତଟ୍ଠାନେୟେୱ ଠପେତବ୍ବାନି।

ଚାଟୁକମ୍ୟତାଯାତିଆଦୀସୁ ଚାଟୁକମ୍ୟତା ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତାନଂ ଦାସଂ ୱିୟ ନୀଚଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଖଲିତୱଚନମ୍ପି ସଣ୍ଠପେତ୍ୱା ପିୟକାମତାୟ ପଗ୍ଗୟ୍ହୱଚନଂ। ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତାଯାତି ମୁଗ୍ଗସୂପସମାନାୟ ସଚ୍ଚାଲିକେନ ଜୀୱିତକପ୍ପନତାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥା ହି ମୁଗ୍ଗସୂପେ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ବହୂ ମୁଗ୍ଗା ପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଥୋକା ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି; ଏୱମେୱ ସଚ୍ଚାଲିକେନ ଜୀୱିତକପ୍ପକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ବହୁ ଅଲିକଂ ହୋତି, ଅପ୍ପକଂ ସଚ୍ଚଂ। ଯଥା ୱା ମୁଗ୍ଗସୂପସ୍ସ ଅପ୍ପୱିସନଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ସଚ୍ଚାଲିକୱାଦିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅପ୍ପୱିଟ୍ଠୱାଚା ନାମ ନତ୍ଥି; ସିଙ୍ଘାଟକଂ ୱିୟ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଧାରାୟ ପତିଟ୍ଠାତି। ତେନସ୍ସ ସା ମୁସାୱାଦିତା ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତାତି ୱୁତ୍ତା। ପାରିଭଟ୍ୟତାତି ପରିଭଟକମ୍ମଭାୱୋ। ପରିଭଟସ୍ସ ହି କମ୍ମଂ ପାରିଭଟ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାରିଭଟ୍ୟତା; ଅଲଙ୍କାରକରଣାଦୀହି ଦାରକକୀଳାପନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଜଙ୍ଘପେସନିକନ୍ତି ଗାମନ୍ତରଦେସନ୍ତରାଦୀସୁ ତେସଂ ତେସଂ ଗିହୀନଂ ସାସନପଟିସାସନହରଣଂ। ଇଦଞ୍ହି ଜଙ୍ଘପେସନିକଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ମାତାପିତୂନଂ, ଯେ ଚସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେସଂ ସାସନଂ ଗହେତ୍ୱା କତ୍ଥଚି ଗମନୱସେନ ୱଟ୍ଟତି। ଚେତିୟସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱା କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢକୀନମ୍ପି ସାସନଂ ହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ମନୁସ୍ସା ''ଦାନଂ ଦସ୍ସାମ, ପୂଜଂ କରିସ୍ସାମ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖଥା''ତି ୱଦନ୍ତି; ''ଅସୁକତ୍ଥେରସ୍ସ ନାମ ଦେଥା''ତି ପିଣ୍ଡପାତଂ ୱା ଭେସଜ୍ଜଂ ୱା ଚୀୱରଂ ୱା ଦେନ୍ତି; ''ୱିହାରେ ପୂଜଂ କରୋଥା''ତି ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦୀନି ୱା ଧଜପତାକାଦୀନି ୱା ନୀୟ୍ୟାଦେନ୍ତି, ସବ୍ବଂ ହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ଜଙ୍ଘପେସନିକଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସେସାନଂ ସାସନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପଦୱାରେ ପଦୱାରେ ଦୋସୋ।

ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନାତି ଏତେସଂ ୱା ୱେଳୁଦାନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକକମ୍ମଂ ପିଣ୍ଡପଟିପିଣ୍ଡକମ୍ମଂ ସଙ୍ଘୁପ୍ପାଦଚେତିୟୁପ୍ପାଦୌପଟ୍ଠାପନକମ୍ମନ୍ତି ଏୱରୂପାନଂ ୱା ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱିତକପ୍ପନକକମ୍ମାନଂ ଯେନ କେନଚି। ବୁଦ୍ଧପଟିକୁଟ୍ଠେନାତି ବୁଦ୍ଧେହି ଗରହିତେନ ପଟିସିଦ୍ଧେନ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ସବ୍ବୋପି ଅନାଚାରୋ ନାମ କଥୀୟତି। ଆଚାରନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୧୪। ଗୋଚରନିଦ୍ଦେସେପି ପଠମଂ ଅଗୋଚରସ୍ସ ୱଚନେ କାରଣଂ ହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଗୋଚରୋତି ପିଣ୍ଡପାତାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଗୋଚରୋ, ଅୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅଗୋଚରୋ। ୱେସିୟା ଗୋଚରୋ ଅସ୍ସାତି ୱେସିୟଗୋଚରୋ; ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୱେସିୟା ନାମ ରୂପୂପଜୀୱିନିୟୋ ଯେନ କେନଚିଦେୱ ସୁଲଭଜ୍ଝାଚାରତାମିତ୍ତସନ୍ଥୱସିନେହୱସେନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ୱେସିୟାଗୋଚରୋ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। କିଂ କାରଣା? ଆରକ୍ଖୱିପତ୍ତିତୋ। ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ହି ଚିରଂ ରକ୍ଖିତଗୋପିତୋପି ସମଣଧମ୍ମୋ କତିପାହେନେୱ ନସ୍ସତି; ସଚେପି ନ ନସ୍ସତି ଗରହଂ ଲଭତି। ଦକ୍ଖିଣାୱସେନ ପନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେନ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଂ। ୱିଧୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମତପତିକା ୱା ପୱୁତ୍ଥପତିକା ୱା। ଥୁଲ୍ଲକୁମାରିୟୋତି ମହଲ୍ଲିକା ଅନିୱିଟ୍ଠକୁମାରିୟୋ। ପଣ୍ଡକାତି ଲୋକାମିସନିସ୍ସିତକଥାବହୁଲା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ଅୱୂପସନ୍ତପରିଳାହା ନପୁଂସକା। ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପସଙ୍କମନେ ଆଦୀନୱୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୁନୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅପିଚ ଭିକ୍ଖୂ ନାମ ଉସ୍ସନ୍ନବ୍ରହ୍ମଚରିୟା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଥୱୱସେନ କତିପାହେନେୱ ରକ୍ଖିତଗୋପିତସମଣଧମ୍ମଂ ନାସେନ୍ତି। ଗିଲାନପୁଚ୍ଛକେନ ପନ ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଭିକ୍ଖୁନା ପୁପ୍ଫାନି ଲଭିତ୍ୱା ପୂଜନତ୍ଥାୟପି ଓୱାଦଦାନତ୍ଥାୟପି ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ।

ପାନାଗାରନ୍ତି ସୁରାପାନଘରଂ। ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟକରେହି ସୁରାସୋଣ୍ଡେହି ଅୱିୱିତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହ ସୋଣ୍ଡୱସେନ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି; ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟୋ ହୋତି। ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ରାଜୂହୀତିଆଦୀସୁ ରାଜାନୋତି ଅଭିସିତ୍ତା ୱା ହୋନ୍ତୁ ଅନଭିସିତ୍ତା ୱା ଯେ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନ୍ତି। ରାଜମହାମତ୍ତାତି ରାଜୂନଂ ଇସ୍ସରିୟସଦିସାୟ ମହତିୟା ଇସ୍ସରିୟମତ୍ତାୟ ସମନ୍ନାଗତା। ତିତ୍ଥିୟାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା ବାହିରପରିବ୍ବାଜକା। ତିତ୍ଥିୟସାୱକାତି ଭତ୍ତିୱସେନ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟଦାୟକା। ଏତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଜାତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନନୁଲୋମିକେନ ସଂସଗ୍ଗେନାତି ଅନନୁଲୋମିକସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ଅନନୁଲୋମୋ ପଚ୍ଚନୀକସଂସଗ୍ଗୋ, ଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୀତିକ୍କମଂ ସଲ୍ଲେଖପରିହାନିଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହସୋକିତା, ସହନନ୍ଦିତା, ସମସୁଖଦୁକ୍ଖତା, ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀୟେସୁ ଅତ୍ତନାୱ ଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜନତା, ତିତ୍ଥିୟତିତ୍ଥିୟସାୱକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦରୁଚିସମାଚାରତା ଏକଚ୍ଛନ୍ଦରୁଚିସମାଚାରଭାୱାୱହୋ ୱା ସିନେହବହୁମାନସନ୍ଥୱୋ। ତତ୍ଥ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟଂ କରୋତି। ଇତରେହି ତିତ୍ଥିୟସାୱକେହି ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଗହଣଂ। ତେସଂ ପନ ୱାଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହାପେତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ଇଦାନି ଅପରେନପି ପରିୟାୟେନ ଅଗୋଚରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯାନି ୱା ପନ ତାନି କୁଲାନୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସଦ୍ଧାନୀତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାୱିରହିତାନି; ବୁଦ୍ଧୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ଧମ୍ମୋ ନିୟ୍ୟାନିକୋ, ସଙ୍ଘୋ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋତି ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତି। ଅପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ଚିତ୍ତଂ ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅକ୍କୋସକପରିଭାସକାନୀତି ଅକ୍କୋସକାନି ଚେୱ ପରିଭାସକାନି ଚ; ‘ଚୋରୋସି, ବାଲୋସି, ମୂଳ୍ହୋସି, ଓଟ୍ଠୋସି, ଗୋଣୋସି, ଗଦ୍ରଭୋସି, ଆପାୟିକୋସି, ନେରୟିକୋସି, ତିରଚ୍ଛାନଗତୋସି, ନତ୍ଥି ତୁୟ୍ହଂ ସୁଗତି, ଦୁଗ୍ଗତିୟେୱ ପାଟିକଙ୍ଖା’ତି ଏୱଂ ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସନ୍ତି; ‘ହୋତୁ, ଇଦାନି ତଂ ପହରିସ୍ସାମ, ବନ୍ଧିସ୍ସାମ , ୱଧିସ୍ସାମା’ତି ଏୱଂ ଭୟଦସ୍ସନେନ ପରିଭାସନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନତ୍ଥକାମାନୀତି ଅତ୍ଥଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନତ୍ଥମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅହିତକାମାନୀତି ଅହିତମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ହିତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଫାସୁକକାମାନୀତି ଫାସୁକଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଫାସୁକମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅୟୋଗକ୍ଖେମକାମାନୀତି ଚତୂହି ୟୋଗେହି ଖେମଂ ନିବ୍ଭୟଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ସଭୟମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସାମଣେରାପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁନୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସିକ୍ଖମାନସାମଣେରିୟୋପି। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚେୱ ସରଣଗତାନଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ତାନି ଅନତ୍ଥକାମାନିୟେୱ। ତଥାରୂପାନି କୁଲାନୀତି ଏୱରୂପାନି ଖତ୍ତିୟକୁଲାଦୀନି କୁଲାନି। ସେୱତୀତି ନିସ୍ସାୟ ଜୀୱତି। ଭଜତୀତି ଉପସଙ୍କମତି। ପୟିରୁପାସତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପସଙ୍କମତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ୱେସିୟାଦିଗୋଚରସ୍ସ ୱେସିୟାଦିକୋ, ରାଜାଦିସଂସଟ୍ଠସ୍ସ ରାଜାଦିକୋ, ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିସେୱକସ୍ସ ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିକୋ ଚାତି ତିପ୍ପକାରୋପି ଅୟୁତ୍ତଗୋଚରୋ ଅଗୋଚରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ସ ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଅଗୋଚରତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱେସିୟାଦିକୋ ତାୱ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣନିସ୍ସୟତୋ ଅଗୋଚରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଯଥାହ – “କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଗୋଚରୋ ପରୱିସୟୋ? ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା”ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨) ରାଜାଦିକୋ ଝାନାନୁୟୋଗସ୍ସ ଅନୁପନିସ୍ସୟତୋ ଲାଭସକ୍କାରାସନିଚକ୍କନିପ୍ଫାଦନତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତିହେତୁତୋ ଚ, ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିକୋ ସଦ୍ଧାହାନିଚିତ୍ତସନ୍ତାସାୱହନତୋ ଅଗୋଚରୋତି।

ଗୋଚରନିଦ୍ଦେସେ ନ ୱେସିଯଗୋଚରୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଓପାନଭୂତାନୀତିଆଦୀସୁ ପନ ଓପାନଭୂତାନୀତି ଉଦପାନଭୂତାନି; ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ, ଚାତୁମହାପଥେ ଖତପୋକ୍ଖରଣୀ ୱିଯ, ଯଥାସୁଖଂ ଓଗାହନକ୍ଖମାନି ଚିତ୍ତମହାମତ୍ତସ୍ସ ଗେହସଦିସାନି। ତସ୍ସ କିର ଗେହେ କାଲତ୍ଥମ୍ଭୋ ଯୁତ୍ତୋୟେୱ । ଘରଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକଦିୱସଂ ଭେସଜ୍ଜୱତ୍ତମେୱ ସଟ୍ଠି କହାପଣାନି ନିକ୍ଖମନ୍ତି। କାସାୱପଜ୍ଜୋତାନୀତି ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀହି ନିୱତ୍ଥପାରୁତାନଂ କାସାୱାନଂୟେୱ ପଭାଯ ଏକୋଭାସାନି ଭୂତପାଲସେଟ୍ଠିକୁଲସଦିସାନି। ଇସିୱାତପଟିୱାତାନୀତି ଗେହଂ ପୱିସନ୍ତାନଂ ନିକ୍ଖମନ୍ତାନଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀସଙ୍ଖାତାନଂ ଇସୀନଂ ଚୀୱରୱାତେନ ଚେୱ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିଜନିତସରୀରୱାତେନ ଚ ପଟିୱାତାନି ପୱାଯିତାନି ୱିନିଦ୍ଧୁତକିବ୍ବିସାନି ୱା।

୫୧୫।ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱିତାନିଦ୍ଦେସେ ଅଣୁମତ୍ତାନୀତି ଅଣୁପ୍ପମାଣା। ୱଜ୍ଜାତି ଦୋସା। ଯାନି ତାନି ୱଜ୍ଜାନୀତି ଯାନି ତାନି ଗରହିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱଜ୍ଜାନି। ଅପ୍ପମତ୍ତକାନୀତି ପରିତ୍ତମତ୍ତକାନି ଖୁଦ୍ଦକପ୍ପମାଣାନି। ଓରମତ୍ତକାନୀତି ପରିତ୍ତତୋପି ଓରିମପ୍ପମାଣତ୍ତା ଓରମତ୍ତକାନି। ଲହୁସାନୀତି ଲହୁକାନି। ଲହୁସମ୍ମତାନୀତି ଲହୂତି ସମ୍ମତାନି। ସଂଯମକରଣୀଯାନୀତି ସଂଯମେନ କତ୍ତବ୍ବପଟିକମ୍ମାନି। ସଂୱରକରଣୀଯାନୀତି ସଂୱରେନ କାତବ୍ବାନି ସଂୱରେନ କତ୍ତବ୍ବପଟିକମ୍ମାନି। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକରଣୀଯାନୀତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବପଟିକମ୍ମାନି। ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧାନୀତି ମନସା ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେନେୱ କତ୍ତବ୍ବପଟିକମ୍ମାନି। କାନି ପନ ତାନୀତି? ଦିୱାୱିହାରୱାସୀ ସୁମତ୍ଥେରୋ ତାୱ ଆହ – ''ଅନାପତ୍ତିଗମନୀଯାନି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତକାନି ଯାନି 'ନ ପୁନ ଏୱରୂପଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ମନସା ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେନେୱ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅଧିଟ୍ଠାନାୱିକମ୍ମଂ ନାମେତଂ କଥିତ''ନ୍ତି। ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ପନସ୍ସ ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ''ଇଦଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲସ୍ସେୱ ଭାଜନୀଯଂ। ତସ୍ମା ସବ୍ବଲହୁକଂ ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଇଧ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁଟ୍ଠାନାୱିକମ୍ମଂ ନାମେତଂ କଥିତ''ନ୍ତି। ଇତିଇମେସୁତି ଏୱଂପକାରେସୁ ଇମେସୁ। ୱଜ୍ଜଦସ୍ସାୱୀତି ୱଜ୍ଜତୋ ଦୋସତୋ ଦସ୍ସନସୀଲୋ। ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଭଯସ୍ସ କାରଣତ୍ତା ଭଯତୋ ଦସ୍ସନସୀଲୋ। ଆଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀତି ଇଧ ନିନ୍ଦାୱହନତୋ, ଆଯତିଂ ଦୁକ୍ଖୱିପାକତୋ, ଉପରିଗୁଣାନଂ ଅନ୍ତରାଯକରଣତୋ, ୱିପ୍ପଟିସାରଜନନତୋ ଚ ଏତେନ ନାନପ୍ପକାରେନ ଆଦୀନୱତୋ ଦସ୍ସନସୀଲୋ।

ନିସ୍ସରଣଦସ୍ସାୱୀତି ଯଂ ତତ୍ଥ ନିସ୍ସରଣଂ ତସ୍ସ ଦସ୍ସନସୀଲୋ। କିଂ ପନେତ୍ଥ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି? ଆଚରିଯତ୍ଥେରୱାଦେ ତାୱ ''ଅନାପତ୍ତିଗମନୀଯତାଯ ସତି ଅଧିଟ୍ଠାନାୱିକମ୍ମଂ ନିସ୍ସରଣ''ନ୍ତି କଥିତଂ। ଅନ୍ତେୱାସିକତ୍ଥେରୱାଦେ ତାୱ ''ଆପତ୍ତିଗମନୀଯତାଯ ସତି ୱୁଟ୍ଠାନାୱିକମ୍ମଂ ନିସ୍ସରଣ''ନ୍ତି କଥିତଂ।

ତତ୍ଥ ତଥାରୂପୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଣୁମତ୍ତାନି ୱଜ୍ଜାନି ୱଜ୍ଜତୋ ଭଯତୋ ପସ୍ସତି ନାମ। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଯଂ ନଯୋ କଥିତୋ – ପରମାଣୁ ନାମ, ଅଣୁ ନାମ, ତଜ୍ଜାରୀ ନାମ, ରଥରେଣୁ ନାମ, ଲିକ୍ଖା ନାମ, ଊକା ନାମ, ଧଞ୍ଞମାସୋ ନାମ, ଅଙ୍ଗୁଲଂ ନାମ, ୱିଦତ୍ଥି ନାମ, ରତନଂ ନାମ, ଯଟ୍ଠି ନାମ, ଉସଭଂ ନାମ, ଗାୱୁତଂ ନାମ, ଯୋଜନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ 'ପରମାଣୁ' ନାମ ଆକାସକୋଟ୍ଠାସିକୋ ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସେୱ ଆଗଚ୍ଛତି। 'ଅଣୁ' ନାମ ଭିତ୍ତିଚ୍ଛିଦ୍ଦତାଲଚ୍ଛିଦ୍ଦେହି ପୱିଟ୍ଠସୂରିଯରସ୍ମୀସୁ ୱଟ୍ଟି ୱଟ୍ଟି ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ଭମନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯତି। 'ତଜ୍ଜାରୀ' ନାମ ଗୋପଥମନୁସ୍ସପଥଚକ୍କପଥେସୁ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। 'ରଥରେଣୁ' ନାମ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅଲ୍ଲୀଯତି। ଲିକ୍ଖାଦଯୋ ପାକଟା ଏୱ। ଏତେସୁ ପନ ଛତ୍ତିଂସ ପରମାଣୱୋ ଏକସ୍ସ ଅଣୁନୋ ପମାଣଂ। ଛତ୍ତିଂସ ଅଣୂ ଏକାଯ ତଜ୍ଜାରିଯା ପମାଣଂ। ଛତ୍ତିଂସ ତଜ୍ଜାରିଯୋ ଏକୋ ରଥରେଣୁ। ଛତ୍ତିଂସ ରଥରେଣୂ ଏକା ଲିକ୍ଖା। ସତ୍ତ ଲିକ୍ଖା ଏକା ଊକା। ସତ୍ତ ଊକା ଏକୋ ଧଞ୍ଞମାସୋ। ସତ୍ତଧଞ୍ଞମାସପ୍ପମାଣଂ ଏକଂ ଅଙ୍ଗୁଲଂ। ତେନଙ୍ଗୁଲେନ ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗୁଲାନି ୱିଦତ୍ଥି। ଦ୍ୱେ ୱିଦତ୍ଥିଯୋ ରତନଂ। ସତ୍ତ ରତନାନି ଯଟ୍ଠି। ତାଯ ଯଟ୍ଠିଯା ୱୀସତି ଯଟ୍ଠିଯୋ ଉସଭଂ। ଅସୀତି ଉସଭାନି ଗାୱୁତଂ। ଚତ୍ତାରି ଗାୱୁତାନି ଯୋଜନଂ। ତେନ ଯୋଜନେନ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧୋ ସିନେରୁପବ୍ବତରାଜା। ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଣୁମତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧସିନେରୁପବ୍ବତସଦିସଂ କତ୍ୱା ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି – ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅଣୁମତ୍ତାନି ୱଜ୍ଜାନି ଭଯତୋ ପସ୍ସତି ନାମ। ଯୋପି ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବଲହୁକଂ ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତଂ ପଠମପାରାଜିକସଦିସଂ କତ୍ୱା ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି – ଅଯଂ ଅଣୁମତ୍ତାନି ୱଜ୍ଜାନି ୱଜ୍ଜତୋ ଭଯତୋ ପସ୍ସତି ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୧୬।ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତିପଦନିଦ୍ଦେସେ ଭିକ୍ଖୁସିକ୍ଖାତି ଭିକ୍ଖୂହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖା। ସା ଭିକ୍ଖୁନୀହି ସାଧାରଣାପି ଅସାଧାରଣାପି ଭିକ୍ଖୁସିକ୍ଖା ଏୱ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁନୀସିକ୍ଖାତି ଭିକ୍ଖୁନୀହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖା। ସାପି ଭିକ୍ଖୂହି ସାଧାରଣାପି ଅସାଧାରଣାପି ଭିକ୍ଖୁନୀସିକ୍ଖା ଏୱ ନାମ। ସାମଣେରସିକ୍ଖମାନସାମଣେରୀନଂ ସିକ୍ଖାପି ଏତ୍ଥେୱ ପୱିଟ୍ଠା। ଉପାସକସିକ୍ଖାତି ଉପାସକେହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖା। ସା ପଞ୍ଚସୀଲଦସସୀଲୱସେନ ୱଟ୍ଟତି। ଉପାସିକାସିକ୍ଖାତି ଉପାସିକାହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖା। ସାପି ପଞ୍ଚସୀଲଦସସୀଲୱସେନ ୱଟ୍ଟତି। ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ସିକ୍ଖା ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ୱଟ୍ଟତି। ଉପାସକୋପାସିକାନଂ ସିକ୍ଖା ଯାୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗା। ତତ୍ରାଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନା ସିକ୍ଖିତବ୍ବସିକ୍ଖାପଦେସୁ ଏୱ ସିକ୍ଖତି। ସେସସିକ୍ଖା ପନ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଇତି ଇମାସୁ ସିକ୍ଖାସୂତି ଏୱଂପକାରାସୁ ଏତାସୁ ସିକ୍ଖାସୁ। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବେନ ସିକ୍ଖାସମାଦାନେନ ସବ୍ବଂ

ସିକ୍ଖଂ। ସଙ୍ଗଥା ସଙ୍ଗନ୍ତି ସଙ୍କେନ ସିକ୍ଖିତଙ୍କାକାରେନ ସଙ୍ଗଂ ସିକ୍ଖଂ। ଅସେସଂ ନିସ୍ସେସନ୍ତି ସେସାଭାୱତୋ ଅସେସଂ; ସତିସମ୍ମୋସେନ ଭିନସ୍ସାପି ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ପୁନ ପାକତିକକରଣତୋ ନିସ୍ସେସଂ। ସମାଦାୟ ୱତ୍ତତୀତି ସମାଦିୟିତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯେନ କାରଣେନ ଏତଂ ସଙ୍ଗଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସଙ୍କେନ ସିକ୍ଖିତଙ୍କାକାରେନ ସମାଦିୟିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତି ପୂରେତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ''ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂ''ତି।

୫୧୭-୮।ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂତିପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ କଣ୍ହପକ୍ଖସ୍ସ ପଠମଂୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ଆଚାରନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତଙ୍ଗଂ। ତତ୍ଥ କତମା ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାତିଆଦୀସୁ ପନ ଯଂ ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ, ତଂ ସଙ୍ଗଂ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୫୧୯।ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗନିଦ୍ଦେସେ ପୁଙ୍ଗରତ୍ତାପରରତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଡ୍ଢରତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ରତ୍ତିୟା ପୁଙ୍ଗେ ପୁଙ୍ଗରତ୍ତଂ; ଇମିନା ପଠମଯାମଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଞ୍ଚ ଗଣ୍ହାତି । ରତ୍ତିୟା ପଚ୍ଛା ଅପରରତ୍ତଂ; ଇମିନା ପଚ୍ଛିମଯାମଞ୍ଚେୱ ପୁରେଭତ୍ତଞ୍ଚ ଗଣ୍ହାତି। ମଜ୍ଝିମଯାମୋ ପନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ନିଦ୍ଦାକିଲମଥୱିନୋଦନୋକାସୋତି ନ ଗହିତୋ। ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗନ୍ତି ଜାଗରିୟସ୍ସ ଅସୁପନଭାୱସ୍ସ ଅନୁୟୋଗଂ। ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ତଂ ଅନୁୟୋଗସଙ୍ଖାତଂ ଆସେୱନଂ ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ହୋତି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ। ନିଦ୍ଦେସେ ପନସ୍ସ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଦିୱସନ୍ତି ପୁଙ୍ଗଣ୍ହୋ, ମଜ୍ଝନ୍ହୋ, ସାୟନ୍ହୋତି ତୟୋପି ଦିୱସକୋଟ୍ଠାସା ଗହିତା। ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟାତି ସକଲମ୍ପି ଦିୱସଂ ଇମିନା ଇରିୟାପଥଦ୍ୱୟେନେୱ ୱିହରନ୍ତୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱରଣତୋ ଆୱରଣୀୟେହି ଧମ୍ମେହି ପଞ୍ଚହିପି ନୀୱରଣେହି ସଙ୍ଗାକୁସଲଧମ୍ମେହି ୱା ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତି। ତେହି ଧମ୍ମେହି ୱିସୋଧେତି ପରିମୋଚେତି। ଠାନଂ ପନେତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ନ ଗହିତଂ, ଚଙ୍କମନିସଜ୍ଜାସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ପନ କତ୍ୱା ଗହେତଙ୍ଗମେୱ। ପଠମଯାମନ୍ତି ସକଲସ୍ମିମ୍ପି ପଠମଯାମେ। ମଜ୍ଝିମଯାମନ୍ତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱସ୍ସ ଛଟ୍ଠକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତେ ମଜ୍ଝିମଯାମେ।

ସୀହସେୟ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଭୋଗୀସେୟ୍ୟା, ପେତସେୟ୍ୟା, ସୀହସେୟ୍ୟା, ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ଚତସ୍ସୋ ସେୟ୍ୟା। ତତ୍ଥ ''ଯେଭୁୟ୍ୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମଭୋଗୀ ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେନ୍ତୀ''ତି ଅୟଂ କାମଭୋଗୀସେୟ୍ୟା। ତେସୁ ହି ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସୟାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ''ଯେଭୁୟ୍ୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ , ପେତା ଉତ୍ତାନା ସେନ୍ତୀ''ତି ଅୟଂ ପେତସେୟ୍ୟା; ଅପ୍ପମଂସଲୋହିତତ୍ତା ହି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟଜଟିତା ଏକେନ ପସ୍ସେନ ସୟିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଉତ୍ତାନାୱ ସେନ୍ତି। ସୀହୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଗରାଜା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି…ପେ… ଅତ୍ତମନୋ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୬) ଅୟଂ ସୀହସେୟ୍ୟା; ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ହି ସୀହୋ ମିଗରାଜା ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଛିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ଅନ୍ତରସତ୍ଥିମ୍ହି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁରିମପାଦପଚ୍ଛିମପାଦନଙ୍ଗୁଟ୍ଠାନଂ ଠିତୋକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରିମପାଦାନଂ ମତ୍ଥକେ ସୀସଂ ଠପେତ୍ୱା ସୟତି; ଦିୱସମ୍ପି ସୟିତ୍ୱା ପବୁଜ୍ଝମାନୋ ନ ଉତ୍ତସନ୍ତୋ ପବୁଜ୍ଝତି, ସୀସଂ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁରିମପାଦାଦୀନଂ ଠିତୋକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି; ସଚେ କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଠିତଂ ହୋତି 'ନୟିଦଂ ତୁୟ୍ହଂ ଜାତିୟା ନ ସୂରଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପ'ନ୍ତି ଅନତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସୟତି, ନ ଗୋଚରାୟ ପକ୍କମତି; ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଠିତେ ପନ 'ତୁୟ୍ହଂ ଜାତିୟା ଚ ସୂରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପମିଦ'ନ୍ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଉଟ୍ଠାୟ ସୀହୱିଜମ୍ଭିତଂ ୱିଜମ୍ଭିତ୍ୱା କେସରଭାରଂ ୱିଧୁନିତ୍ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ଗୋଚରାୟ ପକ୍କମତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେୟ୍ୟା ପନ ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତାସୁ ଇଧ ସୀହସେୟ୍ୟା ଆଗତା। ଅୟଞ୍ହି ତେଜୁସ୍ସଦିରିୟାପଥତ୍ତା ଉତ୍ତମସେୟ୍ୟା ନାମ।

ପାଦେ ପାଦନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣପାଦେ ୱାମପାଦଂ। ଅଚ୍ଚାଧାୟାତି ଅତିଆଧାୟ ଈସକଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପେତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେନ ହି ଗୋପ୍ଫକେ ଜାଣୁନା ୱା ଜାଣୁମ୍ହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟିୟମାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ନ ହୋତି, ସେୟ୍ୟା ଅଫାସୁକା ହୋତି; ଯଥା ପନ ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି, ଏୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପିତେ ୱେଦନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ସେୟ୍ୟା ଫାସୁକା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପାଦେ ପାଦଂ ଅଚ୍ଚାଧାୟା''ତି। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ସତିୟା ଚେୱ ସମ୍ପଜାନପଞ୍ଞାୟ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା। ଇମିନା ସୁପରିଗ୍ଗାହକଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କଥିତଂ। ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ମନସିକରିତ୍ୱାତି ଅସୁକୱେଲାୟ ନାମ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂ ଉଟ୍ଠାନୱେଲାପରିଚ୍ଛେଦକଂ ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତେ ଉପେତ୍ୱା। ଏୱଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ହି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେୟେୱ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ।

୫୨୦-୫୨୧।ସାତଚ୍ଚଂ ନେପକ୍କନ୍ତି ସତତଂ ପୱତ୍ତୟିତଙ୍ଗତୋ ସାତଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିୟଞ୍ଚେୱ ପରିପାକଗତତ୍ତା ନେପକ୍କସଙ୍ଖାତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତୋ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ପୱତ୍ତୟମାନୋୟେୱ ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗଂ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱୀରିୟଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକଂ କଥିତଂ, ପଞ୍ଞାପି ୱୀରିୟଗତିକା ଏୱ; ୱୀରିୟେ ଲୋକିୟମ୍ହି ଲୋକିୟା, ଲୋକୁତ୍ତରେ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୨୨।ବୋଧିପକ୍ଖିୟାନଂଧମ୍ମାନନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚବୋଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପକ୍ଖେ ଭୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଏତ୍ତାୱତା ସଙ୍କେପି ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେ ସମୂହତୋ ଗହେତ୍ୱା ଲୋକିୟାୟପି ଭାୱନାୟ ଏକାରମ୍ମଣେ ଏକତୋ ପୱତ୍ତନସମତ୍ଥେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେୟେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତିଆଦିମାହ। ତେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାୱ କଥିତାତି ୱେଦିତଙ୍ଗା। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୫୨୩। ଅଭିକ୍କନ୍ତେତିଆଦିନିଦ୍ଦେସେ ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ତାଵ ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁରତୋ ଗମନଂ। ପଟିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ନିଵତ୍ତନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଚତୂସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଗମନେ ତାଵ ପୁରତୋ କାୟଂ ଅଭିହରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଟିନିଵତ୍ତନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ଠାନେପି ଠିତକୋଵ କାୟଂ ପୁରତୋ ଓନାମେନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛତୋ ଅପନାମେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିସଜ୍ଜାୟପି ନିସିନ୍ନକୋଵ ଆସନସ୍ସ ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋ ସଂସରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛିମଅଙ୍ଗପ୍ପଦେସଂ ପଚ୍ଚାସଂସରନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିପଜ୍ଜାୟପି ଏସେଵ ନୟୋ।

ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରୀ, ସମ୍ପଜଞ୍ଞମେଵ ୱା କାରୀ। ସୋ ହି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କରୋତେଵ, ନ କତ୍ଥଚି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଵିରହିତୋ ହୋତି। ତଂ ପନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୟସ୍ମା ସତିସମ୍ପୟୁତ୍ତମେଵ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ''ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଅଭିକ୍କମତି, ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ପଟିକ୍କମତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୟଞ୍ହି ଅଭିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ପଟିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ନ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ ଅସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି; ସତିୟା ପନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପଞ୍ଞାୟ ଚ ସମ୍ପଜାନୋୟେଵ ଅଭିକ୍କମତି ଚେଵ ପଟିକ୍କମତି ଚ; ସବ୍ବେସୁ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଓତାରେତି। ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ହି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ – ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିକ୍କମନଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତଵସେନେଵ ଅଗନ୍ତ୍ୱା 'କିନ୍ନୁ ମେ ଏତ୍ଥ ଗତେନ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ନତ୍ଥୀ'ତି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ'। ତତ୍ଥ ଚ 'ଅତ୍ଥୋ'ତି ଚେତିୟଦସ୍ସନବୋଧିଦସ୍ସନସଙ୍ଘଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଅସୁଭଦସ୍ସନାଦିଵସେନ ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢି। ଚେତିୟଂ ୱା ବୋଧିଂ ୱା ଦିସ୍ୱାପି ହି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ, ସଙ୍ଘଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଘାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେଵ ଖୟଵୟତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଥେରେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାୟ, ଅସୁଭଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେଵ ଖୟଵୟତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ତସ୍ମା ଏତେସଂ ଦସ୍ସନଂ ସାତ୍ଥଂ। କେଚି ପନ ''ଆମିସତୋପି ୱଡ୍ଢି ଅତ୍ଥୋୟେଵ; ତଂ ନିସ୍ସାୟ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନୁଗ୍ଗହାୟ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା''ତି ଵଦନ୍ତି।

ତସ୍ମିଂ ପନ ଗମନେ ସପ୍ପାୟାସପ୍ପାୟଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାୟପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ 'ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ', ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଚେତିୟଦସ୍ସନଂ ତାଵ ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଚେତିୟସ୍ସ ମହତିୟା ପୂଜାୟ ଦସଦ୍ୱାଦସୟୋଜନନ୍ତରେ ପରିସା ସନ୍ନିପତନ୍ତି , ଅତ୍ତନୋ ୱିଭଵାନୁରୂପଂ ଇତ୍ଥିୟୋପି ପୁରିସାପି ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତା ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନି ୱିୟ ସଞ୍ଚରନ୍ତି, ତତ୍ର ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଲୋଭୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ପଟିଘୋ, ଅସମପେକ୍ଖନେ ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କାୟସଂସଗ୍ଗାପତ୍ତିଂ ୱା ଆପଜ୍ଜତି, ଜୀଵିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନଂ ୱା ଅନ୍ତରାୟୋ ହୋତି। ଏଵଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାୟଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଅନ୍ତରାୟାଭାୱେ ସପ୍ପାୟଂ। ବୋଧିଦସ୍ସନେପି ଏସେଵ ନୟୋ। ସଙ୍ଘଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଅନ୍ତୋଗାମେ ମହାମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସ୍ସଵନଂ କରୋନ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେଵ ଜନସନ୍ନିପାତୋ ଚେଵ ଅନ୍ତରାୟୋ ଚ ହୋତି। ଏଵଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାୟଂ ହୋତି; ଅନ୍ତରାୟାଭାୱେ ସପ୍ପାୟଂ ହୋତି। ମହାପରିସପରିୱାରାନଂ ଥେରାନଂ ଦସ୍ସନେପି ଏସେଵ ନୟୋ।

ଅସୁଭଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ। ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚ ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରଂ ଗହେତ୍ୱା ଦନ୍ତକଟ୍ଠତ୍ଥାୟ ଗତୋ। ସାମଣେରୋ ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅସୁଭଂ ଦିସ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଦେଵ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ତୀଣି ଫଲାନି ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଦହରୋ ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ''ସାମଣେରା''ତି ପକ୍କୋସି। ସୋ 'ମୟା ପବ୍ବଜିତଦିଵସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ କଥା ନାମ ନ କଥିତପୁବ୍ବା, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦିଵସେ ଉପରିୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''କିଂ, ଭନ୍ତେ''ତି ପଟିଵଚନଂ ଅଦାସି। ''ଏହୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ ଏକଵଚନେନେଵ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ଇମିନା ତାଵ ମଗ୍ଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ମୟା ଠିତୋକାସେ ମୁହୁତ୍ତଂ ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ଠତ୍ୱା ଓଲୋକେଥା''ତି ଆହ। ସୋ ତଥା କତ୍ୱା ତେନ ପତ୍ତୱିସେସମେଵ ପାପୁଣି। ଏଵଂ ଏକଂ ଅସୁଭଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଜାତଂ। ଏଵଂ ସାତ୍ଥମ୍ପି ପନେତଂ ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭଂ ଅସପ୍ପାୟଂ, ମାତୁଗାମସ୍ସ ଚ ପୁରିସାସୁଭଂ, ସଭାଗମେଵ ସପ୍ପାୟନ୍ତି। ଏଵଂ ସପ୍ପାୟପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ।

ଏଵଂ ପରିଗ୍ଗହିତସାତ୍ଥସପ୍ପାୟସ୍ସ ପନ ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତରୁଚିୟଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚରଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ ତଂ ଗହେତ୍ୱାଵ ଗମନଂ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ନାମ। ତସ୍ସାୱିଭାଵନତ୍ଥଂ ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ –

ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ନ ହରତି ପଚ୍ଚାହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ନେଵ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତି, ଏକଚ୍ଚୋ ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚ। ତତ୍ଥ ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦିଵସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାୟ ଆଵରଣୀୟେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତ୍ୱା, ତଥା ରତ୍ତିୟା ପଠମୟାମେ ମଜ୍ଝିମୟାମେ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମୟାମେପି ନିସଜ୍ଜାଚଙ୍କମେହି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପଗେଵ ଚେତିୟଙ୍ଗଣବୋଧିୟଙ୍ଗଣଵତ୍ତଂ କତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖେ

ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ପାନୀୟଂ ପରିଭୋଜନୀୟଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟୱତ୍ତାଦୀନି ସବ୍ବାନି ଖନ୍ଧକୱତ୍ତାନି ସମାଦାୟ ୱତ୍ତତି, ସୋ ସରୀରପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସେନାସନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ତୟୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ଉସୁମଂ ଗାହାପେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜିତ୍ୱା, ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲାୟ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ସେନାସନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସଚେ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ପୱିସତି, ଅଞ୍ଞଂ ଚେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ହୋତି ସୋପାନମୂଲେ ଠତ୍ୱା ହତ୍ଥେନ ଗହିତଭଣ୍ଡଂ ୱିୟ ତଂ ଠପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଗହେତ୍ୱା ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ଆରୁୟ୍ହ ମହନ୍ତଂ ଚେତିୟଂ ଚେ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ଖୁଦ୍ଦକଂ ଚେ, ତଥେୱ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ୱନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଚେତିୟଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ବୋଧିୟଙ୍ଗଣଂ ପତ୍ତେନାପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ୱିୟ ନିପଚ୍ଚାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବୋଧି ୱନ୍ଦିତବ୍ବା।

ସୋ ଏୱଂ ଚେତିୟଞ୍ଚ ବୋଧିଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଟିସାମିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ପଟିସାମିତଂ ଭଣ୍ଡକଂ ହତ୍ଥେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିୟ, ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗାମସମୀପେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସତି। ଅଥ ନଂ ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ‘ଅୟ୍ୟୋ ନୋ ଆଗତୋ’ତି ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆସନସାଲାୟ ୱା ଗେହେ ୱା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ୟାଗୁଂ ଦତ୍ୱା ୟାୱ ଭତ୍ତଂ ନ ନିଟ୍ଠାତି ତାୱ ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ତେଲେନ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ପୁରତୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ଧମ୍ମଂ ୱା ସୋତୁକାମା ହୋନ୍ତି। ସଚେପି ନ କଥାପେନ୍ତି ‘‘ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ଧମ୍ମକଥା ନାମ କାତବ୍ବାୟେୱା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ୱଦନ୍ତି। ଧମ୍ମକଥା ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନଂ ୱତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିୟମାନେହିପି ମନୁସ୍ସେହି ଅନୁଗତୋୱ ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତେ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜତି।

ଅଥ ନଂ ପୁରେତରଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହିଗାମେ କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚା ସାମଣେରଦହରଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମସ୍ସ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ପୋରାଣକଭିକ୍ଖୂ କିର ‘ଅମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାୟୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିୟୋ’ତି ନ ମୁଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି, ସମ୍ପତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନେୱ କରୋନ୍ତି। ତେ ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ‘‘ଭନ୍ତେ, ଏତେ ମନୁସ୍ସା ତୁମ୍ହାକଂ କିଂ ହୋନ୍ତି? ମାତିପକ୍ଖତୋ ସମ୍ବନ୍ଧା ପିତିପକ୍ଖତୋ’’ତି? ‘‘କିଂ ଦିସ୍ୱା ପୁଚ୍ଛଥା’’ତି? ‘‘ତୁମ୍ହେସୁ ଏତେସଂ ପେମଂ ବହୁମାନ’’ନ୍ତି। ‘‘ଆୱୁସୋ, ୟଂ ମାତାପିତୂହିପି ଦୁକ୍କରଂ ତଂ ଏତେ ମନୁସ୍ସା ଅମ୍ହାକଂ କରୋନ୍ତି। ପତ୍ତଚୀୱରମ୍ପି ନୋ ଏତେସଂ ସନ୍ତକମେୱ, ଏତେସଂ ଆନୁଭାୱେନ ନେୱ ଭୟେ ଭୟଂ, ନ ଛାତକେ ଛାତକଂ ଜାନାମ। ଏଦିସା ନାମ ଅମ୍ହାକଂ ଉପକାରିନୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ତେସଂ ଗୁଣେ କଥେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତୀ’ତି।

ୟସ୍ସ ପନ ପଗେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଜତେଜୋ ପଜ୍ଜଲତି, ଅନୁପାଦିନ୍ନକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଗଣ୍ହାତି, ସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୀଥିଂ ନାରୋହତି, ସୋ ପଗେୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ୱେଗସାୱ ଚେତିୟଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଗୋରୂପାନଂ ନିକ୍ଖମନୱେଲାୟମେୱ ଗାମଂ ୟାଗୁଭିକ୍ଖାୟ ପୱିସିତ୍ୱା ୟାଗୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଆସନସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିୱତି। ଅଥସ୍ସ ଦ୍ୱିତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣମତ୍ତେନେୱ କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିନ୍ନକଂ ଗଣ୍ହାତି, ଘଟସତେନ ନ୍ହାତୋ ୱିୟ ତେଜୋଧାତୁପରିଢଆହନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ୟାଗୁଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପତ୍ତଞ୍ଚ ମୁଖଞ୍ଚ ଧୋୱିତ୍ୱା ଅନ୍ତରାଭତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକତ୍ୱା ଅୱସେସଟ୍ଠାନେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଉପଟ୍ଠହମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଆଗଚ୍ଛତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ନ ହରତି ପଚ୍ଚାହରତୀ’ତି। ଏଦିସା ଚ ଭିକ୍ଖୂ ୟାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ନାମ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ସୀହଢଅଦୀପେୟେୱ ତେସୁ ତେସୁ ଗାମେସୁ ଆସନସାଲାୟ ନ ତଂ ଆସନଂ ଅତ୍ଥି, ୟତ୍ଥ ୟାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ନତ୍ଥୀତି।

ୟୋ ପମାଦୱିହାରୀ ହୋତି ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ସବ୍ବୱତ୍ତାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖୀଲୱିନିବନ୍ଧବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ ‘କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’ତିପି ସଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିତ୍ୱା ଅନନୁଲୋମିକେନ ଗିହୀସଂସଗ୍ଗେନ ସଂସଟ୍ଠୋ ଚରିତ୍ୱା ଚ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚ ତୁଚ୍ଛୋ ନିକ୍ଖମତି – ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ନେୱ ହରତି ନ ପଚ୍ଚାହରତୀ’ତି।

ୟୋ ପନାୟଂ ‘‘ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅତ୍ତକାମା ହି କୁଲପୁତ୍ତା ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଦସମ୍ପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ଚତ୍ତାରୀସମ୍ପି ପଞ୍ଞାସମ୍ପି ସତମ୍ପି ଏକତୋ ୱସନ୍ତା କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି – ‘‘ଆୱୁସୋ, ତୁମ୍ହେ ନ ଇଣଟ୍ଟା, ନ ଭୟଟ୍ଟା, ନ ଆଜୀୱିକାପକତା ପବ୍ବଜିତା; ଦୁକ୍ଖା ମୁଞ୍ଚିତୁକାମା ପନେତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତା। ତସ୍ମା ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ଗମନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥ। ଠାନେ, ନିସଜ୍ଜାୟ, ସୟନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସଂ ସୟନେୟେୱ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥା’’ତି।

ତେ ଏୱଂ କତିକୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା, ଅଡ୍ଢୋସଭୌସଭଅଡ୍ଢଗାୱୁତଗାୱୁତନ୍ତରେସୁ ପାସାଣା ହୋନ୍ତି, ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଚେ କସ୍ସଚି ଗମନେ କିଲେସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥେୱ ନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ

ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠତି। ସୋ ‘ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ତୁଯ୍ହଂ ଉପନ୍ନଂ ୱିତକ୍କଂ ଜାନାତି, ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ ତେ ଏତ’ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଚୋଦେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ନିସୀଦତୀତି ସୋ ଏୱ ନଯୋ। ଅରିଯଭୂମିଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋପି ତଂ କିଲେସଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋୱ ଗଚ୍ଛତି, ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରତି, ଉଦ୍ଧରତି ଚେ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁରିମପଦେସଞ୍ଞେୱ ଏତି, ଆଳିନ୍ଦକୱାସୀ ମହାଫୁସ୍ସଦେୱତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ସୋ କିର ଏକୂନୱୀସତି ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଏୱ ୱିହାସି। ମନୁସ୍ସାପି ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କସନ୍ତା ଚ ୱପନ୍ତା ଚ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଚ କମ୍ମାନି ଚ କରୋନ୍ତା ଥେରଂ ତଥାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଥେରୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ମଗ୍ଗମୂଳ୍ହୋ ଉଦାହୁ କିଞ୍ଚି ପମୁଟ୍ଠୋ’’ତି ସମୁଲ୍ଲପନ୍ତି। ସୋ ତଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନେୱ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱୀସତିୱସ୍ସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଅରହତ୍ତପତ୍ତଦିୱସେ ଚସ୍ସ ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଦୀପଂ ଉଜ୍ଜାଲେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଚତ୍ତାରୋପି ମହାରାଜାନୋ ସକ୍କୋ ଚ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସହମ୍ପତି ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗମିଂସୁ। ତଞ୍ଚ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ୱନୱାସୀ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ତଂ ଦୁତିଯଦିୱସେ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ରତ୍ତିଭାଗେ ଆଯସ୍ମତୋ ସନ୍ତିକେ ଓଭାସୋ ଅହୋସି। କିଂ ସୋ ଓଭାସୋ’’ତି? ଥେରୋ ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଓଭାସୋ ନାମ ଦୀପୋଭାସୋପି ହୋତି, ମଣିଓଭାସୋପୀ’’ତି ଏୱମାଦିମାହ। ତତୋ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେଥ ତୁମ୍ହେ’’ତି ନିବଦ୍ଧୋ ‘‘ଆମା’’ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଆରୋଚେସି।

କାଳଅୱଲ୍ଲିମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଚ। ସୋପି କିର ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ ‘ପଠମଂ ତାୱ ଭଗୱତୋ ମହାପଧାନଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀ’ତି ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଠାନଚଙ୍କମମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାସି; ପୁନ ସୋଳସ ୱସ୍ସାନି ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଉଦ୍ଧଟେ ପାଦେ ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘ଗାୱୀ ନୁ ଖୋ, ପବ୍ବଜିତୋ ନୁ ଖୋ’ତି ଆସଙ୍କନୀଯପ୍ପଦେସେ ଠତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା କଚ୍ଛକନ୍ତରତୋ ଉଦକେନ ପତ୍ତଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କରୋତି। କିଂ କାରଣା? ‘ମା ମେ ଭିକ୍ଖଂ ଦାତୁଂ ୱା ୱନ୍ଦିତୁଂ ୱା ଆଗତେ ମନୁସ୍ସେ ‘ଦୀଘାଯୁକା ହୋଥା’ତି ୱଚନମତ୍ତେନାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପୋ ଅହୋସୀ’ତି। ‘ଅଜ୍ଜ, ଭନ୍ତେ, କତିମୀ’ତି ଦିୱସଂ ୱା ଭିକ୍ଖୁଗଣନଂ ୱା ପଞ୍ହଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋ ପନ ଉଦକଂ ଗିଲିତ୍ୱା ଆରୋଚେତି; ସଚେ ଦିୱସାଦିପୁଚ୍ଛକା ନ ହୋନ୍ତି, ନିକ୍ଖମନୱେଲାଯଂ ଗାମଦ୍ୱାରେ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱାୱ ଯାତି।

କଲମ୍ବତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତା ପଞ୍ଞାସ ଭିକ୍ଖୂ ୱିଯ ଚ। ତେ କିର ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାଯଂ କତିକୱତ୍ତଂ ଅକଂସୁ – ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାଲପିସ୍ସାମା’’ତି। ଗାମଞ୍ଚ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସନ୍ତା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ପୱିସିଂସୁ, ଦିୱସାଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛିତେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ନିଟ୍ଠୁଭନଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା ଜାନିଂସୁ – ‘ଅଜ୍ଜ ଏକୋ ଆଗତୋ, ଅଜ୍ଜ ଦ୍ୱେ’ତି; ଏୱଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେସୁଂ – ‘କିନ୍ନୁ ଖୋ ଏତେ ଅମ୍ହେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି? ଯଦି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି ନ ସଲ୍ଲପନ୍ତି, ଅଦ୍ଧା ୱିୱାଦଜାତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି; ଏଥ ନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଖମାପେସ୍ସାମା’ତି ସବ୍ବେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସାଯ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଦ୍ୱେପି ଭିକ୍ଖୂ ଏକୋକାସେ ନାଦ୍ଦସଂସୁ। ତତୋ ଯୋ ତେସୁ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ସୋ ଆହ – ‘‘ନ, ଭୋ, କଲହକାରକାନଂ ୱସନୋକାସୋ ଈଦିସୋ ହୋତି। ସୁସମ୍ମଟ୍ଠଂ ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ, ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତା ସମ୍ମଜ୍ଜନିଯୋ, ସୂପଟ୍ଠିତଂ ପାନୀଯପରିଭୋଜନୀଯ’’ନ୍ତି। ତେ ତତୋୱ ନିୱତ୍ତା। ତେପି ଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତୋତେମାସେଯେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ମହାପୱାରଣାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସୁଂ।

ଏୱଂ କାଳଅୱଲ୍ଲିମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିଯ, କଲମ୍ବୁତିତ୍ଥୱିହାରେ ୱସ୍ସୂପଗତଭିକ୍ଖୂ ୱିଯ ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଦକଗଣ୍ଡୂସଂ କତ୍ୱା ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ସୁରାସୋଣ୍ଡଧୁତ୍ତାଦଯୋ କଲହକାରକା ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦଯୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତଂ ୱୀଥିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରମାନୋ ନ ତୁରିତତୁରିତୋ ୱିଯ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛତି, ନ ହି ଜୱନପିଣ୍ଡପାତିକଧୁତଙ୍ଗଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି, ୱିସମଭୂମିଭାଗପ୍ପତ୍ତଂ ପନ ଉଦକସକଟଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଅନୁଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଚ ଦାତୁକାମଂ ୱା ଅଦାତୁକାମଂ ୱା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ତଦନୁରୂପଂ କାଲଂ ଆଗମେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱା ବହିଗାମେ ୱା ୱିହାରମେୱ ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା , ଯଥାଫାସୁକେ ପତିରୂପେ ଓକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା, ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନୱଣାଲେପନପୁତ୍ତମଂସୂପମୱସେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତି ନେୱ ଦୱାଯ, ନ ମଦାଯ, ନ ମଣ୍ଡନାଯ, ନ ୱିଭୂସନାଯ…ପେ… ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି। ଭୁତ୍ତାୱୀ ଚ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତଂ ଭତ୍ତକିଲମଥଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଯଥା ପୁରେଭତ୍ତଂ, ଏୱଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପୁରିମଯାମଂ ପଚ୍ଛିମଯାମଞ୍ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ମନସିକରୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚା’ତି।

ଇମଂ ପନ ହରଣପଚ୍ଚାହରଣସଙ୍ଖାତଂ ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପୂରେନ୍ତୋ, ଯଦି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ପଠମୱଯେ ଏୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ନୋ ଚେ ପଠମୱଯେ ପାପୁଣାତି ଅଥ ମଜ୍ଝିମୱଯେ, ନୋ ଚେ ମଜ୍ଝିମୱଯେ ପାପୁଣାତି ଅଥ ପଚ୍ଛିମୱଯେ, ନୋ ଚେ ପଚ୍ଛିମୱଯେ ପାପୁଣାତି ଅଥ ମରଣସମଯେ, ନୋ ଚେ ମରଣସମଯେ ପାପୁଣାତି ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ନୋ ଚେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପୁଣାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ

ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ନୋ ଚେ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ୱା ହୋତି – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ, ମହାପଞ୍ଞୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ସାରିପୁତ୍ତୋ, ମହିଦ୍ଧିକୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ, ଧୁତଙ୍ଗଧରୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାକସ୍ସପୋ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ, ୱିନୟଧରୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଉପାଲି, ଧମ୍ମକଥିକୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ପୁଣ୍ଣୋ ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତୋ, ଆରଞ୍ଞିକୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ରେୱତୋ, ବହୁସ୍ସୁତୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଆନନ୍ଦୋ, ସିକ୍ଖାକାମୋ ୱା – ସେୟ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ରାହୁଲୋ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତୋତି। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ ଯ୍ୱାୟଂ ହରତି ଚ ପଚ୍ଚାହରତି ଚ, ତସ୍ସ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ପନ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ପଟିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ଯଥା ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ 'ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତି, ଅତ୍ତନା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ'ତି ୱା 'ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମି, ମୟା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ'ତି ୱା ସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତି, ତଥା ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତୋ 'ଅଭିକ୍କମାମୀ'ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାୟୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଅୟଂ କାୟସମ୍ମତୋ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାତୋ ଅଭିକ୍କମତି। ତସ୍ସେୱଂ ଅଭିକ୍କମତୋ ଏକେକପାଦୁଦ୍ଧରଣେ ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିୟୋ; ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ତେଜୋଧାତୁ ୱାୟୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିୟୋ; ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନେସୁ ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅତିହରଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି; ତଥା ଅତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୀତିହରଣଂ, ୱୀତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ, ସନ୍ନିକ୍ଖେପନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି; ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବଂ ପବ୍ବଂ ସନ୍ଧି ସନ୍ଧି ଓଧି ଓଧି ହୁତ୍ୱା ତତ୍ତକପାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତତିଲଂ ୱିୟ ପଟପଟାୟନ୍ତା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି? କସ୍ସ ୱା ଏକସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନଂ? ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଧାତୂନଂୟେୱ ଗମନଂ, ଧାତୂନଂ ଠାନଂ, ଧାତୂନଂ ନିସଜ୍ଜା, ଧାତୂନଂ ସୟନଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି କୋଟ୍ଠାସେ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେହି –

ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି;

ଅୱୀଚିମନୁସମ୍ବନ୍ଧୋ, ନଦୀସୋତୋୱ ୱତ୍ତତୀତି।

ଏୱଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମାତି।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀତିପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

ଆଲୋକିତେ ୱିଲୋକିତେତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଲୋକିତଂ ନାମ ପୁରତୋ ପେକ୍ଖନଂ, ୱିଲୋକିତଂ ନାମ ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନଂ। ଅଞ୍ଞାନିପି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ପଚ୍ଛତୋ ପେକ୍ଖନୱସେନ ଓଲୋକିତୌଲ୍ଲୋକିତାପଲୋକିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ତାନି ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ସାରୁପ୍ପୱସେନ ପନ ଇମାନେୱ ଦ୍ୱେ ଗହିତାନି। ଇମିନା ୱା ମୁଖେନ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଗହିତାନେୱାତି।

ତତ୍ଥ 'ଆଲୋକେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ'। ତଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ କାୟସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକେତି – 'ଏୱଂ ମେ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକୟତୋ ନ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି। ଇତିହ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି। ''ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଛିମା ଦିସା, ଉତ୍ତରା ଦିସା, ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା, ଉଦ୍ଧଂ, ଅଧୋ, ଅନୁଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ନନ୍ଦୋ ଅନୁଦିସଂ ଅନୁୱିଲୋକେତି – ଏୱଂ ମେ ଅନୁଦିସଂ ଅନୁୱିଲୋକୟତୋ…ପେ… ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୮।୯)।

ଅପିଚ ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଚେତିୟଦସ୍ସନାଦିୱସେନେୱ ସାତ୍ଥକତା ଚ ସପ୍ପାୟତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ଅୱିଜହନମେୱ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ'। ତସ୍ମା ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନିକେହି ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନେୱ, କସିଣାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନିକେହି ୱା ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ କାତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ ଆଲୋକେତା ୱା ୱିଲୋକେତା ୱା ନତ୍ଥି। 'ଆଲୋକେସ୍ସାମୀ'ତି ପନ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାୟୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ହେଟ୍ଠିମଂ ଅକ୍ଖିଦଲଂ ଅଧୋ ସୀଦତି, ଉପରିମଂ ଉଦ୍ଧଂ ଲଙ୍ଘେତି। କୋଚି ୟନ୍ତକେନ ୱିୱରନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ଏୱଂ ପଜାନନଂ ପନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ନାମ।

ଅପିଚ ମୂଲପରିଞ୍ଞାଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମୂଲପରିଞ୍ଞାୱସେନ ତାୱ –

ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନଞ୍ଚେୱ, ଦସ୍ସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ;

ସନ୍ତୀରଣଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ଜୱନଂ ଭୱତି ସତ୍ତମଂ।

ତତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନଂ ପୱତ୍ତତି; ତଂ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା କିରିୟମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା; ତନ୍ନିରୋଧା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନଂ; ତନ୍ନିରୋଧା ୱିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା; ତନ୍ନିରୋଧା ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା; ତନ୍ନିରୋଧା କିରିୟମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା; ତନ୍ନିରୋଧା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜୱନଂ ଜୱତି। ତତ୍ଥ ପଠମଜୱନେପି 'ଅୟଂ ଇତ୍ଥୀ, ଅୟଂ ପୁରିସୋ'ତି ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନୱସେନ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତଂ ନ ହୋତି; ଦୁତିୟଜୱନେପି…ପେ… ସତ୍ତମଜୱନେପି। ଏତେସୁ ପନ, ୟୁଦ୍ଧମଣ୍ଡଲେ ୟୋଧେସୁ ୱିୟ, ହେଟ୍ଠୁପରିୟୱସେନ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତିତେସୁ 'ଅୟଂ ଇତ୍ଥୀ, ଅୟଂ ପୁରିସୋ'ତି ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ 'ମୂଲପରିଞ୍ଞାୱସେନ' ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ପନ ରୂପେ ଆପାଥଗତେ ଭୱଙ୍ଗଚଲନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସକସକକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଅୱସାନେ ଜୱନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଗେହଭୂତେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସୋ ୱିୟ ହୋତି। ତସ୍ସ ୟଥା ପରଗେହେ କିଞ୍ଚି ୟାଚିତୁଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକପୁରିସସ୍ସ ଗେହସାମିକେସୁପି ତୁଣ୍ହୀମାସିନେସୁ ଆଣାକରଣଂ ନ ୟୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଗେହଭୂତେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁପି ଅରଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତେସୁ ଅମୁୟ୍ହନ୍ତେସୁ ଚ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନଂ ଅୟୁତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ 'ଆଗନ୍ତୁକଭାୱୱସେନ' ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟାନି ପନେତାନି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିୟୋସାନାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଇତ୍ତରାନି ତାୱକାଲିକାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟଥା ଏକସ୍ମିଂ ଘରେ ସବ୍ବେସୁ ମାନୁସକେସୁ ମତେସୁ ଅୱସେସସ୍ସ ଏକକସ୍ସ ତଙ୍ଖଣଂୟେୱ ମରଣଧମ୍ମସ୍ସ ନ ୟୁତ୍ତା ନଚ୍ଚଗୀତାଦୀସୁ ଅଭିରତି ନାମ, ଏୱମେୱ ଏକଦ୍ୱାରେ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ମତେସୁ ଅୱସେସସ୍ସ ତଙ୍ଖଣଂଞ୍ଞେୱ ମରଣଧମ୍ମସ୍ସ ଜୱନସ୍ସାପି ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁୟ୍ହନୱସେନ ଅଭିରତି ନାମ ନ ୟୁତ୍ତାତି। ଏୱଂ 'ତାୱକାଲିକଭାୱୱସେନ' ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନପେତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ହି ଚକ୍ଖୁ ଚେୱ ରୂପାନି ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦସ୍ସନଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଫସ୍ସାଦିକା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏୱମେତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି? କୋ ୱିଲୋକେତି?

ତଥା ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖାୟତନଂ, ରୂପଂ ରୂପାୟତନଂ, ଦସ୍ସନଂ ମନାୟତନଂ, ୱେଦନାଦୟୋ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ଧମ୍ମାୟତନଂ। ଏୱମେତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି? କୋ ୱିଲୋକେତି?

ତଥା ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ, ରୂପଂ ରୂପଧାତୁ, ଦସ୍ସନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମଧାତୁ। ଏୱମେତାସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି? କୋ ୱିଲୋକେତି?

ତଥା ଚକ୍ଖୁ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ, ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚୟୋ, ଆଲୋକୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ୱେଦନାଦୟୋ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟା। ଏୱମେତେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ସମୱାୟେ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି? କୋ ୱିଲୋକେତୀତି? ଏୱମେତ୍ଥ ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନାପି ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମିଞ୍ଜିତେ ପସାରିତେତି ପବ୍ବାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣେ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣପଚ୍ଚଯା ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ'। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥପାଦେ ଅତିଚିରଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱା ପସାରେତ୍ୱା ଏୱ ୱା ଠିତସ୍ସ ଖଣେ ଖଣେ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗତଂ ନ ଲଭତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିପତତି, ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି; କାଲେ ସମିଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କାଲେ ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ପନ ତା ୱେଦନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଫାତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱିସେସମଧିଗଚ୍ଛତୀତି। ଏୱଂ 'ଅତ୍ଥାନତ୍ଥପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତ୍ଥେ ପନ ସତିପି ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ 'ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ'।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣେ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୂ ସଜ୍ଝାଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେସଂ ପିଟ୍ଠିପସ୍ସେ ଦହରଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତି। ତତ୍ରେକୋ ଦହରୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେନ୍ତୋ କାଯସଂସଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ କାରଣେନ ଗିହୀ ଜାତୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାଦଂ ପସାରେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପସାରେସି। ଅଟ୍ଠିଂ ଆହଚ୍ଚ ପାଦୋ ଝାଯି। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱମ୍ମିକେ ପସାରେସି। ସୋ ଆସୀୱିସେନ ଦଟ୍ଠୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରକୁଟିଦଣ୍ଡକେ ପସାରେସି। ତଂ ମଣିସପ୍ପୋ ଡଂସି। ତସ୍ମା ଏୱରୂପେ ଅସପ୍ପାଯେ ଅପସାରେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯେ ପସାରେତବ୍ବଂ। ଇଦମେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ।

'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ପନ ମହାଥେରୱତ୍ଥୁନା ଦୀପେତବ୍ବଂ – ମହାଥେରୋ କିର ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେହି ସଦ୍ଧିଂ କଥଯମାନୋ ସହସା ହତ୍ଥଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସଣିକଂ ସମିଞ୍ଜେସି। ତଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ''କସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ସହସା ହତ୍ଥଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସଣିକଂ ସମିଞ୍ଜିତ୍ଥା''ତି? ''ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମଯା, ଆୱୁସୋ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକାତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ନ ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ହତ୍ଥୋ ସମିଞ୍ଜିତପୁବ୍ବୋ। ଇଦାନି ପନ ମେ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ କଥଯମାନେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମିଞ୍ଜିତୋ। ତସ୍ମା ପୁନ ଯଥାଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସମିଞ୍ଜେସି''ନ୍ତି। ''ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଏୱରୂପେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥାପି କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନମେୱ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞ'ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

'ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ସମିଞ୍ଜେନ୍ତୋ ୱା ପସାରେନ୍ତୋ ୱା ନତ୍ଥି। ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନ ପନ, ସୁତ୍ତାକଡ୍ଢନୱସେନ ଦାରୁଯନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦଚଲନଂ ୱିଯ, ସମିଞ୍ଜନପସାରଣଂ ହୋତୀ'ତି ପରିଜାନନଂ ପନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞ'ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରାନଂ ନିୱାସନପାରୁପନୱସେନ ପତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖାପଟିଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ପରିଭୋଗୋ 'ଧାରଣଂ' ନାମ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରଧାରଣେ ତାୱ ନିୱାସେତ୍ୱା ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୋ ''ଆମିସଲାଭୋ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋଯେୱ ଚ ଅତ୍ଥୋ 'ଅତ୍ଥୋ' ନାମ। ତସ୍ସ ୱସେନ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉଣ୍ହପକତିକସ୍ସ ପନ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଚ ଚୀୱରଂ ସୁଖୁମଂ ସପ୍ପାଯଂ, ସୀତାଲୁକସ୍ସ ଘନଂ ଦୁପଟ୍ଟଂ; ୱିପରୀତଂ ଅସପ୍ପାଯଂ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଜିଣ୍ଣଂ ଅସପ୍ପାଯମେୱ। ଅଗ୍ଗଳଆଦିଦାନେନ ହିସ୍ସ ତଂ ପଲିବୋଧକରଂ ହୋତି। ତଥା ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଦୁକୂଲାଦିଭେଦଂ ଚୋରାନଂ ଲୋଭନୀଯଚୀୱରଂ। ତାଦିସଞ୍ହି ଅରଞ୍ଞେ ଏକକସ୍ସ ନିୱାସନ୍ତରାଯକରଂ ଜୀୱିତନ୍ତରାଯକରଞ୍ଚାପି ହୋତି। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଯଂ ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଯଞ୍ଚସ୍ସ ସେୱମାନସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ତଂ ଅସପ୍ପାଯଂ ; ୱିପରୀତଂ ସପ୍ପାଯଂ। ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ 'ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପନ ଚୀୱରପାରୁପନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚୀୱରମ୍ପି ଅଚେତନଂ, କାଯୋପି ଅଚେତନୋ। ଚୀୱରଂ ନ ଜାନାତି – 'ମଯା କାଯୋ ପାରୁପିତୋ'ତି, କାଯୋପି ନ ଜାନାତି – 'ଅହଂ ଚୀୱରେନ ପାରୁପିତୋ'ତି। ଧାତୁଯୋୱ ଧାତୁସମୂହଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତି, ପଟପିଲୋତିକାଯ ପୋତ୍ଥକରୂପପଟିଚ୍ଛାଦନେ ୱିଯ। ତସ୍ମା ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ , ନ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ। ନାଗୱମ୍ମିକଚେତିଯରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ହି କେଚି ମାଲାଗନ୍ଧଧୂପୱତ୍ଥାଦୀହି ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି, କେଚି ଗୂଥମୁତ୍ତକଦ୍ଦମଦଣ୍ଡସତ୍ଥପ୍ପହାରାଦୀହି ଅସକ୍କାରଂ। ନ ତେହି ନାଗୱମ୍ମିକରୁକ୍ଖାଦଯୋ ସୋମନସ୍ସଂ ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ ୱା କରୋନ୍ତି। ଏୱମେୱ ନେୱ ସୁନ୍ଦରଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ, ନ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ପୱତ୍ତପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପତ୍ତଧାରଣେପି ପତ୍ତଂ ସହସାୱ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା 'ଇମଂ ଗହେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରମାନୋ ଭିକ୍ଖଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣପଚ୍ଚଯା ପଟିଲଭିତବ୍ବଅତ୍ଥୱସେନ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ। କିସଦୁବ୍ବଲସରୀରସ୍ସ ପନ ଗରୁପତ୍ତୋ ଅସପ୍ପାଯୋ; ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀଯୋ ଅସପ୍ପାଯୋୱ। ଦୁଦ୍ଧୋତପତ୍ତୋ ହି ନ ୱଟ୍ଟତି; ତଂ ଧୋୱନ୍ତସ୍ସେୱ ଚସ୍ସ ପଲିବୋଧୋ ହୋତି। ମଣିୱଣ୍ଣପତ୍ତୋ ପନ ଲୋଭନୀଯୋୱ

ଚୀୱରେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅସପ୍ପାୟୋ। ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ପନ ଲଦ୍ଧୋ, ୟଞ୍ଚସ୍ସ ସେୱମାନସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାୟନ୍ତି, ଅୟଂ ଏକନ୍ତାସପ୍ପାୟୋୱ ୱିପରୀତୋ ସପ୍ପାୟୋ। ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ 'ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନେୱ ପନ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପତ୍ତୋପି ଅଚେତନୋ, ହତ୍ଥାପି ଅଚେତନା। ପତ୍ତୋ ନ ଜାନାତି – 'ଅହଂ ହତ୍ଥେହି ଗହିତୋ'ତି। ହତ୍ଥାପି ନ ଜାନନ୍ତି – 'ପତ୍ତୋ ଅମ୍ହେହି ଗହିତୋ'ତି। ଧାତୁୟୋୱ ଧାତୁସମୂହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ସଣ୍ଡାସେନ ଅଗ୍ଗିୱଣ୍ଣପତ୍ତଗହଣେ ୱିୟାତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନୱସେନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ୟଥା ଛିନ୍ନହତ୍ଥପାଦେ ୱଣମୁଖେହି ପଗ୍ଘରିତପୁବ୍ବଲୋହିତକିମିକୁଲେ ନୀଲମକ୍ଖିକସମ୍ପରିକିଣ୍ଣେ ଅନାଥସାଲାୟଂ ଅନାଥମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ଦୟାଲୁକା ପୁରିସା ତେସଂ ୱଣବନ୍ଧପଟ୍ଟଚୋଳକାନି ଚେୱ କପାଲାଦୀହି ଚ ଭେସଜ୍ଜାନି ଉପନାମେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚୋଳକାନିପି କେସଞ୍ଚି ସଣ୍ହାନି କେସଞ୍ଚି ଥୂଲାନି ପାପୁଣନ୍ତି। ଭେସଜ୍ଜକପାଲକାନିପି କେସଞ୍ଚି ସୁସଣ୍ଠାନାନି କେସଞ୍ଚି ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନାନି ପାପୁଣନ୍ତି। ନ ତେ ତତ୍ଥ ସୁମନା ୱା ହୋନ୍ତି ଦୁମ୍ମନା ୱା। ୱଣପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତେନେୱ ହି ଚୋଳକେନ, ଭେସଜ୍ଜପରିଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନେୱ ଚ କପାଲକେନ ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱ ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱଣଚୋଳକଂ ୱିୟ ଚୀୱରଂ, ଭେସଜ୍ଜକପାଲକଂ ୱିୟ ଚ ପତ୍ତଂ, କପାଲେ ଭେସଜ୍ଜମିୱ ଚ ପତ୍ତେ ଲଦ୍ଧଭିକ୍ଖଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି – ଅୟଂ ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଉତ୍ତମସମ୍ପଜାନକାରୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅସିତାଦୀସୁ ଅସିତେତି ପିଣ୍ଡପାତାଦିଭୋଜନେ। ପୀତେତି ୟାଗୁଆଦିପାନେ। ଖାୟିତେତି ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦିଖାଦନେ। ସାୟିତେତି ମଧୁଫାଣିତାଦିସାୟନେ। ତତ୍ଥ ''ନେୱ ଦୱାୟା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋ 'ଅତ୍ଥୋ' ନାମ। ତସ୍ସ ୱସେନ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲୂଖପଣୀତତିତ୍ତମଧୁରାଦୀସୁ ପନ ୟେନ ଭୋଜନେନ ୟସ୍ସ ଅଫାସୁ ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ ଅସପ୍ପାୟଂ। ୟଂ ପନ ନିମିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ, ୟଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାୟନ୍ତି, ତଂ ଏକନ୍ତଂ ଅସପ୍ପାୟମେୱ; ୱିପରୀତଂ ସପ୍ପାୟଂ। ତସ୍ସ ୱସେନେତ୍ଥ 'ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଭୁଞ୍ଜକୋ ନତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପନ ପତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ହୋତି। ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ହତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ତେ ଓତାରଣଂ ନାମ ହୋତି। ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଆଲୋପକରଣଂ, ଆଲୋପଉଦ୍ଧରଣଂ, ମୁଖୱିୱରଣଞ୍ଚ ହୋତି। ନ କୋଚି କୁଞ୍ଚିକାୟ, ନ ୟନ୍ତକେନ ହନୁକଟ୍ଠିଂ ୱିୱରତି। ଚିତ୍ତକିରିୟାୱାୟୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ଆଲୋପସ୍ସ ମୁଖେ ଠପନଂ, ଉପରିଦନ୍ତାନଂ ମୁସଲକିଚ୍ଚସାଧନଂ, ହେଟ୍ଠାଦନ୍ତାନଂ ଉଦୁକ୍ଖଲକିଚ୍ଚସାଧନଂ, ଜିୱ୍ହାୟ ହତ୍ଥକିଚ୍ଚସାଧନଞ୍ଚ ହୋତି। ଇତି ନଂ ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଜିୱ୍ହାୟ ତନୁକଖେଳୋ ମୂଲଜିୱ୍ହାୟ ବହଲଖେଳୋ ମକ୍ଖେତି। ତଂ ହେଟ୍ଠାଦନ୍ତୋଦୁକ୍ଖଲେ ଜିୱ୍ହାହତ୍ଥପରିୱତ୍ତିତଂ ଖେଳଉଦକତେମିତଂ ଉପରିଦନ୍ତମୁସଲସଞ୍ଚୁଣ୍ଣିତଂ କୋଚି କଟଚ୍ଛୁନା ୱା ଦବ୍ବିୟା ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱେସେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି; ୱାୟୋଧାତୁୟାୱ ପୱିସତି। ପୱିଟ୍ଠଂ ପୱିଟ୍ଠଂ କୋଚି ପଲାଲସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି; ୱାୟୋଧାତୁୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠତି। ଠିତଂ ଠିତଂ କୋଚି ଉଦ୍ଧନଂ କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଜାଲେତ୍ୱା ପଚନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି; ତେଜୋଧାତୁୟାୱ ପଚ୍ଚତି। ପକ୍କଂ ପକ୍କଂ କୋଚି ଦଣ୍ଡକେନ ୱା ୟଟ୍ଠିୟା ୱା ବହି ନୀହାରକୋ ନାମ ନତ୍ଥି; ୱାୟୋଧାତୁୟେୱ ନୀହରତି। ଇତି ୱାୟୋଧାତୁ ଅତିହରତି ଚ ୱୀତିହରତି ଚ ଧାରେତି ଚ ପରିୱତ୍ତେତି ଚ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତି ଚ ୱିସୋସେତି ଚ ନୀହରତି ଚ। ପଥୱୀଧାତୁ ଧାରେତି ଚ ପରିୱତ୍ତେତି ଚ ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣେତି ଚ ୱିସୋସେତି ଚ ନୀହରତି ଚ। ଆପୋଧାତୁ ସିନେହେତି ଚ ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତି। ତେଜୋଧାତୁ ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠଂ ପରିପାଚେତି। ଆକାସଧାତୁ ଅଞ୍ଜସୋ ହୋତି। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗମନ୍ୱାୟ ଆଭୁଜତୀତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନୱସେନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ଗମନତୋ, ପରିୟେସନତୋ, ପରିଭୋଗତୋ, ଆସୟତୋ, ନିଧାନତୋ, ଅପରିପକ୍କତୋ, ପରିପକ୍କତୋ, ଫଲତୋ, ନିସ୍ସନ୍ଦନତୋ, ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି ଏୱଂ ଦସୱିଧପଟିକୂଲଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋପେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିତ୍ଥାରକଥା ପନେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଆହାରପଟିକୂଲସଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସତୋ ଗହେତବ୍ବା।

ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମେତି ଉଚ୍ଚାରସ୍ସ ଚ ପସ୍ସାୱସ୍ସ ଚ କରଣେ। ତତ୍ଥ ପକ୍କକାଲେ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ ସକଲସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅକ୍ଖୀନି

ଭମନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ନ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେ ଚ ରୋଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; କରୋନ୍ତସ୍ସ ପନ ସଙ୍କଂ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ୱସେନ 'ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଟ୍ଠାନେ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ପନ ଆପତ୍ତି ହୋତି, ଅଯସୋ ୱଡ୍ଢତି, ଜୀୱିତନ୍ତରାଯୋ ହୋତି; ପତିରୂପେ ଠାନେ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍କଂ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ସପ୍ପାଯଂ। ତସ୍ସ ୱସେନ 'ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନୱସେନେୱ ଚ 'ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ଚିତ୍ତକିରିଯାୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରେନେୱ ପନ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଥା ପନ ପକ୍କେ ଗଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡଭେଦେନ ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ଅକାମତାଯ ନିକ୍ଖମତି, ଯଥା ଚ ଅତିଭରିତା ଉଦକଭାଜନା ଉଦକଂ ଅକାମତାଯ ନିକ୍ଖମତି, ଏୱଂ ପକ୍କାସଯମୁତ୍ତୱତ୍ଥୀସୁ ସନ୍ନିଚିତା ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱା ୱାଯୁୱେଗସମୁପ୍ପୀଳିତା ଅକାମତାଯପି ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ସୋ ପନାଯଂ ଏୱଂ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱୋ ନେୱ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅତ୍ତନୋ ହୋତି ନ ପରସ୍ସ; କେୱଲଂ ପନ ସରୀରନିସ୍ସନ୍ଦୋୱ ହୋତି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ଉଦକତୁମ୍ବତୋ ପୁରାଣୋଦକଂ ଛଡ୍ଡେନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ତଂ ଅତ୍ତନୋ ହୋତି ନ ପରେସଂ, କେୱଲଂ ପଟିଜଗ୍ଗନମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଏୱନ୍ତି। ଏୱଂ ପୱତ୍ତପଟିସଙ୍ଖାନୱସେନେତ୍ଥ 'ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ' ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଗତାଦୀସୁ ଗତେତି ଗମନେ। ଠିତେତି ଠାନେ। ନିସିନ୍ନେତି ନିସଜ୍ଜାଯ। ସୁତ୍ତେତି ସଯନେ। ତତ୍ଥ ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସମ୍ପଜାନକାରିତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅପରୋପି ନଯୋ – ଏକୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ତଥା ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ, ନିସୀଦନ୍ତୋ, ସଯନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ସଯତି। ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ସଯତି।

ଏତ୍ତକେନ ପନ ନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଚଙ୍କମେନ ଦୀପଯିଂସୁ। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଚଙ୍କମନଂ ଓତରିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଠିତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି; 'ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତାପି ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନୱେମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଠାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଠାନେ ପୱତ୍ତା ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ପୱତ୍ତା ସଯନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା'ତି ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋଯେୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି; ଉଟ୍ଠହନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠାତି – ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଗତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତୀତି।

ଏୱଂ ପନ ସୁତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ନ କାତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯାୱ ସକ୍କୋତି ତାୱ ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ଠତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ସଯମାନୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଯତି – 'କାଯୋ ଅଚେତନୋ, ମଞ୍ଚୋ ଅଚେତନୋ। କାଯୋ ନ ଜାନାତି – ଅହଂ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋତି। ମଞ୍ଚୋପି ନ ଜାନାତି – ମଯି କାଯୋ ସଯିତୋତି। ଅଚେତନୋ କାଯୋ ଅଚେତନେ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ'ତି। ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋଯେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତାରେତି, ପବୁଜ୍ଝମାନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପବୁଜ୍ଝତି। ଅଯଂ ସୁତ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତୀତି।

ଜାଗରିତେତି ଜାଗରଣେ। ତତ୍ଥ 'କିରିଯାମଯପୱତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସତି ଜାଗରିତଂ ନାମ ନ ହୋତି; କିରିଯାମଯପୱତ୍ତୱଳଞ୍ଜେ ପୱତ୍ତନ୍ତେ ଜାଗରିତଂ ନାମ ହୋତୀ'ତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ଅପିଚ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ ଜଗ୍ଗନ୍ତୋପି ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି।

ଭାସିତେତି କଥନେ। ତତ୍ଥ 'ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତେ ସତି ଭାସିତଂ ନାମ ନ ହୋତି; ତସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତନ୍ତେ ହୋତୀ'ତି ପରିଗ୍ଗାହକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋପି ବାତ୍ତିଂସ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ପହାଯ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ କଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି।

ତୁଣ୍ହୀଭାୱେତି ଅକଥନେ। ତତ୍ଥ 'ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯଂ ସତି ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି; ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ହୋତୀ'ତି ପରିଗ୍ଗାହକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋପି ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀଯେୱ ନାମ ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏକୋ ଇରିୟାପଥୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତୋ। ସୋ ହେଟ୍ଠା ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖାଚାରଗାମଂ ଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଆଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଅଦ୍ଧାନଗମନୱସେନ କଥିତୋ। ଗତେ ଠିତେ ନିସିନ୍ନେତି ଏତ୍ଥ ୱିହାରେ ଚୁଣ୍ଣିକପାଦୁଦ୍ଧାରେରିୟାପଥୱସେନ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୨୪।ତତ୍ଥ କତମା ସତୀତିଆଦି ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୫୨୬।ସୋୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଇମିନା କିଂ ଦସ୍ସେତି? ଏତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପାସନଟ୍ଠାନଂ ଯୋଗପଥଂ ସପ୍ପାୟସେନାସନଂ ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ସ ହି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଏତ୍ତକା ଗୁଣା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ ଅରଞ୍ଞୱାସୋ। ଯସ୍ସ ପନେତେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକୋ। ଏୱରୂପସ୍ସ ହି ଅରଞ୍ଞୱାସୋ କାଳକମକ୍କଟଅଚ୍ଛତରଚ୍ଛଦୀପିମିଗାଦୀନଂ ଅଟୱୀୱାସସଦିସୋ ହୋତି। କସ୍ମା? ଇଚ୍ଛାୟ ଠତ୍ୱା ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା। ତସ୍ସ ହି ଅରଞ୍ଞୱାସମୂଲକୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି; ଅରଞ୍ଞୱାସଞ୍ଚେୱ ଆରଞ୍ଞକେ ଚ ଦୂସେତି; ସାସନେ ଅପ୍ପସାଦଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଯସ୍ସ ପନ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଏତ୍ତକା ଗୁଣା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସେୱ ସୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ। ସୋ ହି ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ନିସ୍ସାୟ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ସକଲଅରଞ୍ଞୱାସଂ ଉପସୋଭେତି, ଆରଞ୍ଞିକାନଂ ସୀସଂ ଧୋୱତି, ସକଲସାସନଂ ପସାରେତି। ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ଏୱରୂପସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପାସନଟ୍ଠାନଂ ଯୋଗପଥଂ ସପ୍ପାୟସେନାସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସୋ ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ ଭଜତୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ସୁଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ। ଏତମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଞ୍ଚ ଅନାକିଣ୍ଣନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନାକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅସଙ୍କିଣ୍ଣଂ ଅସମ୍ବାଧଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସେନାସନସ୍ସ ସାମନ୍ତା ଗାୱୁତମ୍ପି ଅଡ୍ଢୟୋଜନମ୍ପି ପବ୍ବତଗହନଂ ୱନଗହନଂ ନଦୀଗହନଂ ହୋତି, ନ କୋଚି ଅୱେଲାୟ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ସକ୍କୋତି – ଇଦଂ ସନ୍ତିକେପି ଅନାକିଣ୍ଣଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଅଡ୍ଢୟୋଜନିକଂ ୱା ୟୋଜନିକଂ ୱା ହୋତି – ଇଦଂ ଦୂରତାୟ ଏୱ ଅନାକିଣ୍ଣଂ ନାମ ହୋତି।

୫୨୭। ସେତି ଚେୱ ଆସତି ଚ ଏତ୍ଥାତି ସେନାସନଂ। ତସ୍ସ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ମଞ୍ଚୋ ପୀଠନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଚୋତି ଚତ୍ତାରୋ ମଞ୍ଚା – ମସାରକୋ, ବୁନ୍ଦିକାବଦ୍ଧୋ, କୁଳୀରପାଦକୋ, ଆହଚ୍ଚପାଦକୋତି। ତଥା ପୀଠଂ। ଭିସୀତି ପଞ୍ଚ ଭିସିୟୋ – ଉଣ୍ଣାଭିସି, ଚୋଳଭିସି, ୱାକଭିସି, ତିଣଭିସି, ପଣ୍ଣଭିସୀତି। ବିମ୍ବୋହନନ୍ତି ସୀସୁପଧାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଂ ୱଟ୍ଟତି, ଦୀଘତୋ ମଞ୍ଚୱିତ୍ଥାରପ୍ପମାଣଂ। ୱିହାରୋତି ସମନ୍ତା ପରିହାରପଥଂ ଅନ୍ତୋୟେୱ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା କତସେନାସନଂ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋତି ସୁପଣ୍ଣୱଙ୍କଗେହଂ। ପାସାଦୋତି ଦ୍ୱେ କଣ୍ଣିକାନି ଗହେତ୍ୱା କତୋ ଦୀଘପାସାଦୋ। ଅଟ୍ଟୋତି ପଟିରାଜାଦିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଇଟ୍ଠକାହି କତୋ ବହଲଭିତ୍ତିକୋ ଚତୁପଞ୍ଚଭୂମିକୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ମାଳୋତି ଭୋଜନସାଲସଦିସୋ ମଣ୍ଡଲମାଳୋ; ୱିନୟଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲେଣନ୍ତି ପବ୍ବତଂ ଖଣିତ୍ୱା ୱା ପବ୍ଭାରସ୍ସ ଅପ୍ପହୋନକଟ୍ଠାନେ କୁଟ୍ଟଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱା କତସେନାସନଂ। ଗୁହାତି ଭୂମିଦରି ୱା ଯତ୍ଥ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଦୀପଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ପବ୍ବତଗୁହା ୱା ଭୂମିଗୁହା ୱା। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ରୁକ୍ଖସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱା ଅପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱା। ୱେଳୁଗୁମ୍ବୋତି ୱେଳୁଗଚ୍ଛୋ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଭିକ୍ଖୂ ପଟିକ୍କମନ୍ତୀତି ଠପେତ୍ୱା ୱା ଏତାନି ମଞ୍ଚାଦୀନି ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ଯଂ ତେସଂ ସନ୍ନିପାତାରହଟ୍ଠାନଂ, ସବ୍ବମେତଂ ସେନାସନଂ।

୫୨୮ ।ଭଜତୀତି ଉପେତି। ସମ୍ଭଜତୀତି ତତ୍ଥ ଅଭିରତିୱସେନ ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପେତି। ସେୱତୀତି ନିୱାସନୱସେନ ସେୱତି ନିସେୱତୀତି ଅନୁକ୍କଣ୍ଠମାନୋ ସନ୍ନିସିତୋ ହୁତ୍ୱା ସେୱତି। ସଂସେୱତୀତି ସେନାସନୱତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ସେୱତି।

୫୨୯। ଇଦାନି ଯଂ ତଂ ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅରଞ୍ଞଂ ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ୱିନୟପରିୟାୟେନ ତାୱ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଗାମଞ୍ଚ ଗାମୂପଚାରଞ୍ଚ ଅୱସେସଂ ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୧୨) ଆଗତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ଆରଞ୍ଞିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଆରଞ୍ଞକଂ ନାମ ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକପଚ୍ଛିମ’’ନ୍ତି (ପାଚି। ୫୭୩) ଆଗତଂ। ୱିନୟସୁତ୍ତନ୍ତା ପନ ଉଭୋପି ପରିୟାୟଦେସନା ନାମ। ଅଭିଧମ୍ମୋ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନାତି ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟେନ ଅରଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲାତି ୱୁତ୍ତଂ; ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୩୦। ରୁକ୍ଖମୂଲାଦୀନଂ ପକତିୟା ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱତୋ ରୁକ୍ଖମୂଲଂୟେୱ ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚେତ୍ଥ ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସୀତଚ୍ଛାୟଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ। ପବ୍ବତନ୍ତି ସେଲଂ। ତତ୍ଥ ହି ଉଦକସୋଣ୍ଡୀସୁ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ସୀତାୟ ରୁକ୍ଖଚ୍ଛାୟାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ନାନାଦିସାସୁ ଖାୟମାନାସୁ ସୀତେନ ୱାତେନ ବୀଜିୟମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି। କନ୍ଦରନ୍ତି କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ, ତେନ ଦରିତଂ ଉଦକେନ ଭିନ୍ନଂ ପବ୍ବତପ୍ପଦେସଂ; ଯଂ ନିତୁମ୍ବନ୍ତିପି ନଦୀକୁଞ୍ଜନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ରଜତପଟ୍ଟସଦିସା ୱାଲିକା ହୋନ୍ତି, ମତ୍ଥକେ ମଣିୱିତାନଂ ୱିୟ ୱନଗହନଂ, ମଣିକ୍ଖନ୍ଧସଦିସଂ ଉଦକଂ ସନ୍ଦତି। ଏୱରୂପଂ କନ୍ଦରଂ ଓରୁୟ୍ହ ପାନୀୟଂ ପିୱିତ୍ୱା ଗତ୍ତାନି ସୀତଂ କତ୍ୱା ୱାଲିକଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତୋ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି। ଗିରିଗୁହନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତରଂ, ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ୱା ଉମଙ୍ଗସଦିସଂ ମହାୱିୱରଂ। ସୁସାନଲକ୍ଖଣଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୪) ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩୧।ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଗାମନ୍ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ନ କସନ୍ତି ନ ୱପନ୍ତି। ତେନେୱସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଦୂରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲାଦୀସୁ ଇଦମେୱେକଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ନିକ୍ଖେପପଟିପାଟିୟା ନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ସବ୍ବପରିୟନ୍ତେ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅବ୍ଭୋକାସନ୍ତି ଅଚ୍ଛନ୍ନଂ। ଆକଙ୍ଖମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଚୀୱରକୁଟିଂ କତ୍ୱା ୱସତି। ପଲାଲପୁଞ୍ଜନ୍ତି ପଲାଲରାସି। ମହାପଲାଲପୁଞ୍ଜତୋ ହି ପଲାଲଂ ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସେ ଆଲୟେ କରୋନ୍ତି, ଗଚ୍ଛଗୁମ୍ବାଦୀନମ୍ପି ଉପରି ପଲାଲଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ନିସିନ୍ନା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି; ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱନପତ୍ଥନିଦ୍ଦେସେ ସଲୋମହଂସାନନ୍ତି ଯତ୍ଥ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଲୋମହଂସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଏୱରୂପାନଂ ଭୀସନକସେନାସନାନଂ। ପରିୟନ୍ତାନନ୍ତି ଦୂରଭାୱେନ ପରିୟନ୍ତେ ଠିତାନଂ। ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନନ୍ତି କସନୱପନୱସେନ ମନୁସ୍ସେହି ଉପଚରିତବ୍ବଂ ୱନନ୍ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତାନଂ। ଦୁରଭିସମ୍ଭୱାନନ୍ତି ଅଲଦ୍ଧୱିୱେକସ୍ସାଦେହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱସିତୁଂ ନସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନଂ।

୫୩୨। ଅପ୍ପସଦ୍ଦାଦିନିଦ୍ଦେସେ ଅପ୍ପସଦ୍ଦନ୍ତି ୱଚନସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ।

୫୩୩।ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ନଗରନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଉଭୟମ୍ପେତଂ ସଦ୍ଦଟ୍ଠେନ ଏକଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଯଦେୱ ତଂ ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ତଦେୱ ତଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଜନୱାତନ୍ତି ଅନୁସଞ୍ଚରଣଜନସ୍ସ ସରୀରୱାତେନ ୱିରହିତଂ। ୱିଜନୱାଦନ୍ତିପି ପାଠୋ; ଅନ୍ତୋଜନୱାଦେନ ୱିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଯଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ, ତଦେୱ ଜନସଞ୍ଚରଣେନ ଚ ଜନୱାଦେନ ଚ ୱିରହିତଂ ହୋତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଯଦେୱ ତଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସଂ ତଦେୱ ତଂ ୱିଜନୱାତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସରାହସେୟ୍ୟକନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ ରହସ୍ସକିରିୟଟ୍ଠାନିୟଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ଜନସଞ୍ଚରଣରହିତଂ ହୋତି, ତେନସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଯଦେୱ ତଂ ୱିଜନୱାତଂ ତଦେୱ ତଂ ମନୁସ୍ସରାହସେୟ୍ୟକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସଲ୍ଲାନସାରୁପ୍ପନ୍ତି ୱିୱେକାନୁରୂପଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ନିୟମେନେୱ ମନୁସ୍ସରାହସେୟ୍ୟକଂ ହୋତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଯଦେୱ ତଂ ମନୁସ୍ସରାହସେୟ୍ୟକଂ ତଦେୱ ତଂ ପଟିସଲ୍ଲାନସାରୁପ୍ପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩୪। ଅରଞ୍ଞଗତାଦିନିଦ୍ଦେସେ ଅରଞ୍ଞଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଥା ରୁକ୍ଖମୂଲଂ। ଅୱସେସଂ ପନ ସବ୍ବମ୍ପି ସେନାସନଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରେନ ସଙ୍ଗହିତଂ।

୫୩୫।ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଉଜୁଂ କାୟଂ ପଣିଧାୟାତି ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିପାଦେତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଚମ୍ମମଂସନ୍ହାରୂନି ନ ପଣମନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ଯା ତେସଂ ପଣମନପଚ୍ଚୟା ଖଣେ ଖଣେ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାସୁ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାସୁ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପରିପତତି, ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ଉପଗଚ୍ଛତି।

୫୩୬।ଉଜୁକୋ ହୋତି କାୟୋ ଠିତୋ ପଣିହିତୋତି ଇଦମ୍ପି ହି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩୭।ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂ ସତିଂ ଠପୟିତ୍ୱା, ମୁଖସମୀପେ ୱା କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୟଂ ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ହୋତି ସୂପଟ୍ଠିତା ନାସିକଗ୍ଗେ ୱା ମୁଖନିମିତ୍ତେ ୱା’’ତି। ମୁଖନିମିତ୍ତନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝପ୍ପଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଯତ୍ଥ ନାସିକୱାତୋ ପଟିହଞ୍ଞତି; ଅଥ ୱା ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ, ମୁଖନ୍ତି ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ସତୀତି ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ; ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ପରିମୁଖଂ ସତି’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୬୪) ୱୁତ୍ତନୟେନପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ରାୟଂ ସଙ୍ଖେପୋ ‘‘ପରିଗ୍ଗହିତନିୟ୍ୟାନଂ ସତିଂ କତ୍ୱା’’ତି।

୫୩୮। ଅଭିଜ୍ଝାନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେୱ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା – ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାୟାତି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଲୋକୋ। ତସ୍ମା ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ରାଗଂ ପହାୟ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

୫୩୯।ୱିଗତାଭିଜ୍ଝେନାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପହୀନତ୍ତା ୱିଗତାଭିଜ୍ଝେନ, ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦିସେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୪୧।ଅଭିଜ୍ଝାୟଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀତି ଅଭିଜ୍ଝାତୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତି; ଯଥା ନଂ ସା ମୁଞ୍ଚତି ଚେୱ, ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଚ ନ ପୁନ ଗଣ୍ହାତି, ଏୱଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦ୍ଦେସପଦେସୁ ପନସ୍ସ ଆସେୱନ୍ତୋ ସୋଧେତି, ଭାୱେନ୍ତୋ ୱିସୋଧେତି, ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ପରିସୋଧେତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମୋଚେତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୫୪୨-୫୪୩।ବ୍ୟାପାଦଦୋସଂ ପହାୟାତିଆଦୀନମ୍ପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ଇମିନା ଚିତ୍ତଂ ପୂତିକୁମ୍ମାସାଦୟୋ ୱିୟ ପକତିଂ ଜହତୀତି ବ୍ୟାପାଦୋ। ୱିକାରପ୍ପତ୍ତିୟା ପଦୁସ୍ସତି, ପରଂ ୱା ପଦୂସେତି ୱିନାସେତୀତି ପଦୋସୋ। ଉଭୟମେତଂ କୋଧସ୍ସେୱାଧିୱଚନଂ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ସୋ ପଦୋସୋ; ଯୋ ପଦୋସୋ ସୋ ବ୍ୟାପାଦୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ଚେସ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା

‘‘ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀ’’ତି ଅଥଵା ‘‘ଅବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ତକମେଵ ଵୁତ୍ତଂ।

୫୪୬। ଥିନଂ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଚେତସିକଗେଲଞ୍ଞଂ; ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ। ସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଇମେ ଦ୍ଵେପି ଧମ୍ମା ନିରୋଧସନ୍ତତାୟ ସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟେତ୍ଥ ଵଚନଭେଦୋ କତୋ।

୫୪୯।ଆଲୋକସଞ୍ଞୀତି ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିଵାପି ଦିଟ୍ଠାଲୋକସଞ୍ଜାନନସମତ୍ଥାୟ ଵିଗତନୀଵରଣାୟ ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ସଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତୋ।

୫୫୦।ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ସତିଯା ଚ ଞାଣେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଇଦଂ ଉଭୟଂ ଆଲୋକସଞ୍ଞାୟ ଉପକାରକତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ।

୫୫୩। ଵିଗତଥିନମିଦ୍ଧତାୟ ପନ ଆଲୋକସଞ୍ଞାୟ ନିଦ୍ଦେସପଦେସୁ ଚତ୍ତତ୍ତାତିଆଦୀନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵେଵଚନାନେଵ । ତତ୍ଥ ଚତ୍ତତ୍ତାତି ଚତ୍ତକାରଣା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ଚତ୍ତତ୍ତାତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସକଭାଵପରିଚ୍ଚଜନଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଵନ୍ତତ୍ତାତି ଇଦଂ ପୁନ ଅନାଦିୟନଭାଵଦସ୍ସନଵସେନ। ମୁତ୍ତତ୍ତାତି ଇଦଂ ସନ୍ତତିତୋ ଵିନିମୋଚନଵସେନ। ପହୀନତ୍ତାତି ଇଦଂ ମୁତ୍ତସ୍ସାପି କତ୍ଥଚି ଠାନାଭାଵଵସେନ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେ ଆଦିନ୍ନପୁବ୍ବସ୍ସ ନିସ୍ସଗ୍ଗଦସ୍ସନଵସେନ। ପଟିମୁଞ୍ଚିତୋ ଵା ନିସ୍ସଟ୍ଠୋ ଭାଵନାବଲେନ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପହୀନପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାତି ୟଥାଵିକ୍ଖମ୍ଭନଵସେନେଵ ପହାନଂ ହୋତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସନ୍ତତିଂ ନ ଅଜ୍ଝାରୁହତି, ତଥା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତାତି। ଆଲୋକା ହୋତୀତି ସପ୍ପଭା ହୋତି। ନିରାଵରଣଟ୍ଠେନ ଵିଵଟା। ନିରୁପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ ପରିସୁଦ୍ଧା। ପଭସ୍ସରଟ୍ଠେନ ପରିୟୋଦାତା।

୫୫୬।ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଧତାକାରୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଆରମ୍ମଣେ ଅନିଚ୍ଛୟତାୟ ଵତ୍ଥୁଜ୍ଝାଚାରୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ଇଧାପି ‘‘ସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି ପୁରିମନୟେନେଵ ଵଚନଭେଦୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୫୫୮।ତିଣ୍ଣଵିଚିକିଚ୍ଛୋତି ଵିଚିକିଚ୍ଛଂ ତରିତ୍ଵା ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଠିତୋ। ନିଦ୍ଦେସେପିସ୍ସ ତିଣ୍ଣୋତି ଇଦଂ ଵିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଅନିମୁଗ୍ଗଭାଵଦସ୍ସନଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ଅତିକ୍କମଦସ୍ସନଵସେନ। ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଇଦଂ ଭାଵନାବଲେନ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଉପଦ୍ଦଵେ ତିଣ୍ଣଭାଵଦସ୍ସନଵସେନ। ପାରଙ୍ଗତୋତି ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛାଭାଵସଙ୍ଖାତଂ ଵିଚିକିଚ୍ଛାପାରଂ ଗତୋ। ପାରମନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ତଦେଵ ପାରଂ ଭାଵନାନୁୟୋଗେନ ପତ୍ତୋତି। ଏଵମସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିୟା ସଫଲତଂ ଦସ୍ସେତି।

୫୫୯।ଅକଥଂକଥୀତି ‘କଥମିଦଂ କଥମିଦ’ନ୍ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତାୟ କଥଂକଥାୟ ଵିରହିତୋ। କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ। ନ କଙ୍ଖତୀତି ‘ଇମେ ନୁ ଖୋ କୁସଲା’ତି କଙ୍ଖଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି। ନ ଵିଚିକିଚ୍ଛତୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ସଭାଵତୋ ଵିନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ କିଚ୍ଛତି, ନ କିଲମତି। ଅକଥଂକଥୀ ହୋତୀତି ‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ କୁସଲା’ତି କଥଂକଥାୟ ରହିତୋ ହୋତି। ନିକ୍କଥଂକଥୀ ଵିଗତକଥଂକଥୋତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ଵଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ କଥଂକଥାତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ନିକ୍କଥଂକଥୋ। ଵିଗତା କଥଂକଥା ଅସ୍ସାତି ଵିଗତକଥଂକଥୋ।

୫୬୨।ଉପକ୍କିଲେସେତି ଉପକ୍କିଲେସଭୂତେ। ତେ ହି ଚିତ୍ତଂ ଉପଗନ୍ତ୍ଵା କିଲିସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମା ଉପକ୍କିଲେସାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୫୬୩।ପଞ୍ଞାୟଦୁବ୍ବଲୀକରଣେତି ୟସ୍ମା ଇମେ ନୀଵରଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୟ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଅପି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଞ୍ଚ ଵା ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ପାତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେଵ ପଞ୍ଞା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ପଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି ଇଦମ୍ପି ହି ଇମମେଵତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକାସିତତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ।

୫୬୪।ଵିଵିଚ୍ଚେଵ କାମେହୀତିଆଦୀସୁପି ନିଦ୍ଦେସେସୁ ୟଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧୬୦) ରୂପାଵଚରନିଦ୍ଦେସେ ଇଧେଵ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତମେଵ। କେଵଲଞ୍ହି ଦୁତିୟତତିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେସୁପି ୟଥା ତାନି ଝାନାନି ହେଟ୍ଠା ‘ତିଵଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତି, ଦୁଵଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତୀ’ତି ଵୁତ୍ତାନି, ଏଵଂ ଅଵତ୍ଵା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ପସାଦନ’’ନ୍ତିଆଦିଵଚନତୋ ପରିୟାୟେନ ସମ୍ପସାଦାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଗହେତ୍ଵା ‘‘ଝାନନ୍ତି ସମ୍ପସାଦୋ ପୀତିସୁଖଂ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ତଂ ତଂ ଝାନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଵିସେସୋ।

୫୮୮।ୟଂ ତଂ ଅରିୟା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତିପଦନିଦ୍ଦେସେ ପନ କିଞ୍ଚାପି ‘ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଦେସେନ୍ତୀ’ତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନେଵ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵେଵଚନାନି, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ‘ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖଵିହାରୀ’ତିଆଦିଉଦ୍ଦେସଵସେନ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି, ନିଦ୍ଦେସଵସେନ ଦେସେନ୍ତି, ପଟିନିଦ୍ଦେସଵସେନ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି, ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଅତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ଵା ପଟ୍ଠପେନ୍ତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା ଵିଵରନ୍ତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା ଵିଭଜନ୍ତି, ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଭାଵଂ

ଗମ୍ଭୀରଭାୱଞ୍ଚ ନୀହରିତ୍ୱା ୱା ସୋତୂନଂ ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠଂ ଜନଯନ୍ତା ଉତ୍ତାନିଂ କରୋନ୍ତି, ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ଆକାରେହି ସୋତୂନଂ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେନ୍ତା ପକାସେନ୍ତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସମତିକ୍କମନିଦ୍ଦେସେପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତେହି ତେହି ଧମ୍ମେହି ୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅତିକ୍କମନ୍ତୋ, ଉପରିଭୂମିପ୍ପତ୍ତିଯା ୱୀତିକ୍କନ୍ତୋ, ତତୋ ଅପରିହାନିଭାୱେନ ସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୬୨୩। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଆଗତନଯେନେୱ ତନ୍ତି ଠପିତା। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସମ୍ପି କୁସଲୱିପାକକିରିଯୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଝାନାନଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁଦ୍ଧିକନୱକାଦିଭେଦୋପି ସବ୍ବୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସଦିସୋଯେୱାତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୬୩୮। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ଝାନାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଝାନାନଂ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଭାୱେନ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଲୋକୁତ୍ତରା ପନେତ୍ଥ ମଗ୍ଗକାଲେ ଫଲକାଲେ ୱା ସିଯା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ସିଯା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲତୋ ତେରସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥଂ, ଇଦ୍ଧିୱିଧଚତୁତ୍ଥଂ, ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ଚେତୋପରିଯଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ଅନାଗତଂସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦିଚତୁତ୍ଥଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁତ୍ଥନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣମେୱ ହୋତି।

ଇଦ୍ଧିୱିଧଚତୁତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯଂ ପରିଣାମେନ୍ତସ୍ସ ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ପାଟିହାରିଯକରଣେ କାଯାରମ୍ମଣତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେନ୍ତସ୍ସ ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ।

ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ।

ଚେତୋପରିଯଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଚେତୋପରିଯଞାଣଲାଭୀ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂଯେୱ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ନ ଅରିଯାନଂ। ସୋତାପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ; ସକଦାଗାମୀ ସକଦାଗାମିନୋ ଚେୱ ହେଟ୍ଠିମାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ; ଅନାଗାମୀ ଅନାଗାମିନୋ ଚେୱ ହେଟ୍ଠିମାନଞ୍ଚ ତିଣ୍ଣଂ; ଖୀଣାସୱୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଜାନାତି।

ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ''ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସୱା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯିଂସୁ, ଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରିଂସୂ''ତି ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ।

ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ କାମାୱଚରକମ୍ମାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ।

ଅନାଗତଂସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ଅନାଗତେ କାମଧାତୁଯା ନିବ୍ବତ୍ତିଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ,

‘‘ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସଵା ମଗ୍ଗଂ ଭାଵେସ୍ସନ୍ତି, ଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ‘‘ଅନାଗତେ ସଙ୍ଖୋ ନାମ ରାଜା ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୦୮) ନଯେନ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଚତୁକ୍କଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚତୁକ୍କଂ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁକ୍କଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ।

କିରିଯତୋପି ତେସଂ ଦ୍ଵାଦସନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଇଦମେଵ ଆରମ୍ମଣଵିଧାନଂ। ତୀଣି ଝାନାନି ନମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ ଵା ଚେତୋପରିଯାଦିଞ୍ଞାଣଂ ଵା ମଗ୍ଗଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରେଯ୍ଯ, ତୀଣି ଝାନାନି ତଥା ଅପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ନମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା, ସହଜାତହେତୁଵସେନ ପନ ସିଯା ମଗ୍ଗହେତୁକା; ଵୀରିଯଜେଟ୍ଠିକାଯ ଵା ଵୀମଂସାଜେଟ୍ଠିକାଯ ଵା ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ; ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠକକାଲେ ଫଲକାଲେ ଚ ନଵତ୍ତବ୍ବା।

ଚତୁକ୍କଂ ଝାନନ୍ତି ଇଧାପି କୁସଲତୋ ତେରସସୁ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେସୁ ସଙ୍ଖିପ୍ପାଦକଇଦ୍ଧିଵିଧଦିବ୍ବସୋତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଞ୍ଚେଵ ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ଚ ଆରୁପ୍ପଚତୁକ୍କଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାଦିଭାଵେନ ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଚେତୋପରିଯପୁବ୍ବେନିଵାସଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ପନ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ମଗ୍ଗହେତୁକଂ ମଗ୍ଗାଧିପତୀତି ଵା; ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁକ୍କଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି; ମଗ୍ଗକାଲେ ପନ ସହଜାତହେତୁଵସେନ ମଗ୍ଗହେତୁକଂ; ଵୀରିଯଵୀମଂସାଜେଟ୍ଠିକାଯ ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ମଗ୍ଗାଧିପତି; ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠିକାଯ ଚେଵ ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଫଲକାଲେ ଚ ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। କିରିଯତୋପି ଦ୍ଵାଦସସୁ ଝାନେସୁ ଅଯମେଵ ନଯୋ।

ତୀଣି ଝାନାନି ନ ଵତ୍ତବ୍ବାତି ଅତୀତାଦୀସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଆରବ୍ଭ ଅପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ନଵତ୍ତବ୍ବାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଚତୁକ୍କଂ ଝାନନ୍ତି କୁସଲତୋ ତେରସସୁ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେସୁ ସଙ୍ଖିପ୍ପାଦକଚତୁକ୍କଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣମେଵ। ଇଦ୍ଧିଵିଧଚତୁକ୍କଂ କାଯଵସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେ ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ; ‘‘ଅନାଗତେ ଇମାନି ପୁପ୍ଫାନି ମା ମିଲାଯିଂସୁ, ଦୀପା ମା ନିବ୍ବାଯିଂସୁ, ଏକୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଟ୍ଠାତୁ, ପବ୍ବତୋ ସମୁଟ୍ଠାତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାନକାଲେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ; ଚିତ୍ତଵସେନ କାଯପରିଣାମନକାଲେ କାଯାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତୀତେ ସତ୍ତଦିଵସବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଦ୍ଧଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ; ଅନାଗତେ ସତ୍ତଦିଵସବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ। ‘‘ଯଥା ଇମସ୍ସ ଭୋତୋ ମନୋସଙ୍ଖାରା ପଣିହିତା ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଅମୁଂ ନାମ ଵିତକ୍କଂ ଵିତକ୍କେସ୍ସତୀତି। ସୋ ବହୁଞ୍ଚେପି ଆଦିସତି, ତଥେଵ ତଂ ହୋତି ନୋ ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ଇମିନା ହି ସୁତ୍ତେନ (ଅ। ନି। ୩।୬୧) ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସେଵ ପଵତ୍ତି ପକାସିତା। ଅଦ୍ଧାନପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଵସେନେଵ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିକାଲେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ଵିତ୍ଥାରକଥା ପନେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠାଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବା।

ପୁବ୍ବେନିଵାସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ, ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଵଣ୍ଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତୀତକମ୍ମମେଵ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ। ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ, ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଚତୁକ୍କଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣମେଵ। ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚତୁକ୍କଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣମେଵ। ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁକ୍କଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣମେଵ। କିରିଯତୋପି ଦ୍ଵାଦସସୁ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେସୁ ଏସେଵ ନଯୋ।

ତୀଣିଝାନାନି ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତତୋ ବହିଦ୍ଧାଭୂତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିତୋ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା।

ଚତୁକ୍କଂ ଝାନନ୍ତି ଇଧାପି କୁସଲତୋ ତେରସସୁ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେସୁ ସଙ୍ଖିପ୍ପାଦକଚତୁକ୍କଂ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେଵ।

ଇଦ୍ଧିଵିଧଚତୁକ୍କଂ କାଯଵସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେପି ଚିତ୍ତଵସେନ କାଯପରିଣାମନେପି ଅତ୍ତନୋଵ କାଯଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ; ‘‘ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଵତ୍ତକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିଗତସଦ୍ଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭଯଵସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେୱ।

ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ନାମଗୋତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ ରୂପାରମ୍ମଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ରୂପାରମ୍ମଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ୟଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଜାନନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ କମ୍ମଜାନନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନାଗତେ ନିବ୍ବତ୍ତିଜାନନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଚେୱ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଚ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଚତୁକ୍କଂ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଚତୁକ୍କଂ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଚତୁକ୍କଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରଚତୁକ୍କଂ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେୱ। କିରିୟତୋପି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଝାନେସୁ ଅୟମେୱ ନୟୋତି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଝାନୱିଭଙ୍ଗେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟେପି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନେୱ ଝାନାନି କଥିତାନି; ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେପି। ତୟୋପି ହି ଏତେ ନୟା ତେଭୂମକଧମ୍ମମିସ୍ସକତ୍ତା ଏକପରିଚ୍ଛେଦା ଏୱ। ଏୱମୟଂ ଝାନୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ଝାନୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୬୪୨। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗେ ଚତସ୍ସୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୟୋତି ଫରଣଅପ୍ପମାଣୱସେନ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୟୋ। ଏତା ହି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣେ ୱା ସତ୍ତେ ଫରନ୍ତି, ଏକସତ୍ତମ୍ପି ୱା ଅନୱସେସଫରଣୱସେନ ଫରନ୍ତୀତି ଫରଣଅପ୍ପମାଣୱସେନ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୟୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୁ। ମେତ୍ତାସହଗତେନାତି ମେତ୍ତାୟ ସମନ୍ନାଗତେନ। ଚେତସାତି ଚିତ୍ତେନ। ଏକଂ ଦିସନ୍ତି ଏକିସ୍ସା ଦିସାୟ। ପଠମପରିଗ୍ଗହିତଂ ସତ୍ତଂ ଉପାଦାୟ ଏକଦିସାପରିୟାପନ୍ନସତ୍ତଫରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଫରିତ୍ୱାତି ଫୁସିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ୱିହରତୀତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାଧିଟ୍ଠିତଂ ଇରିୟାପଥୱିହାରଂ ପୱତ୍ତେତି। ତଥା ଦୁତିୟନ୍ତି ୟଥା ପୁରତ୍ଥିମାଦୀସୁ ଦିସାସୁ ୟଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତି, ତଥେୱ ତଦନନ୍ତରଂ ଦୁତିୟଂ ତତିୟଂ ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଉଦ୍ଧନ୍ତି ତେନେୱ ଚ ନୟେନ ଉପରିମଂ ଦିସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଧୋ ତିରିୟନ୍ତି ଅଧୋଦିସମ୍ପି ତିରିୟଂଦିସମ୍ପି ଏୱମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧୋତି ହେଟ୍ଠା, ତିରିୟନ୍ତି ଅନୁଦିସା। ଏୱଂ ସବ୍ବଦିସାସୁ ଅସ୍ସମଣ୍ଡଲେ ଅସ୍ସମିୱ ମେତ୍ତାସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ସାରେତିପି ପଚ୍ଚାସାରେତିପୀତି ଏତ୍ତାୱତା ଏକମେକଂ ଦିସଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଓଧିସୋ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ସବ୍ବଧୀତିଆଦି ପନ ଅନୋଧିସୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ। ସବ୍ବତ୍ତତାୟାତି ସବ୍ବେସୁ ହୀନମଜ୍ଝିମୁକ୍କଟ୍ଠମିତ୍ତସପତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତାଦିପ୍ପଭେଦେସୁ ଅତ୍ତତାୟ 'ଅୟଂ ପରସତ୍ତୋ'ତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତସମତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି; ଅଥ ୱା ସବ୍ବତ୍ତତାୟାତି ସବ୍ବେନ ଚିତ୍ତଭାୱେନ ଈସକମ୍ପି ବହି ଅୱିକ୍ଖିପମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବାୱନ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବସତ୍ତୱନ୍ତଂ, ସବ୍ବସତ୍ତୟୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକଂ।

ୱିପୁଲେନାତିଏୱମାଦିପରିୟାୟଦସ୍ସନତୋ ପନେତ୍ଥ ପୁନ ''ମେତ୍ତାସହଗତେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ୱା ଏତ୍ଥ ଓଧିସୋ ଫରଣେ ୱିୟ ପୁନ 'ତଥା'ସଦ୍ଦୋ 'ଇତି'ସଦ୍ଦୋ ୱା ନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ପୁନ ''ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ; ନିଗମନୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପୁଲେନାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଫରଣୱସେନ ୱିପୁଲତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭୂମିୱସେନ ପନ ତଂ ମହଗ୍ଗତଂ, ପଗୁଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣଂ, ସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ, ବ୍ୟାପାଦପଚ୍ଚତ୍ଥିକପ୍ପହାନେନ ଅୱେରଂ, ଦୋମନସ୍ସପ୍ପହାନତୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଂ, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୟଂ ତାୱ ''ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଠପିତାୟ ମାତିକାୟ ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୩। ଇଦାନି ୟଦେତଂ ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଦଭାଜନୀୟଂ, ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଇଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦୋସଚରିତସ୍ସ ସପ୍ପାୟଂ, ତସ୍ମା ୟଥାରୂପେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅୟଂ ମେତ୍ତା ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି, ତଂ ମେତ୍ତାୟ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଏକଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମାତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ୟଥା ଏକଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପିୟନ୍ତି ପେମନୀୟଂ। ମନାପନ୍ତି ହଦୟୱୁଡ୍ଢିକରଂ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେୱ ସନ୍ନିୱାସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହିତେନ ୱା ପିୟୋ ନାମ ହୋତି, ସୀଲାଦିଗୁଣସମାୟୋଗେନ ମନାପୋ ନାମ; ଦାନସମାନତ୍ତତାହି ୱା ପିୟତା, ପିୟୱଚନଅତ୍ଥଚରିୟତାହି ମନାପତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୟସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ପିୟତାୟ ଇମସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନଂ ହୋତି, ତତୋ ମେତ୍ତା ସୁଖଂ ଫରତି, ମନାପତାୟ ଉଦାସୀନତା ନ ସଣ୍ଠାତି, ହିରୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି, ତତୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନୁପାଲିତା ମେତ୍ତା ନ ପରିହାୟତି, ତସ୍ମା ତଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ – ପିୟଂ ମନାପନ୍ତି। ମେତ୍ତାୟେୟ୍ୟାତି ମେତ୍ତାୟ ଫରେୟ୍ୟ; ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ମେତ୍ତଂ କରେୟ୍ୟ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱ ସବ୍ବେ ସତ୍ତେତି ୟଥା ପିୟଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ମେତ୍ତାୟେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୟ ୱସୀଭାୱଂ ଉପଗତାୟ ମେତ୍ତାୟ ମଜ୍ଝତ୍ତୱେରିସଙ୍ଖାତେପି ସବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଅନୁକ୍କମେନ ଫରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତ୍ତି ମେତ୍ତାୟନାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

୬୪୪।ୱିଦିସଂ ୱାତି ପଦଂ ତିରିୟଂ ୱାତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୪୫।ଫରିତ୍ୱାତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଫୁସିତ୍ୱା। ଅଧିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅଧିକଭାୱେନ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା, ୟଥା ମୁତ୍ତଂ ସୁମୁତ୍ତଂ ହୋତି ସୁପ୍ପସାରିତଂ ସୁୱିତ୍ଥତଂ ତଥା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୮।ସବ୍ବଧିଆଦିନିଦ୍ଦେସେ ୟସ୍ମା ତୀଣିପି ଏତାନି ପଦାନି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକାନି, ତସ୍ମା ନେସଂ ଏକତୋୱ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ।

୬୫୦।ୱିପୁଲାଦିନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ଯଂ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅନନ୍ତସତ୍ତଫରଣୱସେନ ୱିପୁଲଂ, ତଂ ନିଯମତୋ ଭୂମିୱସେନ ମହଗ୍ଗତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ଚ ମହଗ୍ଗତଂ ତଂ ଅପ୍ପମାଣଗୋଚରୱସେନ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଯଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୱିଘାତୱସେନ ଅୱେରଂ। ଯଞ୍ଚ ଅୱେରଂ ତଂ ୱିହତବ୍ୟାପଜ୍ଜତାଯ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଂ। ତସ୍ମା ''ଯଂ ୱିପୁଲଂ ତଂ ମହଗ୍ଗତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱେରୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋତି ଚେତ୍ଥ ଲିଙ୍ଗୱିପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମନେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା – ଯଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ସୋ ଅୱେରୋ ମନୋ; ଯୋ ଅୱେରୋ ସୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋତି। ଅପିଚେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ପଦଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ, ଉପରିମଂ ୱା ଉପରିମଂ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତିପି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୫୩।ସେଯ୍ୟଥାପି ନାମ ଏକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁଗ୍ଗତଂ ଦୁରୁପେତନ୍ତି ଇଦମ୍ପି କରୁଣାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱରୂପସ୍ମିଞ୍ହି ପୁଗ୍ଗଲେ ବଲୱକାରୁଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଦୁଗ୍ଗତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖେନ ସମଙ୍ଗୀଭାୱଂ ଗତଂ। ଦୁରୁପେତନ୍ତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଉପେତଂ। ଗତିକୁଲଭୋଗାଦିୱସେନ ୱା ତମଭାୱେ ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁଗ୍ଗତୋ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଉପେତତ୍ତା ତମପରାଯଣଭାୱେ ଠିତୋ ଦୁରୁପେତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୬୩।ଏକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପିଯଂ ମନାପନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ମୁଦିତାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଗତିକୁଲଭୋଗାଦିୱସେନ ଜୋତିଭାୱେ ଠିତୋ ପିଯୋ, କାଯସୁଚରିତାଦୀହି ଉପେତତ୍ତା ଜୋତିପରାଯଣଭାୱେ ଠିତୋ ମନାପୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୭୩।ନେୱ ମନାପଂ ନ ଅମନାପନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମିତ୍ତଭାୱଂ ଅସମ୍ପତ୍ତତାଯ ନେୱ ମନାପୋ, ଅମିତ୍ତଭାୱଂ ଅସମ୍ପତ୍ତତାଯ ନ ଅମନାପୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଭାୱନାୱିଧାନମ୍ପି ଏତେସଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥିତମେୱାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯଂ କୁସଲତୋପି ୱିପାକତୋପି କିରିଯତୋପି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଭାଜିତନଯେନେୱ ଭାଜିତଂ। ଅତ୍ଥୋପିସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ମେତ୍ତାଦୀନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ସବ୍ବାପି ତୀସୁ ତିକେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ଏୱ। ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେପି ଲୋକିଯା ଏୱ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ କଥିତା, ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେପି। ତଯୋପି ହି ଏତେ ନଯା ଲୋକିଯତ୍ତା ଏକପରିଚ୍ଛେଦା ଏୱ। ଏୱମଯଂ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୪। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା

୭୦୩। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ପଞ୍ଚାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ସିକ୍ଖାପଦାନୀତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବପଦାନି; ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ଉପରି ଆଗତା ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ସିକ୍ଖା। ପଞ୍ଚସୁ ପନ ସୀଲଙ୍ଗେସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଅଙ୍ଗଂ ତାସଂ ସିକ୍ଖାନଂ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଦନ୍ତି ସିକ୍ଖାନଂ ପଦତ୍ତା ସିକ୍ଖାପଦାନି। ପାଣାତିପାତାତି ପାଣସ୍ସ ଅତିପାତା ଘାତନା ମାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେରମଣୀତି ୱିରତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନାତି ଅଦିନ୍ନସ୍ସ ଆଦାନା; ପରପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ହରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କାମେସୂତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ମିଚ୍ଛାଚାରାତି କିଲେସକାମୱସେନ ଲାମକାଚାରା। ମୁସାୱାଦାତି ଅଭୂତୱାଦତୋ। ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନାତି ଏତ୍ଥ ସୁରାତି ପିଟ୍ଠସୁରା, ପୂୱସୁରା, ଓଦନସୁରା, କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା, ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଚ ସୁରା। ମେରୟନ୍ତି ପୁପ୍ଫାସୱୋ, ଫଲାସୱୋ, ଗୁଳାସୱୋ, ମଧ୍ୱାସୱୋ, ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଚ ଆସୱା। ତଦୁଭୟମ୍ପି ମଦନୀୟଟ୍ଠେନ ମଜ୍ଜଂ। ଯାୟ ଚେତନାୟ ତଂ ପିୱନ୍ତି, ସା ପମାଦକାରଣତ୍ତା ପମାଦଟ୍ଠାନଂ; ତସ୍ମା ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନା। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ମାତିକାନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

୭୦୪। ପଦଭାଜନୀୟେ ପନ ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଯସ୍ମା ପନ ନ କେୱଲଂ ୱିରତିୟେୱ ସିକ୍ଖାପଦଂ, ଚେତନାପି ସିକ୍ଖାପଦମେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିୟନୟୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ନ କେୱଲଂ ଏତେୟେୱ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦଂ, ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ପନ ପରୋପଣ୍ଣାସଧମ୍ମାପି ସିକ୍ଖିତବ୍ବକୋଟ୍ଠାସତୋ ସିକ୍ଖାପଦମେୱ, ତସ୍ମା ତତିୟନୟୋପି ଦସ୍ସିତୋ।

ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପରିୟାୟସିକ୍ଖାପଦଂ ନିପ୍ପରିୟାୟସିକ୍ଖାପଦଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ୱିରତି ନିପ୍ପରିୟାୟସିକ୍ଖାପଦଂ। ସା ହି ''ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ''ତି ପାଳିୟଂ ଆଗତା, ନୋ ଚେତନା। ୱିରମନ୍ତୋ ଚ ତାୟ ଏୱ ତତୋ ତତୋ ୱିରମତି, ନ ଚେତନାୟ। ଚେତନଂ ପନ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ତଥା ସେସଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ। ୱୀତିକ୍କମକାଲେ ହି ୱେରଚେତନା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ନାମ। ତସ୍ମା ସା ୱିରତିକାଲେପି ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଫସ୍ସାଦୟୋ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା ଗହିତାତି।

ଇଦାନି ଏତେସୁ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ଞାଣସମୁତ୍ତେଜନତ୍ଥଂ ଇମେସଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଧମ୍ମତୋ, କୋଟ୍ଠାସତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ, ୱେଦନାତୋ, ମୂଲତୋ, କମ୍ମତୋ, ସାୱଜ୍ଜତୋ, ପୟୋଗତୋ ଚ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ 'ଧମ୍ମତୋ'ତି ପଞ୍ଚପେତେ ପାଣାତିପାତାଦୟୋ ଚେତନାଧମ୍ମାୱ ହୋନ୍ତି। 'କୋଟ୍ଠାସତୋ' ପଞ୍ଚପି କମ୍ମପଥା ଏୱ।

'ଆରମ୍ମଣତୋ' ପାଣାତିପାତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟାରମ୍ମଣୋ। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ୱା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ୱା। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଇତ୍ଥିପୁରିସାରମ୍ମଣୋ। ମୁସାୱାଦୋ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ୱା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ ୱା। ସୁରାପାନଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ।

'ୱେଦନାତୋ' ପାଣାତିପାତୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ତିୱେଦନଂ। ତଞ୍ହି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିୟତୋ ସୁଖୱେଦନଂ ହୋତି, ଭୀତକାଲେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ହୁତ୍ୱା ଗଣ୍ହତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନଂ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ସୁଖୱେଦନୋ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୋ ୱା। ମୁସାୱାଦୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ୱିୟ ତିୱେଦନୋ। ସୁରାପାନଂ ସୁଖମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନଂ।

'ମୂଲତୋ' ପାଣାତିପାତୋ ଦୋସମୋହମୂଲୋ। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ କିଞ୍ଚିକାଲେ ଲୋଭମୋହମୂଲଂ, କିଞ୍ଚିକାଲେ ଦୋସମୋହମୂଲଂ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଲୋଭମୋହମୂଲୋ। ମୁସାୱାଦୋ କିଞ୍ଚିକାଲେ ଲୋଭମୋହମୂଲୋ, କିଞ୍ଚିକାଲେ ଦୋସମୋହମୂଲୋ। ସୁରାପାନଂ ଲୋଭମୋହମୂଲଂ।

'କମ୍ମତୋ' ମୁସାୱାଦୋ ଚେତ୍ଥ ୱଚୀକମ୍ମଂ। ସେସା କାୟକମ୍ମମେୱ।

'ସାୱଜ୍ଜତୋ' ପାଣାତିପାତୋ ଅତ୍ଥି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ଅତ୍ଥି ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତଥା ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନି। ତେସଂ ନାନାକରଣଂ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତମେୱ।

ଅୟଂ ପନ ଅପରୋ ନୟୋ – କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକସ୍ସ ହି ୱଧୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ତତୋ ମହନ୍ତତରସ୍ସ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ; ସୋପି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ତତୋ ମହନ୍ତତରାୟ ସକୁଣିକାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ; ତତୋ ଗୋଧାୟ, ତତୋ ସସକସ୍ସ, ତତୋ ମିଗସ୍ସ, ତତୋ ଗୱୟସ୍ସ, ତତୋ ଅସ୍ସସ୍ସ, ତତୋ ହତ୍ଥିସ୍ସ ୱଧୋ

ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ତତୋପି ଦୁସ୍ସୀଲମନୁସ୍ସସ୍ସ , ତତୋ ଗୋରୂପସୀଲକମନୁସ୍ସସ୍ସ, ତତୋ ସରଣଗତସ୍ସ, ତତୋ ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦିକସ୍ସ, ତତୋ ସାମଣେରସ୍ସ, ତତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁନୋ , ତତୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ତତୋ ସକଦାଗାମିସ୍ସ, ତତୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ, ତତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱଧୋ ଅତିମହାସାୱଜ୍ଜୋୟେୱ।

ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସନ୍ତକେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ, ତତୋ ଗୋରୂପସୀଲକସ୍ସ ସନ୍ତକେ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ; ତତୋ ସରଣଗତସ୍ସ, ତତୋ ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦିକସ୍ସ, ତତୋ ସାମଣେରସ୍ସ, ତତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁନୋ, ତତୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ତତୋ ସକଦାଗାମିସ୍ସ, ତତୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ ସନ୍ତକେ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, ତତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସନ୍ତକେ ଅତିମହାସାୱଜ୍ଜଂୟେୱ।

ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଦୁସ୍ସୀଲାୟ ଇତ୍ଥିୟା ୱୀତିକ୍କମେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ତତୋ ଗୋରୂପସୀଲକାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ; ତତୋ ସରଣଗତାୟ, ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦିକାୟ, ସାମଣେରିୟା, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁନିୟା, ସୋତାପନ୍ନାୟ, ସକଦାଗାମିନିୟା, ତତୋ ଅନାଗାମିନିୟା ୱୀତିକ୍କମେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ଖୀଣାସୱାୟ ପନ ଭିକ୍ଖୁନିୟା ଏକନ୍ତମହାସାୱଜ୍ଜୋୱ।

ମୁସାୱାଦୋ କାକଣିକମତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ମୁସାକଥନେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ତତୋ ଅଡ୍ଢମାସକସ୍ସ, ମାସକସ୍ସ, ପଞ୍ଚମାସକସ୍ସ, ଅଡ୍ଢକହାପଣସ୍ସ, କହାପଣସ୍ସ, ତତୋ ଅନଗ୍ଘନିୟଭଣ୍ଡସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ମୁସାକଥନେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ, ମୁସା କଥେତ୍ୱା ପନ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଏକନ୍ତମହାସାୱଜ୍ଜୋୱ।

ସୁରାପାନଂ ପସତମତ୍ତସ୍ସ ପାନେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ, ଅଞ୍ଜଲିମତ୍ତସ୍ସ ପାନେ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ; କାୟଚାଲନସମତ୍ଥଂ ପନ ବହୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ଗାମଘାତନିଗମଘାତକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଏକନ୍ତମହାସାୱଜ୍ଜମେୱ।

ପାଣାତିପାତଞ୍ହି ପତ୍ୱା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ୱଧୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ; ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପତ୍ୱା ଖୀଣାସୱସନ୍ତକସ୍ସ ହରଣଂ, ମିଚ୍ଛାଚାରଂ ପତ୍ୱା ଖୀଣାସୱାୟ ଭିକ୍ଖୁନିୟା ୱୀତିକ୍କମନଂ, ମୁସାୱାଦଂ ପତ୍ୱା ମୁସାୱାଦେନ ସଙ୍ଘଭେଦୋ, ସୁରାପାନଂ ପତ୍ୱା କାୟଚାଲନସମତ୍ଥଂ ବହୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ଗାମନିଗମଘାତନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। ସବ୍ବେହିପି ପନେତେହି ମୁସାୱାଦେନ ସଙ୍ଘଭେଦନମେୱ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। ତଞ୍ହି କପ୍ପଂ ନିରୟେ ପାଚନସମତ୍ଥଂ ମହାକିବ୍ବିସଂ।

‘ପୟୋଗତୋ’ତି ପାଣାତିପାତୋ ସାହତ୍ଥିକୋପି ହୋତି ଆଣତ୍ତିକୋପି। ତଥା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ। ମିଚ୍ଛାଚାରମୁସାୱାଦସୁରାପାନାନି ସାହତ୍ଥିକାନେୱାତି।

ଏୱମେତ୍ଥ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଧମ୍ମାଦିୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ଞତ୍ୱା ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀତିଆଦୀନମ୍ପି ଧମ୍ମତୋ, କୋଟ୍ଠାସତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ, ୱେଦନାତୋ, ମୂଲତୋ, କମ୍ମତୋ, ଖଣ୍ଡତୋ, ସମାଦାନତୋ, ପୟୋଗତୋ ଚ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ‘ଧମ୍ମତୋ’ତି ପରିୟାୟସୀଲୱସେନ ପଟିପାଟିୟା ପଞ୍ଚ ଚେତନାଧମ୍ମାୱ। ‘କୋଟ୍ଠାସତୋ’ତି ପଞ୍ଚପି କମ୍ମପଥା ଏୱ। ‘ଆରମ୍ମଣତୋ’ତି ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ ପରସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱେରଚେତନାୟ ୱିରମତି। ଇତରାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସବ୍ବାପି ହି ଏତା ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେରଚେତନାହିୟେୱ ୱିରମନ୍ତି। ‘ୱେଦନାତୋ’ତି ସବ୍ବାପି ସୁଖୱେଦନା ୱା ହୋନ୍ତି ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନା ୱା। ‘ମୂଲତୋ’ତି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭଅଦୋସଅମୋହମୂଲା ହୋନ୍ତି, ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭଅଦୋସମୂଲା ହୋନ୍ତି। ‘କମ୍ମତୋ’ତି ମୁସାୱାଦା ୱେରମଣୀୟେୱେତ୍ଥ ୱଚୀକମ୍ମଂ; ସେସା କାୟକମ୍ମଂ। ‘ଖଣ୍ଡତୋ’ତି ଗହଟ୍ଠା ୟଂ ୟଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତି, ତଂ ତଦେୱ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତି ଭିଜ୍ଜତି, ଅୱସେସଂ ନ ଭିଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଗହଟ୍ଠା ହି ଅନିବଦ୍ଧସୀଲା ହୋନ୍ତି, ୟଂ ୟଂ ସକ୍କୋନ୍ତି ତଂ ତଦେୱ ଗୋପେନ୍ତି। ସାମଣେରାନଂ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତେ ସବ୍ବାନି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତାନି, ସେସସୀଲାନିପି ଭିଜ୍ଜନ୍ତିୟେୱ। ତେସଂ ପନ ୱୀତିକ୍କମୋ ଦଣ୍ଡକମ୍ମୱତ୍ଥୁକୋ। ‘ପୁନ ଏୱରୂପଂ ନ କରିସ୍ସାମୀ’ତି ଦଣ୍ଡକମ୍ମେ କତେ ସୀଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି। ‘ସମାଦାନତୋ’ତି ସୟମେୱ ‘ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ଅଧିଟ୍ଠହାମୀ’ତି ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତେନପି, ପାଟିୟେକ୍କଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ସମାଦିୟନ୍ତେନପି ସମାଦିଣ୍ଣାନି ହୋନ୍ତି। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ସମାଦିୟାମୀ’ତି ସମାଦିୟନ୍ତେନପି, ପାଟିୟେକ୍କଂ ପାଟିୟେକ୍କଂ ସମାଦିୟନ୍ତେନପି ସମାଦିନ୍ନାନେୱ ହୋନ୍ତି। ‘ପୟୋଗତୋ’ ସବ୍ବାନିପି ସାହତ୍ଥିକପୟୋଗାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୭୧୨। ଇଦାନି ୟାସଂ ସିକ୍ଖାନଂ କୋଟ୍ଠାସଭାୱେନ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖାତି ଅୟଂ ସିକ୍ଖାୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଚତୁଭୂମକକୁସଲା ଧମ୍ମା ସିକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱତୋ ସିକ୍ଖା, ତସ୍ମା ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୧) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ପାଠଇଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ମୁଖମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସିତନ୍ତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୭୧୪। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଠଈଅନୁସାରେନେୱ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ଯାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାରମ୍ମଣାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ଯସ୍ମା ସତ୍ତୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ସଙ୍ଖାରେଯେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତିୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ତସ୍ମା ''ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା''ତି ଚ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯତୋ ପନ ୱିରମତି ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧତ୍ତା ସବ୍ବେସମ୍ପି ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେପି ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେପି ଲୋକିଯାନେୱ ସିକ୍ଖାପଦାନି କଥିତାନି। ଉଭୋପି ହି ଏତେ ନଯା ଲୋକିଯତ୍ତା ଏକପରିଚ୍ଛେଦା ଏୱ। ଏୱମୟଂ ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗୋ ଦ୍ୱେପରିୱଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ୱାୱ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ

୧। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା

୭୧୮। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗେ ଚତସ୍ସୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ପଭେଦା। ଯସ୍ମା ପନ ପରତୋ ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାତିଆଦିମାହ, ତସ୍ମା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଭେଦା, ଞାଣସ୍ସେୱ ପଭେଦାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ପଦେନ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣପ୍ପଭେଦାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଅତ୍ଥେ ପଟିସମ୍ଭିଦା; ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନାୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ହି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନାୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ। ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନାୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ। ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନାୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ।

ଇଦାନି ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲଂ। ତଞ୍ହି ହେତୁୱସେନ ଅରଣୀଯଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯଂକିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ଭାସିତତ୍ଥୋ, ୱିପାକୋ, କିରିଯାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା।

ଧମ୍ମୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ୱିଦହତି ପୱତ୍ତେତି ଚେୱ ପାପେତି ଚ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ଭାସିତଂ , କୁସଲଂ, ଅକୁସଲନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା।

ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଯା ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ତସ୍ସା ଅଭିଲାପେ ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ଏୱମଯଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ନାମ ଜାତା, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅଯଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନନ୍ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ହି ‘‘ଫସ୍ସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି, ‘‘ଫସ୍ସା’’ତି ୱା ‘‘ଫସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତେ ପନ ‘‘ଅଯଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଞ୍ଞଂ ପନେସ ନାମଆଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗବ୍ଯଞ୍ଜନସଦ୍ଦଂ ଜାନାତି ନ ଜାନାତୀତି? ଯଦଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅଯଂ ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତମ୍ପି ଜାନିସ୍ସତୀତି। ତଂ ପନ ନଯିଦଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାକିଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ କଥିତଂ –

ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ କିର ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସୁୱଣ୍ଣସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭାସାସୁ ‘କତରଭାସାଯ କଥେମୀ’ତି ପୱାରେସି। ତଂ ପନ ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଉଗ୍ଗହେ ଠତ୍ୱା ପୱାରିତଂ, ନ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ଠିତେନ। ସୋ ହି ମହାପଞ୍ଞତାଯ ତଂ ତଂ ଭାସଂ କଥାପେତ୍ୱା କଥାପେତ୍ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହି; ତତୋ ଉଗ୍ଗହେ ଠତ୍ୱା ଏୱଂ ପୱାରେସି।

ଭାସଂ ନାମ ସତ୍ତା ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱତ୍ୱା ଚ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ କଥିତଂ। ମାତାପିତରୋ ହି ଦହରକାଲେ କୁମାରକେ ମଞ୍ଚେ ୱା ପୀଠେ ୱା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ତଂ ତଂ କଥଯମାନା ତାନି ତାନି କିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତି। ଦାରକା ତେସଂ ତଂ ତଂ ଭାସଂ ୱୱତ୍ଥାପେନ୍ତି – ଇମିନା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇମିନା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ସବ୍ବମ୍ପି ଭାସଂ ଜାନନ୍ତି। ମାତା ଦମିଳୀ, ପିତା ଅନ୍ଧକୋ। ତେସଂ ଜାତୋ ଦାରକୋ ସଚେ ମାତୁକଥଂ ପଠମଂ ସୁଣାତି, ଦମିଳଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି; ସଚେ ପିତୁକଥଂ ପଠମଂ ସୁଣାତି, ଅନ୍ଧକଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି। ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ପନ କଥଂ ଅସୁଣନ୍ତୋ ମାଗଧଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି।

ଯୋପି ଅଗାମକେ ମହାରଞ୍ଞେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କଥେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ସୋପି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ୱଚନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ମାଗଧଭାସମେୱ ଭାସିସ୍ସତି। ନିରଯେ, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ପେତ୍ତିୱିସଯେ, ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ଦେୱଲୋକେତି ସବ୍ବତ୍ଥ ମାଗଧଭାସାୱ ଉସ୍ସନ୍ନା। ତତ୍ଥ ସେସା ଓଟ୍ଟକିରାତଅନ୍ଧକଯୋନକଦମିଳଭାସାଦିକା ଅଟ୍ଠାରସ ଭାସା ପରିୱତ୍ତନ୍ତି । ଅଯମେୱେକା ଯଥାଭୁଚ୍ଚବ୍ରହ୍ମୱୋହାରଅରିଯୱୋହାରସଙ୍ଖାତା ମାଗଧଭାସା ନ ପରିୱତ୍ତତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ମାଗଧଭାସାଯ ଏୱ ଆରୋପେସି। କସ୍ମା? ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥଂ

ଆହରିତୁଂ ସୁଖଂ ହୋତି। ମାଗଧଭାସାୟ ହି ତନ୍ତିଂ ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତାନଂ ସୋତପଥାଗମନମେୱ ପପଞ୍ଚୋ; ସୋତେ ପନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟିତମତ୍ତେଯେୱ ନୟସତେନ ନୟସହସ୍ସେନ ଅତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଞ୍ଞାୟ ପନ ଭାସାୟ ତନ୍ତିଂ ଆରୁଳ୍ହଂ ପୋଥେତ୍ୱା ପୋଥେତ୍ୱା ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ହୋତି। ବହୁମ୍ପି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ଅରିୟସାୱକୋ ନୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଞାଣେସୁ ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାତି। ଇମା ପନ ଚତସ୍ସୋପି ପଟିସମ୍ଭିଦା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। କତମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ? ସେକ୍ଖଭୂମିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭୂମିୟଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକଚ୍ଚାୟନତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକୋଟ୍ଠିତତ୍ଥେରସ୍ସାତି ଅସୀତିୟାପି ମହାଥେରାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅସେକ୍ଖଭୂମିୟଂ ପଭେଦଂ ଗତା। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଧମ୍ମିକସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ଉପାଲିସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରାୟ ଉପାସିକାୟାତି ଏୱମାଦୀନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସେକ୍ଖଭୂମିୟଂ ପଭେଦଂ ଗତାତି ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

କତମେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି? ଅଧିଗମେନ, ପରିୟତ୍ତିୟା, ସୱନେନ, ପରିପୁଚ୍ଛାୟ, ପୁବ୍ବଯୋଗେନାତି। ତତ୍ଥ 'ଅଧିଗମୋ' ନାମ ଅରହତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ପତ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। 'ପରିୟତ୍ତି' ନାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। 'ସୱନଂ' ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଞ୍ହି ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। 'ପରିପୁଚ୍ଛା' ନାମ ଅଟ୍ଠକଥା। ଉଗ୍ଗହିତପାଳିୟା ଅତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। 'ପୁବ୍ବଯୋଗୋ' ନାମ ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରତା, ଅତୀତଭୱେ ହରଣପଚ୍ଚାହରଣନୟେନ ପରିଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନତା; ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି । ତତ୍ଥ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ପୁନବ୍ବସୁକୁଟୁମ୍ବିକପୁତ୍ତସ୍ସ ତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ଅହେସୁଂ। ସୋ କିର ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପରତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯୋନକଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାୱଂ ଅଭିରୁହନତିତ୍ଥେ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେ ଉପ୍ପନ୍ନକଙ୍ଖୋ ଯୋଜନସତମଗ୍ଗଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଆଚରିୟସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଏକସ୍ସ କୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ପଞ୍ହଂ କଥେସି। ସୋ ପସୀଦିତ୍ୱା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ କମ୍ବଲଂ ଅଦାସି। ସୋପି ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆଚରିୟସ୍ସ ଅଦାସି। ଥେରୋ ୱାସିୟା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ନିସୀଦନଟ୍ଠାନେ ପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେସି। କିମତ୍ଥାୟାତି? ପଚ୍ଛିମାୟ ଜନତାୟ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥାୟାତି। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି – ''ଅମ୍ହାକଂ ଗତମଗ୍ଗଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅନାଗତେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ତିସ୍ସତ୍ଥେରୋପି ଆଚରିୟସ୍ସ ସନ୍ତିକେ କଙ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜମ୍ବୁକୋଲପଟ୍ଟନେ ଓରୁୟ୍ହ ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ସମ୍ମଜ୍ଜନୱେଲାୟ ୱାଲିକୱିହାରଂ ପତ୍ୱା ସମ୍ମଜ୍ଜି। ତସ୍ସ ସମ୍ମଜ୍ଜିତଟ୍ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା 'ଇଦଂ ୱୀତରାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସମ୍ମଟ୍ଠଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ୱୀମଂସନତ୍ଥାୟ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତତାୟ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତେ ପଞ୍ହେ କଥେସୀତି।

ପରିୟତ୍ତିୟା ପନ ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଚେୱ ନାଗସେନତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ଅହେସୁଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଧମ୍ମସୱନେନ ସୁଧମ୍ମସାମଣେରସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ଅହେସୁଂ। ସୋ କିର ତଲଙ୍ଗରୱାସୀ ଧମ୍ମଦିନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ ଭାଗିନେୟ୍ୟୋ ଖୁରଗ୍ଗେଯେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ମାତୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତୋୟେୱ ତୀଣି ପିଟକାନି ପଗୁଣାନି ଅକାସି। ଉଗ୍ଗହିତପାଳିୟା ଅତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ପନ ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଏୱ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ଅହେସୁଂ। ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ପନ ପୂରେତ୍ୱା ଯାୱ ଅନୁଲୋମଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଆଗତାନଂ ୱିସଦଭାୱପ୍ପତ୍ତପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରାନଂ ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି।

ଏତେସୁ ପନ କାରଣେସୁ ପରିୟତ୍ତି, ସୱନଂ, ପରିପୁଚ୍ଛାତି ଇମାନି ତୀଣି ପଭେଦସ୍ସେୱ ବଲୱକାରଣାନି। ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ଅଧିଗମସ୍ସ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ, ପଭେଦସ୍ସ ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ହୋତି, ନ ପନ ତଥା। ପରିୟତ୍ତିସୱନପରିପୁଚ୍ଛା ହି ପୁବ୍ବେ ହୋନ୍ତୁ ୱା ମା ୱା, ପୁବ୍ବଯୋଗେନ ପୁବ୍ବେ ଚେୱ ଏତରହି ଚ ସଙ୍ଖାରସମ୍ମସନଂ ୱିନା ପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ ନତ୍ଥି। ଇମେ ପନ ଦ୍ୱେପି ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିସଦା କରୋନ୍ତୀତି।

ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ସଚ୍ଚୱାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୧୯। ଇଦାନି ଯେ ସଙ୍ଗହୱାରେ ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥା ଚ ଧମ୍ମା ଚ ସଙ୍ଗହିତା, ତେସଂ ପଭେଦଦସ୍ସନନୟେନ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିଭଜିତୁଂ ପୁନ ଚତସ୍ସୋତିଆଦିନା ନୟେନ ପଭେଦୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ସଚ୍ଚୱାରହେତୁୱାରଧମ୍ମୱାରପଚ୍ଚୟାକାରୱାରପରିୟତ୍ତିୱାରୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଭାୱଂ, ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ସମୁଦୟସ୍ସ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ସଚ୍ଚୱାରୋ' ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପନ ହେତୁଫଲନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ହେତୁନୋ ଧମ୍ମଭାୱଂ, ହେତୁଫଲସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ହେତୁୱାରୋ' ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଚ ହେତୁଫଲକ୍କମୱସେନ ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା ପଠମଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଯେ ପନ ଧମ୍ମା ତମ୍ହା ତମ୍ହା ରୂପାରୂପପ୍ପଭେଦା ହେତୁତୋ ଜାତା,

ତେସଂ ଅତ୍ଥଭାୱଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚ ରୂପାରୂପଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ହେତୁନୋ ଧମ୍ମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଧମ୍ମୱାରୋ' ୱୁତ୍ତୋ। ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପନ ଅତ୍ଥଭାୱଂ, ଜରାମରଣାଦିସମୁଦଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଜାତିଆଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ପଚ୍ଚଯାକାରୱାରୋ' ୱୁତ୍ତୋ। ତତୋ ପରିଯତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଧମ୍ମଭାୱଂ, ଭାସିତସଙ୍ଖାତେନ ପଚ୍ଚଯେନ ପତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଭାସିତତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ପରିଯତ୍ତିୱାରୋ' ୱୁତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଭାସିତଂ ଞତ୍ୱା ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଞାଯତି, ତସ୍ମା ଭାସିତଭାସିତତ୍ଥକ୍କମେନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ପଠମଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ତତ୍ଥ କତମା ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି ପୁଚ୍ଛାପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତିଆଦୀହି ନୱହି ଅଙ୍ଗେହି ନିପ୍ପଦେସତୋ ତନ୍ତି ଗହିତା। ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେ ଭାସିତୱସେନ ନିପ୍ପଦେସତୋ ତନ୍ତି ଏୱ ଗହିତାତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା

୭୨୫। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯା। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା । ସା ହି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଂ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣାନଂ ୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରାପି ହୋତି। ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯାନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ୱାରେହି ୱିଭତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯତ୍ତକାନି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୧ ଆଦଯୋ) କୁସଲଚିତ୍ତାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱସେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ଚତସ୍ସୋ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିଭତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିପାକକିରିଯୱାରେସୁ ୱିପାକକିରିଯାନଂ ଅତ୍ଥେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା, ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା, ଏକେକସ୍ମିଂ ୱିପାକଚିତ୍ତେ ଚ କିରିଯଚିତ୍ତେ ଚ ତିସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋୱ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିଭତ୍ତା। ପାଠେ ପନ ମୁଖମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଂଖିତ୍ତା। ସା ହେଟ୍ଠା ଆଗତୱିତ୍ଥାରୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନ ଯଥା କୁସଲାକୁସଲୱାରେସୁ ''ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ''ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଇମେ ୱିପାକା, ତେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି ଏୱଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ, ''ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଯଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାପି ଇଧ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯାତି? ନୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କସ୍ମା? ହେଟ୍ଠା ୱିପାକକିରିଯଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। କିରିଯୱାରେ ଚ ''ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଇମେ କିରିଯା''ତି ୱଚନମେୱ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱୀସୁପି ଇମେସୁ ୱାରେସୁ ତିସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋୱ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିଭତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ଯାଯ ନିରୁତ୍ତିଯା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତୀତି ଯାଯ ନିରୁତ୍ତିଯା ତେସଂ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ''ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ, ଅଯଂ ୱେଦନା''ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଧମ୍ମେ ଚ ପୱତ୍ତମାନାଯ ତସ୍ସା ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଯା ସଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଭିଲାପେ ଞାଣଂ। ଅଭିଲାପସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣମେୱ ଇଧାପି କଥିତଂ। ଯେନ ଞାଣେନାତି ଯେନ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣେନ। ତାନିଞାଣାନି ଜାନାତୀତି ଇତରାନି ତୀଣି ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ଜାନାତି।

ଇଦାନି ଯଥା ଯଂ ଞାଣଂ ତାନି ଞାଣାନି ଜାନାତି, ତଥା ତସ୍ସ ତେସୁ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତକାନି ପକାସକାନି; ଇମଂ ନାମ ଅତ୍ଥଂ ଜୋତେନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଞାଣେସୁ ଞାଣନ୍ତି ଇମିନା ଆକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା 'ଇମିସ୍ସା ଇଦଂ କିଚ୍ଚଂ, ଇମିସ୍ସା ଇଦଂ କିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ଇତରାସଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ କିଚ୍ଚଂ ଜାନାତି, ସଯଂ ପନ ତାସଂ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ବହୁସ୍ସୁତଧମ୍ମକଥିକୋ ୱିଯ ଅପ୍ପସ୍ସୁତଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ। ଦ୍ୱେ କିର ଭିକ୍ଖୂ। ଏକୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ, ଏକୋ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ। ତେ ଏକତୋୱ ଏକଂ ଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ ସରସମ୍ପନ୍ନୋ ଅହୋସି, ଇତରୋ ମନ୍ଦସ୍ସରୋ। ତେସୁ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ଅତ୍ତନୋ ସରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସକଲପରିସଂ ଖୋଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେସି। ଧମ୍ମଂ ସୁଣମାନା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠମାନସା ହୁତ୍ୱା – 'ଯଥା ଏସ ଧମ୍ମଂ କଥେସି, ଏକୋ ତିପିଟକଧରୋ ମଞ୍ଞେ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ୱଦନ୍ତି। ବହୁସ୍ସୁତଭିକ୍ଖୁ ପନ – 'ଧମ୍ମସୱନେ ଜାନିସ୍ସଥ ଅଯଂ ତିପିଟକଧରୋ ୱା ନୋ ୱା'ତି ଆହ। ସୋ କିଞ୍ଚାପି ଏୱମାହ, ଯଥା ପନ ସକଲପରିସଂ ଖୋଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱମସ୍ସ କଥନସମତ୍ଥତା ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା, ବହୁସ୍ସୁତୋ ୱିଯ ଅପ୍ପସ୍ସୁତସ୍ସ, ଇତରାସଂ କିଚ୍ଚଂ ଜାନାତି, ସଯଂ ପନ ତଂ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୭୪୬। ଏୱଂ କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିୱସେନ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ତାସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଖେତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ଚତସ୍ସୋ

ପଟିସମ୍ଭିଦାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଚତୂସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୂତି ଇଦଂ ସେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହିପି ଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରଂ ଧମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ନିରୁତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା; ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାତି।

କିରିଯତୋ ଚତୂସୂତି ଇଦଂ ପନ ଅସେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରଂ ଧମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ନିରୁତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା; ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାତି।

ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଏତେସୁ ଚେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦଂ ପନ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ସେକ୍ଖାନଂ ଅତ୍ଥପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦଂ ଅତ୍ଥଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଅଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମଗ୍ଗଫଲକାଲେ ଚ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ। ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଫଲକାଲେ ଚ ଉପରିମେ ସାମଞ୍ଞଫଲେତି। ଏୱମେତା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଇମାସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୂମିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋତି।

ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱଣ୍ଣନା

୭୪୭। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ଚତୁନ୍ନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକେସୁ ପନ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା କାମାୱଚରୱିପାକକିରିଯସଙ୍ଖାତଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା; ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦମେୱ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା; ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପରମତ୍ଥଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା କାମାୱଚରଂ କୁସଲଧମ୍ମଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା; ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା ; ଲୋକୁତ୍ତରଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକକିରିଯଞାଣାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା; ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରାନି କୁସଲୱିପାକକିରିଯଞାଣାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣାନି ୱିଜାନନ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା; ଲୋକୁତ୍ତରାନି କୁସଲୱିପାକଞାଣାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା।

ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ସହଜାତହେତୁୱସେନ ସିଯା ମଗ୍ଗହେତୁକା, ୱୀରିଯଜେଟ୍ଠିକାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସିଯା ମଗ୍ଗାଧିପତି, ଛନ୍ଦଚିତ୍ତଜେଟ୍ଠିକାଯ ନୱତ୍ତବ୍ବା, ଫଲକାଲେପି ନୱତ୍ତବ୍ବା ଏୱ। ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ମଗ୍ଗାଧିପତି। ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ମଗ୍ଗଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗାଧିପତି, ସେସଞାଣଂ ପଞ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା । ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା।

ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଅତୀତଂ ୱିପାକତ୍ଥଂ କିରିଯତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାରମ୍ମଣା, ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅନାଗତାରମ୍ମଣା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପରମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଅତୀତଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାରମ୍ମଣା, ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅନାଗତାରମ୍ମଣା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା। ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା ଅତୀତଂ କୁସଲଞାଣଂ ୱିପାକଞାଣଂ କିରିଯଞାଣଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାରମ୍ମଣା, ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅନାଗତାରମ୍ମଣା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା।

ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଇତରାସୁ ତୀସୁ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱିପାକତ୍ଥଂ କିରିଯତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ବହିଦ୍ଧା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା , ପରମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ଏୱ। ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ବହିଦ୍ଧା କୁସଲାକୁସଲଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା କୁସଲାକୁସଲଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କୁସଲଵିପାକକିରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ବହିଦ୍ଧା…ପେ… ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା କୁସଲଵିପାକକିରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାତି।

ଇଧାପି ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯା; ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଟିସମ୍ଭିଦାଵିଭଙ୍ଗେ ସଙ୍ଖାସମ୍ପୁଣ୍ଣେନ ତଯୋପି ନଯା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକତ୍ତା ଏକପରିଚ୍ଛେଦାଵ କଥିତା। ତୀସୁପି ହି ଏତାସୁ ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯା, ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାତି। ଏଵମଯଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଵିଭଙ୍ଗୋପି ତେପରିଵଟ୍ଟଂ ନୀହରିତ୍ଵାଵ ଭାଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସିତୋତି।

ସମ୍ମୋହଵିନୋଦନିଯା ଵିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ପଟିସମ୍ଭିଦାଵିଭଙ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ଏକକମାତିକାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୫୧। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଞାଣୱିଭଙ୍ଗେ ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂତିଆଦିନା ନଯେନ ପଠମଂ ଏକୱିଧାଦୀହି ଦସୱିଧପରିଯୋସାନେହି ଦସହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ନିକ୍ଖିତ୍ତପଦାନୁକ୍କମେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ।

ତତ୍ଥ ଏକୱିଧେନାତି ଏକପ୍ପକାରେନ, ଏକକୋଟ୍ଠାସେନ ୱା। ଞାଣୱତ୍ଥୂତି ଏତ୍ଥ ପନ ଞାଣଞ୍ଚ ତଂ ୱତ୍ଥୁ ଚ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନନ୍ତି ଞାଣୱତ୍ଥୁ; ଓକାସଟ୍ଠେନ ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତିପି ଞାଣୱତ୍ଥୁ। ଇଧ ପନ ପୁରିମେନେୱତ୍ଥେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱ ଏକୱିଧପରିଚ୍ଛେଦାୱସାନେ ‘‘ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା ପଞ୍ଞା – ଏୱଂ ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ। ନ ହେତୂତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଦୁକମାତିକାଦିପଦେସୁପି ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ତତ୍ଥେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତଂ ପନେତ୍ଥ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ନ ହେତୁ ଅହେତୁକା’’ତିଆଦୀହି ତାୱ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହମାତିକାୱସେନ, ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ଜରାଭିଭୂତା’’ତିଆଦୀହି ଅମାତିକାୱସେନାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଦ୍ୱିୱିଧେହି ପଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିଯା ପଦେହି ଏକକମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା।

ଦୁକାନୁରୂପେହି ପନ ପଞ୍ଚତିଂସାଯ ଦୁକେହି ଦୁକମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା।

ତିକାନୁରୂପେହି ‘‘ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀହି ଚତୂହି ବାହିରତ୍ତିକେହି, ‘‘ୱିପାକା ପଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀହି ଅନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ଚୁଦ୍ଦସହି ମାତିକାତିକେହି, ୱିତକ୍କତ୍ତିକେ ପଠମପଦେନ ନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ତେରସହି, ଦୁତିଯପଦେନ ନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ସତ୍ତହି, ତତିଯପଦେନ ନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ଦ୍ୱାଦସହି, ପୀତିତ୍ତିକେ ଚ ପଠମପଦେନ ନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ତେରସହି, ତଥା ଦୁତିଯପଦେନ, ତତିଯପଦେନ ନିଯମିତପଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତେହି ଦ୍ୱାଦସହୀତି ଅଟ୍ଠାସୀତିଯା ତିକେହି ତିକମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା।

ଚତୁକ୍କମାତିକା ପନ ‘କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣ’ନ୍ତିଆଦୀହି ଏକୱୀସତିଯା ଚତୁକ୍କେହି, ପଞ୍ଚକମାତିକା ଦ୍ୱୀହି ପଞ୍ଚକେହି, ଛକ୍କମାତିକା ଏକେନ ଛକ୍କେନ, ସତ୍ତକମାତିକା ‘‘ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତେହି ଏକାଦସହି ସତ୍ତକେହି, ଅଟ୍ଠକମାତିକା ଏକେନ ଅଟ୍ଠକେନ, ନୱକମାତିକା ଏକେନ ନୱକେନ।

୧୦। ଦସକମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୭୬୦।ଦସକମାତିକା ‘‘ଦସ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତବଲାନୀ’’ତିଆଦିନା ଏକେନେୱ ଦସକେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଦସାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତଥାଗତସ୍ସାତି ଯଥା ୱିପସ୍ସୀଆଦଯୋ ପୁବ୍ବକା ଇସଯୋ ଆଗତା ତଥା ଆଗତସ୍ସ; ଯଥା ଚ ତେ ଗତା ତଥା ଗତସ୍ସ। ତଥାଗତବଲାନୀତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନି ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲାନି; ଯଥା ୱା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ବଲାନି ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତାନି ତଥା ଆଗତବଲାନୀତିପି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ତଥାଗତସ୍ସ ବଲଂ – କାଯବଲଞ୍ଚ ଞାଣବଲଞ୍ଚ। ତେସୁ କାଯବଲଂ ହତ୍ଥିକୁଲାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

କାଳାୱକଞ୍ଚ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟଂ, ପଣ୍ଡରଂ ତମ୍ବପିଙ୍ଗଲଂ;

ଗନ୍ଧମଙ୍ଗଲହେମଞ୍ଚ, ଉପୋସଥଛଦ୍ଦନ୍ତିମେ ଦସାତି। –

ଇମାନି ହି ଦସ ହତ୍ଥିକୁଲାନି।

ତତ୍ଥ ‘କାଳାୱକ’ନ୍ତି ପକତିହତ୍ଥିକୁଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ କାଯବଲଂ ତଂ ଏକସ୍ସ କାଳାୱକହତ୍ଥିନୋ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ କାଳାୱକାନଂ ବଲଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ଗଙ୍ଗେଯସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ପଣ୍ଡରସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ପଣ୍ଡରାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ତମ୍ବସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ତମ୍ବାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ପିଙ୍ଗଲସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ପିଙ୍ଗଲାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ଗନ୍ଧହତ୍ଥୀନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ମଙ୍ଗଲାନଂ ତଂ

ଏକସ୍ସ ହେମୱତସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ହେମୱତାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ଉପୋସଥସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ଉପୋସଥାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ଛଦ୍ଦନ୍ତସ୍ସ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ଛଦ୍ଦନ୍ତାନଂ ତଂ ଏକସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ। ନାରାୟନସଙ୍ଘାତବଲନ୍ତିପି ଇଦମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦେତଂ ପକତିହତ୍ଥୀନଂ ଗଣନାଯ ହତ୍ଥିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ପୁରିସଗଣନାଯ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ବଲଂ ହୋତି। ଇଦଂ ତାୱ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯବଲଂ।

ଞାଣବଲଂ ପନ ଇଧ ତାୱ ପାଳିଯଂ ଆଗତମେୱ ଦସବଲଞାଣଂ। ମହାସୀହନାଦେ (ମ। ନି। ୧।୧୪୬ ଆଦଯୋ) ଦସବଲଞାଣଂ, ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ, ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣଂ, ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ସଂଯୁତ୍ତକେ (ସଂ। ନି। ୨। ୩୩-୩୪) ଆଗତାନି ତେସତ୍ତତି ଞାଣାନି, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣାନୀତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞାନିପି ଅନେକାନି ଞାଣସହସ୍ସାନି – ଏତଂ ଞାଣବଲଂ ନାମ। ଇଧାପି ଞାଣବଲମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଞାଣଞ୍ହି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଚ ବଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯେହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଯେହି ଦସହି ଞାଣବଲେହି ଉପେତୋ ସମୁପେତୋ। ଆସଭଂ ଠାନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ ଉତ୍ତମଟ୍ଠାନଂ; ଆସଭା ୱା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପି ଚ ଗୱସତଜେଟ୍ଠକୋ ଉସଭୋ, ଗୱସହସ୍ସଜେଟ୍ଠକୋ ୱସଭୋ; ୱଜସତଜେଟ୍ଠକୋ ୱା ଉସଭୋ, ୱଜସହସ୍ସଜେଟ୍ଠକୋ ୱସଭୋ; ସବ୍ବଗୱସେଟ୍ଠୋ ସବ୍ବପରିସ୍ସଯସହୋ ସେତୋ ପାସାଦିକୋ ମହାଭାରୱହୋ ଅସନିସତସଦ୍ଦେହିପି ଅକମ୍ପନୀଯୋ ନିସଭୋ। ସୋ ଇଧ ଉସଭୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇଦମ୍ପି ହି ତସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ। ଠାନନ୍ତି ଚତୂହି ପାଦେହି ପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଅଚଲଟ୍ଠାନଂ। ଇଦଂ ପନ ଆସଭଂ ୱିଯାତି ଆସଭଂ। ଯଥେୱ ହି ନିସଭସଙ୍ଖାତୋ ଉସଭୋ ଉସଭବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୂହି ପାଦେହି ପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଅଚଲଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋପି ଦସହି ତଥାଗତବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୂହି ୱେସାରଜ୍ଜପାଦେହି ଅଟ୍ଠପରିସପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ କେନଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେନ ଅକମ୍ପିଯୋ ଅଚଲଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ତିଟ୍ଠମାନୋ ଚ ତଂ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତି, ଉପଗଚ୍ଛତି, ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି, ଅତ୍ତନି ଆରୋପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତୀ''ତି।

ପରିସାସୂତି ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ। ସୀହନାଦଂ ନଦତୀତି ସେଟ୍ଠନାଦଂ ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତି, ସୀହନାଦସଦିସଂ ୱା ନାଦଂ ନଦତି। ଅଯମତ୍ଥୋ ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଯଥା ୱା ସୀହୋ ସହନତୋ ଚ ହନନତୋ ଚ ସୀହୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋ ଲୋକଧମ୍ମାନଂ ସହନତୋ ପରପ୍ପୱାଦାନଞ୍ଚ ହନନତୋ ସୀହୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୀହସ୍ସ ନାଦଂ ସୀହନାଦଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସୀହୋ ସୀହବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ଏୱଂ ତଥାଗତସୀହୋପି ତଥାଗତବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ''ଇତି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ନାନାୱିଧଦେସନାୱିଲାସସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀହନାଦଂ ନଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିସାସୁ ସୀହନାଦଂ ନଦତୀ''ତି।

ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଏତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ଚକ୍କସଦ୍ଦୋ ଚ ପନାଯଂ –

ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଲକ୍ଖଣେ ଚ, ରଥଙ୍ଗେ ଇରିଯାପଥେ;

ଦାନେ ରତନଧମ୍ମୂର, ଚକ୍କାଦୀସୁ ଚ ଦିସ୍ସତି;

ଧମ୍ମଚକ୍କେ ଇଧ ମତୋ, ତଞ୍ଚ ଦ୍ୱେଧା ୱିଭାୱଯେ।

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ହି ଅଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ହେଟ୍ଠା ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଜାତାନୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫) ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ। ''ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧) ଏତ୍ଥ ରଥଙ୍ଗେ। ''ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୯) ଏତ୍ଥ ଇରିଯାପଥେ। ''ଦଦଂ ଭୁଞ୍ଜ ମା ଚ ପମାଦୋ, ଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତଯ ସବ୍ବପାଣିନ''ନ୍ତି (ଜା। ୧।୭।୧୪୯) ଏତ୍ଥ ଦାନେ। ''ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍କରତନଂ ପାତୁରହୋସୀ''ତି ଏତ୍ଥ ରତନଚକ୍କେ। ''ମଯା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କ''ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୬୨) ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କେ। ''ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ''ତି (ଜା। ୧।୧।୧୦୪; ୧।୫।୧୦୩) ଏତ୍ଥ ଉରଚକ୍କେ। ''ଖୁରପରିଯନ୍ତେନ ଚେପି ଚକ୍କେନା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୬୬) ଏତ୍ଥ ପହରଣଚକ୍କେ। ''ଅସନିୱିଚକ୍କ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୬୧; ସଂ। ନି। ୨।୧୬୨) ଏତ୍ଥ ଅସନିମଣ୍ଡଲେ। ଇଧ ପନାଯଂ ଧମ୍ମଚକ୍କେ ମତୋ।

ତଂ ପନ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ଚ ଦେସନାଞାଣଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପଭାୱିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ପଟିୱେଧଞାଣଂ; କରୁଣାପଭାୱିତଂ ସାୱକାନଂ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ଦେସନାଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତଞ୍ହି ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ , ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ; ତୁସିତଭୱନତୋ ୱା ଯାୱ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ

ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ; ଦୀପଙ୍କରବ୍ୟାକରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱା ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ , ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଦେସନାଞାଣମ୍ପି ପୱତ୍ତମାନଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତଞ୍ହି ଯାୱ ଅଞ୍ଞାକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗା ପୱତ୍ତମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମ। ତେସୁ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ଦେସନାଞାଣଂ ଲୋକିଯଂ। ଉଭଯମ୍ପି ପନେତଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଓରସଞାଣଂ।

ଇଦାନି ଯେହି ଦସହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ତଥାଗତୋ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତି, ଯାନି ଆଦିତୋୱ ‘‘ଦସ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତବଲାନୀ’’ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି, ତାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମାନି ଦସ? ଇଧ ତଥାଗତୋ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋତି କାରଣଞ୍ଚ କାରଣତୋ। କାରଣଞ୍ହି ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ଫଲଂ ତିଟ୍ଠତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚ, ତସ୍ମା ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଭଗୱା ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୂ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ ତଂ ତଂ ଠାନ’’ନ୍ତି ଚ ‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ନ ହେତୂ ନ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ ତଂ ତଂ ଅଟ୍ଠାନ’ନ୍ତି ଚ ପଜାନନ୍ତୋ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯମ୍ପୀତି ଯେନ ଞାଣେନ। ଇଦମ୍ପି ତଥାଗତସ୍ସାତି ଇଦମ୍ପି ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣଂ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତବଲଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେସୁ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

କମ୍ମସମାଦାନାନନ୍ତି ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାନଂ; କମ୍ମମେୱ ୱା କମ୍ମସମାଦାନଂ। ଠାନସୋ ହେତୁସୋତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଚେୱ ହେତୁତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଗତିଉପଧିକାଲପଯୋଗା ୱିପାକସ୍ସ ଠାନଂ, କମ୍ମଂ ହେତୁ।

ସବ୍ବତ୍ଥ ଗାମିନିନ୍ତି ସବ୍ବଗତିଗାମିନିଞ୍ଚ ଅଗତିଗାମିନିଞ୍ଚ। ପଟିପଦନ୍ତି ମଗ୍ଗଂ। ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ବହୂସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ଏକମେୱ ପାଣଂ ଘାତେନ୍ତେସୁ ‘ଇମସ୍ସ ଚେତନା ନିରଯଗାମିନୀ ଭୱିସ୍ସତି, ଇମସ୍ସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଗାମିନୀ’ତି ଇମିନା ନଯେନ ଏକୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଚେତନାସଙ୍ଖାତାନଂ ପଟିପତ୍ତୀନଂ ଅୱିପରୀତତୋ ସଭାୱଂ ପଜାନାତି।

ଅନେକଧାତୁନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀହି କାମଧାତୁଆଦୀହି ୱା ଧାତୂହି ବହୁଧାତୁଂ। ନାନାଧାତୁନ୍ତି ତାସଂଯେୱ ଧାତୂନଂ ୱିଲକ୍ଖଣତାଯ ନାନପ୍ପକାରଧାତୁଂ। ଲୋକନ୍ତି ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଲୋକଂ। ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ତାସଂ ତାସଂ ଧାତୂନଂ ଅୱିପରୀତତୋ ସଭାୱଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତନ୍ତି ହୀନାଦୀହି ଅଧିମୁତ୍ତୀହି ନାନାଧିମୁତ୍ତିକଭାୱଂ।

ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ପଧାନସତ୍ତାନଂ। ପରପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ତତୋ ପରେସଂ ହୀନସତ୍ତାନଂ; ଏକତ୍ଥମେୱ ୱା ଏତଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ପନ ଦ୍ୱେଧା ୱୁତ୍ତଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରଭାୱଞ୍ଚ ଅପରଭାୱଞ୍ଚ ୱୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ହାନିଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଝାନୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ପଠମାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ, ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ, ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସମାଧୀନଂ, ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଆଦୀନଞ୍ଚ ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀନଂ। ସଂକିଲେସନ୍ତି ହାନଭାଗିଯଧମ୍ମଂ। ୱୋଦାନନ୍ତି ୱିସେସଭାଗିଯଧମ୍ମଂ। ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ତଂ କାରଣଂ।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣଂ।

ଚୁତୂପପାତନ୍ତି ଚୁତିଞ୍ଚ ଉପପାତଞ୍ଚ।

ଆସୱାନଂ ଖଯନ୍ତି କାମାସୱାଦୀନଂ ଖଯସଙ୍ଖାତଂ ଆସୱନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ।

ଇମାନୀତି ଯାନି ହେଟ୍ଠା ‘‘ଦସ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତବଲାନୀ’’ତି ଅୱୋଚ, ଇମାନି ତାନୀତି ଅପ୍ପନଂ କରୋତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନଂ ଞତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତଥାଗତୋ ପଠମଂଯେୱ ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣେନ ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ଆସୱକ୍ଖଯାଧିଗମସ୍ସ ଚେୱ ଅନଧିଗମସ୍ସ ଚ ଠାନାଟ୍ଠାନଭୂତଂ କିଲେସାୱରଣାଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ଲୋକିଯସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଠାନଦସ୍ସନତୋ ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଠାନାଭାୱଦସ୍ସନତୋ ଚ। ଅଥ ନେସଂ କମ୍ମୱିପାକଞାଣେନ ୱିପାକାୱରଣାଭାୱଂ ପସ୍ସତି , ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଦସ୍ସନତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀପଟିପଦାଞାଣେନ କମ୍ମାୱରଣାଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାଭାୱଦସ୍ସନତୋ। ଏୱଂ ଅନାୱରଣାନଂ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞାଣେନ ଅନୁକୂଲଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଚରିଯାୱିସେସଂ ପସ୍ସତି, ଧାତୁୱେମତ୍ତଦସ୍ସନତୋ। ଅଥ ନେସଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞାଣେନ ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ପସ୍ସତି, ପଯୋଗଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱାପି ଅଧିମୁତ୍ତିୱସେନ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ। ଅଥେୱଂ ଦିଟ୍ଠାଧିମୁତ୍ତୀନଂ ଯଥାସତ୍ତି ଯଥାବଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଂ ପସ୍ସତି, ସଦ୍ଧାଦୀନଂ

ତିକ୍ଖମୁଦୁଭାୱଦସ୍ସନତୋ। ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞାତିନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତାପି ପନେତେ ସଚେ ଦୂରେ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଝାନାଦିପରିଞ୍ଞାଣେନ ଝାନାଦୀସୁ ୱସୀଭୂତତ୍ତା ଇଦ୍ଧିୱିସେସେନ ଖିପ୍ପଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଚ ନେସଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣେନ ପୁବ୍ବଜାତିଭାୱନଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖାନୁଭାୱତୋ ପଞ୍ଚ୍ବେନ ଚେତୋପରିଯଞାଣେନ ସମ୍ପତ୍ତିଚିତ୍ତୱିସେସଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣାନୁଭାୱେନ ଆସୱକ୍ଖଯଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ୱିଗତସମ୍ମୋହତ୍ତା ଆସୱକ୍ଖଯାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ତସ୍ମା ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଇମାନି ଦସବଲାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ତାୱ ମାତିକାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

(୧।) ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୬୧। ଇଦାନି ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତାଯ ମାତିକାଯ ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ନ ହେତୁମେୱା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆରଦ୍ଧେ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ନ ହେତୁମେୱାତି ସାଧାରଣହେତୁପଟିକ୍ଖେପନିଦ୍ଦେସୋ। ତତ୍ଥ ''ହେତୁହେତୁ, ପଚ୍ଚଯହେତୁ, ଉତ୍ତମହେତୁ, ସାଧାରଣହେତୂତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହେତୂ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ସବ୍ବଂ ରୂପକଣ୍ଡେ ''ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୁମେୱା''ତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୪) ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅହେତୁକମେୱାତିଆଦୀସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧିୱସେନ ମକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ; ଅହେତୁକା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପିଚ ''ହେତୂ ଧମ୍ମା ନହେତୂ ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧) ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ହେତୂ ଧମ୍ମାତି ୱା ସହେତୁକା ଧମ୍ମାତି ୱା ନ ହୋନ୍ତି। ଏକନ୍ତେନ ପନ ନ ହେତୂଯେୱ, ଅହେତୁକା ଯେୱାତି ଇମାନିପି ନଯେନେତ୍ଥ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅବ୍ୟାକତମେୱାତି ପଦଂ ୱିପାକାବ୍ୟାକତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସାରମ୍ମଣମେୱାତି ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣୱସେନ। ପଚ୍ଚଯାରମ୍ମଣଂ ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣନ୍ତି ହି ଦୁୱିଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣମେୱ ଧୁରଂ, ପଚ୍ଚଯାରମ୍ମଣମ୍ପି ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ଅଚେତସିକମେୱାତି ପଦଂ ଚିତ୍ତଂ, ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ତୀସୁ ଅଚେତସିକେସୁ ଚିତ୍ତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନୋ ଅପରିଯାପନ୍ନମେୱାତି ଗତିପରିଯାପନ୍ନଚୁତିପରିଯାପନ୍ନସଂସାରୱଟ୍ଟଭୱପରିଯାପନ୍ନଭାୱତୋ ପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ, ନୋ ଅପରିଯାପନ୍ନା। ଲୋକତୋ ୱଟ୍ଟତୋ ନ ନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ଅନିଯ୍ୟାନିକା। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱାତି ରୂପକଣ୍ଡେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନେୱ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ଅତୀତାଦିୱିସଯଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତପତିତମେୱ କତ୍ୱା ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୮୪) ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ପନ ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣା ନ ହୋନ୍ତି, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚମେୱାତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚାଯେୱ। ଜରାଭିଭୂତମେୱାତି ଜରାଯ ଅଭିଭୂତତ୍ତା ଜରାଭିଭୂତା ଏୱ।

୭୬୨।ଉପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକା ଉପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାତି ଅନାଗତପଟିକ୍ଖେପୋ। ନ ହି ତେ ଅନାଗତେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ପୁରେଜାତୱତ୍ଥୁକା ପୁରେଜାତାରମ୍ମଣାତି ସହୁପ୍ପତ୍ତିପଟିକ୍ଖେପୋ। ନ ହି ତେ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ୱା ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସଯଂ ପନ ପଚ୍ଛାଜାତା ହୁତ୍ୱା ପୁରେଜାତେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ ପଞ୍ଚ ପସାଦେ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ବାହିରାରମ୍ମଣାତି ବାହିରରୂପାଦିଆରମ୍ମଣା। ତତ୍ଥ ଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ହି ପସାଦୱତ୍ଥୁକତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକା, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ହଦଯରୂପଂ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ବାହିରୱତ୍ଥୁକଂ, ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ବାହିରା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକା , ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ହଦଯରୂପଂ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ବାହିରା ବାହିରୱତ୍ଥୁକା।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକାତି ଅନିରୁଦ୍ଧୱତ୍ଥୁକା। ନ ହି ତେ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅତୀତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅସମ୍ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣତାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅଞ୍ଞଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତିଆଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହି ଅଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁ, ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ଅଞ୍ଞଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତପସାଦାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱତ୍ଥୁଂ, ସଦ୍ଦାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କପ୍ପତୋ କପ୍ପଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଚକ୍ଖୁପସାଦମେୱ ପନ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ରୂପଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁପି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ନିବଦ୍ଧଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଦ୍ୱାରଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ୱା ନ ସଙ୍କମତି, ନିବଦ୍ଧୱତ୍ଥୁ ନିବଦ୍ଧଦ୍ୱାରଂ ନିବଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୭୬୩।ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ସୋତସ୍ସ, ସୋତଂ ୱା ଚକ୍ଖୁସ୍ସାତି ଏୱଂ ଏକଂ ଏକସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ହି ନୀଲାଦିଭେଦଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପନେଯ୍ୟ 'ଇଙ୍ଘ ତାୱ ନଂ ୱୱତ୍ଥାପେହି ୱିଭାୱେହି – କିଂ ନାମେତଂ ଆରମ୍ମଣ'ନ୍ତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିନାପି ମୁଖେନ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟ – 'ଅରେ ଅନ୍ଧବାଲ,

ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ପରିଧାୱମାନୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ମଯା କୁହିଂ ଏତସ୍ସ ଜାନନକଂ ଲଭିସ୍ସସି; ଆହର ନଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦେ ଉପନେହି; ଅହମେତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଜାନିସ୍ସାମି – ଯଦି ୱା ନୀଲଂ ଯଦି ୱା ପୀତକଂ। ନ ହି ଏସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସଯୋ; ମଯ୍ହମେୱେସୋ ୱିସଯୋ’ତି। ସେସୱିଞ୍ଞାଣେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ନ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତି ନାମ।

୭୬୪।ସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସାତି ଆୱଜ୍ଜନେନେୱ ସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସ।

ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଆୱଜ୍ଜନେନେୱ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ। ଏତାନି ହି ଚିତ୍ତାନି ଆୱଜ୍ଜନେନ ସମନ୍ନାହଟକାଲେ ମନସିକତକାଲେଯେୱ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ନ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣାତି ଅଞ୍ଞେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣା ନିରନ୍ତରାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତେନ ତେସଂ ଅନନ୍ତରତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା।

୭୬୫।ନ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମନ୍ତି ଏତେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସହୁପ୍ପତ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସମନନ୍ତରାତି ଏତେନ ସମନନ୍ତରତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା।

୭୬୬।ଆୱଟ୍ଟନା ୱାତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରିପି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ନାମାନି। ତଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟନତୋ ଆୱଟ୍ଟନା, ତସ୍ସେୱ ଆଭୁଜନତୋ ଆଭୋଗୋ, ରୂପାଦୀନଂ ସମନ୍ନାହରଣତୋ ସମନ୍ନାହାରୋ, ତେସଂଯେୱ ମନସିକରଣତୋ ମନସିକାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନାଦିକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

ନ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତୀତି “ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା”ତି (ଧ। ପ। ୧-୨) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଏକମ୍ପି କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା ନ ପଟିୱିଜାନାତି।

ଅଞ୍ଞତ୍ରଅଭିନିପାତମତ୍ତାତି ଠପେତ୍ୱା ରୂପାଦୀନଂ ଅଭିନିପାତମତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସୁପଣ୍ଡିତୋପି ପୁରିସୋ, ଠପେତ୍ୱା ଆପାଥଗତାନି ରୂପାଦୀନି, ଅଞ୍ଞଂ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ ପଟିୱିଜାନାତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନେତ୍ଥ ଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ସୱନଘାଯନସାଯନଫୁସନମତ୍ତାନେୱ। ଦସ୍ସନାଦିମତ୍ତତୋ ପନ ମୁତ୍ତା ଅଞ୍ଞା ଏତେସଂ କୁସଲାଦିପଟିୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି।

ମନୋଧାତୁଯାପୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁଯାପି। ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ପିକାରୋ। ତସ୍ମା ମନୋଧାତୁଯାପି ତତୋ ପରାହି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହିପୀତି ସବ୍ବେହିପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ କଞ୍ଚି କୁସଲାକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ନ କଞ୍ଚି ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେହି ଗମନାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଇରିଯାପଥଂ କପ୍ପେତି, ନ କାଯକମ୍ମଂ ନ ୱଚୀକମ୍ମଂ ପଟ୍ଠପେତି, ନ କୁସଲାକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସମାଦିଯତି, ନ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜତି ଲୋକିଯଂ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ୱା, ନ ସମାଧିତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ଲୋକିଯା ୱା ଲୋକୁତ୍ତରା ୱା, ନ ଭୱତୋ ଚୱତି, ନ ଭୱନ୍ତରେ ଉପପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବମ୍ପି ହେତଂ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମପଟିୱିଜାନନାଦିୱଚନପରିଯୋସାନଂ କିଚ୍ଚଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନେୱ ହୋତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନାତି ସବ୍ବସ୍ସାପେତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣେ ସହଜୱନକାନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାନି। ଯଥା ଚେତେସଂ ଏତାନି କିଚ୍ଚାନି ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ନିଯାମୋକ୍କମନାଦୀନିପି। ନ ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନେନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି, ନ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ; ନ ଚେତଂ ଜୱନଂ ନାମଗୋତ୍ତମାରବ୍ଭ ଜୱତି, ନ କସିଣାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିଂ; ନ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ; ନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଜୱତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ; ନ ଚେତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଭିଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣଂ, ନ ସାୱକପାରମୀଞ୍ଞାଣଂ, ନ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞ୍ଞାଣଂ, ନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ସବ୍ବୋପି ପନେସ ପଭେଦୋ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନେଯେୱ ଲବ୍ଭତି।

ନ ସୁପତି ନ ପଟିବୁଜ୍ଝତି ନ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀତି ସବ୍ବେନାପି ଚ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନ ନେୱ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମତି, ନ ନିଦ୍ଦାଯତି, ନ ପଟିବୁଜ୍ଝତି, ନ କିଞ୍ଚି ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ସହ ଜୱନେନ ୱୀଥିଚିତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସ ହି ମହାୱଟ୍ଟିଂ ଜାଲେତ୍ୱା ଦୀପେ ଚକ୍ଖୁସମୀପେ ଉପନୀତେ ପଠମଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ନ ଆୱଟ୍ଟେତି, ମନୋଦ୍ୱାରିକମେୱ ଆୱଟ୍ଟେତି। ଅଥ ଜୱନଂ ଜୱିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯୱାରେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି। ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଜୱନପରିଯୋସାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ପୱତ୍ତତି। ତତିଯୱାରେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଆୱଜ୍ଜନେନ ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ଜୱତି। ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଞତ୍ୱା ‘କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଲୋକୋ’ତି ଜାନାତି।

ତଥା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସ କଣ୍ଣସମୀପେ ତୂରିଯେସୁ ପଗ୍ଗହିତେସୁ, ଘାନସମୀପେ ସୁଗନ୍ଧେସୁ ୱା ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧେସୁ ୱା ପୁପ୍ଫେସୁ ଉପନୀତେସୁ, ମୁଖେ ସପ୍ପିମ୍ହି ୱା

ଫାଣିତେ ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତେ, ପିଟ୍ଠିଯଂ ପାଣିନା ପହାରେ ଦିନ୍ନେ ପଠମଂ ସୋତଦ୍ୱାରିକାଦୀନି ଆୱଜ୍ଜନାନି ଭୱଙ୍ଗଂ ନ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତି, ମନୋଦ୍ୱାରିକମେୱ ଆୱଟ୍ଟେତି। ଅଥ ଜୱନଂ ଜୱିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯୱାରେ ସୋତଦ୍ୱାରିକାଦୀନି ଆୱଜ୍ଜନାନି ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତି। ତତୋ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଜୱନପରିଯୋସାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ପୱତ୍ତତି। ତତିଯୱାରେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଆୱଜ୍ଜନେନ ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ଜୱତି। ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଞତ୍ୱା 'କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସଦ୍ଦୋ – ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ, ଭେରିସଦ୍ଦୋ'ତି ୱା 'କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଗନ୍ଧୋ – ମୂଲଗନ୍ଧୋ, ସାରଗନ୍ଧୋ'ତି ୱା 'କିଂ ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିତ୍ତରସଂ – ସପ୍ପୀତି ୱା ଫାଣିତ'ନ୍ତି ୱା 'କେନମ୍ହି ପିଟ୍ଠିଯଂ ପହତୋ, ଅତିଥଦ୍ଧୋ ମେ ପହାରୋ'ତି ୱା ୱତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନେନେୱ ପଟିବୁଜ୍ଝତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ। ସୁପିନମ୍ପି ତେନେୱ ପସ୍ସତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ।

ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚତୂହି କାରଣେହି ପସ୍ସତି – ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ୱା ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ ୱା ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ ୱା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ୱାତି। ତତ୍ଥ ପିତ୍ତାଦୀନଂ ଖୋଭକରଣପଚ୍ଚଯଯୋଗେନ ଖୁଭିତଧାତୁକୋ 'ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ' ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି। ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ନାନାୱିଧଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି – ପବ୍ବତା ପତନ୍ତୋ ୱିଯ, ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଯ, ୱାଳଅମିଗହତ୍ଥିଚୋରାଦୀହି ଅନୁବଦ୍ଧୋ ୱିଯ ଚ ହୋତି। 'ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ' ପସ୍ସନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସତି। 'ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ' ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଦେୱତା ଅତ୍ଥକାମତାଯ ୱା ଅନତ୍ଥକାମତାଯ ୱା ଅତ୍ଥାଯ ୱା ଅନତ୍ଥାଯ ୱା ନାନାୱିଧାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଉପସଂହରନ୍ତି। ସୋ ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ପସ୍ସତି। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱା ଅନତ୍ଥସ୍ସ ୱା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି ବୋଧିସତ୍ତମାତା ୱିଯ ପୁତ୍ତପଟିଲାଭନିମିତ୍ତଂ, ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚ ମହାସୁପିନେ (ଅ। ନି। ୫।୧୯୬), କୋସଲରାଜା ୱିଯ ଚ ସୋଳସ ସୁପିନେତି (ଜା। ୧।୧।୪୧)।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ ଚ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଯଂ ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ସଚ୍ଚଂ ୱା ହୋତି ଅଲିକଂ ୱା। କୁଦ୍ଧା ହି ଦେୱତା ଉପାଯେନ ୱିନାସେତୁକାମା ୱିପରୀତମ୍ପି କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ରୋହଣେ କିର ନାଗମହାୱିହାରେ ମହାଥେରୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅନପଲୋକେତ୍ୱାୱ ଏକଂ ନାଗରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦାପେସି। ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଥେରସ୍ସ କୁଦ୍ଧା ପଠମମେୱ ନଂ ପଲୋଭେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା 'ଇତୋ ତେ ସତ୍ତଦିୱସମତ୍ଥକେ ଉପଟ୍ଠାକୋ ରାଜା ମରିସ୍ସତୀ'ତି ସୁପିନେ ଆରୋଚେସି। ଥେରୋ ନଂ କଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ରାଜୋରୋଧାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ତା ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ମହାୱିରୱଂ ୱିରୱିଂସୁ। ରାଜା 'କିଂ ଏତ'ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ତା 'ଏୱଂ ଥେରେନ ୱୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଆରୋଚଯିଂସୁ। ରାଜା ଦିୱସେ ଗଣାପେତ୍ୱା ସତ୍ତାହେ ୱୀତିୱତ୍ତେ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦେ ଛିନ୍ଦାପେସି।

ଯଂ ପନ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି ତଂ ଏକନ୍ତସଚ୍ଚମେୱ ହୋତି। ଏତେସଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ମୂଲକାରଣାନଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦତୋପି ସୁପିନଭେଦୋ ହୋତିଯେୱ। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୁପିନଂ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାୱ ପସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା; ଅସେକ୍ଖା ନ ପସ୍ସନ୍ତି ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା।

କିଂ ପନ ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁତ୍ତୋ ପସ୍ସତି, ପଟିବୁଦ୍ଧୋ? ଉଦାହୁ ନେୱ ସୁତ୍ତୋ ପସ୍ସତି ନ ପଟିବୁଦ୍ଧୋତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ତାୱ ସୁତ୍ତୋ ପସ୍ସତି, ଅଭିଧମ୍ମୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ହି ସୁପତି। ତଞ୍ଚ ରୂପନିମିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା ନ ହୋତି। ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଚ ଈଦିସାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଥ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, ୱିନଯୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ହି ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ସବ୍ବୋହାରିକଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ସବ୍ବୋହାରିକଚିତ୍ତେନ ଚ କତେ ୱୀତିକ୍କମେ ଅନାପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ପନ କତେ ୱୀତିକ୍କମେ ଏକନ୍ତଂ ଅନାପତ୍ତି ଏୱ। ଅଥ ନେୱ ସୁତ୍ତୋ ନ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, ନ ସୁପିନଂ ନାମ ପସ୍ସତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି ସୁପିନସ୍ସ ଅଭାୱୋୱ ଆପଜ୍ଜତି? ନ ଅଭାୱୋ । କସ୍ମା? ଯସ୍ମା କପିମିଦ୍ଧପରେତୋ ପସ୍ସତି। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ – ''କପିମିଦ୍ଧପରେତୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀ''ତି (ମି। ପ। ୫।୩।୫)। 'କପିମିଦ୍ଧପରେତୋ'ତି ମକ୍କଟନିଦ୍ଦାଯ ଯୁତ୍ତୋ। ଯଥା ହି ମକ୍କଟସ୍ସ ନିଦ୍ଦା ଲହୁପରିୱତ୍ତା ହୋତି, ଏୱଂ ଯା ନିଦ୍ଦା ପୁନପ୍ପୁନଂ କୁସଲାଦିଚିତ୍ତୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଲହୁପରିୱତ୍ତା; ଯସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱଙ୍ଗତୋ ଉତ୍ତରଣଂ ହୋତି, ତାଯ ଯୁତ୍ତୋ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି। ତେନାଯଂ ସୁପିନୋ କୁସଲୋପି ହୋତି ଅକୁସଲୋପି ଅବ୍ୟାକତୋପି ୩୮୬। ତତ୍ଥ ସୁପିନନ୍ତେ ଚେତିଯୱନ୍ଦନଧମ୍ମସ୍ସୱନଧମ୍ମଦେସନାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ କୁସଲୋ, ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲୋ, ଦ୍ୱୀହି ଅନ୍ତେହି ମୁତ୍ତୋ ଆୱଜ୍ଜନତଦାରମ୍ମଣକ୍ଖଣେ ଅବ୍ୟାକତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁପିନେନେୱ 'ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେ'ତି କଥନକାଲେପି ଅବ୍ୟାକତୋଯେୱ।

କିଂ ପନ ସୁପିନେ କତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ସୱିପାକଂ ଅୱିପାକନ୍ତି? ସୱିପାକଂ; ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ପନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଦିନ୍ନାଯ ଅଞ୍ଞକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧିଯା ପୱତ୍ତେ ୱେଦନୀଯଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା ପଞ୍ଞାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ନ ହେତୁଦ୍ୱଟ୍ଠୋ ଯାଥାୱଟ୍ଠୋ। ତଂ ଯାଥାୱଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା। ତଥା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅହେତୁକଟ୍ଠୋ, ଜରାଭିଭୂତଟ୍ଠୋ, ନ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନଟ୍ଠୋ, ଯାଥାୱଟ୍ଠୋ। ତଂ ଯାଥାୱଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଭାୱେତୀତି

ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା। ଇତି ଯା ହେଟ୍ଠା ‘‘ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା ପଞ୍ଞା’’ତି ମାତିକାଯ ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ସା ଏୱଂ ଯାଥାୱକୱତ୍ଥୁୱିଭାୱନା ପଞ୍ଞାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସା ଏୱ ଚ ୱସେନ ଏୱଂ ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂତି ଏୱଂ ଏକେକକୋଟ୍ଠାସେନ ଞାଣଗଣନା ଏକେନ ୱା ଆକାରେନ ଞାଣପରିଚ୍ଛେଦୋ ହୋତି।

ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୨।) ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୬୭। ଦୁୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲେତି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲପଞ୍ଞା। ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୂମିପରିଯାପନ୍ନଂ ୱିପାକସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାପେତି ଜନେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥଜାପିକା। ଅରହତୋ ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ କିରିଯାବ୍ଯାକତେତି ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ସମାପତ୍ତିଯା ଚ ପରିକମ୍ମସମଯେ କାମାୱଚରକିରିଯପଞ୍ଞା। ସା ହି ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିପଭେଦଂ କିରିଯସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାପେତି ଜନେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥଜାପିକା ପଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତା। ଅଯଂ ପନ ଅପରୋପି ପାଠଇମୁତ୍ତକୋ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ – ଯାପି ହି ପୁରିମା କାମାୱଚରକିରିଯା ପଚ୍ଛିମାଯ କାମାୱଚରକିରିଯାଯ ଅନନ୍ତରାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସାପି ତଂ କିରିଯତ୍ଥଂ ଜାପେତୀତି ଅତ୍ଥଜାପିକା ପଞ୍ଞା ନାମ। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦୁତିଯପଦନିଦ୍ଦେସେ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକେତି କାମାୱଚରୱିପାକେ ପଞ୍ଞା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ କାମାୱଚରୱିପାକତ୍ଥଂ ଜାପେତ୍ୱା ଠିତାତି ଜାପିତତ୍ଥା। ରୂପାୱଚରାଦିୱିପାକପଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବାପି ୱା ଏସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କାରଣେହି ଜାପିତା ଜନିତା ପୱତ୍ତିତା ସଯମ୍ପି ଅତ୍ଥଭୂତାତିପି ଜାପିତତ୍ଥା। ଅରହତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ସମାପତ୍ତିଯାତି ୱୁତ୍ତକିରିଯପଞ୍ଞାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ଅପରୋପି ପାଠଇମୁତ୍ତକୋ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ – କାମାୱଚରକିରିଯପଞ୍ଞାପି ହି ସହଜାତାଦିୱସେନ କାମାୱଚରକିରିଯସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାପେତ୍ୱା ଠିତାତି ଜାପିତତ୍ଥା। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିଯପଞ୍ଞାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବାପି ୱା ଏସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କାରଣେହି ଜାପିତା ଜନିତା ପୱତ୍ତିତା ସଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଭୂତାତିପି ଜାପିତତ୍ଥା। ସେସମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱାତି।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୩।) ତିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୬୮। ତିୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଯୋଗୱିହିତେସୂତି ଯୋଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା; ପଞ୍ଞାୱିହିତେସୁ ପଞ୍ଞାପରିଣାମିତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। କମ୍ମାଯତନେସୂତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମମେୱ କମ୍ମାଯତନଂ; ଅଥ ୱା କମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚ ଆଜୀୱାଦୀନନ୍ତିପି କମ୍ମାଯତନଂ। ସିପ୍ପାଯତନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ କମ୍ମଂ – ହୀନଞ୍ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ହୀନଂ ନାମ ୱଡ୍ଢକୀକମ୍ମଂ, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକକମ୍ମନ୍ତି ଏୱମାଦି। ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ନାମ କସି, ୱଣିଜ୍ଜା, ଗୋରକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମାଦି। ସିପ୍ପମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ହୀନଞ୍ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ହୀନଂ ସିପ୍ପଂ ନାମ ନଳକାରସିପ୍ପଂ, ପେସକାରସିପ୍ପଂ, କୁମ୍ଭକାରସିପ୍ପଂ, ଚମ୍ମକାରସିପ୍ପଂ, ନ୍ହାପିତସିପ୍ପନ୍ତି ଏୱମାଦି। ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ନାମ ସିପ୍ପଂ ମୁଦ୍ଦା, ଗଣନା, ଲେଖଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦି ୱିଜ୍ଜାୱ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ଧମ୍ମିକମେୱ ଗହିତଂ। ନାଗମଣ୍ଡଲପରିତ୍ତସଦିସଂ, ଫୁଧମନକମନ୍ତସଦିସଂ, ସାଲାକିଯଂ , ସଲ୍ଲକତ୍ତିଯନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ୱେଜ୍ଜସତ୍ଥାନି ‘‘ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଆଚରିଯ, ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖିତୁ’’ନ୍ତି (ମହାୱ। ୩୨୯) ସିପ୍ପାଯତନେ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ନ ଗହିତାନି।

ତତ୍ଥ ଏକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଧମ୍ମତାଯ ଗେହପାସାଦଯାନନାୱାଦୀନି ଉପ୍ପାଦେତି। ସୋ ହି ‘ଇମେ ମନୁସ୍ସା ୱସନଟ୍ଠାନେନ ୱିନା ଦୁକ୍ଖିତା’ତି ହିତକିରିଯାଯ ଠତ୍ୱା ଦୀଘଚତୁରସ୍ସାଦିଭେଦଂ ଗେହଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୀତୁଣ୍ହପଟିଘାତତ୍ଥାଯ ଏକଭୂମିକଦ୍ୱିଭୂମିକାଦିଭେଦେ ପାସାଦେ କରୋତି, ‘ଯାନେ ଅସତି ଅନୁସଞ୍ଚରଣଂ ନାମ ଦୁକ୍ଖ’ନ୍ତି ଜଙ୍ଘାକିଲମଥପଟିୱିନୋଦନତ୍ଥାଯ ୱୟ୍ହସକଟସନ୍ଦମାନିକାଦୀନି ଉପ୍ପାଦେତି, ‘ନାୱାଯ ଅସତି ସମୁଦ୍ଦାଦୀସୁ ସଞ୍ଚାରୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ’ତି ନାନପ୍ପକାରଂ ନାୱଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କଯିରମାନଂ ପସ୍ସତି, ନ କତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ କଥେନ୍ତାନଂ ସୁଣାତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଧମ୍ମତାଯ ଚିନ୍ତାଯ କରୋତି। ପଞ୍ଞୱତା ହି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ କତମ୍ପି ଅଞ୍ଞେହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କରୋନ୍ତେହି କତସଦିସମେୱ ହୋତି। ଅଯଂ ତାୱ ହୀନକମ୍ମେ ନଯୋ।

ଉକ୍କଟ୍ଠକମ୍ମେପି ‘କସିକମ୍ମେ ଅସତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଜୀୱିତଂ ନ ପୱତ୍ତତୀ’ତି ଏକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ ଯୁଗନଙ୍ଗଲାଦୀନି କସିଭଣ୍ଡାନି ଉପ୍ପାଦେତି; ତଥା ନାନପ୍ପକାରଂ ୱାଣିଜକମ୍ମଂ ଗୋରକ୍ଖଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରିଯମାନଂ ପସ୍ସତି…ପେ…

କତସଦିସମେୱ ହୋତି। ଅଯଂ ଉକ୍କଟ୍ଟକମ୍ମେ ନଯୋ।

ଦୁୱିଧେପି ପନ ସିପ୍ପାଯତନେ ଏକୋ ପଣ୍ଡିତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ ନଡଅକାରସିପ୍ପାଦୀନି ହୀନସିପ୍ପାନି, ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣନସଙ୍ଖାତଂ ମୁଦ୍ଦଂ, ଅଚ୍ଛିନ୍ନକସଙ୍ଖାତଂ ଗଣନଂ, ମାତିକାପ୍ପଭେଦକାଦିଭେଦଞ୍ଚ ଲେଖଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୋ ସଚ୍ଚମେତଂ ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରିଯମାନଂ ପସ୍ସତି…ପେ… କତସଦିସମେୱ ହୋତି। ଅଯଂ ସିପ୍ପାଯତନେ ନଯୋ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ପଣ୍ଡିତୋ ଅମନୁସ୍ସସରୀସପାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମିକାନି ନାଗମଣ୍ଡଲମନ୍ତାଦୀନି ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାନି ଉପ୍ପାଦେତି, ତାନି ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରିଯମାନାନି ପସ୍ସତି, ନ କତାନି ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ କଥେନ୍ତାନଂ ସୁଣାତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଧମ୍ମତାଯ ଚିନ୍ତାଯ କରୋତି। ପଞ୍ଞୱତା ହି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ କତମ୍ପି ଅଞ୍ଞେହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କରୋନ୍ତେହି କତସଦିସମେୱ ହୋତି।

କମ୍ମସ୍ସକତଂୱାତି ‘‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତାନଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନନଞାଣଂ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ୱାତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମନତୋ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନିସ୍ସ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣମେୱ ଆଗତଂ, ନ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନି, ଅତ୍ଥୱସେନ ପନ ଆଗତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି – ଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତାତି।

ଯଂ ଏୱରୂପିନ୍ତି ଯଂ ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସଭାୱଂ ଅନୁଲୋମିକଂ। ଖନ୍ତିନ୍ତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ପଞ୍ଞାୱେୱଚନାନେୱ। ସା ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ କମ୍ମାଯତନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାରଣାନଂ ଅପଚ୍ଚନୀକଦସ୍ସନେନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଅନୁଲୋମିକା। ତଥା ସତ୍ତାନଂ ହିତଚରିଯାଯ ଅନୁଲୋମେତି, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଲୋମେତି, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମେତୀତିପି ଅନୁଲୋମିକା। ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି କାରଣାନି ଖମତି ସହତି ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଖନ୍ତି, ପସ୍ସତୀତି ଦିଟ୍ଠି, ରୋଚେତୀତି ରୁଚି, ମୁଦତୀତି ମୁଦି, ପେକ୍ଖତୀତି ପେକ୍ଖା। ସବ୍ବେପିସ୍ସା ତେ କମ୍ମାଯତନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି, ୱିସେସତୋ ଚ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତୱସେନ ନିଜ୍ଝାଯମାନା ତଂ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନଖନ୍ତୀ।

ପରତୋ ଅସ୍ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଦେସୱଚନଂ ଅସ୍ସୁତ୍ୱା ସଯମେୱ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପଟିଲଭତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଚିନ୍ତାମଯା ପଞ୍ଞା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ପନେସା ନ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଭିଞ୍ଞାତାନଂ ପନ ମହାସତ୍ତାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥାପି ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂଯେୱ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସେସପଞ୍ଞା ସବ୍ବେସମ୍ପି ପୂରିତପାରମୀନଂ ମହାପଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ପରତୋସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମାଯତନାଦୀନି ପରେନ କରିଯମାନାନି ୱା କତାନି ୱା ଦିସ୍ୱାପି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି କଥଯମାନସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାପି ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାପି ପଟିଲଦ୍ଧା ସବ୍ବା ପରତୋ ସୁତ୍ୱାଯେୱ ପଟିଲଦ୍ଧା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗିସ୍ସ; ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଭାୱନାମଯା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୬୯।ଦାନଂଆରବ୍ଭାତି ଦାନଂ ପଟିଚ୍ଚ; ଦାନଚେତନାପଚ୍ଚଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାନାଧିଗଚ୍ଛାତି ଦାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ; ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯା ଏୱଂ ଦାନଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ଦାନମଯା ପଞ୍ଞା ନାମ। ସା ପନେସା ‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, ଦାନଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଚେତନା, ମୁଞ୍ଚଚେତନା, ଅପରଚେତନାତି ତିୱିଧେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ସୀଲଂ ଆରବ୍ଭ ସୀଲାଧିଗଚ୍ଛାତି ଇଧାପି ସୀଲଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ସୀଲମଯା ପଞ୍ଞାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଅଯମ୍ପି ‘ସୀଲଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ, ସୀଲଂ ପୂରେନ୍ତସ୍ସ, ସୀଲଂ ପୂରେତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଚେତନା, ମୁଞ୍ଚଚେତନା, ଅପରଚେତନାତି ତିୱିଧେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭାୱନାମଯା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାଯେୱ।

୭୭୦। ଅଧିସୀଲପଞ୍ଞାଦୀସୁ ସୀଲାଦୀନି ଦୁୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି – ସୀଲଂ, ଅଧିସୀଲଂ; ଚିତ୍ତଂ, ଅଧିଚିତ୍ତଂ; ପଞ୍ଞା, ଅଧିପଞ୍ଞାତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଠିତାୱ ସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିଯାମତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦; ଅ। ନି। ୩।୧୩୭) ଇମାଯ ତନ୍ତିଯା ସଙ୍ଗହିତୱସେନ ପଞ୍ଚପି ସୀଲାନି ଦସପି ସୀଲାନି ସୀଲଂ ନାମ। ତଞ୍ହି ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି ହୋତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କେ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀତି? ତାପସପରିବ୍ବାଜକା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତା, ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜାନୋ ଚ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ, ଭିକ୍ଖୁନୀସଙ୍ଘୋ, ଉପାସକା, ଉପାସିକାଯୋ ଚ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ପନ ସବ୍ବସୀଲେହି ଅଧିକଂ ଉପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ତଥାଗତେ

ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ। ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାଯେଵ ଚ ନଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଵୀତିକ୍କମେ ଇଦଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ପଞ୍ଞାପନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଵିସଯୋ, ବୁଦ୍ଧାନଂଯେଵ ଏସ ଵିସଯୋ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ବଲଂ। ଇତି ଯସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରୋ ଅଧିସୀଲଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଧିସୀଲପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରଂ ସଂଵରନ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତାଯ ଏଵ ପନ ତନ୍ତିଯା ସଙ୍ଗହିତଵସେନ ଵଟ୍ଟପାଦିକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚିତ୍ତଂ ନାମ। ତଞ୍ହି ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ହୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କେ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି? ତାପସପରିବ୍ବାଜକା ଚେଵ ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତା ଚ ଚକ୍କଵତ୍ତିରାଜାନୋ ଚ। ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭଗଵତି ଵିସେସଭାଗିକା ଭିକ୍ଖୂଆଦଯୋପି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତିଯେଵ। ଵିପସ୍ସନାପାଦିକା ପନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସବ୍ବଚିତ୍ତେହି ଅଧିକା, ଉପ୍ପନ୍ନେଯେଵ ତଥାଗତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ। ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧା ଏଵ ଚ ଏତା ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି । ଇତି ଯସ୍ମା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅଧିଚିତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅଧିଚିତ୍ତପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତାଯ ଏଵ ପନ ତନ୍ତିଯା ସଙ୍ଗହିତଵସେନ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଞା ନାମ। ତଞ୍ହି ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ହୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଵେଲାମଦାନଵେସ୍ସନ୍ତରଦାନାଦିଵସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଉପ୍ପନ୍ନେ ତେନ ଞାଣେନ ମହାଦାନଂ ପଵତ୍ତେନ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞା ପନ ସବ୍ବପଞ୍ଞାହି ଅଧିକା, ଉପ୍ପନ୍ନେଯେଵ ତଥାଗତେ ଵିତ୍ଥାରିକା ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତତି, ନୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ। ଇତି ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞା ଅଧିପଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ଅତିରେକପଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୂତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ସୀଲଂ, ଅଧିସୀଲଂ; ଚିତ୍ତଂ, ଅଧିଚିତ୍ତଂ; ପଞ୍ଞା, ଅଧିପଞ୍ଞାତି ଇମେସୁ ଛସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ଵିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞା କତରସନ୍ନିସ୍ସିତାତି? ଅଧିପଞ୍ଞାସନ୍ନିସ୍ସିତା। ତସ୍ମା ଯଥା ଓମକତରପ୍ପମାଣଂ ଛତ୍ତଂ ଵା ଧଜଂ ଵା ଉପାଦାଯ ଅତିରେକପ୍ପମାଣଂ ଅତିଛତ୍ତଂ ଅତିଧଜୋତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵମିଦମ୍ପି ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଦସସୀଲଂ ଉପାଦାଯ ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରସୀଲଂ ‘ଅଧିସୀଲଂ’ ନାମ; ଵଟ୍ଟପାଦିକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଉପାଦାଯ ଵିପସ୍ସନାପାଦିକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ‘ଅଧିଚିତ୍ତଂ’ ନାମ, କମ୍ମସ୍ସକତପଞ୍ଞଂ ଉପାଦାଯ ଵିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଚ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଚ ଫଲପଞ୍ଞା ଚ ‘ଅଧିପଞ୍ଞା’ ନାମାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

୭୭୧। ଆଯକୋସଲ୍ଲାଦିନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ଆଯୋତି ଵୁଡ୍ଢି, ସା ଅନତ୍ଥହାନିତୋ ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁଵିଧା; ଅପାଯୋତି ଅଵୁଡ୍ଢି, ସାପି ଅତ୍ଥହାନିତୋ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁଵିଧା; ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇମେ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଇମେସଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିପ୍ପହାନେସୁ କୁସଲଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀସୁ ପଞ୍ଞା – ଇଦଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ ଵୁଚ୍ଚତି। ଯା ପନେସା କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନେସୁ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀସୁ ପଞ୍ଞା – ଇଦଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ତାଵ ପଞ୍ଞା ହୋତୁ; ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ କଥଂ ପଞ୍ଞା ନାମ ଜାତାତି? ପଞ୍ଞଵାଯେଵ ହି ‘ମଯ୍ହଂ ଏଵଂ ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି; ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପଵଡ୍ଢନ୍ତୀ’ତି ପଜାନାତି। ସୋ ଏଵଂ ଞତ୍ଵା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଜହତି; ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କୁସଲେ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ପାପେତି। ଏଵଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲମ୍ପି ପଞ୍ଞା ଏଵାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବାପି ତତ୍ରୂପାଯା ପଞ୍ଞା ଉପାଯକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଅଚ୍ଚାଯିକକିଚ୍ଚେ ଵା ଭଯେ ଵା ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯକାରଣଜାନନଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ତିକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

(୪।) ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୭୯୩। ଚତୁକ୍କଧେନ ଞାଣଵତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦିନ୍ନପଚ୍ଚଯା ଫଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ଇମିନା ଉପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଯଂ ଞାଣଂ ‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ’ନ୍ତି ଜାନାତି – ଇଦଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତିଵିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ତିଵିଧଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଇଦଂ ନ ସକକମ୍ମଂ ନାମ। ତୀସୁ ଦ୍ଵାରେସୁ ଦସଵିଧମ୍ପି ସୁଚରିତଂ ସକକମ୍ମଂ ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ଵାପି ହୋତୁ ପରସ୍ସ ଵା ସବ୍ବମ୍ପି ଅକୁସଲଂ ନ ସକକମ୍ମଂ ନାମ। କସ୍ମା? ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ ଅନତ୍ଥଜନନତୋ ଚ। ଅତ୍ତନୋ ଵା ହୋତୁ ପରସ୍ସ ଵା ସବ୍ବମ୍ପି କୁସଲଂ ସକକମ୍ମଂ ନାମ। କସ୍ମା? ଅନତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ ଅତ୍ଥଜନନତୋ ଚ। ଏଵଂ ଜାନନସମତ୍ଥେ ଇମସ୍ମିଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣେ ଠତ୍ଵା ବହୁଂ ଦାନଂ ଦତ୍ଵା ସୀଲଂ ପୂରେତ୍ଵା ଉପୋସଥଂ ସମାଦିଯିତ୍ଵା ସୁଖେନ ସୁଖଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭଵିତ୍ଵା ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି। ଯଥା ହି ସଧନୋ ପୁରିସୋ ପଞ୍ଚସୁ ସକଟସତେସୁ ସପ୍ପିମଧୁଫାଣିତାଦୀନି ଚେଵ ଲୋଣତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ଚ ଆରୋପେତ୍ଵା କନ୍ତାରମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ କେନଚିଦେଵ

କରଣୀଯେନ ଅଟ୍ଠେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସଙ୍ଖେପଂ ଉପକରଣାନଂ ଗହିତତ୍ତା ନ ଚିନ୍ତେତି, ନ ପରିତସ୍ସତି, ସୁଖେନେୱ ଖେମନ୍ତଂ ପାପୁଣାତି; ଏୱମେୱ ଇମସ୍ମିମ୍ପି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣେ ଠତ୍ୱା ବହୁଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା…ପେ… ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତାନଂ ଗଣନପଥୋ ନତ୍ଥି। ଠପେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅନୁଲୋମନତୋ ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ସବ୍ବାପି ସାସୱା କୁସଲା ପଞ୍ଞା କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୯୪।ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖେପେତଂ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏକମେୱ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଏକପଟିୱେଧୱସେନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ସଙ୍ଗହିତଂ।

୭୯୬।ଧମ୍ମେ ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ତାୱ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଏକପଟିୱେଧୱସେନ ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ନାମ ହୋତୁ; ଫଲପଞ୍ଞା କଥଂ ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ନାମାତି? ନିରୋଧସଚ୍ଚୱସେନ। ଦୁୱିଧାପି ହେସା ପଞ୍ଞା ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯେ ଅତ୍ଥପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମେ କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଧମ୍ମେ ଞାଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋ ଇମିନା ଧମ୍ମେନାତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଧମ୍ମଗୋଚରତ୍ତା ଗୋଚରୱୋହାରେନ ଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ୱା କରଣୱଚନଂ; ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଞାତେନାତି ଅତ୍ଥୋ; ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା ଠିତେନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠେନାତି ଦସ୍ସନେନ; ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ତେନାତି ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ ପତ୍ତେନ। ୱିଦିତେନାତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ୱିଦିତାନି ପାକଟାନି କତାନି। ତସ୍ମା ତଂ ଧମ୍ମଂ ୱିଦିତଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱିଦିତଧମ୍ମେନ। ପରିଯୋଗାଳ୍ହେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଠିତେନ। ନଯଂ ନେତୀତି ଅତୀତେ ଚ ଅନାଗତେ ଚ ନଯଂ ନେତି ହରତି ପେସେତି। ଇଦଂ ପନ ନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ। ସତ୍ଥାରା ପନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତେ ନଯଂ ନଯନସଦିସଂ କତଂ। କସ୍ମା? ମଗ୍ଗମୂଲକତ୍ତା। ଭାୱିତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣମେୱ ନଯଂ ନଯନସଦିସଂ ଅକାସି। ଅପିଚ ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ଯଦେତଂ ଇମିନା ଚତୁସଚ୍ଚଗୋଚରଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ, ତେନ ଞାଣେନ କାରଣଭୂତେନ ଅତୀତାନାଗତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ନଯଂ ନେତି।

ଇଦାନି ଯଥା ତେନ ନଯଂ ନେତି, ତଂ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯେ ହି କେଚି ଅତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭଞ୍ଞଂସୂତି ଜାନିଂସୁ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୁ। ଇମଞ୍ଞେୱାତି ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅତୀତେ ଅବ୍ଭଞ୍ଞଂସୁ, ଯଞ୍ଚ ଅନାଗତେ ଅଭିଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ନ ତଞ୍ଞେୱ ଇମଂ; ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ପନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତେପି ହି ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ତେଭୂମକକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୁ, ତଣ୍ହଂଯେୱ ସମୁଦଯସଚ୍ଚନ୍ତି ନିବ୍ବାନମେୱ ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗମେୱ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୁ, ଅନାଗତେପି ଏୱମେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି, ଏତରହିପି ଏୱମେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ''ଇମଞ୍ଞେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣନ୍ତି ଇଦଂ ଅନୁଗମନଞ୍ଞାଣଂ ନଯନଞ୍ଞାଣଂ କାରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପରିଯେଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଞାଣଂ। ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ସେସସତ୍ତାନଂ। ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ସରାଗାଦିୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନାତି। ସରାଗଂ ୱାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଇଧ ଅନୁତ୍ତରଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରମ୍ପି ଲବ୍ଭତି। ଅୱିପସ୍ସନୂପଗମ୍ପି ହି ପରଚିତ୍ତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୋ ହୋତିଯେୱ।

ଅୱସେସା ପଞ୍ଞାତି ଧମ୍ମେ ଞାଣାଦିକା ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞା ଠପେତ୍ୱା ସେସା ସବ୍ବାପି ପଞ୍ଞା ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ମତତ୍ତା ସମ୍ମୁତିଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ହୋତି। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିମ୍ହି ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ମୁତିଞ୍ଞାଣଂ।

୭୯୭।କାମାୱଚରକୁସଲେ ପଞ୍ଞାତି ଅଯଞ୍ହି ଏକନ୍ତେନ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଚିନତେୱ, ତସ୍ମା ''ଆଚଯାଯ ନୋ ଅପଚଯାଯା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ପନ ଯସ୍ମା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଂ ଅପଚିନତେୱ, ତସ୍ମା ''ଅପଚଯାଯ ନୋ ଆଚଯାଯା''ତି ୱୁତ୍ତା। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରପଞ୍ଞା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିମ୍ପି ଆଚିନତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସେ ଚେୱ କିଲେସମୂଲକେ ଚ ଧମ୍ମେ ଅପଚିନତି, ତସ୍ମା ''ଆଚଯାଯ ଚେୱ ଅପଚଯାଯ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତା। ସେସା ନେୱ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଚିନତି ନ ଅପଚିନତି, ତସ୍ମା ''ନେୱ ଆଚଯାଯ ନୋ ଅପଚଯାଯା''ତି ୱୁତ୍ତା।

୭୯୮।ନ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଇଦଂ ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସା ହିସ୍ସ କାମୱିୱେକେନ ପତ୍ତଇତ୍ତା କିଲେସନିବ୍ବିଦାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ତାଯ ଚେସ କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋ ହୋତି, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଭାୱଂ ପନ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ନେୱ ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଏୱମଯଂ ପଞ୍ଞା ନିବ୍ବିଦାଯ ହୋତି ନୋ ପଟିୱେଧାଯ। ସ୍ୱେୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋ। କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋ ସମାନୋତି ତଥା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଂଯେୱ କାମାନଂ ୱସେନ ୱୀତରାଗୋ। ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ହି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଭାୱେନାପି ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଅଭିଞ୍ଞାଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯାପି ପଟିୱିଜ୍ଝତି ଏୱ। ତସ୍ମା ସା

ପଟିୱେଧାଯ ହୋତି। ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ପନ କିଲେସେସୁପି ନିବ୍ବିନ୍ଦତ୍ୱା ନୋ ନିବ୍ବିଦାଯ। ଯା ପନାଯଂ ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା, ସା କତରକୋଟ୍ଠାସଂ ଭଜତୀତି? ସୋମନସ୍ସୱସେନ ପଠମଜ୍ଝାନମ୍ପି ଭଜତି, ଅୱିତକ୍କୱସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମ୍ପି। ଏୱମେସା ପଠମଜ୍ଝାନସନ୍ନିସ୍ସିତା ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସନ୍ନିସ୍ସିତା ୱା କାତବ୍ବା। ନିବ୍ବିଦାଯଚେୱ ପଟିୱେଧାଯ ଚାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତୋ ନିବ୍ବିଦାଯ, ଛଟ୍ଠଂ ଅଭିଞ୍ଞଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ ପଟିୱେଧାଯ ଚ ହୋତି।

୭୯୯।ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀତିଆଦୀସୁ ଯ୍ୱାଯଂ ଅପ୍ପଗୁଣସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀ। ତଂ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ କାମସହଗତା ହୁତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି। ତସ୍ସ କାମାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ହାଯତି ପରିହାଯତି; ତସ୍ମା ହାନଭାଗିନୀତି ୱୁତ୍ତା। ତଦନୁଧମ୍ମତାତି ତଦନୁରୂପସଭାୱା। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ଇଦଂ ମିଚ୍ଛାସତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସମ୍ମାସତିଂ। ଯସ୍ସ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାନୁରୂପସଭାୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ଦିସ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଯମାନା ଅଭିନନ୍ଦମାନା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ନେୱ ହାଯତି, ନ ୱଡ୍ଢତି, ଠିତିକୋଟ୍ଠାସିକା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଠିତିଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞାତି। ଅୱିତକ୍କସହଗତାତି ଅୱିତକ୍କଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ମନସିକରୋତୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅୱିତକ୍କସହଗତା। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଗୁଣତୋ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି। ତସ୍ସ ଉପରି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ୱିସେସଭାଗିନୀତି ୱୁତ୍ତା। ନିବ୍ବିଦାସହଗତାତି ତମେୱ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ନିବ୍ବିଦାସଙ୍ଖାତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସହଗତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ଝାନଙ୍ଗଭେଦେ ୱତ୍ତନ୍ତେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଉକ୍କଣ୍ଠତି, ତସ୍ମା ନିବ୍ବିଦାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯତ୍ଥାଯ ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି। ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତାତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନ ଉପସଂହିତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣମ୍ହି ସକ୍କା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ୱିରାଗଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକାତୁନ୍ତି ପୱତ୍ତିତୋ ''ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରାପି ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତା ଏୱ ନାମ। ତସ୍ସ ତେସଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତାଯ ନିବ୍ବେଧଭାଗିନୀତି ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନପଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୦୧।କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆଗମନକାଲେ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତସ୍ସ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ। ଦନ୍ଧଂ ତଣ୍ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେସୁ କିଲେସେସୁ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସେ ଚିରଂ ୱସିତ୍ୱା ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଦନ୍ଧଂ ସଣିକଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ , ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଏସା ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଟିପଦାଯ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା, ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସପଞ୍ଞାଯ ଚ ଦନ୍ଧତ୍ତା ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ପଞ୍ଞା ଆଗମନୱସେନ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପରି ତୀସୁ ପଦେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୦୨।ସମାଧିସ୍ସ ନ ନିକାମଲାଭିସ୍ସାତି ଯୋ ସମାଧିସ୍ସ ନ ନିକାମଲାଭୀ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ ନ ନିକାମଲାଭୀ ନାମ। ଯସ୍ସ ସମାଧି ଉପରୂପରି ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସକ୍କିତୁଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣଜ୍ଝାନଲାଭିସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ଥୋକଂ ଫରନ୍ତସ୍ସାତି ପରିତ୍ତେ ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା ସରାୱମତ୍ତେ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅପ୍ପନଂ ପତ୍ୱା ତଂ ଅୱଡ୍ଢିତଂ ଥୋକମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଫରନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନନିକାମଲାଭୀପଟିପକ୍ଖତୋ ହି ପଗୁଣଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଏତ୍ଥ ନିକାମଲାଭୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅୱଡ୍ଢିତାରମ୍ମଣପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ୱଡ୍ଢିତାରମ୍ମଣଂ ୱିପୁଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ।

ଜରାମରଣେପେତଂଞାଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଏକପଟିୱେଧୱସେନ ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଜରାମରଣଂ ଆରବ୍ଭାତିଆଦୀନି ପନ ଏକେକଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାପନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୫।) ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୦୪। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ପୀତିଫରଣତାଦୀସୁ ପୀତିଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତା ନାମ। ସୁଖଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ସୁଖଫରଣତା ନାମ। ପରେସଂ ଚେତୋଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଚେତୋପରିଯପଞ୍ଞା

ଚେତୋଫରଣତା ନାମ। ଆଲୋକଂ ଫରମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞା ଆଲୋକଫରଣତା ନାମ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ ନାମ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚ ପୀତିଫରଣତା ସୁଖଫରଣତା ଦ୍ୱେ ପାଦା ୱିଯ, ଚେତୋଫରଣତା ଆଲୋକଫରଣତା ଦ୍ୱେ ହତ୍ଥା ୱିଯ, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ମଜ୍ଝିମକାଯୋ ୱିଯ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ ସୀସଂ ୱିଯ। ଇତି ଭଗୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ ପୁରିସଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ଅଯଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଅଯଂ ହତ୍ଥପାଦସୀସସଦିସେହି ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ଯୁତ୍ତୋ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ପାଦକଜ୍ଝାନସମାଧିଂ କଥେସି।

ଅଯଂ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ଚେୱାତିଆଦୀସୁ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ସୁଖତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ। ପୁରିମୋ ପୁରିମୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ସମାଧିସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ। ସନ୍ତଂ ସୁଖୁମଂ ଫଲଚିତ୍ତଂ ପଣୀତଂ ମଧୁରରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ହି ସବ୍ବକାଯାନୁଗତଂ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୁଖସହଗତଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିନାପି ପରିଯାଯେନ ଆଯତିଂ ସୁଖୱିପାକୋ। କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯୋ। କାମାମିସୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସାନଂ ଅଭାୱା ନିରାମିସୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ମହାପୁରିସେହି ସେୱିତତ୍ତା ଅକାପୁରିସସେୱିତୋ। ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥସନ୍ତତାଯ ଚ ସନ୍ତୋ। ଅତପ୍ପନୀଯଟ୍ଠେନ ପଣୀତୋ। କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଲଦ୍ଧତ୍ତା କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାୱସ୍ସ ୱା ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ହି ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସେନ ୱା ଅରହତା ଲଦ୍ଧତ୍ତାପି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ। ଏକୋଦିଭାୱେନ ଅଧିଗତତ୍ତା ଏକୋଦିଭାୱମେୱ ୱା ଅଧିଗତତ୍ତା ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତୋ। ଅପ୍ପଗୁଣସାସୱସମାଧି ୱିଯ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ନିଗ୍ଗଯ୍ହ କିଲେସେ ୱାରେତ୍ୱା ଅନଧିଗତତ୍ତା ନ ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାରିତଗତୋ। ତଞ୍ଚ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତତୋ ୱା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ସତୋୱ ସମାପଜ୍ଜତି ସତୋୱ ୱୁଟ୍ଠହତି। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ୱା ସତୋ ସମାପଜ୍ଜତି ସତୋ ୱୁଟ୍ଠହତି। ତସ୍ମା ଯଦେତ୍ଥ ‘‘ଅଯଂ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ଚେୱ ଆଯତିଞ୍ଚ ସୁଖୱିପାକୋ’’ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ତଂ ଏକମଙ୍ଗଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଏୱମିମେହି ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେହି ଅଯଂ ସମାଧି ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି ନାମ ୱୁତ୍ତୋତି।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୬।) ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୦୫। ଛବ୍ବିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଇଦ୍ଧିୱିଧେ ଞାଣନ୍ତି ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୮୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୨) ଇଦ୍ଧିୱିଧେ ଞାଣଂ। ଇମିନା ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ରୂପାୱଚରା ବହୁଧାଭାୱାଦିସାଧିକା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ସୋତଧାତୁୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଞାଣନ୍ତି ଦୂରସନ୍ତିକାଦିଭେଦସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଯ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଯା ଞାଣଂ। ଇମିନାପି ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ରୂପାୱଚରା ପକତିସୋତୱିସଯାତୀତସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ପରଚିତ୍ତେଞାଣନ୍ତି ପରସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେ ଞାଣଂ। ଇମିନାପି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପରେସଂ ସରାଗାଦିଚିତ୍ତାରମ୍ମଣା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଯା ଞାଣନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ଇମିନାପି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତେ ଞାଣନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିଯଞ୍ଚ ଉପପାତେ ଚ ଞାଣଂ। ଇମିନାପି ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଚୱନକୌପପଜ୍ଜନକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱଣ୍ଣଧାତୁଆରମ୍ମଣା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଅପ୍ପନାପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦଜାନନଞାଣଂ। ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ। ସେସାନି ଲୋକିଯାନୀତି।

ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୭।) ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୦୬। ସତ୍ତୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିୱସେନ ଏକାଦସସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ କାଲତ୍ତଯଭେଦତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଯମ୍ପିସ୍ସ ତଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତଦେୱ ଞାଣଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଖଯଧମ୍ମତାଦୀହି ପକାରେହି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ, ଅସତି ଜାତିଯା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣନ୍ତି ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ, ଅନାଗତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ଅତୀତେ ଞାଣଦ୍ୱଯଂ, ଅନାଗତେ ଞାଣଦ୍ୱଯନ୍ତି ଛ। ତାନି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାକାରଞାଣଂ। ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ହି ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିକାରଣତ୍ତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି; ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ। ଏତସ୍ସେୱ ଛବ୍ବିଧସ୍ସ

ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଏୱଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଙ୍ଗେ ଇମାନି ସତ୍ତ ସତ୍ତ କତ୍ୱା ଏକାଦସସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ ସତ୍ତସତ୍ତତି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଖଯଧମ୍ମନ୍ତି ଖଯଗମନସଭାୱଂ। ୱଯଧମ୍ମନ୍ତି ୱଯଗମନସଭାୱଂ। ୱିରାଗଧମ୍ମନ୍ତି ୱିରଜ୍ଜନସଭାୱଂ। ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱଂ। ଇମିନା କିଂ କଥିତଂ? ଅପରୱିପସ୍ସନାଯ ପୁରିମୱିପସ୍ସନାସମ୍ମସନଂ କଥିତଂ। ତେନ କିଂ କଥିତଂ ହୋତି? ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନା କଥିତା। ପଠମଞାଣେନ ହି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତାତି ଦିସ୍ୱା ତଂ ଞାଣଂ ଦୁତିଯେନ ଦଟ୍ଠୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଦୁତିଯଂ ତତିଯେନ, ତତିଯଂ ଚତୁତ୍ଥେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମେନ, ପଞ୍ଚମଂ ଛଟ୍ଠେନ, ଛଟ୍ଠଂ ସତ୍ତମେନ। ଏୱଂ ସତ୍ତ ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନା କଥିତା ହୋନ୍ତୀତି।

ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୮୦୭। ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଞାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗମ୍ହି ପଞ୍ଞା। ଇମିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଞ୍ଞାୱ କଥିତା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ଅଟ୍ଠକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୮୦୮। ନୱୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତୀସୂତି ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସଙ୍ଖାତାସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ। ତାସଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅନୁପଟିପାଟିଯା ୱିହାରିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରତା, ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମାପତ୍ତିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଯା ପଞ୍ଞାତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା । ନୱମା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା। ସା ହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନସ୍ସ ପୱତ୍ତତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣ''ନ୍ତି।

ନୱକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୧୦।) ଦସକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ପଠମବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୦୯। ଦସୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁନିଦ୍ଦେସେ ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ହେତୁପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକାସୋତି ପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପୋ। ଉଭଯେନାପି କାରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। କାରଣଞ୍ହି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ଚ ଅୱକାସୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ଅରିଯସାୱକୋ। କଞ୍ଚିସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚତୁଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ କଞ୍ଚି ଏକଂ ସଙ୍ଖାରମ୍ପି। ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ନିଚ୍ଚୋତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଏତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଯେନ କାରଣେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଏତଂ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି; ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ହି ସୋ ତେଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ନିଚ୍ଚତୋ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରୋ ପନ ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତୋ ଅଯୋଗୁଳୋ ୱିଯ ମକ୍ଖିକାନଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ଅକୁସଲାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି। ଇମିନା ନଯେନ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ''ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରମ୍ମରଣା''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୧) ଏୱଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସୁଖତୋ ଗାହଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରିଳାହାଭିଭୂତୋ ପରିଳାହୱୂପସମତ୍ଥଂ, ମତ୍ତହତ୍ଥୀପରିତାସିତୋ ୱିଯ, ସୁଚିକାମୋ ପୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଗୂଥଂ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ତୱାଦେ କସିଣାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା କଞ୍ଚି ଧମ୍ମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଚତୁଭୂମକୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ତେଭୂମକୱସେନ; ସବ୍ବୱାରେସୁ ୱା ଅରିଯସାୱକସ୍ସାପି ତେଭୂମକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱଟ୍ଟତି। ଯଂ ଯଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଗଣ୍ହାତି, ତତୋ ତତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହି ଯଂ ଯଂ ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ତଂ ଅରିଯସାୱକୋ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି।

ମାତରନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକାୱ ମାତା। ମନୁସ୍ସଭୂତୋୱ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନଂ। ସଚେପି ଭୱନ୍ତରଗତଂ ଅରିଯସାୱକଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯସାୱକଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତମ୍ପି କୋଚି ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟ – 'ଇମଂ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତ୍ୱା ସକଲଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭେ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀ'ତି, ନେୱ ସୋ ତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱାପି ନଂ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟୁଂ – 'ସଚେ ଇମଂ ନ ଘାତେସ୍ସସି, ସୀସଂ ତେ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମା'ତି, ସୀସମେୱସ୍ସ ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟୁଂ, ନେୱ ସୋ ତଂ ଘାତେଯ୍ୟ। ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଚ ବଲଦୀପନତ୍ଥମେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସାୱଜ୍ଜୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ, ଯତ୍ର ହି ନାମ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ମାତୁଘାତାଦୀନିପି ଆନନ୍ତରିଯାନି କରିସ୍ସତି। ମହାବଲୋ ଅରିଯସାୱକୋ; ସୋ ଏତାନି କମ୍ମାନି ନ କରୋତୀତି।

ପଦୁଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନାତି ଦୋସସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱଧକଚିତ୍ତେନ। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତଂ ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ପଞ୍ଚହୁପାଲି, ଆକାରେହି ସଙ୍ଘୋ ଭିଜ୍ଜତି – କମ୍ମେନ, ଉଦ୍ଦେସେନ, ୱୋହରନ୍ତୋ, ଅନୁସ୍ସାୱନେନ, ସଲାକଗ୍ଗାହେନା''ତି (ପରି। ୪୫୮)।

ତତ୍ଥ 'କମ୍ମେନା'ତି ଅପଲୋକନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ କମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ କମ୍ମେନ। 'ଉଦ୍ଦେସେନା'ତି ପଞ୍ଚସୁ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଉଦ୍ଦେସେନ। 'ୱୋହରନ୍ତୋ'ତି କଥଯନ୍ତୋ, ତାହି ତାହି ଉପପତ୍ତୀହି 'ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋ'ତିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠାରସ ଭେଦକରୱତ୍ଥୂନି ଦୀପେନ୍ତୋ। 'ଅନୁସ୍ସାୱନେନା'ତି 'ନନୁ ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥ ମଯ୍ହଂ ଉଚ୍ଚାକୁଲା ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଞ୍ଚ! ମାଦିସୋ ନାମ ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉବ୍ବିନଯଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଗାହେଯ୍ୟାତି ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ତୁମ୍ହାକଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। କିଂ ମଯ୍ହଂ ଅୱୀଚି ନୀଲୁପ୍ପଲୱନଂ ୱିଯ ସୀତଲୋ? କିମହଂ ଅପାଯତୋ ନ ଭାଯାମୀ'ତିଆଦିନା ନଯେନ କଣ୍ଣମୂଲେ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସାୱନେନ । 'ସଲାକଗ୍ଗାହେନା'ତି ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତନଧମ୍ମେ କତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହଥ ଇମଂ ସଲାକ''ନ୍ତି ସଲାକଗ୍ଗାହେନ। ଏତ୍ଥ ଚ କମ୍ମମେୱ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱା ପମାଣଂ ୱୋହାରାନୁସ୍ସାୱନସଲାକଗ୍ଗାହା ପନ ପୁବ୍ବଭାଗା। ଅଟ୍ଠାରସୱତ୍ଥୁଦୀପନୱସେନ ହି ୱୋହରନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ରୁଚିଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ସଲାକାଯ ଗାହିତାଯପି ଅଭିନ୍ନୋୱ ହୋତି ସଙ୍ଘୋ। ଯଦା ପନ ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ୱା ଅତିରେକା ୱା ସଲାକଂ ଗାହେତ୍ୱା ଆୱେଣିକଂ କମ୍ମଂ ୱା ଉଦ୍ଦେସଂ ୱା କରୋନ୍ତି, ତଦା ସଙ୍ଘୋ ଭିନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି।

ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଏତ୍ତାୱତା ମାତୁଘାତାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି, ଯାନି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କରୋତି, ନ ଅରିଯସାୱକୋ। ତେସଂ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ –

କମ୍ମତୋ ଦ୍ୱାରତୋ ଚେୱ, କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯତୋ ତଥା;

ପାକସାଧାରଣାଦୀହି, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ 'କମ୍ମତୋ' ତାୱ – ଏତ୍ଥ ହି ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସେୱ ମନୁସ୍ସଭୂତଂ ମାତରଂ ୱା ପିତରଂ ୱା ଅପି ପରିୱତ୍ତଲିଙ୍ଗଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଆନନ୍ତରିଯଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିସ୍ସାମୀ'ତି ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ମହାଚେତିଯପ୍ପମାଣେହି କଞ୍ଚନଥୂପେହି ପୂରେତ୍ୱାପି, ସକଲଚକ୍କୱାଳଂ ପୂରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱାପି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସଙ୍ଘାଟିକଣ୍ଣଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ୱିଚରିତ୍ୱାପି, କାଯସ୍ସ ଭେଦା ନିରଯମେୱ ଉପପଜ୍ଜତି। ଯୋ ପନ ସଯଂ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତଂ ମାତରଂ ୱା ପିତରଂ ୱା, ସଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଭୂତୋ ମନୁସ୍ସଭୂତଂ, ତିରଚ୍ଛାନଭୂତୋଯେୱ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଭୂତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତି, ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଆନନ୍ତରିଯଂ ନ ହୋତି, କମ୍ମଂ ପନ ଭାରିଯଂ ହୋତି, ଆନନ୍ତରିଯଂ ଆହଚ୍ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି। ମନୁସ୍ସଜାତିକାନଂ ପନ ୱସେନ ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ କଥିତୋ।

ଏତ୍ଥ ଏଳକଚତୁକ୍କଂ, ସଙ୍ଗାମଚତୁକ୍କଂ, ଚୋରଚତୁକ୍କଞ୍ଚ କଥେତବ୍ବଂ। 'ଏଳକଂ ମାରେମୀ'ତି ଅଭିସନ୍ଧିନାପି ହି ଏଳକଟ୍ଠାନେ ଠିତଂ ମନୁସ୍ସୋ ମନୁସ୍ସଭୂତଂ ମାତରଂ ୱା ପିତରଂ ୱା ମାରେନ୍ତୋ ଆନନ୍ତରିଯଂ ଫୁସତି। ଏଳକାଭିସନ୍ଧିନା ପନ ମାତାପିତିଅଭିସନ୍ଧିନା ୱା ଏଳକଂ ମାରେନ୍ତୋ ଆନନ୍ତରିଯଂ ନ ଫୁସତି। ମାତାପିତିଅଭିସନ୍ଧିନା ମାତାପିତରୋ ମାରେନ୍ତୋ ଫୁସତେୱ। ଏସ ନଯୋ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ଚତୁକ୍କଦ୍ୱଯେ। ଯଥା ଚ ମାତାପିତୂସୁ, ଏୱଂ ଅରହନ୍ତେପି ଏତାନି ଚତୁକ୍କାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ମନୁସ୍ସଅରହନ୍ତମେୱ ଚ ମାରେତ୍ୱା ଆନନ୍ତରିଯଂ ଫୁସତି, ନ ଯକ୍ଖଭୂତଂ; କମ୍ମଂ ପନ ଭାରିଯଂ ଆନନ୍ତରିଯସଦିସମେୱ। ମନୁସ୍ସଅରହନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେଯେୱ ସତ୍ଥପ୍ପହାରେ ୱା ୱିସେ ୱା ଦିନ୍ନେପି ଯଦି ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ ମରତି, ଅରହନ୍ତଘାତୋ ହୋତିଯେୱ। ଯଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଦିନ୍ନଂ ଦାନଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ତଂ ଦିନ୍ନଂ ହୋତି। ସେସଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ମାରେନ୍ତସ୍ସ ଆନନ୍ତରିଯଂ ନତ୍ଥି, କମ୍ମଂ ପନ ଭାରିଯଂ ଆନନ୍ତରିଯସଦିସମେୱ।

ଲୋହିତୁପ୍ପାଦେ ତଥାଗତସ୍ସ ଅଭେଜ୍ଜକାଯତାଯ ପରୂପକ୍କମେନ ଚମ୍ମଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଲୋହିତପଗ୍ଘରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସରୀରସ୍ସ ପନ ଅନ୍ତୋଯେୱ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଲୋହିତଂ ସମୋସରତି। ଦେୱଦତ୍ତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧସିଲାତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗତା ସକଲିକାପି ତଥାଗତସ୍ସ ପାଦନ୍ତଂ ପହରି। ଫରସୁନା ପହଟୋ ୱିଯ ପାଦୋ ଅନ୍ତୋଲୋହିତୋଯେୱ ଅହୋସି। ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ଆନନ୍ତରିଯଂ ହୋତି। ଜୀୱକୋ ପନ ତଥାଗତସ୍ସ ରୁଚିଯା ସତ୍ଥକେନ ଚମ୍ମଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତମ୍ହା ଠାନା ଦୁଟ୍ଠଲୋହିତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଫାସୁକମକାସି। ତଥା କରୋନ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମମେୱ ହୋତି।

ଅଥ ଯେ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତଥାଗତେ ଚେତିଯଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ବୋଧିଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି, ଧାତୁମ୍ହି ଉପକ୍କମନ୍ତି, ତେସଂ କିଂ ହୋତୀତି? ଭାରିଯଂ କମ୍ମଂ ହୋତି ଆନନ୍ତରିଯସଦିସଂ। ସଧାତୁକଂ ପନ ଥୂପଂ ୱା ପଟିମଂ ୱା ବାଧଯମାନଂ ବୋଧିସାଖଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସଚେପି ତତ୍ଥ ନିଲୀନା ସକୁଣା ଚେତିଯେ

ୱଙ୍ଗଂ ପାତେନ୍ତି, ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ପରିଭୋଗଚେତିଯତୋ ହି ସରୀରଚେତିଯଂ ମହନ୍ତତରଂ। ଚେତିଯୱତ୍ଥୁଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ବୋଧିମୂଲମ୍ପି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଯା ପନ ବୋଧିସାଖା ବୋଧିଘରଂ ବାଧତି, ତଂ ଗେହରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ବୋଧିଅତ୍ଥଞ୍ହି ଗେହଂ, ନ ଗେହତ୍ଥାଯ ବୋଧି। ଆସନଘରେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ଆସନଘରେ ଧାତୁ ନିହିତା ହୋତି, ତସ୍ସ ରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ବୋଧିସାଖଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ବୋଧିଜଗ୍ଗନତ୍ଥଂ ଓଜୋହରଣସାଖଂ ୱା ପୂତିଟ୍ଠାନଂ ୱା ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ; ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନେ ୱିଯ ପୁଞ୍ଞମ୍ପି ହୋତି।

ସଙ୍ଘଭେଦେ ସୀମଟ୍ଠକସଙ୍ଘେ ଅସନ୍ନିପତିତେ ୱିସୁଂ ପରିସଂ ଗହେତ୍ୱା କତୱୋହାରାନୁସ୍ସାୱନସଲାକଗ୍ଗାହସ୍ସ କମ୍ମଂ ୱା କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସନ୍ତସ୍ସ ଭେଦୋ ଚ ହୋତି ଆନନ୍ତରିଯକକମ୍ମଞ୍ଚ। ସମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ ପନ ୱଟ୍ଟତି। ସମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ ହି କରୋନ୍ତସ୍ସ ନେୱ ଭେଦୋ ହୋତି ନ ଆନନ୍ତରିଯକକମ୍ମଂ। ତଥା ନୱତୋ ଊନପରିସାଯଂ। ସବ୍ବନ୍ତିମେନ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ନୱନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଯୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତି, ତସ୍ସ ଆନନ୍ତରିଯକକମ୍ମଂ ହୋତି। ଅନୁୱତ୍ତକାନଂ ଅଧମ୍ମୱାଦୀନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ କମ୍ମଂ; ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ଅନୱଜ୍ଜା। ତତ୍ଥ ନୱନ୍ନମେୱ ସଙ୍ଘଭେଦେ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ – ''ଏକତୋ, ଉପାଲି, ଚତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି, ଏକତୋ ଚତ୍ତାରୋ, ନୱମୋ ଅନୁସ୍ସାୱେତି ସଲାକଂ ଗାହେତି – 'ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ଅଯଂ ୱିନଯୋ, ଇଦଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ, ଇଦଂ ଗଣ୍ହଥ, ଇଦଂ ରୋଚେଥା'ତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଉପାଲି, ସଙ୍ଘରାଜି ଚେୱ ହୋତି ସଙ୍ଘଭେଦୋ ଚ। ନୱନ୍ନଂ ୱା, ଉପାଲି, ଅତିରେକନୱନ୍ନଂ ୱା ସଙ୍ଘରାଜି ଚେୱ ହୋତି ସଙ୍ଘଭେଦୋ ଚା''ତି (ଚୂଳୱ. ୩୫୧)।

ଏତେସୁ ଚ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ସଙ୍ଘଭେଦୋ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ସେସାନି କାଯକମ୍ମାନୀତି। ଏୱଂ କମ୍ମତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ଦ୍ୱାରତୋ'ତି ସବ୍ବାନେୱ ଚେତାନି କାଯଦ୍ୱାରତୋପି ୱଚୀଦ୍ୱାରତୋପି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି। ପୁରିମାନି ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ଆଣତ୍ତିକୱିଜ୍ଜାମଯପଯୋଗୱସେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରତୋ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାପି କାଯଦ୍ୱାରମେୱ ପୂରେନ୍ତି। ସଙ୍ଘଭେଦୋ ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଭେଦଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯଦ୍ୱାରତୋ ସମୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାପି ୱଚୀଦ୍ୱାରମେୱ ପୂରେତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱାରତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯତୋ'ତି ସଙ୍ଘଭେଦୋଯେୱ ଚେତ୍ଥ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯୋ। ସଣ୍ଠହନ୍ତେ ହି କପ୍ପେ କପ୍ପୱେମଜ୍ଝେ ୱା ସଙ୍ଘଭେଦଂ କତ୍ୱା କପ୍ପୱିନାସେଯେୱ ମୁଚ୍ଚତି। ସଚେପି ହି 'ସ୍ୱେ କପ୍ପୋ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତୀ'ତି ଅଜ୍ଜ ସଙ୍ଘଭେଦଂ କରୋତି, ସ୍ୱେଯେୱ ମୁଚ୍ଚତି, ଏକଦିୱସମେୱ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି। ଏୱଂ କରଣଂ ପନ ନତ୍ଥି। ସେସାନି ଚତ୍ତାରି କମ୍ମାନି ଆନନ୍ତରିଯାନେୱ ହୋନ୍ତି, ନ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯାନୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ପାକତୋ'ତି ଯେନ ଚ ପଞ୍ଚପେତାନି କମ୍ମାନି କତାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସ ସଙ୍ଘଭେଦୋଯେୱ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି। ସେସାନି ''ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଙ୍ଘଭେଦାଭାୱେ ଲୋହିତୁପ୍ପାଦୋ, ତଦଭାୱେ ଅରହନ୍ତଘାତୋ, ତଦଭାୱେ ସଚେ ପିତା ସୀଲୱା ହୋତି, ମାତା ଦୁସ୍ସୀଲା ନୋ ୱା ତଥା ସୀଲୱତୀ, ପିତୁଘାତୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି। ସଚେ ମାତା ମାତୁଘାତୋ। ଦ୍ୱୀସୁପି ସୀଲେନ ୱା ଦୁସ୍ସୀଲେନ ୱା ସମାନେସୁ ମାତୁଘାତୋୱ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତି; ମାତା ହି ଦୁକ୍କରକାରିଣୀ ବହୂପକାରା ଚ ପୁତ୍ତାନନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ପାକତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

'ସାଧାରଣାଦୀହୀ'ତି ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସାଧାରଣାନି। ସଙ୍ଘଭେଦୋ ପନ ''ନ ଖୋ, ଉପାଲି, ଭିକ୍ଖୁନୀ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତି, ନ ସିକ୍ଖମାନା, ନ ସାମଣେରୋ, ନ ସାମଣେରୀ, ନ ଉପାସକୋ, ନ ଉପାସିକା ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତି। ଭିକ୍ଖୁ ଖୋ, ଉପାଲି, ପକତତ୍ତୋ ସମାନସଂୱାସକୋ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦତୀ''ତି (ଚୂଳୱ. ୩୫୧) ୱଚନତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋୱ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ; ତସ୍ମା ଅସାଧାରଣୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସବ୍ବେପେତେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାସହଗତା ଦୋସମୋହସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସାଧାରଣାଦୀହିପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି 'ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ'ତି ଭୱନ୍ତରେପି ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ 'ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା'ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ – ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯାତି ସବ୍ବମନ୍ଦପଞ୍ଞୋପି ସତ୍ତମଂ ଭୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯ – ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି । ଉତ୍ତମକୋଟିଯା ହି ସତ୍ତମଂ ଭୱଂ ସନ୍ଧାଯେୱେସ ''ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। କିଂ ପନ ତଂ ନିଯାମେତି? କିଂ ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯାମେତି ଉଦାହୁ ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ଉଦାହୁ ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗାତି? ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଗହିତଂ ନାମମତ୍ତମେତଂ। ପୁଗ୍ଗଲୋ ପନ ନିଯତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ''ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯାମେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଇଚ୍ଛସ୍ସ ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତି। ''ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗୋ ନିଯାମେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଅକିଚ୍ଚକା ହୋନ୍ତି, ପଠମମଗ୍ଗୋୱ ସକିଚ୍ଚକୋ, ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିତବ୍ବଂ ହୋତି। ''ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ନିଯାମେନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଅକିଚ୍ଚକୋ ହୋତି, ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗାୱ ସକିଚ୍ଚକା, ପଠମମଗ୍ଗଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗା ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବା ହୋନ୍ତି, ପଠମମଗ୍ଗେନ ଚ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ କିଲେସା ଖେପେତବ୍ବା

ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ନିଯାମେତି, ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନାୱ ନିଯାମେତି। ସଚେ ହି ତେସଂ ୱିପସ୍ସନା ତିକ୍ଖା ସୂରା ହୁତ୍ୱା ୱହତି, ଏକଂଯେୱ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି। ତତୋ ମନ୍ଦତରପଞ୍ଞୋ ଦୁତିଯେ ୱା ତତିଯେ ୱା ଚତୁତ୍ଥେ ୱା ପଞ୍ଚମେ ୱା ଛଟ୍ଠେ ୱା ଭୱେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି। ସବ୍ବମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ସତ୍ତମଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅଟ୍ଠମେ ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧି ନ ହୋତି। ଇତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଗହିତଂ ନାମମତ୍ତମେତଂ। ସତ୍ଥା ହି ବୁଦ୍ଧତୁଲାଯ ତୁଲେତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବମହାପଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଏକମେୱ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’ତି ‘ଏକବୀଜୀ’ତି ନାମଂ ଅକାସି; ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁତିଯଂ, ତତିଯଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ, ପଞ୍ଚମଂ, ଛଟ୍ଠଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’ତି ‘କୋଲଂକୋଲୋ’ତି ନାମଂ ଅକାସି; ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତମଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’ତି ‘ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’ତି ନାମଂ ଅକାସି।

କୋଚି ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଭୱାନଂ ନିଯତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅରିଯସାୱକୋ ପନ ଯେନ କେନଚିପି ଆକାରେନ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ସମାନୋ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଅନ୍ତରାୱ ପରିନିବ୍ବାତି। ସକ୍କସଦିସୋପି ୱଟ୍ଟାଭିରତୋ ସତ୍ତମଂଯେୱ ଭୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ସତ୍ତମେ ଭୱେ ସବ୍ବକାରେନ ପମାଦୱିହାରିନୋପି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି ଆରମ୍ମଣେ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିବ୍ବୁତିଂ ପାପୁଣାତି। ସଚେପି ହିସ୍ସ ସତ୍ତମେ ଭୱେ ନିଦ୍ଦଂ ୱା ଓକ୍କମନ୍ତସ୍ସ, ପରମ୍ମୁଖଂ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ପଚ୍ଛତୋ ଠତ୍ୱା ତିଖିଣେନ ଅସିନା କୋଚିଦେୱ ସୀସଂ ପାତେଯ୍ଯ, ଉଦକେ ୱା ଓସାଦେତ୍ୱା ମାରେଯ୍ଯ, ଅସନି ୱା ପନସ୍ସ ସୀସେ ପତେଯ୍ଯ, ଏୱରୂପେପି କାଲେ ସପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା କାଲଂକିରିଯା ନାମ ନ ହୋତି, ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯ – ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା। ତୀଣି ହି ଖେତ୍ତାନି – ଜାତିଖେତ୍ତଂ, ଆଣାଖେତ୍ତଂ, ୱିସଯକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ’ ନାମ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ। ସା ହି ତଥାଗତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନକାଲେ, ନିକ୍ଖମନକାଲେ, ସମ୍ବୋଧିକାଲେ, ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନେ, ଆଯୁସଙ୍ଖାରୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ, ପରିନିବ୍ବାନେ ଚ କମ୍ପତି। କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଂ ପନ ‘ଆଣାଖେତ୍ତଂ’ ନାମ। ଆଟାନାଟିଯମୋରପରିତ୍ତଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତରତନପରିତ୍ତାଦୀନଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ଆଣା ୱତ୍ତତି। ‘ୱିସଯଖେତ୍ତସ୍ସ’ ପନ ପରିମାଣଂ ନତ୍ଥି। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ‘‘ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ ତାୱତକଂ ଞେଯ୍ଯଂ, ଯାୱତକଂ ଞେଯ୍ଯଂ ତାୱତକଂ ଞାଣଂ , ଞାଣପରିଯନ୍ତିକଂ ଞେଯ୍ଯଂ, ଞେଯ୍ଯପରିଯନ୍ତିକଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱଚନତୋ ଅୱିସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁ ଖେତ୍ତେସୁ, ଠପେତ୍ୱା ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥି। ତୀଣି ପିଟକାନି – ୱିନଯପିଟକଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି। ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ – ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ସଙ୍ଗୀତି, ଯସତ୍ଥେରସ୍ସ ସଙ୍ଗୀତି, ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ସଙ୍ଗୀତୀତି। ଇମା ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ଆରୁଳ୍ହେ ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ଇମଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥି।

ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମନ୍ତି ଅପୁରେ ଅପଚ୍ଛା; ଏକତୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ପୁରେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ‘‘ବୋଧିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ନ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ତାୱ ପୁବ୍ବେନ୍ତି ନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ହି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳକମ୍ପନେନେୱ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନିୱାରିତା ହୋତି। ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚ ଯାୱ ସାସପମତ୍ତାପି ଧାତୁଯୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ତାୱ ପଚ୍ଛାତି ନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧାତୂସୁ ହି ଠିତାସୁ ବୁଦ୍ଧା ଠିତାୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନିୱାରିତାୱ ହୋତି, ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନେ ପନ ଜାତେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ନିୱାରିତା।

ତୀଣିହି ଅନ୍ତରଧାନାନି ନାମ – ପରିଯତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନଂ, ପଟିୱେଧଅନ୍ତରଧାନଂ, ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘ପରିଯତ୍ତୀ’ତି ତୀଣି ପିଟକାନି; ‘ପଟିୱେଧୋ’ତି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧୋ; ‘ପଟିପତ୍ତୀ’ତି ପଟିପଦା। ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧୋ ଚ ପଟିପତ୍ତି ଚ ହୋତିପି ନ ହୋତିପି। ଏକସ୍ମିଞ୍ହି କାଲେ ପଟିୱେଧକରା ଭିକ୍ଖୂ ବହୂ ହୋନ୍ତି; ‘ଏସ ଭିକ୍ଖୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’ତି ଅଙ୍ଗୁଲିଂ ପସାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଦୀପେ ଏକୱାରଂ କିର ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁ ନାମ ନାହୋସି। ପଟିପତ୍ତିପୂରକାପି କଦାଚି ବହୂ ହୋନ୍ତି, କଦାଚି ଅପ୍ପା। ଇତି ପଟିୱେଧୋ ଚ ପଟିପତ୍ତି ଚ ହୋତିପି ନ ହୋତିପି।

ସାସନଟ୍ଠିତିଯା ପନ ପରିଯତ୍ତିଯେୱ ପମାଣଂ। ପଣ୍ଡିତୋ ହି ତେପିଟକଂ ସୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେପି ପୂରେତି। ଯଥା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଆଳାରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞା ସତ୍ତ ଚ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛି, ସୋ ‘ନ ଜାନାମୀ’ତି ଆହ; ତତୋ ଉଦକସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଧିଗତୱିସେସଂ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛି; ସୋ ଆଚିକ୍ଖି; ତସ୍ସ ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ମହାସତ୍ତୋ ତଂ ସମ୍ପାଦେସି; ଏୱମେୱ ପଞ୍ଞୱା ଭିକ୍ଖୁ ପରିଯତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେପି ପୂରେତି। ତସ୍ମା ପରିଯତ୍ତିଯା ଠିତାଯ ସାସନଂ ଠିତଂ ହୋତି। ଯଦା ପନ

ସା ଅନ୍ତରଧାୟତି ତଦା ପଠମଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ନସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ପଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ଅନୁକ୍କମେନ ପଚ୍ଛା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହୋ। ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେ ଇତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପିଟକେସୁ ଠିତେସୁ ସାସନଂ ଠିତମେୱ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ଅନ୍ତରଧାୟମାନେ ପଠମଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟୋ ଏକାଦସକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଏକକା ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତଦନନ୍ତରଂ ସଂୟୁତ୍ତନିକାୟୋ ଚକ୍କପେୟ୍ୟାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଓଘତରଣା ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତଦନନ୍ତରଂ ମଜ୍ଝିମନିକାୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ମୂଲପରିୟାୟା ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଦୀଘନିକାୟୋ ଦସୁତ୍ତରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଜାଲା ଅନ୍ତରଧାୟତି। ଏକିସ୍ସାପି ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଗାଥାନଂ ପୁଚ୍ଛା ଅଦ୍ଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି; ସାସନଂ ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ସଭିୟପୁଚ୍ଛା (ସୁ। ନି। ୫୧୫ ଆଦୟୋ) ୱିୟ ଆଳୱକପୁଚ୍ଛା (ସୁ। ନି। ୧୮୩ ଆଦୟୋ; ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬) ୱିୟ ଚ। ଏତା କିର କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲିକା ଅନ୍ତରା ସାସନଂ ଧାରେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ।

ଦ୍ୱୀସୁ ପନ ପିଟକେସୁ ଅନ୍ତରହିତେସୁପି ୱିନୟପିଟକେ ଠିତେ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ପରିୱାରଖନ୍ଧକେସୁ ଅନ୍ତରହିତେସୁ ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗେ ଠିତେ ଠିତମେୱ ହୋତି। ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରହିତେ ମାତିକାୟ ଠିତାୟପି ଠିତମେୱ ହୋତି। ମାତିକାୟ ଅନ୍ତରହିତାୟ ପାତିମୋକ୍ଖପବ୍ବଜ୍ଜାଉପସମ୍ପଦାସୁ ଠିତାସୁ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଲିଙ୍ଗଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ସେତୱତ୍ଥସମଣୱଂସୋ ପନ କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସାସନଂ ଧାରେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ପଚ୍ଛିମକସ୍ସ ପନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧତୋ ପଚ୍ଛିମକସ୍ସ ସୀଲଭେଦତୋ ଚ ପଟ୍ଠାୟ ସାସନଂ ଓସକ୍କିତଂ ନାମ ହୋତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ୱାରିତା।

ତୀଣିପରିନିବ୍ବାନାନି ନାମ – କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ, ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଂ, ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ’ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଅହୋସି, ‘ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଂ’ କୁସିନାରାୟଂ, ‘ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନଂ’ ଅନାଗତେ ଭୱିସ୍ସତି। ସାସନସ୍ସ କିର ଓସକ୍କନକାଲେ ଇମସ୍ମିଂ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଧାତୁୟୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ମହାଚେତିୟଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ମହାଚେତିୟତୋ ନାଗଦୀପେ ରାଜାୟତନଚେତିୟଂ, ତତୋ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ନାଗଭୱନତୋପି ଦେୱଲୋକତୋପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋପି ଧାତୁୟୋ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କମେୱ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ସାସପମତ୍ତାପି ଧାତୁ ନ ଅନ୍ତରା ନସ୍ସିସ୍ସତି। ସବ୍ବା ଧାତୁୟୋ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ରାସିଭୂତା ସୁୱଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିୟ ଏକଘନା ହୁତ୍ୱା ଛବ୍ବଣ୍ଣରଂସିୟୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସନ୍ତି। ତା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିସ୍ସନ୍ତି। ତତୋ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଜ ସତ୍ଥା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଜ୍ଜ ସାସନଂ ଓସକ୍କତି, ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନଂ ଦାନି ଇଦଂ ଅମ୍ହାକ’’ନ୍ତି ଦସବଲସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଦିୱସତୋ ମହନ୍ତତରଂ କାରୁଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଠପେତ୍ୱା ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱେ ଅୱସେସା ସକଭାୱେନ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। ଧାତୂସୁ ତେଜୋଧାତୁ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଉଗ୍ଗଚ୍ଛିସ୍ସତି। ସାସପମତ୍ତାୟପି ଧାତୁୟା ସତି ଏକଜାଲାୱ ଭୱିସ୍ସତି; ଧାତୂସୁ ପରିୟାଦାନଂ ଗତାସୁ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତି। ଏୱଂ ମହନ୍ତଂ ଆନୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଧାତୂସୁ ଅନ୍ତରହିତାସୁ ସାସନଂ ଅନ୍ତରହିତଂ ନାମ ହୋତି। ୟାୱ ଏୱଂ ନ ଅନ୍ତରଧାୟତି ତାୱ ଅଚରିମଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ – ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

କସ୍ମା ପନ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଅନଚ୍ଛରିୟତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧା ହି ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସା, ୟଥାହ – ‘‘ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସୋ। କତମୋ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ? ତଥାଗତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୭୨)। ୟଦି ଚ ଦ୍ୱେ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ୱା ଅଟ୍ଠ ୱା ସୋଳସ ୱା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନ ଅଚ୍ଛରିୟା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। ଏକସ୍ମିଞ୍ହି ୱିହାରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚେତିୟାନମ୍ପି ଲାଭସକ୍କାରୋ ଉଳାରୋ ନ ହୋତି, ଭିକ୍ଖୂପି ବହୁତାୟ ନ ଅଚ୍ଛରିୟା ଜାତା, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାପି ଭୱେୟ୍ୟୁଂ; ତସ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦେସନାୟ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ। ୟଞ୍ହି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମଂ ଏକୋ ଦେସେତି, ଅଞ୍ଞେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ସୋୱ ଦେସେତବ୍ବୋ ସିୟା। ତତୋ ଅନଚ୍ଛରିୟୋ ସିୟା। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ଦେସନାପି ଅଚ୍ଛରିୟା ହୋତି। ୱିୱାଦଭାୱତୋ ଚ। ବହୂସୁ ଚ ବୁଦ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ବହୂନଂ ଆଚରିୟାନଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ୱିୟ ‘ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ ପାସାଦିକୋ, ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ ମଧୁରସ୍ସରୋ ଲାଭୀ ପୁଞ୍ଞୱା’ତି ୱିୱଦେୟ୍ୟୁଂ; ତସ୍ମାପି ଏୱଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଅପିଚେତଂ କାରଣଂ ମିଲିନ୍ଦରଞ୍ଞା ପୁଟ୍ଠେନ ନାଗସେନତ୍ଥେରେନ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ତତ୍ଥ (ମି। ପ। ୫।୧।୧) –

‘‘ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ଭାସିତମ୍ପେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ ୟଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁୟା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ – ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୭୭; ମ। ନି। ୩।୧୨୯)। ଦେସେନ୍ତା ଚ, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ସବ୍ବେପି ତଥାଗତା ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେ ଦେସେନ୍ତି, କଥୟମାନା ଚ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି କଥେନ୍ତି, ସିକ୍ଖାପେନ୍ତା ଚ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି, ଅନୁସାସମାନା ଚ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିୟଂ ଅନୁସାସନ୍ତି। ୟଦି, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଥାଗତାନଂ ଏକା ଦେସନା ଏକା କଥା ଏକା ସିକ୍ଖା ଏକାନୁସିଟ୍ଠି, କେନ କାରଣେନ ଦ୍ୱେ ତଥାଗତା ଏକକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି? ଏକେନପି ତାୱ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେନ ଅୟଂ ଲୋକୋ ଓଭାସଜାତୋ। ୟଦି ଦୁତିୟୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଭାୟ ଅୟଂ ଲୋକୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାୟ ଓଭାସଜାତୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ଓୱଦନ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେ ତଥାଗତା ସୁଖଂ ଓୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅନୁସାସମାନା ଚ ସୁଖଂ ଅନୁସାସେୟ୍ୟୁଂ। ତତ୍ଥ ମେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେହି ୟଥାହଂ ନିସ୍ସଂସୟୋ ଭୱେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି।

‘‘ଅଯଂ, ମହାରାଜ, ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ, ଏକସ୍ସେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ଗୁଣଂ ଧାରେତି। ଯଦି ଦୁତିଯୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ନାଯଂ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଧାରେଯ୍ୟ, ଚଲେଯ୍ୟ କମ୍ପେଯ୍ୟ ନମେଯ୍ୟ ଓନମେଯ୍ୟ ୱିନମେଯ୍ୟ ୱିକିରେଯ୍ୟ ୱିଧମେଯ୍ୟ ୱିଦ୍ଧଂସେଯ୍ୟ, ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ।

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ନାୱା ଏକପୁରିସସନ୍ଧାରଣୀ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏକସ୍ମିଂ ପୁରିସେ ଅଭିରୂଳ୍ହେ ସା ନାୱା ସମୁପାଦିକା ଭୱେଯ୍ୟ। ଅଥ ଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ତାଦିସୋ ଆଯୁନା ୱଣ୍ଣେନ ୱଯେନ ପମାଣେନ କିସଥୂଲେନ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେନ। ସୋ ତଂ ନାୱଂ ଅଭିରୂହେଯ୍ୟ। ଅପିନୁ ସା, ମହାରାଜ, ନାୱା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଧାରେଯ୍ୟା’’ତି? ‘‘ନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଚଲେଯ୍ୟ କମ୍ପେଯ୍ୟ ନମେଯ୍ୟ ଓନମେଯ୍ୟ ୱିନମେଯ୍ୟ ୱିକିରେଯ୍ୟ ୱିଧମେଯ୍ୟ ୱିଦ୍ଧଂସେଯ୍ୟ, ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଓସୀଦେଯ୍ୟ ଉଦକେ’’ତି । ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅଯଂ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ ଏକସ୍ସେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ଗୁଣଂ ଧାରେତି। ଯଦି ଦୁତିଯୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ନାଯଂ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଧାରେଯ୍ୟ, ଚଲେଯ୍ୟ…ପେ… ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ।

‘‘ଯଥା ୱା ପନ, ମହାରାଜ, ପୁରିସୋ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ ଛାଦେନ୍ତଂ ଯାୱକଣ୍ଠମଭିପୂରଯିତ୍ୱା। ସୋ ତତୋ ପୀଣିତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ନିରନ୍ତରୋ ତନ୍ଦୀଗତୋ ଅନୋନମିତଦଣ୍ଡଜାତୋ ପୁନଦେୱ ତତ୍ତକଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅପିନୁ ଖୋ ସୋ, ମହାରାଜ, ପୁରିସୋ ସୁଖିତୋ ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି? ‘‘ନ ହି, ଭନ୍ତେ, ସକିଂ ଭୁତ୍ତୋୱ ମରେଯ୍ୟା’’ତି। ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅଯଂ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ… ପେ… ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା’’ତି।

‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ଅତିଧମ୍ମଭାରେନ ପଥୱୀ ଚଲତୀ’’ତି? ‘‘ଇଧ, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସକଟା ରତନପରିପୂରିତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ ଯାୱମୁଖା ମୁଖସମା। ଏକ ସକଟତୋ ରତନଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକମ୍ହି ସକଟେ ଆକିରେଯ୍ୟୁଂ। ଅପିନୁ ତଂ, ମହାରାଜ, ସକଟଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସକଟାନଂ ରତନଂ ଧାରେଯ୍ୟା’’ତି? ‘‘ନ ହି, ଭନ୍ତେ, ନାଭିପି ତସ୍ସ ଚଲେଯ୍ୟ, ଅରାପି ତସ୍ସ ଭିଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ନେମିପି ତସ୍ସ ଓପତେଯ୍ୟ, ଅକ୍ଖୋପି ତସ୍ସ ଭିଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି। ‘‘କିନ୍ନୁ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅତିରତନଭାରେନ ସକଟଂ ଭିଜ୍ଜତୀ’’ତି? ‘‘ଆମ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅତିଧମ୍ମଭାରେନ ପଥୱୀ ଚଲତୀତି।

‘‘ଅପିଚ, ମହାରାଜ, ଇମଂ କାରଣଂ ବୁଦ୍ଧବଲପରିଦୀପନାଯ ଓସାରିତଂ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତତ୍ଥ ପତିରୂପଂ କାରଣଂ ସୁଣୋହି ଯେନ କାରଣେନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯଦି, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ପରିସାଯ ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ – ‘ତୁମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ଉଭତୋପକ୍ଖଜାତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଯଥା, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବଲୱାମଚ୍ଚାନଂ ପରିସାଯ ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ – ‘ତୁମ୍ହାକଂ ଅମଚ୍ଚୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଅମଚ୍ଚୋ’ତି ଉଭତୋପକ୍ଖଜାତା ହୋନ୍ତି; ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଯଦି ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ପରିସାଯ ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ – ‘ତୁମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ଉଭତୋପକ୍ଖଜାତା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଇଦଂ ତାୱ ମହାରାଜ ଏକଂ କାରଣଂ ଯେନ କାରଣେନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

‘‘ଅପରମ୍ପି ଉତ୍ତରିଂ କାରଣଂ ସୁଣୋହି ଯେନ କାରଣେନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯଦି, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ‘ଅଗ୍ଗୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା ଭୱେଯ୍ୟ, ‘ଜେଟ୍ଠୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ସେଟ୍ଠୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ୱିସିଟ୍ଠୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଉତ୍ତମୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ପୱରୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଅସମୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଅସମସମୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଅପ୍ପଟିସମୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଅପ୍ପଟିଭାଗୀ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ‘ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା ଭୱେଯ୍ୟ। ଇଦମ୍ପି ଖୋ ତ୍ୱଂ, ମହାରାଜ, କାରଣଂ ତଥତୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛ ଯେନ କାରଣେନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଏକକ୍ଖଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

‘‘ଅପିଚ, ମହାରାଜ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସଭାୱପକତି ଏସା ଯଂ ଏକୋଯେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା କାରଣା? ମହନ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ। ଅଞ୍ଞମ୍ପି, ମହାରାଜ, ଯଂ ଲୋକେ ମହନ୍ତଂ ତଂ ଏକଂଯେୱ ହୋତି। ପଥୱୀ, ମହାରାଜ, ମହନ୍ତା, ସା ଏକାଯେୱ; ସାଗରୋ ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ; ସିନେରୁ ଗିରିରାଜା ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ; ଆକାସୋ ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ; ସକ୍କୋ ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ; ମହାବ୍ରହ୍ମା ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ; ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ମହନ୍ତୋ, ସୋ ଏକୋଯେୱ ଲୋକସ୍ମିଂ। ଯତ୍ଥ ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେସଂ ଓକାସୋ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା, ମହାରାଜ, ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଏକୋଯେୱ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

‘‘ସୁକଥିତୋ, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ପଞ୍ହୋ ଓପମ୍ମେହି କାରଣେହୀ’’ତି (ମି। ପ। ୫।୧।୧)।

ଏକିସ୍ସାଲୋକଧାତୁଯାତି ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ। ହେଟ୍ଠା ଇମିନାୱ ପଦେନ ଦସ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଗହିତାନି। ତାନିପି ଏକଚକ୍କୱାଳେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ପନ ୱାରିତେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାରିତମେୱ ହୋତି। ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍କରତନପାତୁଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେ ପୁବ୍ବଂ, ତସ୍ସେୱ ଅନ୍ତରଧାନତୋ ପଚ୍ଛା ଚରିମଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱିଧା

ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାନଂ ହୋତି – ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ କାଲକିରିଯାଯ ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ୱା। ଅନ୍ତରଧାଯମାନଞ୍ଚ ପନ ତଂ କାଲକିରିଯତୋ ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜତୋ ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ତତୋ ପରଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ପାତୁଭାୱୋ ଅୱାରିତୋ। କସ୍ମା ପନ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ଦ୍ୱେ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ୱିୱାଦୁପଚ୍ଛେଦତୋ ଅନଚ୍ଛରିଯଭାୱତୋ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତୋ ଚ। ଦ୍ୱୀସୁ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ‘ଅମ୍ହାକଂ ରାଜା ମହନ୍ତୋ, ଅମ୍ହାକଂ ରାଜା ମହନ୍ତୋ’ତି ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ‘ଏକସ୍ମିଂ ଦୀପେ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ଏକସ୍ମିଂ ଦୀପେ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’ତି ଚ ଅନଚ୍ଛରିଯୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଯୋ ଚାଯଂ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦୀପପରିୱାରେସୁ ଚତୂସୁ ମହାଦୀପେସୁ ଇସ୍ସରିଯାନୁପ୍ପଦାନସମତ୍ଥୋ ମହାନୁଭାୱୋ, ସୋ ପରିହାଯେଥ। ଇତି ୱିୱାଦୁପଚ୍ଛେଦତୋ ଅନଚ୍ଛରିଯଭାୱତୋ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତୋ ଚ ନ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ଦ୍ୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଯଂ ଇତ୍ଥୋ ଅରହଂ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥ ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତାରଣସମତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱୋ, ପଣିଧାନମତ୍ତମ୍ପି ଇତ୍ଥିଯା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି।

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୨।୫୯);

ଇମାନି ହି ପଣିଧାନସମ୍ପତ୍ତିକାରଣାନି। ଇତି ପଣିଧାନମ୍ପି ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାଯ ଇତ୍ଥିଯା କୁତୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱୋତି ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଅନୱକାସୋ ଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଅରହଂ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବାକାରପରିପୂରୋ ୱା ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ପୁରିସୋୱ ଅରହଂ ହୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ।

ଯଂଇତ୍ଥୀ ରାଜା ଅସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତୀତିଆଦୀସୁପି ଯସ୍ମା ଇତ୍ଥିଯା କୋସୋହିତୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣାନି ନ ପରିପୂରେନ୍ତି, ଇତ୍ଥିରତନଭାୱେନ ସତ୍ତରତନସମଙ୍ଗିତା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବମନୁସ୍ସେହି ଚ ଅଧିକୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ ଯଂ ଇତ୍ଥୀ ରାଜା ଅସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚ ସକ୍କତ୍ତାଦୀନିପି ତୀଣି ଠାନାନି ଉତ୍ତମାନି, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଞ୍ଚ ହୀନଂ , ତସ୍ମା ତସ୍ସା ସକ୍କତ୍ତାଦୀନିପି ପଟିସିଦ୍ଧାନି। ନନୁ ଚ ଯଥା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ଏୱଂ ପୁରିସଲିଙ୍ଗମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ଯଂ ପୁରିସୋ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ କାରେଯ୍ୟ – ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି? ନୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଇଧ ପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ। ବ୍ରହ୍ମତ୍ତନ୍ତି ହି ମହାବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଇତ୍ଥୀ ଚ ଇଧ ଝାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ନ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ। ପୁରିସୋ ପନ ତତ୍ଥ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସମାନେପି ଚେତ୍ଥ ଉଭଯଲିଙ୍ଗାଭାୱେ ପୁରିସସଣ୍ଠାନାୱ ବ୍ରହ୍ମାନୋ, ନ ଇତ୍ଥିସଣ୍ଠାନା। ତସ୍ମା ସୁୱୁତ୍ତମେୱେତଂ।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ଯଥା ନିମ୍ବବୀଜକୋସାତକୀବୀଜାଦୀନି ମଧୁରଂ ଫଲଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଅସାତଂ ଅମଧୁରମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଏୱଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ମଧୁରଂ ୱିପାକଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ଅମଧୁରମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଉଚ୍ଛୁବୀଜସାଲିବୀଜାଦୀନି ମଧୁରଂ ସାଧୁରସମେୱ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ନ ଅସାତଂ କଟୁକଂ, ଏୱଂ କାଯସୁଚରିତାଦୀନି ମଧୁରମେୱ ୱିପାକଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ନ ଅମଧୁରଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ଯାଦିସଂ ୱପତେ ବୀଜଂ, ତାଦିସଂ ହରତେ ଫଲଂ;

କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୫୬);

ତସ୍ମା ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସମଙ୍ଗୀତିଆଦୀସୁ ସମଙ୍ଗୀତି ପଞ୍ଚୱିଧା ସମଙ୍ଗିତା – ଆଯୂହନସମଙ୍ଗିତା, ଚେତନାସମଙ୍ଗିତା, କମ୍ମସମଙ୍ଗିତା, ୱିପାକସମଙ୍ଗିତା, ଉପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତାତି। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ‘ଆଯୂହନସମଙ୍ଗିତା’ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ‘ଚେତନାସମଙ୍ଗିତା’। ଯାୱ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି ତାୱ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ଉପଚିତଂ ୱିପାକାରହଂ କମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ କମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି – ଏସା ‘କମ୍ମସମଙ୍ଗିତା’। ‘ୱିପାକସମଙ୍ଗିତା’ ପନ ୱିପାକକ୍ଖଣେଯେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯାୱ ପନ ସତ୍ତା ଅରହତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି ତାୱ ତେସଂ ତତୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ନିରଯେ ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅଗ୍ଗିଜାଲଲୋହକୁମ୍ଭୀଆଦୀହି ଉପଟ୍ଠାନାକାରେହି ନିରଯୋ, ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜମାନାନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛି, ଦେୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ

କପ୍ପରୁକ୍ଖୱିମାନାଦୀହି ଉପଟ୍ଠାନାକାରେହି ଦେୱଲୋକୋତି ଏୱଂ ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ଇତି ନେସଂ ଇମିନା ଉପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତୂପଟ୍ଠାନେନ ଅପରିମୁତ୍ତତ୍ତା 'ଉପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତା' ନାମ। ସାୱ ଚଲତି, ସେସା ନିଚ୍ଚଲା। ନିରଯେ ହି ଉପଟ୍ଠିତେପି ଦେୱଲୋକୋ ଉପଟ୍ଠାତି; ଦେୱଲୋକେ ଉପଟ୍ଠିତେପି ନିରଯୋ ଉପଟ୍ଠାତି; ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉପଟ୍ଠିତେପି ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ଉପଟ୍ଠାତି; ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯା ଚ ଉପଟ୍ଠିତାଯପି ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଉପଟ୍ଠାତିଯେୱ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ସୋଣଗିରିପାଦେ କିର ଅଚେଲୱିହାରେ ସୋଣତ୍ଥେରୋ ନାମ ଏକୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ। ତସ୍ସ ପିତା ସୁନଖୱାଜିକୋ ନାମ ଲୁଦ୍ଦକୋ ଅହୋସି। ଥେରୋ ତଂ ପଟିବାହନ୍ତୋପି ସଂୱରେ ଠପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ 'ମା ନସ୍ସି ୱରାକୋ'ତି ମହଲ୍ଲକକାଲେ ଅକାମକଂ ପବ୍ବାଜେସି। ତସ୍ସ ଗିଲାନସେଯ୍ୟାଯ ନିପନ୍ନସ୍ସ ନିରଯୋ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋଣଗିରିପାଦତୋ ମହନ୍ତା ମହନ୍ତା ସୁନଖା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଖାଦିତୁକାମା ୱିଯ ସମ୍ପରିୱାରେସୁଂ। ସୋ ମହାଭଯଭୀତୋ ''ୱାରେହି, ତାତ ସୋଣ! ୱାରେହି, ତାତ ସୋଣା''ତି ଆହ। ''କିଂ ମହାଥେରା''ତି? ''ନ ପସ୍ସସି, ତାତା''ତି ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖି। ସୋଣତ୍ଥେରୋ 'କଥଞ୍ହି ନାମ ମାଦିସସ୍ସ ପିତା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ପତିଟ୍ଠାହମସ୍ସ ଭୱିସ୍ସାମୀ'ତି ସାମଣେରେହି ନାନାପୁପ୍ଫାନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣେସୁ ମାଲାସନ୍ଥାରପୂଜଞ୍ଚ ଆସନପୂଜଞ୍ଚ କାରେତ୍ୱା ପିତରଂ ମଞ୍ଚେନ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ହରିତ୍ୱା ମଞ୍ଚେ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ''ଅଯଂ ମେ, ମହାଥେର, ପୂଜା ତୁମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥାଯ କତା; 'ଅଯଂ ମେ, ଭଗୱା, ଦୁଗ୍ଗତପଣ୍ଣାକାରୋ'ତି ୱତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେହୀ''ତି ଆହ। ସୋ ମହାଥେରୋ ପୂଜଂ ଦିସ୍ୱା ତଥାକରୋନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି। ତାୱଦେୱସ୍ସ ଦେୱଲୋକୋ ଉପଟ୍ଠାସି, ନନ୍ଦୱନଚିତ୍ତଲତାୱନମିସ୍ସକୱନଫାରୁସକୱନୱିମାନାନି ଚେୱ ଦେୱନାଟକାନି ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତାନି ୱିଯ ଅହେସୁଂ। ସୋ ''ଅପେଥ, ସୋଣ! ଅପେଥ, ସୋଣା''ତି ଆହ। ''କିମିଦଂ, ମହାଥେରା''ତି? ''ଏତା ତେ, ତାତ, ମାତରୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି। 'ଥେରୋ ସଗ୍ଗୋ ଉପଟ୍ଠିତୋ ମହାଥେରସ୍ସା'ତି ଚିନ୍ତେସି । ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତା ଚଲତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତାସୁ ସମଙ୍ଗିତାସୁ ଇଧ ଆଯୂହନଚେତନାକମ୍ମସମଙ୍ଗିତାୱସେନ ''କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସମଙ୍ଗୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପଠମବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଦୁତିଯବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୧୦। ଦୁତିଯବଲନିଦ୍ଦେସେ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନୀତି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିବାହିତାନି ନିୱାରିତାନି ପଟିସେଧିତାନି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗତିସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ପନ୍ନା ଗତି ଦେୱଲୋକୋ ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଚ। ଗତିୱିପତ୍ତୀତି ୱିପନ୍ନା ଗତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା। ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅତ୍ତଭାୱସମିଦ୍ଧି। ଉପଧିୱିପତ୍ତୀତି ହୀନଅତ୍ତଭାୱତା। କାଲସମ୍ପତ୍ତୀତି ସୁରାଜସୁମନୁସ୍ସକାଲସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ପନ୍ନକାଲୋ। କାଲୱିପତ୍ତୀତି ଦୁରାଜଦୁମନୁସ୍ସକାଲସଙ୍ଖାତୋ ୱିପନ୍ନକାଲୋ। ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ମାପଯୋଗୋ। ପଯୋଗୱିପତ୍ତୀତି ମିଚ୍ଛାପଯୋଗୋ।

ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଗତିୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଦେୱେସୁ ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତାଦିସେ ଚ ଠାନେ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱାରୋ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତଂ କୁସଲସ୍ସେୱ ୱାରୋତି। ଏୱମସ୍ସ ତାନି କମ୍ମାନି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଉପଧିୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ସୁସଣ୍ଠିତଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୋ ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ବ୍ରହ୍ମୱଚ୍ଛସଦିସୋ। ସଚେପି ଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଦାସଜାତୋ ହୋତି 'ଏୱରୂପୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ କିଲିଟ୍ଠକମ୍ମସ୍ସ ନାନୁଚ୍ଛୱିକୋ'ତି ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡଅସ୍ସବନ୍ଧକଗୋପାଲକକମ୍ମାଦୀନି ତଂ ନ କାରେନ୍ତି; ସୁଖୁମୱତ୍ଥାନି ନିୱାସାପେତ୍ୱା ଭଣ୍ଡାଗାରିକଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଠପେନ୍ତି। ସଚେ ଇତ୍ଥୀ ହୋତି, ହତ୍ଥିଭତ୍ତପଚନାଦୀନି ନ କାରେନ୍ତି; ୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରଂ ଦତ୍ୱା ସଯନପାଲିକଂ ୱା ନଂ କରୋନ୍ତି, ସୋମଦେୱି ୱିଯ ୱଲ୍ଲଭଟ୍ଠାନେ ୱା ଠପେନ୍ତି। ଭାତିକରାଜକାଲେ କିର ଗୋମଂସଖାଦକେ ବହୁଜନେ ଗହେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସୁଂ। ତେ 'ଦଣ୍ଡଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋଥା'ତି ପୁଟ୍ଠା 'ନ ସକ୍କୋମା'ତି ୱଦିଂସୁ। ଅଥ ନେ ରାଜଙ୍ଗଣେ ସୋଧକେ ଅକଂସୁ। ତେସଂ ଏକା ଧୀତା ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରାଜା ଅନ୍ତେପୁରଂ ଅଭିନେତ୍ୱା ୱଲ୍ଲଭଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସେସଞାତକାପି ତସ୍ସା ଆନୁଭାୱେନ ସୁଖଂ ଜୀୱିଂସୁ। ତାଦିସସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ତଭାୱେ ପାପକମ୍ମାନିପି ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଏକସ୍ସ ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି କାଲୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ପଠମକପ୍ପିକାନଂ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିସମଯେ ସୁରାଜସୁମନୁସ୍ସକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତାଦିସେ ଚ କାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଓକାସୋ

ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତଂ କୁସଲସ୍ସେୱ ଓକାସୋତି। ଏୱଂ କାଲସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରତୋ କାଯୱଚୀମନୋସୁଚରିତାନି ପୂରେତି। ତାଦିସେ ଠାନେ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନୋକାସୋ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତଂ କୁସଲସ୍ସେୱ ଓକାସୋତି। ଏୱଂ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନେକେନ ପାପକମ୍ମେନ ଗତିୱିପତ୍ତିଯଂଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତ୍ଥସ୍ସ ତାନି କମ୍ମାନି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱାରେନ ୱାରେନ ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତି – କାଲେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତି, କାଲେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, କାଲେନ ପେତ୍ତିୱିସଯେ, କାଲେନ ଅସୁରକାଯେ, ଦୀଘେନାପି ଅଦ୍ଧୁନା ଅପାଯତୋ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ଏୱଂ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ଗତିୱିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ । ସୋ ପନ ଏକେନ ପାପକମ୍ମେନ ଉପଧିୱିପତ୍ତିଯଂଯେୱ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଦୁରୂପୋ ଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତୋ ବୀଭଚ୍ଛୋ ପିସାଚସଦିସୋ। ସୋ ସଚେ ଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିଯଂ ଦାସଜାତୋ ‘ଇମାନି ଏତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନୀ’ତି ସବ୍ବାନି ନଂ କିଲିଟ୍ଠକମ୍ମାନି କାରେନ୍ତି ଅନ୍ତମସୋ ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକକମ୍ମଂ ଉପାଦାଯ। ସଚେ ଇତ୍ଥୀ ହୋତି ‘ଇମାନି ଏତିସ୍ସା ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନୀ’ତି ସବ୍ବାନି ନଂ ହତ୍ଥିଭତ୍ତପଚନାଦୀନି କିଲିଟ୍ଠକମ୍ମାନି କାରେନ୍ତି। କୁଲଗେହେ ଜାତମ୍ପି ବଲିଂ ସାଧଯମାନା ରାଜପୁରିସା ‘ଗେହଦାସୀ’ତି ସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, କୋତଲୱାପୀଗାମେ ମହାକୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ଘରଣୀ ୱିଯ। ଏୱଂ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ଉପଧିୱିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି କାଲସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ନିବ୍ବାତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ ପାପକମ୍ମେନ କାଲୱିପତ୍ତିଯଂ ଦୁରାଜଦୁମ୍ମନୁସ୍ସକାଲେ କସଟେ ନିରୋଜେ ଦସୱସ୍ସାଯୁକକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଯଦା ପଞ୍ଚ ଗୋରସା ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, କୁଦ୍ରୂସକଂ ଅଗ୍ଗଭୋଜନଂ ହୋତି। କିଞ୍ଚାପି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ମିଗପସୁସରିକ୍ଖଜୀୱିକୋ ପନ ହୋତି। ଏୱରୂପେ କାଲେ କୁସଲସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନୋକାସୋ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତଂ ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ହୋତି। ଏୱଂ କାଲସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି କାଲୱିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି ପାପକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମାନି କରୋତି। ତମେନଂ ସହୋଡ୍ଢଂ ଗହେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ରାଜା ବହୂକମ୍ମକାରଣାନି କାରେତ୍ୱା ଘାତାପେତି। ଏୱଂ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି। ଏୱଂ ଚତୂହି ସମ୍ପତ୍ତୀହି ପଟିବାହିତଂ ପାପକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଅଦତ୍ୱା ଚତସ୍ସୋ ୱିପତ୍ତିଯୋ ଆଗମ୍ମ ଦେତି।

ଯଥା ହି କୋଚିଦେୱ ପୁରିସୋ କେନଚିଦେୱ କମ୍ମେନ ରାଜାନଂ ଆରାଧେଯ୍ୟ। ଅଥସ୍ସ ରାଜା ଠାନନ୍ତରଂ ଦତ୍ୱା ଜନପଦଂ ଦଦେଯ୍ୟ। ସୋ ତଂ ସମ୍ମା ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ମକ୍କଟେନ ଗହିତଭତ୍ତପୁଟଂ ୱିଯ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ; ଯସ୍ସ ଯଂ ଯାନଂ ୱା ୱାହନଂ ୱା ଦାସଂ ୱା ଦାସିଂ ୱା ଆରାମଂ ୱା ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ସମ୍ପନ୍ନରୂପଂ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବଂ ବଲକ୍କାରେନ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ମନୁସ୍ସା ‘ରାଜୱଲ୍ଲଭୋ’ତି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୁଂ। ସୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱଲ୍ଲଭତରସ୍ସ ରାଜମହାମତ୍ତସ୍ସ ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ। ସୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁପୋଥିତଂ ପୋଥାପେତ୍ୱା ଭୂମିଂ ପିଟ୍ଠିଯା ଘଂସାପେନ୍ତୋ ନିକ୍କଡ୍ଢାପେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘ଅସୁକୋ ନାମ ତେ , ଦେୱ, ଜନପଦଂ ଭିନ୍ଦତୀ’ତି ଗଣ୍ହାପେଯ୍ୟ। ରାଜା ବନ୍ଧନାଗାରେ ବନ୍ଧାପେତ୍ୱା ‘ଅସୁକେନ ନାମ କସ୍ସ କିଂ ଅୱହଟ’ନ୍ତି ନଗରେ ଭେରିଂ ଚରାପେଯ୍ୟ। ମନୁସ୍ସା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘ମଯ୍ହଂ ଇଦଂ ଗହିତଂ, ମଯ୍ହଂ ଇଦଂ ଗହିତ’ନ୍ତି ୱିରୱସହସ୍ସଂ ଉଟ୍ଠାପେଯ୍ୟୁଂ। ରାଜା ଭିଯ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାଯ କୁଦ୍ଧୋ ନାନପ୍ପକାରେନ ତଂ ବନ୍ଧନାଗାରେ କିଲମେତ୍ୱା ଘାତାପେତ୍ୱା ‘ଗଚ୍ଛଥ ନଂ ସୁସାନେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସଙ୍ଖଲିକା ଆହରଥା’ତି ୱଦେଯ୍ୟ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ହି ପୁରିସସ୍ସ ହି କେନଚିଦେୱ କମ୍ମେନ ରାଜାନଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଂ ଲଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପି କେନଚିଦେୱ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲୋ। ତସ୍ମିଂ ଜନପଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ସନ୍ତକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁଂ ଅୱିସହନକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନୋକାସଂ ଅଲଭନକାଲୋ। ତସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ ଏକସ୍ମିଂ ରାଜୱଲ୍ଲଭତରେ ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ତେନ କୁଦ୍ଧେନ ନଂ ପୋଥାପେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ବନ୍ଧନାଗାରେ ବନ୍ଧାପିତକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ସଗ୍ଗତୋ ଚୱିତ୍ୱା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ‘ମଯ୍ହଂ ଇଦଂ ଗହିତଂ, ମଯ୍ହଂ ଇଦଂ ଗହିତ’ନ୍ତି ୱିରୱକାଲୋ ୱିଯ ତସ୍ମିଂ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତେ ସବ୍ବାକୁସଲକମ୍ମାନଂ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଗହଣକାଲୋ। ସୁସାନେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସଙ୍ଖଲିକାନଂ ଆହରଣକାଲୋ ୱିଯ

ଏକେକସ୍ମିଂ କମ୍ମେ ଖୀଣେ ଇତରସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ୱିପାକେନ ନିରଯତୋ ସୀସଂ ଅନୁକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସକଲକପ୍ପଂ ନିରଯମ୍ହି ପଚ୍ଚନକାଲୋ। କପ୍ପଟ୍ଠିତିକକମ୍ମଞ୍ହି କତ୍ୱା ଏକକପ୍ପଂ ନିରଯମ୍ହି ପଚ୍ଚନକସତ୍ତା ନେୱ ଏକୋ, ନ ଦ୍ୱେ, ନ ସତଂ, ନ ସହସ୍ସଂ। ଏୱଂ ପଚ୍ଚନକସତ୍ତା କିର ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା।

ଅତ୍ଥେକଚ୍ଚାନି କଲ୍ୟାଣାନି କମ୍ମସମାଦାନାନି ଗତିୱିପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତିଆଦୀସୁପି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଧେକଚ୍ଚସ୍ସ ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ ପାପକମ୍ମେନ ଗତିୱିପତ୍ତିଯଂ ନିରଯେ ୱା ଅସୁରକାଯେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତାଦିସେ ଚ ଠାନେ କୁସଲଂ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏକନ୍ତଂ ଅକୁସଲମେୱ ସକ୍କୋତୀତି। ଏୱମସ୍ସ ତାନି କମ୍ମାନି ଗତିୱିପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ ପାପକମ୍ମେନ ଉପଧିୱିପତ୍ତିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ହୋତି ପିସାଚସଦିସୋ। ସୋ ସଚେପି ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପିତୁଅଚ୍ଚଯେନ 'କିଂ ଇମସ୍ସ ନିସ୍ସିରୀକସ୍ସ ରଜ୍ଜେନା'ତି ରଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତି। ସେନାପତିଗେହାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋପି ସେନାପତିଟ୍ଠାନାଦୀନି ନ ଲଭତି।

ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସାୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଦୀପରାଜୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ – ରାଜା କିର ପୁତ୍ତେ ଜାତେ ଦେୱିଯା ପସୀଦିତ୍ୱା ୱରଂ ଅଦାସି। ସା ୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ଠପେସି। କୁମାରୋ ସତ୍ତଟ୍ଠୱସ୍ସକାଲେୱ ରାଜଙ୍ଗଣେ କୁକ୍କୁଟେ ଯୁଜ୍ଝାପେସି। ଏକୋ କୁକ୍କୁଟୋ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା କୁମାରସ୍ସ ଅକ୍ଖୀନି ଭିନ୍ଦି। କୁମାରମାତା ଦେୱୀ ପୁତ୍ତସ୍ସ ପନ୍ନରସସୋଳସୱସ୍ସକାଲେ 'ରଜ୍ଜଂ ୱାରେସ୍ସାମୀ'ତି ରାଜାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ – ''ଦେୱ, ତୁମ୍ହେହି କୁମାରସ୍ସ ଜାତକାଲେ ୱରୋ ଦିନ୍ନୋ। ମଯା ସୋ ଗହେତ୍ୱା ଠପିତୋ; ଇଦାନି ନଂ ଗଣ୍ହାମୀ''ତି। ''ସାଧୁ, ଦେୱି, ଗଣ୍ହାହୀ''ତି। ''ମଯା, ଦେୱ, ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକା କିଞ୍ଚି ଅଲଦ୍ଧଂ ନାମ ନତ୍ଥି । ଇଦାନି ପନ ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ରଜ୍ଜଂ ୱାରେମୀ''ତି। ''ଦେୱି, ତୱ ପୁତ୍ତୋ ଅଙ୍ଗୱିକଲୋ। ନ ସକ୍କା ତସ୍ସ ରଜ୍ଜଂ ଦାତୁ''ନ୍ତି । ''ତୁମ୍ହେ ମଯ୍ହଂ ରୁଚ୍ଚନକୱରଂ ଅଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା କସ୍ମା ୱରଂ ଅଦତ୍ଥା''ତି? ରାଜା ଅତିୱିଯ ନିପ୍ପୀଳିଯମାନୋ ''ନ ସକ୍କା ତୁଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ସକଲଲଙ୍କାଦୀପେ ରଜ୍ଜଂ ଦାତୁଂ; ନାଗଦୀପେ ପନ ଛତ୍ତଂ ଅସ୍ସାପେତ୍ୱା ୱସତୂ''ତି ନାଗଦୀପଂ ପେସେସି। ସୋ ଦୀପରାଜା ନାମ ଅହୋସି। ସଚେ ଚକ୍ଖୁୱିକଲୋ ନାଭୱିସ୍ସା ତିଯୋଜନସତିକେ ସକଲତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପରିୱାରଂ ରଜ୍ଜଂ ଅଲଭିସ୍ସା। ଏୱଂ ଉପଧିୱିପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି କାଲସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ ପାପକମ୍ମେନ କାଲୱିପତ୍ତିଯଂ ଦୁରାଜଦୁମ୍ମନୁସ୍ସକାଲେ କସଟେ ନିରୋଜେ ଅପ୍ପାଯୁକେ ଗତିକୋଟିକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତାଦିସେ ଚ କାଲେ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି। ଏୱଂ କାଲୱିପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ଅଯଂ ପନ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ପାଣଂ ହନ୍ତି…ପେ… ସବ୍ବଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ପୂରେତି। ତଥା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମଜାତିକାନିପି କୁଲାନି ଆୱାହୱିୱାହଂ ନ କରୋନ୍ତି; 'ଇତ୍ଥିଧୁତ୍ତୋ ସୁରାଧୁତ୍ତୋ ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତୋ ଅଯଂ ପାପପୁରିସୋ'ତି ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତି। କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଏୱଂ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିପଟିବାଳ୍ହାନି ନ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି। ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଆଗମ୍ମ ୱିପାକଦାଯକଂ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ଚତୂହି ୱିପତ୍ତୀହି ପଟିବାହିତତ୍ତା ନ ୱିପଚ୍ଚତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଗତିୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯଂଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତତ୍ଥସ୍ସ ତାନି କମ୍ମାନି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱାରେନ ୱାରେନ ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତି – କାଲେନ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତି, କାଲେନ ଦେୱଲୋକେ। ଏୱଂ ଗତିୱିପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଉପଧିୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯଂଯେୱ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ବ୍ରହ୍ମୱଚ୍ଛସଦିସୋ। ତସ୍ସ ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଠିତତ୍ତା କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତି। ସଚେ ରାଜକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତତି ଅଞ୍ଞେସୁ ଜେଟ୍ଠକଭାତିକେସୁ ସନ୍ତେସୁପି 'ଏତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱୋ ସମିଦ୍ଧୋ, ଏତସ୍ସ ଛତ୍ତେ ଉସ୍ସାପିତେ ଲୋକସ୍ସ ଫାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ତମେୱ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିଞ୍ଚନ୍ତି। ଉପରାଜଗେହାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ପିତୁଅଚ୍ଚଯେନ ଓପରଜ୍ଜଂ, ସେନାପତିଟ୍ଠାନଂ, ଭଣ୍ଡାଗାରିକଟ୍ଠାନଂ, ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଲଭତି। ଏୱଂ ଉପଧିୱିପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି କାଲୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ କାଲସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସୁରାଜସୁମନୁସ୍ସକାଲେ। ତାଦିସାଯ କାଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଦେତି।

ତତ୍ରିଦଂ ମହାସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ – ବ୍ରାହ୍ମଣତିସ୍ସଭଯେ କିର ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ଦ୍ୱାଦସ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ପଟିୱସନ୍ତି। ତଥା ତିସ୍ସମହାୱିହାରେ। ଦ୍ୱୀସୁପି ମହାୱିହାରେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ୱସ୍ସାନଂ ୱଟ୍ଟଂ ଏକରତ୍ତମେୱ ମହାମୂସିକାଯୋ ଖାଦିତ୍ୱା ଥୁସମତ୍ତମେୱ ଠପେସୁଂ। ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ‘ତିସ୍ସମହାୱିହାରେ ୱଟ୍ଟଂ ୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱସିସ୍ସାମା’ତି ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମି। ତିସ୍ସମହାୱିହାରେପି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ‘ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ୱଟ୍ଟଂ ୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱସିସ୍ସାମା’ତି ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖମି। ଉଭତୋପି ଏକିସ୍ସା ଗମ୍ଭୀରକନ୍ଦରାଯ ତୀରେ ସମାଗତା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଖୀଣଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଂ କରିସ୍ସାମା’ତି ଚତୁୱୀସତି ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଗମ୍ଭୀରକନ୍ଦରୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନନୀହାରେନେୱ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୁ। ପଚ୍ଛା ଭଯେ ୱୂପସନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ସକ୍କଂ ଦେୱରାଜାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଧାତୁଯୋ ସଂହରିତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ଅକାସି।

ବ୍ରାହ୍ମଣତିସ୍ସଚୋରୋପି ଜନପଦଂ ୱିଦ୍ଧଂସେସି। ସଙ୍ଘୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ମନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଚୋରଂ ପଟିବାହତୂ’’ତି ସକ୍କସନ୍ତିକଂ ଅଟ୍ଠ ଥେରେ ପେସେସି। ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ‘‘ମଯା, ଭନ୍ତେ, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚୋରୋ ନ ସକ୍କା ପଟିବାହିତୁଂ। ସଙ୍ଘୋ ପରସମୁଦ୍ଦଂ ଗଚ୍ଛତୁ। ଅହଂ ସମୁଦ୍ଦାରକ୍ଖଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସଙ୍ଘୋ ସବ୍ବଦିସାହି ନାଗଦୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଜମ୍ବୁକୋଲପଟ୍ଟନେ ତିଭୂମିକଂ ମହାଉଳୁମ୍ପଂ ବନ୍ଧାପେସି। ଏକା ଭୂମିକା ଉଦକେ ଓସୀଦି। ଏକିସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ନିସିନ୍ନୋ। ଏକିସ୍ସା ପତ୍ତଚୀୱରାନି ଠପଯିଂସୁ। ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକଚୂଳଅଭଯତ୍ଥେରୋ, ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ, ମହାସୋଣତ୍ଥେରୋତି ତଯୋ ଥେରା ତାସଂ ପରିସାନଂ ପାମୋକ୍ଖା। ତେସୁ ଦ୍ୱେ ଥେରା ମହାସୋଣତ୍ଥେରଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଆୱୁସୋ ମହାସୋଣ, ଅଭିରୁହ ମହାଉଳୁମ୍ପ’’ନ୍ତି। ‘‘ତୁମ୍ହେ ପନ, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଆୱୁସୋ, ଉଦକେ ମରଣମ୍ପି ଥଲେ ମରଣମ୍ପି ଏକମେୱ । ନ ମଯଂ ଗମିସ୍ସାମ। ତଂ ନିସ୍ସାଯ ପନ ଅନାଗତେ ସାସନସ୍ସ ପୱେଣୀ ଠସ୍ସତି। ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ’’ତି। ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେସୁ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଯାୱତତିଯଂ କଥେତ୍ୱାପି ଥେରଂ ଆରୋପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ନିୱତ୍ତିଂସୁ।

ଅଥ ଚୂଳଅଭଯତ୍ଥେରୋ ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରଂ ଆହ – ‘‘ଆୱୁସୋ ଇସିଦତ୍ତ, ଅନାଗତେ ମହାସୋଣତ୍ଥେରଂ ନିସ୍ସାଯ ସାସନପୱେଣୀ ଠସ୍ସତି; ମା ଖୋ ତଂ ହତ୍ଥତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେହୀ’’ତି। ‘‘ତୁମ୍ହେ ପନ, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଅହଂ ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ’’ତି ଦ୍ୱେ ଥେରେ ଅନୁସାସିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ମହାୱିହାରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମହାୱିହାରୋ ସୁଞ୍ଞୋ। ଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ଏରଣ୍ଡା ଜାତା। ଚେତିଯଂ ଗଚ୍ଛେହି ପରିୱାରିତଂ, ସେୱାଲେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧଂ। ଥେରୋ ଧରମାନକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ନିପଚ୍ଚାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱିଯ ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘ଏୱରୂପସ୍ସ ନାମ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସରୀରଧାତୁଚେତିଯଟ୍ଠାନଂ ଅନାଥଂ ଜାତ’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯମାନୋ ନିସୀଦି।

ଅଥ ଅୱିଦୂରେ ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଅଦ୍ଧିକମନୁସ୍ସରୂପେନ ତଣ୍ଡୁଲନାଳିଞ୍ଚ ଗୁଳପିଣ୍ଡଞ୍ଚ ଆଦାଯ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କହଂ ଗଚ୍ଛଥ, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଅହଂ ଦକ୍ଖିଣଦିସଂ, ଉପାସକା’’ତି। ‘‘ଅହମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ସହ ଗଚ୍ଛାମ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ଅହଂ ଦୁବ୍ବଲୋ; ତୱ ଗତିଯା ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି; ତ୍ୱଂ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛ, ଉପାସକା’’ତି। ‘‘ଅହମ୍ପି ତୁମ୍ହାକଂ ଗତିଯା ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ତିସ୍ସୱାପିପାଳିଂ ଆରୁଳ୍ହକାଲେ ଚ ପତ୍ତଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ପାନକଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ଥେରସ୍ସ ପୀତମତ୍ତେଯେୱ ବଲମତ୍ତା ସଣ୍ଠାତି। ଦେୱତା ପଥୱିଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱେଣୁନଦୀସନ୍ତିକେ ଏକଂ ଛଡ୍ଡିତୱିହାରଂ ପତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପଟିଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ଅଦାସି।

ପୁନଦିୱସେ ଥେରେନ ମୁଖେ ଧୋୱିତମତ୍ତେ ଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଅଦାସି; ଯାଗୁଂ ପୀତସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ପଚିତ୍ୱା ଉପନାମେସି। ଥେରୋ ‘‘ତୁଯ୍ହଂ ଠପେହି, ଉପାସକା’’ତି ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେନ ପିଦହି। ‘‘ଅହଂ ନ ଦୂରଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଦେୱତା ଥେରସ୍ସେୱ ପତ୍ତେ ଭତ୍ତଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନା ପଥୱିଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଜଜ୍ଜରନଦୀସନ୍ତିକଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ, ଏତଂ ପଣ୍ଣଖାଦକମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ, ଧୂମୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ଅହଂ ପୁରତୋ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ ଅଗମାସି। ଥେରୋ ସବ୍ବମ୍ପି ଭଯକାଲଂ ପଣ୍ଣଖାଦକମନୁସ୍ସେ ନିସ୍ସାଯ ୱସି।

ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଅଳଜନପଦଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ନାଳିପକ୍କାନି ମଧୁକଫଲାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିଂ ଆଦାଯ ତଚଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ଥେରୋ ‘‘ଆୱୁସୋ ମହାସୋଣ, ଭିକ୍ଖାହାରୋ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତରୁଣଦାରକା ଥେରଂ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଇମିନା କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ୱାଲୁକଂ ପୁଞ୍ଛିତ୍ୱା ମଧୁକଫଲତଚଂ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଦଂସୁ; ଥେରା ପରିଭୁଞ୍ଜିଂସୁ। ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ସୋଯେୱ ଆହାରୋ ଅହୋସି।

ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚୋରିଯସ୍ସରଂ ସମ୍ପାପୁଣିଂସୁ। ମନୁସ୍ସା କୁମୁଦାନି ଗହେତ୍ୱା କୁମୁଦନାଳେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ଥେରୋ ‘‘ଆୱୁସୋ ମହାସୋଣ, ଭିକ୍ଖାହାରୋ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଗାମଦାରକା କୁମୁଦନାଳେ ସୋଧେତ୍ୱା ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଦଂସୁ; ଥେରା ପରିଭୁଞ୍ଜିଂସୁ। ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ସୋୱ ଆହାରୋ ଅହୋସି।

ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚରନ୍ତା ପଣ୍ଡଖାଦକମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଏକଂ ଗାମଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପାପୁଣିଂସୁ। ତତ୍ଥ ଏକିସ୍ସା ଦାରିକାଯ ମାତାପିତରୋ ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ''ସଚେ କୋଚି ଅୟ୍ୟୋ ଆଗଚ୍ଛତି, କଞ୍ଚି ଗନ୍ତୁଂ ମା ଅଦାସି; ଅୟ୍ୟସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖେୟ୍ୟାସି, ଅମ୍ମା''ତି ଆହଂସୁ। ସା ଥେରେ ଦିସ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସୀଦାପେସି। ଗେହେ ଧଞ୍ଞଜାତି ନାମ ନତ୍ଥି। ୱାସିଂ ପନ ଗହେତ୍ୱା ଗୁଞ୍ଜାଚୋଚରୁକ୍ଖତ୍ତଚଂ ଗୁଞ୍ଜାଲତାପତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଯୋ ପିଣ୍ଡେ କତ୍ୱା ଏକଂ ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଏକଂ ମହାସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱା 'ଅତିରେକପିଣ୍ଡଂ ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତେ ଠପେସ୍ସାମୀ'ତି ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ହତ୍ଥୋ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ମହାସୋଣତ୍ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଇସିଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ 'ବ୍ରାହ୍ମଣତିସ୍ସଭଯେ ଗୁଞ୍ଜାଚୋଚପିଣ୍ଡେ ୱିପାକଦାଯକକମ୍ମଂ ଦେସକାଲସମ୍ପଦାଯ କୀୱପମାଣଂ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସତୀ'ତି ଆହ। ତେ ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଅଗମଂସୁ। ସାପି ଅରଞ୍ଞତୋ ଆଗତାନଂ ମାତାପିତୂନଂ ଆଚିକ୍ଖି ''ଦ୍ୱେ ଥେରା ଆଗତା। ତେସଂ ମେ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖିତ''ନ୍ତି। ତେ ଉଭୋପି ଥେରାନଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ଯଂ ମଯଂ ଲଭାମ, ତେନ ତୁମ୍ହେ ପଟିଜଗ୍ଗିସ୍ସାମ; ଇଧେୱ ୱସଥା''ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ଥେରାପି ସବ୍ବଭଯକାଲଂ ତେ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱସିଂସୁ।

ବ୍ରାହ୍ମଣତିସ୍ସଚୋରେ ମତେ ପିତୁମହାରାଜା ଛତ୍ତଂ ଉସ୍ସାପେସି। 'ଭଯଂ ୱୂପସନ୍ତଂ, ଜନପଦୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ'ତି ସୁତ୍ୱା ପରସମୁଦ୍ଦତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ନାୱାଯ ମହାତିତ୍ଥପଟ୍ଟନେ ଓରୁଯ୍ହ 'ମହାସୋଣତ୍ଥେରୋ କହଂ ୱସତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ଥେରୋ ପଞ୍ଚସତଭିକ୍ଖୁପରିୱାରୋ କାଲକଗାମେ ମଣ୍ଡଲାରାମୱିହାରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ କାଲକଗାମେ ସତ୍ତମତ୍ତାନି କୁଲସତାନି ପଟିୱସନ୍ତି। ରତ୍ତିଭାଗେ ଦେୱତା ଆହିଣ୍ଡିତ୍ୱା ''ମହାସୋଣତ୍ଥେରୋ ପଞ୍ଚଭିକ୍ଖୁସତପରିୱାରୋ ମଣ୍ଡଲାରାମୱିହାରଂ ପତ୍ତୋ। ଏକେକୋ ନୱହତ୍ଥସାଟକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକେକକହାପଣଗ୍ଘନକଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେତୂ''ତି ମନୁସ୍ସେ ଅୱୋଚୁଂ। ପୁନଦିୱସେ ଚ ଥେରା କାଲକଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିଂସୁ। ମନୁସ୍ସା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଯାଗୁଂ ଅଦଂସୁ। ମଣ୍ଡଲାରାମୱାସୀ ତିସ୍ସଭୂତିତ୍ଥେରୋ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ହୁତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଏକୋ ମହାଉପାସକୋ ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ମହାସୋଣତ୍ଥେରୋ ନାମ କତରୋ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ସମଯେନ ଥେରୋ ନୱକୋ ହୋତି ପରିଯନ୍ତେ ନିସିନ୍ନୋ। ଥେରୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ''ମହାସୋଣୋ ନାମ ଏସ, ଉପାସକା''ତି ଆହ। ଉପାସକୋ ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି। ଥେରୋ ନ ଦେତି। ତିସ୍ସଭୂତିତ୍ଥେରୋ ''ଆୱୁସୋ ସୋଣ, ଯଥା ତ୍ୱଂ ନ ଜାନାସି, ମଯମ୍ପି ଏୱମେୱ ନ ଜାନାମ; ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଦେୱତା ପରିପାଚେନ୍ତି; ପତ୍ତଂ ଦେହି, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରୋହୀ''ତି ଆହ। ଥେରୋ ପତ୍ତଂ ଅଦାସି। ମହାଉପାସକୋ ପତ୍ତଂ ଆଦାଯ ଗନ୍ତ୍ୱା କହାପଣଗ୍ଘନକସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ନୱହତ୍ଥସାଟକଂ ଆଧାରକଂ କତ୍ୱା ଆହରିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଠପେସି; ଅପରୋପି ଉପାସକୋ ଥେରସ୍ସାତି ସତ୍ତ ସାଟକସତାନି ସତ୍ତ ଚ ପିଣ୍ଡପାତସତାନି ଥେରସ୍ସେୱ ଅଦଂସୁ।

ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସଂୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମହାୱିହାରଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ମହାବୋଧିଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ମହାଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଥୂପାରାମେ ଠିତୋ ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱାରୋ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେନ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରତୋ ଯାୱ ୱଢଅଞ୍ଜନକସାଲା ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ସଟ୍ଠିକହାପଣଗ୍ଘନକଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ସକ୍କାରସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ କାଲୱିପତ୍ତିଯଂ ମଧୁକଫଲତ୍ତଚୋପି କୁମୁଦନାଢଇପି ଦୁଲ୍ଲଭା ଜାତା। କାଲସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଏୱରୂପୋ ମହାଲାଭୋ ଉଦପାଦି।

ୱତ୍ତବ୍ବକନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରସ୍ସାପି ସାମଣେରକାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣତିସ୍ସଭଯଂ ଉଦପାଦି। ସାମଣେରୋ ଚ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଚସ୍ସ ପରସମୁଦ୍ଦଂ ନାଗମିଂସୁ; 'ପଣ୍ଡଖାଦକମନୁସ୍ସେ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱସିସ୍ସାମା'ତି ପଚ୍ଛନ୍ତାଭିମୁଖା ଅହେସୁଂ। ସାମଣେରୋ ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ଅନାହାରୋ ହୁତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଗାମଟ୍ଠାନେ ତାଲରୁକ୍ଖେ ତାଲପକ୍କଂ ଦିସ୍ୱା ଉପଜ୍ଝାଯଂ ଆହ – ''ଭନ୍ତେ, ଥୋକଂ ଆଗମେଥ; ତାଲପକ୍କଂ ପାତେସ୍ସାମୀ''ତି। ''ଦୁବ୍ବଲୋସି ତ୍ୱଂ, ସାମଣେର, ମା ଅଭିରୁହୀ''ତି। ''ଅଭିରୁହିସ୍ସାମି, ଭନ୍ତେ''ତି ଖୁଦ୍ଦକୱାସିଂ ଗହେତ୍ୱା ତାଲଂ ଆରୁଯ୍ହ ତାଲପିଣ୍ଡଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଆରଭି। ୱାସିଫଲଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ପତି।

ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି ''ଅଯଂ କିଲନ୍ତୋୱ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୁଢହୋ; କିଂ ନୁ ଖୋ ଇଦାନି କରିସ୍ସତୀ''ତି ସାମଣେରୋ ତାଲପଣ୍ଣଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଫାଲେତ୍ୱା ୱାସିଦଣ୍ଡକେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଭୂମିଯଂ ପାତେତ୍ୱା ''ଭନ୍ତେ, ସାଧୁ ୱତସ୍ସ ସଚେ ୱାସିଫଲଂ ଏତ୍ଥ ପୱେସେଯ୍ୟାଥା''ତି ଆହ। ଥେରୋ 'ଉପାଯସମ୍ପନ୍ନୋ ସାମଣେରୋ'ତି ୱାସିଫଲଂ ପୱେସେତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ୱାସିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତାଲଫଲାନି ପାତେସି। ଥେରୋ ୱାସିଂ ପାତାପେତ୍ୱା ପୱଟ୍ଟିତ୍ୱା ଗତଂ ତାଲଫଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସାମଣେରଂ ଓତିଣ୍ଣକାଲେ ଆହ ''ସାମଣେର, ତ୍ୱଂ ଦୁବ୍ବଲୋ, ଇଦଂ ତାୱ ଖାଦାହୀ''ତି। ''ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେହି ଅଖାଦିତେ ଖାଦିସ୍ସାମୀ''ତି ୱାସିଂ ଗହେତ୍ୱା ତାଲଫଲାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ତାଲମିଞ୍ଜଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ସଯଂ ଖାଦି। ଯାୱ ତାଲଫଲାନି ଅହେସୁଂ, ତାୱ ତତ୍ଥେୱ ୱସିତ୍ୱା ଫଲେସୁ ଖୀଣେସୁ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଣ୍ଡଖାଦକମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଏକଂ ଛଡ୍ଡିତୱିହାରଂ ପୱିସିଂସୁ। ସାମଣେରୋ ଥେରସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପଟିଜଗ୍ଗି। ଥେରୋ ସାମଣେରସ୍ସ ଓୱାଦଂ ଦତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପାୱିସି। ସାମଣେରୋ 'ଅନାଯତନେ ନଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତଭାୱାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅପ୍ପହରିତଂ କରୋତି; ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ନିରାହାରତାଯ

ପୱେଧମାନୋ ପତିତ୍ୱା ନିପନ୍ନକୋୱ ତିଣାନି ଉଦ୍ଧରତି। ଏକଚ୍ଚେ ଚ ମନୁସ୍ସା ଅରଞ୍ଞେ ଚରନ୍ତା ମଧୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଦାରୂନି ଚେୱ ସାକପଣ୍ଣଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ତିଣଚଲନସଞ୍ଞାୟ ‘ମିଗୋ ନୁ ଖୋ ଏସୋ’ତି ସାମଣେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା “କିଂ କରୋସି, ସାମଣେରା”ତି ଆହଂସୁ। “ତିଣଗଣ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାମି, ଉପାସକା”ତି। “ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଅତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ”ତି? “ଆମ, ଉପାସକା, ଉପଜ୍ଝାୟୋ ମେ ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ”ତି। “ମହାଥେରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଖାଦେୟ୍ୟାସି, ଭନ୍ତେ”ତି ସାମଣେରସ୍ସ ମଧୁଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା “ମୟଂ ସାଖାଭଙ୍ଗଂ କରୋନ୍ତା ଗମିସ୍ସାମ। ଏତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ଥେରଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାସି, ଅୟ୍ୟା”ତି ୱତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ।

ସାମଣେରୋ ମଧୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ବହି ଠତ୍ୱା “ୱନ୍ଦାମି, ଭନ୍ତେ”ତି ଆହ। ଥେରୋ ‘ସାମଣେରୋ ଜିଘଚ୍ଛାୟ ଅନୁଦୟ୍ହମାନୋ ଆଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ସୋ ପୁନପି “ୱନ୍ଦାମି, ଭନ୍ତେ”ତି ଆହ। “କସ୍ମା, ସାମଣେର, ଦୁବ୍ବଲଭିକ୍ଖୂନଂ ସୁଖେନ ନିପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେସୀ”ତି? “ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତୁଂ ସାରୁପ୍ପଂ, ଭନ୍ତେ”ତି? ଥେରୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା “କିଂ ତେ, ସାମଣେର, ଲଦ୍ଧଂ”ତି ଆହ। ମନୁସ୍ସେହି ମଧୁ ଦିନ୍ନଂ, ଖାଦିତୁଂ ସାରୁପ୍ପଂ, ଭନ୍ତେ”ତି? “ସାମଣେର, ଏୱମେୱ ଖାଦିତୁଂ କିଲମିସ୍ସାମ, ପାନକଂ କତ୍ୱା ପିୱିସ୍ସାମା”ତି। ସାମଣେରୋ ପାନକଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ଅଥ ନଂ ଥେରୋ “ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛସି, ସାମଣେରା”ତି ଆହ। ସୟମେୱ ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ, ଭନ୍ତେ”ତି। “ସାମଣେର, ପାତୋୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତା କିଲମିସ୍ସାମ; ଅଜ୍ଜେୱ ଗମିସ୍ସାମା”ତି ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମି। ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ନିପଜ୍ଜିଂସୁ।

ସାମଣେରୋ ରତ୍ତିଭାଗେ ଚିନ୍ତେସି – ‘ମୟା ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଗାମନ୍ତେ ଅରୁଣଂ ନାମ ନ ଉଟ୍ଠାପିତପୁବ୍ବ’ନ୍ତି। ସୋ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠାପେତୁଂ ଅରଞ୍ଞଂ ଅଗମାସି। ମହାଥେରୋ ସାମଣେରଂ ନିପନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘ମନୁସ୍ସଖାଦକେହି ଗହିତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ଚିନ୍ତେସି। ସାମଣେରୋ ଅରଞ୍ଞେ ଅରୁଣଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପତ୍ତେନ ଉଦକଞ୍ଚ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଆଗମି। “ସାମଣେର, କୁହିଂ ଗତୋସି? ମହଲ୍ଲକଭିକ୍ଖୂନଂ ତେ ୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପାଦିତୋ; ଦଣ୍ଡକଟ୍ଠଂ ଆହରା”ତି। “ଆହରିସ୍ସାମି, ଭନ୍ତେ”ତି। ଥେରୋ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପି। ଉଭୋପି ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଅଗମଂସୁ। ମନୁସ୍ସାପି ଅତ୍ତନୋ ପରିଭୋଗଂ କନ୍ଦମୂଲଫଲପଣ୍ଣଂ ଅଦଂସୁ। ଥେରୋପି ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଅଗମାସି। ସାମଣେରୋ ଉଦକଂ ଆହରିତ୍ୱା “ପାଦେ ଧୋୱାମି, ଭନ୍ତେ”ତି ଆହ। “ସାମଣେର, ତ୍ୱଂ ରତ୍ତିଂ କୁହିଂ ଗତୋ? ଅମ୍ହାକଂ ୱିତକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେସୀ”ତି। “ଭନ୍ତେ, ଗାମନ୍ତେ ମେ ଅରୁଣଂ ନ ଉଟ୍ଠାପିତପୁବ୍ବଂ; ଅରୁଣୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥାୟ ଅରଞ୍ଞଂ ଅଗମାସି”ନ୍ତି। “ସାମଣେର, ନ ତୁୟ୍ହଂ ଦଣ୍ଡକଟ୍ଠଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଅମ୍ହାକମେୱ ଅନୁଚ୍ଛୱିକ”ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଥେରୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ୱସି; ସାମଣେରସ୍ସ ଚ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି “ମୟଂ ତାୱ ମହଲ୍ଲକା; ‘ଇଦଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ। ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖେୟ୍ୟାସୀ”ତି। ଥେରୋ କିର ଅନାଗାମୀ। ତଂ ଅପରଭାଗେ ମନୁସ୍ସଖାଦକା ଖାଦିଂସୁ। ସାମଣେରୋ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖିତ୍ୱା ଭୟେ ୱୂପସନ୍ତେ ତଥାରୂପେ ଠାନେ ଉପଜ୍ଝଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଉପସମ୍ପନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତିପିଟକଧରୋ ହୁତ୍ୱା ୱଡ୍ଢକନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରୋ ନାମ ଜାତୋ।

ପିତୁମହାରାଜା ରଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ପରସମୁଦ୍ଦା ଆଗତାଗତା ଭିକ୍ଖୂ “କହଂ ୱଡ୍ଢକନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରୋ, କହଂ ୱଡ୍ଢକନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରୋ”ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଥେରଂ ପରିୱାରେସି। ସୋ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମହାୱିହାରଂ ପତ୍ୱା ମହାବୋଧିଂ ମହାଚେତିୟଂ ଥୂପାରାମଞ୍ଚ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ନଗରଂ ପାୟାସି। ୟାୱ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ନୱସୁ ଠାନେସୁ ତିଚୀୱରଂ ଉପପଜ୍ଜି; ଅନ୍ତୋନଗରଂ ପୱିଟ୍ଠକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମହାସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଇତି କାଲୱିପତ୍ତିୟଂ ତାଲଫଲକନ୍ଦମୂଲପଣ୍ଣମ୍ପି ଦୁଲ୍ଲଭଂ ଜାତଂ। କାଲସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ଏୱରୂପୋ ମହାଲାଭୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି। ଏୱଂ କାଲୱିପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି।

ଅପରସ୍ସାପି ବହୂନି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପୟୋଗୱିପତ୍ତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ନ ୱିପଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ। ସୋ ପନ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ସମ୍ମାପୟୋଗେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ପୂରେତି, ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଦସସୀଲଂ ରକ୍ଖତି। କାଲସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ରାଜାନୋ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପତିମଣ୍ଡିତା ରାଜକଞ୍ଞାୟୋ ‘ଏତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା’ତି ପେସେନ୍ତି, ୟାନୱାହନମଣିସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଭେଦଂ ତଂ ତଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ‘ଏତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକ’ନ୍ତି ପେସେନ୍ତି ।

ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତୋପି ମହାୟସୋ ହୋତି ମହାନୁଭାୱୋ। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – କୂଟକଣ୍ଣରାଜା କିର ଗିରିଗାମକଣ୍ଣୱାସିକଂ ଚୂଳସୁଧମ୍ମତ୍ଥେରଂ ମମାୟତି। ସୋ ଉପ୍ପଲୱାପିୟଂ ୱସମାନୋ ଥେରଂ ପକ୍କୋସାପେସି। ଥେରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମାଲାରାମୱିହାରେ ୱସତି। ରାଜା ଥେରସ୍ସ ମାତରଂ ପୁଚ୍ଛି – “କିଂ ଥେରୋ ପିୟାୟତୀ”ତି? “କନ୍ଦଂ ମହାରାଜା”ତି। ରାଜା କନ୍ଦଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଦଦମାନୋ ମୁଖଂ ଉଲ୍ଲୋକେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଚ ବହିପରିୱେଣେ ଦେୱିଂ ପୁଚ୍ଛି – “କୀଦିସୋ ଥେରୋ”ତି? “ତ୍ୱଂ ପୁରିସୋ ହୁତ୍ୱା ଉଲ୍ଲୋକେତୁଂ ନ ସକ୍କୋସି; ଅହଂ କଥଂ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି? ନାହଂ ଜାନାମି କୀଦିସୋ”ତି। ରାଜା ‘ମମ ରଟ୍ଠେ ବଲିକାରଗହପତିପୁତ୍ତଂ ଉଲ୍ଲୋକେତୁଂ ନ ୱିସହାମି। ମହନ୍ତଂ ୱତ ଭୋ ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ନାମା’ତି ଅପ୍ଫୋଟେସି। ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରମ୍ପି ମମାୟତି। ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗୁଲିୟଂ ଏକା ପିଳକା ଉଟ୍ଠହି। ରାଜା ‘ଥେରଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’ତି ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା

ବଲୱପେମେନ ଅଙ୍ଗୁଲିଂ ମୁଖେନ ଗଣ୍ହି। ଅନ୍ତୋମୁଖେୟେୱ ପିଠଅକା ଭିନ୍ନା, ପୁବ୍ବଲୋହିତଂ ଅନୁଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ଥେରେ ସିନେହେନ ଅମତଂ ୱିଯ ଅଜ୍ଝୋହରି। ସୋୟେୱ ଥେରୋ ଅପରଭାଗେ ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପଜ୍ଜି। ରାଜା ଗନ୍ତ୍ୱା ଅସୁଚିକପଲ୍ଲଙ୍କଂ ସୀସେ ଠପେତ୍ୱା ‘ଧମ୍ମସକଟସ୍ସ ଅକ୍ଖୋ ଭିଜ୍ଜତି ଅକ୍ଖୋ ଭିଜ୍ଜତୀ’ତି ପରିଦେୱମାନୋ ୱିଚରି। ପଥୱିସ୍ସରସ୍ସ ଅସୁଚିକପଲ୍ଲଙ୍କଂ ସୀସେନ ଉକ୍କିପିତ୍ୱା ୱିଚରଣଂ ନାମ କସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗୋ? ସମ୍ମାପଯୋଗସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗୋତି। ଏୱଂ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିପଟିବାହିତତ୍ତା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନି ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତୀତି ପଜାନାତି। ଏୱଂ ଚତୂହି ୱିପତ୍ତୀହି ପଟିବାହିତଂ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଅଦତ୍ୱା ଚତସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଆଗମ୍ମ ଦେତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଭୂତମତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ଓପମ୍ମଂ – ଏକୋ କିର ମହାରାଜା ଏକସ୍ସ ଅମଚ୍ଚସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତେନ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ତଂ ବନ୍ଧନାଗାରେ ବନ୍ଧାପେସି। ତସ୍ସ ଞାତକା ରଞ୍ଞୋ କୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଞତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା ଚଣ୍ଡକୋପେ ୱିଗତେ ରାଜାନଂ ତସ୍ସ ନିରପରାଧଭାୱଂ ଜାନାପେସୁଂ। ରାଜା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଠାନନ୍ତରଂ ପଟିପାକତିକଂ ଅକାସି। ଅଥସ୍ସ ତତୋ ତତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ପଣ୍ଣାକାରାନଂ ପମାଣଂ ନାହୋସି। ମନୁସ୍ସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ତତ୍ଥ ରଞ୍ଞୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ତସ୍ସ ବନ୍ଧନାଗାରେ ବନ୍ଧାପିତକାଲୋ ୱିଯ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲୋ। ଅଥସ୍ସ ଞାତକେହି ରାଜାନଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରସ୍ସ ପଟିପାକତିକକରଣକାଲୋ ୱିଯ ତସ୍ସ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲୋ। ପଣ୍ଣାକାରଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସମତ୍ଥକାଲୋ ୱିଯ ଚତସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଆଗମ୍ମ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମାନଂ ଦେୱଲୋକତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ, ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଦେୱଲୋକନ୍ତି ଏୱଂ ସୁଖଟ୍ଠାନତୋ ସୁଖଟ୍ଠାନମେୱ ନେତ୍ୱା କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପି ସୁଖୱିପାକଂ ଦତ୍ୱା ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ତାୱ ପାଠଇୱସେନେୱ ଦୁତିଯଂ ବଲଂ ଦୀପେତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪) ଇମିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାନଯେନାପି ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ‘ଅହୋସି କମ୍ମ’ନ୍ତି ଅତୀତେ ଆଯୂହିତଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତେୟେୱ ଅହୋସି। ଯେନ ପନ ଅତୀତେ ୱିପାକୋ ଦିନ୍ନୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘ଅହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀସୁ ପନ ବହୂସୁପି ଆଯୂହିତେସୁ ଏକଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ ୱିପାକଂ ଦେତି, ସେସାନି ଅୱିପାକାନି। ଏକଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି, ସେସାନି ଅୱିପାକାନି। ଏକେନାନନ୍ତରିଯେନ ନିରଯେ ଉପପଜ୍ଜତି, ସେସାନି ଅୱିପାକାନି। ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଏକାଯ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ସେସା ଅୱିପାକା। ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ‘ନାହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ପନ ବହୁମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଏତସ୍ସ କମ୍ମୱିପାକୋ ‘ନାହୋସି’ ନାମ। ଯଂ ଅତୀତେ ଆଯୂହିତଂ ଏତରହି ୱିପାକଂ ଦେତି ତଂ ‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅୱିପାକତଂ ଆପଜ୍ଜତି ତଂ ‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ଅତୀତେ ଆଯୂହିତଂ ଅନାଗତେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସତି ତଂ ‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ପୁରିମନଯେନ ଅୱିପାକତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି ତଂ ‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ।

ଯଂ ଏତରହି ଆଯୂହିତଂ ଏତରହିୟେୱ ୱିପାକଂ ଦେତି ତଂ ‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅୱିପାକତଂ ଆପଜ୍ଜତି ତଂ ‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ଏତରହି ଆଯୂହିତଂ ଅନାଗତେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସତି ତଂ ‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅୱିପାକତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି ତଂ ‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ।

ଯଂ ସଯମ୍ପି ଅନାଗତଂ, ୱିପାକୋପିସ୍ସ ଅନାଗତୋ ତଂ ‘ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ। ଯଂ ସଯଂ ଭୱିସ୍ସତି, ପୁରିମନଯେନେୱ ଅୱିପାକତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି ତଂ ‘ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’ ନାମ।

ଇଦଂ ତଥାଗତସ୍ସାତି ଇଦଂ ସବ୍ବେହିପି ଏତେହି ଆକାରେହି ତଥାଗତସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରଜାନନଞାଣଂ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଦୁତିଯବଲଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଦୁତିଯବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ତତିଯବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୧୧। ତତିଯବଲନିଦ୍ଦେସେ ମଗ୍ଗୋତି ୱା ପଟିପଦାତି ୱା କମ୍ମସ୍ସେୱେତଂ ନାମଂ। ନିରଯଗାମିନୀତିଆଦୀସୁ ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ନିରତିଅତ୍ଥେନ ଚ ନିରଯୋ। ଉଦ୍ଧଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅଞ୍ଚିତାତି ତିରଚ୍ଛାନା; ତିରଚ୍ଛାନାୟେୱ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି। ପେତତାଯ ପେତ୍ତି; ଇତୋ ପେଚ୍ଚ ଗତଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପେତ୍ତିୟେୱ ପେତ୍ତିୱିସଯୋ। ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ମନୁସ୍ସା; ମନୁସ୍ସାୱ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ। ଦିବ୍ବନ୍ତି ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ଅଧିମତ୍ତାଯ ୱା ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଦେୱା; ଦେୱାୱ ଦେୱଲୋକୋ। ୱାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା; ତଂ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବାନଂ। ନିରଯଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିରଯଗାମୀ। ଇଦଂ ମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପଦା ପନ ନିରଯଗାମିନୀ ନାମ ହୋତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ପଟିପଦଂ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତି।

କଥଂ ? ସକଲଗାମୱାସିକେସୁପି ହି ଏକତୋ ଏକଂ ସୂକରଂ ୱା ମିଗଂ ୱା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେନ୍ତେସୁ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ପରସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣାୱ ହୋତି। ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ନାନା ହୋତି। ତେସୁ ହି ଏକୋ ଆଦରେନ ଛନ୍ଦଜାତୋ କରୋତି। ଏକୋ ‘ଏହି ତ୍ୱମ୍ପି କରୋହୀ’ତି ପରେହି ନିପ୍ପୀଳିତତ୍ତା କରୋତି। ଏକୋ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିବାହିଯମାନୋ ୱିଚରତି। ତେସୁ ଏକୋ ତେନେୱ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଏକୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏକୋ ପେତ୍ତିୱିସଯେ। ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ‘ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି , ଏସ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ, ଏସ ପେତ୍ତିୱିସଯେ’ତି ପଜାନାତି । ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି ‘ଏସ ଅଟ୍ଠସୁ ମହାନିରଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ସୋଳସସୁ ଉସ୍ସଦନିରଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି ‘ଏସ ଅପାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଦ୍ୱିପାଦକୋ, ଏସ ଚତୁପ୍ପାଦକୋ, ଏସ ବହୁପ୍ପାଦକୋ’ତି ପଜାନାତି। ପେତ୍ତିୱିସଯେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନମ୍ପି ‘ଏସ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ଖୁପ୍ପିପାସିକୋ, ଏସ ପରଦତ୍ତୂପଜୀୱୀ’ତି ପଜାନାତି। ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ ‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଦୁବ୍ବଲଂ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ପଜାନାତି।

ତଥା ସକଲଗାମୱାସିକେସୁ ଏକତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦଦମାନେସୁ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚେତନା ପିଣ୍ଡପାତାରମ୍ମଣାୱ ହୋତି। ତଂ ପନ କମ୍ମଂ ତେସଂ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ପୁରିମନଯେନ ନାନା ହୋତି। ତେସୁ କେଚି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି, କେଚି ମନୁସ୍ସଲୋକେ। ତଂ ତଥାଗତୋ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ‘ଇମିନା ନୀହାରେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା ଏସ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଦେୱଲୋକେ’ତି ପଜାନାତି। ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନମ୍ପି ‘ଏସ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ନିମ୍ମାନରତୀସୁ, ଏସ ତୁସିତେସୁ, ଏସ ଯାମେସୁ, ଏସ ତାୱତିଂସେସୁ, ଏସ ଚାତୁମହାରାଜିକେସୁ, ଏସ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ; ଏସ ପନ ଜେଟ୍ଠକଦେୱରାଜା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଏତସ୍ସ ଦୁତିଯଂ ୱା ତତିଯଂ ୱା ଠାନନ୍ତରଂ କରୋନ୍ତୋ ପରିଚାରକୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତି। ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନମ୍ପି ‘ଏସ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ, ଏସ ୱେସ୍ସକୁଲେ, ଏସ ସୁଦ୍ଦକୁଲେ; ଏସ ପନ ମନୁସ୍ସେସୁ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି, ଏସ ଏତସ୍ସ ଦୁତିଯଂ ୱା ତତିଯଂ ୱା ଠାନନ୍ତରଂ କରୋନ୍ତୋ ପରିଚାରକୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତି । ତେସୁ ଚ କମ୍ମେସୁ ‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଦୁବ୍ବଲଂ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପଧିୱେପକ୍କଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତି।

ତଥା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତେସୁଯେୱ ଯେନ ନୀହାରେନ ୱିପସ୍ସନା ଆରଦ୍ଧା, ‘ଏସ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି, ଏସ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଏସ ଅନାଗାମୀଯେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ଏସ ସକଦାଗାମୀଯେୱ, ଏସ ସୋତାପନ୍ନୋଯେୱ; ଏସ ପନ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ସଚ୍ଛିକାତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣାଯ ୱିପସ୍ସନାଯମେୱ ଠସ୍ସତି; ଏସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ, ଏସ ରୂପପରିଗ୍ଗହେଯେୱ ଠସ୍ସତି, ଏସ ମହାଭୂତମତ୍ତମେୱ ୱୱତ୍ଥପେସ୍ସତି, ଏସ କିଞ୍ଚି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତି।

କସିଣପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେସୁପି ‘ଏତସ୍ସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତମେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି; ଏସ ପନ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଅପ୍ପନଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି; ଏସ ଅପ୍ପନଂ ପାପେତ୍ୱା ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’ତି ପଜାନାତୀତି।

ତତିଯବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଚତୁତ୍ଥବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୧୨। ଚତୁତ୍ଥବଲନିଦ୍ଦେସେ ଖନ୍ଧନାନତ୍ତନ୍ତି ‘ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମା’ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନାନାକରଣଂ ପଜାନାତି। ତେସୁପି ‘ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଏକୱିଧେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଏକୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’ତି ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ ପଜାନାତି। ଆଯତନନାନତ୍ତନ୍ତି ‘ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ…ପେ… ଇଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକା’ତି ଏୱଂ ଆଯତନନାନତ୍ତଂ ପଜାନାତି। ଧାତୁନାନତ୍ତନ୍ତି ‘ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ… ପେ… ଅଯଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକା’ତି ଏୱଂ ଧାତୁନାନତ୍ତଂ ପଜାନାତି।

ପୁନ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକନାନତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ନ କେୱଲଂ ଉପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସେୱ ନାନତ୍ତଂ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତି, ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସାପି ନାନତ୍ତଂ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଗହିତଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ହି ଦ୍ୱେ ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଉପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସାପି ନାନତ୍ତଂ ଏକଦେସତୋୱ ଜାନନ୍ତି ନୋ ନିପ୍ପଦେସତୋ, ଅନୁପାଦିନ୍ନକଲୋକସ୍ସ ପନ ନାନତ୍ତଂ ନ ଜାନନ୍ତି।

ସଙ୍କଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ ପନ ‘ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ନାମ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ କାଳଅକୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ; ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତ୍ତଚୋ; ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ ନାମ ହୋତି; ଇମାଯ ପନ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲକଂ ହୋତି, ପୀତକଂ, ଲୋହିତକଂ, ଓଦାତଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ , ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ ହୋତି; ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ହୋତି, ମହନ୍ତଂ, ଦୀଘଂ, ରସ୍ସଂ, ୱଟ୍ଟଂ, ସୁସଣ୍ଠାନଂ, ଦୁସ୍ସଣ୍ଠାନଂ, ମଟ୍ଠଂ, ଫରୁସଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ମଧୁରଂ, ତିତ୍ତକଂ, ଅମ୍ବିଲଂ, କଟୁକଂ, କସାୱଂ ହୋତି; ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନାଯ ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ ହୋତି, ଅତିଖିଣୋ, ଉଜୁକୋ, କୁଟିଲୋ, ତମ୍ବୋ, କାଳଅକୋ, ନୀଲୋ, ଓଦାତୋ ହୋତୀ’ତି ଏୱଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ ପଜାନାତି। ସଙ୍କଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ହି ଏତଂ ବଲଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି।

ଚତୁତ୍ଥବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପଞ୍ଚମବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୧୩। ପଞ୍ଚମବଲନିଦ୍ଦେସେ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକାତି ହୀନଜ୍ଝାସଯା। ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକାତି କଲ୍ଯାଣଜ୍ଝାସଯା। ସେୱନ୍ତୀତି ନିସ୍ସଯନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତି। ଭଜନ୍ତୀତି ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ପଯିରୁପାସନ୍ତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ସଚେ ହି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ନ ସୀଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ସଦ୍ଧିୱିହାରିକା ସୀଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେପି ନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ସଦିସେ ସାରୁପ୍ପଭିକ୍ଖୂଯେୱ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ସଚେ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ସାରୁପ୍ପଭିକ୍ଖୂ, ଇତରେ ଅସାରୁପ୍ପା, ତେପି ନ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ସଦିସେ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକେ ଏୱ ଉପସଙ୍କମନ୍ତି।

ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମନଂ ପନ ନ କେୱଲଂ ଏତରହେୱ, ଅତୀତାନାଗତେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଇଦଂ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲସେୱନମେୱ, ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ସୀଲୱନ୍ତସେୱନମେୱ, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାନଂ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସେୱନମେୱ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତସେୱନମେୱ କୋ ନିଯାମେତୀତି? ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ନିଯାମେତି। ସମ୍ବହୁଲା କିର ଭିକ୍ଖୂ ଏକଂ ଗାମଂ ଗଣଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଚରନ୍ତି। ମନୁସ୍ସା ବହୁଭତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ପତ୍ତାନି ପୂରେତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଯଥାସଭାଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜଥା’’ତି ଦତ୍ୱା ଉଯ୍ଯୋଜେସୁଂ। ଭିକ୍ଖୂପି ଆହଂସୁ ‘‘ଆୱୁସୋ, ମନୁସ୍ସା ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତକମ୍ମେ ପଯୋଜେନ୍ତୀ’’ତି। ତିପିଟକଚୂଳଅଭଯତ୍ଥେରୋପି ନାଗଦୀପେ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦନାଯ ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମେ ମନୁସ୍ସେହି ନିମନ୍ତିତୋ। ଥେରେନ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୋ ଅସାରୁପ୍ପଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥି। ଧୁରୱିହାରେପି ଏକୋ ଅସାରୁପ୍ପଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥି। ଦ୍ୱୀସୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେସୁ ଗାମଂ ଓସରନ୍ତେସୁ ତେ ଉଭୋପି ଜନା, କିଞ୍ଚାପି ଆଗନ୍ତୁକେନ ନେୱାସିକୋ ନେୱାସିକେନ ୱା ଆଗନ୍ତୁକୋ ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି, ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ହସିତ୍ୱା ହସିତ୍ୱା କଥଯମାନା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଥେରୋ ଦିସ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଜାନିତ୍ୱା ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ଆହ।

ଏୱଂ ‘ଅଜ୍ଝାସଯଧାତୁ ନିଯାମେତୀ’ତି ୱତ୍ୱା ଧାତୁସଂଯୁତ୍ତେନ ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଗିଜ୍ଝକୂଟପବ୍ବତସ୍ମିଞ୍ହି ଗିଲାନସେଯ୍ଯାଯ ନିପନ୍ନୋ ଭଗୱା ଆରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ପରିୱାରେତ୍ୱା ୱସନ୍ତେସୁ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦୀସୁ ଏକମେକଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି ‘‘ପସ୍ସଥ ନୋ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାରିପୁତ୍ତଂ ସମ୍ବହୁଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଚଙ୍କମନ୍ତ’’ନ୍ତି? ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘ସବ୍ବେ ଖୋ ଏତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ ମହାପଞ୍ଞା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୯୯) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବନ୍ତି।

ପଞ୍ଚମବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଛଟ୍ଠବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୧୪। ଛଟ୍ଠବଲନିଦ୍ଦେସେ ଆସଯନ୍ତି ଯତ୍ଥ ସତ୍ତା ଆସଯନ୍ତି ନିୱସନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ୱା ଯଥାଭୂତଂ ଞାଣଂ ୱା। ଅନୁସଯନ୍ତି ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯିତଂ କିଲେସଂ। ଚରିତନ୍ତି କାଯାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ। ଅଧିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସଯଂ। ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞାମଯେ ଅକ୍ଖିମ୍ହି ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତଂ ରାଗଦୋସମୋହରଜଂ ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା। ତସ୍ସେୱ ମହନ୍ତତାଯ ମହାରଜକ୍ଖା। ଉଭଯେନାପି ମନ୍ଦକିଲେସେ ମହାକିଲେସେ ଚ ସତ୍ତେ ଦସ୍ସେତି। ଯେସଂ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି, ତେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା। ଯେସଂ ତାନି ମୁଦୂନି, ତେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା। ଯେସଂ ଆସଯାଦଯୋ କୋଟ୍ଠାସା ସୁନ୍ଦରା, ତେ ସ୍ୱାକାରା। ୱିପରୀତା ଦ୍ୱାକାରା। ଯେ କଥିତକାରଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି, ସୁଖେନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ, ତେ ସୁୱିଞ୍ଞାପଯା। ୱିପରୀତା ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯା। ଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା, ତେ ଭବ୍ବା। ୱିପରୀତା ଅଭବ୍ବା।

୮୧୫। ଏୱଂ ଛଟ୍ଠବଲସ୍ସ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାପଟିପାଟିଯା ଭାଜେନ୍ତୋ କତମୋ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୋ

ଲୋକୋତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୦୫) ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଇତି ଭୱଦିଟ୍ଠିସନ୍ନିସ୍ସିତା ୱାତି ଏୱଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ୱା ସନ୍ନିସ୍ସିତା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ହି ଏତ୍ଥ ଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁତ୍ତା; ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିଭୱଦିଟ୍ଠୀତି। ସବ୍ବଦିଟ୍ଠୀନଞ୍ହି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀ ହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ସବ୍ବେପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ସତ୍ତା ଇମାୱ ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିଯୋ ସନ୍ନିସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''ଦ୍ୱଯସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ଖୋ ପନାଯଂ, କଚ୍ଚାନ, ଲୋକୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ – ଅତ୍ଥିତଞ୍ଚେୱ ନତ୍ଥିତଞ୍ଚା''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫)। ଏତ୍ଥ ହି ଅତ୍ଥିତାତି ସସ୍ସତଂ, ନତ୍ଥିତାତି ଉଚ୍ଛେଦୋ। ଅଯଂ ତାୱ ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସତ୍ତାନଂ ଆସଯୋ।

ଇଦାନି ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତାନଂ ସୁଦ୍ଧସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏତେ ୱା ପନ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏତେ ୱା ପନାତି ଏତେଯେୱ। ଉଭୋ ଅନ୍ତେତି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେ ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତେ। ଅନୁପଗମ୍ମାତି ଅନଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ଚେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ଚ। ଅନୁଲୋମିକା ଖନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଯଥାଭୂତଂ ୱା ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଚେୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ଚ ଏତେ ଉଭୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଅନ୍ତେ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନା ପଟିଲଦ୍ଧା, ଯଞ୍ଚ ତତୋ ଉତ୍ତରିମଗ୍ଗଞାଣଂ – ଅଯଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯୋ, ଅଯଂ ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତାନଞ୍ଚ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତାନଞ୍ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଆସଯୋ, ଇଦଂ ୱସନଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଅଯଂ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା।

ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – 'ମଗ୍ଗୋ ନାମ ୱାସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନନୁ ତ୍ୱଂ ମଗ୍ଗୋ ୱାସୋତି ୱଦେସୀ'ତି? ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ 'ତ୍ୱଂ ଅରିଯୱାସଭାଣକୋ ହୋସି ନ ହୋସୀ'ତି? ସଚେ ପନ 'ନ ହୋମୀ'ତି ୱଦତି, 'ଅଭାଣକତାଯ ନ ଜାନାସୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ 'ଭାଣକୋସ୍ମୀ'ତି ୱଦତି, 'ସୁତ୍ତଂ ଆହରା'ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ଆହରତି, ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ; ନୋ ଚେ ଆହରତି ସଯଂ ଆହରିତବ୍ବଂ – ''ଦସଯିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯୱାସା, ଯେ ଅରିଯା ଆୱସିଂସୁ ୱା ଆୱସନ୍ତି ୱା ଆୱସିସ୍ସନ୍ତି ୱା''ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧୯)। ଏତଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱାସଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ସୁକଥିତମେୱେତନ୍ତି। ଇଦଂ ପନ ଭଗୱା ସତ୍ତାନଂ ଆସଯଂ ଜାନନ୍ତୋ ଇମେସଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ଜାନାତି ଏୱ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''କାମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାମଗରୁକୋ କାମାସଯୋ କାମାଧିମୁତ୍ତୋ'ତି। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଗରୁକୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାସଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିମୁତ୍ତୋ'ତି। ବ୍ୟାପାଦଂ...ପେ... ଅବ୍ୟାପାଦଂ... ଥିନମିଦ୍ଧଂ...ପେ... ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି ସେୱନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆଲୋକସଞ୍ଞାଗରୁକୋ ଆଲୋକସଞ୍ଞାସଯୋ ଆଲୋକସଞ୍ଞାଧିମୁତ୍ତୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୩)।

୮୧୬। ଅନୁସଯନିଦ୍ଦେସେ କାମରାଗୋ ଚ ସୋ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯୋ ଚାତି କାମରାଗାନୁସଯୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପନ୍ତି ଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପିଯଜାତିକଂ। ସାତରୂପନ୍ତି ସାତଜାତିକଂ ଅସ୍ସାଦପଦଟ୍ଠାନଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି। ଯଥା ନାମ ଉଦକେ ନିମୁଗ୍ଗସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ସମନ୍ତଭାଗେ ଚ ଉଦକମେୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ ସତ୍ତାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣା। ତଥା ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପଟିଘୁପ୍ପତ୍ତି। ଇତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଏୱଂ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ କାମରାଗପଟିଘୱନ୍ତେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଧମ୍ମେସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାନୁପତିତାତି କାମରାଗପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜା ଅନୁପତିତା। ତଦେକଟ୍ଠୋତି ତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେକଟ୍ଠୱସେନ ଏକଟ୍ଠୋ। ମାନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚାତି ନୱୱିଧୋ ମାନୋ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୱିଧା ଦିଟ୍ଠି, ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ପନେତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯେନେୱ ସଙ୍ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୧୭। ଚରିତନିଦ୍ଦେସେ ତେରସ ଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଦ୍ୱାଦସ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଚତସ୍ସୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରୋ ପରିତ୍ତଭୂମକୋ, ଇତରୋ ମହାଭୂମକୋ। ତୀସୁପି ୱା ଏତେସୁ ଯୋ କୋଚି ଅପ୍ପୱିପାକୋ ପରିତ୍ତଭୂମକୋ, ବହୁୱିପାକୋ ମହାଭୂମକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୧୮। ଅଧିମୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୋ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତୋୱ। କସ୍ମା ପନାଯଂ ଅଧିମୁତ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାପି ପୁନ ଗହିତାତି? ଅଯଞ୍ହି ହେଟ୍ଠା ପାଟିଯେକ୍କଂ ବଲଦସ୍ସନୱସେନ ଗହିତା, ଇଧ ସତ୍ତାନଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

୮୧୯। ମହାରଜକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେ ଉସ୍ସଦଗତାନୀତି ୱେପୁଲ୍ଲଗତାନି। ପହାନକ୍କମୱସେନ ଚେସ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ।

୮୨୦।ଅନୁସ୍ସଦଗତାନୀତି ଅୱେପୁଲ୍ଲଗତାନିଂ। ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଉପନିସ୍ସଯିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନାମ କଥିତାନି। ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ନିଦ୍ଦେସେ ପନେତ୍ଥ ପଯୋଜନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୨୩। ତଥା ଦ୍ୱାକାରନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ପାପାସଯାତି ଅକୁସଲାସଯା। ପାପଚରିତାତି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପରିପୂରକା। ପାପାଧିମୁତ୍ତିକାତି ସକ୍କାଯାଭିରତା ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସଯା।

୮୨୪। ସ୍ୱାକାରନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା କଲ୍ୟାଣକୋ ନାମ ଅନୁସଯୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା କଲ୍ୟାଣାନୁସଯାତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୨୬। ଭବ୍ବାଭବ୍ବନିଦ୍ଦେସେ କମ୍ମାୱରଣେନାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମେନ। କିଲେସାୱରଣେନାତି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା। ୱିପାକାୱରଣେନାତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା। ଯସ୍ମା ପନ ଦୁହେତୁକାନମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପି ୱିପାକାୱରଣମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାରହିତା। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦରହିତା। ଉତ୍ତରକୁରୁକା ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପରିହୀନା। ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯପି ଯସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପାଦକଂ ନ ହୋତି, ସୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋଯେୱ ନାମ। ଅଭବ୍ବା ନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଭବ୍ବା।

୮୨୭।ନ କମ୍ମାୱରଣେନାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଇଦଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଭାଜନୀଯଂ – ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣସ୍ସ ଚ ଆସଯାନୁସଯଞାଣସ୍ସ ଚ। ଏତ୍ଥ ହି ଆସଯାନୁସଯଞାଣେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣମ୍ପି ଭାଜିତଂ। ଇତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଂ ବଲଞାଣଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି।

ଛଟ୍ଠବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ସତ୍ତମବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୨୮। ସତ୍ତମବଲନିଦ୍ଦେସେ ଝାଯତୀତି ଝାଯୀ। ଚତ୍ତାରୋ ଝାଯୀତି ଝାଯିନୋ ଚତ୍ତାରୋ ଜନା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଠମଚତୁକ୍କେ ତାୱ ପଠମୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ସମାନୋଯେୱ 'ନ ଲାଭୀମ୍ହୀ'ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମାନଂଯେୱ 'ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ଅଯଂ ଅପ୍ପଗୁଣଜ୍ଝାନଲାଭୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯୋ ସମାପତ୍ତିଯା ଅଲାଭୀଯେୱ 'ଲାଭୀମ୍ହୀ'ତି, ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମାନଂଯେୱ 'କମ୍ମଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ଅଯଂ ନିଦ୍ଦାଝାଯୀ ନାମ। ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ଏୱଂ ମଞ୍ଞତି। ତତିଯୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ସମାନୋ 'ସମାପତ୍ତିଲାଭୀମ୍ହୀ'ତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ସମାନଂ 'କମ୍ମଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ଅଯଂ ପଗୁଣଜ୍ଝାନଲାଭୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ଅଲାଭୀଯେୱ 'ଅଲାଭୀମ୍ହୀ'ତି, ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନଂଯେୱ 'ଅକମ୍ମଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଜନା ଅଜ୍ଝାଯିନୋୱ ଝାଯୀନଂ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଝାଯୀତି ୱୁତ୍ତା।

ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ସମାଧିପାରିବନ୍ଧିକଧମ୍ମେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଦନ୍ଧଂ ସମାପଜ୍ଜତି ନାମ। ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ଠତ୍ୱା ସହସା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଖିପ୍ପଂ ୱୁଟ୍ଠହତି ନାମ। ସୁଖେନେୱ ପନ ସମାଧିପାରିବନ୍ଧିକଧମ୍ମେ ସୋଧେନ୍ତୋ ଖିପ୍ପଂ ସମାପଜ୍ଜତି ନାମ। ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନ ଅୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା କାଲଂ ଅତିନାମେତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଦନ୍ଧଂ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଇତରେ ଦ୍ୱେପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଜନା ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋୱ।

ତତିଯଚତୁକ୍କେ 'ଇଦଂ ଝାନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ, ଇଦଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକ'ନ୍ତି ଏୱଂ ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନପରିଚ୍ଛେଦେ ଛେକୋ ସମାଧିସ୍ମିଂ ସମାଧିକୁସଲୋ ନାମ। ନୀୱରଣାନି ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଚିତ୍ତମଞ୍ଜୂସାଯ ଚିତ୍ତଂ ଠପେତୁଂ ଅଛେକୋ ନୋ ସମାଧିସ୍ମିଂ ସମାପତ୍ତିକୁସଲୋ ନାମ। ଇତରେପି ତଯୋ ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମେପି ଚତ୍ତାରୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋଯେୱ।

ଇଦାନି ଯାନି ଝାନାନି ନିସ୍ସାଯ ଇମେ ପୁଗ୍ଗଲା 'ଝାଯୀ' ନାମ ଜାତା, ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ତଯୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖା ଅତ୍ଥତୋ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯମେୱ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୬୦, ୨୪୮) ପକାସିତା। ସେସାନମ୍ପି ୱିମୋକ୍ଖଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚେତ୍ଥ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠମୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅପଗତୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ। ସମାଧୀସୁ ଚତୁକ୍କନଯପଞ୍ଚକନଯେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ନାମ। ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାଧି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତସମାଧି ନାମ। ଚତୁକ୍କନଯେପି ପଞ୍ଚକନଯେପି ଉପରି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କ ଅୱିଚାରସମାଧି ନାମ। ସମାପତ୍ତୀସୁ ହି ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ 'ସମାଧୀ'ତିପି ନାମଂ 'ସମାପତ୍ତୀ'ତିପି। କସ୍ମା?

ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସବ୍ଭାୱତୋ। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା ତଦଭାୱତୋ ନ ସମାଧୀତି ନାମଂ।

ହାନଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋତି ଅପ୍ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ୱିସେସଭାଗିୟୋ ଧମ୍ମୋତି ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ୱୋଦାନମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇମିନା ପଗୁଣୱୋଦାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ କଥିତଂ। ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଞ୍ହି ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ୱୋଦାନମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମ୍ହା ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇମିନା ଭୱଙ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ କଥିତଂ। ଭୱଙ୍ଗେନ ହି ସବ୍ବଜ୍ଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ନିରୋଧତୋ ପନ ଫଲସମାପତ୍ତିୟାୱ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି। ଇଦଂ ପାଳିମୁତ୍ତକୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି।

ସତ୍ତମବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଅଟ୍ଠମବଲାଦିନିଦ୍ଦେସୋ

୮୨୯। ଅଟ୍ଠମବଲନିଦ୍ଦେସେ ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ନୱମବଲନିଦ୍ଦେସେପି ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନାତିଆଦି ସବ୍ବଂ ତତ୍ଥେୱ ୱିତ୍ଥାରିତଂ।

ନୱମବଲନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଦସମବଲନିଦ୍ଦେସୋ

୮୩୧। ଦସମବଲନିଦ୍ଦେସେ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲସମାଧିଂ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲଞାଣଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ଆଚରିୟାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା। ପରୱାଦୀ ପନାହ – ‘‘ଦସବଲଞାଣଂ ନାମ ପାଟିୟେକ୍କଂ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣସ୍ସେୱାୟଂ ପଭେଦୋ’’ତି। ତଂ ନ ତଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞମେୱ ହି ଦସବଲଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ। ଦସବଲଞାଣଞ୍ହି ସକସକକିଚ୍ଚମେୱ ଜାନାତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ପନ ତମ୍ପି ତତୋ ଅୱସେସମ୍ପି ଜାନାତି। ଦସବଲଞାଣେସୁପି ହି ପଠମଂ କାରଣାକାରଣମେୱ ଜାନାତି, ଦୁତିୟଂ କମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରମେୱ, ତତିୟଂ କମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦମେୱ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଧାତୁନାନତ୍ତକରଣମେୱ, ପଞ୍ଚମଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟାଧିମୁତ୍ତିମେୱ, ଛଟ୍ଠଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ତିକ୍ଖମୁଦୁଭାୱମେୱ, ସତ୍ତମଂ ଝାନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତେସଂ ସଂକିଲେସାଦିମେୱ, ଅଟ୍ଠମଂ ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥଖନ୍ଧସନ୍ତତିମେୱ, ନୱମଂ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିମେୱ, ଦସମଂ ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦମେୱ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ପନ ଏତେହି ଜାନିତବ୍ବଞ୍ଚ ତତୋ ଉତ୍ତରିତରଞ୍ଚ ପଜାନାତି। ଏତେସଂ ପନ କିଚ୍ଚଂ ନ ସବ୍ବଂ କରୋତି। ତଞ୍ହି ଝାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଇଦ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ମଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା କିଲେସେ ଖେପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଅପିଚ ପରୱାଦୀ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – ‘‘ଦସବଲଞାଣଂ ନାମ ଏତଂ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ, ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରଂ, କାମାୱଚରଂ, ରୂପାୱଚରଂ, ଅରୂପାୱଚରଂ, ଲୋକିୟଂ, ଲୋକୁତ୍ତର’’ନ୍ତି? ଜାନନ୍ତୋ ‘‘ପଟିପାଟିୟା ସତ୍ତ ଞାଣାନି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାନୀ’’ତି ୱକ୍ଖତି; ତତୋ ‘‘ପରାନି ଦ୍ୱେ ଞାଣାନି ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରାନୀ’’ତି ୱକ୍ଖତି; ‘‘ଆସୱକ୍ଖୟଞାଣଂ ସିୟା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଂ, ସିୟା ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଂ, ସିୟା ଅୱିତକ୍କୱିଚାର’’ନ୍ତି ୱକ୍ଖତି। ତଥା ‘‘ପଟିପାଟିୟା ସତ୍ତ କାମାୱଚରାନି, ତତୋ ଦ୍ୱେ ରୂପାୱଚରାନି, ଅୱସାନେ ଏକଂ ଲୋକୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ୱକ୍ଖତି; ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ପନ ସୱିତକ୍କସୱିଚାରମେୱ, କାମାୱଚରମେୱ, ଲୋକିୟମେୱା’’ତି ୱକ୍ଖତି। ଇତି ଅଞ୍ଞଦେୱ ଦସବଲଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣନ୍ତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟ

ଞାଣୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ଖୁଦ୍ଦକଵତ୍ଥୁଵିଭଙ୍ଗୋ

୧। ଏକକମାତିକାଦିଵଣ୍ଣନା

୮୩୨। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଖୁଦ୍ଦକଵତ୍ଥୁଵିଭଙ୍ଗେପି ପଠମଂ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ଵା ନିକ୍ଖିତ୍ତପଦାନୁକ୍କମେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତତ୍ରାଯଂ ନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଆଦିତୋ ତାଵ ଜାତିମଦୋତିଆଦଯୋ ତେସତ୍ତତି ଏକକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ତତୋ କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚାତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଦୁକା, ଅକୁସଲମୂଲାଦଯୋ ପଞ୍ଚତିଂସ ତିକା, ଆସଵଚତୁକ୍କାଦଯୋ ଚୁଦ୍ଦସ ଚତୁକ୍କା, ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାଦଯୋ ପନ୍ନରସ ପଞ୍ଚକା, ଵିଵାଦମୂଲାଦଯୋ ଚୁଦ୍ଦସ ଛକ୍କା, ଅନୁସଯାଦଯୋ ସତ୍ତ ସତ୍ତକା, କିଲେସଵତ୍ଥୁଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠକା, ଆଘାତଵତ୍ଥୁଆଦଯୋ ନଵ ନଵକା, କିଲେସଵତ୍ଥୁଆଦଯୋ ସତ୍ତ ଦସକା, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାଯ ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାଵିଚରିତାନୀତିଆଦଯୋ ଛ ଅଟ୍ଠାରସକାତି ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି ଅଟ୍ଠ କିଲେସସତାନି ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୀତି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ତାଵ ନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛେଦୋ।

(୧।) ଏକକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୮୪୩-୮୪୪। ଇଦାନି ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତାଯ ମାତିକାଯ ତତ୍ଥ କତମୋ ଜାତିମଦୋତିଆଦିନା ନଯେନ ଆରଦ୍ଧେ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଜାତିଂ ନିସ୍ସାଯ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥିପଟିଚ୍ଚଂ ନାମ କଥିତଂ, ତସ୍ମା ଜାତିଯା ସତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଗୋତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ମଦନଵସେନ ମଦୋ। ମଜ୍ଜନାକାରୋ ମଜ୍ଜନା। ମଜ୍ଜିତଭାଵୋ ମଜ୍ଜିତତ୍ତଂ। ମାନୋ ମଞ୍ଞନାତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୨୧) ଵୁତ୍ତତ୍ଥାନେଵ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵଂ ଜାତିଯା ସତି ତଂ ଜାତିଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଜ୍ଜନାକାରପ୍ପଵତ୍ତୋ ମାନୋ ଜାତିମଦୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ସ୍ଵାଯଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଵଣ୍ଣାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜାତିସମ୍ପନ୍ନୋ ହି ଖତ୍ତିଯୋ 'ମାଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥି। ଅଵସେସା ଅନ୍ତରା ଉଟ୍ଠାଯ ଖତ୍ତିଯା ଜାତା। ଅହଂ ପନ ଵଂସାଗତଖତ୍ତିଯୋ'ତି ମାନଂ କରୋତି। ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଗୋତ୍ତମଦନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ଇମିନାଵୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଖତ୍ତିଯୋପି ହି 'ଅହଂ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞଗୋତ୍ତୋ, ଅହଂ ଆଦିଚ୍ଚଗୋତ୍ତୋ'ତି ମାନଂ କରୋତି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋପି 'ଅହଂ କସ୍ସପଗୋତ୍ତୋ , ଅହଂ ଭାରଦ୍ଵାଜଗୋତ୍ତୋ'ତି ମାନଂ କରୋତି। ଵେସ୍ସୋପି ସୁଦ୍ଦୋପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କୁଲଗୋତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ କରୋତି। ଅଟ୍ଠାରସାପି ସେଣିଯୋ 'ଏକିସ୍ସା ସେଣିଯା ଜାତମ୍ହା'ତି ମାନଂ କରୋନ୍ତିଯେଵ।

ଆରୋଗ୍ୟମଦାଦୀସୁ 'ଅହଂ ଅରୋଗୋ, ଅଵସେସା ରୋଗବହୁଲା, ଗଦ୍ଦୁହନମତ୍ତମ୍ପି ମଯ୍ହଂ ବ୍ଯାଧି ନାମ ନତ୍ଥୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଆରୋଗ୍ୟମଦୋ ନାମ।

'ଅହଂ ତରୁଣୋ, ଅଵସେସସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାଵୋ ପପାତେ ଠିତରୁକ୍ଖସଦିସୋ, ଅହଂ ପନ ପଠମଵଯେ ଠିତୋ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଯୋବ୍ବନମଦୋ ନାମ।

'ଅହଂ ଚିରଂ ଜୀଵିଂ, ଚିରଂ ଜୀଵାମି, ଚିରଂ ଜୀଵିସ୍ସାମି; ସୁଖଂ ଜୀଵିଂ, ସୁଖଂ ଜୀଵାମି, ସୁଖଂ ଜୀଵିସ୍ସାମୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଜୀଵିତମଦୋ ନାମ।

'ଅହଂ ଲାଭୀ, ଅଵସେସା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଲାଭା, ମଯ୍ହଂ ପନ ଲାଭସ୍ସ ପମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଲାଭମଦୋ ନାମ।

'ଅଵସେସା ସତ୍ତା ଯଂ ଵା ତଂ ଵା ଲଭନ୍ତି, ଅହଂ ପନ ସୁକତଂ ପଣୀତଂ ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯଂ ଲଭାମୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ସକ୍କାରମଦୋ ନାମ।

'ଅଵସେସଭିକ୍ଖୂନଂ ପାଦପିଟ୍ଠିଯଂ ଅକ୍କମିତ୍ଵା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ମନୁସ୍ସା ଅଯଂ ସମଣୋତିପି ନ ଵନ୍ଦନ୍ତି, ମଂ ପନ ଦିସ୍ଵାଵ ଵନ୍ଦନ୍ତି, ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ଵିଯ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଵିଯ ଚ ଦୁରାସଦଂ କତ୍ଵା ମଞ୍ଞନ୍ତୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଗରୁକାରମଦୋ ନାମ।

'ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ହୋ ମଯ୍ହମେଵ ମୁଖେନ ଛିଜ୍ଜତି, ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ମମେଵ ପୁରତୋ କତ୍ଵା ପରିଵାରେତ୍ଵା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ'ତି ମଜ୍ଜନଵସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପୁରେକ୍ଖାରମଦୋ ନାମ।

ଅଗାରିକସ୍ସ ତାୱ ମହାପରିୱାରସ୍ସ ‘ପୁରିସସତମ୍ପି ପୁରିସସହସ୍ସମ୍ପି ମଂ ପରିୱାରେତି,’ ଅନଗାରିୟସ୍ସ ପନ ‘ସମଣସତମ୍ପି ସମଣସହସ୍ସମ୍ପି ମଂ ପରିୱାରେତି, ସେସା ଅପ୍ପପରିୱାରା, ଅହଂ ମହାପରିୱାରୋ ଚେୱ ସୁଚିପରିୱାରୋ ଚା’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପରିୱାରମଦୋ ନାମ।

ଭୋଗୋ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଲାଭଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ନିକ୍ଖେପରାସି ନାମ ଗହିତୋ; ତସ୍ମା ‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ପରିଭୋଗମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭନ୍ତି, ମୟ୍ହଂ ପନ ନିଧାନଗତସ୍ସେୱ ଧନସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଭୋଗମଦୋ ନାମ।

ୱଣ୍ଣଂପଟିଚ୍ଚାତି ସରୀରୱଣ୍ଣମ୍ପି ଗୁଣୱଣ୍ଣମ୍ପି ପଟିଚ୍ଚ। ‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା ଦୁରୂପା, ଅହଂ ପନ ଅଭିରୂପୋ ପାସାଦିକୋ; ଅୱସେସା ସତ୍ତା ନିଗ୍ଗୁଣା ପତ୍ଥଟଅକିତ୍ତିନୋ, ମୟ୍ହଂ ପନ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ପାକଟୋ – ଇତିପି ଥେରୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ, ଇତିପି ସୀଲୱା, ଇତିପି ଧୁତଗୁଣୟୁତ୍ତୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ୱଣ୍ଣମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଅପ୍ପସ୍ସୁତା, ଅହଂ ପନ ବହୁସ୍ସୁତୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ସୁତମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିଭାନା, ମୟ୍ହଂ ପନ ପଟିଭାନସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପଟିଭାନମଦୋ ନାମ।

‘ଅହଂ ରତ୍ତଞ୍ଞୂ ଅସୁକଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ, ରାଜୱଂସଂ, ଜନପଦୱଂସଂ, ଗାମୱଂସଂ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦଂ, ନକ୍ଖତ୍ତମୁହୁତ୍ତଯୋଗଂ ଜାନାମୀ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ରତ୍ତଞ୍ଞୁମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ଭିକ୍ଖୂ ଅନ୍ତରା ପିଣ୍ଡପାତିକା ଜାତା, ଅହଂ ପନ ଜାତିପିଣ୍ଡପାତିକୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପିଣ୍ଡପାତିକମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଉଞ୍ଞାତା ଅୱଞ୍ଞାତା, ଅହଂ ପନ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଅନୱଞ୍ଞାତୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଅନୱଞ୍ଞାତମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସାନଂ ଇରିୟାପଥୋ ଅପାସାଦିକୋ, ମୟ୍ହଂ ପନ ପାସାଦିକୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଇରିୟାପଥମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଛିନ୍ନପକ୍ଖକାକସଦିସା, ଅହଂ ପନ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ’ତି ୱା ‘ଅହଂ ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ କରୋମି, ତଂ ତଂ ଇଜ୍ଝତୀ’ତି ୱା ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଇଦ୍ଧିମଦୋ ନାମ।

ହେଟ୍ଠା ପରିୱାରଗ୍ଗହଣେନ ଯସୋ ଗହିତୋୱ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଉପଟ୍ଠାକମଦୋ ନାମ ଗହିତୋ। ସୋ ଅଗାରିକେନପି ଅନଗାରିକେନପି ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଅଗାରିକୋ ହି ଏକଚ୍ଚୋ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ସେଣୀସୁ ଏକିସ୍ସା ଜେଟ୍ଠକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ‘ଅୱସେସେ ପୁରିସେ ଅହଂ ପଟ୍ଠପେମି, ଅହଂ ୱିଚାରେମୀ’ତି ; ଅନଗାରିକୋପି ଏକଚ୍ଚୋ କତ୍ଥଚି ଜେଟ୍ଠକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ‘ଅୱସେସା ଭିକ୍ଖୂ ମୟ୍ହଂ ୱୱାଦେ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅହଂ ଜେଟ୍ଠକୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଯସମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଦୁସ୍ସୀଲା, ଅହଂ ପନ ସୀଲୱା’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ସୀଲମଦୋ ନାମ। ‘ଅୱସେସସତ୍ତାନଂ କୁକ୍କୁଟସ୍ସ ଉଦକପାନମତ୍ତେପି କାଲେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନତ୍ଥି, ଅହଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାନଂ ଲାଭୀ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଝାନମଦୋ ନାମ।

‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ନିସ୍ସିପ୍ପା, ଅହଂ ପନ ସିପ୍ପୱା’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ସିପ୍ପମଦୋ ନାମ। ‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ରସ୍ସା, ଅହଂ ପନ ଦୀଘୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ଆରୋହମଦୋ ନାମ। ‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ରସ୍ସା ୱା ହୋନ୍ତି ଦୀଘା ୱା, ଅହଂ ନିଗ୍ରୋଧପରିମଣ୍ଡଲୋ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପରିଣାହମଦୋ ନାମ। ‘ଅୱସେସସତ୍ତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନଂ ୱିରୂପଂ ବୀଭଚ୍ଛଂ, ମୟ୍ହଂ ପନ ମନାପଂ ପାସାଦିକ’ନ୍ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ସଣ୍ଠାନମଦୋ ନାମ। ‘ଅୱସେସାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସରୀରେ ବହୂ ଦୋସା, ମୟ୍ହଂ ପନ ସରୀରେ କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ୱଜ୍ଜଂ ନତ୍ଥୀ’ତି ମଜ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ ପାରିପୂରିମଦୋ ନାମ।

୮୪୫। ଇମିନା ଏତ୍ତକେନ ଠାନେନ ସୱତ୍ଥୁକଂ ମାନଂ କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱତ୍ଥୁକଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତମାନମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ କତମୋ ମଦୋତିଆଦିମାହ। ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୮୪୬। ପମାଦନିଦ୍ଦେସେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଇମେସୁ ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ସତିଯା ଅନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ; ସତିୱିରହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାନୁପ୍ପଦାନନ୍ତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ; ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯତାତି ଏତେସଂ ଦାନାଦୀନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ଅସକ୍କଚ୍ଚକରଣୱସେନ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯା। ସତତଭାୱୋ ସାତଚ୍ଚଂ। ନ ସତତଭାୱୋ ଅସାତଚ୍ଚଂ। ନ ସାତଚ୍ଚକିରିଯତା ଅସାତଚ୍ଚକିରିଯତା। ଅନଟ୍ଠିତକରଣଂ ଅନଟ୍ଠିତକିରିଯତା। ଯଥା ନାମ କକଣ୍ଟକୋ ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥୋକଂ ତିଟ୍ଠତି, ନ ନିରନ୍ତରଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକଦିୱସଂ ଦାନଂ ୱା ଦତ୍ୱା ପୂଜଂ ୱା କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ସୁତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ୱା କତ୍ୱା ପୁନ ଚିରସ୍ସଂ କରୋତି, ନ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ସା କିରିଯା ଅନଟ୍ଠିତକିରିଯତାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଓଲୀନୱୁତ୍ତିତାତି ନିରନ୍ତରକରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରସ୍ସେୱ ଅଭାୱେନ ଲୀନୱୁତ୍ତିତା। ନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତାତି କୁସଲକିରିଯାଯ ୱୀରିଯଛନ୍ଦସ୍ସ ନିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାତି ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଓରୋପନଂ, ଓସକ୍କିତମାନସତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ଅନନୁଯୋଗୋତି ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। ପମାଦୋତି ପମଜ୍ଜନଂ। ଯୋ ଏୱରୂପୋ ପମାଦୋତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥପରିଯାଯସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିଯାଯସ୍ସ ଚ ପରିଯନ୍ତାଭାୱତୋ ଆକାରଦସ୍ସନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯ୍ୱାଯଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସିତୋ ପମାଦୋ, ଯୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଏୱମାକାରୋ ଏୱଂଜାତିକୋ ପମାଦୋ ପମଜ୍ଜନାକାରୱସେନ ପମଜ୍ଜନା, ପମଜ୍ଜିତଭାୱୱସେନ ପମଜ୍ଜିତତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ – ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପମାଦୋତି। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନେସ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗଲକ୍ଖଣୋ, ତଦ୍ଧେୱ ସତିଯା ୱିସ୍ସଟ୍ଠାକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୪୭। ଥମ୍ଭନିଦ୍ଦେସେ ଥଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ଥମ୍ଭୋ; ଖଲିଯା ଥଦ୍ଧସାଟକସ୍ସ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧତା ଏତ୍ଥ କଥିତା। ଥମ୍ଭନାକାରୋ ଥମ୍ଭନା। ଥମ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ। କକ୍ଖଠଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭାୱୋ କକ୍ଖଠଇଯଂ। ଫରୁସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଫାରୁସିଯଂ। ଅଭିୱାଦନାଦିସାମୀଚିରହିତଂ ତସ୍ସା ସାମୀଚିଯା ଅକରଣୱସେନ ଉଜୁମେୱ ଠପିତଚିତ୍ତଭାୱୋ ଉଜୁଚିତ୍ତତା। ଥଦ୍ଧସ୍ସ ଅମୁଦୁନୋ ଭାୱୋ ଅମୁଦୁତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଥମ୍ଭୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗିଲିତନଙ୍ଗଲସୀସୋ ୱିଯ ଅଜଗରୋ, ୱାତଭରିତା ୱିଯ ଭସ୍ତା ଚେତିଯଂ ୱା ୱୁଡ୍ଢତରେ ୱା ଦିସ୍ୱା ଓନମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ପରିଯନ୍ତେନେୱ ଚରତି। ସ୍ୱାଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଭାୱଲକ୍ଖଣୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୪୮। ସାରମ୍ଭନିଦ୍ଦେସେ ସାରମ୍ଭନୱସେନ ସାରମ୍ଭୋ। ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ସାରମ୍ଭୋ ପଟିସାରମ୍ଭୋ। ସାରମ୍ଭନାକାରୋ ସାରମ୍ଭନା। ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ସାରମ୍ଭନା ପଟିସାରମ୍ଭନା। ପଟିସାରମ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ପଟିସାରମ୍ଭିତତ୍ତଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ସାରମ୍ଭୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସ୍ୱାଯଂ ଲକ୍ଖଣତୋ କରଣୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ କରୋତି। ଅଗାରିକୋ ସମାନୋ ଏକେନେକସ୍ମିଂ ଘରୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସଜ୍ଜିତେ ଅପରୋ ଦ୍ୱେ ୱତ୍ଥୂନି ସଜ୍ଜେତି, ଅପରୋ ଚତ୍ତାରି, ଅପରୋ ଅଟ୍ଠ, ଅପରୋ ସୋଠସ। ଅନଗାରିକୋ ସମାନୋ ଏକେନେକସ୍ମିଂ ନିକାଯେ ଗହିତେ, 'ନାହଂ ଏତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଭୱିସ୍ସାମୀ'ତି ଅପରୋ ଦ୍ୱେ ଗଣ୍ହାତି, ଅପରୋ ତଯୋ, ଅପରୋ ଚତ୍ତାରୋ, ଅପରୋ ପଞ୍ଚ। ସାରମ୍ଭୱସେନ ହି ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ଏସ ନିରଯଗାମିମଗ୍ଗୋ। କୁସଲପକ୍ଖୱସେନ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଏକଂ ସଲାକଭତ୍ତଂ ଦେନ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଦାତୁଂ, ଦ୍ୱେ ଦେନ୍ତେ ଚତ୍ତାରି ଦାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଭିକ୍ଖୁନାପି ପରେନ ଏକସ୍ମିଂ ନିକାଯେ ଗହିତେ, 'ଦ୍ୱେ ନିକାଯେ ଗହେତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ମେ ଫାସୁ ହୋତୀ'ତି ୱିୱଟ୍ଟପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱା ତଦୁତ୍ତରି ଗଣ୍ହିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୮୪୯। ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାନିଦ୍ଦେସେ ଯଥା ଅରିଯୱଂସସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୪।୨୮) 'ଲାମକଲାମକଟ୍ଠୋ ଇତରୀତରଟ୍ଠୋ' ଏୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚୀୱରାଦୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତେନ ତେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ; ଗିହିନୋ ୱା ପନ ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତେନ ତେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ। ଭିଯ୍ୟୋକମ୍ୟତାତି ୱିସେସକାମତା। ଇଚ୍ଛନକୱସେନ ଇଚ୍ଛା। ଇଚ୍ଛାୱ ଇଚ୍ଛାଗତା, ଇଚ୍ଛନାକାରୋ ୱା। ଅତ୍ତନୋ ଲାଭଂ ଅତିଚ୍ଚ ଇଚ୍ଛନଭାୱୋ ଅତିଚ୍ଛତା। ରାଗୋତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅତିଚ୍ଛତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାତିପି ଏତିସ୍ସା ଏୱ ନାମଂ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ସକଲାଭେ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି ପରଲାଭେ ଚ ପତ୍ଥନା – ଏତଂ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଲକ୍ଖଣଂ। ଅତ୍ରିଚ୍ଛପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ହି ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧଂ ପଣୀତମ୍ପି ଲାମକଂ ୱିଯ ଖାଯତି, ପରେନ ଲଦ୍ଧଂ ଲାମକମ୍ପି ପଣୀତଂ ୱିଯ ଖାଯତି; ଏକଭାଜନେ ପକ୍କଯାଗୁ ୱା ଭତ୍ତଂ ୱା ପୂୱୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ଲାମକୋ ୱିଯ, ପରସ୍ସ ପତ୍ତେ ପଣୀତୋ ୱିଯ ଖାଯତି। ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ହୋତି ଗିହୀନମ୍ପି ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି।

ତତ୍ରିମାନି ୱତ୍ଥୂନି – ଏକୋ କିର କୁଟୁମ୍ବିକୋ ତିଂସ ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସପୂୱଂ ଭତ୍ତଂ ଅଦାସି । ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୀ ସବ୍ବଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ପତ୍ତେ ପୂୱଂ ପରିୱତ୍ତାପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧମେୱ ଖାଦି। ବାରାଣସିରାଜାପି 'ଅଙ୍ଗାରପକ୍କମଂସଂ ଖାଦିସ୍ସାମୀ'ତି ଦେୱିଂ ଆଦାଯ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଏକଂ କିନ୍ନରିଂ ଦିସ୍ୱା, ଦେୱିଂ ପହାଯ, ତସ୍ସାନୁପଦଂ ଗତୋ। ଦେୱୀ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅସ୍ସମପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ରାଜାନଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅଗମାସି। ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଇମଂ ଗାଥମାହ –

ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଅତିଲୋଭେନ, ଅତିଲୋଭମଦେନ ଚ;

ଏୱଂ ହାଯତି ଅତ୍ଥମ୍ହା, ଅହଂୱ ଅସିତାଭୁଯାତି। (ଜା। ୧।୨।୧୬୮);

ଯଥା ଚନ୍ଦକିନ୍ନରିଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତୋ ଅସିତାଭୁଯା ରାଜଧୀତାଯ ହୀନୋ ପରିହୀନୋ, ଏୱଂ ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଅତିଲୋଭେନ ଅତ୍ଥମ୍ହ ହାଯତି ଜୀଯତୀତି ଦେୱତା ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ କେଳିଇମକାସି।

କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେପି ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକୋ ନାମ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଅପ୍ପସନ୍ନୋ ମାତରା 'ତାତ, ଅଜ୍ଜ ଉପୋସଥିକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହାରେ ସଜ୍ଝରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସୱନଂ ସୁଣ, ସହସ୍ସଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଧନଲୋଭେନ ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ସମାଦାଯ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା 'ଇଦଂ ଠାନଂ ଅକୁତୋଭଯ'ନ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଧମ୍ମାସନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ନିପନ୍ନୋ ସଜ୍ଝରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ଘରଂ ଅଗମାସି। ମାତା ପାତୋୱ ଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଉପନାମେସି। ସୋ ସହସ୍ସଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଯାଗୁଂ ପିୱି। ଅଥସ୍ସ ଏତଦହୋସି – 'ଧନଂ ସଂହରିସ୍ସାମୀ'ତି। ସୋ ନାୱାଯ ସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁକାମୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ମାତା ''ତାତ, ଇମସ୍ମିଂ କୁଲେ ଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିଧନଂ ଅତ୍ଥି; ଅଲଂ ଗମନେନା''ତି ୱାରେସି। ସୋ ତସ୍ସା ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି ଏୱ। ସା ପୁରତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା 'ଅଯଂ ମଯ୍ହଂ ପୁରତୋ ତିଟ୍ଠତୀ'ତି ପାଦେନ ପହରିତ୍ୱା ପତିତଂ ମାତରଂ ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ଅଗମାସି। ମାତା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ''ମାଦିସାଯ ମାତରି ଏୱରୂପଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ମେ ଗତଟ୍ଠାନେ ସୁଖଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ନାମ ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତାତି ଆହ। ତସ୍ସ ନାୱଂ ଆରୁଯ୍ହ ଗଚ୍ଛତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ନାୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ତେ ମନୁସ୍ସା ''ଅଦ୍ଧା ଏତ୍ଥ ପାପପୁରିସୋ ଅତ୍ଥି; ସଲାକଂ ଦେଥା''ତି ସଲାକା ଦୀଯମାନା ତସ୍ସେୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପାପୁଣି। ତେ ତସ୍ସ ଉଳୁମ୍ପଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ସମୁଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ସୋ ଏକଂ ଦୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିମାନପେତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ତାହି ''ପୁରତୋ ମା ଅଗମାସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଖୁରଚକ୍କଧରଂ ଏକଂ ପୁରିସଂ ଅଦ୍ଦସ। ତସ୍ସ ତଂ ଚକ୍କଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି। ସୋ ତଂ ଆହ – ''ଅମ୍ଭୋ, ଇଦଂ ତଯା ପିଳନ୍ଧପଦୁମଂ ମଯ୍ହଂ ଦେହୀ''ତି। ''ନଯିଦଂ, ସାମି , ପଦୁମଂ; ଖୁରଚକ୍କଂ ଏତ''ନ୍ତି। ସୋ ''ୱଞ୍ଚେସି ମଂ ତ୍ୱଂ। କିଂ ମେ ପଦୁମଂ ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ତ୍ୱଞ୍ହି ଲୋହିତଚନ୍ଦନଂ ଲିମ୍ପେତ୍ୱା ପିଳନ୍ଧନଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ମଯ୍ହଂ ନ ଦାତୁକାମୋସୀ''ତି ଆହ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – 'ଅଯମ୍ପି ମଯା କତସଦିସଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଫଲଂ ଅନୁଭୱିତୁକାମୋ'ତି। ଅଥ ନଂ ''ହନ୍ଦ ରେ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଚକ୍କଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଲାଯି। ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ସତ୍ଥା ଇମଂ ଗାଥମାହ –

''ଚତୁବ୍ଭି ଅଟ୍ଠଜ୍ଝଗମା, ଅଟ୍ଠାହି ପିଚ ସୋଳସ;

ସୋଳସାହି ଚ ବାତ୍ତିଂସ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଚକ୍କମାସଦୋ;

ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ''ତି। (ଜା। ୧।୧।୧୦୪);

ଅଞ୍ଞତରୋପି ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ ଅମଚ୍ଚୋ ସକୱିସଯଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରୱିସଯଂ ପାୱିସି। ତତ୍ଥ ପୋଥିତୋ ପଲାଯିତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିପଜ୍ଜି। ସୋ ତାପସେନ 'କିଂ ତେ କତ'ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଇମା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି –

''ସକଂ ନିକେତଂ ଅତିହୀଳଯାନୋ,

ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ମଲ୍ଲଗାମଂ ଅଗଚ୍ଛିଂ;

ତତୋ ଜନା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାନ ଗାମା,

କୋଦଣ୍ଡକେନ ପରିପୋଥଯିଂସୁ ମଂ।

''ସୋ ଭିନ୍ନସୀସୋ ରୁହିରମକ୍ଖିତଙ୍ଗୋ,

ପଚ୍ଚାଗମାସିଂ ସକଂ ନିକେତଂ;

ତସ୍ମା ଅହଂ ପୋସଥଂ ପାଲଯାମି,

ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ମା ପୁନରାଗମାସୀ''ତି। (ଜା। ୧।୧୪।୧୩୮-୧୩୯);

୮୫୦। ମହିଚ୍ଛତାନିଦ୍ଦେସେ ମହନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି ଇଚ୍ଛତି, ମହତୀ ୱାସ୍ସ ଇଚ୍ଛାତି ମହିଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମହିଚ୍ଛତା। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ପରିଭୋଗେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା – ଏତଂ ମହିଚ୍ଛତାଲକ୍ଖଣଂ। ମହିଚ୍ଛୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଥା ନାମ କଚ୍ଛପୁଟୱାଣିଜୋ ପିଳନ୍ଧନଭଣ୍ଡକଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେପି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ‘‘ଅମ୍ମା, ଅସୁକଂ ଗଣ୍ହଥ, ଅସୁକଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ମୁଖେନ ସଂୱିଦହତି। ଏୱମେୱ ସୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଂ ୱା ଗନ୍ଥଂ ୱା ଧୁତଗୁଣଂ ୱା ଅନ୍ତମସୋ ଅରଞ୍ଞୱାସମତ୍ତକମ୍ପି ମହାଜନସ୍ସ ଜାନନ୍ତସ୍ସେୱ ସମ୍ଭାୱେତୁକାମୋ ହୋତି, ସମ୍ଭାୱେତ୍ୱା ଚ ପନ ସକଟେହିପି ଉପନୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ‘ଅଲ’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତଯୋ ହି ପୂରେତୁଂ ନ ସକ୍କା – ଅଗ୍ଗି ଉପାଦାନେନ, ସମୁଦ୍ଦୋ ଉଦକେନ, ମହିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯେହୀତି।

ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଚ, ମହିଚ୍ଛୋ ଚାପି ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ବହୁକେ ପଚ୍ଚଯେ ଦେନ୍ତେ, ତଯୋ ପେତେ ନ ପୂରଯେ।

ମହିଚ୍ଛପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ୱିଜାତମାତୁଯାପି ମନଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ପଗେୱ ଉପଟ୍ଠାକାନଂ।

ତତ୍ରିମାନି ୱତ୍ଥୂନି – ଏକୋ କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁ ପିଟ୍ଠପୂୱେ ପିଯାଯତି। ଅଥସ୍ସ ମାତା ପଟିପତ୍ତିଂ ୱୀମଂସମାନା ‘ସଚେ ମେ ପୁତ୍ତୋ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ମତ୍ତଂ ଜାନାତି, ସକଲମ୍ପି ନଂ ତେମାସଂ ପୂୱେହେୱ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’ତି ୱସ୍ସୂପନାଯିକଦିୱସେ ପରିୱୀମଂସମାନା ପଠମଂ ଏକଂ ପୂୱଂ ଅଦାସି, ତସ୍ମିଂ ନିଟ୍ଠିତେ ଦୁତିଯଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ନିଟ୍ଠିତେ ତତିଯଂ। ଦହରୋ ‘ଅଲ’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଖାଦିଯେୱ। ମାତା ତସ୍ସ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘ଅଜ୍ଜେୱ ମେ ପୁତ୍ତେନ ସକଲତେମାସସ୍ସ ପୂୱା ଖାଦିତା’ତି ଦୁତିଯଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏକପୂୱମ୍ପି ନ ଅଦାସି।

ତିସ୍ସମହାରାଜାପି ଦେୱସିକଂ ଚେତିଯପବ୍ବତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନଂ ଦଦମାନୋ ‘ମହାରାଜ, କିଂ ଏକମେୱ ଠାନଂ ଭଜସି? କିଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି ଜାନପଦେହି ୱୁତ୍ତୋ ଦୁତିଯଦିୱସେ ଅନୁରାଧପୁରେ ମହାଦାନଂ ଦାପେସି। ଏକଭିକ୍ଖୁପି ପଟିଗ୍ଗହଣେ ମତ୍ତଂ ନ ଅଞ୍ଞାସି। ଏକମେକେନ ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯଂ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଜନା ଉକ୍ଖିପିଂସୁ। ରାଜା ଦୁତିଯଦିୱସେ ଚେତିଯପବ୍ବତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତାପେତ୍ୱା ରାଜନ୍ତେପୁରଂ ଆଗତକାଲେ ‘‘ପତ୍ତଂ ଦେଥା’’ତି ଆହ। ‘‘ଅଲଂ, ମହାରାଜ, ଅତ୍ତନୋ ପମାଣେନ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି ଏକଭିକ୍ଖୁପି ପତ୍ତଂ ନ ଅଦାସି। ସବ୍ବେ ପମାଣଯୁତ୍ତକମେୱ ପଟିଗ୍ଗହେସୁଂ। ଅଥ ରାଜା ଆହ – ‘‘ପସ୍ସଥ ତୁମ୍ହାକଂ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଏକୋପି ମତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ହିୟ୍ୟୋ କିଞ୍ଚି ଅୱସେସଂ ନାହୋସି। ଅଜ୍ଜ ଗହିତଂ ମନ୍ଦଂ, ଅୱସେସମେୱ ବହୂ’’ତି ତେସଂ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଅତ୍ତମନୋ ଇତରେସଞ୍ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଅନତ୍ତମନୋ ଅହୋସି।

୮୫୧। ପାପିଚ୍ଛତାନିଦ୍ଦେସେ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ କିଂ କରୋତି? ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ସଦ୍ଧାକାରଂ ଦସ୍ସେତି; ଦୁସ୍ସୀଲାଦଯୋ ସୀଲୱନ୍ତାଦୀନଂ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି। କଥଂ? ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ତାୱ ମହାମହଦିୱସେ ମନୁସ୍ସାନଂ ୱିହାରଂ ଆଗମନୱେଲାଯ ସମ୍ମଜ୍ଜନିଂ ଆଦାଯ ୱିହାରଂ ସମ୍ମଜ୍ଜତି, କଚୱରଂ ଛଡ୍ଡେତି, ମନୁସ୍ସେହି ଦିଟ୍ଠଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥାପି ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା କଚୱରଂ ଛଡ୍ଡେତି, ୱାଲିକଂ ସମଂ କରୋତି, ଆସନାନି ଧୋୱତି, ବୋଧିମ୍ହି ଉଦକଂ ସିଞ୍ଚତି। ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ‘ନତ୍ଥି ମଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିହାରଜଗ୍ଗନକୋ, ଅଯମେୱ ଇମଂ ୱିହାରଂ ପଟିଜଗ୍ଗତି, ସଦ୍ଧୋ ଥେରୋ’ତି ଗମନକାଲେ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଦୁସ୍ସୀଲୋପି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ସମ୍ମୁଖେ ୱିନଯଧରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି ‘‘ଭନ୍ତେ, ମଯି ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗୋଣୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ତେନ ଧାୱତା ତିଣାନି ଛିନ୍ନାନି। ସମ୍ମଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ମେ ତିଣାନି ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ମେ ପାଣକା ମୀଯନ୍ତି। ଖେଳଂ ପାତେନ୍ତସ୍ସ ଅସତିଯା ତିଣମତ୍ଥକେ ପତତି; ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କିଂ ହୋତୀ’’ତି? ‘‘ଅନାପତ୍ତି, ଆୱୁସୋ, ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଅସତିଯା ଅଜାନନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଭନ୍ତେ, ମଯ୍ହଂ ଗରୁକଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି; ସୁଟ୍ଠୁ ୱୀମଂସଥା’’ତି ଭଣତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଯ୍ୟୋ ଏତ୍ତକେପି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯତି! ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଓଳାରିକେ କିଂ ନାମ କରିସ୍ସତି; ନତ୍ଥି ଇମିନା ସଦିସୋ ସୀଲୱା’ତି ପସନ୍ନା ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି। ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋପି ଉପଟ୍ଠାକମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ‘‘ଅସୁକୋ ତିପିଟକଧରୋ, ଅସୁକୋ ଚତୁନିକାଯିକୋ ମଯ୍ହଂ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ, ମମ ସନ୍ତିକେ ତେହି ଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଗହିତୋ’’ତି ୱଦତି। ମନୁସ୍ସା ‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଯ୍ୟେନ ସଦିସୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ନତ୍ଥି, ଏତସ୍ସ କିର ସନ୍ତିକେ ଅସୁକେନ ଚ ଅସୁକେନ ଚ ଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଗହିତୋ’ତି ପସନ୍ନା ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି।

ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋପି ମହାମହଦିୱସେ ଦୀଘପୀଠଞ୍ଚ ଅପସ୍ସଯଞ୍ଚ ଗାହାପେତ୍ୱା ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦତି। ମନୁସ୍ସା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଥେରୋ କୁହି’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ‘‘ଗଣ୍ଠିକପୁତ୍ତା ନାମ ଗଣ୍ଠିକା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ତେନ ଥେରୋ ଏୱରୂପେ କାଲେ ଇଧ ନ ନିସୀଦତି, ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ଦୀଘଚଙ୍କମେ ୱିହରତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସୋପି ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ନଲାଟେ ମକ୍କଟସୁତ୍ତଂ ଅଲ୍ଲିଯାପେତ୍ୱା ପୀଠଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଆଗମ୍ମ ପରିୱେଣଦ୍ୱାରେ ନିସୀଦତି। ମନୁସ୍ସା ‘‘କହଂ, ଭନ୍ତେ, ଗତତ୍ଥ? ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନ ଅଦ୍ଦସମ୍ହା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଉପାସକା, ଅନ୍ତୋୱିହାରୋ ଆକିଣ୍ଣୋ;

ଦହରସାମଣେରାନଂ ୱିଚରଣଟ୍ଠାନମେତଂ ସନ୍ନିହନ୍ତଚଙ୍କମେ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିମ୍ହା’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପୱିୱିତ୍ତଭାୱଂ ଜାନାପେତି।

କୁସୀତୋପି ଉପଟ୍ଠାକମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ‘‘ଉପାସକା, ତୁମ୍ହେହି ଉକ୍କାପାତୋ ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି ୱଦତି। ‘‘ନ ପସ୍ସାମ, ଭନ୍ତେ; କାଯ ୱେଲାଯ ଅହୋସୀ’’ତି ଚ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଚଙ୍କମନୱେଲାଯା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଭୂମିଚାଲସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୁତ୍ଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ନ ସୁଣାମ, ଭନ୍ତେ; କାଯ ୱେଲାଯା’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଅମ୍ହାକଂ ଆଲମ୍ବନଫଲକଂ ଅପସ୍ସାଯ ଠିତକାଲେ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ମହାଓଭାସୋ ଅହୋସି; ସୋ ୱୋ ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘କାଯ ୱେଲାଯ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ମଯ୍ହଂ ଚଙ୍କମମ୍ହା ଓତରଣକାଲେ’’ତି ୱଦତି। ମନୁସ୍ସା ‘ଅମ୍ହାକଂ ଥେରୋ ତୀସୁପି ଯାମେସୁ ଚଙ୍କମେଯେୱ ହୋତି; ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞେନ ସଦିସୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ’ତି ପସନ୍ନା ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି।

ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀପି ଉପଟ୍ଠାକମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ‘‘ମଯା ଅସୁକକାଲେ ନାମ ଦୀଘନିକାଯୋ ଉଗ୍ଗହିତୋ, ଅସୁକକାଲେ ମଜ୍ଝିମୋ, ସଂଯୁତ୍ତକୋ, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରିକୋ; ଅନ୍ତରା ଓଲୋକନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେ ମୁଖାରୁଳ୍ହୋୱ ତନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛତି; ଇମେ ପନଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ଏଳଅକା ୱିଯ ମୁଖଂ ଫନ୍ଦାପେନ୍ତା ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି ୱଦତି। ମନୁସ୍ସା ‘ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞେନ ସଦିସୋ ଉପଟ୍ଠିତସତୀ’ତି ପସନ୍ନା ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି।

ଅସମାହିତୋପି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ସମ୍ମୁଖେ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି – ‘କସିଣଂ ନାମ କଥଂ ଭାୱେତି? କିତ୍ତକେନ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି? କିତ୍ତକେନ ଉପଚାରୋ? କିତ୍ତକେନ ଅପ୍ପନା? ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ କତି ଅଙ୍ଗାନି? ଦୁତିଯସ୍ସ ତତିଯସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ଝାନସ୍ସ କତି ଅଙ୍ଗାନି’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତେହି ଅତ୍ତନୋ ଉଗ୍ଗହିତାନୁରୂପେନ କଥିତକାଲେ ସିତଂ କତ୍ୱା ‘କିଂ, ଆୱୁସୋ, ଏୱଂ ନ ହୋସୀ’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ୱଟ୍ଟତି, ଭନ୍ତେ’ତି ଅତ୍ତନୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭିତଂ ସୂଚେତି। ମନୁସ୍ସା ‘ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଅଯ୍ୟୋ’ତି ପସନ୍ନା ସକ୍କାରଂ କରୋନ୍ତି।

ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋପି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ‘ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ମେ ପଞ୍ଚଉଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସହିଦ୍ଧିଯାୱ ମଗ୍ଗୋ ଆଗତୋ। ପରିଯତ୍ତି ନାମ ଅମ୍ହାକଂ ନ ଦୁକ୍କରା। ପରିଯତ୍ତିୱାୱଟୋ ପନ ଦୁକ୍ଖତୋ ନ ମୁଚ୍ଚତୀତି ପରିଯତ୍ତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯିମ୍ହା’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ମହାପଞ୍ଞତଂ ଦୀପେତି। ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ପନସ୍ସ ସାସନେ ପହାରଂ ଦେତି। ଇମିନା ସଦିସୋ ମହାଚୋରୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନ ହି ପରିଯତ୍ତିଧରୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ନ ମୁଚ୍ଚତୀତି। ଅଖୀଣାସୱୋପି ଗାମଦାରକେ ଦିସ୍ୱା ‘ତୁମ୍ହାକଂ ମାତାପିତରୋ ଅମ୍ହେ କିଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି? ‘‘ଅରହାତି ୱଦନ୍ତି, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘ଯାୱ ଛେକା ଗହପତିକା, ନ ସକ୍କା ୱଞ୍ଚେତୁ’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଦୀପେତି।

ଅଞ୍ଞେପି ଚେତ୍ଥ ଚାଟିଅରହନ୍ତପାରୋହଅରହନ୍ତାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା – ଏକୋ କିର କୁହକୋ ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ ଚାଟିଂ ନିଖଣିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଗମନକାଲେ ପୱିସତି। ମନୁସ୍ସା ‘କହଂ ଥେରୋ’ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ‘ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ପୱିସିତ୍ୱା ୱିଚିନନ୍ତାପି ଅଦିସ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ‘ନତ୍ଥି ଥେରୋ’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେଯେୱ ଥେରୋ’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ପୁନ ପୱିସନ୍ତି। ଥେରୋ ଚାଟିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପୀଠେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ତତୋ ତେହି ‘ମଯଂ, ଭନ୍ତେ, ପୁବ୍ବେ ଅଦିସ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତା, କହଂ ତୁମ୍ହେ ଗତତ୍ଥା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ସମଣା ନାମ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’ତି ୱଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଦୀପେତି।

ଅପରୋପି କୁହକୋ ଏକସ୍ମିଂ ପବ୍ବତେ ପଣ୍ଣସାଲାଯଂ ୱସତି। ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଚ ପଚ୍ଛତୋ ପପାତଟ୍ଠାନେ ଏକୋ କଚ୍ଛକରୁକ୍ଖୋ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ସ ପାରୋହୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରଭାଗେ ଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ମନୁସ୍ସା ମଗ୍ଗେନାଗନ୍ତ୍ୱା ନିମନ୍ତେନ୍ତି। ସୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ପାରୋହେନ ଓତରିତ୍ୱା ଗାମଦ୍ୱାରେ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତୋ ମନୁସ୍ସେହି ପଚ୍ଛା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘କତରେନ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତତ୍ଥ, ଭନ୍ତେ’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘ସମଣାନଂ ଆଗତମଗ୍ଗୋ ନାମ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେନେୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’ତି ୱଚନେନ ଖୀଣାସୱଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତଂ ପନ କୁହକଂ ଏକୋ ୱିଦ୍ଧକଣ୍ଣୋ ଞତ୍ୱା ‘ପରିଗ୍ଗହେସ୍ସାମି ନ’ନ୍ତି ଏକଦିୱସଂ ପାରୋହେନ ଓତରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଛତୋ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ଠପେସି। ସୋ ‘ପାରୋହତୋ ଓତରିସ୍ସାମୀ’ତି ‘ଠ’ନ୍ତି ପତିତୋ, ମତ୍ତିକା ପତ୍ତୋ ଭିଜ୍ଜି। ସୋ ‘ଞାତୋମ୍ହୀ’ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଲାଯି। ପାପିଚ୍ଛସ୍ସ ଭାୱୋ ପାପିଚ୍ଛତା। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା, ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା; ଏତଂ ପାପିଚ୍ଛତାଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୫୨। ସିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ସିଙ୍ଗଂ; ନାଗରିକଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ କିଲେସସିଙ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସିଙ୍ଗାରଭାୱୋ ସିଙ୍ଗାରତା, ସିଙ୍ଗାରକରଣାକାରୋ ୱା। ଚତୁରଭାୱୋ ଚତୁରତା। ତଥା ଚାତୁରିଯଂ। ପରିକ୍ଖତଭାୱୋ ପରିକ୍ଖତତା; ପରିଖଣିତ୍ୱା ଠପିତସ୍ସେୱ ଦଳ୍ହସିଙ୍ଗାରଭାୱସ୍ସେତଂ ନାମଂ । ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି କିଲେସସିଙ୍ଗାରତାୱ କଥିତା।

୮୫୩। ତିନ୍ତିଣନିଦ୍ଦେସେ ତିନ୍ତିଣନ୍ତି ଖୀଯନଂ। ତିନ୍ତିଣାଯନାକାରୋ ତିନ୍ତିଣାଯନା। ତିନ୍ତିଣେନ ଅଯିତସ୍ସ ତିନ୍ତିଣସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ତିନ୍ତିଣାଯିତତ୍ତଂ।

ଲୋଲୁପଭାୱୋ ଲୋଲୁପ୍ପଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ପୁଚ୍ଛଞ୍ଜିକତାତି ଲାଭଲଭନକଟ୍ଠାନେ ୱେଧନାକମ୍ପନା ନୀଚୱୁତ୍ତିତା। ସାଧୁକମ୍ୟତାତି ପଣୀତପଣୀତାନଂ ପତ୍ଥନା। ଏୱଂ ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି ସୁୱାନଦୋଣିଯଂ କଞ୍ଜିଯଂ ପିୱନକସୁନଖସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ସୁନଖଂ ଦିସ୍ୱା ଭୁଭୁକ୍କରଣଂ ୱିଯ 'ତୱ ସନ୍ତକଂ, ମମ ସନ୍ତକ'ନ୍ତି କିଲେସୱସେନ ଖୀଯନାକାରୋ କଥିତୋ।

୮୫୪। ଚାପଲ୍ଲନିଦ୍ଦେସେ ଆକୋଟିତପଚ୍ଚାକୋଟିତଭାୱାଦୀହି ଚୀୱରସ୍ସ ମଣ୍ଡନା ଚୀୱରମଣ୍ଡନା। ମଣିୱଣ୍ଣଛୱିକରଣାଦୀହି ପତ୍ତସ୍ସ ମଣ୍ଡନା ପତ୍ତମଣ୍ଡନା। ଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀହି ପୁଗ୍ଗଲିକସେନାସନସ୍ସ ମଣ୍ଡନା ସେନାସନମଣ୍ଡନା। ଇମସ୍ସ ୱା ପୂତିକାଯସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ମନୁସ୍ସସରୀରସ୍ସ। ଯଥା ହି ତଦହୁଜାତୋପି ସିଙ୍ଗାଲୋ ଜରସିଙ୍ଗାଲୋତ୍ୱେୱ ଉରୁପ୍ପମାଣାପି ଚ ଗଳୋଚିଲତା ପୂତିଲତାତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋପି ମନୁସ୍ସକାଯୋ ପୂତିକାଯୋତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ରତ୍ତୱଣ୍ଣପଣ୍ଡୁୱଣ୍ଣାଦୀହି ନିୱାସନପାରୁପନାଦୀହି ସଜ୍ଜନା ମଣ୍ଡନା ନାମ। ବାହିରାନଂ ୱା ପରିକ୍ଖାରାନନ୍ତି ଠପେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ସେସପରିକ୍ଖାରାନଂ; ଅଥୱା ଯା ଏସା ଚୀୱରମଣ୍ଡନା ପତ୍ତମଣ୍ଡନାତି ୱୁତ୍ତା, ସା ତେହି ୱା ପରିକ୍ଖାରେହି କାଯସ୍ସ ମଣ୍ଡନା ତେସଂ ୱା ବାହିରପରିକ୍ଖାରାନଂ ମଣ୍ଡେତ୍ୱା ଠପନୱସେନ ମଣ୍ଡନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଣ୍ଡନା ୱିଭୂସନାତି ଏତ୍ଥ ଊନଟ୍ଠାନସ୍ସ ପୂରଣୱସେନ ମଣ୍ଡନା, ଛୱିରାଗାଦିୱସେନ ୱିଭୂସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କେଳଅନାତି କୀଳଅନା। ପରିକେଳଅନାତି ପରିକୀଳଅନା। ଗିଦ୍ଧିକତାତି ଗେଧଯୁତ୍ତତା। ଗିଦ୍ଧିକତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଚପଲଭାୱୋ ଚପଲତା। ତଥା ଚାପଲ୍ଲଂ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ଚାପଲ୍ଲଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱସ୍ସସତିକୋପି ସମାନୋ ତଦହୁଜାତଦାରକୋ ୱିଯ ହୋତି।

୮୫୫। ଅସଭାଗୱୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସେ ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗ୍ଗାହିତାତି ଅନନୁଲୋମଗ୍ଗାହିତା। ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତତାତି ୱିପଚ୍ଚନୀକେନ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧକରଣେନ ସୁଖାଯନା। ଅନାଦରଭାୱୋ ଅନାଦରିଯଂ। ତଥା ଅନାଦରିଯତା। ଅଗାରୱସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଗାରୱତା। ଜେଟ୍ଠକଭାୱସ୍ସ ଅକରଣଂ ଅପ୍ପତିସ୍ସୱତା। ଅଯଂୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅସଭାଗୱୁତ୍ତି ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି; ୱିସଭାଗଜୀୱିକତାତି ଅତ୍ଥୋ; ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାତରଂ ପିତରଂ ୱା ଗିଲାନଂ ପଟିୱତ୍ତିତ୍ୱାପି ନ ଓଲୋକେତି; ପିତୁସନ୍ତକସ୍ସ କାରଣା ମାତରା ସଦ୍ଧିଂ, ମାତୁସନ୍ତକସ୍ସ କାରଣା ପିତରା ସଦ୍ଧିଂ କଲହଂ କରୋତି; ୱିସଭାଗଜୀୱିତଂ ଜୀୱତି, ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକସ୍ସ କାରଣା ଜେଟ୍ଠେନ ୱା କନିଟ୍ଠେନ ୱା ଭାତରା ସଦ୍ଧିଂ କଲହଂ କରୋତି, ନିଲ୍ଲଜ୍ଜୱଚନଂ ୱଦତି, ଆଚରିଯସ୍ସ ୱା ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ୱା ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତଂ ନ କରୋତି, ଗିଲାନଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚେତିଯଦସ୍ସନଟ୍ଠାନେ ଉଚ୍ଚାରଂ ୱା ପସ୍ସାୱଂ ୱା କରୋତି, ଖେଳମ୍ପି ସିଙ୍ଘାଣିକମ୍ପି ଛଡ୍ଡେତି, ଛତ୍ତଂ ଧାରେତି, ଉପାହନା ଆରୁଯ୍ହ ଗଚ୍ଛତି, ବୁଦ୍ଧସାୱକେସୁ ନ ଲଜ୍ଜତି, ସଙ୍ଘେ ଚିତ୍ତୀକାରଂ ନ କରୋତି, ମାତିମତ୍ତପିତିମତ୍ତାଦୀସୁ ଗରୁଟ୍ଠାନୀଯେସୁ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତି। ତସ୍ସେୱଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସବ୍ବା ପେସା କିରିଯା ମାତରୀତିଆଦୀସୁପି ୱତ୍ଥୂସୁ ଅସଭାଗୱୁତ୍ତିତା ନାମ ହୋତି।

୮୫୬। ଅରତିନିଦ୍ଦେସେ ପନ୍ତେସୂତି ଦୂରେସୁ ୱିୱିତ୍ତେସୁ ୱା। ଅଧିକୁସଲେସୂତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେସୁ। ଅରତୀତି ରତିପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅରତିତାତି ଅରମଣାକାରୋ। ଅନଭିରତୀତି ଅନଭିରତଭାୱୋ। ଅନଭିରମଣାତି ଅନଭିରମଣାକାରୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନାକାରୋ। ପରିତସ୍ସିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନୱସେନେୱ ପରିତସ୍ସନା।

୮୫୭। ତନ୍ଦୀନିଦ୍ଦେସେ ତନ୍ଦୀତି ଜାତିଆଲସିଯଂ। ତନ୍ଦିଯନାତି ତନ୍ଦିଯନାକାରୋ। ତନ୍ଦିମନକତାତି ତନ୍ଦିଯା ଅଭିଭୂତଚିତ୍ତତା। ଅଲସସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସଂ। ଆଲସ୍ସାଯନାକାରୋ ଆଲସ୍ସାଯନା। ଅଲସ୍ସାଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସାଯିତତ୍ତଂ। ଇତି ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି କିଲେସୱସେନ କାଯାଲସିଯଂ କଥିତଂ।

୮୫୮। ୱିଜମ୍ଭିତାନିଦ୍ଦେସେ ଜମ୍ଭନାତି ଫନ୍ଦନା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜମ୍ଭନା ୱିଜମ୍ଭନା। ଆନମନାତି ପୁରତୋ ନମନା। ୱିନମନାତି ପଚ୍ଛତୋ ନମନା। ସନ୍ନମନାତି ସମନ୍ତତୋ ନମନା। ପଣମନାତି ଯଥା ହି ତନ୍ତତୋ ଉଟ୍ଠିତପେସକାରୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଗହେତ୍ୱା ଉଜୁକଂ କାଯଂ ଉସ୍ସାପେତି, ଏୱଂ କାଯସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଠପନା। ବ୍ୟାଧିଯକନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନବ୍ୟାଧିତା। ଇତି ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି କିଲେସୱସେନ କାଯଫନ୍ଦନମେୱ କଥିତଂ।

୮୫୯। ଭତ୍ତସମ୍ମଦନିଦ୍ଦେସେ ଭୁତ୍ତାୱିସ୍ସାତି ଭୁତ୍ତୱତୋ। ଭତ୍ତମୁଚ୍ଛାତି ଭତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ; ବଲୱଭତ୍ତେନ ହି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଭତ୍ତକିଲମଥୋତି ଭତ୍ତେନ କିଲନ୍ତଭାୱୋ। ଭତ୍ତପରିଳାହୋତି ଭତ୍ତଦରଥୋ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସମଯେ ପରିଳାହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପହତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ହୋତି, କାଯୋ ଜୀରତି। କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲନ୍ତି ଭତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ କାଯସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା।

୮୬୦। ଚେତସୋ ଲୀନତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋଯେୱ। ଇମେହି ପନ ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି କିଲେସୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗିଲାନାକାରୋ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୬୧। କୁହନାନିଦ୍ଦେସେ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସାତି ଲାଭଞ୍ଚ ସକ୍କାରଞ୍ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦଞ୍ଚ ନିସ୍ସିତସ୍ସ, ପତ୍ଥଯନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପିଚ୍ଛସ୍ସାତି ଅସନ୍ତଗୁଣଦୀପନକାମସ୍ସ। ଇଚ୍ଛାପକତସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛାଯ ଅପକତସ୍ସ, ଉପଦ୍ଦୁତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତୋ ପରଂ ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନ ସାମନ୍ତଜପ୍ପନୈରିଯାପଥସନ୍ନିସ୍ସିତୱସେନ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ତିୱିଧଂ କୁହନୱତ୍ଥୁ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ତିୱିଧମ୍ପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନ ୱାତି ଏୱମାଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଚୀୱରାଦୀହି ନିମନ୍ତିତସ୍ସ ତଦତ୍ଥିକସ୍ସେୱ ସତୋ ପାପିଚ୍ଛତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିକ୍ଖିପନେନ, ତେ ଚ ଗହପତିକେ ଅତ୍ତନି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତସଦ୍ଧେ ଞତ୍ୱା ପୁନ ତେସଂ ‘ଅହୋ ଅଯ୍ୟୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ନ କିଞ୍ଚି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ସୁଲଦ୍ଧଂ ୱତ ନୋ ଅସ୍ସ ସଚେ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ କିଞ୍ଚି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟା’ତି ନାନାୱିଧେହି ଉପାଯେହି ପଣୀତାନି ଚୀୱରାଦୀନି ଉପନେନ୍ତାନଂ ତଦନୁଗ୍ଗହକାମତଂଯେୱ ଆୱିକତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତତୋ ପଭୁତି ଅସୀତିସକଟଭାରେହି ଉପନାମନହେତୁଭୂତଂ ୱିମ୍ହାପନଂ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୮୭) –

‘‘କତମଂ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁ? ଇଧ ଗହପତିକା ଭିକ୍ଖୁଂ ନିମନ୍ତେନ୍ତି ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରେହି। ସୋ ପାପିଚ୍ଛୋ ଇଚ୍ଛାପକତୋ ଅତ୍ଥିକୋ ଚୀୱର …ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନଂ ଭିଯ୍ୟୋକମ୍ୟତଂ ଉପାଦାଯ ଚୀୱରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି, ପିଣ୍ଡପାତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି, ସେନାସନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି, ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି। ସୋ ଏୱମାହ – ‘‘କିଂ ସମଣସ୍ସ ମହଗ୍ଘେନ ଚୀୱରେନ? ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଯଂ ସମଣୋ ସୁସାନା ୱା ସଙ୍କାରକୂଟା ୱା ପାପଣିକା ୱା ନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟିଂ କତ୍ୱା ଧାରେଯ୍ୟ। କିଂ ସମଣସ୍ସ ମହଗ୍ଘେନ ପିଣ୍ଡପାତେନ? ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଯଂ ସମଣୋ ଉଞ୍ଛାଚରିଯାଯ ପିଣ୍ଡିଯାଲୋପେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେଯ୍ୟ। କିଂ ସମଣସ୍ସ ମହଗ୍ଘେନ ସେନାସନେନ? ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଯଂ ସମଣୋ ରୁକ୍ଖମୂଲିକୋ ୱା ଅସ୍ସ ସୋସାନିକୋ ୱା ଅବ୍ଭୋକାସିକୋ ୱା। କିଂ ସମଣସ୍ସ ମହଗ୍ଘେନ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରେନ? ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଯଂ ସମଣୋ ପୂତିମୁତ୍ତେନ ୱା ହରୀତକୀଖଣ୍ଡେନ ୱା ଓସଧଂ କରେଯ୍ୟାତି। ତଦୁପାଦାଯ ଲୂଖଂ ଚୀୱରଂ ଧାରେତି, ଲୂଖଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଲୂଖଂ ସେନାସନଂ ପଟିସେୱତି, ଲୂଖଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପଟିସେୱତି। ତମେନଂ ଗହପତିକା ଏୱଂ ଜାନନ୍ତି – ‘ଅଯଂ ସମଣୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ଧୁତୱାଦୋ’ତି ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ନିମନ୍ତେନ୍ତି ଚୀୱର…ପେ… ପରିକ୍ଖାରେହି। ସୋ ଏୱମାହ – ‘ତିଣ୍ଣଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱା ସଦ୍ଧୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି – ସଦ୍ଧାଯ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱା ସଦ୍ଧୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ…ପେ… ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱା ସଦ୍ଧୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି। ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚେୱାଯଂ ସଦ୍ଧା ଅତ୍ଥି, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚ ସଂୱିଜ୍ଜତି, ଅହଞ୍ଚ ପଟିଗ୍ଗାହକୋ। ସଚାହଂ ନ ପଟିଗ୍ଗହେସ୍ସାମି, ଏୱଂ ତୁମ୍ହେ ପୁଞ୍ଞେନ ପରିବାହିରା ଭୱିସ୍ସଥ; ନ ମଯ୍ହଂ ଇମିନା ଅତ୍ଥୋ, ଅପିଚ ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱ ଅନୁକମ୍ପାଯ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’ତି। ତଦୁପାଦାଯ ବହୁମ୍ପି ଚୀୱରଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ବହୁମ୍ପି ପିଣ୍ଡପାତଂ…ପେ… ଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯା ଏୱରୂପା ଭାକୁଟିକା ଭାକୁଟିଯଂ କୁହନା କୁହାଯନା କୁହିତତ୍ତଂ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂ’’ତି।

ପାପିଚ୍ଛସ୍ସେୱ ପନ ସତୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାଧିଗମପରିଦୀପନୱାଚାଯ ତଥା ତଥା ୱିମ୍ହାପନଂ ସାମନ୍ତଜପ୍ପନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ‘‘କତମଂ ସାମନ୍ତଜପ୍ପନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁ ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପିଚ୍ଛୋ ଇଚ୍ଛାପକତୋ ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ‘ଏୱଂ ମଂ ଜନୋ ସମ୍ଭାୱେସ୍ସତୀ’ତି ଅରିଯଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି – ‘ଯୋ ଏୱରୂପଂ ଚୀୱରଂ ଧାରେତି, ସୋ ସମଣୋ ମହେସକ୍ଖୋ’ତି ଭଣତି; ‘ଯୋ ଏୱରୂପଂ ପତ୍ତଂ, ଲୋହଥାଲକଂ, ଧମକରଣଂ, ପରିସାୱନଂ, କୁଞ୍ଚିକଂ, ଉପାହନଂ, କାଯବନ୍ଧନଂ, ଆଯୋଗଂ ଧାରେତି, ସୋ ସମଣୋ ମହେସକ୍ଖୋ’ତି ଭଣତି; ‘ଯସ୍ସ ଏୱରୂପୋ ଉପଜ୍ଝାଯୋ, ଆଚରିଯୋ, ସମାନୁପଜ୍ଝାଯୋ, ସମାନାଚରିଯକୋ, ମିତ୍ତୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ସମ୍ଭତ୍ତୋ, ସହାଯୋ; ଯୋ ଏୱରୂପେ ୱିହାରେ ୱସତି – ଅଡ୍ଢଯୋଗେ, ପାସାଦେ, ହମ୍ମିଯେ, ଗୁହାଯଂ, ଲେଣେ, କୁଟିଯା, କୂଟାଗାରେ, ଅଟ୍ଟେ, ମାଢେ, ଉଦୋସିତେ, ଉଦ୍ଦଣ୍ଡେ, ଉପଟ୍ଠାନସାଲାଯଂ, ମଣ୍ଡପେ, ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସତି, ସୋ ସମଣୋ ମହେସକ୍ଖୋ’ତି ଭଣତି।

‘‘ଅଥ ୱା କୋରଜିକକୋରଜିକୋ ଭାକୁଟିକଭାକୁଟିକୋ କୁହକକୁହକୋ ଲପକଲପକୋ ମୁଖସମ୍ଭାୱିତୋ ‘ଅଯଂ ସମଣୋ ଇମାସଂ ଏୱରୂପାନଂ ସନ୍ତାନଂ ୱିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ଲାଭୀ’ତି ତାଦିସଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଗୂଢହଂ ନିପୁଣଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ କଥଂ କଥେତି। ଯା ଏୱରୂପା ଭାକୁଟିକା ଭାକୁଟିଯଂ କୁହନା କୁହାଯନା କୁହିତତ୍ତଂ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସାମନ୍ତଜପ୍ପନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂ’’ତି।

ପାପିଚ୍ଛସ୍ସେୱ ପନ ସତୋ ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯକତେନ ଇରିଯାପଥେନ ୱିମ୍ହାପନଂ ଇରିଯାପଥସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ‘‘କତମଂ ଇରିଯାପଥସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପିଚ୍ଛୋ ଇଚ୍ଛାପକତୋ ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ‘ଏୱଂ ମଂ ଜନୋ ସମ୍ଭାୱେସ୍ସତୀ’ତି ଗମନଂ ସଣ୍ଠପେତି, ସଯନଂ ସଣ୍ଠପେତି, ପଣିଧାଯ ଗଚ୍ଛତି, ପଣିଧାଯ ତିଟ୍ଠତି, ପଣିଧାଯ ନିସୀଦତି, ପଣିଧାଯ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ସମାହିତୋ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତି, ସମାହିତୋ ୱିଯ

ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଆପାଥକଜ୍ଝାୟୀଓ ହୋତି। ଯା ଏୱରୂପା ଇରିୟାପଥସ୍ସ ଆଠପନା ଠପନା ସଣ୍ଠପନା ଭାକୁଟିକା ଭାକୁଟିୟଂ କୁହନା କୁହାୟନା କୁହିତତ୍ତଂ – ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଇରିୟାପଥସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନାତି ପଚ୍ଚୟପଟିସେୱନନ୍ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖାତେନ ପଚ୍ଚୟପଟିସେୱନେନ। ସାମନ୍ତଜପ୍ପିତେନାତି ସମୀପେ ଭଣିତେନ। ଇରିୟାପଥସ୍ସାତି ଚତୁଇରିୟାପଥସ୍ସ। ଆଠପନାତି ଆଦିଠପନା, ଆଦରେନ ୱା ଠପନା। ଠପନାତି ଠପନାକାରୋ। ସଣ୍ଠପନାତି ଅଭିସଙ୍ଖରଣା, ପାସାଦିକଭାୱକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାକୁଟିକାତି ପଧାନପୁରିମଟ୍ଠିତଭାୱଦସ୍ସନେନ ଭାକୁଟିକରଣଂ, ମୁଖସଙ୍କୋଚୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାକୁଟିକରଣଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ଭାକୁଟିକୋ; ଭାକୁଟିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଭାକୁଟିୟଂ। କୁହନାତି ୱିମ୍ହାପନଂ, କୁହସ୍ସ ଆୟନା କୁହାୟନା। କୁହିତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁହିତତ୍ତନ୍ତି।

୮୬୨। ଲପନାନିଦ୍ଦେସେ ଆଲପନାତି ୱିହାରଂ ଆଗତମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା କିମତ୍ଥାୟ ଭୋନ୍ତୋ ଆଗତା? କିଂ ଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତେତୁଂ? ଯଦି ଏୱଂ ଗଚ୍ଛଥ; ଅହଂ ପଚ୍ଛତୋ ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛାମୀ’ତି ଏୱଂ ଆଦିତୋୱ ଲପନା। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଉପନେତ୍ୱା ‘ଅହଂ ତିସ୍ସୋ, ମୟି ରାଜା ପସନ୍ନୋ, ମୟି ଅସୁକୋ ଚ ଅସୁକୋ ଚ ରାଜମହାମତ୍ତୋ ପସନ୍ନୋ’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତୁପନାୟିକା ଲପନା ଆଲପନା। ଲପନାତି ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ସତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ଲପନଂ। ସଲ୍ଲପନାତି ଗହପତିକାନଂ ଉକ୍କଣ୍ଠନେ ଭୀତସ୍ସ ଓକାସଂ ଦତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଲପନା। ଉଲ୍ଲପନାତି ‘ମହାକୁଟୁମ୍ବିକୋ, ମହାନାୱିକୋ, ମହାଦାନପତୀ’ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନା। ସମୁଲ୍ଲପନାତି ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନା। ଉନ୍ନହନାତି ‘ଉପାସକା, ପୁବ୍ବେ ଈଦିସେ କାଲେ ଦାନଂ ଦେଥ; ଇଦାନି କିଂ ନ ଦେଥା’ତି ଏୱଂ ଯାୱ ‘ଦସ୍ସାମ, ଭନ୍ତେ, ଓକାସଂ ନ ଲଭାମା’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତି ତାୱ ଉଦ୍ଧଂ ନହନା, ୱେଠନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଉଚ୍ଛୁହତ୍ଥଂ ଦିସ୍ୱା ‘କୁତୋ ଆଗତା, ଉପାସକା’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘ଉଚ୍ଛୁଖେତ୍ତତୋ, ଭନ୍ତେ’ତି। ‘କିଂ ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛୁ ମଧୁର’ନ୍ତି? ‘ଖାଦିତ୍ୱା, ଭନ୍ତେ, ଜାନିତବ୍ବ’ନ୍ତି। ‘ନ, ଉପାସକା, ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ‘ଉଚ୍ଛୁଂ ଦେଥା’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି ଯା ଏୱରୂପା ନିବ୍ବେଠେନ୍ତସ୍ସାପି ୱେଠନକକଥା, ସା ଉନ୍ନହନା । ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉନ୍ନହନା ସମୁନ୍ନହନା। ଉକ୍କାଚନାତି ‘ଏତଂ କୁଲଂ ମଂୟେୱ ଜାନାତି, ସଚେ ଏତ୍ଥ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମୟ୍ହମେୱ ଦେତୀ’ତି ଏୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାଚନା ଉକ୍କାଚନା; ଉଦ୍ଦୀପନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତେଲକନ୍ଦରିକୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଦ୍ୱେ କିର ଭିକ୍ଖୂ ଏକଂ ଗାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଆସନସାଲାୟ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଏକଂ କୁମାରିକଂ ଦିସ୍ୱା ପକ୍କୋସିଂସୁ। ତାୟ ଆଗତାୟ ତତ୍ରେକୋ ଏକଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘ଅୟଂ, ଭନ୍ତେ, କସ୍ସ କୁମାରିକା’ତି? ‘ଅମ୍ହାକଂ ଉପଟ୍ଠାୟିକାୟ ତେଲକନ୍ଦରିକାୟ ଧୀତା, ଆୱୁସୋ। ଇମିସ୍ସା ମାତା ମୟି ଗେହଂ ଗତେ ସପ୍ପିଂ ଦଦମାନା ଘଟେନେୱ ଦେତି, ଅୟମ୍ପି ମାତା ୱିୟ ଘଟେନେୱ ଦେତୀ’ତି ଉକ୍କାଚେତି।

ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉକ୍କାଚନା ସମୁକ୍କାଚନା। ଅନୁପ୍ପିୟଭାଣିତାତି ସଚ୍ଚାନୁରୂପଂ ୱା ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ୱା ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପିୟଭଣନମେୱ। ଚାଟୁକମ୍ୟତାତି ନୀଚୱୁତ୍ତିତା; ଅତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠତୋ ଠପେତ୍ୱା ୱତ୍ତନଂ। ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତାତି ମୁଗ୍ଗସୂପସଦିସତା। ଯଥା ମୁଗ୍ଗେସୁ ପଚ୍ଚମାନେସୁ କୋଚିଦେୱ ନ ପଚ୍ଚତି, ଅୱସେସା ପଚ୍ଚନ୍ତି; ଏୱଂ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନେ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସଚ୍ଚଂ ହୋତି, ସେସଂ ଅଲିକଂ – ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତା। ପାରିଭଟୟତାତି ପାରିଭଟୟଭାୱୋ। ଯୋ ହି କୁଲଦାରକେ ଧାତି ୱିୟ ଅଙ୍କେନ ୱା ଖନ୍ଧେନ ୱା ପରିଭଟତି, ଧାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ; ତସ୍ସ ପରିଭଟସ୍ସ କମ୍ମଂ ପାରିଭଟ୍ୟଂ; ପାରିଭଟ୍ୟସ୍ସ ଭାୱୋ ପାରିଭଟୟତାତି।

୮୬୩। ନେମିତ୍ତିକତାନିଦ୍ଦେସେ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ୟଂକିଞ୍ଚି ପରେସଂ ପଚ୍ଚୟଦାନସଂୟୋଜନକଂ କାୟୱଚୀକମ୍ମଂ। ନିମିତ୍ତକମ୍ମନ୍ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ କରଣକୋସଲ୍ଲଂ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ଉପଟ୍ଠାକକମ୍ମାରସ୍ସ ଗେହଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘କିଂ ଭନ୍ତେ’ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଚୀୱରନ୍ତରେନ ହତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱାସିପହରଣାକାରଂ ଅକାସି। କମ୍ମାରୋ ‘ସଲ୍ଲକ୍ଖିତଂ ମେ, ଭନ୍ତେ’ତି ୱାସିଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ଓଭାସୋତି ପଚ୍ଚୟପଟିସଂୟୁତ୍ତକଥା। ଓଭାସକମ୍ମନ୍ତି ୱଚ୍ଛକପାଲକେ ଦିସ୍ୱା ‘କିଂ ଇମେ ୱଚ୍ଛା ଖୀରଗୋୱଚ୍ଛା, ତକ୍କଗୋୱଚ୍ଛା’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘ଖୀରଗୋୱଚ୍ଛା, ଭନ୍ତେ’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ନ ଖୀରଗୋୱଚ୍ଛା, ଯଦି ଖୀରଗୋୱଚ୍ଛା ସିୟୁଂ ଭିକ୍ଖୂପି ଖୀରଂ ଲଭେୟ୍ୟୁ’ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ନୟେନ ତେସଂ ଦାରକାନଂ ମାତାପିତୂନଂ ନିୱେଦେତ୍ୱା ଖୀରଦାପନାଦିକଂ ଓଭାସକରଣଂ। ସାମନ୍ତଜପ୍ପାତି ସମୀପଂ କତ୍ୱା ଜପ୍ପନଂ।

ଜାତକଭାଣକୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବଂ। ଏକୋ କିର ଜାତକଭାଣକତ୍ଥେରୋ ଭୁଞ୍ଜିତୁକାମୋ ଉପଟ୍ଠାୟିକାୟ ଗେହଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ସା ଅଦାତୁକାମା ‘ତଣ୍ଡୁଲା ନତ୍ଥୀ’ତି ଭଣନ୍ତୀ ତଣ୍ଡୁଲେ ଆହରିତୁକାମା ୱିୟ ପଟିୱିସ୍ସକଘରଂ ଗତା। ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ କୱାଟକୋଣେ ଉଚ୍ଛୁଂ, ଭାଜନେ ଗୁଳଂ, ପିଟକେ ଲୋଣମଚ୍ଛଫାଲଂ, କୁମ୍ଭିୟଂ ତଣ୍ଡୁଲେ, ଘଟେ ଘତଂ ଦିସ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଘରଣୀ ‘ତଣ୍ଡୁଲଂ ନାଲତ୍ଥ’ନ୍ତି ଆଗତା। ଥେରୋ ‘ଉପାସିକେ, ଅଜ୍ଜ ଭିକ୍ଖା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’ତି ପଟିକଚ୍ଚେୱ ନିମିତ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ’ନ୍ତି ଆହ। ‘କିଂ, ଭନ୍ତେ’ତି? ‘କୱାଟକୋଣେ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଉଚ୍ଛୁଂ ୱିୟ ସପ୍ପଂ ଅଦ୍ଦସଂ; ‘ତଂ ପହରିସ୍ସାମୀ’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଭାଜନେ ଠପିତଂ ଗୁଳପିଣ୍ଡଂ ୱିୟ ପାସାଣଂ ଲେଡ୍ଡୁକେନ; ପହଟେନ ସପ୍ପେନ କତଂ, ପିଟକେ

ନିକ୍ଖିତ୍ତଲୋଣମଚ୍ଛଫାଲସଦିସଂ, ଫଣଂ; ତସ୍ସ ତଂ ଲେଢ୍ଢୁଂ ଦଂସିତୁକାମସ୍ସ, କୁଣ୍ଡିଯା ତଣ୍ଡୁଲସଦିସେ ଦନ୍ତେ; ଅଥସ୍ସ କୁପିତସ୍ସ, ଘଟେ ପକ୍ଖିତ୍ତଘତସଦିସଂ, ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତଂ ୱିସମିସ୍ସକଂ ଖେଳଅ'ନ୍ତି। ସା 'ନ ସକ୍କା ମୁଣ୍ଡକଂ ୱଞ୍ଚେତୁ'ନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁଂ ଦତ୍ୱା ଓଦନଂ ପଚିତ୍ୱା ଘତଗୁଳଅମଚ୍ଛେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଦାସୀତି। ଏୱଂ ସମୀପଂ କତ୍ୱା ଜପ୍ପନଂ ସାମନ୍ତଜପ୍ପାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରିକଥାତି ଯଥା ତଂ ଲଭତି ତଥା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା କଥନଂ।

୮୬୪। ନିପ୍ପେସିକତାନିଦ୍ଦେସେ ଅକ୍କୋସନାତି ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସନା। ୱମ୍ଭନାତି ପରିଭୱିତ୍ୱା କଥନଂ। ଗରହନାତି 'ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଅପ୍ପସନ୍ନୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦୋସାରୋପନା। ଉକ୍କେପନାତି 'ମା ଏତଂ ଏତ୍ଥ କଥେଥା'ତି ୱାଚାଯ ଉକ୍ଖିପନଂ। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ସୱତ୍ଥୁକଂ ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ଉକ୍କେପନା ସମୁକ୍କେପନା। ଅଥୱା ଅଦେନ୍ତଂ 'ଅହୋ ଦାନପତୀ'ତି ଏୱଂ ଉକ୍ଖିପନଂ ଉକ୍କେପନା। 'ମହାଦାନପତୀ'ତି ଏୱଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉକ୍କେପନା ସମୁକ୍କେପନା। ଖିପନାତି 'କିଂ ଇମସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ବୀଜଭୋଜିନୋ'ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡନା। ସଙ୍ଖିପନାତି 'କିଂ ଇମଂ ଅଦାଯକୋତି ଭଣଥ ଯୋ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ୱଚନଂ ଦେତୀ'ତି ଏୱଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡନା। ପାପନାତି ଅଦାଯକତ୍ତସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱା ପାପନଂ। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ପାପନା ସମ୍ପାପନା। ଅୱଣ୍ଣହାରିକାତି 'ଏୱଂ ମେ ଅୱଣ୍ଣଭଯାପି ଦସ୍ସତୀ'ତି ଗେହତୋ ଗେହଂ, ଗାମତୋ ଗାମଂ, ଜନପଦତୋ ଜନପଦଂ ଅୱଣ୍ଣହରଣଂ। ପରପିଟ୍ଠିମଂସିକତାତି ପୁରତୋ ମଧୁରଂ ଭଣିତ୍ୱା ପରମ୍ମୁଖେ ଅୱଣ୍ଣଭାସିତା। ଏସା ହି ଅଭିମୁଖଂ ଓଲୋକେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ପରମ୍ମୁଖାନଂ ପିଟ୍ଠିମଂସଖାଦନଂ ୱିଯ ହୋତି। ତସ୍ମା ପରପିଟ୍ଠିମଂସିକତାତି ୱୁତ୍ତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିପ୍ପେସିକତାତି ଅଯଂ ଯସ୍ମା ୱେଳୁପେସିକା ୱିଯ ଅବ୍ଭଙ୍ଗଂ ପରସ୍ସ ଗୁଣଂ ନିପ୍ପେସେତି ନିପୁଞ୍ଛତି, ଯସ୍ମା ୱା ଗନ୍ଧଜାତଂ ନିପିସିତ୍ୱା ଗନ୍ଧମଗ୍ଗନା ୱିଯ ପରଗୁଣେ ନିପିସିତ୍ୱା ୱିଚୁଣ୍ଣେତ୍ୱା ଏସା ଲାଭମଗ୍ଗନା ହୋତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ପେସିକତାତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

୮୬୫। ଲାଭେନ ଲାଭଂ ନିଜିଗୀସନତାନିଦ୍ଦେସେ ନିଜିଗୀସନତାତି ମଗ୍ଗନା। ଇତୋ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ଇମମ୍ହା ଗେହା ଲଦ୍ଧଂ। ଅମୁତ୍ରାତି ଅମୁକମ୍ହି ଗେହେ। ଏଟ୍ଠୀତି ଇଚ୍ଛନା। ଗୱେଟ୍ଠୀତି ମଗ୍ଗନା। ପରିଯେଟ୍ଠୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ମଗ୍ଗନା। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ଭିକ୍ଖଂ ତତ୍ର ତତ୍ର କୁଲଦାରକାନଂ ଦତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ଖୀରଯାଗୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଗତଭିକ୍ଖୁୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବଂ। ଏସନାତିଆଦୀନି ଏଟ୍ଠୀତିଆଦୀନଂ ୱେୱଚନାନି, ତସ୍ମା ଏଟ୍ଠୀତି ଏସନା, ଗୱେଟ୍ଠୀତି ଗୱେସନା, ପରିଯେଟ୍ଠୀତି ପରିଯେସନା। ଇଚ୍ଚେୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୬୬। ସେଯ୍ୟମାନନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିଯାତି ଖତ୍ତିଯଭାୱାଦିଜାତିସମ୍ପତ୍ତିଯା। ଗୋତ୍ତେନାତି ଗୋତମଗୋତ୍ତାଦିନା ଉକ୍କଟ୍ଠଗୋତ୍ତେନ। କୋଲପୁତ୍ତିଯେନାତି ମହାକୁଲଭାୱେନ। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯାତି ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନସରୀରତାଯ। ସରୀରଞ୍ହି ପୋକ୍ଖରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିରୂପଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧନେନାତିଆଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ। ମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ଏତେସୁ ଯେନ କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା 'ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନଂ ପୱତ୍ତେତି କରୋତି।

୮୬୭। ସଦିସମାନନିଦ୍ଦେସେ ମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ଏତେସୁ ଯେନ କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା 'ସଦିସୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନଂ ପୱତ୍ତେତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିସେସୋ। ପାଳିଇଯଂ ପନ ନାନାକରଣଂ ନତ୍ଥି।

୮୬୮। ହୀନମାନନିଦ୍ଦେସେ ଓମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ହେଟ୍ଠାମାନଂ ପୱତ୍ତେତି। ଓମାନୋତି ଲାମକୋ ହେଟ୍ଠାମାନୋ। ଓମଞ୍ଞନା ଓମଞ୍ଞିତତ୍ତନ୍ତି ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ହୀଳନାତି ଜାତିଆଦୀହି ଅତ୍ତଜିଗୁଚ୍ଛନା। ଓହୀଳନାତି ଅତିରେକତୋ ହୀଳନା। ଓହୀଳିତତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଅତ୍ତୁଞ୍ଞାତି ଅତ୍ତାନଂ ହୀନଂ କତ୍ୱା ଜାନନା। ଅତ୍ତାୱଞ୍ଞାତି ଅତ୍ତାନଂ ଅୱଜାନନା। ଅତ୍ତପରିଭୱୋତି ଜାତିଆଦିସମ୍ପତ୍ତିନାମମେୱ ଜାତାତି ଅତ୍ତାନଂ ପରିଭୱିତ୍ୱା ମଞ୍ଞନା। ଏୱମିମେ ତଯୋ ମାନା ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଜାତିଆଦିୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ କଥିତା। ତେସୁ ଏକେକୋ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସେଯ୍ୟସଦିସହୀନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ 'ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ ସେଯ୍ୟସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ। 'ସଦିସୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ ସଦିସସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ। 'ହୀନୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ ହୀନସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ।

୮୬୯ ।ତତ୍ଥ କତମୋ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତିଆଦଯୋ ପନ ନୱ ମାନା ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିସ୍ସାଯ କଥିତା। ତେସୁ ତଯୋ ତଯୋ ଏକେକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦହତୀତି ଠପେତି। ତଂ ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ସେଯ୍ୟତୋ ଦହନଂ ନିସ୍ସାଯ। ଏତ୍ଥ ପନ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋ ରାଜୂନଞ୍ଚେୱ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ରାଜା ହି 'ରଟ୍ଠେନ ୱା ଧନେନ ୱା ୱାହନେହି ୱା କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ'ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି 'ସୀଲଧୁତଙ୍ଗାଦୀହି କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ'ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି।

୮୭୦ ।ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସଦିସୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋପି ଏତେସଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ରାଜା ହି 'ରଟ୍ଠେନ ୱା ଧନେନ ୱା ୱାହନେହି ୱା ଅଞ୍ଞରାଜୂହି ସଦ୍ଧିଂ ମଯ୍ହଂ କିଂ ନାନାକରଣ'ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି 'ସୀଲଧୁତଙ୍ଗାଦୀହି ଅଞ୍ଞେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ମଯ୍ହଂ କିଂ ନାନାକରଣ'ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ

କରୋତି।

୮୭୧।ସେଯ୍ୟସ୍ସ ହୀନୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋପି ଏତେସଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ହି ରଞ୍ଞୋ ରଟ୍ଠଂ ୱା ଧନଂ ୱା ୱାହନାନି ୱା ସମ୍ପନ୍ନାନି ନ ହୋନ୍ତି, ସୋ 'ମଯ୍ହଂ ରାଜାତି ୱୋହାରସୁଖମତ୍ତମେୱ; କିଂ ରାଜା ନାମ ଅହ'ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି 'ଅପ୍ପଲାଭସକ୍କାରୋ ଅହଂ। ଧମ୍ମକଥିକୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ମହାଥେରୋତି କଥାମତ୍ତମେୱ। କିଂ ଧମ୍ମକଥିକୋ ନାମାହଂ, କିଂ ବହୁସ୍ସୁତୋ ନାମାହଂ, କିଂ ମହାଥେରୋ ନାମାହଂ ଯସ୍ସ ମେ ଲାଭସକ୍କାରୋ ନତ୍ଥୀ'ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି।

୮୭୨।ସଦିସସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ମାନାଦଯୋ ଅମଚ୍ଚାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅମଚ୍ଚୋ ହି ରଟ୍ଠିଯୋ ୱା 'ଭୋଗଯାନୱାହନାଦୀହି କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ରାଜପୁରିସୋ ଅତ୍ଥୀ'ତି ୱା 'ମଯ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣ'ନ୍ତି ୱା 'ଅମଚ୍ଚୋତି ନାମମତ୍ତମେୱ ମଯ୍ହଂ; ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ମେ ନତ୍ଥି। କିଂ ଅମଚ୍ଚୋ ନାମାହ'ନ୍ତି ଏତେ ମାନେ କରୋତି।

୮୭୫।ହୀନସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ମାନାଦଯୋ ଦାସାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦାସୋ ହି 'ମାତିତୋ ୱା ପିତିତୋ ୱା କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ଦାସୋ ନାମ ଅତ୍ଥି' ଅଞ୍ଞେ ଜୀୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା କୁଚ୍ଛିହେତୁ ଦାସା ନାମ ଜାତା। ଅହଂ ପନ ପୱେଣୀଆଗତତ୍ତା ସେଯ୍ୟୋ'ତି ୱା 'ପୱେଣୀଆଗତଭାୱେନ ଉଭତୋସୁଦ୍ଧିକଦାସତ୍ତେନ ଅସୁକଦାସେନ ନାମ ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ମଯ୍ହଂ ନାନାକରଣ'ନ୍ତି ୱା 'କୁଚ୍ଛିୱସେନାହଂ ଦାସବ୍ୟଂ ଉପଗତୋ। ମାତାପିତୁକୋଟିଯା ପନ ମେ ଦାସଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥି। କିଂ ଦାସୋ ନାମ ଅହ'ନ୍ତି ୱା ଏତେ ମାନେ କରୋତି। ଯଥା ଚ ଦାସୋ ଏୱଂ ପୁକ୍କୁସଚଣ୍ଡାଲାଦଯୋପି ଏତେ ମାନେ କରୋନ୍ତିଯେୱ।

ଏତ୍ଥ ଚ 'ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ'ତି ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ତଥା 'ସଦିସସ୍ସ ସଦିସୋହମସ୍ମୀ'ତି 'ହୀନସ୍ସ ହୀନୋହମସ୍ମୀ'ତି ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ତତ୍ଥ ଯାଥାୱମାନା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ଅଯାଥାୱମାନା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା।

୮୭୮। ଏୱଂ ସୱତ୍ଥୁକେ ମାନେ କଥେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱତ୍ଥୁକଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତମାନମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ମାନୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୭୯। ଅତିମାନନିଦ୍ଦେସେ ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଜାତିଆଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ଅତିମଞ୍ଞତୀତି 'ଜାତିଆଦୀହି ମଯା ସଦିସୋ ନତ୍ଥୀ'ତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି।

୮୮୦। ମାନାତିମାନନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ଏୱରୂପୋତି ଯୋ ଏସୋ 'ଅଯଂ ପୁବ୍ବେ ମଯା ସଦିସୋ, ଇଦାନି ଅହଂ ସେଟ୍ଠୋ, ଅହଂ ହୀନତରୋ'ତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ଅଯଂ ଭାରାତିଭାରୋ ୱିଯ ପୁରିମଂ ସଦିସମାନଂ ଉପାଦାଯ ମାନାତିମାନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱମାହ।

୮୮୧। ଓମାନନିଦ୍ଦେସୋ ହୀନମାନନିଦ୍ଦେସସଦିସୋଯେୱ। ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ପନ ସୋ 'ହୀନୋହମସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ – ଅଯଂ ଓମାନୋ ନାମ। ଅପିଚେତ୍ଥ 'ତ୍ୱଂ ଜାତିମା, କାକଜାତି ୱିଯ ତେ ଜାତି; ତ୍ୱଂ ଗୋତ୍ତୱା, ଚଣ୍ଡାଲଗୋତ୍ତଂ ୱିଯ ତେ ଗୋତ୍ତଂ; ତୁଯ୍ହଂ ସରୋ ଅତ୍ଥି, କାକସ୍ସରୋ ୱିଯ ତେ ସରୋ'ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ ଅଯଂ ଓମାନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୮୨। ଅଧିମାନନିଦ୍ଦେସେ ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞିତାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଅପ୍ପତ୍ୱା ପତ୍ତସଞ୍ଞିତାଯ । ଅକତେତି ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚେ ଅକତେଯେୱ। ଅନଧିଗତେତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଅନଧିଗତେ। ଅସଚ୍ଛିକତେତି ଅରହତ୍ତେନ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକତେ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଧିମାନୋତି ଅଯଂ ଅଧିଗତମାନୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଯଂ ପନ କସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କସ୍ସ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ହି ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପହୀନକିଲେସାୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଅରିଯଗୁଣପଟିୱେଧେ ନିକ୍କଙ୍ଖୋ। ତସ୍ମା ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ 'ଅହଂ ସକଦାଗାମୀ'ତିଆଦିୱସେନ ମାନୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି; ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସାପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି; ସୋ ହି ଅରିଯଗୁଣାଧିଗମେ ନିରାସୋୱ। ସୀଲୱତୋପି ପରିଚ୍ଚତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ନିଦ୍ଦାରାମତାଦିମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖସ୍ସ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚ ସୁଦ୍ଧସମଥଲାଭୀ ୱା ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ୱା ଅନ୍ତରା ଠପେତି। ସୋ ହି ଦସପି ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି

ୱସ୍ସାନି କିଲେସସମୁଦାଚାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ 'ଅହଂ ସୋତାପନ୍ନୋ'ତି ୱା 'ସକଦାଗାମୀ'ତି ୱା 'ଅନାଗାମୀ'ତି ୱା ମଞ୍ଞତି। ସମଥୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ପନ ଅରହତ୍ତେୟେୱ ଠପେତି। ତସ୍ସ ହି ସମାଧିବଲେନ କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ୱିପସ୍ସନାବଲେନ ସଙ୍ଖାରା ସୁପରିଗ୍ଗହିତା। ତସ୍ମା ସଟ୍ଠିପି ୱସ୍ସାନି ଅସୀତିପି ୱସ୍ସାନି ୱସ୍ସସତମ୍ପି କିଲେସା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି; ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତଚାରୋ ହୋତି। ସୋ ଏୱଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ କିଲେସସମୁଦାଚାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନ୍ତରା ଅଟ୍ଠତ୍ୱାୱ 'ଅରହା ଅହ'ନ୍ତି ମଞ୍ଞତି, ଉଚ୍ଚମାଲଙ୍କୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ, ହଙ୍କନକୱାସୀ ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ୱିୟ, ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ନିଙ୍କପୋଣ୍ଡପଧାନଘରୱାସୀ ଚୂଳଅସୁମତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ଚ।

ତତ୍ରିଦଂ ଏକୱତ୍ଥୁପରିଦୀପନଂ – ତଲଙ୍ଗରୱାସୀ ଧମ୍ମଦିନ୍ନତ୍ଥେରୋ କିର ନାମ ଏକୋ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ମହାଖୀଣାସୱୋ ମହତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଓୱାଦଦାୟକୋ ଅହୋସି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା 'କିନ୍ନୁ ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିୟସ୍ସ ଉଚ୍ଚତଲିଙ୍କୱାସୀମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ସମଣକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ, ନୋ'ତି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱମେୱସ୍ସ ଦିସ୍ୱା 'ମୟି ଅଗଚ୍ଛନ୍ତେ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲକିରିୟମେୱ କରିସ୍ସତୀ'ତି ଚ ଞତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିୟା ୱେହାସଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସମୀପେ ଓରୋହିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। 'କିଂ, ଆୱୁସୋ ଧମ୍ମଦିନ୍ନ, ଅକାଲେ ଆଗତୋସୀ'ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ 'ପଞ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆଗତୋମ୍ହୀ'ତି ଆହ।

ତତୋ 'ପୁଚ୍ଛାୱୁସୋ, ଜାନମାନୋ କଥୟିସ୍ସାମୀ'ତି ୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ହାସହସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛି। ଥେରୋ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛିତଂ ପଞ୍ହଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋୱ କଥେସି। ତତୋ 'ଅତିତିକ୍ଖଂ ତେ, ଭନ୍ତେ, ଞାଣଂ। କଦା ତୁମ୍ହେହି ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ'ତି ୱୁତ୍ତୋ 'ଇତୋ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସକାଲେ, ଆୱୁସୋ'ତି ଆହ। 'ସମାଧିମ୍ପି, ଭନ୍ତେ, ୱଳଞ୍ଜେଥା'ତି? 'ନ ଇଦଂ, ଆୱୁସୋ, ଭାରିୟ'ନ୍ତି। 'ତେନ ହି, ଭନ୍ତେ, ଏକଂ ହତ୍ଥିଂ ମାପେଥା'ତି। ଥେରୋ ସବ୍ବସେତଂ ହତ୍ଥିଂ ମାପେସି। 'ଇଦାନି, ଭନ୍ତେ, ୟଥା ଅୟଂ ହତ୍ଥୀ ଅଞ୍ଚିତକଣ୍ଣୋ ପସାରିତନଙ୍ଗୁଟ୍ଠୋ ସୋଣ୍ଡଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଭେରୱଂ କୋଞ୍ଚନାଦଂ କରୋନ୍ତୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଅଭିମୁଖୋ ଆଗଚ୍ଛତି ତଥା ତଂ କରୋଥା'ତି। ଥେରୋ ତଥା କତ୍ୱା ୱେଗେନ ଆଗଚ୍ଛତୋ ହତ୍ଥିସ୍ସ ଭେରୱଂ ଆକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ ପଲାୟିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତମେନଂ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଚୀୱରକଣ୍ଣେ ଗହେତ୍ୱା 'ଭନ୍ତେ, ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସାରଜ୍ଜଂ ନାମ ହୋତୀ'ତି ଆହ। ସୋ ତମ୍ହି କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଂ ଞତ୍ୱା 'ଅୱସ୍ସୟୋ ମେ, ଆୱୁସୋ ଧମ୍ମଦିନ୍ନ, ହୋହୀ'ତି ୱତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦି। 'ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ଅୱସ୍ସୟୋ ଭୱିସ୍ସାମିଚ୍ଚେୱାହଂ ଆଗତୋ, ମା ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥା'ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେସି। ଥେରୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଚଙ୍କମଂ ଆରୁୟ୍ହ ତତିୟେ ପଦୱାରେ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଥେରୋ କିର ଦୋସଚରିତୋ ଅହୋସି।

୮୮୩। ଅସ୍ମିମାନନିଦ୍ଦେସେ ରୂପଂ ଅସ୍ମୀତି ମାନୋତି 'ଅହଂ ରୂପ'ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ଛନ୍ଦୋତି ମାନଂ ଅନୁଗତଚ୍ଛନ୍ଦୋୱ। ତଥା ଅନୁସୟୋ। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୮୮୪। ମିଚ୍ଛାମାନନିଦ୍ଦେସେ ପାପକେନ ୱା କମ୍ମାୟତନେନାତି ଆଦୀସୁ ପାପକଂ କମ୍ମାୟତନଂ ନାମ କେୱଟ୍ଟମଚ୍ଛବନ୍ଧନେସାଦାଦୀନଂ କମ୍ମଂ। ପାପକଂ ସିପ୍ପାୟତନଂ ନାମ ମଚ୍ଛଜାଲଖିପନକୁମିନକରଣେସୁ ଚେୱ ପାସଓଡ୍ଡନସୂଲାରୋପନାଦୀସୁ ଚ ଛେକତା। ପାପକଂ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ ନାମ ୟା କାଚି ପରୂପଘାତୱିଜ୍ଜା। ପାପକଂ ସୁତଂ ନାମ ଭାରତୟୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ। ପାପକଂ ପଟିଭାନଂ ନାମ ଦୁବ୍ଭାସିତୟୁତ୍ତଂ କପ୍ପନାଟକୱିଲପ୍ପନାଦିପଟିଭାନଂ। ପାପକଂ ସୀଲଂ ନାମ ଅଜସୀଲଂ ଗୋସୀଲଂ। ୱତମ୍ପି ଅଜୱତଗୋୱତମେୱ। ପାପିକା ଦିଟ୍ଠି ପନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ୟା କାଚି ଦିଟ୍ଠି।

୮୮୫। ଞାତିୱିତକ୍କନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ 'ମୟ୍ହଂ ଞାତୟୋ ସୁଖଜୀୱିନୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତା'ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସନ୍ନିସ୍ସିତେନ ଗେହସିତପେମେନ ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋୱ ଞାତିୱିତକ୍କୋ ନାମ। 'ଖୟଂ ଗତା ୱୟଂ ଗତା ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା'ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପନ ଞାତିୱିତକ୍କୋ ନାମ ନ ହୋତି।

୮୮୬। 'ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସୋ'ତି ତୁଟ୍ଠମାନସ୍ସ ଗେହସିତପେମୱସେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ ଜନପଦୱିତକ୍କୋ ନାମ। 'ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦେ ମନୁସ୍ସା ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା ଖୟଂ ଗତା ୱୟଂ ଗତା'ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପନ ଜନପଦୱିତକ୍କୋ ନାମ ନ ହୋତି।

୮୮୭। ଅମରତ୍ଥାୟ ୱିତକ୍କୋ, ଅମରୋ ୱା ୱିତକ୍କୋତି ଅମରୱିତକ୍କୋ। ତତ୍ଥ 'ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣେ ସମ୍ପରାୟେ ଅତ୍ତା ସୁଖୀ ହୋତି ଅମରୋ'ତି ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତାୟ ଦୁକ୍କରକାରିକାୟ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଅମରତ୍ଥାୟ ୱିତକ୍କୋ ନାମ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପନ 'ସସ୍ସତଂ ୱଦେସୀ'ତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ 'ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ, ତଥାତିପି ମେ ନୋ' ଅଞ୍ଞଥାତିପି ମେ ନୋ, ନୋତିପି ମେ ନୋ, ନୋ ନୋତିପି ମେ ନୋ'ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୬୨) ୱିକ୍ଖେପଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋ ଦିଟ୍ଠିଗତପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ। ୟଥା ଅମରୋ ନାମ ମଚ୍ଛୋ ଉଦକେ ଗହେତ୍ୱା ମାରେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଧାୱତି, ଗାହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି; ଏୱମେୱ ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ନ ମରତୀତି ଅମରୋ ନାମ ହୋତି। ତଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି

ଏକତୋ କତ୍ୱା ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅମରୱିତକ୍କୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୮୮।ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଅନୁଦ୍ଦଯତାପତିରୂପକେନ ଗେହସିତପେମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ସହନନ୍ଦୀତିଆଦୀସୁ ଉପଟ୍ଠାକେସୁ ନନ୍ଦନ୍ତେସୁ ସୋଚନ୍ତେସୁ ଚ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦିଗୁଣଂ ନନ୍ଦତି, ଦିଗୁଣଂ ସୋଚତି; ତେସୁ ସୁଖିତେସୁ ଦିଗୁଣଂ ସୁଖିତୋ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦିଗୁଣଂ ଦୁକ୍ଖିତୋ ହୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୂତି ତେସୁ ମହନ୍ତେସୁ ୱା ଖୁଦ୍ଦକେସୁ ୱା କମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ। ଅତ୍ତନା ୱା ଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତାନି ତାନି କିଚ୍ଚାନି ସାଧେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମତି, ସଲ୍ଲେଖଂ କୋପେତି। ଯୋ ତତ୍ଥାତି ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସଂସଟ୍ଠୱିହାରେ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଯୋଗାପଜ୍ଜନେ ଗେହସିତୋ ୱିତକ୍କୋ – ଅଯଂ ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ନାମ।

୮୮୯।ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଚୀୱରାଦିଲାଭେନ ଚେୱ ସକ୍କାରେନ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ।

୮୯୦।ଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି 'ଅହୋ ୱତ ମଂ ପରେ ନ ଅୱଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ନ ପୋଥେତ୍ୱା ୱିହେଠେତ୍ୱା କଥେଯ୍ୟୁ'ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୱଞ୍ଞାତଭାୱପତ୍ଥନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱିତକ୍କୋ। ଯୋ ତତ୍ଥ ଗେହସିତୋତି ଯୋ ତସ୍ମିଂ 'ମା ମଂ ପରେ ଅୱଜାନିଂସୂ'ତି ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତେ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଗେହନିସ୍ସିତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୨।) ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୯୧। ଦୁକେସୁ କୋଧନିଦ୍ଦେସାଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ହେଟ୍ଠା ଅନାଗତେସୁ ପନ ଉପନାହନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ପୁବ୍ବକାଲଂ କୋଧଂ ଉପନଯ୍ହତୀତି ଅପରକାଲକୋଧୋ ଉପନାହୋ ନାମ। ଉପନଯ୍ହନାକାରୋ ଉପନଯ୍ହନା। ଉପନଯ୍ହିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଉପନଯ୍ହିତତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠପନାତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅନନ୍ତରଟ୍ଠପନା ମରିଯାଦଟ୍ଠପନା ୱା। ଠପନାତି ପକତିଠପନା। ସଣ୍ଠପନାତି ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଘାତଟ୍ଠପନା। ଅନୁସଂସନ୍ଦନାତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନେନ କୋଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତରଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏକୀଭାୱକରଣା। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନାତି ପୁରିମେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଘଟନା। ଦଳ୍ହୀକମ୍ମନ୍ତି ଥିରକରଣଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଉପନନ୍ଧନଲକ୍ଖଣୋ ୱେରଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନରସୋ ଉପନାହୋତି ୱୁଚ୍ଚତି; ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେରଂ ନିସ୍ସଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି; 'ଏୱଂ ନାମ ମଂ ଏସ ୱତ୍ତୁଂ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକୋ'ତି ଅପରାପରଂ ଅନୁବନ୍ଧତି; ଆଦିତ୍ତପୂତିଅଲାତଂ ୱିଯ ଜଲତେୱ ; ଧୋୱିଯମାନଂ ଅଚ୍ଛଚମ୍ମଂ ୱିଯ, ୱସାତେଲମକ୍ଖିତପିଲୋତିକା ୱିଯ ଚ ନ ପରିସୁଜ୍ଝତି।

୮୯୨। ମକ୍ଖନଭାୱୱସେନ ମକ୍ଖୋ; ପରଗୁଣମକ୍ଖନାଯ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋପି ଅତ୍ତନୋ କାରଣଂ, ଗୂଥପହରଣକଂ ଗୂଥୋ ୱିଯ, ପଠମତରଂ ମକ୍ଖେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ପରା ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ନିଟ୍ଠୁରଭାୱୋ ନିଟ୍ଠୁରିଯଂ; 'ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନତ୍ଥୀ'ତି ଖେଳଅପାତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଟ୍ଠୁରିଯକମ୍ମନ୍ତି ନିଟ୍ଠୁରିଯକରଣଂ। ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ହି ଗହଟ୍ଠଂ, ଭିକ୍ଖୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା 'ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନତ୍ଥୀ'ତି ଖେଳଅଂ ପାତେତ୍ୱା ପାଦେନ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ନିଟ୍ଠୁରିଯଂ ନାମ କରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ନିଟ୍ଠୁରିଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେସ ପରଗୁଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ, ତେସଂ ୱିନାସନରସୋ, ପରେନ ସୁକତାନଂ କିରିଯାନଂ ଅୱଚ୍ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ପଳାସତୀତି ପଳାସୋ; ପରସ୍ସ ଗୁଣେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ସମଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଳାସସ୍ସ ଆଯନା ପଳାସାଯନା। ପଳାସୋ ଚ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଜଯାହରଣତୋ ଆହାରୋ ଚାତି ପଳାସାହାରୋ। ୱିୱାଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିୱାଦକାରଣଂ। ଯୁଗଗ୍ଗାହୋତି ସମଧୁରଗ୍ଗହଣଂ। ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ତନା ଗହିତସ୍ସ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେସ ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ପଳାସୋ, ପରଗୁଣେହି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନଂ ସମକରଣରସୋ, ପରେସଂ ଗୁଣପ୍ପମାଣେନ ଉପଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ପଳାସୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁତିଯସ୍ସ ଧୁରଂ ନ ଦେତି, ସମଂ ପସାରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସାକଚ୍ଛମଣ୍ଡଲେ ଅଞ୍ଞେନ ଭିକ୍ଖୁନା ବହୂସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଚ କାରଣେସୁ ଚ ଆଭତେସୁପି 'ତୱ ଚ ମମ ଚ ୱାଦେ କିଂ ନାମ ନାନାକରଣଂ? ନନୁ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଏକସଦିସମେୱ ଅମ୍ହାକଂ ୱଚନ'ନ୍ତି ୱଦତି। ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯନିଦ୍ଦେସା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ।

୮୯୪। ମାଯାନିଦ୍ଦେସେ ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ଜାନଂଯେୱ 'ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ଭାରିଯଂ କରୋନ୍ତି, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ୱୀତିକ୍କମଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ'ତି ଉପସନ୍ତୋ ୱିଯ ଭାସତି। କାଯେନ ପରକ୍କମତୀତି 'ମଯା କତଂ ଇଦଂ ପାପକମ୍ମଂ ମା କେଚି ଜାନିଂସୂ'ତି କାଯେନ ୱତ୍ତଂ କରୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଚକ୍ଖୁମୋହନମାଯା ୱିଯାତି ମାଯା। ମାଯାୱିନୋ ଭାୱୋ ମାଯାୱିତା। କତ୍ୱା ପାପଂ ପୁନ ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅତିଚ୍ଚ

ଆସରନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତାତି ଅଚ୍ଚାସରା। କାଯୱାଚାକିରିଯାହି ଅଞ୍ଜଞ୍ଜଥା ଦସ୍ସନତୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ୱଞ୍ଚନା। ଏତାଯ ସତ୍ତା ନିକରୋନ୍ତୀତି ନିକତି; ମିଚ୍ଛାକରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। 'ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ'ତି ପାପାନଂ ୱିକ୍ଖିପନତୋ ୱିକିରଣା। 'ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ'ତି ପରିୱଜ୍ଜନତୋ ପରିହରଣା। କାଯାଦୀହି ସଂୱରଣତୋ ଗୂହନା। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଗୂହନା ପରିଗୂହନା। ତିଣପଣ୍ଣେହି ୱିଯ ଗୂଥଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମେହି ପାପଂ ଛାଦେତୀତି ଛାଦନା। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଛାଦନା ପଟିଚ୍ଛାଦନା। ନ ଉତ୍ତାନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ। ନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନାୱିକମ୍ମଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଛାଦନା ୱୋଚ୍ଛାଦନା। କତପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ପୁନପି ପାପସ୍ସ କରଣତୋ ପାପକିରିଯା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ କତପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି; ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭସ୍ମାପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗାରୋ, ଉଦକପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଖାଣୁ, ପିଲୋତିକାପଲିୱେଠିତଂ ୱିଯ ଚ ସତ୍ଥଂ ହୋତି।

ସାଠେଯ୍ୟନିଦ୍ଦେସେ ସଠୋତି ଅସନ୍ତଗୁଣପରିଦୀପନତୋ ନ ସମ୍ମା ଭାସିତା। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ସଠୋ ପରିସଠୋ। ଯଂ ତତ୍ଥାତି ଯଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ। ସଠନ୍ତି ଅସନ୍ତଗୁଣଦୀପନଂ କେରାଟିଯଂ। ସଠତାତି ସଠାକାରୋ। କକ୍କରତାତି ପଦୁମନାଲିସ୍ସ ୱିଯ ଅପରାମସନକ୍ଖମୋ ଖରଫରୁସଭାୱୋ। କକ୍କରିଯନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପରିକ୍ଖତ୍ତତା ପାରିକ୍ଖତ୍ତିଯନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପିତଂ ୱିଯ ଦଳ୍ହକେରାଟିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣପ୍ପକାସନଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ୟଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି; ଯେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କୁଚ୍ଛିଂ ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ୱା ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା।

ୱାମେନ ସୂକରୋ ହୋତି, ଦକ୍ଖିଣେନ ଅଜାମିଗୋ;

ସରେନ ନେଲକୋ ହୋତି, ୱିସାଣେନ ଜରଗ୍ଗୱୋତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଯକ୍ଖସୂକରସଦିସୋ ହୋତି। ଅୱିଜ୍ଜାଦିନିଦ୍ଦେସା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ।

୯୦୨। ଅନଜ୍ଜୱନିଦ୍ଦେସେ ଅନଜ୍ଜୱୋତି ଅନୁଜୁତାକାରୋ। ଅନଜ୍ଜୱଭାୱୋ ଅନଜ୍ଜୱତା। ଜିମ୍ହତାତି ଚନ୍ଦୱଙ୍କତା। ୱଙ୍କତାତି ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କତା। କୁଟିଲତାତି ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କତା। ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି କାଯୱଚୀଚିତ୍ତୱଙ୍କତାୱ କଥିତା।

ଅମଦ୍ଦୱନିଦ୍ଦେସେ ନ ମୁଦୁଭାୱୋ ଅମୁଦୁତା। ଅମଦ୍ଦୱାକାରୋ ଅମଦ୍ଦୱତା। କକ୍ଖଳଭାୱୋ କକ୍ଖଳିଯଂ। ମଦ୍ଦୱକରସ୍ସ ସିନେହସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଫରୁସଭାୱୋ ଫାରୁସିଯଂ। ଅନୀଚୱୁତ୍ତିତାଯ ଉଜୁକମେୱ ଠିତଚିତ୍ତଭାୱୋ ଉଜୁଚିତ୍ତତା। ପୁନ ଅମୁଦୁତାଗହଣଂ ତସ୍ସା ୱିସେସନତ୍ଥଂ 'ଅମୁଦୁତାସଙ୍ଖାତା ଉଜୁଚିତ୍ତତା, ନ ଅଜ୍ଜୱସଙ୍ଖାତା ଉଜୁଚିତ୍ତତା'ତି।

୯୦୩।ଅକ୍ଖନ୍ତିନିଦ୍ଦେସାଦଯୋ ଖନ୍ତିନିଦ୍ଦେସାଦିପଟିପକ୍ଖତୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

୯୦୮। ସଂଯୋଜନନିଦ୍ଦେସେ ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି କାମଭୱୋ। ବହିଦ୍ଧାତି ରୂପାରୂପଭୱୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ସତ୍ତା କାମଭୱେ ଅପ୍ପଂ କାଲଂ ୱସନ୍ତି କପ୍ପସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥମେୱ କୋଟ୍ଠାସଂ, ଇତରେସୁ ତୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ କାମଭୱୋ ସୁଞ୍ଞୋ ହୋତି ତୁଚ୍ଛୋ, ରୂପାରୂପଭୱେ ବହୁଂ କାଲଂ ୱସନ୍ତି, ତଥାପି ନେସଂ ଯସ୍ମା କାମଭୱେ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ବହୁକା ହୋନ୍ତି, ଅପ୍ପା ରୂପାରୂପଭୱେସୁ, ଯତ୍ଥ ଚ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ବହୁକା ତତ୍ଥ ଆଲଯୋପି ପତ୍ଥନାପି ଅଭିଲାସୋପି ବହୁ ହୋତି, ଯତ୍ଥ ଅପ୍ପା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପୋ, ତସ୍ମା କାମଭୱୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନାମ ଜାତୋ, ରୂପାରୂପଭୱା ବହିଦ୍ଧା ନାମ। ଇତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତେ କାମଭୱେ ବନ୍ଧନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନଂ ନାମ, ବହିଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତେସୁ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ବନ୍ଧନଂ ବହିଦ୍ଧାସଂଯୋଜନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଏକେକଂ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚୱିଧଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯାନି ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନୀ''ତି। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଓରଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ, ତତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନତୋ ତଂ ଓରଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ଉଦ୍ଧଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପାରୂପଧାତୁ, ତତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନତୋ ତଂ ଉଦ୍ଧଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନୀତି।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୩।) ତିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୦୯। ତିକନିଦ୍ଦେସେ ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରୋ କଥିତୋ। ଅକୁସଲୱିତକ୍କାଦୀସୁ ୱିତକ୍କନୱସେନ ୱିତକ୍କୋ, ସଞ୍ଜାନନୱସେନ ସଞ୍ଞା, ସଭାୱଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁଚ୍ଚରିତନିଦ୍ଦେସେ ପଠମନଯୋ କମ୍ମପଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକକମ୍ମୱସେନ, ତତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତଚେତନାୱସେନେୱ।

୯୧୪। ଆସଓନିଦ୍ଦେସେ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ତଯୋଓ ଆସଓା କଥିତା।

୯୧୯। ଏସନାନିଦ୍ଦେସେ ସଙ୍ଖେପତୋ ତତ୍ଥ କତମା କାମେସନାତି ଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ କାମଗଓେସନରାଗୋ କାମେସନା। ଯୋ ଭୱେସୁ ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦୋତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଭୱଗୱେସନରାଗୋ ଭୱେସନା। ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସମ୍ମତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଗୱେସନା ଦିଟ୍ଠି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ମା ଚ ନ କେୱଲଂ ରାଗଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ଏସନା, ତଦେକଟ୍ଠଂ ପନ କମ୍ମମ୍ପି ଏସନା ଏୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିଯନଯୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠନ୍ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେକଟ୍ଠଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ କାମରାଗେକଟ୍ଠଂ କାମାୱଚରସନ୍ତାନମେୱ ପୱତ୍ତତି; ଭୱରାଗେକଟ୍ଠଂ ପନ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ। ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚଙ୍କମନ୍ତାନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ଅସ୍ସାଦନକାଲେ ଅକୁସଲକାଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ‘ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ’ନ୍ତି ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦନକାଲେ ୱଚୀକମ୍ମଂ, କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ ଅସ୍ସାଦନକାଲେ ମନୋକମ୍ମଂ। ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଚଙ୍କମନାଦିୱସେନ ତାନି ହୋନ୍ତିଯେୱ।

୯୨୦। ୱିଧାନିଦ୍ଦେସେ ‘‘କଥଂୱିଧଂ ସୀଲୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି, କଥଂୱିଧଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୯୫) ଆକାରସଣ୍ଠାନଂ ୱିଧା ନାମ। ‘‘ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧) କୋଟ୍ଠାସୋ। ‘‘ୱିଧାସୁ ନ ୱିକମ୍ପତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଥେରଗା। ୧୦୭୯) ମାନୋ। ଇଧାପି ମାନୋୱ ୱିଧା ନାମ। ସୋ ହି ସେଯ୍ୟାଦିୱସେନ ୱିଦହନତୋ ୱିଧାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଠପନଟ୍ଠେନ ୱା ୱିଧା। ତସ୍ମା ‘ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ମାନୱିଧା ମାନଠପନା ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ୱିଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୯୨୧। ଭଯନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭଯନ୍ତି ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପନ୍ନଭଯଂ। ଭଯାନକନ୍ତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଭଯୱସେନ ଗତ୍ତଚଲନଂ। ଲୋମହଂସୋତି ଲୋମାନଂ ହଂସନଂ, ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଭାୱୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ କିଚ୍ଚତୋ ଭଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଚେତସୋ ଉତ୍ରାସୋତି ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସିତଂ।

୯୨୨। ତମନିଦ୍ଦେସେ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀସେନ ଅୱିଜ୍ଜା କଥିତା। ‘‘ତମନ୍ଧକାରୋ ସମ୍ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ମହବ୍ଭଯୋ’’ତି ୱଚନତୋ ହି ଅୱିଜ୍ଜା ତମୋ ନାମ। ତିଣ୍ଣଂ ପନ ଅଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ଦେସନାସୁଖତାଯ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀସେନ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତେ ଖତ୍ତିଯୋ ଅହୋସିଂ ଉଦାହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେସ୍ସୋ ସୁଦ୍ଦୋ କାଳଓ ଓଦାତୋ ରସ୍ସୋ ଦୀଘୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅନାଗତେ ଖତ୍ତିଯୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଉଦାହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେସ୍ସୋ…ପେ… ଦୀଘୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଅନାଗତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଏତରହି ଖତ୍ତିଯୋ ଉଦାହୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱେସ୍ସୋ ସୁଦ୍ଦୋ; କିଂ ୱା ଅହଂ ରୂପଂ ଉଦାହୁ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣ’ନ୍ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭ କଙ୍ଖତି ନାମ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଖତ୍ତିଯୋ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯଭାୱଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ, ୱେସ୍ସୋ ୱା ୱେସ୍ସଭାୱଂ, ସୁଦ୍ଦୋ ୱା ସୁଦ୍ଦଭାୱଂ ଅଜାନନକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଜୀୱଲଦ୍ଧିକୋ ପନ ସତ୍ତୋ ଖତ୍ତିଯଜୀୱାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣାଦିଭେଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘କୀଦିସୋ ନୁ ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜୀୱୋ – କିଂ ନୁ ଖୋ ନୀଲକୋ ଉଦାହୁ ପୀତକୋ ଲୋହିତକୋ ଓଦାତୋ ଚତୁରଂସୋ ଛଳଂସୋ ଅଟ୍ଠଂସୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଏୱଂ କଙ୍ଖତି ନାମ।

୯୨୩।ତିତ୍ଥାଯତନାନୀତି ତିତ୍ଥଭୂତାନି ଆଯତନାନି, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱା ଆଯତନାନି। ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥଂ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ତିତ୍ଥିଯା ନାମ ଯେସଂ ତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ରୁଚ୍ଚନ୍ତି ଖମନ୍ତି। ଆଯତନଟ୍ଠୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ସଞ୍ଜାଯମାନା ଇମେସୁଯେୱ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି, ସମୋସରମାନାପି ଏତେସୁଯେୱ ସମୋସରନ୍ତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିଗତିକଭାୱେ ଚ ନେସଂ ଏତାନିଯେୱ କାରଣାନି, ତସ୍ମା ତିତ୍ଥାନି ଚ ତାନି ସଞ୍ଜାତାନୀତିଆଦିନା ଅତ୍ଥେନ ଆଯତନାନି ଚାତି ତିତ୍ଥାଯତନାନି; ତେନେୱତ୍ଥେନ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଆଯତନାନୀତିପି ତିତ୍ଥାଯତନାନି। ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋତି ସତ୍ତୋ। କାମଞ୍ଚ ପୁରିସୋତିପି ପୁଗ୍ଗଲୋତିପି ୱୁତ୍ତେ ସତ୍ତୋଯେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ପନ ସମ୍ମୁତିକଥା ନାମ ଯୋ ଯଥା ଜାନାତି ତସ୍ସ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଜାନାତି, ପଟିସଂୱିଦିତଂ କରୋତି ଅନୁଭୱତି ୱା। ପୁବ୍ବେକତହେତୂତି ପୁବ୍ବେ କତକାରଣା, ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନେୱ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ନିଗଣ୍ଠସମଯୋ। ଏୱଂୱାଦିନୋ ପନ ତେ କମ୍ମୱେଦନଞ୍ଚ କିରିଯୱେଦନଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଂ ୱିପାକୱେଦନମେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି। ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦୀସୁ (ମହାନି। ୫) ଚ ଅଟ୍ଠସୁ ଆବାଧେସୁ ସତ୍ତ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମଂଯେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀସୁ ଚ ତୀସୁ କମ୍ମେସୁ ଦ୍ୱେ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଂ ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯମେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି, କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯସଙ୍ଖାତାସୁ ଚ ଚତୂସୁ ଚେତନାସୁ ୱିପାକଚେତନଂଯେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି।

ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନହେତୂତି ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନକାରଣା; ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା ପଜାପତିନା ୱା ଇସ୍ସରେନ ନିମ୍ମିତତ୍ତା ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯୋ।

ଅଯଞ୍ହି ନେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଇମା ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅତ୍ତନା କତମୂଲକେନ ୱା ଆଣତ୍ତିମୂଲକେନ ୱା ପୁବ୍ବେ କତେନ ୱା ଅହେତୁଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ୱା ପଟିସଂୱେଦେତୁଂ ନାମ ନ ସକ୍କା; ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନକାରଣା ଏୱ ପନ ଇମା ପଟିସଂୱେଦେତୀତି। ଏୱଂୱାଦିନୋ ପନେତେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଆବାଧେସୁ ଏକମ୍ପି ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପଟିବାହନ୍ତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀସୁପି ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଏକମ୍ପି ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପଟିବାହନ୍ତି।

ଅହେତୁ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ହେତୁଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ୱିନା ଅକାରଣେନେୱ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଆଜୀୱକସମଯୋ। ଏୱଂ ୱାଦିନୋ ଏତେପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେସୁ କାରଣେସୁ ଚ ବ୍ୟାଧୀସୁ ଚ ଏକମ୍ପି ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି।

୯୨୪।କିଞ୍ଚନାତି ପଲିବୋଧା। ରାଗୋ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସତ୍ତେ ବନ୍ଧତି ପଲିବୁନ୍ଧେତି, ତସ୍ମା କିଞ୍ଚନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଙ୍ଗଣାନୀତି ‘‘ଉଦଙ୍ଗଣେ ତତ୍ଥ ପପଂ ଅୱିନ୍ଦୁ’’ନ୍ତି (ଜା। ୧।୧।୨) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ଅଙ୍ଗଣଂ। ‘‘ତସ୍ସେୱ ରଜସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ୱା ପହାନାଯ ୱାଯମତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୪; ଅ। ନି। ୧୦।୫୧) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଯଂ କିଞ୍ଚି ମଲଂ ୱା ପଙ୍କୋ ୱା। ‘‘ସାଙ୍ଗଣୋୱ ସମାନୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୫୭) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ନାନପ୍ପକାରୋ ତିବ୍ବକିଲେସୋ। ଇଧାପି ତଦେୱ କିଲେସଙ୍ଗଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନେୱ ରାଗୋ ଅଙ୍ଗଣନ୍ତିଆଦିମାହ।

ମଲାନୀତି ମଲିନଭାୱକରଣାନି। ରାଗୋ ମଲନ୍ତି ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଚିତ୍ତଂ ମଲିନଂ କରୋତି, ମଲଂ ଗାହାପେତି, ତସ୍ମା ମଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

ୱିସମନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ରାଗାଦୀସୁ ଚେୱ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀସୁ ଚ ସତ୍ତା ପକ୍ଖଲନ୍ତି, ପକ୍ଖଲିତା ଚ ପନ ସାସନତୋପି ସୁଗତିତୋପି ପତନ୍ତି, ତସ୍ମା ପକ୍ଖଲନପାତହେତୁତୋ ରାଗୋ ୱିସମନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଗ୍ଗୀତି ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନ ଅଗ୍ଗି। ରାଗଗ୍ଗୀତି ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସତ୍ତେ ଅନୁଦହତି ଝାପେତି, ତସ୍ମା ଅଗ୍ଗୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ଥୂନି – ଏକା କିର ଦହରଭିକ୍ଖୁନୀ ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତୱିହାରେ ଉପୋସଥାଗାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱାରପାଲକରୂପଂ ଓଲୋକଯମାନା ଠିତା। ଅଥସ୍ସା ଅନ୍ତୋ ରାଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ସା ତେନେୱ ଝାଯିତ୍ୱା କାଲମକାସି। ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଗଚ୍ଛମାନା ‘ଅଯଂ ଦହରା ଠିତା, ପକ୍କୋସଥ ନ’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ଏକା ଗନ୍ତ୍ୱା ‘କସ୍ମା ଠିତାସୀ’ତି ହତ୍ଥେ ଗଣ୍ହି। ଗହିତମତ୍ତା ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପତିତା। ଇଦଂ ତାୱ ରାଗସ୍ସ ଅନୁଦହନତାଯ ୱତ୍ଥୁ। ଦୋସସ୍ସ ପନ ଅନୁଦହନତାଯ ମନୋପଦୋସିକା ଦେୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମୋହସ୍ସ ଅନୁଦହନତାଯ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା ଦେୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମୋହନୱସେନ ହି ତେସଂ ସତିସମ୍ମୋସୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଖିଡ୍ଡାୱସେନ ଆହାରକାଲଂ ଅତିୱତ୍ତିତ୍ୱା କାଲଂ କରୋନ୍ତି। କସାୱାତି କସଟା ନିରୋଜା। ରାଗାଦୀସୁ ଚ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀସୁ ଚ ଏକମ୍ପି ପଣୀତଂ ଓଜୱନ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ରାଗୋ କସାୱୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୯୨୫।ଅସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠୀତି ଅସ୍ସାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଦୋସୋତି କିଲେସକାମେନ ୱତ୍ଥୁକାମପଟିସେୱନଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ୱଦତି। ପାତବ୍ୟତନ୍ତି ପାତବ୍ବଭାୱଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ଅଜ୍ଝୋହରଣଂ। ଏୱଂୱାଦୀ ହି ସୋ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମଂ ପିୱନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଜ୍ଝୋହରନ୍ତୋ ୱିଯ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁଗତା ଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଲାମକା ଦିଟ୍ଠି। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ପଠମା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ଦୁତିଯା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ତତିଯା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଅସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠୀତିଆଦିମାହ।

୯୨୬।ଅରତିନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱିହେସାନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋଯେୱ। ଅଧମ୍ମସ୍ସ ଚରିଯା ଅଧମ୍ମଚରିଯା, ଅଧମ୍ମକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସମା ଚରିଯା, ୱିସମସ୍ସ ୱା କମ୍ମସ୍ସ ଚରିଯାତି ୱିସମଚରିଯା। ଦୋୱଚସ୍ସତାପାପମିତ୍ତତା ନିଦ୍ଦେସା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। ପୁଥୁନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତିତୋ ନାନତ୍ତେସୁ ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା। ଯସ୍ମା ୱା ଅଞ୍ଞାୱ କାମସଞ୍ଞା, ଅଞ୍ଞା ବ୍ୟାପାଦାଦିସଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ନାନତ୍ତା ସଞ୍ଞାତିପି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା। କୋସଜ୍ଜପମାଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ କୁସଲଧମ୍ମଭାୱନାଯ ଅନନୁଯୋଗୱସେନ ଲୀନୱୁତ୍ତିତା କୋସଜ୍ଜଂ, ପମଜ୍ଜନୱସେନ ପମତ୍ତଭାୱୋ ପମାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାଦିନିଦ୍ଦେସା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ।

୯୩୧। ଅନାଦରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଓୱାଦସ୍ସ ଅନାଦିଯନୱସେନ ଅନାଦରଭାୱୋ ଅନାଦରିଯଂ। ଅନାଦରିଯନାକାରୋ ଅନାଦରତା। ସଗରୁୱାସଂ ଅୱସନଟ୍ଠେନ ଅଗାରୱଭାୱୋ ଅଗାରୱତା। ସଜେଟ୍ଠକୱାସଂ ଅୱସନଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପତିସ୍ସୱତା। ଅନଦ୍ଦାତି ଅନାଦିଯନା। ଅନଦ୍ଦାଯନାତି ଅନାଦିଯନାକାରୋ। ଅନଦ୍ଦାଯ ଅଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନଦ୍ଦାଯିତତ୍ତଂ। ଅସୀଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଅସୀଲ୍ୟଂ। ଅଚିତ୍ତୀକାରୋତି ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରସ୍ସ ଅକରଣଂ।

୯୩୨। ଅସ୍ସଦ୍ଧଭାୱୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ। ଅସଦ୍ଦହନାକାରୋ ଅସଦ୍ଦହନା। ଓକପ୍ପେତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହଣଂ ଅନୋକପ୍ପନା। ଅପ୍ପସୀଦନଟ୍ଠେନ

ଅନଭିପ୍ପସାଦୋ।

ଅୱଦଞ୍ଞୁତାତି ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯୱସେନ ‘ଦେହି, କରୋହୀ’ତି ୱଚନସ୍ସ ଅଜାନତା।

୯୩୪।ବୁଦ୍ଧାଚ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଚାତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାପି ଗହିତାୱ। ଅସମେତୁକମ୍ପତାତି ତେସଂ ସମୀପଂ ଅଗନ୍ତୁକାମତା। ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅସୋତୁକମ୍ପତାତି ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନାମ, ତଂ ଅସୁଣିତୁକାମତା। ଅନୁଗ୍ଗହେତୁକମ୍ପତାତି ନ ଉଗ୍ଗହେତୁକାମତା।

ଉପାରମ୍ଭଚିତ୍ତତାତି ଉପାରମ୍ଭଚିତ୍ତଭାୱୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପାରମ୍ଭୋୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାରମ୍ଭୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପାରମ୍ଭନୱସେନ ଉପାରମ୍ଭୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପାରମ୍ଭୋ ଅନୁପାରମ୍ଭୋ ଉପାରମ୍ଭନାକାରୋ ଉପାରମ୍ଭନା। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପାରମ୍ଭନା ଅନୁପାରମ୍ଭନା। ଅନୁପାରମ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନୁପାରମ୍ଭିତତ୍ତଂ। ଉଞ୍ଞାତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ଜାନନା। ଅୱଞ୍ଞାତି ଅୱଜାନନା। ପରିଭୱନଂ ପରିଭୱୋ। ରନ୍ଧସ୍ସ ଗୱେସିତା ରନ୍ଧଗୱେସିତା। ରନ୍ଧଂ ୱା ଗୱେସତୀତି ରନ୍ଧଗୱେସୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ରନ୍ଧଗୱେସିତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପରୱଜ୍ଜାନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋ ଉପାରମ୍ଭୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଯଥା ନାମ ତୁନ୍ନକାରୋ ସାଟକଂ ପସାରେତ୍ୱା ଛିଦ୍ଦମେୱ ଓଲୋକେତି, ଏୱମେୱ ପରସ୍ସ ସବ୍ବେପି ଗୁଣେ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଅଗୁଣେସୁଯେୱ ପତିଟ୍ଠାତି।

୯୩୬।ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋତି ଅନୁପାଯମନସିକାରୋ। ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚେଯେୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ‘ଇଦଂ ନିଚ୍ଚ’ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଚ୍ଚୱିପ୍ପଟିକୁଲେନ ଚାତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନନୁଲୋମୱସେନ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନିପି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନେୱ। ଆୱଜ୍ଜନଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଆୱଟ୍ଟେତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟନା। ଅନୁଅନୁ ଆୱଟ୍ଟେତୀତି ଅନାୱଟ୍ଟନା। ଆଭୁଜତୀତି ଆଭୋଗୋ। ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସମନ୍ନାହରତୀତି ସମନ୍ନାହାରୋ। ତଦେୱାରମ୍ମଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ମନସିକରୋତୀତି ମନସିକାରୋ। କରୋତୀତି ଠପେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅନୁପାଯମନସିକାରୋ ଉପ୍ପଥମନସିକାରଲକ୍ଖଣୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ସଚ୍ଚାନି ଯାଥାୱତୋ ଆୱଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

କୁମ୍ମଗ୍ଗସେୱନାନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ କୁମ୍ମଗ୍ଗଂ ସେୱତୋ ସେୱନା କୁମ୍ମଗ୍ଗସେୱନାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋତି ଦୁତିଯପୁଚ୍ଛା କତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ତିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୪।) ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୩୯। ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସେ ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦେସୁ ଚୀୱରହେତୂତି ‘କତ୍ଥ ମନାପଂ ଚୀୱରଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’ତି ଚୀୱରକାରଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତିଭୱାଭୱହେତୂତି ଏତ୍ଥ ଇତୀତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ; ଯଥା ଚୀୱରାଦିହେତୁ ଏୱଂ ଭୱାଭୱହେତୂତିପି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱାଭୱୋତି ଚେତ୍ଥ ପଣୀତପଣୀତତରାନି ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀନି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ଇମେସଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦାନଂ ପହାନତ୍ଥାଯ ପଟିପାଟିଯାୱ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯୱଂସା ଦେସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଗତିଗମନେସୁ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଛନ୍ଦେନ ପେମେନ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତି। ପରପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ‘ଅଯଂ ମେ ମିତ୍ତୋ ୱା ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋ ୱା ସମ୍ଭତ୍ତୋ ୱା ଞାତକୋ ୱା ଲଞ୍ଜଂ ୱା ପନ ମେ ଦେତୀ’ତି ଛନ୍ଦୱସେନ ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି – ଅଯଂ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଯୋ ‘ଅଯଂ ମେ ୱେରୀ’ତି ପକତିୱେରୱସେନ ୱା ତଙ୍ଖଣୁପ୍ପନ୍ନକୋଧୱସେନ ୱା ସାମିକଂ ଅସ୍ସାମିକଂ କରୋତି – ଅଯଂ ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଯୋ ପନ ମନ୍ଦତ୍ତା ମୋମୂହତ୍ତା ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ୱତ୍ୱା ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି – ଅଯଂ ମୋହାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଯୋ ପନ ‘ଅଯଂ ରାଜୱଲ୍ଲଭୋ ୱା ୱିସମନିସ୍ସିତୋ ୱା ଅନତ୍ଥମ୍ପି ମେ କରେଯ୍ୟା’ତି ଭୀତୋ ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି – ଅଯଂ ଭଯାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଯୋ ୱା ପନ ଭାଜିଯଟ୍ଠାନେ କିଞ୍ଚି ଭାଜେନ୍ତୋ ‘ଅଯଂ ମେ ମିତ୍ତୋ ୱା ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋ ୱା ସମ୍ଭତ୍ତୋ ୱା’ତି ପେମୱସେନ ଅତିରେକଂ ଦେତି, ‘ଅଯଂ ମେ ୱେରୀ’ତି ଦୋସୱସେନ ଊନକଂ ଦେତି, ମୋମୂହତ୍ତା ଦିନ୍ନାଦିନ୍ନଂ ଅଜାନମାନୋ କସ୍ସଚି ଊନକଂ କସ୍ସଚି ଅଧିକଂ ଦେତି, ‘ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅଦୀଯମାନେ ମଯ୍ହଂ ଅନତ୍ଥମ୍ପି କରେଯ୍ୟା’ତି ଭୀତୋ କସ୍ସଚି ଅତିରେକଂ ଦେତି, ସୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଯଥାନୁକ୍କମେନ ଛନ୍ଦାଗତିଆଦୀନି ଗଚ୍ଛତି ନାମ। ଅରିଯା ଏତାଯ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଗତି, ଅନରିଯା ଇମିନା ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଗତିଗମନଂ। ଇମଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦେନ ଗମନଂ ଛନ୍ଦଗମନଂ। ଇଦଂ ଦୋସାଦୀନଂ ଅସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସକପକ୍ଖରାଗଞ୍ଚ ପରପକ୍ଖଦୋସଞ୍ଚ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଅସମଗ୍ଗଭାୱେନ ଗମନଂ ୱଗ୍ଗଗମନଂ। ଇଦଂ

ଛନ୍ଦଦୋସସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱାରିନୋ ୱିଯ ଯଥାନିନ୍ନଂ ଗମନନ୍ତି ୱାରିଗମନଂ। ଇଦଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପରିଯାସେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ୱତ୍ଥୂନି ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିପରୀତତୋ ଏସନ୍ତୀତି ୱିପରିଯାସା, ସଞ୍ଞାଯ ୱିପରିଯାସୋ ସଞ୍ଞାୱିପରିଯାସୋ। ଇତରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ, ଯେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଅଟ୍ଠ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି। ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତନୁକା ହୋନ୍ତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନରିଯୱୋହାରେସୁ ଅନରିଯୱୋହାରାତି ଅନରିଯାନଂ ଲାମକାନଂ ୱୋହାରା। ଦିଟ୍ଠୱାଦିତାତି 'ଦିଟ୍ଠଂ ମଯା'ତି ଏୱଂ ୱାଦିତା। ଏତ୍ଥ ଚ ତଂ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାପିକଚେତନାୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସହ ସଦ୍ଦେନ ଚେତନା କଥିତାତିପି ୱୁତ୍ତମେୱ। ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅରିଯୋ ହି ଅଦିସ୍ୱା ୱା 'ଦିଟ୍ଠଂ ମଯା'ତି ଦିସ୍ୱା ୱା 'ନ ଦିଟ୍ଠଂ ମଯା'ତି ୱତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି; ଅନରିଯୋୱ ଏୱଂ ୱଦତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଏତା ସହ ସଦ୍ଦେନ ଅଟ୍ଠ ଚେତନା ଅନରିଯୱୋହାରାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦୁଚ୍ଚରିତେସୁ ପଠମଚତୁକ୍କଂ ୱେରଚେତନାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ।

ଭଯେସୁ ପଠମଚତୁକ୍କେ ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଂ ଜାତିଭଯଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେ ରାଜତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଂ ରାଜଭଯଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତିଯଚତୁକ୍କେ ଚତ୍ତାରି ଭଯାନୀତି ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ଓରୋହନ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତଭଯାନି। ମହାସମୁଦ୍ଦେ କିର ମହିନ୍ଦୱୀଚି ନାମ ସଟ୍ଠି ଯୋଜନାନି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଗଙ୍ଗାୱୀଚି ନାମ ପଣ୍ଣାସ। ରୋହଣୱୀଚି ନାମ ଚତ୍ତାଲୀସ ଯୋଜନାନି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଏୱରୂପା ଊମିଯୋ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଂ ଊମିଭଯଂ ନାମ। କୁମ୍ଭୀଲତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଂ କୁମ୍ଭୀଲଭଯଂ। ଉଦକାୱଟ୍ଟତୋ ଭଯଂ ଆୱଟ୍ଟଭଯଂ। ସୁସୁକା ୱୁଚ୍ଚତି ଚଣ୍ଡମଚ୍ଛୋ; ତତୋ ଭଯଂ ସୁସୁକାଭଯଂ।

ଚତୁତ୍ଥଚତୁକ୍କେ ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭଯନ୍ତି ପାପକମ୍ମିନୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱଦନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭଯଂ। ପରାନୁୱାଦଭଯନ୍ତି ପରସ୍ସ ଅନୁୱାଦତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭଯଂ। ଦଣ୍ଡଭଯନ୍ତି ଅଗାରିକସ୍ସ ରଞ୍ଞା ପୱତ୍ତିତଦଣ୍ଡଂ, ଅନଗାରିକସ୍ସ ୱିନଯଦଣ୍ଡଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭଯଂ। ଦୁଗ୍ଗତିଭଯନ୍ତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭଯଂ। ଇତି ଇମେହି ଚତୂହି ଚତୁକ୍କେହି ସୋଳସ ମହାଭଯାନି ନାମ କଥିତାନି।

ଦିଟ୍ଠିଚତୁକ୍କେ ତିମ୍ବରୁକଦିଟ୍ଠି (ସଂ। ନି। ୨।୧୮) ନାମ କଥିତା। ତତ୍ଥ ସଯଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୋ ୱେଦନାଯ ଏୱ ୱେଦନା କତାତି ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ତସ୍ସା ୱେଦନାଯ ପୁବ୍ବେପି ଅତ୍ଥିତା ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅଯଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି। ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋତି ସଚ୍ଚତୋ ଥିରତୋ। ପରଂକତନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱେଦନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱେଦନାକାରଣଂ ୱେଦନତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୋ 'ଅଞ୍ଞାଯ ୱେଦନାଯ ଅଯଂ ୱେଦନା କତା'ତି ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠି। ଏୱଂ ସତି ପୁରିମାଯ କାରଣୱେଦନାଯ ଉଚ୍ଛେଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅଯଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି। ସଯଂକତଞ୍ଚ ପରଂକତଞ୍ଚାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ଥେନ 'ଉପଡ୍ଢଂ ସଯଂକତଂ, ଉପଡ୍ଢଂ ପରେନ କତ'ନ୍ତି ଗଣ୍ହତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠି – ଅଯଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ନାମ। ଚତୁତ୍ଥା ଅକାରଣା ଏୱ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ହୋତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠି। ଏୱଂ ସତି ଅଯଂ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠି ନାମ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୫।) ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୪୦। ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ଯେସଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅପ୍ପହୀନାନି, ତେ ଭୱଗ୍ଗେପି ନିବ୍ବତ୍ତେ ଏତାନି ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା କାମଭୱେଯେୱ ପାତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି ସଂଯୋଜନାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି। ଇତି ଏତାନି ପଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ନ ୱାରେନ୍ତି, ଗତଂ ପନ ଆନେନ୍ତି। ରୂପରାଗାଦୀନିପି ପଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ନ ୱାରେନ୍ତି, ଆଗନ୍ତୁଂ ପନ ନ ଦେନ୍ତି। ରାଗାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଗା, ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ପନ ସଲ୍ଲାତି ୱୁତ୍ତା।

୯୪୧।ଚେତୋଖିଲାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱା କଚୱରଭାୱା ଖାଣୁକଭାୱା। ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀତି ସତ୍ଥୁ ସରୀରେ ୱା ଗୁଣେ ୱା କଙ୍ଖତି। ସରୀରେ କଙ୍ଖମାନୋ 'ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ନାମ ସରୀରଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ'ତି କଙ୍ଖତି। ଗୁଣେ କଙ୍ଖମାନୋ 'ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଜାନନସମତ୍ଥଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ'ତି କଙ୍ଖତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀତି ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି, ଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତି, ୱିନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି

‘ଏୱମେତ’ନ୍ତି ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ନ ପଟିଲଭତି । ନ ସମ୍ପସୀଦତୀତି ଗୁଣେସୁ ଓତରିତ୍ୱା ନିକ୍କିଚିକିଚ୍ଛଭାୱେନ ପସୀଦିତୁଂ ଅନାୱିଲୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଧମ୍ମେତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ ଚ ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ ଚ। ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଚତୁରାସୀତିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀତି ୱଦନ୍ତି, ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଏତଂ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି। ପଟିୱେଧଧମ୍ମେ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସନ୍ଦୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ , ମଗ୍ଗନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଫଲଂ ନାମ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନଂ ନାମାତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀତି କଙ୍ଖତି’।

ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖତୀତି ‘ଉଜୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ୱସେନ ଏୱରୂପଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ଫଲଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସମୂହଭୂତୋ ସଙ୍ଘୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି। ସିକ୍ଖାଯ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ନାମ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ନାମ ଅଧିପଞ୍ଞା ସିକ୍ଖା ନାମାତି ୱଦନ୍ତି, ସା ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି।

ଚେତସୋୱିନିବନ୍ଧାତି ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ମୁଟ୍ଠିଯଂ କତ୍ୱା ୱିଯ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଚେତସୋୱିନିବନ୍ଧା। କାମେତି ୱତ୍ଥୁକାମେପି କିଲେସକାମେପି। କାଯେତି ଅତ୍ତନୋ କାଯେ। ରୂପେତି ବହିଦ୍ଧା ରୂପେ। ଯାୱଦତ୍ଥନ୍ତି ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛତି ତତ୍ତକଂ। ଉଦରାୱଦେହକନ୍ତି ଉଦରପୂରଂ। ତଞ୍ହି ଉଦରଂ ଅୱଦେହନତୋ ଉଦରାୱଦେହକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେଯ୍ୟସୁଖନ୍ତି ମଞ୍ଚପୀଠସୁଖଂ ଉତୁସୁଖଂ ୱା। ପସ୍ସସୁଖନ୍ତି ଯଥା ସମ୍ପରିୱତ୍ତକଂ ସଯନ୍ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସୱାମପସ୍ସାନଂ ସୁଖଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସୁଖଂ। ମିଦ୍ଧସୁଖନ୍ତି ନିଦ୍ଦାସୁଖଂ। ଅନୁଯୁତ୍ତୋତି ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି। ପଣିଧାଯାତି ପତ୍ଥଯିତ୍ୱା। ସୀଲେନାତିଆଦୀସୁ ସୀଲନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ୱତନ୍ତି ୱତସମାଦାନଂ। ତପୋତି ତପଚରଣଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତି। ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମୀତି ମହେସକ୍ଖଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି। ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱାତି ଅପ୍ପେସକ୍ଖଦେୱେସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରୋ। କୁସଲଧମ୍ମେ ଆୱରନ୍ତି ନିୱାରେନ୍ତୀତି ନୀୱରଣାନି।

ମାତା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପିତା ହୋତୀତି ମନୁସ୍ସେନେୱ ସକଜନିକା ମନୁସ୍ସମାତା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପିତା ହୋତି। ପିତାପି ମନୁସ୍ସପିତାୱ। ଅରହାପି ମନୁସ୍ସଅରହାୱ। ଦୁଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନାତି ୱଧକଚିତ୍ତେନ।

ସଞ୍ଞୀତି ସଞ୍ଞାସମଙ୍ଗୀ। ଅରୋଗୋତି ନିଚ୍ଚୋ। ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ଇତ୍ଥଂ ଏକେ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏୱମେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ସୋଳସ ସଞ୍ଞୀୱାଦା କଥିତା। ଅସଞ୍ଞୀତି ସଞ୍ଞାୱିରହିତୋ। ଇମିନା ପଦେନ ଅଟ୍ଠ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା କଥିତା। ତତିଯପଦେନ ଅଟ୍ଠ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦା କଥିତା। ସତୋ ୱା ପନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ଅଥୱା ପନ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ସତ୍ତସ୍ସ। ଉଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଉପଚ୍ଛେଦଂ। ୱିନାସନ୍ତି ଅଦସ୍ସନଂ। ୱିଭୱନ୍ତି ଭାୱୱିଗମଂ। ସବ୍ବାନେତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସୱେୱଚନାନେୱ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଜନା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି – ଲାଭୀ ଚ ଅଲାଭୀ ଚ। ତତ୍ଥ ଲାଭୀ ଅରହତୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ଉପପତ୍ତିଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ, ଯୋ ୱା ଚୁତିମତ୍ତମେୱ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି ନ ଉପପାତଂ, ସୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଲାଭୀ ‘କୋ ପରଲୋକଂ ଜାନାତୀ’ତି କାମସୁଖଗିଦ୍ଧତାଯ ୱା ‘ଯଥା ରୁକ୍ଖତୋ ପଣ୍ଣାନି ପତିତାନି ନ ପୁନ ୱିରୁହନ୍ତି, ଏୱଂ ସତ୍ତା’ତିଆଦିନା ୱିତକ୍କେନ ୱା ଉଚ୍ଛେଦଂ ଗଣ୍ହାତି। ଇଧ ପନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ତଥା ଚ ଅଞ୍ଞଥା ଚ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱାୱ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା କଥିତା। ତେସଞ୍ହି ଇଦଂ ସଙ୍ଗହୱଚନଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ ୱା ପନେକେତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ; ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଦୁକ୍ଖା ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦାନଂ ସଙ୍ଗହୱଚନଂ।

୯୪୨।ୱେରାତି ୱେରଚେତନା। ବ୍ୟସନାତି ୱିନାସା। ଅକ୍ଖନ୍ତିଯାତି ଅନଧିୱାସନାଯ। ଅପ୍ପିଯୋତି ଦସ୍ସନସୱନପଟିକୂଲତାଯ ନ ପିଯାଯିତବ୍ବୋ। ଚିନ୍ତେତୁମ୍ପି ପଟିକୂଲତ୍ତା ମନୋ ଏତସ୍ମିଂ ନ ଅପ୍ପେତୀତି ଅମନାପୋ। ୱେରବହୁଲୋତି ବହୁୱେରୋ। ୱଜ୍ଜବହୁଲୋତି ବହୁଦୋସୋ।

ଆଜୀୱକଭଯନ୍ତି ଆଜୀୱଂ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଂ । ତଂ ଅଗାରିକସ୍ସପି ହୋତି ଅନଗାରିକସ୍ସପି। ତତ୍ଥ ଅଗାରିକେନ ତାୱ ଆଜୀୱହେତୁ ବହୁଂ ଅକୁସଲଂ କତଂ ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ମରଣସମଯେ ନିରଯେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନଗାରିକେନାପି ବହୁ ଅନେସନା କତା ହୋତି। ଅଥସ୍ସ ମରଣକାଲେ ନିରଯେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ଆଜୀୱକଭଯଂ ନାମ। ଅସିଲୋକଭଯନ୍ତି ଗରହଭଯଂ ପରିସସାରଜ୍ଜଭଯନ୍ତି କତପାପସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିପତିତଂ ପରିସଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ସାରଜ୍ଜସଙ୍ଖାତଂ ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ପରିସସାରଜ୍ଜଭଯଂ ନାମ। ଇତରଦ୍ୱଯଂ ପାକଟମେୱ।

୯୪୩। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦେସୁ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହୀତି ମନାପିଯରୂପାଦୀହି ପଞ୍ଚହି କାମକୋଟ୍ଠାସେହି ବନ୍ଧନେହି ୱା। ସମପ୍ପିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତୋ ଅଲ୍ଲୀନୋ ହୁତ୍ୱା। ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପରିଚାରେତୀତି ତେସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଯଥାସୁଖଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚାରେତି ସଞ୍ଚାରେତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଉପନେତି; ଅଥ ୱା ପନ ଲଳତି ରମତି କୀଳତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧା କାମଗୁଣା – ମାନୁସ୍ସକା ଚେୱ ଦିବ୍ବା ଚ। ମାନୁସ୍ସକା ମନ୍ଧାତୁକାମଗୁଣସଦିସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା; ଦିବ୍ବା ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱରାଜସ୍ସ କାମଗୁଣସଦିସାତି। ଏୱରୂପେ କାମେ ଉପଗତଞ୍ହି ତେ ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନନ୍ତି ପରମଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ, ଉତ୍ତମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତ୍ଥେନ ଅନିଚ୍ଚା; ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖା; ପକତିଜହନଟ୍ଠେନ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଂ ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱାତି ତେସଂ କାମାନଂ ୱିପରିଣାମସଙ୍ଖାତା ଅଞ୍ଞଥାଭାୱା। 'ଯମ୍ପି ମେ ଅହୋସି ତମ୍ପି ମେ ନତ୍ଥୀ'ତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାଯନଲକ୍ଖଣୋ ସୋକୋ; ତନ୍ନିସ୍ସିତଲାଲପ୍ପଲକ୍ଖଣୋ ପରିଦେୱୋ; କାଯପଟିପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ; ମନୋୱିଘାତଲକ୍ଖଣଂ ଦୋମନସ୍ସଂ; ୱିଘାତଲକ୍ଖଣୋ ଉପାଯାସୋ।

ୱିତକ୍କିତନ୍ତି ଅଭିନିରୋପନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ। ୱିଚାରିତନ୍ତି ଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିଚାରୋ। ଏତେନ ଏତନ୍ତି ଏତେନ ୱିତକ୍କେନ ଚ ୱିଚାରେନ ଚ ଏତଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଓଳାରିକଂ ସକଣ୍ଟକଂ ୱିଯ ଖାଯତି।

ପୀତିଗତନ୍ତି ପୀତିମେୱ। ଚେତସୋ ଉପ୍ପିଲାୱିତନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପିଲଭାୱକରଣଂ। ଚେତସୋ ଆଭୋଗୋତି ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତସ୍ମିଂ ସୁଖେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଭୋଗୋ ମନସିକାରୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୬।) ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୪୪। ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା କୁଦ୍ଧୋ ୱା କୋଧୱସେନ, ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୀ ୱା ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସିତାଯ କଲହଂ ୱିଗ୍ଗହଂ ୱିୱାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା କୋଧାଦଯୋ 'ୱିୱାଦମୂଲାନୀ'ତି ୱୁତ୍ତା।

ଛନ୍ଦରାଗନିଦ୍ଦେସେ କାମଗେହସିତତ୍ତା ଛନ୍ଦରାଗା ଗେହସ୍ସିତା ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଗହତୋ ୱତ୍ୱା ପୁନ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ମନାପିଯେସୁ ରୂପେସୂତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମନାପିଯେସୂତି ମନୱଡ୍ଢନକେସୁ ଇଟ୍ଠେସୁ। ୱିରୋଧା ଏୱ ୱିରୋଧୱତ୍ଥୂନି। ଅମନାପିଯେସୂତି ଅନିଟ୍ଠେସୁ।

୯୪୫। ଅଗାରୱେସୁ ଅଗାରୱୋତି ଗାରୱୱିରହିତୋ। ଅପ୍ପତିସ୍ସୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସଯୋ ଅନୀଚୱୁତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥରି ଧରମାନେ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନ ଯାତି, ସତ୍ଥରି ଅନୁପାହନେ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ସଉପାହନୋ ଚଙ୍କମତି , ନୀଚେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ଉଚ୍ଚେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମତି, ହେଟ୍ଠା ୱସନ୍ତେ ଉପରି ୱସତି, ସତ୍ଥୁଦସ୍ସନଟ୍ଠାନେ ଉଭୋ ଅଂସେ ପାରୁପତି, ଛତ୍ତଂ ଧାରେତି, ଉପାହନଂ ଧାରେତି, ନ୍ହାଯତି, ଉଚ୍ଚାରଂ ୱା ପସ୍ସାୱଂ ୱା କରୋତି, ପରିନିବ୍ବୁତେ ୱା ପନ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତୁଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଚେତିଯସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯନଟ୍ଠାନେ ସତ୍ଥୁଦସ୍ସନଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ କରୋତି – ଅଯଂ ସତ୍ଥରି ଅଗାରୱୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ଧମ୍ମସୱନେ ସଙ୍ଘୁଟ୍ଠେ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ନ ସୁଣାତି, ସମୁଲ୍ଲପନ୍ତୋ ନିସୀଦତି, ନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଗଣ୍ହାତି, ନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱାଚେତି – 'ଅଯଂ ଧମ୍ମେ ଅଗାରୱୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ଥେରେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ପଞ୍ହଂ କଥେତି, ୱୁଡ୍ଢେ ଭିକ୍ଖୂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ଦୁସ୍ସପଲ୍ଲତ୍ଥିକଂ ୱା ହତ୍ଥପଲ୍ଲତ୍ଥିକଂ ୱା କରୋତି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ଉଭୋ ଅଂସେ ପାରୁପତି, ଛତ୍ତୁପାହନଂ ଧାରେତି – ଅଯଂ ସଙ୍ଘେ ଅଗାରୱୋ ନାମ। ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ମିମ୍ପି ହି ଅଗାରୱେ କତେ ସଙ୍ଘେ ଅଗାରୱୋ କତୋୱ ହୋତି। ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ପନ ଅପୂରଯମାନୋୱ ସିକ୍ଖାଯ ଅଗାରୱୋ ନାମ। ଅପ୍ପମାଦଲକ୍ଖଣଂ ଅନନୁବ୍ରୂହଯମାନୋ ଅପ୍ପମାଦେ ଅଗାରୱୋ ନାମ। ଦୁୱିଧଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଥାରେ ଅଗାରୱୋ ନାମ।

ପରିହାନିଯା ଧମ୍ମାତି ପରିହାନକରା ଧମ୍ମା। କମ୍ମାରାମତାତି ନୱକମ୍ମେ ୱା ଚୀୱରୱିଚାରଣାଦୀସୁ ୱା କମ୍ମେସୁ ଅଭିରତି ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ଭସ୍ସାରାମତାତି ତିରଚ୍ଛାନକଥାୱସେନ ଭସ୍ସେ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ନିଦ୍ଦାରାମତାତି ନିଦ୍ଦାଯ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ସଙ୍ଗଣିକାରାମତାତି ସଙ୍ଗଣିକାଯ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ସଂସଗ୍ଗାରାମତାତି ସୱନସଂସଗ୍ଗେ, ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗେ, ସମୁଲ୍ଲାପସଂସଗ୍ଗେ, ପରିଭୋଗସଂସଗ୍ଗେ, କାଯସଂସଗ୍ଗେତି ପଞ୍ଚୱିଧେ ସଂସଗ୍ଗେ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ପପଞ୍ଚାରାମତାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚେସୁ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା।

୯୪୬।ସୋମନସ୍ସୁପୱିଚାରାଦୀସୁ ସୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପୱିଚରନ୍ତୀତି ସୋମନସ୍ସୁପୱିଚାରା। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ କାରଣଭୂତଂ। ଉପୱିଚରତୀତି ତତ୍ଥ ୱିଚାରପ୍ପୱତ୍ତନେନ ଉପୱିଚରତି। ୱିତକ୍କୋ ପନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱାତି ଇମିନା ନଯେନ ତୀସୁପି ଛକ୍କେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୯୪୭।ଗେହସିତାନୀତି କାମଗୁଣନିସ୍ସିତାନି। ସୋମନସ୍ସାନୀତି ଚେତସିକସୁଖାନି। ଦୋମନସ୍ସାନୀତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖାନି। ଉପେକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନା, ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାତିପି ଏତାସଂଯେୱ ନାମଂ।

୯୪୮।ଅହ୍ମି ମେ ଅତ୍ତାତି ୱାତି ସବ୍ବପଦେସୁ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ; ଏୱଂ ୱା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତାତି ଚେତ୍ଥ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ସବ୍ବକାଲେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିତଂ ଗଣ୍ହାତି। ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋତି ଭୂତତୋ ଚ ଥିରତୋ ଚ; ଇଦଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଦଳ୍ହଭାୱେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତାତି ଅଯଂ ପନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି, ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଭୱଗ୍ଗହଣତୋ। ଅଥ ୱା ପୁରିମାପି ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅତ୍ଥୀତି ଗହଣତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ଅତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ପଚ୍ଛିମାପି ଅତୀତାନାଗତେସୁ ନତ୍ଥୀତି ଗହଣତୋ 'ଭସ୍ମନ୍ତା ଆହୁତିଯୋ'ତି ଗହିତଦିଟ୍ଠିକାନଂ ୱିଯ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି, ଅତୀତେଯେୱ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକସ୍ସେୱ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଅତ୍ତନା ୱା ଅତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଜାନାମୀତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସୀସେନ ଖନ୍ଧେ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାଯ ଅୱସେସକ୍ଖନ୍ଧେ ସଞ୍ଜାନନତୋ 'ଇମିନା ଅତ୍ତନା ଇମଂ ଅତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଜାନାମୀ'ତି ଏୱଂ ହୋତି। ଅତ୍ତନା ୱା ଅନତ୍ତାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂଯେୱ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ଅନତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାଯ ତେସଂ ଜାନନତୋ ଏୱଂ ହୋତି। ଅନତ୍ତନା ୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅନତ୍ତାତି ଇତରେ ଚ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାଯ ତେସଂ ଜାନନତୋ ଏୱଂ ହୋତି। ସବ୍ବାପି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯୋୱ।

ୱଦୋ ୱେଦେଯ୍ୟୋତି ଆଦଯୋ ପନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଏୱ ଅଭିନିୱେସାକାରା। ତତ୍ଥ ୱଦତୀତି ୱଦୋ; ୱଚୀକମ୍ମସ୍ସ କାରକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱେଦଯତୀତି ୱେଦେଯ୍ୟୋ; ଜାନାତି ଅନୁଭୱତି ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇଦାନି ଯଂ ସୋ ୱେଦେତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ର ତତ୍ର ଦୀଘରତ୍ତଂ କଲ୍ୟାଣପାପକାନନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ର ତତ୍ରାତି ତେସୁ ତେସୁ ଯୋନିଗତିଠିତିନିୱାସନିକାଯେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱା। ଦୀଘରତ୍ତନ୍ତି ଚିରରତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ପଟିସଂୱେଦଯତି। ନ ସୋ ଜାତୋ ନାହୋସୀତି ସୋ ଅତ୍ତା ଅଜାତିଧମ୍ମତୋ ନ ଜାତୋ ନାମ; ସଦା ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ଅତୀତେ ନାହୋସି, ଅନାଗତେପି ନ ଭୱିସ୍ସତି। ଯୋ ହି ଜାତୋ ସୋ ଅହୋସି, ଯୋ ଚ ଜାଯିସ୍ସତି ସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଅଥୱା 'ନ ସୋ ଜାତୋ ନାହୋସୀ'ତି ସୋ ସଦା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅତୀତେପି ନ ଜାତୁ ନାହୋସି , ଅନାଗତେପି ନ ଜାତୁ ନ ଭୱିସ୍ସତି। ନିଚ୍ଚୋତି ଉପ୍ପାଦୱଯରହିତୋ। ଧୁୱୋତି ଥିରୋ ସାରଭୂତୋ। ସସ୍ସତୋତି ସବ୍ବକାଲିକୋ। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ତନୋ ପକତିଭାୱଂ ଅୱିଜହନଧମ୍ମୋ କକଣ୍ଟକୋ ୱିଯ ନାନପ୍ପକାରତ୍ତଂ ନାପଜ୍ଜତି। ଏୱମଯଂ ସବ୍ବାସୱଦିଟ୍ଠି (ମ। ନି। ୧।୧୭ ଆଦଯୋ) ନାମ କଥିତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୭।) ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୪୯। ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସେ ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଚ ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ଘଟେନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନାନି। ସମୁଦାଚାରୱସେନ ପରିଯୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନି। କାମରାଗୋୱ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ କାମରାଗପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୯୫୦। ଅସତଂ ଧମ୍ମା, ଲାମକଟ୍ଠେନ ୱା ଅସନ୍ତା ଧମ୍ମାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମା। ରାଗାଦୀହି ଦୋସେହି ଦୁଟ୍ଠାନି ଚରିତାନୀତି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି। ତେନ ତେନାକାରେନ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ମାନା।

୯୫୧। ଦିଟ୍ଠିନିଦ୍ଦେସେ ରୂପୀତି ରୂପୱା। ଚାତୁମହାଭୂତିକୋତି ଚତୁମହାଭୂତମଯୋ। ମାତାପିତୂନଂ ଏତନ୍ତି ମାତାପେତ୍ତିକଂ। କିନ୍ତଂ? ସୁକ୍କସୋଣିତଂ। ମାତାପେତ୍ତିକେ ସମ୍ଭୂତୋ ଜାତୋତି ମାତାପେତ୍ତିକସମ୍ଭୱୋ। ଇଧ ରୂପକାଯସୀସେନ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱଂ ଅତ୍ତାତି ୱଦତି। ଦୁତିଯୋ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ୱଦତି। ଦିବ୍ବୋତି ଦେୱଲୋକେ ସମ୍ଭୂତୋ। କାମାୱଚରୋତି ଛକାମାୱଚରଦେୱପରିଯାପନ୍ନୋ । କବଳୀକାରଂ ଭକ୍ଖଯତୀତି କବଳୀକାରଭକ୍ଖୋ। ମନୋମଯୋତି ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀତି ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଯୁତ୍ତୋ। ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ପରିପୁଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରିଯୋ; ଯାନି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅତ୍ଥି ତେସଂ ୱସେନ, ଇତରେସଞ୍ଚ ସଣ୍ଠାନୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗୋତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଭାୱଂ ଉପଗତୋ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୮।) ଅଟ୍ଠକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୫୨। ଅଟ୍ଠକନିଦ୍ଦେସେ କିଲେସାୟେୱ କିଲେସୱତ୍ଥୂନି। କୁସୀତୱତ୍ଥୂନୀତି କୁସୀତସ୍ସ ଅଲସସ୍ସ ୱତ୍ଥୂନି, ପତିଟ୍ଠା, କୋସଜ୍ଜକାରଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ ହୋତୀତି ଚୀୱରୱିଚାରଣାଦିକମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ ହୋତି। ନ ୱୀରିୟଂ ଆରଭତୀତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱୀରିୟଂ ନାରଭତି। ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତିୟା। ଅନଧିଗତସ୍ସାତି ତସ୍ସେୱ ଅନଧିଗତସ୍ସ ଅଧିଗମତ୍ଥାୟ। ଅସଚ୍ଛିକତସ୍ସାତି ତସ୍ସେୱ ଅସଚ୍ଛିକତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣତ୍ଥାୟ। ଇଦଂ ପଠମନ୍ତି 'ଇଦଂ ହନ୍ଦାହଂ ନିପଜ୍ଜାମୀ'ତି ଏୱଂ ଓସୀଦନଂ ପଠମଂ କୁସୀତୱତ୍ଥୁ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମାସାଚିତଂ ମଞ୍ଞେତି ଏତ୍ଥ ପନ ମାସାଚିତଂ ନାମ ତିନ୍ତମାସୋ; ୟଥା ତିନ୍ତମାସୋ ଗରୁକୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଗରୁକୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତୀତି ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି।

୯୫୪।ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋକଧମ୍ମେସୂତି ଏତ୍ଥ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମାତି ଲୋକଧମ୍ମା। ଏତେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ହୋନ୍ତି ଏୱ। ତସ୍ମା 'ଲୋକଧମ୍ମା'ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଟିଘାତୋତି ପଟିହଞ୍ଞନାକାରୋ। ଲାଭେ ସାରାଗୋତି 'ଅହଂ ଲାଭଂ ଲଭାମୀ'ତି ଏୱଂ ଗେହସିତସୋମନସ୍ସୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସାରାଗୋ; ସୋ ଚିତ୍ତଂ ପଟିହନତି। ଅଲାଭେ ପଟିୱିରୋଧୋତି 'ଅହଂ ଲାଭଂ ନ ଲଭାମୀ'ତି ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୱିରୋଧୋ; ସୋପି ଚିତ୍ତଂ ପଟିହନତି। ତସ୍ମା 'ପଟିଘାତୋ'ତି ୱୁତ୍ତୋ। ୟସାଦୀସୁପି 'ଅହଂ ମହାପରିୱାରୋ, ଅହଂ ଅପ୍ପପରିୱାରୋ, ଅହଂ ପସଂସପ୍ପତ୍ତୋ, ଅହଂ ଗରହପ୍ପତ୍ତୋ, ଅହଂ ସୁଖପ୍ପତ୍ତୋ, ଅହଂ ଦୁକ୍ଖପ୍ପତୋ'ତି ଏୱମେତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନରିୟୱୋହାରାତି ଅନରିୟାନଂ ୱୋହାରା।

୯୫୭।ପୁରିସଦୋସାତି ପୁରିସାନଂ ଦୋସା। ନ ସରାମୀତି 'ମୟା ଏତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତଟ୍ଠାନଂ ନ ସରାମି ନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେମୀ'ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସତିଭାୱେନ ନିବ୍ବେଠେତି ମୋଚେତି। ଚୋଦକଂୟେୱ ପଟିପ୍ଫରତୀତି ପଟିୱିରୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଫରତି, ପଟିଭାଣିତଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ତୁୟ୍ହନ୍ତି 'ତୁୟ୍ହଂ ବାଲସ୍ସ ଅବ୍ୟତ୍ତସ୍ସ ଭଣିତେନ ନାମ କିଂ' ୟୋ ତ୍ୱଂ ନେୱ ୱତ୍ଥୁନା ଆପତ୍ତିଂ, ନ ଚୋଦନଂ ଜାନାସୀ'ତି ଦୀପେତି; 'ତ୍ୱଂ ପି ନାମ ଏୱଂ କିଞ୍ଚି ଅଜାନନ୍ତୋ ଭଣିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସସୀ'ତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି। ପଚ୍ଚାରୋପେତୀତି 'ତ୍ୱଂ ପି ଖୋସୀ'ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ପଟିଆରୋପେତି। ପଟିକରୋହୀତି ଦେସନାଗାମିନିଂ ଦେସେହି, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିତୋ ୱୁଟ୍ଠାହି ତତୋ ସୁଦ୍ଧନ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚୋଦେସ୍ସସୀ'ତି ଦୀପେତି।

ଅଞ୍ଞେନାଞ୍ଞଂ ପଟିଚରତୀତି ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନ ୱଚନେନ ୱା ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ୱଚନଂ ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। 'ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ'ତି ୱୁତ୍ତୋ 'କୋ ଆପନ୍ନୋ? କିଂ ଆପନ୍ନୋ? କଥଂ ଆପନ୍ନୋ? କିସ୍ମିଂ ଆପନ୍ନୋ? କଂ ଭଣଥ? କିଂ ଭଣଥା'ତି ୱଦତି। 'ଏୱରୂପଂ କିଞ୍ଚି ତୟା ଦିଟ୍ଠ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ 'ନ ସୁଣାମୀ'ତି ସୋତଂ ୱା ଉପନେତି। ବହିଦ୍ଧା କଥଂ ଅପନାମେତୀତି 'ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ'ତି ପୁଟ୍ଠୋ 'ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ଗତୋମ୍ହୀ'ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ 'ତୱ ପାଟଲିପୁତ୍ତଗମନଂ ନ ପୁଚ୍ଛାମା'ତି ୱୁତ୍ତେ 'ତତୋ ରାଜଗହଂ ଗତୋମ୍ହୀ'ତି 'ରାଜଗହଂ ୱା ୟାହି, ବ୍ରାହ୍ମଣଗେହଂ ୱା; ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ'ତି? 'ତତ୍ଥ ମେ ସୂକରମଂସଂ ଲଦ୍ଧ'ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ କଥଂ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖିପତି। କୋପନ୍ତି କୁପିତଭାୱଂ। ଦୋସନ୍ତି ଦୁଟ୍ଠଭାୱଂ। ଉଭୟମ୍ପେତଂ କୋଧସ୍ସେୱ ନାମଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚୟନ୍ତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠାକାରଂ; ଦୋମନସ୍ସସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ପାତୁକରୋତୀତି ଦସ୍ସେତି ପକାସେତି। ବାହାୱିକ୍ଖେପକଂ ଭଣତୀତି ବାହା ୱିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଲଜ୍ଜିୱଚନଂ ୱଦତି। ୱିହେସେତୀତି ୱିହେଠେତି ବାଧତି। ଅନାଦିୟିତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତୀକାରେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅୱଜାନିତ୍ୱା; ଅନାଦରୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତିବାଢହନ୍ତି ଅତିଦଢହଂ ଅତିପ୍ପମାଣଂ। ମୟି ବ୍ୟାୱଟାତି ମୟି ବ୍ୟାପାରଂ ଆପନ୍ନା। ହୀନାୟାୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ହୀନସ୍ସ ଗିହିଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ଆୱତ୍ତିତ୍ୱା; ଗିହୀ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତମନା ହୋଥାତି ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା ହୋଥ, 'ମୟା ଲଭିତବ୍ବଂ ଲଭଥ, ମୟା ୱସିତବ୍ବଟ୍ଠାନେ ୱସଥ, ଫାସୁୱିହାରୋ ୱୋ ମୟା କତୋ'ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱଦତି।

୯୫୮। ଅସଞ୍ଞୀତି ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦୋ; ସୋ ତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା। ରୂପୀ ଅତ୍ତାତିଆଦୀସୁ ଲାଭିନୋ କସିଣରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ରୂପୀତି ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଅଲାଭିନୋ ତକ୍କମତ୍ତେନେୱ , ଆଜୀୱକାନଂ ୱିୟ। ଲାଭିନୋୟେୱ ଚ ପନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ଅରୂପୀତି ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଅଲାଭିନୋ ତକ୍କମତ୍ତେନେୱ, ନିଗଣ୍ଠାନଂ ୱିୟ। ଅସଞ୍ଞୀଭାୱେ ପନେତ୍ଥ ଏକନ୍ତେନେୱ କାରଣଂ ନ ପରିୟେସିତବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ହି ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିୟ ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି। ରୂପୀ ଚ ଅରୂପୀ ଚାତି ରୂପାରୂପମିସ୍ସକଗାହୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ଦିଟ୍ଠି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋପି ତକ୍କିକସ୍ସାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ନେୱ ରୂପୀ ନାରୂପୀତି ପନ ଏକନ୍ତତୋ ତକ୍କିକଦିଟ୍ଠିୟେୱ। ଅନ୍ତୱାତି ପରିତ୍ତକସିଣଂ ଅତ୍ତତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି। ଅନନ୍ତୱାତି ଅପ୍ପମାଣକସିଣଂ। ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୱା ଚାତି ଉଦ୍ଧମଧୋ ସପରିୟନ୍ତଂ ତିରିୟଂ ଅପରିୟନ୍ତଂ କସିଣଂ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠି। ନେୱନ୍ତୱା ନାନନ୍ତୱାତି ତକ୍କିକଦିଟ୍ଠିୟେୱ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅଟ୍ଠକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

(୯।) ନଵକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୯୬୦। ନଵକନିଦ୍ଦେସେ ନଵ ଆଘାତଵତ୍ଥୂନୀତି ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିଵସେନେଵ କଥିତାନି। ପୁରିସାନଂ ମଲାନୀତି ପୁରିସମଲାନି। ନଵଵିଧାତି ନଵକୋଟ୍ଠାସା ନଵପ୍ପଭେଦା ଵା।

୯୬୩।ତଣ୍ହଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ତଣ୍ହଂ ନିସ୍ସାଯ। ପରିଯେସନାତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣପରିଯେସନା। ସା ହି ତଣ୍ହାଯ ସତି ହୋତି। ଲାଭୋତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣପଟିଲାଭୋ। ସୋ ହି ପରିଯେସନାଯ ସତି ହୋତି। ଵିନିଚ୍ଛଯୋ ପନ ଞାଣତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଵିତକ୍କଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ସୁଖଵିନିଚ୍ଛଯଂ ଜଞ୍ଞା, ସୁଖଵିନିଚ୍ଛଯଂ ଞତ୍ଵା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖମନୁଯୁଞ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୨୩) ଅଯଂ ଞାଣଵିନିଚ୍ଛଯୋ। ‘‘ଵିନିଚ୍ଛଯୋତି ଦ୍ଵେ ଵିନିଚ୍ଛଯା – ତଣ୍ହାଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଵିନିଚ୍ଛଯୋ ଚା’’ତି (ମହାନି। ୧୦୨) ଏଵଂ ଆଗତାନି ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାଵିଚରିତାନି ତଣ୍ହାଵିନିଚ୍ଛଯୋ। ଦ୍ଵାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଦିଟ୍ଠିଵିନିଚ୍ଛଯୋ। ‘‘ଛନ୍ଦୋ ଖୋ, ଦେଵାନମିନ୍ଦ, ଵିତକ୍କନିଦାନୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୮) ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ଇଧ ଵିନିଚ୍ଛଯୋତି ଵୁତ୍ତୋ ଵିତକ୍କୋଯେଵ ଆଗତୋ। ଲାଭଂ ଲଭିତ୍ଵା ହି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ସୁନ୍ଦରାସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ଵିତକ୍କେନେଵ ଵିନିଚ୍ଛିନାତି – ‘ଏତ୍ତକଂ ମେ ରୂପାରମ୍ମଣତ୍ଥାଯ ଭଵିସ୍ସତି , ଏତ୍ତକଂ ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣତ୍ଥାଯ , ଏତ୍ତକଂ ମଯ୍ହଂ ଭଵିସ୍ସତି, ଏତ୍ତକଂ ପରସ୍ସ, ଏତ୍ତକଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି, ଏତ୍ତକଂ ନିଦହିସ୍ସାମୀ’ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଲାଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ’’ତି।

ଛନ୍ଦରାଗୋତି ଏଵଂ ଅକୁସଲଵିତକ୍କେନ ଵିତକ୍କିତେ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଦୁବ୍ବଲରାଗୋ ଚ ବଲଵରାଗୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଞ୍ହି ଇଧ ଛନ୍ଦୋତି ଦୁବ୍ବଲରାଗସ୍ସାଧିଵଚନଂ । ଅଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ଅହଂ ମମନ୍ତି ବଲଵସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ପରିଗ୍ଗହୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଵସେନ ପରିଗ୍ଗହକରଣଂ। ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ପରେହି ସାଧାରଣଭାଵସ୍ସ ଅସହନତା। ତେନେଵସ୍ସ ପୋରାଣା ଏଵଂ ଵଚନତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି – ‘‘ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ମଯ୍ହମେଵ ହୋତୁ, ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତୂତି ପଵତ୍ତତ୍ତା ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଆରକ୍ଖୋତି ଦ୍ଵାରପିଦହନମଞ୍ଜୁସଗୋପନାଦିଵସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ରକ୍ଖଣଂ। ଅଧିକରୋତୀତି ଅଧିକରଣଂ; କାରଣସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଆରକ୍ଖାଧିକରଣନ୍ତି ଭାଵନପୁଂସକଂ; ଆରକ୍ଖହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଣ୍ଡାଦାନାଦୀସୁ ପରନିସେଧନତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡସ୍ସ ଆଦାନଂ ଦଣ୍ଡାଦାନଂ। ଏକତୋଧାରାଦିନୋ ସତ୍ଥସ୍ସ ଆଦାନଂ ସତ୍ଥାଦାନଂ। କଲହୋତି କାଯକଲହୋପି ଵାଚାକଲହୋପି। ପୁରିମୋ ପୁରିମୋ ଵିରୋଧୋ ଵିଗ୍ଗହୋ, ପଚ୍ଛିମୋ ପଚ୍ଛିମୋ ଵିଵାଦୋ। ତୁଵଂ ତୁଵନ୍ତି ଅଗାରଵଵଚନଂ, ତ୍ଵଂ ତ୍ଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୬୪।ଇଞ୍ଜିତାନୀତି ଇଞ୍ଜନାନି ଚଲନାନି। ଅସ୍ମୀତି ଇଞ୍ଜିତମେତନ୍ତିଆଦୀହି ସବ୍ବପଦେହି ମାନୋଵ କଥିତୋ। ଅହନ୍ତି ପଵତ୍ତୋପି ହି ମାନୋ ଇଞ୍ଜିତମେଵ, ଅଯମହନ୍ତି ପଵତ୍ତୋପି, ନେଵସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ ଭଵିସ୍ସନ୍ତି ପଵତ୍ତୋପି। ସେସନଵକେହିପି ମାନୋଵ କଥିତୋ। ମାନୋ ହି ଇଞ୍ଜନତୋ ଇଞ୍ଜିତଂ, ମଞ୍ଞନତୋ ମଞ୍ଞିତଂ, ଫନ୍ଦନତୋ ଫନ୍ଦିତଂ, ପପଞ୍ଚନତୋ ପପଞ୍ଚିତଂ। ତେହି ତେହି କାରଣେହି ସଙ୍ଖତତ୍ତା ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ନଵକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

(୧୦।) ଦସକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୯୬୬। ଦସକନିଦ୍ଦେସେ କିଲେସା ଏଵ କିଲେସଵତ୍ଥୂନି। ଆଘାତଵତ୍ଥୂନି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ’’ତିଆଦୀନଂ ଵସେନ ଅଵିକୋପେତବ୍ବେ ଖାଣୁକଣ୍ଟକାଦିମ୍ହିପି ଅଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନାଘାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଵୁତ୍ତାନି।

୯୭୦। ମିଚ୍ଛତ୍ତେସୁ ମିଚ୍ଛାଞାଣନ୍ତି ପାପକିରିଯାସୁ ଉପାଯଚିନ୍ତାଵସେନ ପାପଂ କତ୍ଵା ‘ସୁକତଂ ମଯା’ତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାକାରେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୋହୋ। ମିଚ୍ଛାଵିମୁତ୍ତୀତି ଅଵିମୁତ୍ତସ୍ସେଵ ସତୋ ଵିମୁତ୍ତସଞ୍ଞିତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ଦସକନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

ତଣ୍ହାଵିଚରିତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୯୭୩। ତଣ୍ହାଵିଚରିତନିଦ୍ଦେସେ ତଣ୍ହାଵିଚରିତାନୀତି ତଣ୍ହାସମୁଦାଚାରା ତଣ୍ହାପଵତ୍ତିଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାଯାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ।

ଇଦଞ୍ଚ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିଓଚନଂ। ଅସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଯଦେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଓସେନ ସମୂହଗାହତୋ 'ଅସ୍ମୀ'ତି ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ଥସ୍ମୀତି ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ପନ ଏଓଂ ସମୂହତୋ 'ଅହ'ନ୍ତି ଗହଣେ ସତି ତତୋ ଅନୁପନିଧାଯ ଚ ଉପନିଧାଯ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ଗହଣଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପନିଧାଯାତି ଅଞ୍ଞଂ ଆକାରଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ସକଭାଓମେଓ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା 'ଇତ୍ଥସ୍ମୀ'ତି ହୋତି; ଖତ୍ତିଯାଦୀସୁ 'ଇଦଂପକାରୋ ଅହ'ନ୍ତି ଏଓଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଓସେନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ତାଓ ଅନୁପନିଧାଯ ଗହଣଂ। ଉପନିଧାଯ ଗହଣଂ ପନ ଦୁଓିଧଂ ହୋତି – ସମତୋ ଚ ଅସମତୋ ଚ। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏଓସ୍ମୀତି ଚ ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି ଚ ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏଓସ୍ମୀତି ଇଦଂ ସମତୋ ଉପନିଧାଯ ଗହଣଂ; ଯଥା ଅଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଯଥା ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଏଓଂ ଅହମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥାସ୍ମୀତି ଇଦଂ ପନ ଅସମତୋ ଗହଣଂ; ଯଥାଯଂ ଖତ୍ତିଯୋ, ଯଥାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅହଂ ହୀନୋ ଓା ଅଧିକୋ ଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମାନି ତାଓ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଓସେନ ଚତ୍ତାରି ତଣ୍ହାଓିଚରିତାନି। ଭଓିସ୍ସନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଅନାଗତଓସେନ ଓୁତ୍ତାନି। ସେସଂ ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଅସ୍ମୀତି ସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମି। ସାତସ୍ମୀତି ଅସସ୍ସତୋ ଅସ୍ମି। ଅସସ୍ମୀତି ସତସ୍ମୀତି ଓା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅସଂ; ନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ସୀଦତୀତି ସତଂ; ଅନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ଇତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଓସେନ ଓୁତ୍ତାନୀତି ଓେଦିତବ୍ବାନି। ଇତୋ ପରାନି ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସଂସଯପରିଓିତକ୍କଓସେନ ଓୁତ୍ତାନି। ତାନି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଅତ୍ଥତୋ ଓେଦିତବ୍ବାନି। ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତିଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି "ଅପି ନାମାହଂ ଭଓେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ଏଓଂ ପତ୍ଥନାକପ୍ପନଓସେନ ଓୁତ୍ତାନି। ତାନି ପୁରିମଚତୁକ୍କେ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବାନି। ଏଓମେତେସୁ –

ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା ଚତ୍ତାରୋ, ସୁଦ୍ଧସୀସା ସୀସମୂଲକା;

ତଯୋ ତଯୋତି ଏତାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଓିଭାଓଯେ।

ଏତେସୁ ହି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଓସେନ ଓୁତ୍ତା ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା ନାମ। ଅସ୍ମୀତି, ଭଓିସ୍ସନ୍ତି, ସିଯନ୍ତି, ଅପାହଂ ସିଯନ୍ତି ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ସୁଦ୍ଧସୀସାଏଓ। ଇତ୍ଥସ୍ମୀତି ଆଦଯୋ ତଯୋ ତଯୋତି ଦ୍ୱାଦସ ସୀସମୂଲକା ନାମାତି। ଏଓମେତେ ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିସୀସା, ଚତ୍ତାରୋ ସୁଦ୍ଧସୀସା, ଦ୍ୱାଦସ ସୀସମୂଲକାତି ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାଓିଚରିତଧମ୍ମା ଓେଦିତବ୍ବା।

୯୭୪। ଇଦାନି ପଟିପାଟିଯାଓ ତେ ଧମ୍ମେ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କଥଞ୍ଚ ଅସ୍ମୀତି ହୋତୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅନଓକାରିଂ କରିତ୍ୱାତି ରୂପଓେଦନାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଅଓିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା, ଏକେକତୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ସମୂହତୋଓ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ମୀତି ଛନ୍ଦଂ ପଟିଲଭତୀତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ନିରଓସେସତୋ ଗହେତ୍ୱା 'ଅହ'ନ୍ତି ତଣ୍ହଂ ପଟିଲଭତି। ମାନଦିଟ୍ଠୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ତଣ୍ହାଓିଚରିତନିଦ୍ଦେସୋ, ମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ପନ ନ ଓିନା ତଣ୍ହାଯ, ତସ୍ମା ତଦେକଟ୍ଠଓସେନ ଇଧ ଓୁତ୍ତା। ତଣ୍ହାସୀସେନ ଓା ପପଞ୍ଚତ୍ତଯମ୍ପି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତଂ ଉଦ୍ଦେସାନୁରୂପେନେଓ ନିଦ୍ଦିସିତୁମ୍ପି ମାନଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା। ତଣ୍ହାପପଞ୍ଚଂ ଓା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତେନେଓ ସଦ୍ଧିଂ ସେସପପଞ୍ଚେପି ଦସ୍ସେତୁଂ ଏଓମାହ।

ତସ୍ମିଂ ସତି ଇମାନି ପପଞ୍ଚିତାନୀତି ତସ୍ମିଂ "ଅସ୍ମୀତି ଛନ୍ଦଂ ପଟିଲଭତୀ"ତିଆଦିନା ନଯେନ ଓୁତ୍ତେ ପପଞ୍ଚତ୍ତଯେ ସତି ପୁନ ଇମାନି "ଇତ୍ଥସ୍ମୀତି ଓା"ତିଆଦୀନି ପପଞ୍ଚିତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଖତ୍ତିଯୋସ୍ମୀତିଆଦୀସୁ ଅଭିସେକସେନାମଚ୍ଚାଦିନା 'ଖତ୍ତିଯୋ ଅହଂ', ମନ୍ତଜ୍ଝେନ ପୋରୋହିଚ୍ଚାଦିନା 'ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହଂ', କସିଗୋରକ୍ଖାଦିନା 'ଓେସ୍ସୋ ଅହଂ', ଅସିତବ୍ଯାଭଙ୍ଗିତାଯ 'ସୁଦ୍ଦୋ ଅହଂ' , ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନେନ 'ଗହଟ୍ଠୋ ଅହ'ନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଏଓଂ ଇତ୍ଥସ୍ମୀତି ହୋତୀତି ଏଓଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀସୁ ଖତ୍ତିଯାଦିପ୍ପକାରଂ ଅତ୍ତନି ଉପ୍ପାଦଯିତ୍ୱା 'ଇତ୍ଥଂପକାରୋ ଅହ'ନ୍ତି ହୋତି।

ଯଥା ସୋ ଖତ୍ତିଯୋତିଆଦୀସୁ 'ଯଥା ସୋ ଅଭିସେକସେନାମଚ୍ଚାଦିନା ଖତ୍ତିଯୋ, ତଥା 'ଅହମ୍ପି ଖତ୍ତିଯୋ'ତି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯନଯେ 'ଯଥା ସୋ ଅଭିସେକସେନାମଚ୍ଚାଦିନା ଖତ୍ତିଯୋ, ନାହଂ ତଥା ଖତ୍ତିଯୋ; ଅହଂ ପନ ତତୋ ହୀନୋ ଓା ସେଟ୍ଠୋ ଓା'ତି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଭଓିସ୍ସନ୍ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ।

୯୭୫। ଏଓଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାଯ ତଣ୍ହାଓିଚରିତାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ବାହିରସ୍ସ ଉପାଦାଯ ତଣ୍ହାଓିଚରିତାନି ଭାଜେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମାନୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବାହିରସ୍ସ ଉପାଦାଯାତି ବାହିରଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ। ଇଦମ୍ପି ହି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିଓଚନଂ। ଇମିନାତି ଇମିନା ରୂପେନ ଓା…ପେ… ଓିଞ୍ଞାଣେନ ଓା। ଅଓସେସଂ ପନ ଉଦ୍ଦେସଓାରେ ତାଓ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

୯୭୬। ନିଦ୍ଦେସଓାରେ ପନ ଅଓକାରିଂ କରିତ୍ୱାତି ଓିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା। ଇମିନା ଅସ୍ମୀତି ଛନ୍ଦଂ ପଟିଲଭତୀତିଆଦୀସୁ ଇମିନା ରୂପେନ ଓା…ପେ…

ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱାତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଏକଦେସତୋ ଗହେତ୍ୱା ଇମିନା 'ଅହ'ନ୍ତି ଛନ୍ଦାଦୀନି ପଟିଲଭତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇମିନା ଖତ୍ତିଯୋସ୍ମୀତିଆଦୀସୁ 'ଇମିନା ଛତ୍ତେନ ୱା ଖଗ୍ଗେନ ୱା ଅଭିସେକସେନାମଚ୍ଚାଦିନା ୱା ଖତ୍ତିଯୋ ଅହ'ନ୍ତି ଏୱଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନାତି ପଦମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

ଯଥା ସୋ ଖତ୍ତିଯୋତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାତି ୱୁତ୍ତପଦମେୱ ୱିସେସୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱସେନ ଯଥା ଖତ୍ତିଯୋ, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ଇମିନା ଖଗ୍ଗେନ ୱା ଛତ୍ତେନ ୱା ଅଭିସେକସେନାମଚ୍ଚାଦିନା ୱା ଖତ୍ତିଯୋତି ଏୱଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନିଚ୍ଚୋସ୍ମୀତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନୱକାରିଂ କତ୍ୱା ରୂପାଦୀସୁ ଏକମେୱ ଧମ୍ମଂ 'ଅହ'ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା 'ଇମିନା ଖଗ୍ଗେନ ୱା ଛତ୍ତେନ ୱା ଅହଂ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ'ତି ମଞ୍ଞତି। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ଏୱରୂପାନି ଅତୀତାନି ଛତ୍ତିଂସାତି ଏକେକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅତୀତେ ଛତ୍ତିଂସ। ଅନାଗତାନି ଛତ୍ତିଂସାତି ଏକେକସ୍ସେୱ ଅନାଗତେ ଛତ୍ତିଂସ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଛତ୍ତିଂସାତି ଏକେକସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାଲାଭୱସେନ ବହୂନଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛତ୍ତିଂସ। ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପନ ଏକଂସେନେୱ ଅତୀତେ ଛତ୍ତିଂସ, ଅନାଗତେ ଛତ୍ତିଂସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛତ୍ତିଂସାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅନନ୍ତା ହି ଅସଦିସତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଭେଦା ସତ୍ତା। ଅଟ୍ଠତଣ୍ହାୱିଚରିତସତଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଟ୍ଠସତସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତଂ ହୋତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ତଣ୍ହାୱିଚରିତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଦିଟ୍ଠିଗତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୭୭। ଦିଟ୍ଠିଗତନିଦ୍ଦେସେ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱେଯ୍ୟାକରଣେତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲନାମକେ ୱେଯ୍ୟାକରଣେ, ଦୀଘନିକାଯସ୍ସ ପଠମସୁତ୍ତନ୍ତେ। ୱୁତ୍ତାନି ଭଗୱତାତି ସତ୍ଥାରା ସଯଂ ଆହଚ୍ଚ ଭାସିତାନି। ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦାତିଆଦୀସୁ ''ତେ ଚ ଭୋନ୍ତୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା କିମାଗମ୍ମ କିମାରବ୍ଭ ସସ୍ସତୱାଦା ସସ୍ସତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି ଚତୂହି ୱତ୍ଥୂହୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯-୩୦) ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଭେଦୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗୋ

୧। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୭୮। ଇଦାନି ତଦନନ୍ତରେ ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ପାଠଇପରିଚ୍ଛେଦୋ ତାୱ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଏତ୍ଥ ହି ଆଦିତୋୱ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱାରୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିଯୋ ତେସଂଯେୱ ଧମ୍ମାନଂ କାମଧାତୁଆଦୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତାନୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ତତିଯୋ ତତ୍ଥେୱ ପରିଯାପନ୍ନାପରିଯାପନ୍ନଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ଚତୁତ୍ଥୋ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନଧମ୍ମଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ପଞ୍ଚମୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭୂମନ୍ତରୱସେନ ଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ଛଟ୍ଠୋ ଗତୀସୁ ଉପ୍ପାଦକକମ୍ମଆଯୁପ୍ପମାଣଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ସତ୍ତମୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିୱାରୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠମୋ ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣୱାରୋ ନାମ। ନୱମୋ ତେସଂ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମାନଂ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ। ଦସମୋ କୁସଲତ୍ତିକାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱାରୋ ନାମ।

୯୭୯। ଏୱଂ ଦସହି ୱାରେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ପାଠଇଯା ପଠମେ ତାୱ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱାରେ ''ଅୱୀଚିତୋ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗଂ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ କତି ଖନ୍ଧା''ତି ପୁଚ୍ଛିତେ ''ଏକୋତି ୱା…ପେ… ଚତ୍ତାରୋତି ୱା ଛାତି ୱା ଅୱତ୍ୱା ପଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ସମତ୍ଥୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଆହ। ଯଥାପୁଚ୍ଛଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବ୍ୟାକରଣଂ ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପଭେଦୋ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨। ଉପ୍ପତ୍ତାନୁପ୍ପତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୯୧। ଦୁତିଯୱାରେ ଯେ ଧମ୍ମା କାମଭୱେ କାମଧାତୁସମ୍ଭୂତାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି – କାମଧାତୁଯଂ ପରିଯାପନ୍ନା ୱା ଅପରିଯାପନ୍ନା ୱା – ତେ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା କାମଧାତୁଯା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପଧାତୁଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଘାନାଯତନାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନି ଆଯତନାଦିକିଚ୍ଚଂ ନ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ରୂପଧାତୁଯା ଛ ଆଯତନାନି, ନୱ ଧାତୁଯୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଯସ୍ମା ଚ ଓକାସୱସେନ ୱା ସତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱା ଅପରିଯାପନ୍ନଧାତୁ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅପରିଯାପନ୍ନଧାତୁଯାତି ଅୱତ୍ୱା ଯଂ ଯଂ ଅପରିଯାପନ୍ନଂ ତଂ ତଦେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅପରିଯାପନ୍ନେ କତି ଖନ୍ଧାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩। ପରିଯାପନ୍ନାପରିଯାପନ୍ନୱାରୱଣ୍ଣନା

୯୯୯। ତତିଯୱାରେ କାମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନାତି କାମଧାତୁଭଜନଟ୍ଠେନ ପରିଯାପନ୍ନା; ତଂନିସ୍ସିତା ତଦନ୍ତୋଗଧା କାମଧାତୁତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପରିଯାପନ୍ନାତି ଭୱୱସେନ ଓକାସୱସେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅପରିଯାପନ୍ନାତି ତଥା ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନା।

୪। ଧମ୍ମଦସ୍ସନୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୦୭। ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ଏକାଦସାଯତନାନୀତି ସଦ୍ଦାଯତନୱଜ୍ଜାନି। ତଞ୍ହି ଏକନ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସତ୍ତକେ ''ଦେୱାନଂ ଅସୁରାନ''ନ୍ତି ଗତିୱସେନ ଅୱତ୍ୱା ଅୱିସେସେନ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକା ସମ୍ଭୱନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତେସଂ ସତ୍ତାଯତନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତଥା ଧାତୁଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ପଞ୍ଚମୱାରେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୬। ଉପ୍ପାଦକକମ୍ମଆଯୁପ୍ପମାଣୱାରୱଣ୍ଣନା

(୧।) ଉପ୍ପାଦକକମ୍ମଂ

୧୦୨୧। ଛଟ୍ଠୱାରେ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ନାନପ୍ପକାରେହି ୱା ଇଦ୍ଧିୱିସେସେହି ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱା। ସମ୍ମୁତିଦେୱାତି 'ଦେୱୋ, ଦେୱୀ'ତି ଏୱଂ ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଦେୱା। ଉପପତ୍ତିଦେୱାତି ଦେୱଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଉପପତ୍ତିଯା ଦେୱା। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାତି ସବ୍ବେସଂ ଦେୱାନଂ ପୂଜାରହା

ସଙ୍କିଲେସଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଦେଓ୍ୱା। ରାଜାନୋତି ମୁଦ୍ଧାଭିସିତ୍ତଖତ୍ତିଯା। ଦେଓ୍ୱିଯୋତି ତେସଂ ମହେସିଯୋ। କୁମାରାତି ଅଭିସିତ୍ତରାଜୂନଂ ଅଭିସିତ୍ତଦେଓ୍ୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନକୁମାରା।

ଉପୋସଥକମ୍ମଂକତ୍ୱାତି ଚାତୁଦ୍ଦସାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପଓ୍ୱସିତ୍ୱା। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ପରିତ୍ତଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ମତ୍ତସୋ କତଂ ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗତାଯ ଅଧିମତ୍ତଂ, ଅଧିମତ୍ତଭାଓ୍ୱେପି ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ନାନପ୍ପକାରସ୍ସ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାଦିଭାଓ୍ୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ଉପପତ୍ତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଗହପତିମହାସାଲାନନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମହାସାରୋ ଏତେସନ୍ତି ମହାସାରା; ର-କାରସ୍ସ ପନ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା ମହାସାଲାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଗହପତିଯୋଓ୍ୱ ମହାସାଲା, ଗହପତୀସୁ ଓ୍ୱା ମହାସାଲାତି ଗହପତିମହାସାଲା। ସେସେସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଗେହେ ପଚ୍ଛିମନ୍ତେନ ଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିଧନଂ ନିଧାନଗତଂ ହୋତି, କହାପଣାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଅମ୍ମଣାନି ଦିଓ୍ୱସଓ୍ୱଠଅଞ୍ଜୋ ନିକ୍ଖମତି – ଅଯଂ ଗହପତିମହାସାଲୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ ଗେହେ ପଚ୍ଛିମନ୍ତେନ ଅସୀତିକୋଟିଧନଂ ନିଧାନଗତଂ ହୋତି, କହାପଣାନଞ୍ଚ ଦସଅମ୍ମଣାନି ଦିଓ୍ୱସଓ୍ୱଠଅଞ୍ଜୋ ନିକ୍ଖମତି – ଅଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ ଗେହେ ପଚ୍ଛିମନ୍ତେନ କୋଟିସତଧନଂ ନିଧାନଗତଂ ହୋତି, କହାପଣାନଞ୍ଚ ଓ୍ୱୀସତି ଅମ୍ମଣାନି ଦିଓ୍ୱସଓ୍ୱଠଅଞ୍ଜୋ ନିକ୍ଖମତି – ଅଯଂ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲୋ ନାମ।

ସହବ୍ୟତନ୍ତି ସହଭାଓ୍ୱଂ; ସଭାଗା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚାତୁମହାରାଜିକାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚାତୁମହାରାଜିକା ନାମ ସିନେରୁପବ୍ବତସ୍ସ ଓ୍ୱେମଜ୍ଝେ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପବ୍ବତଟ୍ଠକାପି ଅତ୍ଥି, ଆକାସଟ୍ଠାପି; ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କଓ୍ୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା, ମନୋପଦୋସିକା, ସୀତଓ୍ୱଲାହକା, ଉଣ୍ହଓ୍ୱଲାହକା, ଚନ୍ଦିମା ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତୋ, ସୂରିଯୋ ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତୋତି ଏତେ ସବ୍ବେପି ଚାତୁମହାରାଜିକଦେଓ୍ୱଲୋକଟ୍ଠକା ଏଓ୍ୱ।

ତେତ୍ତିଂସ ଜନା ତତ୍ଥ ଉପପନ୍ନାତି ତାଓ୍ୱତିଂସା। ଅପିଚ ତାଓ୍ୱତିଂସାତି ତେସଂ ଦେଓ୍ୱାନଂ ନାମମେଓ୍ୱାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତେପି ଅତ୍ଥି ପବ୍ବତଟ୍ଠକା, ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକା। ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କଓ୍ୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ତଥା ଯାମାଦୀନଂ। ଏକଦେଓ୍ୱଲୋକେପି ହି ଦେଓ୍ୱାନଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କଓ୍ୱାଳପବ୍ବତଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବଂ ସୁଖଂ ଯାତା ପଯାତା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଯାମା। ତୁଟ୍ଠା ପହଟ୍ଠାତି ତୁସିତା। ପକତିପଟିଯତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ଅତିରେକେନ ରମିତୁକାମକାଲେ ଯଥାରୁଚିତେ ଭୋଗେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ରମନ୍ତୀତି ନିମ୍ମାନରତୀ। ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ପରେହି ନିମ୍ମିତେସୁ ଭୋଗେସୁ ଓ୍ୱସଂ ଓ୍ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ପରନିମ୍ମିତଓ୍ୱସଓ୍ୱତ୍ତୀ।

(୨।) ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ

୧୦୨୨।ଅପ୍ପଂଓ୍ୱା ଭିଯ୍ୟୋତି ଦୁତିଯଂ ଓ୍ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଓ୍ୱୀସାଯ ଓ୍ୱା ତିଂସାଯ ଓ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଓ୍ୱା ପଞ୍ଞାସାଯ ଓ୍ୱା ସଟ୍ଠିଯା ଓ୍ୱା ଓ୍ୱସ୍ସେହି ଅଧିକମ୍ପି ଓ୍ୱସ୍ସସତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବମ୍ପି ହେତଂ ଦୁତିଯଂ ଓ୍ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ଅପ୍ପନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୨୪। ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ପାରିସଜ୍ଜା ପରିଚାରିକାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା। ତେସଂ ପୁରୋହିତଭାଓ୍ୱେ ଠିତାତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା। ଓ୍ୱଣ୍ଣଓ୍ୱନ୍ତତାଯ ଚେଓ୍ୱ ଦୀଘାଯୁକତାଯ ଚ ମହନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମା, ତେସଂ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ। ଇମେ ତଯୋପି ଜନା ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଏକତଲେ ଓ୍ୱସନ୍ତି; ଆଯୁଅନ୍ତରଂ ପନ ନେସଂ ନାନା।

୧୦୨୫। ପରିତ୍ତା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତାଭା। ଅପ୍ପମାଣା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣାଭା। ଦଣ୍ଡଦୀପିକାଯ ଅଚ୍ଚି ଓ୍ୱିଯ ଏତେସଂ ସରୀରତୋ ଆଭା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତନ୍ତୀ ଓ୍ୱିଯ ସରତି ଓ୍ୱିସରତୀତି ଆଭସ୍ସରା। ଇମେପି ତଯୋ ଜନା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଏକତଲେ ଓ୍ୱସନ୍ତି; ଆଯୁଅନ୍ତରଂ ପନ ନେସଂ ନାନା।

୧୦୨୬। ପରିତ୍ତା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତସୁଭା। ଅପ୍ପମାଣା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣସୁଭା। ସୁଭେନ ଓକିଣ୍ଣା ଓ୍ୱିକିଣ୍ଣା, ସୁଭେନ ସରୀରପ୍ପଭାଓ୍ୱଣ୍ଣେନ ଏକଗ୍ଘନା, ସୁଓ୍ୱଣ୍ଣମଞ୍ଜୁସାଯ ଠପିତସମ୍ପଜ୍ଜଲିତକଞ୍ଚନପିଣ୍ଡସସ୍ସିରୀକାତି ସୁଭକିଣ୍ହା। ଇମେପି ତଯୋ ଜନା ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଏକତଲେ ଓ୍ୱସନ୍ତି; ଆଯୁଅନ୍ତରଂ ପନ ନେସଂ ନାନା।

୧୦୨୭।ଆରମ୍ମଣନାନତ୍ତତାତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ନାନତ୍ତଭାଓ୍ୱୋ। ମନସିକାରନାନତ୍ତତାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଏକସ୍ସ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି…ପେ… ଏକସ୍ସ ଓଦାତକସିଣନ୍ତି ଇଦଂ ଆରମ୍ମଣନାନତ୍ତଂ। ଏକୋ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣଂ ମନସି କରୋତି…ପେ… ଏକୋ ଓଦାତକସିଣନ୍ତି ଇଦଂ ମନସିକାରନାନତ୍ତଂ। ଏକସ୍ସ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣେ ଛନ୍ଦୋ ହୋତି…ପେ… ଏକସ୍ସ ଓଦାତକସିଣେତି ଇଦଂ ଛନ୍ଦନାନତ୍ତଂ। ଏକୋ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣେ ପତ୍ଥନଂ କରୋତି…ପେ… ଏକୋ ଓଦାତକସିଣେତି ଇଦଂ ପଣିଧିନାନତ୍ତଂ। ଏକୋ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣଓ୍ୱସେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି…ପେ… ଏକୋ ଓଦାତକସିଣଓ୍ୱସେନାତି ଇଦଂ ଅଧିମୋକ୍ଖନାନତ୍ତଂ। ଏକୋ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣଓ୍ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି…ପେ… ଏକୋ ଓଦାତକସିଣଓ୍ୱସେନାତି

ଇଦଂ ଅଭିନୀହାରନାନତ୍ତଂ। ଏକସ୍ସ ପଥଵୀକସିଣପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନକପଞ୍ଞା ହୋତି…ପେ… ଏକସ୍ସ ଓଦାତକସିଣପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନକପଞ୍ଞାତି ଇଦଂ ପଞ୍ଞାନାନତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣମନସିକାରା ପୁବ୍ବଭାଗେନ କଥିତା। ଛନ୍ଦପଣିଧିଅଧିମୋକ୍ଖାଭିନୀହାରା ଅପ୍ପନାଯପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ଉପଚାରେପି। ପଞ୍ଞା ପନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା।

ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିରହିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ଏକଚ୍ଚେ ହି ତିତ୍ଥାଯତନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ‘ଚିତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁଯ୍ହନାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀ’ତି ଚିତ୍ତେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଅଚିତ୍ତକଭାୱୋ ନାମ ସୋଭନୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନମେତ’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିରାଗଂ ଜନେତ୍ୱା ତଦୁପଗଂ ପଞ୍ଚମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ତେସଂ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଏକୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋୟେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଠତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଠିତକୋ ଏୱ ହୋତି, ନିସୀଦିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ନିସିନ୍ନକୋୱ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ନିପନ୍ନୋୱ। ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକସଦିସା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କପ୍ପସତାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେସଂ ପରିଯୋସାନେ ସୋ ରୂପକାଯୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି, କାମାୱଚରସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତେନ ଇଧ ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦେନ ତେ ଦେୱା ତମ୍ହା କାଯା ଚୁତାତି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି।

ୱିପୁଲା ଫଲା ଏତେସନ୍ତି ୱେହପ୍ଫଲା। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ନ ହାଯନ୍ତି ନ ୱିହାଯନ୍ତୀତି ଅୱିହା। ନ କଞ୍ଚି ସତ୍ତଂ ତପ୍ପନ୍ତୀତି ଅତପ୍ପା। ସୁନ୍ଦରା ଦସ୍ସନା ଅଭିରୂପା ପାସାଦିକାତି ସୁଦସ୍ସା। ସୁଟ୍ଠୁ ପସ୍ସନ୍ତି, ସୁନ୍ଦରମେତେସଂ ୱା ଦସ୍ସନନ୍ତି ସୁଦସ୍ସୀ। ସବ୍ବେହି ଏୱ ଗୁଣେହି ଚ ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଜେଟ୍ଠା, ନତ୍ଥେତ୍ଥ କନିଟ୍ଠାତି ଅକନିଟ୍ଠା।

୧୦୨୮। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ଉପଗତାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗା। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ । ଇତି ଛ କାମାୱଚରା, ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା, ପଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସା, ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୱେହପ୍ଫଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ଛବ୍ବୀସତି ଦେୱଲୋକା; ମନୁସ୍ସଲୋକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତୱୀସତି।

ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦେୱାନଞ୍ଚ ଆଯୁଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦମାନେନ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ ଚ ଆଯୁ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ତଂ କସ୍ମାତି? ନିରଯେ ତାୱ କମ୍ମମେୱ ପମାଣଂ। ଯାୱ କମ୍ମଂ ନ ଖୀଯତି, ନ ତାୱ ଚୱନ୍ତି। ତଥା ସେସଅପାଯେସୁ। ଭୁମ୍ମଦେୱାନମ୍ପି କମ୍ମମେୱ ପମାଣଂ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତା ହି କେଚି ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, କେଚି ଅଡ୍ଢମାସଂ, କେଚି ମାସଂ, କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠମାନାପି ଅତ୍ଥିଯେୱ।

ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସେସୁ ଗିହିଭାୱେ ଠିତାଯେୱ ସୋତାପନ୍ନାପି ହୋନ୍ତି, ସକଦାଗାମିଫଲମ୍ପି ଅନାଗାମିଫଲମ୍ପି ଅରହତ୍ତଫଲମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତି। ତେସୁ ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଖୀଣାସୱା ପନ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି ୱା ପବ୍ବଜନ୍ତି ୱା। କସ୍ମା? ଅରହତ୍ତଂ ନାମ ସେଟ୍ଠଗୁଣୋ, ଗିହିଲିଙ୍ଗଂ ହୀନଂ, ତଂ ହୀନତାଯ ଉତ୍ତମଂ ଗୁଣଂ ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ତେ ପରିନିବ୍ବାତୁକାମା ୱା ପବ୍ବଜିତୁକାମା ୱା ହୋନ୍ତି।

ଭୁମ୍ମଦେୱା ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାପି ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଛସୁ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି; ଅନାଗାମିନା ରୂପଭୱଂ ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଖୀଣାସୱେନ ପରିନିବ୍ବାତୁଂ। କସ୍ମା ? ନିଲୀଯନୋକାସସ୍ସ ଅଭାୱା। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେସୁ ସବ୍ବେପି ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରୂପାୱଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତା ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ନ ପୁନ ଇଧାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି। ଏତେ ହି ଝାନଅନାଗାମିନୋ ନାମ।

ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀନଂ ପନ କିଂ ନିଯମେତି? ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ। ଯଦେୱସ୍ସ ପଗୁଣଂ ହୋତି, ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବେସୁ ପନ ପଗୁଣେସୁ କିଂ ନିଯମେତି? ପତ୍ଥନା। ଯତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେତି ତତ୍ଥେୱ ଉପପଜ୍ଜତି। ପତ୍ଥନାଯ ଅସତି କିଂ ନିଯମେତି? ମରଣସମଯେ ସମାପନ୍ନା ସମାପତ୍ତି। ମରଣସମଯେ ସମାପନ୍ନା ନତ୍ଥି, କିଂ ନିଯମେତି? ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି। ଏକଂସେନ ହି ସୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନେ ଉପପଜ୍ଜତି। ନୱସୁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଅରିଯସାୱକାନଂ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ହୋତି ଉପରୂପପତ୍ତିପି ନ ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ହୋତି ଉପରୂପପତ୍ତିପି ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିପି। ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଚତୂସୁ ଚ ଅରୂପେସୁ ଅରିଯସାୱକାନଂ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ହୋତି ଉପରୂପପତ୍ତିପି। ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅନାଗାମୀ ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ମତ୍ଥକେ ଠିତୋ ପରିନିବ୍ବାତି। ୱେହପ୍ଫଲା, ଅକନିଟ୍ଠା, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମେ ତଯୋ ଦେୱଲୋକା ସେଟ୍ଠଭୱା ନାମ। ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଅନାଗାମିନୋ ନେୱ ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଅଧୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି। ଇଦମେତ୍ଥ ପକିଣ୍ଣକଂ।

୭। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୩୦। ସଭମୱାରେ ସଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହିକାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା। ସା ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ନ ପହାତବ୍ବୋତିଆଦୀସୁ ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପହାତବ୍ବନ୍ତିଆଦୀସୁ ପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ।

ଅଟ୍ଠମୱାରେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱସେନ ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନୱମୱାରୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ। ଦସମୱାରେପି ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ତଂ ସବ୍ବଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକୱାରେ ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ

ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ଅଭିଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ, ଧମ୍ମଗରୁ ଧମ୍ମଗାରୱଯୁତ୍ତାନଂ;

ଦେୱାନଂ ଦେୱପୁରେ, ଦେୱଗଣସହସ୍ସପରିୱାରୋ।

ଦୁତିଯଂ ଅଦୁତିଯପୁରିସୋ, ଯଂ ଆହ ୱିଭଙ୍ଗପକରଣଂ ନାଥୋ;

ଅଟ୍ଠାରସହି ୱିଭଙ୍ଗେହି, ମଣ୍ଡିତମଣ୍ଡପେଯ୍ୟଗୁଣୋ।

ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ, ତସ୍ସାହଂ ଯାଚିତୋ ଠିତଗୁଣେନ;

ଯତିନା ଅଦନ୍ଧଗତିନା, ସୁବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସେନ।

ଯଂ ଆରଭିଂ ରଚଯିତୁଂ, ଅଟ୍ଠକଥଂ ସୁନିପୁଣେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ;

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନତୋ, ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଂ ନାମ।

ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଂ, ସାରଂ ଆଦାଯ ସା ଅଯଂ ନିଟ୍ଠଂ;

ପତ୍ତା ଅନନ୍ତରାଯେନ, ପାଠଇଯା ଭାଣୱାରେହି।

ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଯଥା, ଏକେନ ଚ ଏୱମେୱ ସବ୍ବେପି;

ନିଟ୍ଠଂ ୱଜନ୍ତୁ ୱିମଲା, ମନୋରଥା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ।

ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତତ୍ଥଂ, ଯଞ୍ଚ ଇମଂ ରଚଯତା ମଯା ପୁଞ୍ଞଂ;

ପତ୍ତଂ ତେନ ସମତ୍ତଂ, ପାପୁଣତୁ ସଦେୱକୋ ଲୋକୋ।

ସୁଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମାଭିରତୋ ସଦା ଭୱତୁ ଲୋକୋ;

ନିଚ୍ଚଂ ଖେମସୁଭିକ୍ଖାଦି-ସମ୍ପଦା ଜନପଦା ହୋନ୍ତୂତି।

ପରମୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱୀରିଯପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱାଦିଗୁଣସମୁଦଯସମୁଦିତେନ ସକସମଯସମଯନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିପ୍ପଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାୱେନ ମହାୱେଯ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରୱଚନଲାୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତୱାଦିନା ୱାଦୀୱରେନ ମହାକୱିନା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାପରିୱାରେ

ଛଳଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟେନ ଥେରେନ କତା ଅଯଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନୀ ନାମ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥା।

ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ପଞ୍ଞାୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଯାୱ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୱତ୍ତତି ମହେସିନୋତି।

ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନୀ ନାମ ୱିଭଙ୍ଗ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।